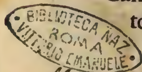

EMANUELE
3
A
20
ONDO

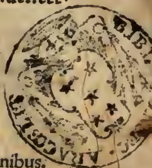
LOGICAE
compendium.

Peripateticæ, ordinatum per Reuerendum Magiſtrum Chriſoſtomum Iauellum Canapicium ordinis prædica-torum, nunc tandem & diu exoptatum pro-dit in lucem.

[redacted]

Continet autē undecim tractatus uidelicet.

Quæ omnia recenti hac noſtra editione, ut potuit fieri diligentiſsime, expolita ſunt, atque elaborata.

Venetiis apud Hieronymum *Scotum.*

1 5 5 1

Conventus S.ti Pauli de [illegible]

Amoris ergo

Iste liber mihi donatus ab Ill.mo
D.no Marco Antonio Patavi...no
in perpetuã sui Memoriã.

CHRISOSTOMVS CRESCENTIO ſuo bene agere

ANIMADVERTENS Creſcenti filii ſortitum ſe fuiſſe a ſummo rerum conditore ingenioſum docilemq; animum tam moralibus quam ſpeculatiuis habitibus facile decorandum: nefarium profecto atq; impium quid cōmiſiſſe me arbitrarer: ſi te quē (ut ita dixerim) intellectualiter genui: & a primis annis probatis moribus formare conatus ſum permitterem iam adoleſcentem vulgaribus terrenis atq; mechanicis ut degenerem & mente depreſſum artibus & ſtudiis inuolui: at rectius dixerim demergi atq; fœdari. Cōſtanti igitur atq; inflexibili propoſito ſtatui deo optimo aſpirāte te in limite diſciplinabilis adoleſcentię iam cōſtitutum, & in grāmaticis græcæ latinæq; apprime ēruditum: ad eam quam appellamus logicā ſiue dialecticā utpote modum & regulam ſciendi, rectiſsimo calle deducere & erudire. Hæc nanq; vnica eſt clauis & ianua ad quoſcunq; ſcientificos habitus. Sine ea cecutiens intellectus neſcit quo tendat. Nam logica ſecundum magnum Albertum latitātem ueritatem appetit: errores damnat: falſitatem oſtendit & rectum lumen quo in omni uere contemplationis opere dirigimur oſtendit. Hac ut fidiſsimo duce ad phyſicas mathematicaſq; diſciplinas, & ad diuinam quam dicimus metaphyſicam, patebit tibi aditus. Sine ea nullus artifex ſiue practicus ſiue ſpeculatiuus præualet, & quicunq; abſq; logica docent aut adiſcunt, diſputant aut dictant: ſuadent aut determinant in incertum conceptus & voces & propoſitiones & rationes iactant. Ergo per logicam omnes: ſine ea nullæ poſſunt uenari, acquiri, & perfecte ſciri artes. Vt autem per rectas ſemitas planas & faciles: ingeniolum tuum nō ui ſed natura docilem, iuxta uota mea dirigere ualeam: ne multiplicibus & obſcuris & contra ſeinuicem pugnantibus ſcribentium in hoc negocio tum realiter tum ſophiſtice ſiue terminaliter

tractatibus inuoluaris, formaturus sum tibi atque ordinatu rus iuxta mei consuetudinem & innatam proprietatem totius logices compendium ad eam quæ est apud Aristotelem & non aliter isagogicum resolutum clarum & ordinatissimum. Quod non modo tibi: sed & pro futuris seculis bonarum artium amatoribus quam utile fiet. Hoc tu tuique similes ueluti stella immobili & clara duce pedetentim & gradatim ad optatissimum philosophiæ portum deducemini. Ne dubites. Vale ingeniale decus, nec patiaris tantos talesque tui gratia sumptos frustrari labores.

REVERENDI MAGISTRI CHRISOstomi Iauelii Canapicii ordinis Prædicatorum, compendium logicæ Isagogicum ad eam quæ est apud Aristotelem.

RDINATVRVS Logicæ compendium proneophitis intendo non recedere a uia Peripatetica. Quod dico ut præseruem me a sophistarum captiunculis quæ magis addiscentes confundunt quam dirigant. In quibus nonnulli per totam uitam laborant & insudant: & nunquam ad ueras doctrinas pertingunt. Neque enim uere scire desiderant: sed id tantum q. se cum disputantes irretiant atque decipiant. Erit igitur adolescentibus præsens compendium ut introductorium ad ea omnia quæ Aristoteles diffuse in singulis sue logicæ libris pertractauit.

Diuidemus autem ipsum in undecim tractatus:

Primus erit. De aliquibus ut uniuersalibus principiis præcognoscendis.

2. De partibus propositionis.

3. De propositione.

4. De quinque uniuersalibus siue prædicabilibus.

5. De antepraedicamentis, & prædicamentis: & post pñtis.

6. De syllogismo formali.

7. De suppõnibus ꝑpriis & ĩpropriis: relatiuis & absolutis.

8. De ampliationibus & appellationibus.

9. De consequentiis.

10. De probationibus terminorum

11 De syllogismo demonstratiuo, in quo continebitur tota doctrina Aristotelis in libro poster.

IN hoc primo tractatu agendum est de aliquibus uniuersalibus ut principiis, sine quorum præcognitione, tenderemus in omnibus sequentibus per incognita. Hæc autem erunt septem, & sic præsens tract. continebit septem capita.

Primo quis fuerit uere logicæ primus & sufficiens author.
2.Quid sit logica siue dialectica.
3.Quod sit logicæ adæquatum subiectum.
4.Quæ sit logice utilitas uel necessitas.
5.Qualis scientia sit, & sub qua parte scientiæ continetur.
6.Quomodo in partes suas diuidenda sit.
7.A quo primo incipiendum est in logica.

Caput primum. Quis fuerit uere logicæ primus author.

IN primo capite: declarandum est quis fuerit uere logicæ primus author. Tu igitur aduerte quod Aristo. in. 2. lib. elenchorum cap. ultimo: refert modum quo reliquæ sciẽtiæ & artes primo inuente sunt. Deinde quomodo successu temporis complementum susceperunt. Refert etiam modum quo logica inuenta est primo, & sufficienter tradita.

Quantum ad primum inquit Aristoteles quod quælibet scientia & ars ab aliquibus primis inuẽta quidem est: & excogitata: ualde tamen imperfectẽ, a posterioribus autẽ paulatim & subtilius elaborata adeo incrementum suscepit, quod tandem completa est. Tu tamẽ aduerte quod ut inquit Aristoteles: illud primum in qualibet arte & scientia inuentum licet paruũ sit: utilius tamen ac melius est posterioribus inuentis & additis, est enim primum scientiæ aut artis principium. Licet autem prima principia inuẽta sint parua in magnitudine, sunt tñ maxima in uirtute quoniam ab ipsis totum pendet. Nam sicut arbor mire altitudinis uirtualiter cõtinetur in paruo seminis grano ex quo generatur: sic ars & scientia uirtualiter continentur in primis ac breuibus principiis, a primis authoribus inuentis.

Sicut autem principium primum artis & scientiæ a primo inuentum quantumcunque paruum sit: est tamen optimum: sic & difficillimum est, neque enim primus inuentor accepit ab alio neque in parte neque in toto: sed longa & sagaci inuestigatione tandem a se inuenit. Hinc est quod ut inquit Aristoteles principia prima inuenire per difficile est, facile est autem inuentis addere. Ideo ex secundo metaphysicæ agende sunt gratie primis inuentoribus. Nam si illi non

fuiſſent,poſteriores arti aut ſcientiæ non addidiſſent,nec ad complementum perduxiſſent. Hoc igitur modo alie artes & ſcientiæ inuente ſunt ac ſufficienter traditæ. quia ſcilicet primi prima inuenerunt principia parua quidem magnitudine & pauca numero:ſed maxima & plurima uirtute.Deinde famoſiores magiſq; exercitati addiderũt multa, & poſteriores ex multis collegerunt magis certa,ſuperfluis aut incertis aut erroneis reiectis,ſicq; tandem ars & ſcientia huiuſmodi non ſolum incrementum ſed & complementum ſuſcepit.Per hunc modum dicit Ariſtoteles in ſecundo elenchorum omnes ſciẽtiæ rhetoricæ inuente & acquiſite ſunt. Nam poſt primos rhetoricæ inuẽtores ſecutus eſt Theſias, poſt Theſiam Theodorus,poſt illum multi multa inuenerunt & addiderunt.Hinc ars ipſa maximum iam habet incrementum,& in ſecũdo metaphyſicæ exẽplificans de muſica inquit.Nã ſi Timotheus non fuiſſet,multam melodiam non haberemus.Si autem phirnis.ſ.non præceſsiſſet Timotheum,Timotheus non fuiſſet.ſ.inſtructus in principiis muſicæ:nec eam auxiſſet.Aliæ igitur artes & ſcientiæ: primos habuerunt authores: a quibus principia deinde poſteriores a quibus paulatim augmentum & ſufficientiam recepimus.

Quantum ad ſecundum aduerte ut teſtatur Ariſtoteles in fine libri ſecundi elenchorum quod licet alie artes & ſciẽtiæ ante Ariſtotelem inuente & augmentate fuerint per famoſos authores ut patet de ſciẽtia naturali per Thaleta & Meliſſum & Empedoclem: & Heraclitum: licet admixtam multis erroribus tradiderint quos ipſe Ariſtoteles in omnibus phyſice partibus reprobat:De mathematicis per Pythagoram & Euclidem antiquiſsimos ægyptios.De diuinis per Mercurium Termegiſtum & Heſiodum.De moralibus per Socratem & Platonem:& ſic intellige de reliquis artibus:tamen logicæ ſcientia ante Ariſtotelem inuenta non fuit. Nihil inuenimus de ea ordinate traditum: quo ut regula ſciendi dirigi poſſet adiſcentis intellectus ad alias ſcientias acquirendas.Nam ut legimus apud Platonem in Gorgia & Protagora & Euthidemo ſi quam logicam ſophiſte conabantur

oſtendere ſe habere, non ad ſciendum ſed ad decipiendum utebantur, totumque ſtudium eorum erat reddere diſcipulos non uere ſed apparenter ſcientes, cum uere nihil in fine adiſcendi retinerent niſi captiunculas, friuolaſque ac deceptorias rationes. Hos igitur Socrates & Plato ſemper inſectati ſunt, utpote non bonarum artium doctores ſed & deceptores ac illuſores humani ingenii. Verum quia nec Socrates nec Plato artem hanc adepti ſunt: ideo doctrinalem ordinem nec in ſophiſtis reprobandis nec in propriis conceptibus enucleandis ſeruare potuerunt: & licet potentes eſſent ad interrogandum ſiue dubitandum: non tamen ad reſpondendum & ſoluendum propter logicæ carentiam. Vnde Socrates fatebatur ſe quidem ſcire interrogare: ad reſpōdere neſcire. Vt igitur uera ſciendi regula directiua humani intellectus in artibus & ſcientiis inuenirentur, datus eſt nobis ab authore naturæ Ariſtoteles, qui ſuo pene diuino ingenio primus logicam ueram inuenit, & ſecundum omnes partes ordinauit ac perfecit ut declarabimus infra diuidentes logicam deſcriptam ab Ariſtotele in partes: & aſsignabimus earum ſufficientiam. Quoniam igitur Ariſtoteles hanc primus inuenit & perfecit, ideo ut primo inuentori gratie habende ſunt. Quod & ipſe innuit in fine ſecundi elenchorum dicens. De rhetoricis erant multa & antiqua dicta. De ſyllogiſmis autem omnino nihil habuimus prius aliud dicere quam quod attritione quærentes per multum tempus laborauimus. Si autem uidetur nobis conſiderantibus uelut ex his quæ a principio erant habere artem hanc ſufficienter ſuper alia negocia quæ ex traditione adaucta ſunt, reliquum erit omnium ueſtrum uel eorum qui audierunt hoc opus, omiſsis quidem artis indulḡentiam: inuētis autem multas habere gratias. Hæc de pn̄ti capite dicta ſint.

Caput ſecundum quid ſit logica ſiue dialectica.

IN ſecundo capite ordo doctrinæ requirit ut manifeſtemus quid ſit logica ſiue dialectica. Oportet enim in unaquaque arte & ſcientia præcognoſcere quid ſignificetur

per nomen illius scientiæ, & artis de qua tractandum est, aliter adiscens semper per incognita tenderet. Verum antequam descendamus ad ueram logicæ diffinitionem, præscire te oportet quid sit proprie diffinitio, & quomodo differt ad descriptione, & ethimologia, & interpretatione. Deinde deueniemus ad propositum nostrum.

Tu igitur aduerte quod in doctrina Aristotelis. Diffinitio est oratio indicans quid sit res per essentialia: id est per ea quæ sunt de essentia, & substantia rei, & sine quibus rei natura dari non potest, & hæc est uera, & propriissima diffinitio. Ver. gra. Homo est animal compositum ex corpore humano, & anima rationali, hæc est uera diffinitio: quoniã dicit, & manifestat naturam hominis sufficienter, & facit ipsum differre a quolibet alio animali, & datur per substantialia hominis quæ sunt corpus humanum, & anima rationalis, et utrunq; est substãtia. Diximus quod diffinitio est oratio: quoniam solus unus terminus non facit diffinitionem, sed oportet saltem esse duos quorum unus sit genus, tanquam magis communis, et alter differentia conuertibilis cũ diffinito, ut tibi declarabim⁹ in tract. de prædicabilibus, requiritur et copula: id est uerbum substantiuum, ut prædicetur diffinitio de diffinito, ut hic. Hõ est aĩal rationale. Homo est diffinitum, animal rationale est diffinitio, per ly est prædicat̃ diffinitio de diffinito, ex consequenti cõstat quod diffinitio est oratio. Diximus indicans quid sit res per essentialia, ut distinguatur diffinitio uera ad descriptione, et ethimologia, et interpretatione, est enim descriptio oratio indicans quid sit res per accidẽtalia propria: id est quæ soli descriptio conueniunt, ut descriptio hominis est hæc. Homo est animal stature recte, risibile, et beatificabile. Nam statura corporis recta, et risibilitas, et beatificabilitas sunt proprietates consequentes solam naturam hominis. Quid autem sit rei proprietas, et quomodo emanat a forma rei, et eius specifica differentia dicemus in tract. de p̃dicabilibus.

Ethimologia uero est manifestatio unius termini minus noti adiscenti per alium terminum magis notum, et prius

notum apud eundem ſtando tamen in eodem idiomate, ut quando exponimus hunc terminum ſol, quaſi ſolus lucens & cœlum quaſi omnia inferiora cælans ſiue tegens, & lapus quaſi animal leuium pedum.

Interpretatio autem eſt vnius termini declaratio ex vno idiomate in alio, ut chirios græce eſt dñs latine, & phyſis græce eſt natura latine, & in hoc ſenſu omnis ſermo ex vno idiomate uerſus in aliud dicitur interpr ætatus, & uerſio eſt trãſlatio ſiue interpretatio, & uertens dicitur interpres, ſiue tranſlator. Conſtat igitur qũo per ly eſſentialia differt uera diffinitio a deſcriptione, & ethimologia, & interpretatione.

His declaratis accedẽdum eſt ad diffinitionem ueram logicæ, & deſcriptionem, & ethimologiã, & interpretationẽ.

Quantum ad ueram diffinitionem ſic vr̃ diffinitur. Logica eſt ſcientia rationalis diſcretiua uera a falſo.

Dicitur ſcientia rationalis ut diſtinguatur a ſcientiis, & artibus realibus quales ſunt phyſica mathematica, & metaphyſica & cætera. Quare autem, & quomodo ſit ſcientia rationalis declarabitur tibi in cap. quinto.

Dicitur diſcretiua ueri a falſo, ut in hoc diſtinguatur a cæteris ſpeciebus ſcientiæ rationalis, quæ ſunt grãmatica Rhetorica, & poetica. Nam grammatica uerſatur, & regulat intellectum circa ſermonem congruum, & incongruum. Rhetorica circa ſermonem comptum, & incomptum ſiue ornatum, & inornatum. Poetica circa ſermonem delectabilem, & indelectabilem. Logica uero facit intellectum diſcernere inter ſermonem uerum & falſum. Nam ut tibi declarabitur, per logicam ſcire poteris, quæ oratio ſit uera, aut falſa, idem intellige de diffinitione, de diuiſione de conſequencia de ſyllogiſmo, de quocunq; alio modo argumentãdi. De uero autem, & falſo grammaticus, ut ſimiliter grammaticus ſimiliter rhetoricus & poeta ut ſic, non curant. Sufficit enim grammatico ſi orationem congruam fecerit, & rhetorico ſi ornatam, & poete ſi delectabilem. Si autẽ cum hoc ſit uera, erit ſibi per accidens.

Quantum ad deſcriptionem, ſic deſcribi conſueuit. Lo-

gica est omnium artium,omnium scientiarum aptisimum instrumentum, sine qua nulla ars nullaque scientia perfecte sciri potest, & hæc quidem descriptio sequitur ex præmissa diffinitione Nam sicut ex eo quod homo est animal rationale essentialiter,sequitur qnod sit animal risibile,& disciplinabile ut proprium sibi, sic ex eo quod logica est scientia rationalis discretiua ueri & falsi,sequitur ut sibi propriũ quod sit nostro intellectui in acquirendis cæteris artibus, & scientiis aptisimum instrumentum. Huic descriptioni consonat ea quæ solet ascribi diuo Augustino, & hæc est, logica est ars artium,& scientia scientiarum , qua aperta omnes aperiuntur,& qua clausa omnes alie clauduntur,eidem concordat ea quæ formatur a Petro Hispano in principio sumularum suarum sub noīe dialetice . Sumit autē dialeticam pro tota logica,& non pro parte topica de qua acturi sumus in octauo tract. Sic autem describit eam.Dialectica est ars artium:id est directiua intellˀs ut regula acquirendi alias artes, & scientia scientiarum:id est directiua eodem modo intellˀs in acquirendi aliis scientiis,ad omnium methodorum:id est scientiarum principia uiam habens. Nam logica dat nobis uiam, & modum cognoscendi principia aliarum sciarum, ex principiis autem cognitis acquirimus scientiam pendentem ex suis principiis cognitis per logicam . Via autē quam dat nobis logica ad cognoscendum principia omnium sciētiarũ est ars diffinitiua,diuisiua, inductiua, argumentatiua, de quibꝰ oībus ꝑtractat logica,ut declarabimꝰ in locis suis.

Et aduerte quod scientias appellat methodos,est autem methodus proprie apud græcum,quod latinus proprie appellat callem, est autē callis uia stricta: breuis & recta , cito ducens uiatorem ad optatum terminum . Transumptiue igiť scientiæ acquisite per logicam dnr methodi:qm̃ per logicā breui tpe,& recte ac uere adiscuntur.Hinc patet ꝙ qui absque logica doceāt aut dictant,& scribunt,& qui adiscunt semper inordinate,& infinita prolixitate procedunt,necvnquam ad ueram,& firmam rei notitiam perueniunt, nec se in dubiis resoluere , nec contra impugnantes se defensare

possunt. Optimum est ergo ante omnes scientias logicam acquirere, nec cum logica uelle alias simul acquirere. Dicit enim Aristote. in secundo metaphysicæ quod absurdum est simul quærere scientiam, & modum sciendi, & per modum sciendi ut dicit Commentator Auerroes intendit logicam, quæ dat modos generales, & regulas, secundum quas in qualibet scientia procedendum est. Has autem regulas docebimus in tractatu sexto, & septimo, & octauo, & decimo. Constat igitur tibi quid sit logica diffinitiue, & descriptiue.

Quantum ad ethimologiam, & interpretationem eius, aduerte, quod logica quantum ad id a quo nomen imponitur apud græcum, interpretatur de sermone scientia apud latinum, est enim logos sermo ethicos scientia, & ut sic nisi aliud addatur communis est grammaticæ, & rhetoricæ, & poeticæ, & logicæ proprie dictæ. Omnes enim sunt scientiæ de sermone, sed diuersa ratione, ut docuimus supra.

Quantum autem ad illud cui nomen imponitur, interpretanda est logica scientia de sermone uero, & falso, & sic est scientia distincta a grammatica, & rhetorica, & poetica, contenta tamen sub logica uniuersaliter dicta, ut est scientia de sermone & cætera. Et quoniam considerare ac pertractare habemus de logica directiua ueri, & falsi, & non absolute, & uniuersaliter dicta, ideo sua ethimologia ac interpretatio erit hæc, ut non detur per manifestiora, logica est scientia sermonis ueri, & falsi in qualibet scientia, & arte diiudicandi, ut ab his quæ uidentur primo aspectu uera, & non sunt, & ab erroribus ac falsis liberemur, ut ueritatem defensare, falsitatem impugnare, sophisticas rationes contra uerum soluere discamus, & rectum limitem in omni rationis opere prosequi ac conseruare. Dialectica uero exponitur a Petro Hispano quasi duorum sermo uel ratio: scilicet arguentis, & respondentis in disputatione. Verum melius est, ut exponatur dialectica quasi disputatiua, deriuatur enim apud græcum a dialegome quod est disputo latine. Hæc de præsenti capite dicta sint.

Quod sit eius subiectum circa quod uersatur Cap. tertium.

IN tertio cap. inuestigandum est quod sit subiectum in logica circa quod uersatur. Sed antequã descẽdamus ad resolutionem propositi duo p̃ponẽda sunt primo quot modis consueuit accipi subiectũ in doctrina Aristo. secũdo quas conditiones, oportet attribuere subiecto sciæ, & artis.

Quantum ad primum aduerte quod subiectum dicitur quadrupliciter, primo de eo quod præponitur uerbo in oratione, ut homo est animal, homo apud logicum dicitur subiectum, animal dicitur prædicatum, est dicitur copula, & aduerte quod id quod dicit grammaticus suppositum, dicit logicus subiectum, & quod dicit appositum, dicit logicus prædicatum, & quod dicit uerbum, dicit logicus copulam. Copulat enim, & coniungit uerbum prædicatum cum subiecto, secundo dicitur de omni substantia quæ in se recipit aliquam formam uel accidens, & in hoc sensu dicimus manum esse subiectum caloris quia in se recipit calorem, eodem modo lapis in quo fit figura Mercurii dicitur subiectum figuræ. Corpus in quo recipitur anima, dicitur subiectum animæ. Intellectus in quo recipitur scientia dicitur subiectum scientiæ, tertio dicitur de partibus materialibus ex quibus aliquid componitur, & in hoc sensu lapides, & ligna, & claui, & cementum dicuntur subiectum domus, ut pro eodem sumatur subiectum, & materia ex qua res fit, quarto dicitur de eo circa quod agendum aut curãdum, aut cognoscendum intendit homo, & in hoc sensu domus est subiectum edificatoris, dum fabricatur corpus humanum est subiectum medici dum medicatum, cœlum est subiectũ astronomi dum circa ipsum speculatur, ens mobile siue corpus mobile est subiectum physici &c. Et dicitur subiectum circa quod uersatur artifex, & sciens siue speculans, & considerans. Relictis aliis modis pro nunc, intendimus declarare quod sit subiectum logicæ iuxta quartum modum.

Quantum ad secundum aduerte ꝙ subiectum sumptum quarto modo tres oportet habere cõditiones simul iunctas ita ꝙ si una deficit nõ erit uere subiectũ. Primo oportet esse.

principale cõsideratum in scia. Vnde nullũ secundario aut ꝯñr consideratum põt esse uere subiectum in scia. Ver.gra. In arithmetica par, & impar binarius aut ternarius, aut quæcunq; alia numeri spẽs non possunt eẽ uere subiectum, sed numerus ut numerus, primo.n. & principaliter cõsiderat de numero, ꝯñr autem de ꝓprietatibus, & spẽbus numeri. Secũdo oportet ꝙ oĩa considerata in arte aut scia, cõsiderentur non ſm se, sed in ordine ad ipsum. Ver.gra. Ideo domus est subiectũ artis edificatoriæ; qm̃ circa ipsam edificandã artifex principalr̃, & prima intentione intendit, & in ordine ad ipsam cõsiderat lapides ut sunt apti ꝯstruere domũ simr̃ & ligna, & alia &c. Non.n. cõsiderat lapides ut sunt inanimati neq; ligna ut uegetabilia, neq; clauos ferreos ut minerales. Hæc.n. ad cõsiderationẽ physici ptinent, sed ut partes aptæ ex quibus cõstruaẽ & firmeẽ domus. Tertio oportet ut per subiectũ sciæ, & artis sufficienter differat ipsa a quacunq; alia, ideo grãmatica differt a rhetorica, quia in ea subiectũ est orõ cõgrua, in rhetorica aũt oratio cõpta, & arithmetica differt a geometria, quia in ea subiectũ est numerus, in geometria aũt quantitas cõtinua diuisa in lineã, & supficiem & corpus, ut declarabimus in pdicamẽto quãtitatis.

His prænotatis aduerte quod cũ logica sumaẽ dupliciter ut supra iam diximus.s. vniuersalissime & proprie vniuersalissime quidem ut sub se cõtinet grãmaticam, & rhetoricã, & poeticam & logicam argumentatiuam. Proprie uero ut est scientia distincta a prædictis & dicitur scientia rationalis argumentatiua. Subiectum in illa vniuersalissime sumpta est ens rationis: id est ens fabricatum ab intellectu & non habet esse extra intellectum, quales sunt termini siue dictiones componentes orationem congruam aut ornatam aut delectabilem, aut ueram, & suum oppositum, & argumentatio quæ componitur ex propositionibus modo quo dicemus in tractatu sexto, & quidem quod ens rationis sit subiectum in logica vniuersalissime sumpta probatur sic. Sicut se habet sciẽtia reales ut physica mathematica, & metaphysica ad ens reale, quod est ens extra intellm̃ ut hõ terra cœ

lum &c.sic ſcientia rationalis ſe habet ad ens rationis. Sed ſcientia realis uerſatur circa ens reale ut ſubiectū:ergo ſcientia rationalis circa ens rationis. Sed logica vniuerſaliſsime ſumpta eſt ſcientia rationalis,ut dicemus infra, ergo ſubiectum logice vniuerſaliſsime ſumpte eſt ens rationis. Subiectum autem logice proprie ſumpte eſt ens rationis ſub diſcurſu intellectus quod eſt idem quod argumētatio. Et probatur ſic. Idem eſt ſubiectum in tota ſcientia rationali,& in qualibet eius parte ſub diuerſa tamen ratione. Sed ens rationis eſt ſubiectum in tota ſcientia rationali quæ eſt logica vniuerſaliſsime ſumpta, ergo & in qualibet eius parte ſub diſtincta ratione. Partes autem totius ſciētiæ rationalis ſunt grammatica cuius ſubiectum eſt ens rationis congruum,& incongruum, & rhetorica cuius ſubiectum eſt ens rationis ornatum,& inornatum, & poetica cuius ſubiectum eſt ens rationis delectabile,& indelectabile,& logica proprie dicta cuius ſubiectum eſt ens rationis ratiocinatiuum, quod eſt idem quod argumentatio. Præterea,ut uidebis infra,tractabimus de terminis,& nomine, & uerbo per reſpectum ad orationem:quoniam ſunt componentes orationem, & de oratione per reſpectum ad propoſitionem,& de propoſitione per reſpectum ad argumentationem, & illic erit ſtatus. Cum igitur oīa conſiderata in logica proprie dicta cōſiderenť in ordine ad argumentationē, ſequiť argumentationē, quæ eſt idem cum enſe rationis diſcurſiuo,ut ita loquar,eſſe in ea ſubiectum. Hæc de præſenti cap. dicta ſint, ne ingeniū nouitii confundamus. Nam quid ſit ens rationis, & ens reale abūndantius dicemus in principio tractatus quarti.

Quæ ſit logice utilitas,& neceſsitas caput quartum.

IN quarto capite declarandum eſt ſi logica proprie dicta eſt nobis utilis,& neceſſaria. Sed antequam ad reſolutionem propoſiti deſcendamus, manifeſtandum eſt quibus modis aliquid ſit utile, & neceſſarium. Tu igitur aduerte quod utile eſt illud quod propter aliud appetitur, ut deſeruiat appetenti conſequi optatum. Sic æquus dicitur

utilis, quia deseruit sessori in delatione proprie personæ, aut alicuius oneris. Vtile autem est aliquid duobus modis. Primo aliquid dicitur utile quod licet in se, & secundum sui naturam non sit appetibile nec amabile immo abhominabile, tamen in ordine ad aliquem finem amatum consequendum est appetibile. Hoc modo medicina fetida & abhominabilis, dicitur utilis, pro quanto deseruit infirmo ad consequendam sanitatem, quæ alias nullo modo est appetibilis, secundo aliquid dicitur utile, quod est in se est appetibile, & per respectum ad alterum consequendum. Hoc modo medicina delicata, & odorifera est utilis: quoniam non solum in ordine ad consequendam sanitatem, sed etiam secundum se est amabilis.

Necessarium dicitur aliquid sine quo res non potest esse aut fieri aut acquiri aut seruari, ut cibus est necessarius uolenti uiuere, & nauis necessaria uolenti transfretare. Hoc autem licet pluribus modis dicatur, pro nunc sufficiēt duo modi, primo aliquid est necessarium sine quo res desiderata non potest absque maxima difficultate acquiri. Sic equus dicitur necessarius eunti in Franciam: quoniam & si pedester posset ire id tamen summe difficile sibi foret, secundo aliquid est necessarium sine quo ullo modo potest finis intentus haberi. Sic cibus est necessarius, similiter, & respiratio intendenti uiuere.

His præhabitis dico pro resolutione propositi, quod logica non est utilis primo modo, nam licet in se sit aspera, & difficillima adiscenti, tamen in se non est abhominabilis, cum sit uera sciētia & perfectiua ac acuitiua ingenii ut alias declarabimus. Cum igitur scire uniuersaliter sit nobis appetibile, sequitur quod logica in se sit appetibilis sicut grāmatica, & rhetorica, ex p̄nti non est utilis primo modo, est autem utilis secundo modo: quoniam & si in se sit appetibilis, tamen ex sua prima inuētione ordinaī ut deseruiat intellectui in acquisitione aliarū sciarū, & ideo est utilis secūdo mō do, est enim logica intellectui inquirenti, & uenanti ueritatem in aliis scientiis, sicut canis solertissimus uenatori.

Quod

Quo ad necessitatem aliqui dicunt ipsam necessariam primo modo & etiam secundo. Arbitrantur enim quòd sine logica nulla scientia potest omnino acquiri: sicut ædificator sine arte non potest ædificare. Sed id non videtur rationabiliter dictum: nam ante Aristot. inuentorem logicæ, ut sibi attribuit, apud Aegyptios & Arabes & Græcos sapientissimi fuerunt & præcipue in Mathematicis ut testatur Aristoteles in proœmio metaphysices, & Iuristæ habent scientiam ciuilem, & tamen non incumbunt studio logicæ, & ideo melius est sic distinguere. Logica est duplex scilicet naturalis & artificialis: naturalis est discursus innatus cuilibet utenti ratione. Nam cum distinguatur homo ab intelligentiis, ex eo ꝙ illæ sunt mere intellectuales, homo autem rõnalis, illæ simplr intelligunt, homo aũt cum discursu. Hinc uidemus idiotam loquentem formare consequentias cõditionales, syllogismum expositorium, & multis modis arguere, & hac naturali uia argumentatiua processerunt antiqui & procedunt iuristæ. Verum quia natura per artem perficitur, & sine arte ualde defectibiliter operatur, ut patet in cantante, siue citharizante ex naturali habitudine, anteꝗ artem musices addiscat: ideo logica artificialis necessaria est primo modo, naturalis autem secundo modo. Nam artificialis dans modum recte & absq; errore definiendi diuidendi argumentandi, ac respondendi, disponit & facilitat intellectum, ut prompte, & expedite, & ordinate, & resolute se exerceat in prædictis actibus, quibus uenatur ueritatem, & falsitatem deuitat, & sine his, summa difficultate, & longissimo tempore, & admixtione multorum errorum, uerum ipsum attinget. Ergo ei est necessaria logica primo modo, secundo autem modo logica naturalis est necessaria: quoniã hominis natura non simplici intelligentia, sed discursu a noto ad ignotum procedit. Vnde dixit Aristoteles in primo metaphysicæ, ꝙ hominum genus arte & rationibus .i. argumentationibus uiuit .i. operatur. Vtraq; autem logica est argumentatiua, ergo constat quomodo est utilis & quomodo necessaria. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

Qualis scientia sit logica, & sub qua parte scientiæ uniuersaliter diuisæ locanda sit. Cap. V.

IN quinto capite manifestandum est, qualis sit scientia logicæ, & sub qua parte scientię uniuersalissime diuisæ cõtineatur. Ne igitur oporteat idem sæpius inutiliter repetere, præponemus in primis uniuersalem scientiæ siue philosophiæ (ut uolunt alii) diuisionem. Deinde determinabimus propositum.

Quantum ad primum aduerte, quod ex doctrina Aristotelis colligitur hæc uniuersalis philosophiæ siue scientiæ diuisio.

Scientiarum, alia speculatiua alia practica.

Speculatiuarum, alia realis, alia rationalis.

Realium speculatiuarum, alia physica, alia mathematica, alia metaphysica.

Rationalium speculatiuarum, alia grammatica, alia rhetorica, alia poetica, alia logica siue dialectica.i.disputatiua.

Practicarum alia actiua, alia factiua.

Practicarum actiuarum, alia ethica, alia politica, alia œconomica.

Practicæ factiuæ diuiduntur in artibus quas famose dicimus Mechanicas, & communiter sunt septem scilicet lanificium, militia, nauigatio, agricultura, medicatio, uenatio, & ars fabrilis. Ad has reducuntur omnes aliæ, ut facile cognoscere poteris.

Et ne hæc diuisio sit penitus incognita nouitio, dicemus compendiose quid sit unumquodque prædictæ diuisionis membrum, donec ad philosophiam transeamus. Tũc enim exacte de uno quoque membro quid sit, & quid sub se contineat pertractare intendimus. Tu igitur aduerte ꝙ apud Aristotelem (ut docet in libro sexto ethicorum.) Scientia, ut distinguitur ab opinione, & a fide, est certa, & euidens rei cognitio, quam intellectus acquirit per syllogismum demonstratiuum ut declarabimus in tractatu decimo, per hoc ꝙ dicitur certa cognitio, distinguitur scientia ab opinione. Quæ enim opinamur, non firmiter cognoscimus, nec eis

adhæremus nisi cũ formidine alterius partis. Per hoc q̃ dicitur euidens cognitio distinguitur a fide. Nam ea proprie credimus quibus firmiter assentimus licet sint nobis immanifesta, ut credimus Deum creatorem mundi in tempore, licet potuerit eum creare ab æterno.

Scientia speculatiua est illa cuius finis est scire siue cognoscere subiectum suum, ut scientia de cœlo, de Deo, de anima &c. est speculatiua. Neq; enim per nostrum scire possumus Deum aut cœlum aut animam operari.

Scientia practica est illa cuius finis non est tantum scire, sed operari circa obiectum suum, ut scientia medicatiua & domificatiua, neque enim addiscens ædificare, contentatur scire ædificare, sed intendit ædificare.

Scientia speculatiua realis est illa quæ uersatur circa ens reale, quod habet esse extra intellectum: qualia sunt corpora naturalia & cœlum & diuinæ substantiæ, & quantitas cõtinua & discreta.

Scientia speculatiua rationalis est illa quæ uersatur circa ens fabricatum ab intellectu, & quod non haberet esse nisi existeret intellectus: quales sunt termini & dictiones ex quibus componitur oratio, & ex orationibus componitur argumentatio, similiter omnis sermo congruus & incongruus, ornatus & inornatus, delectabilis & indelectabilis, uerus & falsus. Hæc enim omnia non essent nisi intellectus ea fabricaret, intellectus autem est ratio, ideo dicuntur ens rationis. i. ens fabricatum a ratione.

Scientia speculatiua realis physica est illa quæ uersatur circa ens mobile, quod est ens naturale, ut cœlum & elemẽta, & elementata.

Scientia speculatiua realis Mathematica est illa, quæ uersatur circa ens quantum continuum & discretum. Quantum continuum est linea, superficies, corpus, & omnes species figurarum, & de his omnibus pertractat Geometria. Quantum discretum est numerus, & de numero, ac proprietatibus numeri pertractat Arithmetica.

Quid autem sit grammatica & rethorica & poetica & logica, i quas diuiditur speculatiua rationalis, & circa quæ uersentur, iam diximus supra.

Practica actiua est illa quæ uersatur circa humanas operaitones regulandas, ut bene ac moraliter fiant.

Practica actiua ethica est quæ regulat proprias operationes cuiuslibet hoīs uolentis bene & uirtuose uiuere.

Politica autem quam latine, dicimus ciuilem est quæ regulat ex regentis prudentia publicas & ciuium actiones ut iuste & pacifice fiant.

Oeconomica uero, quam domesticam aut familiarem dicimus latine, est, quæ regulat ex patris familias prudētia & authoritate operationes totius familiæ, secundum q unumquenq; familiæ gradum decet. gradus aūt sunt uir, & uxor parentes & filii, dn̄s & seruus, ex his. n. integratur familia in spē humana ut docet Arist. in. 1. politicorum.

Practica factiua ē illa quæ uersatur circa artificia manualia, quæ cōiter exercentur plebeis aīs, gratia lucri, & non gratia perficiendi intellectum, nec assequendi felicitatem, & ideo dicuntur mechanica, quia faciunt hominum intendere extra se, & non intra se, sicut adulter quærens alienam dissipantem, & relinquens sibi sociatam ad bonum proprium & constitutionem familiæ.

Distinctio autem sua in septem artes mechanicas notissima ac vulgatissima est, ideo eam pertranseo. Constat igitur tibi uniuersalis scientiæ, siue philosophiæ diuisio, & compendiose quid sit quodlibet diuisionis membrum. Dixi compēdiose, quoniam si ad unguem & per omnia uellē de his tractare, nouicii ingenium, qui ex simplici grammatica se ad logicam transfert, non docerem sed confunderem. Intendo autem Deo propitio in philosophia naturali, & metaphysica, & morali, & politica, & œconomica peripatetica resolute, & diffuse de singulis pertractare. Nūc sufficit uelut paruulis cibum leuiorem propinare, donec solidiorem naturæ uirtus ferre ualeat.

His prænotatis facile tibi constare potest qualis scientia

ſit logica, & ſub qua ſpecie diuiſionis generalis ſcientiæ contineatur. nam ſi interrogeris, qualis ſcientia ſit, reſpondendum eſt quod rationalis & non realis ratione iam asſignata. Item reſpondendum quod ſpeculatiua & non practica, & ſi obiiciatur, ꝙ non quæritur gratia ſui, ſed gratia acquirendi alias ſcientias per argumentationem, reſpondendum eſt quod non propter hoc impeditur quin ſit ſpeculatiua. nam quando dicitur quod ſcientia practica eſt illa quæ ordinatur ad opus, intelligendum eſt ad opus quod ſit alterius potentiæ quam intellectus, puta ſit actus uolũtatis aut manus aut pedis. Si autem ordinatur ad regulãdum opus intellectus, puta quõ formanda ſit oratio affirmatiua aut negatiua, quõ argumentandum ſit ad probãdum concluſionem phyſicam uel mathematicam, nõ obſtat quin ſit ſpeculatiua, aliter nec Arithmetica eſſet ſpeculatiua, ordinatur. n. ad numerationẽ quæ eſt opus intellectus ſiſr Aſtronomia non eſſet ſpeculatiua, qm̃ ordinatur ad menſurandum quantitatem cœli & ſtellarum & eorum motum. Eodem modo nec grãmatica nec rhetorica eſſent habitus ſpeculatiui, cum una ordinetur ad formandum ſermonem congruum & uitandum incongruum, altera ad formandum ſermonem ornatum, & uitãdum inornatum. Conſtat igitur qualis ſcientia ſit logica, & ſub qua parte ſcientiæ uniuerſaliter diuiſæ contineatur. Hæc de præſenti cap. dicta ſint.

Quomodo logica in partes ſuas diuidenda ſit. Caput ſextum.

IN ſexto capite aduerte antequam deſcendamus ad diuiſiones logicæ, quod omnis recta & ualida diuiſio debet eſſe per membra oppoſita ut hic, colorum alius albus, alius niger. Si autem dicatur, hominũ alius albus, alius magnus, diuiſio non eſt ualida, quoniam non opponuntur album & magnum, quoniam ſtant ſimul in eodem. Membra autem diuiſionis ualidæ, non ſe compatiuntur in eodem, ſed ſi unum affirmatur, alterum negatur ab eodem, Verbi gratia. Si ſortes eſt magnus, ergo non eſt paruus. Nõ ſequitur autem quod ſi ſortes eſt albus non ſit magnus,

quoniam poteſt eſſe magnus & albus Item membra ualidæ diuiſionis debent ſufficienter euacuare diuiſum , ita ꝙ nihil contineatur ſub diuiſo , quod non contineatur ſub aliquo membro diuiſionis. Vnde hæc diuiſio eſt ualida: Animaliũ aliud rationale aliud irrationale. nõ enim poteſt inueniri animal quin ſit rationale aut irrationale. Hæc autem non eſt ualida, animalium aliud bipes aliud quadrupes. nam inuenitur animal quod nullum habet pedem, ut uermis, aliud eſt quintupes & aliud octupes &c. Oportet igitur ſic diuidere logicam ꝙ partes diuidentes ſint oppoſitæ , & ſufficienter euacuent diuiſum.

Tu igitur aduerte ꝙ in doctrina Ariſtotelis fundatur triplex diuiſio logicæ.

Prima eſt hæc, Logicæ alia naturalis, alia artificialis ſiue ingenioſa. naturalis eſt inditus diſcurſus, quo naturaliter homo utitur in cogitãdo de agendis, & per ſermonẽ explicandõ conceptus ſuos ac conferẽdo. Cõponit.n. ex ſuo ingenio orationes ex terminis, & propoſitiones & uarios modos arguẽdi format, modo ſyllogiſmũ, modo enthymema, modo inductionẽ, modo ab exemplo. Et hac quidem naturali logica regulati fuerunt antiqui in ſpeculationibus ſuis, & eadem regulanẽ ciuiles, & negotiatores, & litigãtes, & artifices mechanici , & breuiter oĩs homo rõne utens. Et hæc quidẽ naturalis logica, eſt innata prõptitudo ad talẽ diſcurſum ita, ꝙ nõ ab alio acquiritur, ſed rõnale animal naturaliter cõſequitur, inæqualiter autẽ iuxta maioris ac minoris ingenii differentias. Nã ſunt aliqui adeo depreſsi ingenii, ꝙ uix uno gradu deprehendunẽ differre a bruto. Iſti pro maiori parte non logica naturali, ſed inſtinctu & motu paſsionum, more animalium operantur. Quidam autem ſunt, qui ut diuini apparent, & adeo uigent ingenio & ſubtilitate intellectus, ꝙ uidetur eis ſufficere promptitudo naturalis diſcurrendi, argumentandi, & reſpondendi. Medii autem ſunt innumeri.

Logica aũt artificialis eſt quæ ex ingenio & longo uſu hõ adinuenit ſub certis regulis infallibilibus, modos & ſpecies propoſitionũ (de quibus dicemus infra) certas regulas qui-

bus discernimus utiles modos arguendi ab inutilibus, & ue rum modum definiendi, diuidendi, & determinandi dubia proposita secundum subiectam materiam, ut declarabimus in suis propriis tractatibus, & hæc est quam Aristoteles dicit in secundo elenchorum se inuenisse & compleuisse, & de qua nunc pertractaturi sumus.

Secunda diuisio est hæc: Logica artificialis distinguitur in docentem, & utentem. Docens quidem est quæ tradit formam definiendi terminos, & componēdi ueras propositiones, & ex eis per certos modos & figuras formandi ueros syllogismos & consequentias & alia argumentandi genera, de quibus loquemur infra, & cōiter non a ꝓprio īgenio, sed a docente acquiritur. Hæc est quam diximus regulare intellectum in aliis scientiis acquirendis, de qua diximus ꝙ ad oīum methodorum principia uiam habet. Logica utens, est ipsamet docēs, quam postquam didicimus, applicamus aliis scientiis acquirendis, ut optimum instrumentum regulatiuum intellectus in definiendo, diuidendo, uerum a falso, discernendo, in deducendo cōclusiones ex propriis principiis, ut tibi manifestum erit in philosophia naturali. Neqꝫ enim scires definire neqꝫ diuidere ens mobile, neqꝫ probare proprietates subiecti scientiæ naturalis, nisi in logica didicisses modum definiendi, diuidendi, & demonstrandi. Tu tamen aduerte ꝙ licet sit eadem realiter, ratione tamen distinguitur inquantū docens, & inquantū utens. Nam inquantū docens cōsideratur in se, inquantū utens respicit alias scientias.

Tertia diuisio est hæc: Logica docens sufficienter diuiditur in tres partes. Prima est in qua tractatur de terminis incomplexis, & hæc diuiditur in duas. In prima consideratur de terminis secundæ intentionis, & iste est liber prædicabilium. In secunda consideratur de terminis primæ intē tionis, & iste est liber prædicamentorum, & post prædicamentorum. Secunda est in qua tractatur de terminis complexis, id est de oratione, & propositione, & hic est liber perihermenias. Tertia est in qua tractatur de argumentatione, & hæc diuiditur in quatuor. In prima agitur de

argumentatione syllogistica absoluta & simplici, idest non applicata alicui materiæ & hic est liber priorum. In secunda agitur de syllogismo demonstratiuo, & hic est liber posteriorum. In tertiā agitur de syllogismo topico, id est probabili, & hic est liber topicorum. In quarta agitur de syllogismo fallaci, quem dicimus sophisticum, eo ꝙ per ipsum solum generatur deceptio, & hic est liber elenchorum. Hæc est summa librorum, quos tradidit nobis Aristoteles inuentor logicæ. Reliquos autem minores tractatus quos appellamus parua logicalia, non habemus formaliter ab Aristotele. Sed posteriores traxerunt uirtualiter ex prædictis libris Aristotelis, ita ꝙ eorum principia iam habuimus ab Aristotele, ut tibi declarabitur, quando agemus de consequentiis & suppositionibus &c. Et aduerte ꝙ sufficientia prædictæ diuisionis sumitur hinc, Argumentatio (ut dictum est supra) est pͥncipale consideratum a logico uelut eius finis, non enim logicam quærimus nisi ut acquiramus habitum faciliter & recte argumentandi ad quancunqꝫ conclusionem. Argumentatio aūt est quoddam totum constans ex propositionibus, ut tibi declarabitur loco suo, propositio uero constant ex terminis. Cum igitur eadem scientia sit consideratiua totius & partium, necesse est logicum uersantem circa argumentationem, considerare de argumētatione & partibus eius, partes autem eius sunt duplices. s. propinquæ & remotæ. propinquæ sunt propositiones: remote autem termini incomplexi, nam propositiones componunt immediate argumentationem. Termini autem incomplexi nō componūt eam, nisi quia ingrediuntur propositionem. Ex quibus constat, ꝙ pars prima, in qua considerantur termini incomplexi, ordinatur ad secundam, in qua consideratur propositio, & secūda ad tertiā, in qua consideratur argumentatio, & in ea completur intentio logici. Constat igitur quomodo diuidenda sit logica, & quæ sint eius partes sufficienter ipsam diuidentes. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

A quo sit incipiendum in logica, & quis ordo prosequendus ne confundatur ingenium nouicii. Caput septimum.

IN ſeptimo capite inueſtigandum eſt a quo primo incipiẽdum ſit tractare in logica,& quis ordo in tractandis ſeruandus ſit,ne nouicii ingenium confundatur.

Quantum ad primum aduerte ꝙ nõnulli conſiderant logicam inquantum eſt dialectica,ideſt diſputatiua,alii autem inquantum uerſatur circa argumentationem,quæ non ſolũ poteſt fieri uoce ſed & mente & ſcripto. Primi conſiderantes diſputationem non fieri ſine ſermone,nec ſermonem ſine uoce,nec uocem ſine ſono,ideo a ſono tanquam a priori & communiori definitiue & diuiſiue dicunt inchoandum. ſecundo loco a uoce definitiue & diuiſiue. tertio loco a nomine & uerbo ut habent eſſe in uoce & componũt orationem & propoſitionem uocalem,ex quibus componitur ſyllogiſmus ſiue argumẽtatio uocalis,qua fit diſputatio inter duos. Hunc ordinem ſeruat Petrus hiſpanus. & ratio ad hoc mouens eum fuit, quia conſiderauit ꝙ Ariſtoteles in ſuo libro perihermenias acturus de propoſitione definit nomen & uerbum ut ſunt eius partes integrales per uocem, quaſi ꝙ non conſideret de nomine & uerbo & oratione & propoſitione & argumentatione,niſi ut deſeruiunt diſputationi,cui non deſeruiunt niſi ut ſunt in uoce. reliquit ergo omnia prædicta ut fiunt in mẽte & in ſcripto,& intendit de modo magis famoſo ac notiori ad ſenſum,qui eſt modus in uoce.

Alii autem aduertentes ꝙ licet modus iſte famoſior & uulgarior ſit,tamen experientes ꝙ omnia prædicta habent eſſe in anima,in uoce,& in ſcripto,nec unquam proferuntur uoce,nec ſcribuntur niſi prius mente concipiantur,unde & dixit Ariſtoteles in primo perihermenias, ꝙ ea quæ ſunt in uoce,ſunt earũ quæ ſunt in anima paſsionum id eſt conceptuum notæ.i.ſigna,ideo arbitrati non ſunt incipiendum a uoce nec a ſono,ſed a termino,id eſt dictione. Nam terminus ut eſt in mente componit propoſitionem mentalem,& ut eſt in uoce,componit propoſitionem uocalem,& ut eſt in ſcripto,componit propoſitionem in ſcripto,& quoniam nomen & uerbum & oratio poſſunt eſſe in mente in uoce & in ſcripto,ideo dicunt melius eſſe ꝙ definiantur per

terminum utpote magis communem q̄ per uocem. Hanc igitur uiam ut uniuersaliorem sequemur, & præcipue quia nō contrariatur priori sententiæ. Nam sicut est uerum dicere, Sortes est homo ergo sortes ē animal, sic est uerum dicere, nomē est uox significatiua, ergo est terminus significatiuus. In plus enim se habet terminus q̄ uox, qm̄ uox non uerificatur de nomine nisi ut est in uoce. Terminus autem uerificatur de nomine, in mente & uoce & scripto. Incipiemus ergo a termino definitiue & diuisiue.

Quantum ad secundum aduerte ꝙ cūm termini incomplexi sint priores & simpliciores oratione & propositione in uia compositionis, & propositiones sint priores syllogismo, qm̄ componunt syllogismum, & non econuerso; ordo scientiæ requireret ꝙ prius tractaremus de prædicabilibus & prædicamentis, & secūdo loco de propositionibus ut tractat Aristoteles in libro perihermenias, & tertio loco de syllogismis formalibus & topicis & sophisticis & demonstratiuis eo ordine quo de eis tractat Aristoteles in tota arte noua. Verum quia nouus logicæ auditor transit immediate ab arte grammaticæ ad logicam, & logicus accipit a grammatico nomen & uerbum & aliquas alias partes orationis (ut dicemus) prout componunt propositionem, & propositio componit syllogismum, ideo ne nouicii ingenium inuoluatur, expedit ꝑus tractare de ꝑtib⁹ orōnis, deinde de oratiōe & enūtiatione, sicut etiam tractat grammaticus modo grāmatico. & secundo loco tractabimus de syllogismo formali & tertio loco de prædicabilibus, & quarto loco de prædicamentis. Nam absq; notitia propositionis & syllogismi, nō posset nouitius ī illis erudiri modo logico, ut tibi manifestū erit. Deinde procedemus ad alios tractatus eo ordine quē tibi manifestabimus loco suo. Constat igitur tibi a quo incipere intendimus, & quem ordinem seruare, ne nouitii ingenium inuoluatur. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

Explicit trac. primus. qui fuit de præcognoscendis ordinatus per authorem, & reuisus per eundem.

INCIPIT EIVSDEM TRACTATVS secundus qui eſt de partibus propoſitionis.

TRACTATVS SECVNDVS.

N tractatu ſecũdo agendũ eſt de partibus ꝓpõnis, quæ apud Logicũ præcipue ſunt nomen, & uerbum & qm̃ ſcire non poteris quid & quotuplex ſit nomen apud logicũ, ſiř & uerbũ niſi prius noueris qd ſit terminus, & quotuplex ſit. Et qđ dico de termino intellige de uoce. Primũ.n.qđ ponit in definitione nõis & uerbi eſt terminus apud cõiter tractatores de logicalibꝰ, apud aũt Ariſ.ē uox, ut tibi declarauimꝰ i tractatu ꝑcedẽti.c.7.iõ hũc tractatũ diuidemꝰ i.4.capita.

Primum, Quid & quotuplex ſit terminus.

Secundum, Quid & quotuplex ſit nomen & uerbum.

Tertium, Quid & quotuplex ſit oratio.

Quartum, Si logico ſufficiunt duæ partes orationis, ſcilicet nomen rectum, & uerbum rectum.

Quid & quotuplex ſit terminus. Caput primum.

IN ꝑmo cap. inueſtigãdũ eſt qd ſit terminus, & quot ſint vľiores diuiſiones eius. Hic igitur duo agẽda ſunt. ꝑmo definiemus terminũ declarãtes ſingulas definitionis particulas. ſecundo asſignabimus cões, & vľes diuiſiones termini.

Quãtũ ad ꝑmũ aduerte, ꝙ hic nõ intẽdimus loqui de oĩ ſignificato in quo ſumit terminus in doctrina Ariſtotelis. Sumit ãt tribus modis, Prĩo ſumit ꝑ maiori, & minori extremitate, & medio, & dñr tres termini ex qbus cõponit oĩs verus ſyllogiſmus. & de hoc mõ loquemur ĩ trac. de ſyllogiſmo formali, & abſoluto. Secũdo ſumitur pro definitiõe rei, quæ dicitur apud Ariſtotelẽ terminus, q̃ qm̃ in ſe claudit, & terminat totam rei definitæ eſſentiam. & de hoc modo loquemur in trac. de ſyllogiſmo topico & demõſtratiuo. Tertio ſumitur pro omni eo ex quo propinqȝ conſtituitur oratio, & propoſitio, & in quod reſoluitur. Et dico propinque

quoniam ſicut apud grãmaticum dictio componitur ex aliquibus remote,& e x aliquibus propinquè.ſic apud Logicum oratio & propoſitio ex aliquibus cõponitur utroqꝫ modo. Nam apud grammaticum dictio componitur propinquè ex ſyllabis,quoniam ſeipſis & non mediante alio,componitur autem remote ex literis,quoniam non ex ſeipſis ſed mediã te ſyllaba.Sic in propoſito apud logicum oratio & propoſi tio componũtur propinquè ex terminis,qm̃ ex ſeipſis & non mediante alio,componuntur autem remote ex ſyllabis & literis,literæ enim componũt ſyllabas,& ſyllabe terminos, & termini orationem.Et in hoc tertio ſenſu ſolum intendimus in hoc trac.loqui ac definire terminum.Sed aduerte qꝫ in tertio ſenſu adhuc tripliciter ſumi põt.ſ.communiter,ſtricte & ſtrictisſime.Cõmuniter ſumitur pro omni dictione ꝓ pinquè componente orationem, & ſic non ſolum nomen & uerbum,ſed etiam aliæ orationis partes,ut pronomẽ, præ poſitio, aduerbium &c.dicuntur termini.Stricte ſumitur ꝓ omni eo quod eſt uel poteſt eſſe ſubiectum & prædicatum & copula in propoſitione.In quo ſenſu nec ſigna uniuerſalia nec particularia,nec aduerbia ſunt termini, qm̃ nõ ſunt nec poſſunt eſſe per ſeip ſa prædicatum aut ſubiectum,ſed modi ſiue determinatiões eorum,ſiſr aduerbia ſunt determinationes uerbi ut bene currit,hodie uenit &c. Strictisſime autem ſumitur pro omni eo quod eſt uel poteſt eſſe extremum propoſitionis,extremum autem dico ſubiectum & prædicatum,& in hoc ſenſu copula non eſt terminus, quia nõ eſt extremum,ſed unitiuum extremorũ,unit & copulat prædicatum & ſubiectum.& in hoc ſenſu definiuit eum Ariſtoteles in libro priorum dicens,qꝫ terminus eſt in quem reſoluit propoſitio ut in ſubiectum & prædicatum.

His præpoſitis aduerte qꝫ hic habemus diffinire terminũ non ſtricte nec ſtritisſime ſumptum, ſed cõmuniter, aliter non poſſemus ipſum diuidere ut diuidemus infra.Nam una ex diuiſionibus erit hæc,terminorum unus eſt per ſe ſignificatiuus,alius non per ſe ſignificatiuus. Conſtat autem ex prædictis quòd terminus non per ſe ſignificatiuus, non eſt

terminus ſtricte nec ſtrictisſime ſumptus.

Definientes igitur terminum cōiter & abſolute ſumptū dicimus quod eſt pars propinqua conſtitutiua orōnis & ꝑpoſitionis. Dicitur pars propinqua .i. immediata orōnis & ꝑpoſitionis ad differentiam literarum & ſyllabarum, quæ non niſi mediante termino componunt orōnem. unde aduerte ꝙ ſicut ſe habent lapides & ligna, & fundamentum, & paries ad compoſitionem domus, ſic literæ & ſyllabæ & termini ad conſtitutionem orationis. nam lapides & ligna non componunt immediate domum, ſed componunt immediate fundamentum parietem & tectum, hæc autem immediate domum: ideo illæ remotæ, hæ autem propinquæ nūcupantur. Sic in propoſito, literæ & ſyllabæ non componūt immediate orōnem, ſed terminum, terminus autem immediate orōnem. patet ergo terminum eſſe immediatam & ꝓximam partem orōnis ad differentiam literarum & ſyllabarum. Dī conſtitutiua orōnis, quoniā hic procedimus ex ꝑori: ad differentiam reſolutionis quæ ſupponit conſtitutum ex partibus. Dī ergo conſtitutiua orōnis, quoniam hic intēdimus præparare materiam ſyllogiſmi, quæ eſt propoſitio, ideo inueſtigamus in primis, ex quibus conſtituitur immediate propoſitio, & in trac. de ſyllogiſmo aperiemus ex quibus propinque & immediate conſtituitur ſyllogiſmus. Hæc autem definitio conuenit termino, in mente, in uoce, in ſcripto: quoniam terminus in mente, eſt pars propinqua orationis mentalis, & in uoce, eſt pars propinqua orationis uocalis & in ſcripto, eſt pars propinqua orationis ſcriptæ.

Viſo quid ſit terminus apud logicum cōmuniter & abſolute ſumptus, aſſignandæ ſunt generales diuiſiones eius, ut ſciamus iuxta quod membrum ponendus eſt in definitione nominis & uerbi & orationis.

Prima diuiſio. Terminorum, aliquis eſt per ſe ſignificatiuus, aliquis nihil per ſe, id eſt per ſe ſumptus ſignificatiuus. Terminus per ſe ſignificatiuus eſt ille, qui ultra ſeipſum aliquid intellectui repreſentat, ut homo, animal, lapis: repreſentat enim homo ītellectui animal rationale, & animal

repræsentat animatum sensitiuum & per se motiuum, & lapis corpus terreum durum offendens pedem. Nam significare est aliquid intellectui repræsentare. Vnde idem est terminum esse per se significatiuum, & esse per se repræsentatiuum alicuius apud intellectum. Dicitur ultra seipsum, quoniam repræsentare seipsum intellectui est commune omni termino, cum sit intelligibilis ab intellectu, cuius obiectum est ens communissimum ut se extendit ad ens reale & ens rationis ut dicemus alias. Terminus nihil per se significatiuus est ille qui per se sumptus ultra seipsum nihil intellectui repræsentat, ut buf & baf & biltris. Dico per se sumptus, ut excipiam quando proferuntur ex intentione irridendi. Tunc enim ex proposito irridentis sumuntur ut per se significatiui, sed id non est ordinarium. Nam plerunque proferuntur aut exeunt ex ore sine proposito aliquid ultra seipsum significandi. Ad hoc autem quod sit per se significatiuus, oportet ut naturaliter, uel ad placitum in aliquo idiomate ordinarie & consuetudine firmata, sic uel sic ultra seipsum significet.

Secunda diuisio est hæc. Dimisso termino nihil per se significatiuo, utpote inutili proposito nostro, quando non componit orationem ordinarie ut subiectum & prædicatum, nec est pars nec determinatio eorum ad differentiam signorum uniuersalium & particularium, diuidendus est terminus per se significatiuus. Et prima diuisione diuiditur in terminum per se significatiuum naturaliter, & in terminum per se significatiuum ad placitum. Terminus per se significatiuus naturaliter est ille, qui apud omnes homines idem ultra seipsum repræsentat intellectui, ut homo & animal in mente. est autem homo in mente species, siue similitudo, siue conceptus hominis. Se habet enim huiusmodi similitudo siue conceptus ut uera imago, puta Cæsaris, quæ apud omnes ex sui natura repræsentat Cæsarem. Sed aduerte quod non solum terminus in mente est significatiuus naturaliter sed & quidam termini dum proferuntur, & quædam animalium signa, ut dum infirmus gemit, apud omnes repræsentatur dolor, & dum canis latrat apud omnes repræsentatur

ira. Terminus autem per se significatiuus ad placitum, est ille qui non apud omnes idem, sed in diuerso idiomate diuersa repræsentat, uel tãtum in uno idiomate aliquid determinate repræsentat, in alio autem nihil. Et causa huius est, quia huiusmodi termini non significant ex instinctu naturæ sicut interiectiones quæ non sunt bene trãsferibiles ex uno idiomate in aliud, sed impositi sunt ad sic significandum ex decreto & authoritate primorum instituentium, quibus sic placuit rationabiliter tamen, in uno quoq; idiomate res singulas sic uel sic nominare. Et aduerte q; ultra hoc q; terminus ad placitum differt a significatiuo naturaliter in hoc q; non apud omnes idem repræsentat, dum profertur, nec significat ex instinctu naturæ, sed decreto primi authoris: in duobus aliis differt. s. in modo proferendi, & in significato. Nam terminus ad placitum perfecte & distincte profertur, modo non adsit ineptitudo linguæ ex parte proferentis. Termini autem naturaliter significatiui propter impetum passionis, amoris, aut timoris, aut gaudii, aut iræ, ut in pluribus truncate proferuntur, etiam remota ineptitudine linguæ. Differunt etiam ex parte significati, quoniam termini ad placitum significant conceptum intellectus: illi autem magis indicant affectum appetitus, quam conceptum intellectus. Sed ne nouitius inuoluatur, hic sisto, donec fiat capax solidioris doctrinæ.

Tertia diuisio est hæc. Dimisso termino per se significatiuo naturaliter pro nunc: terminus significatiuus ad placitũ multas sub se continet diuisiones, quarum frequens est usus in doctrina peripatetica, ex quibus una est q; quidã est categorematicus, quidã syncategorematicus. Categorematicus est ille qui tam p se sumptus quam cum alio, tam in ppõne quam extra, aliquid ultra seipsum intellectui repñsentat, ut homo, lapis, curro, amo. nã homo p se solum significat animal rõnale, lapis tale corpus, curro actum currendi, amo actum amandi. Syncategorematicus est ille qui per se solum sumptus nihil extra seipsum apud intellectum significat. Si autem sumatur cum alio, puta cum nomine substantiuo

uel cum uerbo, simul significat, inquantum determinat nomen aut uerbum. Et sic signa uniuersalia & particularia, & ꝑpositiones, & aduerbia, & coniunctiones sunt termini syncategorematici.i.cōsignificatiui. Nam signa uniuersalia determinant nomen substantiuum positum in subiecto ad stādum pro omnibus, aut pro nullo, ut omnis homo currit, nullus homo currit. Signa autem particularia determinant subiectum particulariter, ut quidam homo currit, quidā homo non currit. Præpositiones autem determinant nomen ad conrstructionem pro certo casu, puta ablatiuo uel accusatiuo Aduerbia determinant uerbum pro determinato loco, ut aduerbia localia, uel pro determinato tēpore, ut aduerbia temporis, uel pro determinato modo quātitatis uel qualitatis, ut aduerbia quantitatis & qualitatis. Coniunctiones autem determinant terminos & orationes, secundum modum copulatiuum, uel disiunctiuum uel illatiuum. exēplum primi, &, atq; exemplum secundi, uel, aut, exemplū tertii, ergo, igitur, itaq;. Inter syncategorematicos terminos non comprehenduntur interiectiones: quoniam ut docuimus significant naturaliter, nec pronomina primitiua, quoniam sumuntur loco proprii nominis, & certam significant personam. De deriuatiuis autem uidetur quod sic, q̄m sunt ut determinationes nominum substantiuoꝝ, ut meus liber, tuus pater, nostra patria &c. Similiter participium nō est terminus syncategorematicus, complectitur enim nomen substantiuum & uerbum, ut legens loquitur.i. homo qui legit loquitur. Ex his omnibus sequitur, quod cum sint octo partes orationis, tantum nomen & uerbum sumendo cum nomine pronomen primitiuum, & cum uerbo participium, sunt termini categorematici, aliæ autem partes sunt termni syncategorematici apud logicum, & causam huius dicemus postq̄ definierimus nomen & uerbum.

Quarta diuisio. Terminorum categorematicorum quidam est primæ intentionis, quidam secundæ. Prima intentio apud ueros peripateticos est primus conceptus fundatus immediate in re, quæ est ens reale, ut primo appræhenditur

præhenditur ab intellectu, ut animal rationale, est prima intentio quam format intellectus, & immediate fundatur, in natura hominis. Secunda autem intentio est secundus conceptus formatus ab intellectu, fundatus in re non immediate sed mediante primo conceptu, ut esse prædicabile de pluribus differentibus numero in quid, est secundus conceptus quem format intellectus de homine. Nam postquam appræhendit q homo est animal rationale, aduertit q ut est animal rationale, conuenit omni contento sub homine, & sic est prædicabilis de quolibet suo indiuiduo in quid, & tunc format secundum conceptum, dicens q natura hominis ex eo q est animal rationale est prædicabilis de pluribus differentibus numero in quid, & quod dico de homine intellige de qualibet natura specifica cõtenta sub animali. Terminus igitur primæ intentionis est terminus significans pmum cõceptum, fundatum immediate in essentia rei, ut homo, capra, leo. Terminus autem secundæ intentionis est terminus significans secundũ cõceptum fundatũ in natura rei mediante pmo conceptu, ut genus, species, differẽtia, singulare, &c. Et ne cõfundatur ĩtellectus nouitii hic sisto. In tractatu autẽ de uniuersalibus siue pdicabilibus diffusius, & altius de terminis pmæ, & secũdæ intentionis loquemur. Et aduerte q diuisio termini in terminos pmæ impositionis, & secundæ ĩpositionis apud nos, qui sequimur uiam realium non differt a præcedenti. Nam homo in mente excogitatus, & uoce probatus, & in scripto positus, significat pmum conceptum ideo est terminus pmæ intentionis in mente, in uoce, in scripto. Et iste terminus species excogitatus in mente, & in uoce, & in scripto, & secundæ intentionis, quia significat secundum conceptum modo quo diximus. Non ergo est necesse ultra diuisionem factam inter terminos pmæ, & secundæ intentionis, assignare eam quæ dicitur pmæ, & secundæ impositionis ut penitus distinctam a præcedenti, quæ fuit inter pmæ, & secundæ intentionis. Hæc enim continetur in illa.

Quinta diuisio. Terminorum quidam cõmunis, quidam singularis. Cõmunis est q de pluribus prædicatur, ut homo,

animal, lapis, & apud grammaticum dicitur nomen appellatiuum, qm̃ pluribus conuenit. Terminus singularis est qui de uno solo prædicatur, ut plato, & sortes, & apud grammaticum dicitur nomen proprium, qm̃ uni soli conuenit, & aduerte ꝙ terminus singularis apud logicum pōt fieri quatuor modis, primo per nomen indiuidui, ut plato studet, secundo per nomen cōe adiuncto pro nomine demonstratiuo, ut hic homo studet, tertio per nomen circunlocutum.i. multas circunstantias singularizatum, ut Sophronisci primogenitus filius scribit, quarto per ly, quod apud logicum, & philosophū est signum demonstratiuū, ut ly homo, ly aial &c.

Sexta diuisio. Terminorum quidam magis uniuersalis, quidam minus uniuersalis, & utrunq; membrum continetur sub termino communi. Magis uniuersalis est qui prædicatur de pluribus q̃ minus uniuersalis, nam magis uniuersalis prædicatur de omnibus de quibus prædicatur minus uniuersalis, & in hac diuisione continetur animal & homo, nā animal prædicatur de omnibus de quibus prædicatur homo, & de aliis pluribus ut de omni animalium specie, homo autem tantum de contentis sub homine indiuiduis, & iuxta hanc diuisionem assignabimus ordinationem contentorum in quolibet prædicamento, procedendo a generalissimo ad specialissimum.

Septima diuisio. Terminorum tam singularium q̃ communium quidam est finitus, quidam infinitus, finitus est determinati & certi significati: qui scilicet significat unam certam ac determinatam naturam, & de nulla alia uerificatur, ut homo significat solam naturam rationalem, animal solā naturam sensitiuam, &c. Infinitus est qui negat unam naturam, eam, scilicet quam significat terminus finitus, & uerificatur de quacunq; alia, ideo dicitur infinitus, id est indeterminatus in significando, & terminus finitus fit infinitus per appositionem non, ut non homo, non lapis, non animal. Nam non homo negat naturam hoīs, & uerificatur de quacunq; alia. Vnde lapis est non homo, leo est non homo &c. Et aduerte ꝙ quando terminus finitus, infinitatur per non,

sit tota una dictio, ut non homo, si autem stet non, per se, & homo per se, dicitur terminus non infinitatus sed negatus, ut non homo currit, & per terminum negatum fit propositio negatiua hæc enim est negatiua non homo currit, hæc autem est affirmatiua, non homo puta leo currit.

Octaua diuisio. Terminorum quidam est positiuus, quidā priuatiuus. Positiuus est qui significat aliquam formam siue habitum perficientem suum subiectum, ut uisus perficit oculum. Lux aerem, iustitia animum &c. Priuatiuus est qui significat negationem talis formæ, relinquens tamē aptitudinē in subiecto, eo q̃ est aptum hr̃e talem formā, ut cæcitas, tenebra, iniustitia, mores surditas &c. Cæcitas enim significat negationem uisus in oculo apto hēre uisum, modo, & tēpore quo est aptus uidere. Dicitur notanter quod est aptum habere talem formam, qm̃ si non est aptum, nō uerificatur de eo terminus priuatiuus, sed terminus positiuus negatus ut non uidens, non lucens, non audiens. Vnde de lapide hæc est falsa. Lapis est cæcus, uel surdus, uel tenebrosus, hæc autem est uera. Lapis est non uidens, non audiens, non lucens.

Nona diuisio. Terminorum quidam abstractus, quidam concretus. Abstractus est qui significat formam per se sine connotatione subiecti, ut color, sapor, albedo, dulcedo, anima, iustitia, &c. Concretus est qui significat formam connotādo subiectum, ut coloratum, album, nigrum, animatum, iustum, &c. Et aduerte q̃ hæc diuisio coincidit cum illa, de qua erit sermo in ante prædicamentis, scilicet Terminorum quidam est denominans, ut grammatica, hic est idem q̃ abstractus, quidam denominatiuus, ut grammaticus hic est idem q̃ concretus.

Decima diuisio. Terminorum quidam incōplexus, quidam complexus. Incomplexus est ille, qui est terminus simplex, uel cōpositus, uel uniens in se plures terminos per se significatiuos ad placitum, ita tamen q̃ habent uim unius exemplum primi homo, capra, leo, exemplum secundi. Scutifer, armiger exemplum tertii paterfamilias, primo genitus, Sanctus Georgius, Summus pontifex. Comple-

xus est ille, qui in se aggregat plures terminos per se significatiuos ad placitum, qui non habent uim unius, sed siue aggragati, siue separati retinēt suum proprium significatum. Et sic terminus complexus semper est oratio, aliquādo sine uerbo, ut homo albus, animal uolatile, in qua secunda pars determinat, & limitat primam, aliquando cumverbo, ut homo est albus. Vnde logici uniuersaliter dicunt ꝙ terminus incomplexus est ut dictio. Cōplexus autem ut oratio. Tu tamen aduerte ꝙ terminus cōplexus cōiter nominatur per orationem infinitiuam, ut deum esse trinum hominem esse risibilem, quæ oratio dicitur esse quid cōplexum, & enunciabile, ut ibi manifestabitur, cum loquemur de modalibus.

Vndecima diuisio. Terminorum quidam significant sine tempore quidam cum tempore. Significare sine tēpore est significare rem absolute sumptam non mensuratam aliqua differentia temporis, cuius differentiæ siue partes sunt præsens, præteritum, & futurum, & hoc modo significat nomē & pronomen sumptum loco nominis. Nam dum dico homo, aut animal, homo significat rem quæ est homo absolute, & non inquantum præsentem, aut præteritam, aut futuram. Tu tamen aduerte ꝙ licet nomen significet sine tempore, nihil tamen prohibet aliquod nomen significare tempus, aut partem temporis, ut hæc nomia, tēpus, hora, dies, ebdomada, mensis, annus. Nam licet significēt tempus, non tamen aliquid distinctum a tempore, & mensuratum tēpore. Per oppositum autem significare cum tempore est significare rem adiuncta aliqua differentia temporis. Et hoc modo uerbum, & participium significat cum tempore. Verbi gratia curro, & currens, significant cursum pro tēpore præsenti, & non aliter, cucurri pro præterito &c. Vnde significare sine tēpore, ut dicemus infra, proprie conuenit nomini, oppositum autem conuenit uerbo.

Duodecima diuisio. Terminorum quidam uniuocus, quidam æquiuocus, quidam analogus. Vniuocus est qui subvna definitione naturam unam significat, siue sit una specie, siue una genere, ut homo sub hac definitione, ꝙ est animal ra-

tionale, significat naturã humanam quæ est una spẽ, & aĩal sub hac definitione, q͛ est corpus animatum sensitiuum, significat naturam animalis quæ est una genere. Aequiuocus est qui sub distinctis rõnibus, & absq; ordine, & immediate plures naturas significat distinctas spẽ, ut canis significat immediate canem cœlestem sub hac definitione q͛ est sydus in ore signi leonis, & canem latrabilem sub hac definitione q͛ est animal iracundum, & canem marinum sub hac definitione q͛ est animal aquaticum simile cani terrestri. Analogus est, qui sub distinctis rõnibus uel sub una inæqualiter participata plures naturas quodam ordine prioris, & posterioris significat. Exemplum primi. Sanum sub hac rõne q͛ est esse adæquatum in humoribus significat animal sanum, sub hac rõne q͛ est esse causatiuum sanitatis significat medicinam sanam, sub hac rõne quod est esse indicatiuum sanitatis, significat urinam sanam. Prius tamen dr̃ de animali, posterius autem de medicina, & urina: quoniam non nisi in ordine ad animal sanum. Exemplum secundi. Ens sub hac rõne q͛ est cui debetur esse, significat primo substantiam, deinde accñs quoniam substantia est ens simpl̃r, & accidens est ens secundum quid, & solum in ordine ad substantiam. Hic terminãtur uniuersaliores diuisiones quæ in doctrina peripatetica frequenter sunt in usu, tã ĩ libris terminoꝝ logices, q̃ p̃hiæ. Præpositæ aũt sunt, ut nouiti⁹ paulatim assuescat, & ne sim⁹ coacti frequẽter singulas repetere. Hæc de. 1. cap. dicta sint.

Quid & quotuplex est nomen & uerbum apud logicum. Caput secundum.

IN secundo capite inuestigandum est quid & quotuplex sit nomen & uerbum apud logicum, sunt enim principales partes propositionis, ut tibi manifestum erit, primo igitur agendum est de nomine secundo de uerbo. Et quoniã hic intendimus agere de partibus propositionibus, & de ꝓpositione, & de syllogismo, non solum in uoce, sed & in mẽte, & in scripto, ideo definiemus ea non per uocem, sed terminum qui est communis nomini & uerbo in mente, in uoce, in scripto. in reliquis autem nõ recedemus a uia, & mo-

do definitiuo seruato a Petro Hispano, qui logicam suā formauit ut compendium logicæ totius traditæ nobis ab Aristotele, excepto libro posteriorum. Non.n. Petrus hispan. formauit tractatum aliquem correspondentem libris posteriorum, hac forte rōne, qm̄ existimauit nouitium penitus incapacem syllogismi demonstratiui, Nos autem faciliori modo quo poterimus particularem tractatum formabim⁹ ut paulatim assuescat nouitii ingenium, & ne subito auditu libri posteriorum confusus retrocedat. Licet autem Aristo. in libro perihermenias, & Petrus eius imitator definiant nomen & uerbum per uocem, & nos per terminum, tn̄ nō erimus oppositi, nisi in hoc, ꝙ nos magis ample, illi autem magis stricte definierunt. Cōsiderarunt.n. partes orōnis solum ut sunt uocales, nos autem ut possunt esse mentales, & uocales, & scriptæ. Vnde sicut dicit Arist. & Petrus ꝙ nomen est uox, sic̄r & uerbum, dicemus nos ꝙ ē terminus, sub quo continetur terminus uocalis qui dicitur uox &c.

Primo igit̄ agentes de nomine definiemus quid sit apud logicum, & si multiplex est.

Quantum ad primum aduerte ꝙ nomen ad mentē Aristotelis in uoce, in scripto est terminus per se significatiuus ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata aliquid significat finita & recta.

Primo dr̄ ꝙ est terminus, qm̄ nomen est pars propinqua orōnis & propōnis, ut patet. Et qm̄ terminus est quid magis commune q̄ sit nomen, ut patet ex op. præcedenti. Nam & uerbum est terminus, non tamen est nomē, ideo in hac definitiōe ponit̄ terminus ut genus. Nā ut declarabimus ī trac. de syllogismo dialectico, ꝑmus terminus in definitione positus, est loco generis, qm̄ cōior est ipso definito, reliqui autē ponuntur loco differentiæ ut declarabimus.

Secundo dr̄ ꝑ se significatiuus, ut excipiantur termini nō per se significatiui, ut buf, & baf, & termini syncategorematici ut signa uniuersalia & particularia, ut omnis, nullus, aliquis, quæ licet apud grammaticum sint noīa, non tamen apud logicum, quoniam ꝑ se sumpta non possunt esse præ-

dicatum nec subiectū propōnis, sed tm̄ determinant subiectū aut ꝓdicatū ut docuimus in tertia diuisione terminoꝝ.

Tercio dr̄ ad placitum ad drīam termini significātis naturaliter, ut interiectiones, quæ constant non esse noīa qm̄ nō declinantur per casus, nec sunt subiectum aut prædicatum propōnis nisi in suppositione materiali, ut heu ē interiectio, heu est bisyllabum, & ad drīam termini.i. conceptus in mēte, qui naturaliter significat ut declaratur in.1. periher.

Quarto dr̄ sine tempore ad drīam uerbi, quod significat cum tpe, quid sit significare sine tpe, & cum tpe iam docuimus in undecima diuisione terminorum, & diximus ꝙ nō inconuenit aliquod nomen significare tempus, uel partem tpis, ut dies, hora non tn̄ cum tpe. Vide tu illic.

Quinto dr̄ cuius nulla pars separata aliquid signāt.i. si nomen diuidaꝛ in partes suas, quæ sint syllabæ ut pr̄, & omne nomen simplex, uel quæ sint dictiones, ut in noīe composito, ut est pr̄ familias, uel scutiferus, & sumanꝛ ꝑ se.i. extra totum nomen nihil significant. Quod sic intelliges, aut nihil oīno significant ut mare. Nā nec ma: nec re, ꝑ se sumpta aliquid significant. Vel si aliqd significant, non tn̄ habent illud signātū, quod hn̄t in toto noīe. V.G. Hoc nomen dn̄s signāt ꝑncipem. Si autē resoluaꝛ in do & in minus, do utiqꝫ signāt: s. actum dandi, & minus signāt oppositum magis, sed ut cōponunt ly dn̄s nihil significant. s. de significato ly dn̄s. Idem intellige de nomine composito, cuius partes separatæ & si aliquid signāt, non tn̄ illud quod signāt totum nomen compositum, ut pr̄ familias significat rectorem familiæ. Pater autem per se sumptus significat genitorem, & familia familiam, ita ꝙ in toto significant unum, separatæ autem significant duo. Et hæc expositio est communis apud ueros logicos. Vnde Auicenna recitat in logica sua aliquos dixisse, ꝙ uerbum incomplexum est cuius nulla pars separata aliqd significat. s. quod sit de intellectu & significato totius qm̄ nihil ꝓhibet aliqd aliud signāre, ut magister nam magis aliqd significat: & ter, sed non retinent significatum quod significat magister nec in totum nec in partem. Et sic patet ꝙ hæc

definitio conuenit nomini tam simplici, quam composito, tam primitiuo, quã deriuatiuo, dum modo intelligatur, ut exposuimus.

Sexto dr̃ finitus ad differentiam nominis infiniti, quod & si apud grammaticum sit nomen, non tamẽ apud logicum, quoniam apud ipsum nomen est illud, quod potest esse subiectum & prædicatum in propositiõe. Subiectum autem & prædicatum oportet, ut determinate aliquid significent, alr̃ propositio esset inutilis, nec deseruiret syllogismo formãdo ab intellectu pro inquirenda ueritate. Vnde & terminus æquiuocus inutilem facit propõnem, nisi sumatur determinate. Verbi gratia canis cœlestis lucet. Sed ut docuimus in diuisione septima terminorum, terminus infinitus nihil determinate sigñat, ideo cum non possit esse subiectum & prædicatum propõnis non est nomen apud logicum nisi secundũ quid, ut dicatur nomen non simpl̃r sed nomen infinitum, sicut solemus dicere quod chimera non est nomen reale sed nomen fictum, quia nihil significat sed imaginarie.

Sed dices, apud logicum hæc est propositio. Non homo currit, ergo potest esse subiectum, & per consequens nomẽ. Respondetur. Tales propositiones sunt inutiles si teneatur nomen infinitum in sua infinitate & in determinatione. Si autem determinetur sic dicendo. Non homo. i. asinus currit tunc propositio erit utilis, sed nomen infinitum non remanet infinitum, sed æquiualet finito.

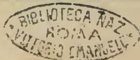
Septimo dicitur rectus ad differentiam obliquorum, qui non sunt nomina apud logicum. Nomen enim est apud ipsum quod ſm se aliquid significat, & ſm se potest esse subiectum propositionis. Sed obliqui neutrum habent ex se. Nõ primum, quia significatum trahunt, a recto sicut, & deriuantur ab eo. Rectus autem sicut non deriuatur ab alio sic non accipit significatum ab alio casu, sed habet a se. Non secundum, quia si apud logicum formatur propositio per uerbũ impersonale, ut Platonis interest legere: ly Platonis nõ est subiectum, nisi resoluatur in rectum sic. Ille cuius est legere est Plato. Sic intellige de aliis. Præterea solus rectus sufficit

ad formandam propõnem perfectam & maxime de secundo adiacente, ad quam non sufficit nomen obliquum. Hæc enim est perfecta. Deus est, homo est, hæc autem imperfecta. Dei est, hominis est. Non ergo obliqui mœrentur dici nomina sed sint casus nominum. Hæc de definitione nominis apud logicum realem & peripateticum dicta sint.

Quantum ad secundum. s. quotuplex sit apud logicum, idest inquantum potest esse subiectum & prædicatum ꝓpositionis, constat, ex dictis quod non est multiplex, quoniam solum nomen rectum & finitum potest esse secundum se subiectum & prædicatum in propõne modo quo exposuimus. Vnde logicus a grammatico sumit sibi rectum ut necessarium ad fomandum absolutam propõnem significatiuam ueri & falsi Reliquos autem casus sumit ad bene esse, & magis propter seruandam congruitatem quam ueritatẽ sermonis, ne uideatur logicus despicere regulas grammatices. Hæc de nomine dicta sint.

Quantum ad uerbum aduerte quod ad mentem Aristo. uerbum tam in uoce quam in scripto sic definiendum est. uerbum est terminus per se significatiuus ad placitum cum tempore, cuius nulla pars separata aliquid significat, finitus & rectus extremorum unitiuus.

Terminus ponit loco generis sicut in definitione nois, quia est cõior uerbo. Nam omne uerbum est terminus: sed non econuerso ꝑ se sigñatiuus ponitur eadem rõne sicut in definitione nois sitr ad placitum ad dñam interiectionum, & uerbi mentalis, qm̃ significãt naturalr, ut diximus in definitione nois. Cum tempore ponitur ad differentiam nois, & pronominis, & conuenit in hoc cum participio quod uenit a uerbo. Quid sit significare cum tẽpore, & quare uerbũ et participium significat cum tempore, uide in diuisione undecima terminorũ. Cuius nulla pars separata aliquid significat, intelligendum est de uerbo tam simplici quam composito, sicut exposuimus in definitione nominis, in hoc enim uerbum conuenit cum nomine, finitus ponitur ad differentiam uerbi infiniti. Infinitatur autẽ uerbum sicut et nomen

per appositionem negationis, ut non curro non laboro. Quod quidem apud logicum nõ est uerbum, qm̃ nihil determinate significat, sicut nec nomen infinitum. Vnde faceret propõnem inutilem: nisi determinetur sicut diximus de nomine infinito, sic dicendo, fortes, non currit.i. scribit. Rectus ponitur ad differẽtiam uerbi obliqui, est autem uerbum obliquum apud logicum uerbum præteriti & futuri temporis, & uerbum cuiuslibet modi præter modum indicatiuum. Vnde quædam sunt uerba obliqua ex tempore tãtum, sicut uerba præteriti temporis, & futuri indicatiui mo di, ut amaui, amabo. Quædam autem ex modo tantum uti imperatiua tempore præsenti. Quædam ex modo, & tempore, ut uerba optatiua, & subiunctiua, & infinitiua temporis præteriti & futuri. Ideo autem apud logicum non sunt uerba, quoniam non faciunt primo & per seipsa propositionem ueram aut falsam, sed per reductionem ad uerbum ĩdicatiui modi & temporis præsentis. Nam hæc non est uera Cæsar fuit, nisi quia aliqñ fuit uerum dicere Cæsar est. Sĩr. hæc non est uera. Eclipsis erit, nisi quia aliqñ erit uerum dicere: eclipsis est. Quoniam igitur solum uerbũ rectum, .i. modi indicatiui præsentis temporis facit per seipsum propositionem ueram & falsam, & sola propositio indicatiua pñtis temporis facit syllogismum demonstratiuum.i. scientialem ut tibi declarabitur in trac. de syllogismo demonstratiuo, iõ dignatur logicus recipere a grammatico solum uerbum ĩdicatiuum præsentis temporis, & præcipue sum, es, est: quoniam in ipsum ut dicemus resoluuntur omnia uerba dicta adiectiua. Extremorũ unitiuus ut in hoc distinguatur a nomine & pronomine sumpto loco nominis, nam illa sunt uel possunt esse extrema in propositione, idest subiectum & p̃dicatum, uerbum autem non, sed habet unire extrema. Vnde dicitur apud logicum copula, qm̃ copulat prædicatum cum subiecto. Item in hoc distinguitur a participio, ꝙ licet significet cum tempore ut uerbum tñ non potest esse copula, nec facit ꝑ seipsum orõnem perfectam, dicendo fortes legens, sed est necesse subintelligere uerbum. Verbi gratia

sortes est legens, uel sortes legẽs est studiosus. Constat igit quid sit uerbum apud logicum, & quare solum uerbum recto.i.quod nõ deriuat ab aliquo priori: quale est uerbum solum indicatiui modi tpis præsentis, mœretur dici absolute uerbum. Reliqua aũt tpa: & modi dicantur obliqui siue casus uerbi recti, quoniam descendunt, & deriuãtur ab eo.

Quotuplex aũt sit uerbum apud logicũ, non est immorãdum ex quo solum uerbũ rectum mœret apud ipsum dici uerbum ex rõne iã dicta. Sed apud grãmaticũ ideo est multiplex uerbum, ut patet in coniugationibus uerborum, & ĩ regulis suis, quoniam non attendit ad formãdum propõnẽ ueram aut falsam, sed congruam, & uitare incongruam, & quoniam per oẽs tpis dñas, & oẽs modos uerborum formari põt, & alio modo p uerbum actiuum, alio modo p passiuum &c. ideo apud grãmaticum uerbum multiplr diuidit. Nam grãmaticus concedit ista utpote congruã: hõ ẽ asinus q negat logicus, ut falsam. Hæc de .2. cap. dicta sint.

Quid sit & quotuplex sit orõ apud logicũ. Cap. III.

IN tertio cap. postquã actum est de partibus orõnis agẽdum est de ipsa orõne ut de toto constituto: cuius præcognitio ideo necessaria est quoniam scire nõ possumus qd sit enunciatio & propõ, ut tibi manifestabitur infra, nisi pus notum fuerit quid, & quotuplex sit orõ. Hic igitur tria agẽda sunt, primo quid sit, secundo quotuplex sit, tertio quæ orationis species sit propositio.

Quantum ad primum aduerte q ad mentem Aristotelis oratio in uoce & in scripto, sic definiri debet, Oratio est terminus per se significatiuus complexus ad placitum, cuius partes separatæ aliquid significant.

Primo dicitur est ter p se signifi. ea rõne, qua dictum est de noĩe & uerbo & ponitur loco generis, quoniam cõior ẽ. Nam oĩs orõ est terminus per se significatiuus: sed non ecõuerso. Dictum est enim q nomen & uerbum sunt termini per se significatiui, non tamen sunt oratio.

Secundo dicitur complexus ad differentiam nominis & uerbi, quorũ nullum siue simplex, siue cõpositũ, ẽ terminus

complexus. Quid autem sit terminus complexus uide in diuisione decima terminorum, & illic inuenies quomodo proprie conuenit orationi.

Tertio dicitur ad placitum, ad differentiam ořonis mentalis, quæ significat conceptum mentalem complexum, qui conceptus significat naturalř, sicut diximus de nomine, & uerbo mentali. Præterea, q̄ ořo in uoce, & in scripto significet ad placitum, probatur sic. Partes suæ. s. nomen, & uerbum significat ad placitum, ut docuimus in cap. præcedenti ergo & ipsum totum constitutum ex eis, quod est oratio.

Quarto dř cuius partes separatæ aliquid significat, id ponitur ad differentiam nominis & uerbi, quorum partes, ut docuimus in eorum definitionibus, non significat aliquid separate, modo quo illic exposuimus, partes autē ořonis sunt termini categorematici, intelligendo de partibus principalibus sicut intendit Arist. & non de partibus secundariis, quæ possunt esse propōnes aduerbia &c. Termini autem categorematici tam in ořone, q̄ extra retinent suum sigñatum, ut docuimus in diuisione tertia terminorum. Vñ si fiat hæc ořo, homo albus currit, hō extra hanc ořonem sigñat aīal rōnale, sicut & in ořone, & albus significat habens albedinē. Tu tamen aduerte q̄ licet sit commune omni orationi habere partes quæ separatæ aliquid significant, non tamen id fit uno modo ī omni ořone, nam si ořo sit sine uerbo, ut homo albus, partes suæ aliquid significant modo, quo significat dictio. Si aūt fiat ořo simplex per uerbum, ut homo est animal, partes suæ separatæ eodem modo significant. s. ut dictio. Si autem fiat ořo subiunctiua, ut si ueneris ad me dabo tibi equum, partes suæ sunt duæ ořones ut patet. Vnde si separentur, significabunt non ut dictio, sed ut ořo. Verum quia resoluitur in duas orationes, & duæ orationes in terminos componentes, ut ego dabo, tibi equum, ideo commune est omni orationi quòd partes suæ separatæ aliquid significent, aut ut dictio, aut ut oratio.

Sed dices. Quare in hac definitione non apponitur finitus & rectus, sicut in definitione nominis & uerbi, præcipue

quia dictum est ꝙ nomen infinitum non potest esse subiectũ nec prædicatum, nec uerbum infinitum potest esse copula, similiter nec nomen obliquum nec uerbum obliquum.

Respondetur ꝙ ideo non opponitur, quia in definitione non debent poni nisi quæ conueniunt omni contento sub definito, non omnis autem oratio formatur ex nomine, & uerbo finito, & recto. Nam hæc est oratio, non homo currit & hæc, Catonis est legere, & hæc, homo curret. Qñ autẽ diximus ꝙ nomen infinitum & obliquum non possunt eẽ subiectum, nõ sumus locuti de orõne sed de propositione, qm̃ sola oratio indicatiua præsentis tẽporis ut dicemus est propositio. Qm̃ igitur aliqua oratio potest cõponi ex nomine infinito, & obliquo, silr ex uerbo, & aliqua non, puta propositio, ideo non dicitur rectus neque finitus, sed abstrahit ab utroque. Constat igitur quid sit oratio apud logicum.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ apud logicum oratio prima diuisione diuiditur in orationem perfectam & imperfectam, deinde utrunq; diuisionis membrum subdiuiditur, uidebis infra.

Oratio perfecta est illa quæ perfectum sensum generat in animo audiẽtis, idest quæ audita quietat, quo ad significatum intentum a proferente uel scribente, animum auditoris, Verbi gratia. Sortes intendit notificare Platoni statũ regis, & dicit. Rex ualet fortis in bello contra hostes. Hac oratione audita quiescit animus audientis. Quod si dicat. Rex contra inimicos, & non ultra procedat, imperfectum sensum generat in animo audientis, idest non quietat ipsum ideo dicitur oratio imperfecta. Nam audiens ꝙ rex contra inimicos, & ultra non proceditur, dubitare incipit utꝝ præualeat, an succumbat contra inimicos suos, patet igitur orationis prima diuisio apud logicum.

Oratio perfecta continet quinque species, quæ sunt indicatiua temporis præsentis, & omnium temporum modi indicatiui, ut Petrus amat, amabat amauit, amauerat, amabit imperatiua, ut fac ignem. deprecatiua, ut ora deum pro me. optatiua, ut utinam te uideam doctum. coniunctiua,

ut si ueneris ad me, honorabo te. Omnes istę dicuntur perfectæ, qm̃ auditæ quietant animum audientis quo ad earum significatum, nec ipsum suspensum tenent.

Tu tamen aduerte, ꝙ imperatiua, & deprecatiua non differunt penes modum nec tp̃s uerbi, sed penes appositos respectus. Nam utraq; fit per modũ imperatiuum, sed deprecatiua fit proprie ad superiorem, imperatiua aũt ad inferiorem. Item aduerte ꝙ coniunctiua ad hoc ꝙ sit oro perfecta oportet, ut cõplectatur duas orones, aliter nõ quietat animũ audientis, ut patet, reliquæ uero spẽs per unicam oronem quietant audientem, ideo per seipsas sunt perfectæ.

Oratio autem imperfecta tres cõtinet species secundũ ꝙ tribus modis potest formari. Nam formatur per nomẽ substãtiuum cum adiectiuo, ut homo albus animal risibile. uel per duo substantiua per appositionẽ, ut animal homo, deus pater, Deus filius. Et hæc est prima species, & formatur per solum infinitiuũ, ut sortem currere. Si autem apponatur sum, es, est, cum termino modali erit perfecta: ut sortẽ currere est possibile. Et hæc est secunda species, & formatur per uerbum ĩcipit, & desinit, ut sortes incipit, sortes desinit. Si autem apponatur ĩfinitiuum efficitur perfecta, ut sortes incipit conualescere, sortes desinit scribere, & hæc est tertia species. Item aduerte ꝙ oratio perfecta potest fieri per unicum nomen, uel unicum uerbum, & maxime quando fit responsiua interrogatiue Vt si quis a te petat. Quis uenit domum? & respondeas, Petus, Vel sic, nunquid sortes uenit? & respondeas: uenit. Constat igitur qũo diuidenda sit oratio apud logicum.

Quantum ad tertium aduerte ꝙ sola oratio indicatiua est p̃mo & per se propositio. Dico p̃mo & per se qm̃ alie species non fiunt propositio, nisi reducantur ad indicatiuam. Vnde ista, si homo uolaret, haberet alas, non est propositio, nisi reducatur in istam, si homo uolat habet alas. Et indicatiua præteriti aut futuri temporis, non est propositio nisi reducatur ad indicatiuam præsentis temporis. Nam ista, Adã fuit, ideo est uera, quia aliquando fuit uerum dicere.

Adam est scilicet quando Adam existebat. Ratio autem pro pter quam apud logicum sola oratio indicatiua est primo & per se propositio, est, quia intentum logici est uti oratione ad inuestigandum uerum & falsum, ergo eam proprie recipit, quæ secundum se significat uerum & falsum, & hæc est indicatiua. Nam aliæ potius deseruiunt affectui mentis quã quod sint ordinatæ ad enunciandum uerum & falsum conceptum animi aut intellectus. Quod patet hinc. Imperatiua indicat uoluntatem superioris per imperium, optatiua indicat desiderium siue affectum optantis. Prædicatiue indicat affectum inferioris erga superiorem per supplicationem. Coniunctiua autem licet uideatur exprimere uerum aut falsum conceptum mentis, non tamen determinate, sed suspẽsiue, est enim conditionalis quæ ut dicemus in cap. de hypotheticis nihil ponit in esse. Indicatiua autem determinate dicit uerum aut falsum. Nam hæc est determinate uera, homo est animal, & hæc determinate falsa homo est lapis, ideo sola mœretur dici ꝓpositio. Proponitur enim intellectui ut per eam formet syllogismum, & per syllogismum deueniat in ueram conclusionis noticiam. Constat igitur quæ orationis perfecta species mœretur logice dici propositio. Vnde aduerte, ꝙ logicus non tantum magni facit orõnem congruam & ornatam, quantum ueram, ita ꝙ etiam si esset incongruam & inornata, modo uerũ & falsum enunciet, accepta est apud logicum, ꝓpterea logicus acceptat istam, deus seruitur ab hoĩe licet eam reprobet grammaticus negans seruior inueniri passiuum. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

Si logico sufficiunt duæ orationis partes scilicet nomen rectum, & uerbum rectum. Caput quartum.

IN cap. quarto inuestigãdum est si duæ orationis partes scilicet nomen & uerbum rectum sufficiunt logico. Tu igitur aduerte, quod logicus rationabiliter recipit tantum duas, ut sibi necessarias, grammaticus autem octo. Ratio uero differentiæ est hæc. Logicus & grammaticus differunt fine. Intendit enim logicus scire, discernere uerum

a falſo, grammaticus autem intendit ſcire diſcernere congruum ſermonem ab incongruo. Ad conſequendum primum ſufficiunt nomen & uerbum, quoniam ſufficiunt ad componendum ꝓpoſitionē, quæ eſt ſignificans uerum uel falſum, ut tibi manifeſtabitur in trac. ſequēti ad formandū congruum ſermonem, & diſtinguendum ab incongruo nō ſufficiunt nomen & uerbum, ſed oportet uti præpoſitionibus, & aduerbiis & coniunctionibus, &c. Et ideo ut grammaticus habeat omnem modum formandi ſermonem congruum, neceſſariæ ſunt ſibi plures partes oratiōis, quam nomen rectum & uerbum rectum. Et qm̄ iſtæ duæ ſibi ſufficiunt, ideo appellat eas categorematicas, id eſt per ſe ſignificatiuas, alias autem ſyncategorematicas, id eſt ſimul ſignificatiuas. Quis autem ſit terminus cate. & ſyncate. diximus in diuiſione tertia terminorum.

Sed dices. Logicus indiget pronomine demonſtratiuo, ut quando deſcendit ſub ſubiecto propoſitionis uniuerſalis affirmatiuæ uel negatiuæ dicendo, omnis homo eſt animal, ergo & hic homo eſt animal, & hic eſt animal &c. Item indiget participio, ut dicemus in trac. ſequenti, quando reſoluit propoſitionem factam de uerbo adiectiuo in ſuum participium & ſum es eſt, ut ſortes currit, ſortes eſt currens, ergo ſaltem quatuor partes orationis ſunt ei neceſſariæ. ſ. nomen & pronomen, uerbum, & participium.

Reſpondetur nomen & pronomē apud logicum ſunt, ut una pars, qm̄ utitur pronomine loco nominis, & participiū ſtat cum nomine, & uerbo. Cum nomine quidē, qm̄ poteſt eſſe ſubiectum propoſitionis ſicut & nomen, ut legens currit, & ſtat cum uerbo, qm̄ ſignificat cū tēpore, ut docuimus ſupra, & ideo apud logicum identificantur nomini & uerbo licet apud grammaticum remaneant diſtincte.

Conſtat igitur ꝙ ſint partes orationis neceſſariæ dialectico ad formandā propoſitionem, & ex propoſitionibus ſyllogiſmum. Hæc de præſenti cap. dicta ſint.

Explicit tractatus ſecundus cōpendii logices peripateticæ ordinatus per authorem, & fuit de partibus propoſitionis.

Incipit

INCIPIT TAAC. TERTIVS, QVI est de propositione & speciebus eius.

TRACTATVS TERTIVS.

N hoc tertio tracta. agendum est de propositione, gratia cuius præmisimus tractatum præcedētem, in quo actum est de partibus eius, & de genere per quod definienda est, & hoc est oro ut tibi manifestabitur. Diuidemus autem ipsum in sex capita. Primo agendum est de propositione definitiue & diuisiue prima diuisione. Secundo agendum est de categorica simplici & de oībus eius diuisionibus.

Tertio agendum est de ꝓpōne hypothetica & eius spēbus.

Quarto agendum est de propōne categorica modali.

Quinto agendum est de æquipollentiis propositionum categoricarum simplicium, quæ sunt opposita contrariæ, subcontrariæ, contradictoriæ, & subalternæ.

Sexto agendum est de æquipollentiis modalium opposita℞.

De ꝓpōne, quid sit & eius prima diuisione. Cap .I.

IN primo capitulo agendum est de propositione quid sit & quotuplex in genere siue prima diuisione.

Quātum ad definitionem aduerte, ꝙ sic definitur de mē te Aristotelis. Propositio est oratio uerum uel falsum significans indicando.

Primo dicitur oratio, loco generis, est enim in plus oratio quàm propositio: dictum est enim in tract. præcedentī, ꝙ oratio perfecta distinguitur in quinque species, ex quibus sola indicatiui modi est propositio, ergo omnis propositio est oratio perfecta, sed non econuerso, ex consequenti est genus propositionis, propositio autem est species orationis perfecte. Sicut animal est genus hominis, homo autem est species animalis. Nam omnis homo est animal, sed non econuerso.

Secundo dicitur uerum uel falsum significans, pro cuius notitia aduerte, ꝙ cum propónum alia sit affirmatiua, alia negatiua, ut declarabimus infra. Significare uerũ in affirmatiua est significare rem sicut est. Verbi Gratia hæc est uera, homo est rõnalis, quia sic est ex parte rei. Vnde hoiem esse rõnalem est uerum. Significare uerum in negatiua est significare rem sicut non est. Verbi Gratia hæc est uera, hõ non est asinus, quia sic est in re. Vnde hoiem non esse asinum est uerum. Significare falsum in propõne affirmatiua est significare rem aliter q̃ sit. V.G. hæc est falsa, homo est lapis, qm̃ significat hoiem esse lapidem, & tamen aliter est. Significare falsum in propõne negatiua, est non significare rem sicut est. V.G. hæc est falsa, homo non est animal, quia non significat sicut est. Nam homo est animal, ergo falsum est ipsum non esse animal. Dicitur ergo in diffõne, uerum uel falsum significans ad differentiam orõnum imperfectarum, ut homo albus, asinus rudibilis, & oratio infinitiua, ut sortem currere, & oratio famularis, ut Sortes incipit, nisi.n. aliud addatur, non solum non quietant animum audientis, sed nec dicũt aliquid de vero aut falso nisi cõpleantur per aliud. V.G. Si ly homo albus addatur homo est albus. Si ly sortem currere addatur, est uerum uel possibile uel contingens. Si ly Sortes incipit addatur, esse bonus. Constat ergo ꝙ ꝑ se sumptæ nihil dicunt de uero aut falso.

Tertio dicitur indicando quod dupliciter exponitur, primo sic, indicando, id est est oratio modi indicatiui uerũ uel falsum significans. Vnde alii definiunt propositionem dicentes, quod propositio est oratio indicatiua uerum uel falsum significans. Et id ponitur ad differentiam orationum perfectarum quæ fiunt per alios modos, per imperatiuũ, optatiuum, &c. Nam iste ut docuimus in trac præcedenti in capi. tertio potius deseruiunt nobis ad manifestandum affectum mentis, quam uerum aut falsum cõceptum intellectus Orationes etiam modi indicatiui temporis præteriti & futuri, non significãt primo & per se uerum & falsum, nisi reducantur ad unam temporis præsentis indicatiui ut in eodẽ loco

docuimus. Sola ergo orõ indicatiua tẽporis præsentis meretur dici propõ, quia sola sufficit ad formãdum syllogismũ aliæ autem non, nisi reducantur ad illam: ut tibi manifestũ erit in trac. de syllogismo formali: secũdo ab aliquibus exponitur ly indicando. i. asserendo. Verum id non vr̃ conuenire omni propositioni: sed tantum propositioni in materia naturali, quæ necessario est uera, & in materia remota, quæ de necessitate est falsa. In materia autem contingenti cum possit esse uera & falsa, non põt dici assertiue sed opinatiue quod significet uerum aut falsum, ideo melius est stare in ꝓma expõne, quæ etiam est de mente Aristote in. 1. periher. Quid aũt sit & q̃uo fiat propõ in materia naturali & contingente & remota dicemus infra in hoc met. tractatu. Constat igitur quid sit propositio apud logicum.

Quantum ad primam diuisionem propõnis aduerte ꝙ ad mẽtem Aristotelis in primo periher. diuiditur primo in categoricã & hypotheticã, dicit categorica græce prædicatiua latine, categorizo enim græce & prædico latine. Dr̃ hypothetica græce, suppositiua latine, est enim græce hyp. sub latine, & thesis græce, positio latine. Ratio autem diuisionis est hæc, quia omnis propositio significat uerum aut falsum, & est quid compositum & omne compositum est resolubile in sua immediate componentia. Vel ergo propositio componitur ex terminis immediate, & in eos resoluitur immediate, & non in aliud immediate. Et sic est categorica, quæ cõponitur immediate ex subiecto & prædicato & copula, modo, quo dicemus infra. Vel cõponit̃ ĩmediate ex duabus orõnibus per aliq̃ cõiũctionẽ puta ergo, si, & uel, & ĩmediate in eas resoluit̃, & ille ĩmediate ĩ terminos, & sic est hypothetica, ut dicemus in ca. tertio huius tractatus. Categorica uero diuiditur in simplicem & modalem. Simplex est in qua prædicatum simpl'r dicitur de subiecto, ut homo est animal. Modalis est in qua ꝑdicatum dr̃ de subiecto non simpl'r sed cum modo & determinatione, ut homo est aĩal necessario, homo est albus contingenter. Et de modali agemus in cap. quarto huius trac. Hæc de primo cap. dicta sint.

De propositione categorica & omnibus eius diuisionibus. Caput secundum.

IN secundo cap. inuestigandum est, quid sit propositio categorica & quot sint eius diuisiones,& de singulis agendũ est excepta modali, de qua agemus loco suo , primo igitur definiemus eam, deinde accedemus ad diuisiones.

Quantum ad definitionem aduerte , ꝙ ad mentem Aristotelis sic definitur. Propositio categorica est propositio quæ habet subiectum prædicatum & copulam tãquam principia es partes sui. Ponitur propositio loco generis . Omnis enim popositio categorica , est propositio , sed non econuerso . Nam & hypothetica est propositio,& tamẽ non est categorica. Dicitur quæ habet subiectum &c. hoc totum ponitur ad differentiam hypotheticæ, cuius partes principales sunt duæ orationes , in quas immediate resoluitur:ut patet in ista. Si tu curris, tu moueris, principales partes & immediatæ non sunt termini, sed istæ duæ orationes: tu curris, & tu moueris. Primę autem & mediatæ sunt termini ex quibus hæc oratio componitur , tu curris , & hæc tu moueris. Dicitur igitur ꝙ principales partes categoricæ non sunt orationes, sed termini, ex quibus immediate componitur, quorum unum est subiectum, alterum prædicatum, alterum copula:ut homo est animal, homo est subiectum, animal prædicatum, est copula, coniungit enim prædicatum cum subiecto. Sed aduerte:ut scias quomodo in omni categorica est subiectum copula & prædicatum, quod fit tribus modis, ꝑmo per uerbum sum, es, est, de tertio adiacente. Est autem categorica de tertio adiacente quando post sum, apponitur alius terminus:ut sortes est animal. In hac constat de subiecto & prædicato & copula, secundo fit per uerbum adiectiuum . Est autem apud logicum omne uerbum adiectiuum, præter sum, es, est, in quod resoluitur omne uerbum adiectiuum & in suum participium:ut sortes currit sic resoluit. Sortes est currens. Sortes est subiectum, currens prædicatũ est copula, tertio fit per uerbum sum, es, est, de secundo adiacente. Est autem categorica de secundo adiacente, qñ post

ſum,es,eſt,alius terminus nõ ſequiť,ut deus eſt, cœlũ eſt & in hac eſt aſſignare ſubum prædicatũ & copulã,alio mõ q̃ in prædictis,aſſignať autẽ dupl'r,ṗmo ſic,deus eſt.i.deus eſt habẽs eſſe,deus eſt ſubum,habẽs eſſe eſt ṗdicatũ,eſt copula,ſecũdo ſic Deus eſt.i.deus eſt exiſtẽs.Deus eſt ſubiectum exiſtens ṗdicatum,eſt copula. Nõnulli dicunt ꝙ in categorica de ſecũdo adiacente,eſt gerit uicem copulæ & prædicati, & id uidetur innuere Ariſtoteles in ṗmo periher.ubi definiens uerbum inquit & eſt ſemper eorum quæ de altero prædicãtur nota,ideſt uerbum ſemper ſe tenet a pte prædicati.Conſtat igitur quid ſit propoſitio categorica ſimplex.

Sed dices quare magis dicitur categorica, ideſt prædicatiua quam ſubiectiua,cum tam ſubiectum q̃ prædicatũ ſint partes ens?Præterea quare terminus præcedens uerbũ ſum es,eſt,dicitur ſubiectum,ſubſequens autem dicitur prædicatum,& ipſum uerbum ſubſtantiuum dicitur copula?

Reſpondetur ad ṗmum,ꝙ oẽ cõpoſitum denominandũ eſt a parte ſua digniori,Vnde homo dicitur rationalis & intellectualis ab anima intellectuali,quæ dignior eſt in eo quã ſenſitiua & uegetatiua.Prædicatũ autẽ dignius eſt ſubiecto qm̃ eſt ſicut forma,ſubiectũ uero ſicut materia, & dicemus infra ꝙ talia ſunt ſubiecta,qualia,permittũtur a prædicatis. Cõgrue igiť diciť categorica.i.prædicatiua & nõ ſubiectiua.

Ad ſecundũ dr̃ ꝙ ideo terminus præcedens uerbum dr̃ ſubiectum,quia de eo dr̃ prædicatum ita ꝙ ſubiicitur prædicato.Vnde & grãmaticus appellat ipm̃ ſuppoſitũ. Terminus uero ſubſequẽs uerbũ dr̃ prædicatum,quia prædicatur & dr̃ de altero.i.de ſubiecto.Vnde apud grãmaticum dr̃ appoſitum.Et aduerte ꝙ totale ſubiectum eſt oĩs terminus præcedens copulam,ſiue unus ſiue plures ſint.V.G.homo eſt animal,homo eſt ſubm,homo magnus & honoratus ẽ ṗnceps in ciuitate,ſubiectũ ſunt oẽs illi termini præcedẽtes, pars autem ſubiecti quilibet eorũ.Idẽ intellige ex parte prædicati.

Sed dices.Quare ſubiectũ & ṗdicatum per ſe inuicẽ notificanť ſiue definiunť,cũ definitio circularis uideatur.inutilis?

Reſpondetur quia hñt reſpectum ad inuicẽ,ſubiectum.n.

respicit prædicatū & prædicatum respicit subiectum, sicut filius respicit patrem, & pater filium. Respectiua autē conuenienter per se inuicem notificantur & definiuntur, qm̄ mutuam habent dependentiam. Sed de hoc altius loquemur in trac. de prædicabilibus, ꝓ nunc sustine tu iuuenis ne inuoluaris. Constat igitur tibi quid sit propositio categorica.

Quantum ad eius diuisiones aduerte, ut habeas plenam de eis notitiam, sic disponendæ sunt.

Prima diuisio. Propositionum categoricarum, alia affirmatiua, alia negatiua.

Secunda. Alia uera, alia falsa.

Tertia. Alia cuius quantitatis, alia nullius.

Quarta. Alicuius quantitatis alia uniuersalis, alia particularis, alia indefinita alia singularis.

Quīta. Aliæ ꝑticipātes utroq; termīo, aliæ altero, aliæ nullo.

Sexta. Participantium utroq; termino, aliæ participant utroq; termino eodem ordine, aliæ ordine conuerso.

Septima. Participantium utroq; termino siue eodē ordine siue cōuerso quædā formantur in materia naturali, quædam in materia contingenti, quædam in materia remota.

Octaua. Participantium utroq; termino eodem ordine tam in materia naturali q̄ in materia contingenti & in materia remota quædam sunt contrariæ quædam subcōtrariæ, quædam contradictoriæ, quædam subalternæ.

Nona. Participantiū utroq; termino ordine cōuerso & in triplici materia siue naturali siue contingenti siue remota quædam conuertuntur conuersione simplici, quædam conuersione per accidens quædā cōuersione ꝑ cōtrapositionē.

Omnes istæ diuisiones dantur de ꝓpositione categorica simplici quæ dicitur de inesse.i.in qua prædicatū simpliciter & sine determinatione facta ꝑ aliquē sex modo℞.s. uerū falsum necessariū cōtingens, possibile impossibile, dicit de subiecto. Quæ aūt ex his diuisionibus cōueniat ēt categoricæ modali dicemus in cap. quarto huius trac. De singulis aūt diuisionibus agēdū est in spē & ordine, quo præpositæ sunt.

Verum anteq̄ descēdamus in spē, qm̄ aliqua prædictarum

diuisionū datur de substātia ꝓpōnis, aliqua de qualitate, aliqua de q̄titate ut tibi declarabit͂ infra, ideo ad vl'em notitiā diuisionū, quæ fiēt toto hoc nostro opere, ne simus coacti idem sæpius repetere, præponendi sunt omnes vl'es modi, quibus solet fieri diuisio. Tu igitur aduerte ꝙ in doctrina Aristotelis diuisio fit quatuor modis generalibus.

Primo generis in species.

Secundo totius in partes.

Tertio uocis significata.

Quarto diuisio secundum accidens.

Diuisio gn̄is in spēs, fit duob⁹ modis p̄mo gn̄is in spēs sub alternas, ut qn̄ diuidit͂ corpus p aīatū & inaīatū, & aīatū per sensitiuū & nō sensitiuū, secundo gn̄is in spēs spālissimas, ut qn̄ diuiditur color per albedinem & nigredinem. Et hāc diuisionem cognosces in trac. de prædicabilibus.

Diuisio totius in ptes fit qnq; modis, p̄mo qn̄ totū diuidit͂ in ptes subiectiuas indiuiduales, ut qn̄ diuidit͂ hō in sortē Pla. Ioannē. Petrū, &c. Scd'o qn̄ totū diuiditur in partes essentiales, ut ens naturale cōpositū diuidit͂ in materiā & formā, sicut diuidit͂ hō in aīam & corpus, tertio qn̄ diuiditur totū cōtinuū in partes suas integrales, ut domus in fundamētū, tectū, & pariētē, & corpus animalis in partes, quæ sunt mēbra sua, ex qbus integrat͂ corpus, quarto qn̄ diuiditur totū discōtinuū in partes suas, inter quas & si nō sit cōtinuitas est tamē ordo & ꝓportio. Hoc mō diuidit͂ exercitus in milites, eqtes pedites, &c. quinto qn̄ diuidit͂ totū potētiale siue potestatiuū in partes suas potestatiuas qn̄ diuiditur anima per potentias suas & uirtutes suas, ut tibi manifestabitur ī libro de anima, & īfra manifestabimus tibi in libro de syllogismo Thopico.

Diuisio uocis in sua significata fit tribus modis primo uocis uniuoce in significata uniuoce, ut qn̄ diuidit͂ hō in sortem & platonē &c. secundo uocis æquiuocæ in significata æquiuocata, ut qn̄ diuiditur cancer in stellā siue signum cœleste, & aquaticum aīal, & morbum, tertio uocis analogicæ in significata analogata, ut qn̄ diuiditur sanū, in aīal sanū, urinā sanā, medicinam sanam, cibum sanum, aerem sanum, exer-

citiũ ſanũ,&c.Et hanc diuiſionẽ cognoſces in trac.de pr̃tis.

Diuiſio ſecũdũ accidens fit tribus modis, primo ſubiecti in accidentia,ut hoĩum alius paruus,alius magnus, alius albus,alius niger, alius medio colore coloratus,ſcd̃o accidentis in ſubiecta,ut accidentiũ,quæ ſunt in hoĩe,aliud in aĩa,ut ſcĩa,aliud in corpore, ut agilitas &c.tertio accidentis in accidentia,ut accidentiũ,quædã dura,quædam liquida, quędã lucida,quædam tenebroſa, & hæc diuiſio manifeſtabiť tibi in philoſophia naturali & præcipue in libro de generatione.

Iſti igitur ſunt modi uniuerſales famoſiores apud Ariſtotilem,quibus fieri conſueuit diuiſio.

Quantum ad pmam diuiſionem,quæ eſt per affirmatiuã & negatiuam aduerte,ꝙ affirmatiua dupľr definitur, pmo ſic,Categorica affirmatiua eſt ꝓpoſitio in qua prædicatum affirmatur de ſubiecto,ut homo eſt albus. Sed aduerte ꝙ tũc prædicatũ affirmatur de ſubiecto quando negatio nõ pcedit copulã,ꝙ ſi præcedit negatio,negatur pdicatum de ſubiecto,& efficitur negatiua,ut hic Sortes non eſt albus.Si autem ſubſequitur nõ efficitur negatiua,ſed permanet affirmatiua,ut homo eſt nõ albus. Itẽ aduerte ꝙ alio modo affirmať pdicatum de ſubiecto in affirmatiua uera & in falſa, nã in uera affirmatur re & uoce quia ſic eſt in re,ſicut dr̃,ut homo re & uoce eſt riſibilis.In falſa autẽ affirmatur uoce tm̃ & non re.Nam licet dicam ꝙ homo eſt aſinus tamẽ non ſic eſt in re,ſecũdo definitur ſic.Affirmatiua eſt in qua uerbum pncipale affirmatur de ſubiecto,ut homo eſt aĩal. Dr̃ in qua uerbum principale affirmatur ad differentiam uerbi ſecundarii quod ſi negatur uel affirmatur,propter ipſum non fit propoſitio affirmatiua nec negatiua. Vnde iſta non eſt negatiua.Sortes qui non currit,mouetur,nec iſta eſt affirmatiua. Sortes qui currit, non mouetur. Nam in prima licet uerbum ſecundarium,quod eſt,currit,negetur, tamen principale quod eſt mouetur,affirmatur,ideo permanet affirmatiua.In ſecũda autem fit oppoſito modo, ideo permanet negatiua.Et ratio huius eſt,quia uerbũ ſecundarium ſe tenet a parte ſubiecti,qd̃ patet reſoluẽdo in ſuũ participiũ ſiue actiuum ſiue paſſiuũ,ut hic.Sortes qui non currit,ideſt.Sortes

non currens mouetur, sortes qui currit, id est sortes currens non mouetur: Subiectum autem coniunctum participio affirmatiuo negatiuo nō facit propositionem esse affirmatiuā uel negatiuam, sed negatio cadens super uerbum principale siue immediate, ut quando subsequitur subiectum, ut homo non est asinus, siue mediate, ut non homo est animal, dum modo sumatur negatio negans, & nō infinitans terminum, cui opponitur, nam si infinitaret, non faceret negatiuam. Vnde hæc non est negatiua. Non homo currit, qm̄ ly non homo est nomen infinitum, &c. Vnde non homo currit, æquippollet isti, asinus qui est nō hō currit. Cōstat aūt hanc esse affirmatiuā Patet igitur quid sit categorica affirmatiua.

Categorica negatiua dupliciter definitur. Primo sic, categorica negatiua est propositio in qua prædicatum negatur de suo subiecto, aut hō non est lapis. Secundo sic, est propositio in qua uerbum principale negatur. Dicitur uerbum principale ad differentiam uerbi secundarii, quod ut docuimus siue affirmetur siue negetur, non facit propositionem affir. aut nega. Et aduerte, quod propositio potest fieri affir. uel nega. dupliciter scilicet explicite & implicite. Si explicite, fit per nomen & uerbum indicatiui modi, ut homo est risibilis. Si implicite potest fieri per unicum terminū, ut quando dicimus, homo est risibilis, & econuerso, ly econuerso æquippollet uni propositioni, quæ est hæc, & risibile est homo. Item aduerte quod diuisio per affirmatiuam & negatiuam non solum conuenit categoricæ, sed etiam hypotheticæ & modali, quomodo autem fiat hypothetica affir. & negat. similiter modal s, dicemus agentes de eis. Nunc autem sustine, ne confundaris ut nouus auditor. Hæc de prima diuisione dicta sint.

Quantum ad secundam diuisionem categoricæ scilicet per ueram & falsam, aduerte quod categorica uera, tam affirmatiua quam negatiua dupliciter definitur. Primo sic, uera est, quæ significat uerum, id est significat rem sicut est, si est affirmatiua, uel significat rem sicut non est, si est negatiua. Sed de hac satis diximus in ca. præcedenti in declaran-

do definitionem propositionis secundo autem sic definitur. Vera est illa, cuius significatum primarium est uerum. Significatum autem primarium est illud quod exprimitur p orōnem infinitiuam. Verbi gratia hæc est uera Deus est bonus qm̄ deum esse bonum, est uerum. Sic.n.est in re. Dico cuius primarium significatum est uerum ad differentiam secundarii. secundarium autem est quod continetur in primario & sequitur ad illud. Verbi gratia primarium huius, homo est rationalis, est esse rationalem ad hoc autem sequitur esse animal, esse animatum, esse corpus esse subiectam. Iuxta igitur significatum primarium & secundarium indicanda est propositio uera, qm̄ est uera primo & per se ex eo, ex secundario autem est tantum consequenter. Nam bene sequitur qđ si sortes est homo, sor. est animal. sed non econuerso, ut declarabimus in trac. de consequentiis. Similiter falsa dupliciter definitur Primo sic, falsa est quæ aliter significat quam sit in re, ut hæc est falsa, homo est asinus, quia significat hominem esse asinum, & tamen aliter est in re, quia in re nō est asinus, sed homo siue rationalis, & de hac definitione iam diximus in cap. præcedenti in definitione propositionis. Secundo sic, falsa est illa cuius primarum significatum est falsum. Verbi gratia hæc est falsa homo est asinus, quia hoīem esse asinum est falsum, cū sit rōnalis, & asinus irratiōalis. Quod si fieret iudicium secundū secundarium significatum, quod est esse animal, esset uera. Nam hæc est, uera homo est animal, non tamen sequitur, ergo est asinus, ut declarabitur tibi in trac. de consequentiis Hæc de secunda diuisione dicta sint.

Quantum ad tertiam diuisionem scilicet quod aliqua est alicuius quantitatis, aliqua nullius. Alicuius quantitatis est illa, cuius subiectum stat pro aliquo uel pro aliquibus uel pro omnibus uel pro nullo, ut declarabitur in diuisione sequenti Nullius quantitatis est illa cuius subiectum suspenditur a propria denoīatione, rōne ꝓbationis termini præcedētis ipsum qualis est exclusiua excetiua reduplicatiua, de quaꝝ ꝓbatiōne acturi sumus in trac. de probationibus ter tūc.n.apparebit tibi qūo iste probātur nō rōne subiecti, ut ꝓbat̄ uni-

uersalis particularis &c.sed rõne signi siue syncategorematis,ut exclusiua p tm̃,reduplicatiua p inq̃tum exceptiua p p̃ter,&c. Tu igr̃ sustine donec exercitat⁹ magis fueris,& ad p̃dictũ trac. deuenerim⁹.Hæc de tertia diui.,p nũc dicta sint.

Quantum ad quartã diui.s.q̄ propõnum alicuius q̃titatis alia est vl̃is,alia particula.alia indefi.alia sing duo agẽda sũt primo declarandum est q̃õ hæc diuisio est sufficiens, secundo pertractãdum est de quolibet eius membro.

Quantum ad p̃mum aduerte q̄ q̃titas propõnis attẽditur penes subm prout stat ,p pluribus aut ,p uno solo.Põt igitur cõsiderari subm duplr̃.Primo si stat pro uno solo . Secundo si pro pluribus si pro uno solo,ita q̄ uni soli cõuenit facit ,p põnem singu.si pro pluribus,hoc duplr̃,quia uel pro pluribus indeterminate uel determinate, si indeterminate sic facit ,ppõnem indefi.si determinate duplr̃ quia hæc determinatio subti uel fit per signum vl̃e affirmatiuũ uel negatiuũ, ut oĩs nullus, & sic est propõ ul̃is,uel fit per signum particulare affir.uel nega & sic est propõ particularis. Cõstat igit̃ q̄ hæc diuisio est sufficiens.Et si quæras quid sic q̃titas ,ppõnis.Rñdeo q̄ sicut q̃titas subæ proprie accipit̃ iuxta mensuram longitudinis,& latitudinis & ,pfunditatis,sic quantitas ,ppõnis sumit̃ iuxta mensuram subiecti,prout uerificatur p̃dicatiue de uno uel pluribus.Constat igitur q̃õ hæc diuisio est sufficiens,& quid sit & unde sumitur q̃titas propositiõis .

Quartum ad secundum aduerte,q̄ propositio uniuersalis dupliciter definitur. Primo sic,propositio vl̃is tam affir. quam nega . est illa , in qua subiicitur ter.communis signo uniuersali determinatus.

Primo dicitur in qua subiicitur ter.cõis.i.ponitur in subiecto ter.cõis.i.q põt cõuenire & p̃dicari de pluribus,& apud grãmaticum dr̃ nomen appellatiuum,ut homo,capra,leo.

Secundo dicitur signo uniuersali determinatus.signa uniuersalia sunt quædam affirmatiua ut omnis quilibet quisq;, negatiua sunt,nullus,nihil, neuter , dicunt uniuersalia quia faciunt stare subiectum pro oĩbus aut pro nullo ut ista est uniuersalis affir.omnis homo est animal. Verificatur enim

ſubiectum pro quolibet homine in ſingulari. Nam ſi omnis homo eſt animal ergo & iſte, & iſte, & iſte, & ſic de omnibus aliis eſt animal.

Tertio dicitur determinatus .i. modificatus ſiue limitatus ad ſtandum non abſolute, ſed pro omnibus aut ꝓ nullo. diximus .n. in tertia diuiſione terminorũ, quod ſigna uſia ſunt termini ſyncategorematici, qm̃ ſumpti cum alio, id eſt cum nomine ſubſtantiuo determinant ipſum in propoſitione ad ſtandum pro omnibus aut ꝓ nullo.

Sed aduerte, quod ſignum uniuerſale ad hoc quod faciat propoſitionem uniuerſalem ſimpliciter & proprie debet apponi ſubiecto in recto & explicite. Nam ſi apponitur ſubiecto in obliquo, non facit eam uniuerſalem ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Vnde iſta cu uſlibet hominis aſinus, currit, non eſt uniuerſalis abſolute, quoniam ſignum non apponitur ly aſinus, quod eſt principale ſubiectum, ſed ly hominis, quod quoniam eſt obliquus eſt ſecundarium ſiue partiale ſubiectum. Vnde prædicta propoſitio abſolute eſt indefinita, ut tibi declarabitur. Dicitur explicite, quoniam ſi ponitur implicite uel uirtualiter uel cum diſtinctione, non facit propoſitionem uniuerſalem formaliter, ſed tantum interprætatiue. Sicut ſunt iſtæ, totus ſortes eſt minor ſorte, totum ꝙ eſt in mundo eſt in oculo meo. Non homo currit, &c.

Quomodo autem ſint uniuerſales interprætatiue declarabitur tibi ĩ trac. de probationibus terminorum, ubi diſtinguemus de toto, & quõ iſta æquipoleat uniuerſali negatiuæ non homo currit, declarabitur tibi in cap. de æquipolentiis categoricarum. Nunc autem ſiſto ne te inuoluam. Similiter aduerte, ꝙ uniuerſalis affirmatiua poteſt fieri dupliciter, ſcilicet collectiue ut omnes Apoſtoli ſunt duodecim, & diſtributiue, ut omnis homo eſt riſibilis. Et iterum diſtributiue poteſt fieri dupliciter, ſcilicet abſolute & accommode. Verum quomodo fiant & quõ uerificentur, declarabitur tibi in trac. de ſuppoſitionibus, pro nunc ſuſtine Hæc de propoſitione uniuerſali dicta ſint.

Propoſitio particularis eſt illa, in qua ſubiicitur termi-

nus communis ſigno particulari determinatus.

Dicitur in qua ſubiicitur ter communis, ea ratione qua & in propoſitione uniuerſali.

Dr̃ ſigno parti. determinatus, ad differentiam propõnis uniuerſalis: eſt autem ſignum particulare determinatio termini cõis qui eſt ſubiectum in hac propõne, per quod deſignatur ſubiectum accipi non pro oĩbus ſub eo cõtentis, ſed pro aliquibus uel pro aliquo: ut quidam homo currit ergo uel iſte uel iſte, uel iſte currit: & ſufficit quod uerificetur ꝑ aliquo poſito quod tantum unus currat.

Et aduerte, quod propoſitio particularis poteſt fieri multis modis. Primo quando ſubiectum eſt ter. cõis cum ſigno particulari tam affirmatiue quam negatiue: ut quidam homo currrit, quidam homo non currit. Secundo per ly aliqd ſumptum adiectiue: ut aliquid eſt ĩ manu tua. Hæc eſt particularis uirtualiter, quoniam ly aliquid ſic exponitur aliqua res eſt ĩ manu tua. Dico ſumptum adiectiue quoniam ſumptum ſubſtantiue facit propoſitionem indefinitam ut dicemus. Tertio quando ſubiicitur ter. cõis cum ſigno uniuerſali, ſed ſigno præponitur negatio: ut nõ omnis homo currit, hæc enim æquipollet huic: quidam homo non currit. Quarto quando ſubiicitur termi. cõis cum ſigno uniuerſali affirmatiuo, ſed præponitur negatio & poſt ponitur: ut hic, non omnis homo non currit, æquipollet enim huic, quidam homo currit. Sed tertium & quartum modum declarabimus ſic eſſe in cap. de æquipollentiis categoricarum. Hæc de ꝓpoſitione particulari dicta ſint.

Propoſitio indefinita eſt illa, in qua ſubiicitur terminus communis, nullo ſigno uniuerſali uel particulari determinatus: ut homo currit.

Primo dicitur in qua ſubiicitur termi. communis eadem ratione, qua dictum eſt in definitione propoſitionis uniuerſalis & particularis.

Secundo dicitur nullo ſigno ad differentiam propoſitionis uniuerſalis & particularis.

Tertio dicitur nullo ſigno uniuerſali uel particulari ad

differentiam exclusiue, in qua ponitur signum: tantum, & in reduplicatiua, inquantum, quæ signa quoniam non sunt uniuersalia, nec particularia, ideo non faciunt propositioné alicuius quantitatis.

Sed dices, quare dr̃ indefinita, cum æquipolleât particulari. Nã idé sensus est dicere, aliqs homo currit, & hõ currit.

Rñdetur, dr̃ indefinita .i. indeterminata, quia acceptio sui subiecti non determinatur ad certam quantitatem secundũ modum enunciandi per signum uniuersale uel particulare: licet supponat subiectum determinate: ut dicemus in tract. de suppositionibus: & quando dicitur q̃ idem sensus est dicere: quidam homo currit & homo currit, conceditur quo ad suppositionem & uerificationem, sed non cõceditur quo ad modum enunciandi, & sic intendimus ipsam esse indefinitam, & non quo ad uerificationem & suppositionem. Sed ꝑ nunc sustine, donec tractemus de suppositionibus. Hæc de propositione indefinita dicta sint.

Propositio singularis est illa in qua subiicitur terminus discretus uel termi. communis cum pronomine demonstratiuo primitiue speciei, ut Plato currit. Iste homo comedit. Ille homo dormit.

Primo dicitur in qua subiicitur ter. discretus, ad differentiam propositionis uniuersalis & particula. & indefinitæ, in quibus subiicitur ter. cõis opponitur auté ter. discretus ter. cõi, quoniam discretus de uno solo est aptus prædicari & grammaticus appellat nomen proprium q̃ uni soli conuenit, ut Plato. Cõis autem est aptus de pluribus prædicari, ut homo & animal, & grammaticus uocat ipsum nomen appellatiuum, quod pluribus conuenit.

Secundo uel termi. communis cum pronomine demonstratiuo. Nam licet termi. communis de se stet pro pluribus tamen per pronomen demonstratiuum restringitur ad standum pro uno solo indiuiduo, ideo æquipollet ter. discreto. Vnde ista propositio: hic homo currit, demonstrato sorte: æquipollet isti. Sortes currit.

Tertio dicitur primitiuæ specie, ad differentiam prono-

minum deriuatiuæ speciei. Sunt autem pronomina demonstratiua primitiuæ speciei ergo, tu, sui, ille, ipse, iste, hic, & is. Deriuatiuæ autem sunt meus, tuus, suus, noster, uester, nostras, uestras. Ideo autem ea, quæ sunt primatiuæ speciei cō stituunt propositionem singularē q̄m trahunt subiectum ad supponendum pro uno solo, ut iste homo demōstrato sorte currit, & ego. f. Petrus curro, & tu. l Plato curris. Ea uero quæ sunt deriuatiuæ spēi, ut meus, tuus, non constituunt ꝓpositionem singularem, non n. restringunt subm, cui apponūtur ad statum ꝓ uno solo, sed pōt uerificari de pluribus. Verbi gratia Petrus hēt decē asinos, & dicit meus asinus currit, ly asinus nō stat pro isto tm̄, uel pro illo tm̄ sed ꝓ oibus disiūctiuæ. Nam si meus asinus currit, & habeo decem, ergo uel iste, uel iste qui est meus currit. Pronomina aūt demonstratiua primitiuæ spēi restringūt ter. cōem ad stādū ꝓ uno solo demonstrato, ut ego. f. Petrus scribo, Tu uero. l. Plato dormis. Constat igitur quid sit propositio singularis.

Tu tamē aduerte, quod nō solum pōt fieri per ter. discretum, & per ter. cōem cum pronomine demonstratiuo primitiuæ speciei, sed & per ter. relatiuum, ut posito quod Sophroniscus habet tantū unum filium, cuius nomen ignoretur, si dico Sophronisci filius studet Papiæ, est singularis ꝓpositio similiter si dico. Pater Caliæ uenit, ē singularis, quoniam isti ter. relatiui æquipollent termini discretis. Item potest fieri per ter. discretum circunlocutum, ut si dico. Vir crispus rubeus, & claudus cantat in platea. Iste enim circunstātiæ manifestant talem hominem & non alium, ideo reddūt propositionem singularem. Patet igitur quid sit propositio singularis & quot modis fieri contingit.

Item aduerte, quod si quis te intrrogat de substātia siue natura propositionis, dicendo. Quæ propositio est ista. Sortes est homo, respondere habes, categorica, & quæ est ista. Si tu curris, tu moueris, respōdere habes hypothetica. Si autem quis te interrogat de qualitate, propositionis dicendo. Qualis est ista sortes currit respondere habet affirmatiua, & Qualis est ista, homo non est asinus, respondendum est, ne-

gatiua. Si uero quis te interrogat de quantitate propõnis dicendo. Quanta est ista: oĩs homo currit, respondendum est, uniuersalis, & sic de aliis. Vnde logici pro hoc triplici quæsito formauerunt hunc uersum. Quæ. ca. uel ip. qualis. ne. uel af. v. quanta. par. in. sin. i. Quæ. categorica, uel hypotetica. Qualis, negatiua, uel affirmatiua. V. quanta. i. uniuersalis uel particularis indefinita uel singularis.

Sed dices. Quæ est substantia propositionis, & quæ eius quantitas, & quæ eius qualitas?

Respõdetur suba est eius natura siue essentia, puta qđ sit quid compositum ex talibus partibus. s. ex subiecto prædicato & copula ut categorica: uel ex duabus orõnibus p aliquam coniunctionem coniunctis: ut si tu curris, tu moueris ut hypothetica. Quãtitas eius est extensio subiecti ad stãdũ pro uno uel aliquibus uel omnibus uel nullis. Qualitas eius est secundum quam dicitur qualis: ut affirmatio, negatio, ueritas, falsitas, necessitas, contingentia, possibilitas, impossibilitas. Nam omnia ista qualificant propositionem. Vnde interroganti qualis sit ista, homo est animal, respondere debemus, quod est affirmatiua uera: non solum possibilis sed etiã necessaria.

Quãtum ad quintam diuisionem, quæ est hæc, propõnũ categoricarum, quædam participant utroq; termino, quædam altero, quædam nullo, aduerte, quod cum termini cõponentes categoricam sint subiectum & prædicatum: quæ etiam dicuntur extrema propositionis, participare termino uel terminis, est conuenire in subiecto uel in prædicato, uel in utroque. Non participare autem est non conuenire. His præmissis aduerte, quod duas categoricas participare utroque termino, est eas conuenire in subiecto & prædicato, ita ꝙ subiectum primæ est subiectum secundæ, & prædicatum primæ est prædicatum secundæ, nec in alio differunt nisi quod una est affirmatiua, altera negatiua, ut sunt istæ duæ, homo est animal, homo non est animal, participare in altero termino tantum scilicet uel solum in subiecto, ut hic: homo est animal, homo est rationalis, uel in prædicato tãtum

ut hic

ut hic:homo eſt animal, aſinus eſt animal. Participare nullo termino,eſt non conuenire in ſubiecto nec in prædicato,ut hic,homo eſt riſibilis,aſinus eſt rudibilis.

Et aduerte quod hic loquimur de participatione formali & uirtuali,quod dico,quoniam licet iſtæ duæ cõueniant uirtualiter:homo eſt animal,riſibile eſt animal:non tamen formaliter,quoniam formaliter non ſunt idem homo & riſibile,dato quod eſſent idem re,quod tamen non conceditur in uia thomiſtica.

Iterum aduerte,quod hæc diuiſio data eſt, ut cognoſcatur oppoſitio contraria,ſubcontraria,contradictoria, ſubalterna propoſitionũ categoricarum de quibus acturi ſumus infra.Nam illa ſupponit participationem ꝓpoſitionum oppoſitarum utroq; termino formaliter & non ſolum uirtualiter ut tibi declarabitur in diuiſione octaua.

Quantum ad diuiſionem ſextam, quæ eſt ꝙ ꝓpoſitionũ categoricarum participantium utroq; termino formaliter, quædam participant utroq; termino eodem ordine,quædã ordine conuerſo.Aduerte igitur quod duas categoricas participare eodem ordine utroq; termino,eſt ſic,quod eſt ſubiectum in prima eſt ſubiectum in ſecunda,& quod eſt prædicatum in prima eſt prædicatum in ſecunda,ut hic.Sortes eſt homo.Sortes non eſt homo, & ſemper intelligẽdum eſt formaliter,& non uirtualiter tantum.Duas autem categoricas participare utroq; termino ordine cõuerſo, eſt ſic, quod eſt ſubiectum in prima eſt prædicatum in ſecunda , & quod eſt prædicatum in prima eſt ſubiectum in ſecũda,ut hic, homo eſt animal rationale,animal rationale eſt homo. Et hæc diuiſio deſeruiet quando loquemur de conuerſionibus propoſitionum categoricarum,ut tibi manifeſtabitur.

Quantum ad ſeptimam diuiſionem,quæ eſt hæc.Propoſitionum participantium utroq; termino ſiue eodem ordine ſiue conuerſo quædam fiunt in materia naturali, quædam i contingenti,quædam in remota,aduerte,ꝙ illæ fiunt in materia naturali in quibus prædicatum ſemper & inſeparabiliter conuenit ſubiecto,& id fit multis modis , primo quando

genus, aut differentia, aut definitio, aut ꝓprietas, aut qualitas naturalis prædicatur de re. Exemplum primi, homo est animal, secundi, homo est rationalis. Tertii, homo est animal rationale, quarti homo est risibilis. quinti Ignis est calidus, mel est dulce, nix est alba. Item quando idem prædicatur de seipso: ut sortes est sortes.

Ille aũt fiunt in materia contingenti, in quibus ṗdicatum potest aduenire & remoueri a subiecto, absq; hoc ꝙ corrumpatur subiectum, & pp hoc distinguuntur a ꝓpositionibus ĩ materia naturali, quoniam in illis si auferatur ṗdicatum, nõ ꝑmanet subiectum. Nam si homo cessat esse animal, aut rationalis, aut risibilis, & si ignis cessat esse calidus &c. nec homo nec ignis permanent, sed corrumpuntur & desinunt eẽ. Tu igitur aduerte, ꝙ omnis ꝓpositio, in qua ṗdicatum est accidens commune & separabile, & etiam inseparabile, modo non fluat a principiis speciei, fit in materia contingenti, ut istæ, homo est albus, ethiops est niger, aqua est calida &c. Dico modo non fluat a principiis speciei: ut ꝓseruem rerum ꝓprietates: ut est risibilitas in homine, par & impar in numero, curuum & rectum in linea, summum calorem in igne. Illæ nanq; faciunt ꝓpositionem in materia naturali. Quid uero sit fluere a ṗncipiis speciei declarabitur tibi in trac. de ṗdicabilibus in cap. de proprio & accidente.

Illæ uero fiunt in materia remota, in quibus ṗdicatum non potest uerificari de subiecto, imo ad inuicem repugnãt. Istæ autem sunt in quibus subiectum & ṗdicatum sunt opposita contraria uel contradictoria uel priuatiue uel relatiue opposita. Exemplum primi. Album est nigrum. Secundi, homo est non homo. Tertii. Cœcus est uidens. Quarti, pater est filius. Et aduerte, ꝙ dicuntur fieri in materia remota, scilicet repugnanti, qm̃ naturæ subiecti & ṗdicati in oĩbus ṗdictis repugnant adinuicem, nec se compatiuntur. Inde est ꝙ omnis affirmatiua in materia remota semꝑ & de necessitate est falsa, negatiua autem semꝑ & immutabiliter uera. In materia uero naturali est opposito modo. Nam affirmatiua semꝑ est uera, negatiua semꝑ falsa. In materia cõtingẽti

est medio mõ,qm̃ tam affirma. q̃ nega. aliqñ ẽ uera aliqñ falsa,nam qñ pdicatum inest subiecto,affirmatiua est uera,negatiua falsa,qñ pdicatum remouetur, affirmatiua est falsa, negatiua est uera.Hæc de septima diuisione dicta sint.

Quantum ad octauam diuisionem,quæ fuit hæc. Propositionum categoricarum participãtium utroq; termino eodem ordine triplici materia.s.naturali contingenti & remota aduerte,q inter eas fit quatruplex oppositio.s.contraria subcontraria,contradictoria,subalterna.

Oppositio contraria fit inter eas quarum una est uniuersalis affirmatiua & altera uniuersalis negatiua, de eisdem subiectis & prędicatis uniuoce & æque ample & æque stricte acceptis.

Primo dr quarum una est vniuersalis &c. Nam ut distinguantur a contradictoriis,debent esse eiusdem quantitatis & diuersæ qualitatis.Si eiusdem quãtitatis, ergo utraq; est uniuersalis uel particularis, non secundum quia non essent cõtrariæ sed subcontrariæ:ut dicetur infra ergo primum. Si, diuersæ qualitatis, ergo una est affirmati. & altera negati.

Secundo dr de eisdem subiectis et pdicatis:ut oĩs homo ẽ albus,nullus homo est albus, & defectu huius istæ duæ non sunt contrariæ oĩs homo est albus, nullum risibile est albũ. Tu tñ aduerte q subiectum & pdicatum pñt esse idem tripliciter,pmo sm uocem tm̃ & non sm sigñatum,secundo sm sigñatum tm̃ & non sm uocem,tertio sm uocem & secundum significatum.Exemplum primi omnis canis latrat: nullus canis latrat.Secundi.Omnis homo currit,nullum rõnale currit.Tertii.Omnis homo est aĩal nullus homo est aĩal. Prima identitas non sufficit ad contrarietatem, ideo dicitur in definitione,acceptis uniuoce, constat aũt q canis est ter. æquiuocus, secunda aũt sufficit ad contrarietatem uirtualẽ seu æquiualentẽ,sed nõ ad formalem,tertia uero sufficit ad contrarietatẽ proprie dictã & formalẽ,unde licet istæ duæ, omnis homo currit,nullũ rationale currit,sint cõtrariæ uirtualiter eo q secũdum significatum homo & rationale sunt idem non tamen formaliter,qm̃ formaliter non participãt

utroq; termino secundum uocem & secundum significatũ.

Tertio dicitur æque ample & æque stricte acceptis. Defectu huius apud multos istæ duæ non sunt contrariæ. Oĩs homo est animal, nullus homo est animal, quoniam in prima potest teneri tam pro masculis quam pro fœminis, in secunda solum pro masculis. Tu tñ aduerte, q̃ secundum usum ĩ utraq; accipi consueuit pro masculis ideo acceptantur: ut ueræ contrariæ, Item defectu huius istæ duæ non sunt contrariæ. Omnis homo est albus, nullus homo fuit albus, quia in prima restringitur ad præsentes, in secunda autem ampliatur ad præsentes uel præteritos. Sed pro nunc sustine, donec pertractemus de ampliationibus & appellationibus. Tu tñ aduerte, q̃ prædictæ non sunt contrariæ non solum rõne dicta, sed quia copula non tenetur eodem modo in prima & ĩ secunda. Nam in prima est ly est, in secunda est ly fuit. Vnde in definitione intelligendum est q̃ contrariæ debent esse de eisdem subiectis & prædicatis & copulis. Hæc de contrariis dicta sint.

Oppositio contradictoria est inter eas, quarum una est vl'is affirmatiua, altera particularis negatiua, ut omnis homo est animal, quidam homo non est animal, uel altera est vl'is negatiua, & altera particularis affirmatiua, ut nullus homo currit, quidã homo currit, de eisdem subiectis & p̃dicatis & copulis, uniuoce & æque ample, & æque stricte acceptis. Omnia debent intelligi sicut expositum est de contrariis.

Vt autem habeas maiorem noticiam de contradictione aduerte ex doctrina Aristotelis, q̃ quatuor condictiones requirit, & defectu cuiuslibet earum enitatur contradictoria oppositio.

Prima est q̃ sit affirmatio eiusdem de eodem & negatio, dummodo sumatur idem secundum rem & uocem, ut Sortes currit. Sortes non currit. Defectu cuius, ista apud logicũ non sunt contradictoria formaliter sed uirtualiter siue æquipollenter tantum ex parte rei. Cicero currit. Marcus nõ currit, posito enim q̃ sint sinonima ex parte significati quia idẽ homo dictus est Marcus & Cicero, tamẽ distinguuntur uoce

siue termino, qm̄ duo sunt termini. Marcus & Cicero, ideo non sunt contradictoria formaliter sed æquipollēter. Aequipollenter quidem, qm̄ idem indiuiduum intelligitur per Marcum & Ciceronem, formaliter autem nón, qm̄ logicus obseruat oppositionem de uirtute sermonis, philosophus autē qui est artifex realis, de uirtute rei & significati. Vnde apud physicum ista contradicunt. Materia prima est ens in potentia. Primum subiectum non est ens in potentia. Pro eodem enim accipit materiam primam & primum subiectum.

Secunda est ꝙ duæ propositiones contradictoriæ referantur ad idem ut secundum idem, & propter huius defectum, istæ nō contradicunt, Ethiops est albus dētes. Ethiops non est albus pedes, non enim fit prædicatio secundum eandem partem.

Tertia est. Quod teneātur similiter, ideo iste duæ non cōtradicunt, nullum animal est genus, animal est genus. Nam in negatiua stat animal pro suppositis, in affirmatiua stat ꝑ natura communi. Sed id non intelliges donec in tracta. suppositionum exercitatus fueris, ideo sustine.

Quarta est ꝙ referantur ad idem tempus. Et defectu huius, istæ duæ non contradicunt, sortes uenit hodie, sortes nō uenit heri. Et aduerte ꝙ omnes istæ conditiones exprimuntur in diffinitione cōtradictionis, quæ extrahitur ex doctrina Aristotelis præcipue in quarto metaphysicæ, & est hæc. Contradictio est affirmatio & negatio, id est propositio affirmatiua & negatiua eiusdem prædicati de eodem subiecto, ad idem secundum idem, similiter & pro eodem tempore. Hæc de contradictoriis dicta sint.

Oppositio subcontraria est inter eas, quarum una est particularis affirmatiua uel indefinita, altera autem est particularis negatiua uel indefinita de eisdem prædicatis & subiectis & copulis uniuoce acceptis, & eodem modo supponentibus.

Primo dicitur propositio affirmatiua negatiua particulares aut indefinitæ, ut excludamus duas singulares. Nam illæ sunt cōtradictoriæ secundum rem & significatum licet.

non in figura, quoniam in figura ut declarabitur tibi infra, oportet unam esse uniuersalem affir. uel negatiuam, alteram autē particularem affir. uel nega. ut patebit in figuris quas infra describemus. Quare autem duæ singulares non sint subcontrariæ ratio est hæc, quia duæ subcontrariæ possunt esse simul ueræ, ut quidam homo currit, quidam homo non currit. Duæ autem singulares non possunt esse simul ueræ nec simul falsæ, sed una uera & altera falsa in omni materia, ut si hæc est uera sortes non est asinus, hæc necessario est falsa. Sortes est asinus. Ergo sunt contradictoriæ.

Secundo dr̃ de eisdem subiectis &c. intelligendum est eodem modo sicut dictum est in oppositione contraria.

Tertio dicitur uniuoce tentis, defectu cuius istæ nō sunt subcontrariæ. Quoddam sanum est animal. Quoddam sanum non est animal.

Quarto dicitur eodem modo supponentibus, defectu cuius istæ, non sunt subcontrariæ homo est species, homo non est species, nam in prima homo supponit pro natura communi, in secunda pro natura partita in suppositis. Sic quidē dicimus pro nunc. In trac. autem suppositionum manifestabimus quomodo ista non est indefinita homo est species, sed singularis, & ideo manifestius tibi erit, ꝙ nō sunt subcontrariæ, non solum quia non supponit homo in prima & secunda eodem modo, sed quoniam sunt singulares quas necesse est ut diximus esse oppositas contradictoriæ secundum rem & significatum.

Oppositio subalterna est inter eas, quarum una est vl̃is affirmatiua & altera particularis aut indefinita aut singularis affirmatiua. Vel una est vl̃is negatiua, & altera est parti. aut inde. aut singu. negatiua de eisdem subiectis & prædicatis & copulis &c. ut dictum est in aliis oppositionibus.

Hic duo sunt declaranda, primo quare dicuntur subalternæ, secūdo quare duæ singulares affirmatiua & negatiua sunt subalternæ & non subcontrariæ.

Ad primum dicitur ꝙ ideo uniuersalis affir. & particularis affirmatiua dicuntur subalternæ quia una sub altera po-

nitur.f.particu.sub uniuersali. Vnde uniuersalis se habet, ut añs particu.ut ɔñs. Nam bene sequitur. Omnis homo est animal ergo quidam homo est animal, & homo est animal, & iste homo est animal, ut tibi manifestum erit in suppositionibus. Non autem sequitur econuerso, quia ab inferiori distributiue ad superius affir. non ualet consequentia, non enim sequitur, aliquis homo est stultus ergo omnis homo ē stultus. Et aduerte ꝙ sicut dicuntur subalternæ per respectum suppositionibus, quem habet particulares ad uniuersales, sic dici possent superalternæ, per respectum super positionis, quē habēt uniuersales ad particulares. Sed primis placuit sic denominare ab inferioribus, quorum est subiici & supponi superioribus.

Ad secundum dicitur ꝙ ideo duæ singu. affir. & neg. sunt subalternæ qm̄ sicut ualet consequentia ab uniuersali affir. uel nega. ad particu. & inde affir. & nega. sic ualet ad singu. affir. & nega. Nam si hæc consequentia ualet oīs homo currit, ergo aliquis homo, & homo currit, sic ualet, ergo iste & iste currit, quoniam, ut declarabitur tibi in trac. suppositionum, signum uniuersale affirmatiuum & negatiuū distribuit terminum immediate sequentem & licet descendere ad sua singularia diuisiue. Sed pro nunc sustine ne confundaris, donec habebis de suppositionibus notitiam. Et ideo sunt subalternæ sicut particu. & indefi. Non autem sunt subcontrariæ ratione iam dicta, quoniam subcontrarias contingit esse simul ueras, duæ autem singularis negatiua & affirmatiua, in omni materia ita se habent ꝙ si una est uera altera est falsa, & non possunt esse simul ueræ nec simul falsæ, & ideo, ut diximus non sunt subcontrariæ sed contradictoriæ. Constat igitur tibi qūo propositiones categoricæ participantes utroque termino & eodem ordine, constituunt quatuor genera oppositionum. Et quoniam possunt formari in materia naturali & remota & cōtingenti, ideo figurabimus tibi tres figuras. Prima erit de oppositis in materia naturali, secunda de oppositis in materia remota, tertia de oppositis in materia contingenti, ut patet infra.

Figura oppositionum in materia naturali

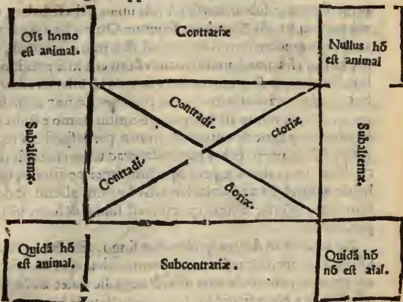
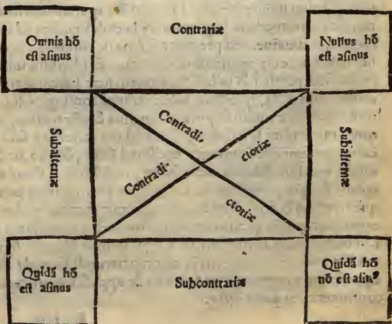
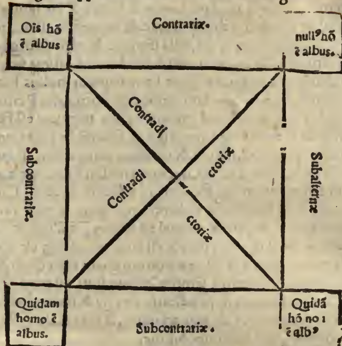

Figura oppositionum in materia remota.

Pro completa intelligentia quatuor, generum oppoſitio num tam in materia naturali quam remota & contingenti de quibus ſignauimus præpoſitas tres figuras, declarandum eſt quomodo ſe habent ad ueritatem & falſitatem, & primo quomodo poſſunt eſſe ſimul ueræ, uel falſæ, uel una uera, & altera falſa, in materia naturali, ſecundo quomodo in mate ria remota, tertio, quomodo in materia contingenti.

Tu igitur aduerte, quod in materia naturali, duæ contrariæ ita ſe habent quod ſemper affirmatiua eſt uera, & negatiua eſt falſa, nec poſſunt eſſe ſimul ueræ, nec ſimul falſæ. Et ratio huius eſt quia in materia naturali, prædicatum de neceſſitate ſemper uerificatur, & cõuenit ſubiecto ergo propo ſitio uniuerſalis negans prædicatum ineſſe ſubiecto ſemper eſt falſa, & uniuerſalis affirmatiua ſemper eſt uera.

Similiter duæ ſubcontrariæ in materia naturali ita ſe ha bent, quod particularis affirmatiua ſemper eſt uera, nam ſi hæc eſt uera de neceſſitate omnis homo eſt animal, bene

ſequitur, ergo & quidam homo & homo & hic homo eſt animal, ut tibi declarabitur in trac. de ſuppoſitionibus. Item ſi vl'is negatiua ſemper eſt, falſa ſequitur & particu. nega. eſſe falſam, qm̄ ſub negatiua vl'i deſenditur ad omnia ſuppoſita diſtributiuæ negatiuæ. Nam bene ſequitur, nullus homo eſt animal, ergo nec quidam homo, nec homo, nec Plato eſt animal. Vnde patet quod qm̄ uniuerſalis negatiua eſt falſa, particu. & inde. & ſingu. negatiua eſt falſa. Et ſic patet quod in materia naturali, natura & conditio contrarium eſt quod una ſit uera, & altera falſa, nec unquam ſint ſimul ueræ, nec ſimul falſæ, dummodo ſeruetur prædicatio directa. Quod dico, qm̄ in prædicatione indirecta, non inconuenit utranq; eſſe ueram, ut hic, omne animal eſt homo, nullum animal eſt homo. Nam ut patet utraq; eſt falſa, qm̄ utraq; eſt indirecta minus enim vl'e eſt prædicatum quam ſubiectum. Sed in doctrina peripatetica ſemper loquendum eſt proprie & directe. Quid autem ſit prædicatio directa & indirecta manifeſtabitur tibi in trac. de uniuerſalibus, & in trac. de ſyllogiſmo formali, ideo pro nunc ſuſtine.

Contradictoriæ uero in materia naturali ita ſe habent q; ſi una eſt uera altera eſt falſa & econuerſo. Nam hoc eſt primum principium quod defenditur in quarto metaphyſicæ ab Ariſtotele contra antiqnos. ſ. quod in nulla materia duo contradictoria poſſunt eſſe ſimul uera nec ſimul falſa, ergo nec in materia naturali. Et ratio huius eſt, quia impoſſibile eſt idem ſimul & ueræ affirmari & negari de eodem, ſed in contradictoriis affirmatur & negatur idem de eodem. Nam ſi iſta eſt uera, omnis homo eſt animal, & hæc eſt uera, quidam homo eſt animal, & demonſtro ſortem. ſi ergo dicis q; particularis negatiua eſt uera. ſ. quidam homo demonſtrato ſorte non eſt animal, ergo affirmatur & negatur ſimul & ueræ idem de eodem. ſ. eſſe animal & non eſſe animal de ſorte, quod eſt impoſſibile.

Subalternæ ita ſe habent in materia naturali, quod uniuerſalis affir. & particularis affir. ſemper ſunt ueræ, quoniam particularis ſequitur uniuerſalem. Nam bene ſequitur. Si omnis homo eſt animal, quod quidam homo ſit animal, ut

tibi declarabitur in trac. de consequentiis. Vniuersalis aut & particularis neg. semper sunt falsæ, quoniam prædicatum in materia naturali ut docuimus supra non potest remoueri neque negari a subiecto. Vnde hæc semper est falsa. Nullus homo est animal, ex consequenti & ista quæ est sua subalterna, quidam homo non est animal. Constat igitur tibi quomodo quatuor genera oppositionum se habeant ad ueritatem & falsitatem in materia naturali.

In materia autem remota sic se habent contrariæ. Vniuersalis affirmatiua semper est falsa ut omnis homo est asinus, & uniuersalis negatiua semper est uera, ut nullus homo est asinus, quia in materia remota, ut docuimus supra prædicatum repugnat subiecto, ergo propositio uniuersalis affirmatiua qua affirmatur prædicatum conuenire subiecto, est falsa, & negatiua, qua negatur prædicatum tale puta asinũ conuenire subiecto puta homini est uera.

Subcontrariæ eodem modo se habent. s. quod particularis affirmatiua semper est falsa. Nam bene sequitur, q̄ si omnem hominem esse asinum est falsum, etiam sequitur quod aliquem hominem esse asinum sit falsum, ut tibi declarabitur in trac. consequentiarum.

Contradictoriæ ut iam diximus in omni materia ita se habent, quod si una est uera, altera est falsa, & econuerso, ergo in materia remota.

Subalterna ita se habent, quod v̄ls affirmatiua & partic. affir. sunt falsæ. Nam bene sequitur, si oẽm hoĩem esse asinũ est falsum, ergo & quendam hoĩem esse asinum, est falsum, V̄ls autem & particu. neg. sunt ueræ. Nam bene sequitur, si nullum hoĩem esse asinum est uerum ergo quendam hoĩem non esse asinum est uerum, sed aduerte, quod ueritatem harum ꝓp̄narum non appræhẽdes tu nouitii, donec consequentiarum tractatum adieris. Ideo pro nunc crede. Constat igitur quomodo quatuor genera oppositionum se habent ad ueritatem & falsitatem in materia remota.

In materia contingenti, id est quando prædicatum adest & abest præter subiecti corruptionem, ita quod non est de

essentia speciei, nec proprietas eius naturalis contrariæ ita se habent, quod tamen uniuersalis affirmatiua quam uniuersalis negatiua sunt simul falsæ loquendo absolute & simpliciter, ut omnis homo est albus, nullus homo est albus, & ratio huius est, quia in materia contingenti respectu accidentis separabilis prædicatum inest aliquibus indiuiduis, & aliquibus non est, ut patet de albedine & caliditate de scientia de uirtute in hoīe. Nam aliqui hoīes sunt albi, sunt calidi, sunt docti, sunt uirtuosi aliqui autem sunt opposito modo. Qñ ergo aliquibus inest accñs separabile. Vniuersalis negatiua est falsa, qñ autem aliquibus non inest. Vniuersalis affirmatiua est falsa, ergo utraq; est falsa. Dixi loquendo absolute, qm̄ aliquo casu posito. Vna est uera, altera falsa, puta. Dato casu quod tantum decem homines essent in mundo, & omnes uirtuosi. Hæc esset uera state casu & nō aliter. Omnis homo est uirtuosus siue studiosus, & hæc est falsa. Nullus homo est studiosus. Dixi respectu accidentis separabilis, ut præseruem contrarias factas de accidente inseparabili. Ille enim se habent in ueritate & falsitate sicut contrariæ in materia naturali, licet enim non sit fluens a principiis speciei, tam inseparabiliter consequentur omne indiuiduum talis speciei puta nigredo omnem ethiopem, albedo omnem niuem. Vnde in istæ contrariæ nunquam sunt simul falsæ, sed uniuersalis affirmatiua est uera, negatiua autem est falsa.

Sed dices nunquid in materia contingēti sicut possunt esse simul falsæ nunquid possunt esse simul ueræ?

Rñdetur q; non duplici ratione, primo quia vl'is affir. signat prædicatum in esse omnibus indiuiduis contentis sub subiecto ut omnis hō est albus, ergo iste, & iste, & iste, & sic de singulis ē albus. Vl'is autem neg. signat prædicatum nulli contento sub subiecto inesse, ut nullus homo est albus, ergo nec iste, nec iste, & sic de singulis est albus, sed imposibile est, ut patet p̄dicatum nullis suppositis & oībus inesse, ergo non possunt esse simul ueræ. secundo si possunt eē simul ueræ, ergo & duæ subcontrariæ, ergo & duæ contradictoriæ, p̄ma ɔña patet, qm̄ si hæc est uera, omnis hō est albus &

hæc est uera, qdam homo est albus, & si hæc est uera, nullus homo est albus, hæc etiam est, uera qdam homo non est albus secunda autē ꝯña ꝓbatur sic. si propõnes quatuor angulorũ ut figurantur sup̃ in tertia figura pñt esse simul ueræ ergo vlis affir. & parti. neg. & vlis neg. & particu. affir. possunt esse simul ueræ. Istæ autem sunt contradictoriæ, ut patet in figura ergo si duæ contrariæ in materia contingenti sunt simul ueræ, etiam duæ contradictoriæ, quod tamē est impossibile in omni materia ut diximus. Ex his corollarie sequitur, ꝙ duæ contrariæ in materia cõtingenti, non repugnãt nec opponuntur in falsitate sed in ueritate. Quod autem repugnent in qualitate sed non in quantitate, est commune cõtrariis in omni materia.

Subcontrariæ in materia contingenti & de accñte separabili ita se habẽt ꝙ utraqȝ est uera, ut quidam homo est albus quidam homo non est albus. Nam ꝓdicatum contingens separabile. Nõ necessario inest omni contento sub subiecto ergo potest aliqbus nõ inesse & de facto non inesse & tunc uerificatur parti. nega. Neqȝ necessario remouetur ab omni contento sub subiecto, ergo potest aliquibus inesse, & de facto inesse, & tunc uerificatur parti. affir. Dixi de accidente separabili, quoniam si fiunt de accidente inseparabili, dicendũ est de eis, ut diximus de subcontrariis in materia naturali, in quibus affir. semper est uera, & neg. semper falsa, & nunquã sunt simul ueræ, nec simul falsæ.

Sed dices. Nunquid possunt esse simul falsæ, sicut possunt esse simul ueræ?

Rñdetur quod non quia si hæc est falsa, quidã homo est albus, ergo & vlis affir. est falsa s. oĩs homo est albus. Et si hæc est falsa, quidam homo non est albus, ergo & vniuersalis negatiua est falsa. s. nullus homo est albus. Ergo uniuersalis affirmatiua & particularis negatiua, & vlis negatiua & particularis affirmatiua possunt omnes esse falsæ. Sed sunt contradictoriæ, quæ in nulla materia possunt esse simul ueræ, neqȝ simul falsæ. Constat ergo quod duæ subcontrariæ in materia cõtingenti nõ possunt esse simul falsæ, sed simul ueræ, ex

consequenti se hnt oppositum modo respectu contrariarũ. Nam diximus quod illæ possunt esse simul falsæ in materia contingenti, sed non simul ueræ: hic autem est opposito modo. Ex his sequitur corollariæ quod duæ subcontrariæ ĩ materia contingenti, non repugnant in ueritate: sed in falsitate. Quod autem repugnent in qualitate sed non in quantitate, est cõe omnibus subcontrariis in omni materia.

Sed contra. Vr quod possunt esse simul falsæ, & arguitur sic istæ duæ sunt subcontrariæ cum sint indefinitæ affirmatiua & negatiua. Homo albus omnem colorem habet. Homo albus nullum colorem habet, & utraqȝ est falsa, ut patet ergo &c. Nec obstat quod non sunt duæ partĩcu. sed duæ indefinitæ, quoniam idem est iudicium de particu. & indefinitis ĩ hoc ut diximus supra.

Rñdetur, non sunt propriæ subcontrariæ sed potius cõtrariæ ex parte pdicati pp ly omnem colorem, & ly nullum colorem. Contrariæ autem in materia contingenti, ut diximus possunt esse simul falsæ. si autẽ uis eas reducere ad subcontrarias dices sic. Homo albus omnem colorem habet. Homo albus non omnem colorem habet, & tunc affirmatiua est falsa, & negatiua est uera: sic dicunt aliqui: mihi autem vr quod ex parte prædicati, magis sapiant naturam contradictoriarum: quam subcontrariarum. Hæc. n. est uniuersalis affirmatiua ex parte prædicati. Homo albus omnem colorẽ habet, & hæc est particularis negatiua. Homo albus non omnem colorem habet, Et sic patet quod si subcõtrariæ ueræ & proprie formantur, non possunt esse simul falsæ.

Contradictoriæ in materia contingenti, sicut & in materia naturali & remota ita se habent quod si una est uera: altera est falsa nec unquã possunt esse simul ueræ, nec simul falsæ nulla exceptiõe facta est ratio quidem est, quia si possent esse simul ueræ aut falsæ sequitur ꝙ de eodem indiuiduo uerificatur affirmatio, & negatio, ꝙ est contra primum principium, quo dicitur in. 4. metaph. Imposibile est idem simul esse & non esse. Probatur consequentia: Istæ sunt cõtradictoriæ. Omnis homo est albus, & quidam homo non est albus.

Si ista est uera omnis homo est albus, ergo sortes est albus, quia sortes est homo. Et si ista est uera. Quidam homo non est albus, sit ille sortes. Ergo uerum est dicere q sortes est albus, & non est albus, quod est contra primum principium. Quod non possint esse simul falsa, declaratur sic. Si ista est falsa, omnis homo est albus, ergo sortem esse album est falsum, quia continetur sub homine. Si hæc est falsa. Quidam homo non est albus sit ille sorte ergo falsum est sortem nō esse album, ergo oppositum est uerum. s. sortem esse album. sed sortem esse album, est falsum qm̄ supponitur hanc esse falsam, omnis homo est albus, & sortem esse album est uerum ergo duo contradictoria non possunt esse simul falsa, sicut nec simul uera.

Subalternæ in materia cōtingenti ita se habent, q si uniuersalis affir. est uera, sua particularis affir. subalterna est uera, ut si oīs homo est albus, quidam homo est albus. Nā subiectum vl'is affir. stat pro oibus suis suppositis ergo ly homo stat pro oībus hoibus. Si pro oībus ergo pro aliquo. Non autem conuertitur. s. q si particularis affir. est uera, uniuersalis affirma. sit uera. Non. n. sequitur q si aliquis homo currit, oīs homo currit. Et rō huius est. Quia ut tibi manifestabitur in trac. de consequentiis. Ab inferiori ad suum superius affirmatiuæ, tētū distributiuæ, non ualet ɔña sicut patet hic. Non sequitur, homo currit, ergo omne aīal currit, eodē modo nec hic. Quidam homo currit, ergo oīs homo currit. se habent enim quidam homo & omnis homo sicut inferius & superius. Stat ergo q particu. affirma. sit uera, & vniuersalis sit falsa. Si autem parti. affir. est falsa, de necessitate uniuersalis est falsa. Nam si falsum est aliquem hominem currere, multo magis falsum est omnem hominem currere.

Hoc igitur modo se habent subalternæ affirmatiuæ ī materia contingenti. Subalternæ autem negatiuæ ita se habēt quod si uniuersalis negati. est uera, particularis negati. est uera. Nam bene sequitur. Nullus homo currit, ergo quidam homo nō currit, prædicatum enim uniuersalis negatiuæ, remouetur ab omni contento sub subiecto, cum ergo quidā

homo contineatur ſub hoīe, ut indiuiduum uagum ſub ſpē, ſi currere remouetur uniuerſaliter ab hoīe, ergo & a quodā hoīe. Quid autem ſit īdiuiduum uagum & ſignatum & ſpēs manifeſtabitur tibi in trac. de quinque prædicabilibus. Si autē uniuerſalis nega. eſt falſa in materia contingenti nō oportet particularem n. g. eius ſubalternam eſſe falſam, nam ſi iſtæ duæ ſunt falſæ, nullus homo currit, quidam homo non currit cum contradictoria parti. nega. ſit uniuerſalis affir. puta omnis homo currit quæ eſt falſa, ut docuimus ſupra, ſeqtur ꝙ duæ contradictoriæ eſſent ſimul falſæ, quod in nulla materia poteſt concedi. Cōſtat igitur quomodo ſubalternæ in materia contingenti ſe habent ad ueritatem & falſitatē.

Sed dices. Si duæ ſubalternæ in materia contingenti. poſſunt eſſe ſimul ueræ, ergo non opponuntur in figura.

Reſpondetur ad hoc ꝙ duæ categoricæ eiuſdem ſubiecti & ꝑdicati opponant in figura ſufficit ꝙ opponantur aut in ueritate, aut ī falſitate, aut in q̄titate aut in qualitate, ex quo ſequiṫ ꝙ q̄to in pluribus opponuntur, tanto magis opponūtur, & q̄to in paucioribus, tanto minus. Vnde cōtradictoriæ maxime opponuntur, qm̄ ut docuimus ī nulla materia ſunt ſimul ueræ & ſimul falſæ, ſed ſi una eſt uera reliqua eſt falſa. In figura aūt: ut patet ſupius, opponuntur in q̄titate & qualitate, & ſic oībus modis opponuntur. Poſt contradictorias opponuntur contrariæ, quas docuimus in materia naturali & remota non poſſe eſſe ſimul ueras nec ſimul falſas, ī materia aūt contingenti poſſe eſſe ſimul falſas, ſed non ſimul ueras. In figura uero conueniunt in q̄titate ſed differunt in qualitate. Poſt contrarias opponuntur ſubcōtrariæ, quæ ut docuimus in materia naturali & remota repugnant in ueritate & falſitate, in contingenti autem repugnāt in falſitate ſed non in ueritate. In figura uero conueniunt in quātitate, ſed differunt in qualitate. Poſt ſubcontrarias opponuntur ſubalternæ, quæ in materia naturali & remota: ut docuimus ſic ſe hn̄t, ꝙ in materia naturali ſi uniuerſalis eſt uera tam affir. q̄ nega. particu. affir. & negati. eſt uera, & econuerſo, idē ītelli ge de falſitate. In materia uero cōtingēti ſic ſe hn̄t ut docuimus ꝙ

mus ꝙ v̄lis affir. est falsa, particu. non affirmatiua est uera. Nam licet omnem hominem currere sit falsum, tñ quendā hominem currere est uerum. Si tamen ponatur v̄lis uera, particularis est uera sed non ecōtrario. Item si ponatur particularis falsa, v̄lis erit falsa. Nam si falsum est quendam hominem currere, multo magis falsum est, omnem hominē currere. In figura uero conueniunt in qualitate sed differūt in quantitate. Constat igitur quō apud logicum subalternæ opponuntur in figura propter diuersam quantitatem, licet non opponantur in qualitate, nec semper in ueritate & falsitate, licet aliquādo sic, aliquando non, ut docuimus. Hæc de oppōnibus categoricarum participantium utroque termino eodem ordine dicta sint. Et sic compleuimus doctrinam octauæ diuisionis, in quam diuisimus categoricas participantes utroque termino eodem ordine.

Quantum ad diuisionem nonam, quæ fuit ꝙ categoricarum participantium utroque termino ordine conuerso in triplici materia, quædam conuertuntur simpliciter, quædā per accidens, quædam per contrapositionem, sex agenda sunt, primo quid sit conuersio de qua hic intendimus, secundo quot requirunt ad ueram conuersionem de qua hic locuturi sumus, tertio si tantum tres sunt species cōuersionis: scilicet simplex, per accidens & per contrapositionē, quarto agendum est de conuersione simplici, quinto de conuersione per accidens, sexto de conuersione per cōtrapōnem.

Quantum ad primum aduerte ꝙ in doctrina Aristotelis inuenimus triplicem conuersionem: scilicet terminorum quod ad prædicationem, correlatiuorum quo ad mutuam referentiā, propositionum quō ad extremorum .i. subiecti & prædicati transpositionem, ea quæ est terminorum secū dum prædicationem, solet dici conuertibilitas, & est æqualis prædicatio duorum terminorum, ita ꝙ de quocunque prædicatur unus, prædicatur & alter, & hæc conuersio inuenitur inter subiectum & propriam passionem: ut inter hominem & risibile, inter speciem & differētiam essentialem: ut inter hominem & rationale inter definitione & diffinitū:

ut inter hoiem & aial rōnale, & hæc oia tibi manifestabunt in trac. de vlibus & in trac. de ꝑñtiis. Ea quæ est correlatiuo rū solet dici conuertētia, & est ꝙ mutuose referunt, ut pater filii pater, filius patris filius. Dñs serui dñs. Seruus domini seruus, & hæc conuersio manifestabit tibi in ꝑdicamēto ad aliquid. Ea quæ est propōnum dicitur apud logicum trāspositio extremorū, modo quo nunc tibi manifestabit. Relicta igitur conuersione primo & secundo modo dicta, inuestigandum est quid sit tertio modo dicta.

Tu igitur aduerte ꝙ conuersio tertio modo dicta solet sic definiri apud logicos. Conuersio est transpositio prædicati in subiectum & subiecti in prædicatum duarum propositionum categoricarum participantium utroque termino ordine conuerso, ut homo est animal, animal est homo. Verum nisi aliud huic definitioni addatur ita conuenit conuersioni ueræ sicut conuersioni falsæ, nam sicut in istis hō est animal, aīal est homo, transponit subiectum in prædicatum & prædicatum in subiectum, sic & in istis, omnis homo est animal, omne animal est hō, & tñ cōuersio prima est uera, secunda aūt est falsa. ut patet. Qm̄ igitur hic intēdimus loqui de uera conuersione propositionum categoricarū, quæ diuidenda est in simplicem & per accñs & per contrapōnē, addendum est prædictæ definitioni: ut ita cōueniat conuersioni bonæ quod non malæ. Sic igitur definiatur. conuersio propositionum categoricarum est transmutatio subiecti in prædicatum, & prædicati in subiectum ita ꝙ inter conuertentem & conuersam & econuerso, est uera & forma malis consequentia: ut hic. Nā bene sequitur, homo est rōnalis, ergo rationale est homo, & hic, bene sequitur, nullus homo est asinus ergo nullus asinus est homo. Si igitur inuene ris transponi prædicatum in subiectum & econuerso, & tñ inter conuertentē & cōuersam non ualere ꝯñam: ut hic, oīs homo est animal, omne animal est homo cognosces ꝙ ei non conuenit definitio uere & bonæ conuersionis cuius species singulas consideraturi sumus. Hæc de primo dicta sint.

Quantum ad secundū aduerte ꝙ in oī uera & bona con

uersione quinq; de necessitate requirunt primo q̃ sint duæ propositiones ex eisdem terminis cõstitutæ, secũdo q̃ sint categoricæ, nam hypotheticæ non ꝓprie conuertunt, tertio, q̃ a una ad aliã ualeat ꝯña, quarto, q̃ totũ ꝓdicatũ primæ fiat subiectum secundæ. Totã aũt prædicatũ est totum quod sequitur copulã, nã ut declarabit tibi in ꝯuersione simplici si totũ prædicatũ nõ fiat subiectũ, multæ fient fallaciæ, quinto q̃ si ꝓpõ fiat de uerbo adiectiuo, resoluat in suũ participiũ & in sum es est, & participiũ & quicquid sit adiunctũ participio, ꝑponat pro subiecto secũdæ. V.G. Si hæc debet cõuerti, ethiops hẽt dẽtes albos, resoluat ly hẽt in participiũ & sum, sic dicẽdo. Ethiops est hñs dentes albos, & sic côuertatur. Habens dentes albos est ethiops. His seruatis nunquã fiet error in conuersione propositionum.

Quantum ad tertium aduerte q̃ cõuersio ꝓpõnũ dupl'r cõsiderari põt primo inquãtũ deseruit reductioni syllorum qui fiunt indirecte in prima figura, & qui formant in secunda & tertia figura. Oẽs.n. reduci debẽt ad quatuor primos modos primæ figuræ, & reductio fit ꝑ cõuersionẽ propõnum. ut tibi manifestabit in tract. de syllo formali, secundo inquãtũ est passio propõnũ categoricarũ siue sint de inesse siue modales siue sint alicuius quãtitatis siue nullius. Si cõsiderat primo mõ, tunc ꝓ ueritate nõ sunt nisi duæ spẽs conuersionis. s. Simplex & ꝑ accñs. Iste.n. tm̃ deseruiunt reductioni syllorũ: ut patebit in trac. de syllo. Vñ & Aris. nõn fecit mẽtionẽ in lib. priorũ nisi de his duabus ꝑtermittens cõuersionẽ ꝑ contrapõnẽ. Si aũt ꝯsiderat secundo mõ sic sunt tres. s. Simplex ꝑ accñs, & per cõtrapõnẽ. Cuius sufficiẽtiæ rõ hinc sumit. In oĩ cõuersione est trãsmutatio prædicati in subiectũ, & subiecti in prædicatũ, uel ergo in hmõi transmutatione termini hñt põnem contrariam itã q̃ si in cõuersa sunt termini finiti; in cõuertente trãsmutant in infinitos ut declarabitur infra. Et sic fit conuersio per contrapositionem, quæ est tertia species. Vel habent consimilem positionem, ita quod in utraque propositione permanent finiti. Et hoc dupliciter, quia aut habent consimilem posi-

tionem conuertibiliter : id est seruata eadem qualitate & quantitate & sic fit conuersio simplex, aut habent consimilē positionem sed non cōuertibiliter, quia necesse est mutare quantitatem, & sic fit conuersio per accidens, & id tibi manifestum erit infra. Tres igitur sunt famosæ apud logicos conuersionis species, quas etiam posuit Boetius in libro suo de syllogismis. Dico famosæ, quoniam nonnulli moderni inuenerunt duas alias conuersionis species, quarum una est conuersio propositionum nullius quantitatis: ut exclusiue & reduplicatiue: Nam sic conuertitur exclusiua, tantum homo est rationalis, omne rationale est homo, reduplicatiua autem sic conuertitur. Homo inquantum homo est rationalis. Rationale est homo inquantum homo. Itē propositionum modalium : ut hominem esse album est possibile, ergo possibile est hominem esse album. Item alii imaginati sunt duas alias species. Prima est quando mutatur qualitas & non quantitas, ut hic, omnis homo est animal, omne animal non est homo, secunda est quando mutatur quantitas & qualitas: ut hic. Omnis homo est animal aliquod animal non est homo. Verum quia huiusmodi conuersiones non sunt in usu, nec nobis deseruiūt pro reductione syllogismorum, ideo immorabimur circa primam & secundam speciē tangentes breuiter de tertia, omnibus aliis relictis.

Quantum igitur ad conuersionem simplicem, duo agenda sunt, primo quid sit secūdo quot seruanda sunt: ut sit uera & bona conuersio, ita quod a conuersa ad conuertentem ualeat consequentia.

Quantum ad primum aduerte ꝙ sic diffinitur. Conuersio simplex trāspositio pdicati in subiectū, & subiecti in pdicatū, manente eadē quātitate & qualitate ppōnum, absq; alia terminorum componentium mutatione facta.

Primo dicitur transpositio loco generis, est.n. quod communius transpositio prædicati in subiectum & econuerso, q̄ conuersio simplex. Nam omnis cōuersio ppōnum est transpositio prædicati in subiectum & econuerso, & tū non oīs conuersio est conuersio simplex, cū eius sint tres species.

Secundo dicitur manente eadē quātitate & qualitate ꝑ-pōnū ita ꝙ si una est affir. partic. altera. s. cōuertens sit affir. particu. ut hic quidā hō est aīal, ergo quoddam aīal est hō. Etsi vna est vl'is nega. cōuertens sit nega. vl'is: ut hic, nullus homo est asinus, ergo nullus asinus est hō. Et aduerte duo primo ꝙ per hāc particulam, differt cōuersio simplex a cōuersione ꝑ accidens, in qua mutatur quantitas sed nō qualitas ut tibi declarabitur secūdo ꝙ licet particu. indefinita & singu. sint distinctæ quātitatis quātum ad modū pronunciandi & quantum ad terminū qui subiiciatur: ut docuimus supra, tñ quātum ad modū conuertendi reputantur ac si essent eiusdem quantitatis, ita ꝙ qua conuersione conuertit particu. eadem cōuertitur indefinita & singu. Vnde ad hoc ꝙ seruet eadem quantitas sufficit obseruare ne conuertatur vl'is in particularem indefinitam aut singularem, nec econuerso. s. particula. inde singula. in vl'em. Quod autem conuersa sit particu. & conuertens sit inde aut singu. aut econuerso, ꝑpter hoc non mutatur quantitas, quoniam ut diximus in modo conuertēdi reputantur eiusdem quantitatis. Vnde patet ꝙ per conuersionem simplicem, singularis potest conuerti in particularem & indefinitam, modo omnes sint affirmatiua. Nam benę sequitur, Sortes est homo, ergo quidam homo est sortes, ergo homo est sortes.

Tertio dicitur absque alia tei minorū &c. ut per hoc differat a conuersione per contrapositionem. Nam licet in ea non mutetur quantitas nec qualitas propositionum, tamē mutantur termini finiti inter īfinitos ut infra declarabitur. Constat igitur tibi quid sit conuersio simplex.

Quantum ad secundum aduerte ut simplex cōuersio sit uera & bona, ita ꝙ a conuersa ad conuertentem semper sit bona consequentia septem obseruanda sunt.

Primo si conuersa sit per uerbum adiectiuum, antequam conuertatur resoluatur uerbum in participiū & sum es est, & nunc participium & si quid adiungitur participio totum ponatur pro subiecto cōuertentis, nam si solum additū participio ponatur pro subiecto, fiet error. Verbi gratia sortes

uidet lapidem, non pōt sic conuerti, ergo lapis uidet sortē, Sed prius sic resoluatur. Sortes est uidens lapidem, & tūc sic conuertatur. Videns lapidem est sortes. Idem intellige de oībus aliis categoricis formatis per uerbum adiectiuum.

Secundo, Si conuersę copula est sum es est, & post copulam sequitur casus obliquus puta ablatiuus, antequam conuertatur sumatur participium quod est ens siue existens, & simul cum casu obliquo fiat subiectum conuertentis, aliter fiet error. Ver. gra. sortes est in pado, nō pōt sic conuerti. Padus est in sorte. Sed sic, ens uel exñs in pado est sortes. Idem intellige de omnibus consimilibus.

Tertio Si subiectum conuersæ sit casus obliquus: ut contingit in oratione facta per uerbum impersonale, antequā conuertatur reducatur ad rectum & tunc fiat sic conuersio, sortis inter est disputare. Illæ cuius interest disputare est sortes. Me tedet uiuere. Ille quē tedet uiuere sum ego.

Quarto nullus terminus distribuatur in conuertente qui non sit distributus in conuersa, aliter argueretur a pōne superioris ad pōnem inferiores, quæ ꝯsequentia non ualet: ut declarabitur tibi in trac. de consequentiis, sed pro nunc sustine, ne inuoluaris. Hac de causa per conuersionem simplicem non conuertitur particu. neg. in seipsam sicut cōuertit particu. affir. nec uľis affirmatiua in seipsam sicut conuertit uniuersalis negatiua in seipsam, & huius ratio erit tibi manifesta in tract. de suppositionibus, & in trac. de cōsequentiis. Pro nunc crede sic esse donec nouitius es.

Quinto tam in conuersa q̄ in conuertente, teneantur termini æque amplæ & æque strictæ, aliter si in una teneant amplæ, & in altera strictæ, & econuerso, sequuntur manifestissimi errores. Hæc autem tibi clara erunt in trac. de ampliatione & appellatione, pro nunc crede sic esse.

Sexto teneantur termini æque stricti secundum congruitatem grammaticalem aliter sequitur error. Verbi gratia. Hæc est uera. Nullus homo est mulier. Hæc autem est falsa, nulla mulier est homo, quoniam homo in conuersa stat pro genere masculino, in conuertente autem pro genere

cõmuni, restringatur ergo in conuertente ad genus masculinum, sic, nulla mulier est aliquis homo.

Septimo signum appositum subiecto conuerse, apponatur toti subiecto cõuertentis si opportuerit ipsum apponi. Verbi gratia. Quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo. Nullus asinus est uolans, nullum uolans est asin⁹. Dixi si oportuerit ipsum apponi, ut præseruem propositionem conuertendam, cuius prædicatum est terminus discretus: ut hic. Quidam homo est plato, ergo plato est homo: Nõ enim oportet ly Plato apponi signum quidam, quia est indiuiduum signatum. His igitur seruatis nunquam fiet error in conuersione simplici, & a conuersa ad conuertentem ualebit consequentia. Hæc de ꝯuersione simplici dicta sint.

Quantum ad conuersionem per accidens duo agenda sunt, primo quid sit, secundo quot obseruanda sunt, ne in ea fiat error.

Quantum ad primum aduerte antequam diffiniatur, ꝙ sicut præcedens species dicitur conuersio simpliciter, quia ꝓpositio conuertibilis simpliciter conuertitur per seipsam & non mediante alia: ut hæc per seipsam conuertitur in suam conuertentem. Homo est animal, animal est homo, & hæc, nullus homo est lapis, nullus lapis est homo. In econuersione autem per accidens conuersa non conuertitur in suam conuertentem per seipsam sed per aliam, nam oportet sub conuersa facere de sensum distributiuum ex parte subiecti, deinde aliquam acceptam sub tali de sensu conuerti simpliciter, & mediante ea conuertetur uniuersalis affirmatiua uel negatiua per accidens. Verbi gratia. Omnis homo est aïal, ergo hic homo est animal & hic hõ, & hic hõ &c. ergo per conuersionem simplicẽ quoddam aïal est hõ. Sequitur ergo mediante ꝓpõne simpliciter conuersa ꝙ si omnis hõ est animal, quoddã aïal sit hõ. Dr ergo cõuersio per accidẽs quia uniuersalis affir. & neg. conuertitur in particularem affir. & nega. mediante particulari uel singulari conuersa simpliciter modo quo exposuimus, & sic dicitur conuersio per accidens. i. mediante alia propositione, & non per seipsam.

His præpositis aduerte ꝙ conuersio per accidens sic definitur. Conuersio per accidens est transpositio prædicati in subiectum & subiecti in prædicatum manente eadem qualitate, sed mutata quantitate, in qua conuertitur affirma. vniuersalis in particularem affirma. & nega. vniuersalis in nega. particularem. Vt omnis homo est animal, ergo quoddam animal est homo, nullus homo est lapis, ergo quidam lapis non est homo.

Primo dicitur transpositio & cætera intelligẽdum est eadem ratione, qua & in definitione conuersionis simplicis.

Secundo dicitur seruata eadem qualitate sed mutata quãtitate: ut differat a conuersione simplici & per contrapositionem, in quibus non mutatur qualitas nec quantitas.

Quantum ad secundum aduerte ꝙ in cõuersione per accidens: ut sit bona consequentia a conuersa ad conuertentem tria obseruanda sunt.

Primo non fiat transitus a suppositione ad suppositionẽ sibi repugnantem. Repugnat autem materialis formali, & simplex personali: ut tibi declarabimus in tract. de suppositionibus. Defectu huius, hæc nõ est bona conuersio. Nullus homo est species, ergo quædam species non est homo. Nã homo in conuersa supponit personaliter & est uera, in conuertẽte autem supponit simpliciter & est falsa. Vt ergo stet homo in conuertẽte personaliter cõuertatur sic ergo quædam species non est aliquis homo. Signa enim uniuersalia & particularia si sunt eiusdem generis cum termino cui adiunguntur trahunt ipsum ad suppositionem personalem: ut tibi declarabitur loco suo. Pro nunc crede sic esse.

Secundo teneantur termini tam in conuersa quam in cõuertente æque ample & æque stricte. Defectu huius hæc cõuersio non ualet nullus homo est mulier, ergo quædam mulier non est homo, Nam in conuersa stat homo masculis tantum, in conuertente autem stat pro masculis & fœminis. Vt ergo fiat uera conuersio, & homo in conuertente teneatur pro masculis tantum sicut in conuersa, dicatur sic, ergo quædam mulier non est aliquis homo.

Tertio ut uideas aperte quod conuenienter conuertitur uniuersalis affirmatiua in particularem affirmatiuam, & uniuersalis negatiua, in particularem negatiuam, sub uniuersali affirmatiua accipe suam subalternam, & eam conuerte simpliciter, & tunc uidebis quo per conuersionem per accidens sequitur ad vlem affir. Ver. gra. omnis homo est animal ergo quidam homo est animal, hæc est sua subalterna, & hæc sic conuertitur per conuersionem simplicem ergo quoddã animal est homo. Ad istam ergo omnis homo est animal sequitur per conuersionem per accidens: quoddam animal est homo. Eodem modo intellige de vli negatiua & particulari negatiua. Nam bene sequitur per conuersionem simplicem. Nullus homo est lapis; ergo nullus lapis est homo, & ad hanc sequitur sua subalterna, s. quidam lapis non est homo. Ad istam ergo nullus homo est lapis sequitur per conuersionem per accidens, quod quidam lapis non est homo, Hæc de conuersione per accidens dicta sint,

Quantum ad conuersionem per contrapositionem, duo agenda sunt. Primo quid sit. Secundo declarandum quomodo uniuersalis affir. conuertitur in seipsam per contrapositionem & similiter quomodo particu, neg. in seipsam,

Quantum ad primum aduerte quod sic definitur. Conuersio per contrapositonem est transpositio subiecti in prædicatum, & econuerso, non mutata quantitate nec qualitate propositionum, sed mutatis terminis finitis in terminos infinitos: per quam cõuertitur uniuersalis affirmatiua in se, & particu. neg, in se.

Primo dicitur transpositio subiecti &c, eadem ratione sicut dictum est in prima & secunda specie.

Secundo dicitur manente eadem quantitate, & qualitate propositionum, & in hoc nõ differt a conuersione simplici: licet differat a conuersione per accidens, ut autem differat a conuersione simplici, & per accidens, additur mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Quid autem sit terminus finitus, & terminus infinitus uide supra in diuisione septima terminorum. Vniuersalis autem affirmatiua sic conuertitur

Omnis homo est aĩal, ergo omne non aĩal est non hõ, particu. aũt nega. sic conuertitur. Quidã homo nõ est lapis, quidam nõ lapis non est non homo. Dicitur aũt conuersio per contrapositionem, quia termini non solum transmutantur quo ad situm prout subiectum fit ꝑdicatum & econuerso. Hoc.n.est cõe omni conuersioni propositionum, sed etiam quo ad significatum. Nam significatum ter. finiti opponitur significato ter. infiniti ut patet ex definitionibus eorum ut docuimus in septima diuisione terminorum. Cõstat igitur quid sit, & quare dicitur conuersio per contrapositionem.

Quantum ad secundum aduerte quod omnis categorica alicuius quantitatis conuertibilis est per aliquam trium specierum conuersionum de quibus nunc agimus, & quoniam per simplicem non conuertitur nisi uniuersalis nega in se & particularis affirmatiua in se, & per conuersionem per accidens non cõuertitur uniuersalis affirmatiua in se sed in particu. affirmatiuam, & uniuersalis neg. non conuertitur in se sed in particu. neg. conuertitur autem per conuersionẽ simplicem, restat conuertere uniuersalem affir. in uniuersalem affir. & particu. neg. in particu. nega. non possunt autem cõuerti per conuersionem simplicem. Constat enim ꝙ si uniuersalis affir. conuertitur in seipsam per conuersionem simplicem non ualet consequentia formaliter sed tantum gratia materię puta quando termini sunt conuertibiles, ut patet hic omnis homo est risibilis, ergo omne risibile est hõ, absolute autem non ualet, ut patet hic, omnis homo est animal, non sequitur, ergo omne animal est homo. Similiter non ualet ꝯña formaliter si conuertatur particu neg. in seipsam, sed tantũ gratia materiæ. Verbi gratia licet ualeat hic. Quidam homo non est asinus, ergo quidam asinus non est homo, tamen nõ ualet in omnibus. Non.n. ualet hic. quodam animal non est homo, ergo quidam homo nõ est aĩal. Nam conuersa est uera conuertens aũt est falsa. Necesse est ergo dare tertiam speciem per quam infallibiliter & uniuersaliter cõuertatur uniuersalis affir. in se, & partic. neg. in se. Hanc aũt inuenit Boetius, ut habemus ex libro suo de syllo

categoricis, quæ dr̃ cõuersio contrapõnẽ ex cã quã supra diximus, & qm̃ Aris. in lib. 1. priorũ de ea nõ fecit uerbum, ideo dicit partic. neg. nõ cõuerti, qm̃ nõ cõuertit simpliciter nec p accñs. Vt aũt scias q̀ p contrapõnẽ conuenienter con uertunt uĩs affir. & particu. nega. in seipsas mutatis terminis finitis in ter. infinitos. Et primo q̀ uĩs affir. puta oĩs hõ est aĩal, ɔuertat in istã, oẽ non aĩal est nõ hõ, declaratur sic omnis hõ est animal, ergo nullus homo est nõ aĩal, nam cũ animal & non animal contradicant, si animal affirmatur de homine, de eo negatur non animal. Tunc ultra. Si nullus hõ est non animal, ergo p conuersionẽ simplicẽ, nullũ non aĩal est homo. Tunc ultra. Si nullũ non aĩal est homo, ergo oẽ non animal est non hõ. Nã cũ hõ & non hõ cõtradicant. Si homo non uerificatur de non animali, de eo uerificatur nõ homo, ergo ista est bona cõuersio, omnis homo est animal, ergo oẽ non aĩal est non homo. Quod aũt partic. neg. puta quidam hõ non est asinus, bene conuertatur in seipsam mu tatis ter. finitis in ter. infinitos, sic conuertendo quidam nõ asinus non est non homo declaratur sic. Quidam homo nõ est asinus ergo quidam homo est non asinus. Nam ut tibi declarabitur in trac. de consequentiis a negatiua de prædicato finito, ad affir. de pdicato infinito ualet consequentia. Tunc ultra, quidam homo est non asinus, ergo per conuersionem simplicem, quidam non asinus est homo. Tunc ultra, quidam non asinus est homo, ergo quidã nõ asinus non est non hõ p locum a contradictoriis. Bñ ergo sequit p con uersionem p cotrapõnem q̀ hæc sit bona conuersio. Quidam hõ non est asinus, ergo quidam non asinus non est nõ hõ. Hæc de conuersione p contrapõne dicta sint, quã nõ tradit nobis Aris. utpote non necessariam ad reductionem syllogismorum. Et pterea non ueræ seruat identitas terminorum quo ad significatum cum ter. finitus & ter. infinitus habeant opposita significata. Ad formalem autem & pfectam conuersionem, requirit q̀ conuertens & conuersa sint propositiones participantes utroque termino ordine tamẽ cõ uerso & ideo hanc tertiam speciem sic ptractasse sufficiat.

Vltimo aduerte: quod logici inuenerunt quatuor uocales, quibus designarent ułem affirmatiuam & negatiuam, & particu. affir. & nega. conuertibiles, uocales sunt a, e, i, o, a signat ułem affir. e ułem negatiuã, i particu. affir. o particu. nega. & composuerunt hos uersus declarãtes propositum.

Asserit a, negat e, sunt uniuersaliter ambe.

Asserit i, negat o, sunt particulariter ambe.

Ad cognoscendum autem qua specie conuersionis conuertantur, composuerunt hunc uersum.

Ecce, tibi, sim. armi. geros ac. arma. bono. cõ.

Et sic exponitur. Sim. i. per conuersionem simplicem conuertitur ecce, id est e in e, id est uniuersalis negatiua in uniuersalem negatiuam, tibi, id est i in i, id est particularis affir. in particu. affir. Ac id est per conuersionem per accidens cõuertitur armi, id est a in i, id est uniuersalis affir. in particu. affirma. geros, id est e in o, id est nniuersalis nega. in partic. neg. con, id est per conuersionem per cõtrapositionem cõuertitur arma. id est a in a, id est uniuersalis affir. in uniuersalem affir. Bono, id est o in o, id est particu. nega. in partic. nega. De indefinita autem & singulari non fit particularis mentio, quoniam eodem modo conuertuntur sicut & particularis tam affirmatiue quam negatiue. Hæc de conuersionibus dicta sint. Et hic terminatur consideratio de propõne categorica de inesse, & de omnibus eius præmissis nouem diuisionibus. Sequitur consideratio de propositione hypothetica, & omnibus eius speciebus.

De propositione hypothetica: & eius speciebus. Caput tertium.

IN hoc tertio capite agendum est de propositione hypothetica de qua tria agenda sunt. Primo quid sit. Secundo quare dicitur hypothetica. Tertio agendum est de singulis speciebus eius.

Quantum ad primnm aduerte, quod sic definienda est, Propositio hypothetica est propositio in qua coniunguntur plures categoricæ uel plures orationes habentes modum categoricarum coniunctæ per notam coniunctio-

nis tanquam principales partes sui.

Primo ponitur propositio loco generis, est enim cõmunior propositio quam propositio hypothetica. Nam & categorica est propositio, & tamen non est hypothetica. sic habet igitur propositio ad propositionem hypotheticam sicut genus ad speciem.

Secũdo dicitur in qua cõiunguntur plures categoricæ &c. ad dñiam categoricæ, in qua solum coniunguntur subiectum, & prædicatum per copulam uerbalem, ut homo est albus.

Tertio dicitur uel plures orationes, quoniam contingit fieri hypotheticam, & præcipue conditionalẽ per alios modos uerbi quam per indicatiuum, per quem solum fit uera categorica, ut docuimus in cap. præcedenti. Verbi gratia hæc est conditionalis uera. si homo haberet alas, posset uolare, sufficit autem quod istæ orationes assimilentur categoricæ in eo quod habent subiectum prædicatum & copulam ut principales partes sui: & quod reduci possunt ad ueras categoricas sic: si homo habet alas potest uolare.

Quarto dicitur coniunctas per notam cõiunctionis, quia nisi sic coniungerentur, hypothetica nõ posset dici una propositio, sed plures simpliciter, sicut hic. sortes est homo. Brunellus est asinus. Dicitur autem propositio coniunctione una. Vnde aduerte quod sicut copula uerbalis uniens prædicatum cum subiecto facit categoricam esse propositionem unam simpliciter. sic nota coniunctionis uniens plures categoricas facit hypotheticam esse propositionem coniunctionem unam.

Quinto dicitur tanquam principales partes sui: ut in hoc formaliter & completiue distinguatur a categorica. Nam partes principales propositionis sunt illæ, in quas primo & immediate resoluitur. Sicut autem categorica primo & immediate resoluitur in subiectum & prædicatũ, ita hypothetica primo & imediate resoluitur in categoricas cõponẽtes ipsam uel in orõnes hñtes modum categoricarũ & illæ in terminos suos, merito ergo dicitur tanquam principales partes sui. Constat igitur tibi quid sit hypothetica propositio.

Quantum ad secundum aduerte quod hypothetica est terminus græci idiomatis & latine sonat suppositiua, eo quod hypo est sub & thesis positio. Dicitur ergo hypothetica quasi propositio suppositiua eo quod in hypothetica secunda propositio uel oratio supponitur primæ ut sequens ab ea. Nam secunda se habet ad primam sicut consequēs ad antecedēs, ut patet in ista. Si sortes est hō, sortes est aial. Nā ex eo quod est hō sequitur quod sit animal: & sic fundatur in prima ideo dicit supponi. i. poni sub prima per consequentiam ut patet.

Sed dices. ergo sola conditionalis erit hypothetica, quia in ea sola subordinatur secunda primæ, ita quod ordinarie id obseruatur de necessitate consequentiæ. Nam in copulatiua nihil refert quæ & categoricis ponatur in primo loco, & quæ in secundo. Verbi gratia sortes currit & Plato dormit, nihil refert si secunda ponatur in primo loco, & prima in secundo: sic. Plato dormit & sortes currit. Idem intelligende disiunctiua, nihil enim differt si dicatur sortes uel est homo, uel est asinus, & sic, sortes uel est asinus uel est homo, ergo sola conditionalis est hypothetica sumendo hypotheticam pro suppositiua.

Respondetur, si consideratur hypothetica quantum ad id cui nomē imponitur, & quantum ad famosum modum loquendi non solum conditionalis sed & copulatiua & disiunctiua, dicuntur hypotheticæ, eo quod in eis coniunguntur plures categoricæ per notam coniunctionis sicut & in conditionali. Si autem consideretur quantum ad id a quo nomen imponitur scilicet a suppositione, tunc sola conditionalis est ueræ & proprie hypothetica, quoniam in ea sola ut obiectio probat consequens, & ea, cui supponitur dicit antecedens & huius sententiæ uidetur fuisse Boetius qui in libro suo de syllo. hypothetico inquit, propositio uero omnis aut catego. est quæ prædicatiua dicitur aut hypothetica quæ conditionalis uocatur. Et in. 1. lib. topi. suorum inquit. Cōditionaliū propōnū quas græci hypotheticas uocāt, partes sunt simplices categoricæ quarū quæ prius est dicitur antecedens, & quæ posterius cōsequēs, & sic cōstat solas con-

ditionales esse ueræ hypotheticas, alias uero magis secundum usum loquendi.

Quantum ad tertium, aduerte quod si teneat hypothetica stricte etiam diximus, non se extendit nisi ad conditionalem expresse, eia enim est proprie suppositiua, eia deas uirtualiter reducuntur ad conditionales, ut causalis & rationalis. Nam in causali prima propositio est antecedens, secūda autem consequēs, ut hic. Quia sol est super terram dies est. In rationali similiter, ut hic, sortes est rationale, ergo est homo. Si aūt sumat ſm usum famosum sub se cōtinet cōditionalem copulatiuam & disiunctiuā, & in his tribus speciebus concordant cōiter antiqui & solēniores logici. Quod dico, q̄m ex aliquibus modernis nō habet determinat⁹ numerus harū spērum. Nā aliqui ponūt quinq̧, illis tribus addentes duas. s. causalē & tpalē: ut hic qn̄ sortes legit, plato dormit. Quia sortes legit, Plato adiscit, aliqui plures. Sed ne te inuoluam nolo singulas recitare. Sufficit tibi q̄ quæcunque aliæ asignant non sunt ueræ hypotheticæ, sed similitudinariæ præter eas, quæ ad conditionales reducuntur ut causalis & rationalis. Reliquæ autem ut localis, & temporalis & similitudinaria & comparatiua, non possunt dici hypotheticæ nisi quia in eis continentur duæ orationes coniunctæ per aliquam notam coniunctiuam, siue sit aduerbium, siue coniunctio, ut patet in istis. Sortes dormit. ubi Plato comedit, ego dormio quādo tu uigilas. Sicut sortes interrogatur, sic respondet, tā bonus est sortes: q̄ bonus est Plato. Vnde oēs istæ dicūtur esse categoricæ distinctæ. nec hypotheticæ sunt nisi per quandam similitudinem, eo q̄ una non supponitur alteri per modum necessariæ ɔ̄næ: sicut se habent conditionales & reducibiles ad eas ut causalis & rationalis. Sufficit igitur tractare in primis de uero hypothetica, quæ dicit cō ditionalis. Deinde de copulatiua & disiunctiua, quæ secundum uniuersalem modum loquendi dicuntur hypotheticæ.

Quantum ad conditionalem tria agenda sunt. Primo qd sit. Secūdo quotupliciter sit. Tertio quid requiritur ad eius ueritatem & falsitatem.

Quantum ad primum aduerte, quod sic definitur. Conditionalis est propositio hypothetica, in qua coniunguntur plures categoricæ per hanc coniunctionem si ex quibus categoricis prima dicitur antecedens, secunda autem ↄñs.

Primo dicitur propositio hypothetica, quæ est ut genus secundum modum famosum loquendi ad conditionalem & copulatiuam & disiunctiuam.

Secundo dicitur in qua cõiunguntur plures categoricæ, quod est intelligẽdum formaliter, ut hic si tu curris: tu moueris, uel uirtualiter: ut qñ coniungunt duæ orones hñtes modum categoricarũ, ut hic. si uenisses ad me, saluassem te.

Tertio dicitur per hanc coniunctionem si, ut ex hoc differat a copulatiua in qua partes coniunguntur per hanc notam et. Et a disiunctiua in qua coniunguntur per uel.

Quarto dicitur, ex quibus prima dicitur antecedens, secunda autem consequens. Nam omnis conditionalis est consequentia. In omni autem consequentia, propositio prima dicitur antecedẽs, secunda autem consequens, quoniam ordine illationis sequitur ad primam. Nam hæc propositio sortes est animal, sequitur ad istam antecedẽtem. Sortes est homo. Nam bene & necessarie sequitur. si sortes est homo, sortes est animal. Constat igitur quid sit conditionalis. Et aduerte, quod propter ordinem necessarium, quem cognoscimus inter orationes componentes conditionalem reducimus ad eam propositionem causalem & rationalem. Exẽplum primi. Quia sol est in Cancro, dies longi sunt, exemplum secũdi. Tu curris, ergo tu moueris.

Quantum ad secundum aduerte, quod conditionalis potest fieri affirmatiue & negatiue. Affirmatiue quidem quando nota conditionis affirmatur: ut hic, si tu es homo, tu es risibilis, negatiue autem quando ipsa nota negatur: ut hic, non si tu es homo, tu es lapis. Vnde aduerte, quod sicut affirmatio & negatio copulæ uerbalis, facit categoricam affirmatiuam & negatiuam, sic affirmatio & negatio notæ conditionis, facit conditionalem affir. & nega.

Negatiua autem fit tribus modis, primo quando negatio

præponitur.

præponitur immediate ipsi notæ,ſed non toti conditionali ut hic. Tu es homo non ſi tu es aſinus, ſecundo quando negatio præponitur toti conditionali, ſed non immediate ipſi notæ:ut hic,non tu es homo, ſi tu es aſinus, tertio quando negatio præponitur toti conditionali & immediate ipſi notæ:ut hic non ſi tu es homo,tu es aſinus,& hic eſt modus ordinarius formandi conditionalem negatiuam.

Affirmatiua uero regulariter fit uno modo, quando:ſcilicet nota conditionis præponitur toti conditionali: ut hic. Si tu es albus,tu es coloratus.

Quantum ad tertium aduerte quod ueritas conditionalis dupliciter manifeſtatur primo ſic. Ad ueritatem eius requiritur ꝙ añs non poſſit eſſe uerum ſine conſequente.i.ꝙ ſi ponis añs, ponas conſequens: ut hæc eſt uera. Si tu curris,tu moueris.Nam non potes ponere antecedens quin adſit cõſequens.Impoſſibile eſt enim te currere,ſi ponis te non moueri ſecundo ſic.Ad ueritatem cõditionalis requiritur ꝙ oppoſitum conſequentis repugnet antecedenti, ita ꝙ non poſſunt ſtare ſimul antecedens & oppoſitũ conſequentis.V.G. hæc eſt uera,ſi tu es homo,tu es animal.Nam te eſſe hominem,& te non eſſe animal,quod eſt oppoſitum conſequentis,non ſe compatiuntur,nam ex oppoſito infertur oppoſitum,ſicut enim ſequitur.Tu es homo,ergo tu es aĩal,ſic ex oppoſito ſequitur.Tu non es animal ergo tu non es homo. Et aduerte ꝙ iſti duo modi quibus manifeſtatur ueritas cõditionalis tendunt in idem quo ad ſenſum. Nam ideo antecedens non poteſt ſtare ſine conſequente in uera cõditionali,quia oppoſitum conſequentis repugnat antecedenti.Et rõ dictorum eſt,quia condõnalis eſt conſequentia:ut declarabitur in trac.de conſequentiis.Quæ ergo requiruntur & ſufficiunt ad ueram conſequentiam,requiruntur & ſufficiunt ad ueram conditionalem.Ad ueram autem conſequentiam:ut tibi declarabitur in principio trac.de conſequentiis,oportet ꝙ oppoſitum conſequẽtis repugnet añti, iõ hæc eſt uera,tu es homo ergo tu es aĩal.Nam hæc duo repugnant,tu es hõ, & tu non es aĩal. Hæc autem eſt falſa. Tu es homo,ergo tu

es Papa, Stat enim quod tu non sis Papa, & tamen quod sis homo. Cum igitur uera conditionalis sit consequentia uera eadem requiruntur & sufficiunt in utraque.

Falsitas autem conditionalis modis oppositis manifestatur. Primo sic, ad falsitatem conditionalis requiritur ꝙ antecedens possit esse uerum sine consequente idest ꝙ stet antecedens etiam ꝙ remoueatur consequens, & ponatur eius oppositum. V.G. hæc est falsa. si tu es homo tu es iustus, stat enim ꝙ tu sis homo, & non sis iustus. Secundo sic & reddit in idem quo ad sensum. Ad falsitatem conditionalis requiritur & sufficit, ꝙ oppositum consequentis non repugnet antecedenti. Vnde hæc est falsa. Si tu es homo, tu sedes. Nam hæc duo non repugnāt, tu es homo, & tu non sedes & ratio quidem horum est, quia ut diximus conditionalis est consequentia. Ad consequentiam autem falsam ut uidebis in tracta. consequentiarum in principio sufficit quod oppositum consequentis stet cum antecedente. Constat igitur quid requiratur & sufficiat ad ueritatem & falsitatem conditionalis. Quot modi autem arguendi tam boni quam mali trahantur a conditionali manifestabitur tibi in tractatu de consequentiis, ubi de hoc particulariter tractabimus. Pro nunc ut nouitius sustine.

Ex omnibus prædictis sequuntur ex communi sententia logicorum duo correlaria quorum primum est quod non oportet in specie considerare de possibilitate & impossibilitate: nec de necessitate & contingentia conditionalis, quoniam sub uera continetur necessaria & possibilis, sub falsa autem continetur impossibilis, nulla uero est contingens. dicitur enim quod omnis uera est necessaria, ex consequenti possibilis, & omnis falsa impossibilis, ex consequenti non contingens, ut declarabitur tibi in cap. de modalibus. Vt autem scias quomodo omnis uera est necessaria, aduerte ꝙ nō est necessaria quia scilicet antecedens sit necessarium & cōsequens similiter ut hic. Si homo est animal, est animatus. Nam potest antecedens esse possibile & consequens similiter, & esse contingens, & consequens similiter, & antecedēs

imposſibile & conſequens ſimiliter, & tamen conditionalis erit uera & neceſſaria, exemplum primi ſi ſortes eſt iuſtus, delectatur iuſtitia, exemplum ſecũdi, ſi ſortes ſedet quieſcit, exemplum tertii, ſi ſortes eſt aſinus eſt rudibilis. Oẽs iſtæ ſunt ueræ, quia non ſtat antecedens ſine conſequente ut patet, & tamen nec antecedens nec conſequens ſunt neceſſaria in ſe. ſed dr̃ neceſſaria ex infallibili ſequella conſequentis ex antecedente. Nam ex antecedente ſiue neceſſario ſiue posſibili ſiue contingenti ſiue imposſibili necesſitate illationis ſequitur conſequens, at ſtante hoc antecedente tu curris, neceſſario ſequitur, ergo tu moueris. Conſtat ergo in quo ſenſu omnis uera conditionalis eſt neceſſaria. ex cõſequenti eſt posſibilis. Nam posſibile altum ſequitur ad neceſſe, ſicut genus ad ſpeciem. Quid autem ſit posſibile altum, declarabimus in ca. de modalibus: pro nunc ſuſtine. Quomodo autẽ omnis falſa ſit imposſibilis, aduerte, ꝙ non dr̃ imposſibilis imposſibilitate antecedentis aut conſequentis. Stat enim antecedens & conſequẽs eſſe imposſibilia. ſ. ſortes eſt aſinus & ſortes eſt rudibilis & tamen hæc conditionalis eſt uera. ſi ſortes eſt aſinus, ſortes eſt rudibilis. Dr̃ igitur omnis falſa imposſibilis, quoniã cum omnis uera ſit neceſſaria: modo quo oppoſitum eſt, & falſa opponatur ueræ, oportet ipſam eſſe imposſibilem, quoniam ſi dantur duo oppoſita, puta ſortẽ eſſe aſinum, & ſortem eſſe hominem ſi unum eſt neceſſariũ puta ſortem eſſe hominem alterũ eſt imposſibile puta ſortẽ eſſe aſinum. Nam imposſibile directe opponitur ipſi neceſſe ut tibi declarabit in cap. de modalibus. Cum igitur ꝓbatũ ſit omnem ueram eſſe neceſſariam, & falſa opponuntur ueræ ſequitur ꝙ ſi uera ſit neceſſaria, falſa ſit imposſibilis ex conſequenti nulla eſt contingens. Nam ut dictum eſt, omnis uera eſt neceſſaria, omnis falſa eſt impoſſis.

Hinc patet ueritas illius uulgatisſimi dicti. Conditionalis uera nihil ponit ineſſe. Nam dato quod conditionalis ſit uera ex neceſſaria ſequella conſequentis ex antecedente, non ſequitur antecedens & conſequens poni in rerum natura, puta, licet ſit uerum dicere. ſi tu es Papa, tu es Vi-

carius Dei, tamen non sequitur de facto, te esse Papam, aut uicarium Dei. Hæc de hypothetica conditionali dicta sint.

Quantum ad copulatiuā tria agenda sunt. Primo quid sit secundo quotuplex sit, tertio quid requiratur ad eius ueritatem, & falsitatem, & possibilitatem & contingentiam & impossibilitatem.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ sic definitur. Copulatiua est propositio hypothetica, in qua plures categoricæ, uel orationes habentes modum categoricarum coniunguntur per notam copulationis &, aut sibi æquiualentem.

Primo dicitur propositio hypothetica &c. usq; ibi, coniunguntur, quod totum intelligendum est sicut in definitione conditionalis.

Secundo dicitur per notam copulationis, & ut in hoc distinguatur conditionali & disiunctiua, in quarum altera coniūgūtur plures categoricæ per si: & in altera per uel. Item ut distinguatur a categorica de subiecto aut prædicato copulato. Pro cuius notitia aduerte ꝙ nota copulationis pōt teneri copulatim & copulatiuæ. Tenetur copulatim quādo mediat inter terminos, ut hic, sortes & plato sunt amici, copulatiuæ autem quando mediat inter propositiones, ut hic, sortes scribit & plato dormit ad hoc ergo ꝙ nota copulationis constituat hypotheticam copulatiuam, oportet, ut mediet inter propositiones. Tu tamē aduerte quod nota copulationis accepta copulatim pōt teneri diuisiuæ & collectiuæ, si diuisiuæ, categorica de extremo copulato æquipollet uni copulatiuæ ueræ quia pōt resolui in duas categoricas cōiunctas per &, ut hic, sortes & plato currūt, ergo sorte currit, & plato currit, si collectiuæ. Non pōt æquipollere uni copulatiuæ ueræ, et resoluitur, utraq; categorica erit falsa, ut hic, sortes & plato trahunt nauem, supposito quod neuter per seipsam sufficiat, sed ambo simul & non aliter sufficiant.

Quarto dicitur, & sibi æquiualentem, qm̄ non solum ly &, sed etiam ly ꝗ, & ly atq;, constituunt copulatiuam æqui pollent enim apud grammaticum & logicum. Cōstat igitur

quid ſit copulatiua,

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ copulatiua diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam, & utraque diuiditur in ueram & falſam. Item diuiditur copulatiua in neceſſariam & impoſsibilem, impoſsibilem & contingentem, & de omnibus in ſpecie ſic accipe.

Copulatiua affirmatiua eſt in qua nota copulationis affirmatur, ut hic. Sortes currit & plato diſputat.

Negatiua eſt in qua nota copulationis negatur, ut hic, non ſortes currit, & plato diſputat. Tu tamen aduerte ꝙ negatiua fit duobus modis, primo quando præponitur toti copulatiuæ, ut hic, non tu curris & comedis, & hic eſt modus famoſus & conſuetus, ſecundo ponitur poſt primam categoricam ſed ante copulam, ut hic. Tu curris non & tu comedis, ſed iſtæ modus non eſt in uſu, ideo ſtandum eſt in primo.

Copulatiua affirmatiua uera eſt illa, quæ requirit utranqꝫ partem principalem ueram, ita ꝙ non ſufficit unam eſſe ueram, ut hic. Sortes eſt homo, & ſortes eſt riſibilis. Hæc autem non eſt uera, Sortes eſt homo, & plato eſt aſinus, qm̄ ſecunda pars non eſt uera, & ratio huius eſt. Quia ſicut totum eſſentiale ſe habet ad exiſtentiā, ſic copulatiua affirmatiua uera ad ueritatem. Sed ad exiſtentiam totius eſſentialis oportet omnes ſuas partes eſſe, ꝙ ſi una deficit, definit eſſe totum, utpote de homine, cuius partes eſſenciales ſunt anima & corpus unitæ, ergo ad ueritatem copulatiuæ affirmatiua ueræ, requiritur utranqꝫ partem principalem eſſe uerā, & ſi una deeſt, non permanet ueram.

Sed aduerte ꝙ dicitur copulatiua affirmatiua uera, ad differentiam negatiuæ ueræ, ad cuius ueritatem ſufficit unam partem eſſe ueram. Nam hæc eſt uera. Non tu es homo, & tu es aſinus. Et ꝙ ſit uera probatur ſic. Sua affirmatiua eſt falſa. ſ. Tu es homo, & tu es aſinus, ergo negatiua eſt uera, qm̄ ſunt duæ copulatiuæ ſingulares contradictoriæ. Contradictoriarum autem oportet alteram eſſe ueram, & alterā falſam, ut docuimus in capi. præcedenti.

Copulatiua affirmatiua falſa eſt illa cuius utraque pars principalis uel ſaltem altera eſt falſa, ut hic. Sortes eſt aſinus eſt & eſt rudibilis. Vtraq; pars eſt falſa, & hic ſortes eſt homo, & eſt aſinus.

Sed dices propter quid ad ueritatem copulatiuæ affirmatiuæ, oportet utranq; partem eſſe ueram, ad falſitatem autē ſufficit unam eſſe falſam.

Reſpondetur, quia plura requiruntur ad conſtruendum quam deſtruēdum. Nam ad hoc quod homo ſit ſanus: oportet omnes humores eſſe adæquatos, ad hoc autem quod ægrotet, ſufficit unum in adæquari affirmatiua autem uera, eſt ſicut totum cōſtructum, negatiua aut ut deſtructum & ideo ad eius conſtructionem ueram, oportet omnes partes eſſe ueras, ad deſtructionem autem, ſufficit unam deficecere a ueritate.

Copulatiua autem negatiua falſa eſt illa in qua utraque pars eſt falſa, ut hic. Non ſortes eſt homo, & eſt riſibilis, & non ſufficit unam partem eſſe falſam, quoniam iam diximus quod ad copulatiuam negatiuam ueram: ſufficit unam partem eſſe ueram, ut hoc non tu es aſinus, & tu es homo.

Copulatiua neceſſaria eſt illa, cuius utraque pars principalis eſt neceſſaria, ut omnes copulatiuæ factæ in materia naturali, ut hic homo eſt rationalis, & eſt riſibilis.

Copulatiua impoſſibilis eſt illa, cuius utraque pars eſt impoſſibilis, & ſunt omnes copulatiuæ factæ in materia remota ut hic, ſortes eſt aſinus, & eſt rudibilis. Aduerte tamē quod ſicut ad falſitatem copulatiuæ affirmatiuæ ſufficit partem unam eſſe falſam, ſic & ad impoſſibilitatem ſufficit unā partem eſſe impoſſibilem. Vnde hæc eſt impoſſibilis, ſortes eſt homo, & ſortes eſt aſinus.

Copulatiua poſſibilis eſt illa, cuius utraque pars eſt poſſibilis, ut tu ſedes, & tu dormis, nec ſufficit unam partem eſſe poſſibilem, quoniam ſi altera eſſet impoſſibilis, iam diximus, quod copulatiua eſſet impoſſibilis, ut hic. Tu ſedes, & tu uolas.

Copulatiua contingens est illa, cuius saltem una pars est contingens, & altera non est imposſibilis,nec alteri incon posſibilis.Defectu primæ conditionis,hæc non est contingens sed necessaria.Sortes est homo,& est rationalis.Defectu secundæ,hæc non est contingens sed imposſibilis, sortes est albus,& est asinus. Defectu tertiæ hæc non est contingens sed imposſibilis.Tu es,& tu nõ es, licet enim sit contingens te esse,quia potes non esse,& te non esse quia potes esse,tamen simul te esse & non esse,non est contingens,immo imposſibile,cum sint contradictoria quæ imposſibile est esse simul uera Hæc de copulatiua dicta sufficiunt.

Quot modis autem posſimus arguere in copulatiua,dicemus in tractatu de consequentiis in capit.de hypotheticis consequentiis.

Quantum ad disiunctiuam tria agenda sunt. Primo quid sit. Secundo quotuplex sit. Tertio quid requirit ad ueritatẽ eius & falsitatem,& necesſitatem,& imposſibilitatẽ,& posſibilitatem & contingentiam.

Quantum ad primum sic definitur,hypothetica disiunctiua est propositio, in qua coniũguntur plures categoricæ ꝑ hanc coniunctionem vel aut sibi consimilem,ut sortes est homo uel est asinus.

Primo dicitur propositio in qua &c. quod intelligendum est sicut in aliis definitionibus datis de conditionali & copulatiua.

Secundo dicitur per hanc coniunctionem uel,ad differẽtiam conditionalis,cuius nota coniunctionis est si,& copulatiuæ,cuius nota coniunctionis est &.

Tertio dicitur aut sibi consimilem.quoniam nota disiunctionis apud grammaticos non solum est uel, sed aut, & si quid aliud æquipollet.

Sed hic dubium,quia non uidetur ly uel contingere categoricas sed potius disiungere,aliter deberet dici propositio hypothetica coniunctiua & non disiunctiua. Præterea quod non coniungat sed disiungat signum sumitur ex eo quod uera & propria disiunctiua sit de partibus imposſibi-

libus, ut hic. Vel tu es sanus, uel tu es æger. Vel tu es cæcus, uel tu es uidens. Quod si fiat de partibus composſibilibus, non est propria, ut hic, tu es homo uel tu sedes, ergo & cætera.

Ad hoc respondetur communi sententia, quod inter coniunctiones, quædam coniungunt sensum & terminos siue ꝓpositiões, quales sunt coniunctiones cõditioãles & rationales & causales & copulatiuæ & istæ constituunt primam & secundam speciem hypotheticæ. Quædã autem coniungunt solum uoces aut terminos aut propositiones, sed disiungunt sensum ac significatum, & tales sunt ly uel aut & cætera. Obiectio quidem cõcludit, quo ad significatum, non autem quo ad uoces aut ter aut propositiones & cætera. Et aduerte quod dico quo ad uoces & terminos, ut includam disiunctiuam in uoce in mente in scripto.

Aduerte etiam quod sicut diximus notam copulationis teneri aliquando copulatim aliquando copulatiue, sic & cõiunctio disiunctionis aliquando tenetur disiunctim, aliquando disiunctiuæ. Disiunctim quidem quando ponitur inter ꝑdicatum aut subiectum. Exemplum primi. Sortes est homo uel asinus. Exemplum secundo. Sortes uel plato currit, & hæc dicitur categorica de extremo disiuncto, quæ aliquando potest resolui in unam disiunctiuam, ut hic. Sortes uel plato scribit. Nam bene sequitur, sortes scribit, uel plato scribit, aliquando autem non, ut hic sortes uel plato trahunt nauem, non enim sequitur quod sortes trahat nauem, aut plato trahat nauẽ, supposito quod neuter diuisim sufficiat. Disiunctiuæ autem tenetur quando est nota inter duas propositiones categoricas, ut hic, plato currit aut plato quiescit. Constat igitur tibi quid sit hypothetica disiunctiua.

Quantum ad secundum aduerte, quod disiunctiua diuiditur in affirmatiuam & negatiuam, in ueram & falsam in necessariam & imposſibilem, imposſibilem & contingentem. Exemplum de affirmatiua, tu es homo uel asinus. De negatiua. Nõ tu es homo uel asinus. De uera, tu curris uel quiescis.

De falſa,tu es aſinus uel rudibilis.De neceſſaria,deus eſt uel ſortes mouetur,de posſibilis ſortes eſt aſinus,uel tu es papa de impoſsibili.Vel deus non eſt,uel tu aſinus, de contingentia.Antichiſtus eſt albus,uel tu curris.Verum non ſufficit & exemplaria ſed de ſingulis in ſpecie agẽdum eſt, ut dicemus in immediate ſequentibus.

Quantum igitur ad tertium aduerte quod diſiunctiua affirmatiua eſt illa in qua nota diſiunctionis affirmatur , ut tu es homo uel tu es aſinus.

Negatiua eſt illa.in qua nota diſiunctionis negatur, negatur autem ſi cadit negatio ſuper illam ut hic.Non tu es homo,uel tu es aſinus,poteſt autem cadere dupliciter ſuper illam,primo quando præponitur toti diſiũctiuæ ut hic.Non tu es homo,uel tu es aſinus,ſecundo quando poſtponitur ꝑmæ categoricæ,ſed præcedit notam diſiũctionis,ut hic. ſortes eſt aſinus non,uel eſt homo.Sed primus modus eſt ordinarius & clarior ideo ſequere illum.

Vera eſt illa,cuius una ps eſt uera,& alia falſa , ut ſortes ē homo,uel eſt aſinus , & hæc eſt propria.Nam cum nota diſiunctionis habeat diſiungere ſignificatũ,& coniungere propoſitiones ſiue uoces aut terminos, ſi utraque pars eſſet uera,non diſiungeret ſignificatum, ut patet hic . Vel tu es homo,uel tu es riſibilis,æquipollet enim copulatiuæ ueræ ſcilicet tu es,& tu es riſibilis, & ideo tenendum eſt quod ad ueram & propriam diſiunctiuam, oportet partem unam eſſe ueram,& aliam falſam. Si autem utraq; ſit uera, erit diſiunctiua uera quo ad modum pronunciandi ſed non propria , quo ad ſignificatum.

Falſa eſt in illa,cuius utraque pars eſt falſa. Nam ſi una eſt falſa,& alia uera,iam diximus quod diſiunctiua eſſet uera & propria. Vt ergo diſtinguatur falſa a uera,cum ſit ei oppoſita,oportet utranq; partem eſſe falſam. Vnde hæc eſt falſa. Sortes eſt aſinus,uel habet alas.

Neceſſaria eſt illa , cuius utraque pars eſt neceſſaria , uel ſaltem una,exemplũ primi.deus eſt , uel homo eſt animal exemplum ſecundi.deus eſt,uel ſortes mouetur.Licet enim

una pars sit necessaria,& altera contingens,tamē denomina tur a digniori & ueriori,quæ est necessaria.

Possibilis est illa, cuius utraq; pars est possibilis, ut sortes est albus,uel Plato currit. Nota tamen quod sufficit unam partem esse possibilem,ut hic,Antichristus est,uel homo est asinus.nam ista uel est impossibilis,uel posibilis,non impossibilis,qm̄ ut dicemus ad impossibilem oportet utranq; partem esse impossibilem,ergo est possibilis.

Contingens est illa cuius utraque pars est contingens, ut sortes est albus,uel ipse scribit, & ad cognoscendum disiunctiuam contingentem datur hæc regula. si copulatiua facta de partibus oppositis partibus disiunctiue est contingens disiunctiua est contingens. Verbi gratia. Hæc est contingens tu curris uel tu non moueris. sumatur oppositum de ly. tu curris scilicet tu non curris,& oppositum de ly tu non moueris scilicet tu moueris,& formetur hæc copulatiua. Tu non curris,& tu moueris. Patet quod est contingens,quoniam contingit te non currere,& tamen moueri, ut quando simpliciter ambulas, ergo & hæc disiunctiua est contingens.Tu curris,uel non moueris. Hæc de disiunctiua dicta sint, & per consequens de omnibus speciebus famosis propositionis. hypotheticæ. Quomodo autem & quot modis liceat arguere a disiunctiua, manifestabitur tibi in tractatu de consequentiis.

De propositione categorica modali. Caput quartum.

IN cap. quarto agendum est de propositione modali categorica & hic sex agenda sunt. Primo in quo distinguit categorica modalis a simplici categorica secūdo perquos & quot modos fit apud logicum uera & propria propositio modalis. Tertio quid sit. Quarto quot sunt. Quinto quomodo sumuntur in eis quatuor genera oppositionum. sexto declarabitur hæc distinctio famosa. Modalium alia est de sensu diuiso alia de sensu composito.

Quantum ad primum aduerte, quod simplex categorica est illa, in qua simpliciter & sine limitatione aut alterius termini appositione prædicatum dicitur de subiecto, siue sit de secundo uel de tertio adiacente, exemplum primi. Deus est, homo est, cœlum est, exemplum secundi. Deus est iustus, homo est animal, cœlum est incorruptibile, & huiusmodi categoricæ dicuntur de inesse. quoniam sunt de simplici inhærentia prædicati ad subiectum. Categorica modalis est illa in qua prædicatur prædicatum de subiecto cum adiectione termini adiectiui determinantis substantiuum, uel oppositione aduerbii ad ipsum uerbum. Nam sicut adiectiuum determinat substantiuum, sic aduerbium determinat actum uerbi exemplum primi, homo albus currit. Nam currere non dicitur de homine simpliciter sed de homine sic determinato scilicet per album, exemplum secundi sortes currit uelociter, currere prædicatur de sorte non simpliciter & qualitercunque sed cum uelocitate. Dicitur ergo modalis a tali determinatione uel limitatione: quæ apud logicum dicitur modus. Vnde sic definiri consueuit. Modus est adiacens rei determinatio, id est modus est limitatio siue restrictio apposita rei, id est substantiuo, quæ limitatio fit per adiectiuum, ut homo iustus dominatur, homo fortis defensat patriam. Quotuplex ergo est adiectiuum, totuplex est modus. Adiectiuum autem est duplex scilicet nominis & uerbi: Adiectiuum nominis est omne nomen adiectiuum adiacens nominis substantiuo ut bonus deus, bonus homo, fortis æquus alba uestis. Adiectiuum uerbi, est aduerbium adiacens uerbo in oratione. Vt sortes hodie uenit sortes bene currit.

Sed aduerte, quod aduerbia quatuor modis modificant & determinant uerbum. Primo gratia compositionis, id est indicant qualiter uerbum componat prædicatum cum subiecto, utrum scilicet necessario uel contingenter uel possibiliter uel ueræ uel falsæ. Et sic per huiusmodi aduerbia qualificatur propositio, ut dicatur necessaria uel contingens & possibilis &c.

secundo modificant & determinant uerbum, gratia rei uerbi, idest significati, ut aduerbia qualitatis, ut dicendo sortes uelociter currit, signatur quod cursus qui importatur p uerbum curro. Non est qualiscunq;, sed uelox.

Tertio modificant uerbū gratia tēporis, & est quando significat actum uerbi sub differentia tēporis determinati, ut hodie legam in uespere cras disputabo in mane.

Quarto modificāt uerbum gratia modi, ut aduerbia hortandi ut eya aduocata nostra adiuua nos, quædam gratia optandi ut utinam audias me, & horum quatuor modorum ratio hinc sumitur. Verbum quatuor modis consideratur. primo ut designat compositionem prædicati cum subiecto, propter quod dicitur copula apud logicum, & ut sic aduerbium determinat uerbum, gratia compositionis prædicati cum subiecto. secundo ut sign̄at actum suum. Et ut sic determinat uerbum aduerbia qualitatis, quarto ut significat cum tpe ad differentiam nominis, ut docuimus in trac. secundo & ut sic determinant uerbum, aduerbia tēporis quarto ut notat actum suum cum determinato modo, puta per modum imperantis ut hortantis aut desiderantis, cōminantis aut miserentis, & ut sic determināt uerbū aduerbia imperādi hortandi optandi miserendi, cōstat igitur qūo differat simplex categorica a categorica modali, & quid sit modus, & qūo adiectiuum est modus substātiui, & aduerbium modus uerbi, & quot modis aduerbia determināt uerbum.

Quantum ad secundum aduerte, quod apud logicum tantum isti sex modi constituunt propositionem modalem scilicet necessario contingenter possibiliter impossibiliter ueræ & falsæ, qui possunt accipi nominaliter sic, necesse contingens, possibile impossibile uerum falsum, possunt etiam sumi aduerbialiter ut necessario contingenter, tamen sumpta nominaliter consueto modo & proprie constituunt propositionem modalem. Quomodo igitur soli isti sex apud logicum constituunt propositionem modalem, omnes alii relinquendi sunt siue sint nomina adiectiua siue aduerbia. Sunt enim magis deseruientes grammatico quàm logico

Præterea tantum ista sex determinant uerbum gratia compositionis prædicati cum subiecto, ut diximus supra. Cum igitur ad logicum spectet considerare de propositione, prout ex ea componitur syllogismus, eius est considerare quomodo isti modi constituunt & qualificant propositionem. Item aduerte quod licet uerum & falsum, annumerentur inter istos sex modos, tamen relinquentur, quoniam oppositio & æquipollentia propositionum quæ per eos constituuntur, fit eodem modo sicut in categoricis de inesse, ut tibi declarabitur in cap. v. Nostra igitur intentio uersabitur circa hos quatuor necesse contingens possibile impossibile.

Quantum ad tertium aduerte, quod sic definitur. Propositio modalis est propositio categorica, quæ proprie & usitate modificatur aliquo istorum quatuor modorum, qui sunt necesse contingens possibile impossibile, ut sortem currere est contingens, uel sortem currit contingenter.

Primo dicitur quod est propositio categorica, quoniam habet subiectum prædicatum, & copulam tanquam partes principales sui. Quod patet quando fit per modum sumptum aduerbialiter, ut sortes est homo necessario. Nam sortes est subiectum, homo prædicatum, copula est, necessario autem neque subiectum neque prædicatum neque copula sed modus signans hanc esse necessariam. Sortes est homo. Idem patet si fiat per modum sumptum nominaliter ut hic, sortem currere est contingens. Nam infinitiua oratio est subiectum, contingens prædicatum, est copula. Secundo dicitur quæ proprie & usitate fit aliquo istorum quatuor modorum, ad differentiam earum quæ fiunt per hos modos uerum & falsum, & ad differentiam earum quæ fiunt per hos modos, per se & per accidens, ut hic homo est animal per se, sortes currit per accidens. Nam licet prima æquipolleat modali de necesse, & secunda modali de contingenti, tamen sunt formaliter modales. Et quidem quod æquipolleant patet hinc, si homo est animal per se, ergo necesse est ipsum esse animal, si sortes currit per accidens, ergo contingens est ipsum currere. De illis autem quæ fiunt per hos modos uerum & falsum, non est curandum, quoniam

relinquendi sunt ratione supra dicta.

Quantum ad quartum aduerte, quod si isti quatuor modi sumantur nominaliter quilibet eorum facit quatuor ppositiones modales, & sic in summa fient quater quatuor.i. sexdecim. Pro cuius noticia aduerte tria primo quod omnis modalis facta per modum nominaliter sumptum constat ex dicto & modo. Modus quidem tibi iam manifestus est, ut necesse possibile contingens impossibile. Dictum autem est oratio infinitiua. V.G. sortem currere est contingẽs ly sortem currere est dictum, ly contingens est modus. secũdo aduerte ꝙ licet dictum possit subiici.i.poni pro subiecto, & modus prædicari.i.poni pro prædicato & etiam econuerso: ut patet hic, sortem currere est contingens. Contingens est sortem currere, tam ordinarie modus debet prædicari, & dictum subiici, dummodo fiat modalis de sensu composito. Nam sicut se habet copula ĩ categorica de inesse sic modus in categorica modali. Constat autem quod in illa se tenet copula a parte prædicati. Vnde Aristoteles in primo perihermenias postquam definiuit uerbum inquit. Et semper est eorum quæ de altero prædicantur nota. Ergo & modus in modali debet se tenere a parte prædicati. Dixi dummodo fiat modalis in sensu composito: quoniam ut declarabimus quando fit in sensu diuiso melius est ut mediet inter partes dicti, ut hic album possibile est esse nigrum.

Tertio aduerte, quod quilibet modus potest facere quatuor propositiones, quarum prima erit affirmatiua de dicto & de modo ut sortem currere est contingens. secunda erit negatiua tantum de dicto, ut sortem non currere est contingens, tertia erit negatiua tantum de modo: ut sortem currere non est contingẽs, quarta erit negatiua de dicto & de modo, ut sortem non currere non est cõtingens eodem modo formabis quatuor de possibili, & quatuor de necesse, & quatuor de impossibili, & sic omnes simul sumpte erunt.

Sed dices. si dictum debet subiici & modus prædicari, quare Aristoteles in libro secundo perihermenias sic situat modales, quod modus semper subiicitur, & dictum prædi-

catur? Sic enim ordinat eas possibile est sortem currere possibile est sortem non currere &c.

Respondetur secundum uerum ordinem debet modus prædicari ratione iam dicta, Aristoteles autem in .2. periher menias non tantum attendi ad uerum ordinem quātum ad declarādum oppositiones inter modales. Oppositio autem clarius & citius deprehenditur si modus subiiciatur. Nam fit oppositio per negationem additam modo & non dicto, ut iste due possibile est sortem currere. Nam possibile est sortē currere opponuntur. Hac igitur de causa Arist. situat modū in subiecto & dictum in prædicato.

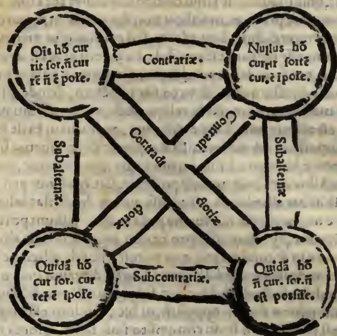
Quātum ad quintum aduerte, quod sic in categoricas de inesse quædam sunt contrariæ quædam subcontrariæ, quædā cōtradictoriæ, quædam subalternæ: sic & in modalibus. Sed ualde differenter. Nam in categoricis fit oppositio pp signa uniuersalia & particularia apposita subiectis, & propter negationē. V.G. ratione ly omnis, & ratione ly nullus iste due sunt cōtrariæ, omnis homo currit, nullus homo currit. Sed in modalibus non fit oppositio per signa, sed per modos qui correspondent signis. Vnde aduerte quod possibile & contingens correspondent ly quidam, & possibile non, & contingens non, correspondent ly quidam non. Propter quod sicut istæ sunt duæ particulares subcontrariæ de inesse. Quidam homo currit, quidam homo non currit. Sic istæ sunt duæ particu. subcōtrariæ modales. Possibile est sortem currere, possibile est sortem non currere. Necesse uero, correspondet omni, & impossibile nulli. Vnde sicut in illis de inesse, istæ duæ sunt contrariæ. Omnis homo est albus, & nullus homo est albus, sic in modalibus istæ duæ sunt contrariæ. Necesse est hominem currere, impossibile est hominem currere. Habitis subcontrariis, & contrariis modalibus facile est habere contradictorias & subalternas. Nam sicut in illis de inesse istæ sunt contradictoriæ, omnis homo currit, quidam homo non currit. Nullus homo currit, quidam homo currit, sic in modalibus istæ contradicunt sortem non currere non est possibile. Sortem non currere est

posſibile, ſortem currere non eſt posſibile. ſortem currere eſt posſibile. Et ſicut in illis de ineſſe iſte ſunt ſubalternæ omnis homo currit, quidam homo currit. Nullus homo currit, quidam homo non currit, ſic in modalibus, iſte ſunt ſubalternæ ſortem non currere non eſt posſibile, ſortem currere eſt posſibile, ſortem currere non eſt posſibile. ſortem non currere eſt posſibile.

Sed dices, iſta asſignatio contradictoriarum & ſubalternarum uidetur diſcordare ab immediate ſupradictis. Nam asſignatæ ſunt contrariæ per propõnem de neceſſe eſſe & ꝑ propõnem de imposſibile eſſe ergo & contradictoriæ asſignandæ ſunt per eaſdem, ut. ſ. dicatur quod propoſitio de neceſſe eſſe, & propoſitio de posſibile non eſſe contradicunt ſimiliter propoſitio de imposſibile eſſe, & de posſibile eſſe contradicunt, eodem modo asſignandæ ſunt ſubalternæ. Hic autem quatuor genera oppoſitionum asſignata ſunt ſolum ſecundum quatuor propoſitiones de posſibili, ut patet, ergo asſignatio iſta diſcordat a ſupradicta.

Reſpondetur, licet diſcordet in terminis non tamen in ſenſu. Nam tota negatiua de posſibile æquipollet toti affirmatiuæ de neceſſe, ut ſi non eſt posſibile ſortem non currere, neceſſe eſt ipſum currere, negatiua autem de modo æquipollet toti affirmatiuæ de imposſibili. Nam ſortem currere non eſt posbbile, ergo ſortem currere eſt imposſibile. In ſenſu ergo præſens asſignatio, non diſcordat prædicta. In terminis autem uoluimus diſcordare, ut ſeruaremus naturam oppoſitarum propoſitionum. Dictum eſt enim in asſignatione quatuor generum oppoſitionum in categoricis de ineſſe, quod omnes propoſitiones oppoſitæ tam contrariæ, quam ſubcontrariæ, tam contradictoriæ quam ſubalternæ debent eſſe eiuſdem ſubiecti & eiuſdem prædicati. Et ideo ut id ſeruaretur immodalibus asſignauimus quatuor genera oppoſitionum, iuxta quatuor propoſitiones de posſibili, quarum tota negatiua æquipollet toti affirmatiuæ de neceſſe ut diximus, & negatiua de modo, toti affirmatiuæ de imposſibili. Vt igitur præ oculis habeas quatuor oppo-
ſitionum

ſitionum genera in modalibus.proportionata quatuor generibus oppoſitionum in categoricis de ineſſe formauimus figuram ſequentem.

Hæc de quatuor generibus oppõnũ in modalibus dicta ſint.

Quantum ad ſextum aduerte,quod apud logicos & ĩ doctrina peripatetica . Modalis eſt duplex. Vna in quatuor de ſenſu compoſito:altera de ſenſu diuiſo:differunt autem primo in modali de ſenſu compoſito . modus aut ꝑponitur aut poſtponitur toti dicto ut hic album eſſe nigrum eſt poſſibile : uel ſic:poſſibile eſt album eſſe nigrum : & ut appareat eius ueritas uel falſitas:debet reſolui oratio infinitiua in indicatiuam ſic.Hæc præpoſitio eſt poſſibilis:album eſt nigrum & ſic ſtatim apparet ꝙ eſt falſa;quoniam oppoſita eſſent in eodem ſcilicet albedo & nigredo,in modali autem de ſenſu diuiſo.Modus nec præponitur nec poſtponitur dicto: ſed mediat inter partes dicti : ut hic album poſſibile eſt eſſe ni-

grum:& sic exponitur. Res quæ est alba: potest fieri nigra uel denigraui,& sic est uera: nam res quæ hodie est alba, potest amittere albedinem:& recipere nigredinem, secūdo differunt, quia modalis de sensu composito debet tota sine discontinuitate proferri, ut scilicet non fiat pausa inter partes dicti, nec interdictum & modum, sed continuetur prolatio sic, album esse nigrum est possibile. Ea autem quæ est de sensu diuiso, proferri debet condiscontinuatione ut scilicet proferatur subiectum dicti, & in eo fiat punctum, deinde proferatur modus cum copula & reliquo dicti, ut hic, album possibile est esse nigrum. Tertio differunt, quoniam in ea de sensu composito, subiectum dicti stat pro re & pro forma sibi inhærente, id est ut est sub forma a qua denominatur, puta in ista. Album esse nigrum est possibile, stat ly album pro re ut in se habet albedinem. In sensu autem diuiso stat solum pro re ut potest esse sub forma puta in ista. Album potest esse nigrum, ly album stat pro re non inquantum est alba, sed pro re in se considerata, quæ potest esse sub albedine & nigredine non simul sed diuisim. Quarto differunt quia omnes modales factæ de dicto, cuius subiectum & prædicatum denominatur a formis oppositis, ut hic, calidum esse frigidum est possibile, in sensu composito sunt falsæ, quoniā impossibile est oppositas formas inesse eadem coniunctim. In sensu autem diuiso sunt ueræ, quoniam non inconuenit eidem inesse oppositas formas diuisim siue successiue. Si autē fiant de non oppositis in utroq; sensu possunt esse ueræ. Nā sumpta re frigida puta niue, si formetur talis conditionalis in sensu composito, frigidum esse album est possibile, est uera: quoniam non repugnat rei frigide ut est sub frigiditate esse albam simul, ut patet de niue, & multis lapidibus, si etiā formetur in sensu diuiso erit uera, sic dicendo, frigidum possibile est esse album, quoniam non repugnat rei potenti esse frigidam, post frigiditatem recipere albedinem. Vnde solas modales factas de oppositis formis oportet distinguere per sensum compositum & diuisum, quoniam in uno sunt ueræ in alio falsæ, factas autem de non oppositis, non oportet sic

distinguere, quoniam utraque potest esse uera. Hæc pro nunc sufficiant ne tu iuuenis confundaris. Hæc de præsenti capit. dicta sint.

De æquipollentiis categoricarum oppositarum de inesse. Caput quintum.

IN cap. quinto agendum est de æquipollentiis categoricarum de inesse & modalium. Ordo enim doctrinæ requirit ut postquã de earum oppositionibus pertractauimus, nunc de earum æquipollentiis consideremus, & prius quidem de æquipollentiis categoricarum de inesse quoniã sunt priores modalibus, utpote simpliciores. Igitur in præsenti cap. de æquipollentiis categoricarum de inesse tria agenda sunt. Primo quid sit æquipollentia propositionum de qua hic intendimus. Secundo quot regulis sufficienter fit & de singulis regulis in specie pertractandum est. Tertio soluentur duo dubia.

Quantum ad primum aduerte, quod sic describitur apud logicum æquiualentia est æquipollentia duarum propositionum in significato, sitarum in figura oppositionum per aduentum negationis facta, ita quod ab una ad alteram est bona consequentia.

Primo dicitur æquipollentia, quoniam est genus & quid magis commune. omnis enim æquipollentia propositionũ est æquiualentia, sed non omnis æquiualentia est in propositionibus, est enim in terminis imcomplexis, ut duo synonima æquiualent in significato, est etiam in rebus commutabilibus quo ad pretium, aliter in emptione & uẽditione nõ seruaretur æqualitas & iustitia, est & in bonitatibus rerum unde solemus dicere. hanc medicinam æquiualere illi.

Secundo dicitur duarum propositionum in significato, ut excludamus propositiones factas de terminis æquiuocis quæ licet conueniant in uoce non tamen in significato, ut hic, omnis canis lucet, nullus canis lucet.

Tertio dicitur s. tarum i fig ira propõnum, ad differentiã

aliquarum propositionum quæ æquiualent in significato ut istæ duæ, tm̄ homo est rationalis ergo omne rōnale est hō, & tñ non dr̄ propriæ æquipollere, quoniam æquipollentia de qua hic intẽdimus est tm̄ inter propositiones alicuius q̃ti tatis, quæ participant utroq; termino eodem ordine. Constat aūt hanc; tm̄ homo est rationalis, non esse formaliter alicuius quantitatis, nec est eiusdem subiecti, & prædicati cū ista, omne rationale est homo ut patet.

Quarto dicitur facta per notam negationis, quoniam ut declarabitur ex eo solo quod negatio præponitur & postponitur, aut præponit, & postponitur duæ præpositiones oppositæ æquipollent. V.G. istæ duæ contradicunt. Nullus homo currit. Quidam homo currit. Si ly nullus præponitur non, ut non nullus homo currit, æquipollet isti quidam homo currit. Nam bene sequitur, non nullus homo currit, ergo quidam homo currit.

Quinto dicitur, ita quod ab una ad alteram ualet consequentia, quoniam cum declaratum fuerit duas præpositiones æquiualere in sign̄ato, una sequitur ad alteram & econuerso, nam bene sequitur, non omnis homo currit, ergo q̄dam hō non currit & econuerso, & hæc ultima particula ponit, ut scias q̃tum tibi proderit scia æquipollentiarum in arguendo & rñdendo, constat igitur quid sit æquipollentia ꝓpōnum categoricarum de in esse, de qua nūc intendimus.

Quantum ad secundum aduerte, quod logici in tribus regulis comprehendunt æquipollentias omnium propositionum oppositarum in figura quarum quædam sunt contrariæ, quædam subcontrariæ, quædā contradictoriæ quædam subalternæ, & aduerte quod per regulas sequentes intendimus æquipollentiam fieri ꝑdictarum propōnum quo ad qualitatem, & q̃titatem, & ueritatem, & falsitatem earū.

Prima igitur regula est hæc, negatio præposita signo uni uersali, uel particulari, facit æquipollere contradictorias, ut non omnis homo currit, ergo quidam homo non currit, nō nullus homo currit, ergo quidam homo currit. Pro notitia huius regulæ aduerte tria.

Primo quod logici conuenienter incipiunt æquipollentias in contradictoriis, quã maxime opponuntur. Opponuntur enim in omni materia quo ad qualitatem & quantitatẽ & ueritatem & falsitatem, ut docuimus supra in cap. secũdo huius tractatus. Contrariæ uero in nulla materia opponuntur quo ad quantitatem. Nec quo ad ueritatem & falsitatẽ nisi in materia naturali & remota. Nam in materia contingenti ut docuimus in eodem cap. sunt simul falsæ. Subalternæ aũt nõ opponunt in qualitate sed quantitate nec in ueritate & falsitate, possunt. n. esse simul ueræ, ut docuimus, in eodem cap. subcontrariæ uero minime opponuntur, & tamen non possumus dare regulam, per quam æquipolleant.

Secundo aduerte ad hoc, quod negatio adueniens faciat propositionum oppositarum æquipollentiam, oportet qđ sit negatio negans. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ in doc. peripatetica inuenimus triplicem negationem scilicet negãtem infinitantem & priuantem. Negans est illa, quæ quicquid post se inuenit destruit & suum oppositum inducit. Vnde si inuenit propositionem uniuersalem, facit eam particularẽ & si affirmatiuam facit eam negatiuam, & econuerso & si ueram, facit eam falsam & econuerso, & hoc maxime uerificatur in contradictoriis quorum unum est uerum in omni materia & alterum falsum. Vnde negatio præposita facit æquipollere duas contradictorias in qualitate, quantitate, ueritate, & falsitate. Negatio infinitans est illa quæ apposita termino finito, facit ipsum infinitum, id est indeterminatũ in significato. Quid autem sit terminus infinitus & terminus finitus, & quæ eorum significata, iam docuimus in tractatu secundo in diuisione septima terminorum. Negatio priuãs est negatio habitus aut formæ aut qualitatis perficientis subiectum, relicta tamen aptitudine in subiecto, & sic omnis priuatio ut cæcitas, tenebra, mors, ignorantia &c. dicitur negatio priuans. Negatio infinitans & priuans pro nunc relinquantur donec pertractabimus de consequentiis. Nam æquipollentiis propositionum quibus nunc intendimus, sufficienter deseruit negatio negans. De ea igitur ut facit æqui-

pollere contradictorias data est præposita regula.

Tertio aduerte ꝙ ideo negatio negans præposita toti subiecto & signo contradictoriarum facit eas æquipollere, quia ut diximus, quicquid post se inuenit, destruit, & eius oppositum inducit. Inuenit autem contradictorias discordare in qualitate, qm̃ una affirmatiua altera negatiua ut oĩs homo est albus, & quidam homo est albus, si igitur vl̃i affirmatiuæ præponatur negatio, facit eam negatiuam, ut non omnis homo est albus, est negatiua sicut ista, quidam homo nõ est albus & econuerso ergo facit eas æquipollere in qualitate. Item inuenit eas discordes in quantitate, qm̃ una est vl̃is, altera particularis, si igitur negatio præponatur ul̃i, facit eam particularem & econuerso, ut non omnis homo est albus, est particularis sicut ista, quidam homo nõ est albus, & econuerso facit ergo æquipollere contradictorias in quantitate. Item inuenit eas discordes in ueritate & falsitate, si igit̃ præponatur propõni contradictoriæ falsæ, facit eam uerã. Verbi gratia sit ista falsa, omnis homo est albus, sit ista uera quidam homo non est albus, præponatur ergo nega. falsæ: ut non omnis homo est albus, destruet falsitatem & faciet eam ueram. Vnde ista. Non omnis homo est albus, est ita uera sicut ista, quidam homo non est albus, Et ecõuerso, & qđ dixi de vl̃i affir. & particu. negatiua intellige etiam de vl̃i nega. & particu. affir. Constat igitur ueritas primæ regulæ.

Secunda regula est ista, negatio negans post posita signo vl̃i & toti subiecto fuit æquipollere duas contrarias. Aduerte ꝙ hæc regula indiget duplici limitatione. Prima est ꝙ ponatur negatio ĩmediate ante copulam, ita ꝙ exerceat uirtutem suam super copulam & totum prædicatum, & ponatur oĩno post signum vl̃e & post totum subiectnm, ita ꝙ nullo modo præualet supra signum nec supra subiectum quo ad mutationem quantitatis. Defectu cuius istæ duæ non æquipollent. Omnis non homo est animal, nullus homo est animal. Sed sicut dicatur. Omnis homo non est animal, ergo nullus homo est animal. Vel sic. Nullus homo non est animal, ergo omnis homo est animal.

Secunda est fiant, duæ contrariæ, quæ teneātur uniformiter. s. destributiue, & non altera collectiue puta uniuersalis affirmatiua & altera distributiue, puta uniuersalis negatiua, ut hic omnes apostoli Christi sunt duodecim, nulli apostoli Christi sunt duodecim, non enim istæ duæ æquipollent. Omnes apostoli Christi non sunt duodecim ergo nulli apostoli Christi sunt duodecim, nam hæc est uera, nulli apostoli Christi sunt duodecim, stat enim distributiue, ly nulli apostoli. Hæc autem est falsa, omnes apostoli Christi non sunt duodecim quoniam affirmatiua est uera. s. omne apostoli Christi sunt duodecim, quoniam ly omnes apostoli tenetur collectiue.

Quod autem hæc secunda regula si recte & sufficienter posita ratio hinc sumitur. Cōtrariæ uniuersaliter & in omni materia sumptæ, discordant in qualitate, & conueniunt in quantitate. In materia autem naturali & remota nō solum in qualitate sed & in ueritate & falsitate discordant, quoniā ut docuimus supra non possunt esse simul ueræ aut simul falsæ. In materia uero contingenti, non sic pugnant, quoniam ambæ possunt esse simul falsæ. Vt ergo non mutetur quantitas, ponitur post signum vniuersale & totum subiectū neque enim habet uim supra subiectum neq; supra signum nisi cadat supra ipsum. Et sic non destruit uniuersalitatem contrariarum. Vt autem mutet qualitatem ita quod si inuenit affirmatiuam, faciat negatiuam & econuerso, ponitur ante copulam & totum prædicatum. Et sic facit uniuersalem affirmatiua æquipollere uniuersali negatiuæ & ecō uerso. Vnde ista. Omnis homo non est asinus, est negatiua uniuersalis, & æquipollet isti, nullus homo est asinus & ista, nullus hō nō est asinus est affirmatiua uniuersalis, & æquipollet isti, omnis homo est asinus. Constat ergo quomodo contrariæ æquipollent per positionem negationis post subiectum & ante copulam ac totum prædicatum. Et sic patet ueritas secundæ regulæ.

Tertia regula est ista, negatio præposita & post posita, facit æquipollere duas subalternas siue affirmatiuas,

siue negatiuas. Hæc regula sic debet intelligi, negatio proposita signo uniuersali uel particulari, tam affirmatiuo quam negatiuo, es toti subiecto, & postposita signo ac toti subiecto, tamen ante copulam & totum prædicatum, facit æquipollere subalternas ut hic. Non omnis homo non currit, ergo quidam homo currit, & econuerso. Non nullus homo non currit, ergo quidam homo non currit & econuerso. Ratio autem regulæ est hæc. Subalternæ conueniunt in qualitate, & discordant in quantitate, ergo sic situanda est negatio, quod mutet quantitatem, & relinquat eandem qualitatem, ita quod non destruat eam. Vt ergo mutetur quantitas, oportet eam præponere sicut diximus de contradictoriis, nisi autem post ponatur alia negatio. Prima mutaret quantitatem & quaulitatem, ita quod uniuersalem faceret particularem & econuerso & affirmatiuam faceret negatiuam & econuerso. Vt ergo impediatur uirtus negationis præpositæ, ne mutet qualitatem, postponitur alia impeditiua primæ. Vnde sicut prima per seipsam negat adiuncta alteri affirmat: quoniam duæ negationes affirmant.

Constat igitur quomodo tres prædictæ regulæ sufficiunt ad æquipollentias de contradictoriis & contrariis, & subalternis. Pro quarum notitia. Logici hunc uersum artificiose composuerunt.

Præ contradic. post contra. pre postque subalter.

Et sic exponitur præ. id est præposita signo & subiecto, contradic. id est facit æquipollere cõtradictorias. Post id est posita post signum & totum subiectum, contra: id est fiunt æquipollere contrarias. præ postque id est præposita & post posita ut docuimus, facit æquippollere subalternas. Vt autem oculo uideas prædictas æquipollentias descripsi figuram sequenté.

Omnis homo currit.	Contrariæ repugnan.	Nullus homo currit.
Omnis homo non currrit.	Contrariæ æquipollentes	Nullus homo currit.
Oīs hō currit.	Contradic.repu.	Quidam hō non currit.
Non omnis homo currit.	Contradic . æquipol.	Quidam homo non currit.
Nullus homo cur.	Contradi.repu.	Quidam homo cur.
Non nullus hō cur.	Contradi.æquipol.	Quidā hō cur.
Oīs homo currit.	Subalter.repu.	Quidam homo currit.
Non omnis homo. non currit.	Subalt. æquipollen.	Quidam homo currit.
Nullus homo cur.	Subalt.repu.	Quidā homo nō cur.
Non nullus homo non currit.	Subalt. æquipol.	Non quidam homo non currit.

Conſtat igitur tibi in pſenti ordinatione,qūo cōtrariæ & contradictoriæ & ſubalternæ ad inuicē repugnāt,& ad inuicem æquipollēt.Quare autē nō deſcripſerimus ſubcōtrariarum repugnātiam & æquipollentiā dicemus in īmediate ſequentibus , ut compleamus tibi notitiam oppoſitionum & æquipollentiarum in propoſitionibus categoricis de ineſſe.

Quantum ad tertium duo dubia circa prædicta ſoluenda ſunt.Primum eſt. Quare non aſsignatur quarta regula pro æquipollentia ſubcontrariarum ? & præcipue quia repugnant in qualitate & ſi non in quantitate,& in materia naturali & remota repugnant in ueritate & falſitate ſicut &

contrariæ, licet enim in materia contingenti possint, esse simul ueræ sicut & contrariæ simul falsæ ut docuimus supra non tamen in materia naturali & remota, sed de necessitate si una est uera altera est falsa & econuerso.

Secundum est cum proprium sit negationis negare sicut affirmationis affirmare, unde est quod duæ negationes affirmant, & tamen duæ affirmationes non negant, immo magis affirmant. Idem ergo uidetur dicendum de negationibus, quod quanto plures sunt, tanto magis negant, sicut priuationes quanto plures sunt, tanto magis destruāt habitum. Vnde uidemus quod infirmitates, quanto magis complicantur, tanto magis destruant sanitatem & disponunt ad mortem.

Ad primum respondetur quod cum æquipollentia fiāt per aduentum negationis præpositæ aut post positæ, aut p̄positæ & post positæ, & non fiat alii modi ponendi negationem, nullo prædictorum modorum potest fieri æquipollentia in subcontrariis. Nam negatio præposita ut in contradictoriis & præposita ac post posita, ut in subalternis, mutat quantitatem, subcontrariæ uero non opponuntur secundum quantitatem, ergo per negationem præpositam, aut præpositam & postpositam non possunt æquipollere si uero, post ponatur ut in hæquipollentia contrariarū, aut post ponetur affirmatiue aut negatiue, n ō affirmatiue, quia tunc nullo modo differret a negatiua, ut q̄ huic. Quidam homo currit, postponatur negatio, & dicatur. Quidam homo nō currit, patet quod nullo modo differt a subcontraria negatiua. Quæ autem æquipollent & si conueniant in significatio, differunt tamen in compositione ut patet, in prædictis æquipollentiis. si autem postponitur negatiuæ fiet negatio dicendo quidam homo non currit, quæ uitanda est tam a logico quam a philosopho. Non ergo possunt æquipollere, & ideo tantum tres regulæ inuentæ sunt, quæ quantum ualeant propter negationem aduenientem declaratur his uersibus. Non omnis, quidam non. Omnis non, quasi nullus. Non nullus, quidam, sed nullus non ua-

let omnis . alter , neuter , neuter non , præſtat uterque.

Ad ſecundum dicitur quod negatio ut negatio ſemper negat & deſtruit, ſicut affirmatio ut affirmatio ſemper affirmat . Quod autem oppoſitum inducat , hoc eſt ex conditione ſuæ naturæ, quæ eſt ad eo maligna , quod quicquid poſt ſe inuenit deſtruit, & oppoſitum inducit, ex quo ſequitur quod ſi inuenit affirmatum, facit negatum & econueſo & hinc eſt quod duæ negationes affirmant. Nam ſi negatio de nouo adueniens, reperit aliam præceſsiſſe, impedit præcedētem ne amplius neget, & uirtutem eius ac effectum deſtruit, quo deſtructo inducit oppoſitum, quod eſt affirmare, nec ualet ſimilitudo ſumpta ab affirmatione quoniam affirmatio habet uim conſtructiuam , negatio autem deſtructiuam non ſolum eius quod affirmatio conſtruxit , ſed etiam eius quod alia negatio ſibi ſimilis deſtruxit, & oppoſitum inducit . Nec eſt ſimile de infirmitatibus complicatis , quoniam non ſunt puræ negationes, ſed qualitates contrariantes ſanitatibus oppoſitis. Hæc igitur de æquipollentiis categoricarum de ineſſe dicta ſufficiant. & hic terminatur caput quintum.

De æquipollentiis categoricarum modalium. Caput ſextum.

IN ſexto capitulo agendum eſt de æquipollentiis propoſitionum categoricarum modalium . Et hic quatuor agenda ſunt primo quo ſint ordinis modalium oppoſitarum & per quas ordinantur , ſecundo ponentur regulæ , per quas cognoſcentur æquipollentiæ dictorum ordinum . Tertio aſsignabuntur aliæ regulæ , per quas cognoſcemus æquipollentias omnium propoſitionum ſexdecim , quæ formantur per hos quatuor modos , poſsibile impoſsibile neceſſarium & contingens . Quarto ſoluetur dubium de his duobus modis uerum & falſum , quos ſupra diximus reliquendos.

Quantum ad p̄mum aduerte, quod modalium æquipollentium quatuor asſignantur ordines deſignati per has quatuor dictiones. Amabimus, edētuli. Iliacæ. Purpurea, & quælibet earum continet quatuor ſyllabas cum quatuor uocalibus. ſ. a. e. i. u. A. ſignat affirmatiuam de dicto & modo. u. totam negatiuam de dicto & de modo. e. negatiuam de dicto tātum. i. negatiuam de modo tātum. Vnde uerſus. Deſtruit. u. totum ſed a confirmat utrunque. Deſtruit e dictum. Deſtruit. i. que modum. Iſti ordines ſic diſponuntur quod. Primus eſt amabimus, ſecundus edētuli, tertius. Iliacæ, quartus purpurea. Primus & ſecundus opponuntur ſubcontrariæ, quartus & tertius contrariæ quartus & ſecundus contrariæ, tertius & primus contradictoriæ quartus & p̄mus ſubalternæ, tertius & ſecūdus ſubalternæ. Quilibet horum quatuor ordinum continet quatuor propoſitiones, p̄ma eſt de posſibili, ſecunda de contingenti, tertia de imposſibili, quarta de neceſſe. Eaq; eſt de contingenti eſt penitus ſimilis ei, quæ eſt de posſibili, ita quod ſi ea, quæ eſt de posſibili, eſt tota affirmatiua ſic & ea quæ eſt de contingenti, & ſi tota negatiua ſimiliter & illa &c. Nam posſibile & contingens cōuertūtur. Posſibile eſt. n. quod pōt eſſe & non eſſe, contingens uero quod cōtingit eſſe & non eſſe. Propterea cuicunq; æquipollet propoſitio de posſibili, eidem æquipollet cōſimilis de cōtingenti, ut tibi declarabitur in regulis ſequentibus.

Sed aduerte quod posſibile ſumitur dupliciter, primo abſolute, ſecundo contracte, ut diſtinguitur contra neceſſe, primo modo eſt ſuperius ad neceſſe & ad posſibile cōtractum. Nam posſibile abſolute eſt illud quod poteſt eſſe, & ut ſic ſequitur ad neceſſe. Nam bene ſequitur, hoc eſt neceſſe eſſe, ergo eſt posſibile eſſe. Vel enim eſt posſibile uel imposſibile eſſe, non imposſibile ut patet, ergo posſibile. Posſibile autem contractum eſt illud quod poteſt eſſe & non eſſe, & hoc conuertitur cum contingenti, & opponitur ipſi neceſſe nec ſequitur ad ipſum. Nam illud eſt neceſſe, quod non poteſt non eſſe, posſibile autem contractum, quod poteſt eſſe & non eſſe. Hic ergo quando dicimus quod poſ-

ſibile & contingens conuertuntur, intendimus de posſibili contracto, & non de posſibili abſolute, & aduerte ꝙ posſibile abſolute apud philoſophum dicitur posſibile altum id eſt communius quam neceſſe & posſibile contractum. Posſibile autem contractum dicitur posſibile cõtingens: ut declaratur in libro nono primæ philoſophiæ. His præpoſitis deſcendendum eſt ad regulas æquipollentiam.

Quantum igitur ad ſecundum aduerte quatuor regulas, per primam manifeſtatur æquipollentia totius affirmatiuæ de posſibili cum tota affirmatiua de contingenti, & cum negatiua de modo de imposſibili & tota negatiua de neceſſe. Eſt ergo regula prima talis.

Cuicunque dicto affirmato attribuitur posſibile, eidem attribuitur contingens, ab eodem remouetur imposſibile ab eius oppoſito: id eſt a dicto negato remouetur neceſſe. Senſus regulæ eſt iſtæ. Ab affirmatiua tota de posſibili, ad affirmatiuam totam de contingenti, ualet conſequentia. Vt ſortem currere eſt posſibile, ergo ſortem currere eſt cõtingens. Ab eadem ad negatiuam de modo de imposſibili, ualet conſequentia. Nam ſi ſor. cur. eſt posſibile, ergo ſort. cur. non eſt imposſibile. Ab eadem ad totam negatiuam de neceſſe, ualet conſequentia. Nam ſi ſortem currere eſt poſſibile. Sortem non cur. non eſt neceſſe quia poteſt currere & non currere. Si autem eſſet neceſſe eum currere, non poſſet non currere, patet ergo ueritas primæ regulæ. Et aduerte quod tota prædicta regula manifeſtatur per primum ordinem dictum amabimus: ut patet in figura ſequenti.

Figura	A Sortem cur. eſt posſibile.
Primi	Ma. Ergo Sor. cur. eſt contingens.
Ordinis	Bi. Ergo Sor. cur. non eſt imposſibile.
Amabimus	Mus. Ergo Sor. non cur. non eſt neceſſe.

Secunda regula est hæc. Cuicunq; dicto negato attribuitur possibile, eidem attribuitur contingens, ab eodem remouetur impossibile, ab eius opposito, idest a dicto affirmato remouetur necesse.

Sensus huius regulæ talis est, a negatiua de dicto de possibili, ad negatiuam de dicto de contingenti, ualet consequentia, nam bene sequitur, si sor. non currere est possibile. ergo sor. non cur. est contingens. Ab eadem ad totam negatiuam de impossibili, ualet consequentia. Nam bene sequitur si sor. non cur. est possibile, ergo sor non cur. non est impossibile. Ab eadem ad negatiuam de modo tantum de necesse, ualet consequētia. Nam bene sequitur. si sor. non cur. est possibile. ergo sor. cur. non est necesse. Ergo regula est uera de qua patet hic figura.

Figura	E	Sor. non cur. est possibile.
secundi	den	Ergo sor. non cur. est contingens.
ordinis	tū	Ergo sor. non cur. non est impossibile.
edentuli.	li.	Ergo sor. cur. non est necesse.

Tertia regula, talis est. A quocunq; dicto affirmato remouetur possibile, ab eadem remouetur contingens, eidem attribuitur impossibile, eius opposito. i. dicto negato, attribuitur necesse.

Sensus huius regulæ talis est, a negatiua de modo de possibili ad negatiuam de modo de contingenti, ualet consequentia. Nam bene sequitur. si sor. cur. non est possibile, Ergo sor. cur. non est contingens. Ab eadem ad totam affirmatiuam de impossibili ualet consequentia, nam bene sequitur. si sor. cur. non est possibile, ergo sortem cur est impossibile, ab eodem ad negatiuam tantum de dicto de necesse ualet consequentia. Nam bene sequitur, si sor. cur. non est possibile, ergo non cur. est necesse, ergo constat ueritas regulæ cuius figura patet hic.

Figura	I	Sor. cur. non.est possibile.
tertii	li	Ergo sor.cur.non est contingens.
ordinis	a	Ergo sor.cur.est impossibile.
Iliace	ce.	Ergo sor.non cur.est necesse.

Quarta r̃la talis est. A quocunq; dicto negatio remouet pos̃e, ab eodem remouetur contingens, eidem attribuit impos̃e, eius opposito.i.dicto affirmato attribuitur necesse.

Sensus r̃læ est iste. A tota negatiua de possibili ad totam negatiuam de contingenti, ualet consequentia. Nam bene sequitur.si sor.non cur.non est possibile, ergo sor.non cur. non est contingens. Ab eadem ad affir.de dicto t̃m de impossibili, ualet consequentia. Nam bene sequit.si sort.non cur. non est pos̃e, ergo sor non cur.est impos̃e. Ab eadem ad totam affirmatiuam de necesse ualet consequentia. Nam bene sequitur.si sortem non cur.non est pos̃e, ergo sor.cur.est.necesse, & sic constat ueritas regulæ, figura eius patet infra.

Nam hinc sequitur quarti ordinis.

Figura	pur	Sor.non cur.non est pos.
quarti	pu	Ergo sor.non cur.non est contingens.
ordinis	re	Ergo sor.non cur.est impossibile.
purpurea	a	Ergo sor.cur.est necesse.

Quantum ad tertium aduerte, quod ultra quatuor p̃missas regulas, logici inuenerunt alias ꝓ habendis æquipollẽtiis inter sexdecim ꝓpõnes modales, formatas ex his quatuor modis possibile, impossibile contingens, & necesse. sunt aũt tres, q̃m licet propositiones de contingenti, & de possibili sint distinctæ, t̃n eodem modo æquipollent, eo quod possibile & contingens conuertuntur modo quo diximus supra. Prima igitur deseruit propositionibus de possibili & impossibili. secunda propositionibus de possibili & necesse. Tertia propõnibus de impos. & necesse. Quæ autem deseruiunt ꝓpositionibus de possi. deseruiunt ẽt propõnibus de contingenti, q̃m idem est iudicium de utrisq; .

Prima igitur est hæc, oẽs propõnes de possibili & ĩpossibili æquipollent uerbo siſr ſe habente, & modo dissiſr, pro cuius notitia aduerte, quod dr̃ uerbum ſe habere similiter, quando negatur in utraq; uel affirmatur in utraq;. Si autẽ affirmat in una & negatur in alia dissimiliter ſe habent. Idẽ intellige de modo ſe habente similiter uel dissimiliter. Hæc igitur regula ſic intelligitur. Propõ prima de possibili, quæ eſt tota affirmatiua æquipollet tertiæ de impossibili, quæ eſt negatiua de modo, ut ſortem cur. eſt possibile, ergo ſortem currere non eſt impossibile. Secunda de possibili, quæ eſt negatiua de dicto æquipollet quarte de impossibili quæ eſt tota negatiua, ut ſortem non currere eſt possibile. Ergo ſor. non cur. non eſt impossibile. Tertia de possibili, quæ eſt affirmatiua de dicto & negatiua de modo, æqpollet toti affirmatiuæ de impossibili, ut ſort. cur. non eſt possibile. ergo ſor. cur. eſt impossibile ergo ſor. cur. eſt impossibile, & hæc eſt prima de impossibili, quarta de possibili, quæ eſt tota negatiua, æquipollet ſecundæ de impossibili, quæ eſt negatiua de dicto, & affirmatiua de modo, ut ſortem non cur. Nõ eſt possibile, ergo ſor. non cur. eſt impossibile, æquipollẽtiæ huius primæ regulæ patent in figura ſequenti.

prima	Sor. cur. eſt poſ.	ergo ſor. cur. non impoſ.	tertia.
2	Sor. non cur. eſt poſ.	ergo ſor. non cur. non eſt ĩpoſ.	2.
3	Sor. cur. non eſt poſ.	ergo ſor. cur. eſt impoſ.	1.
4	Sor. nõ cur. nõ eſt poſ.	ergo ſor. nõ cur. eſt impoſ.	2.

Secunda regula eſt hæc. omnes quatuor propositiones de possibili, & de neceſſe, æquipollent dicto & modo dissimiliter ſe habentibus. Hæc regula ſic intelligenda eſt. Si propoſitio de possibili ſit tota affirmatiua, propoſitio de neceſſe ſit tota negatiua, ut hic, ſor. cur. eſt possibile, bene ſequitur ergo ſortem non cur. non eſt neceſſe, & ſic æquipollent, prima de possibili. & quarta de neceſſe. ſi propoſitio de possibili eſt negatiua de dicto, & affirmatiua de modo propoſitio de neceſſe ſit affirmatiua de dicto, & negatiua de

modo ut hic Sor.non cur. eſt poſsibile, ergo ſor.cur.nō eſt neceſſe,& ſic æquipollent,ſecunda de poſsibili,& tertia de neceſſe. Si propoſitio de poſsibili eſt negatiua de modo & affirmatiua de dicto,ꝓpoſitio de neceſſe, ſit affir. de modo, & negatiua de dicto,ut hic,Sor.cur.non eſt poſsibile, ergo ſor.non cur.eſt neceſſe,& ſic æquipollent. Tertia de poſsibili, & ſecunda de neceſſe. Si ꝓpoſitio de poſsibili eſt tota negatiua,propoſitio de neceſſe ſit tota affir.ut hic ſortē non currere non poſsibile,ergo ſortem currere,eſt neceſſe, figura ueritatis huius regulæ patet infra.

prima ſor.cur.eſt poſsibile. ergo ſor.nō cur.nō eſt neceſ. 4
2 ſor.non cur. eſt poſ. ergo ſor.non eſt neceſſe. 3
3 ſor.cur.non eſt poſ. ergo ſor.non cur.eſt neceſſe. 2
4 ſor.nō cur.non eſt poſ. ergo ſor.cur.eſt neceſſe. 1

Tertia regula talis eſt.omnes propoſitiones de impoſsibili & de neceſſe æquipollent dicto diſsimiliter ſe habente, & modo ſimiliter. Hæc regula ſic intelligenda eſt.ſi propoſitio de impoſsibili ſit tota affir.ꝓpoſitio æquipollens de neceſſe ſit neg.de dicto tantum, & ſic æquipollēt prima de impoſsibili,& ſecunda de neceſſe. Vt ſi ſor.currere eſt impoſsibile,ſor.non currere,eſt neceſſe. ſi ꝓpoſitio de impoſsibili ſit negatiua de dicto tantum,propoſitio ęquipollens de neceſſe,ſit tota affir. & ſic æquipollent ſecunda de impoſsibili & prima de neceſſe. Vt ſortem non currere eſt impoſsibile, ergo ſor.currere eſt neceſſe. ſi propoſitio de impoſsibili eſt nega.de modo tātum,ꝓpoſitio de neceſſe ſit tota nega. & ſic æquipollent tertia de impoſsibili & quarta de neceſſe. Vt ſor.currere nō eſt impoſsibile, ergo ſor. non currere nō eſt neceſſe.ſi ꝓpoſitio de impoſsibili eſt tota negatiua ꝓpoſitio æquipollens de neceſſe ſit nega. tantū de dicto. Et ſic æquipollent quarta de impoſsibili,& ſecunda de neceſſe. Vt ſor. non currere non eſt impoſsibile, ergo ſor.currere nō eſt neceſſe,& ſic patet ueritas. Tertiæ rlæ, de quatuor aūt ꝓponibus de ꝯtingente non dat̄ ſpecialis regula, quoniā idem eſt

iudicium & æquipollentia de eis sicut de quatuor de possibili. Diximus enim possibile & contingens esse conuertibilia sumendo possibile contractum, & non possibile alium siue absolutum modo quo supra docuimus. De tertia regula formamus sequentem figuram. Deinde describemus uniuersalem figuram, qua ad oculum uidebis æquipollentias oppositionum omnium modalium.

prima sor. cur. est possibile. ergo sor. nõ cur. est necesse. 2.
2 sor. non cur. est pos. ergo sor. non cur. est necesse. 1.
3 sor. cur. non est pos. ergo sor. non cur. nõ est neces. 4.
4 sor. nõ cur. non est pos. ergo sor. cur. est necesse. 3.

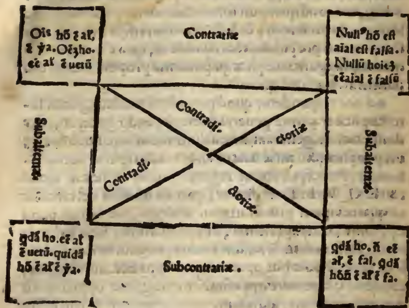
Figura uniuersalis æquipollentiarum in modalibus iuxta regulas quatuor priores.

Ordo quartus.		Ordo tertius.
Pur. sor. non cur. nõ ẽ pos.	Cõtrariæ.	E. sor. nõ cur. ẽ impos.
pur. sor. nõ cur. nõ est cõtingens		li. sor. cur. nõ ẽ ꝯtingẽs
re. sor. non cur. est impos.		a. sor. cur. est impos.
a. sor. cur. est necesse.		ce. sor. nõ cur. est neces.
Subalternæ	Contradictoriæ / Contradictoriæ	Subalternæ
A. sor. cur. est pos.	Subcõtrariæ.	E. sor. nõ cur. est pos.
ma. sor. cur. est contingens,		de. sor. cur. est ꝯtingens
bi. sor. cur. non est impos.		cu sor. nõ cur. nõ est impos.
mus. sor. nõ cur. nõ est neces.		li sor. cur. non est nece.
Ordo primus.		Ordo secundus.

Hæc dicta sint de oppositione & æquipollentia modalium.

Quantum ad quartum soluendum est hoc dubium. Cum isti duo modi uerum, & falsum numerentur inter modos sex facientes propositionem modalem, quare non memorantur in oppositione, & æquipollentia propositionum modalium.

Ad hoc respondetur quod propositio modalis, potest sumi tripliciter. primo generalissime. secundo generatur. tertio specialiter, generalissime dicitur modalis, cuius subiectū uel prædicatum modificatur aliquo adiectiuo ut homo albus cur. Princeps iniustus regnat. Sortes est homo ignorans &c. Generaliter dicitur, quando modus determinat compositionem prædicati cum subiecto, ita tamen quod oppositio & æquipollentia, fit eodem modo sicut in his de inesse, & sic uerum & falsum faciunt propositionem modalem, sicut & isti modi, opinabile, imaginabile, intelligibile, credibile, & eorum opposita. Verbi gratia opinabile est æstatem futuram pluuiosam. Intelligibile est solem esse maiorem luna, &c. specialiter autem dicitur, quando modus ita determinat compositionem pdicati cum subiecto, quod constituit propositionem, cuius oppositio & æquipollentia non possunt fieri eo modo quo & in propositionibus de inesse, & in hoc tertio sensu soli quatuor modi. s. possibile contingens. Impossibile necesse constituunt propositionem modalem. Vnde quia uerum & falsum locantur in secundo sensu, ideo relinquuntur. Vt autem scias quod oppositio & æquipollentia fiunt in propositionibus formatis per hos modos uerum, & falsum. Prius resoluas eas in orationes, indicatiuas sic. Omnem hominem eē animal, est uerū, id est & hæc est uera. Omnis homo est animal. Nullum hominem esse animal, est falsum, id est hæc est falsa. Nullus homo est animal eodem modo procede ad subcontrarias & contradictorias & subalternas, ut patet in sequēti figura.

Si autem uolueris uidere æquipollentias, ſicut in categoricis de ineſſe, appones negationem modis, quibus dictum eſt in æquipollentiis ꝓpoſitionum de ineſſe. ℂ contradictoriis ꝓpones: ꝯtrariis poſtpones, ſubalternis ꝓpones & poſtpones, ſubcontrariæ æquipolleri non poſſunt ut ſupra oſtendimus. Ver. gratia ſi uis facere æquipollere in ueritate duas contrarias in figura ꝑmiſſa in ueritate, ſic facies. Omnẽ hominem eſſe aĩal eſt uerum, ergo nullum hominem non eſſe animal eſt uerum. Si autem uis eas facere æquipollere in falſitate ſic facies. nullum hominem eſſe animal, eſt falſum, ergo omnem hominem non eſſe animal eſt falſum, eodem modo ꝓcedes ad æquipollentiam contradictoriarũ & ſubalternarum locando negationem, ſicut in illis de ineſſe.

Conſtat igitur quare duo modi ſcilicet uerum & falſum

relinquuntur nec faciunt propositionem proptiissime modalem, nec constituunt aliam oppositionem, nec æquipollentiam, quam illæ de inesse, & sic terminamus hic tractatum tertium qui est de propositione categorica simplici & modali, & de hypothetica, & earũ oppositionibus & æquipollentiis. Hæc de cap. sexto dicta sint.

Explicit trac. tertius de ꝓpositione, ordinatus p Reuerẽdum Fratrẽ Chrisostomũ Iauellum Canapiciũ, Ord. Prædi. Philosophiæ, & Sacræ Theologiæ, Doctorem.

SEQVITVR TRACTATVS quartus qui erit de quinq; pdicabilibus siue uuiuersalibus, quorum sciam accepimus a Porphirio in lib. de Isagogis ad categorias Aristo. idest in lib. de introductionibus ad prædicamenta Aristotelis.

POSTQVAM considerationem cõpleuimus de ꝓpositione & speciebus eius, & suis proprietatibus, quæ sunt conuersio, oppositio, æquipollentia, ordo doctrinæ ꝯsuetus apud logice tractatores pro ordinate instituẽdis nouitiis requirit, ut de terminis incõplexis cõibus & vsibus ꝑ tractemus ex quibus ꝓpositiones scientifice ꝑcipue componuntur, & ex huiusmodi ꝓpositionibus formandi sunt doctrinales & demõstratiui sylli. Sunt autem isti termini incõplexi quinque pdicabilia. s. genus, spẽs, differentia ꝓprium, & accidens, & decem categoriæ, quæ apud Latinum dicunt decem pdicamenta. s. substantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, pasio. Vbi quando, situs & habitus. Horum igit notitia sic ordinanda est, prius agendum est de quinque pdicabilibus. Et hoc in pſenti trac. posterius aũt de decẽ pdicamẽtis, & hoc in sequẽti trac. Hũc aũt trac. diuidemus in sex capi.

Primo agendum est de aliquibus: quorum praecognitio necessaria est antequam descendamus ad considerationem singuli praedicabilis.
Secundo agendum est de genere.
Tertio de specie.
Quarto de differentia.
Quinto de proprio.
Sexto de accidente.

Caput primum de praecognoscendis.

IN hoc primo cap. tria in primis praeconsideranda sunt, quorum notitie praeexigitur, ne tu nouitii absque ordine erudiaris & ne eadem saepius repetere simus astricti.

Primo propter quid, prius agendum est de quinque uniuersalibus siue praedicabilibus quam de praedicamentis.

Secundo, ut definiamus uniuersale, & praedicabile de quo hic intendimus, inuestigandum est quot modis dicitur, & sub quo sensu consideratur a logico, nam metaphysicus, & physicus, & logicus de uniuersalia considerant.

Tertio agendum est de sufficientia quinque uniuersaliũ, siue praedicabilium.

Quantum ad primum aduerte, quod ideo prius de praedicabilibus agendum est quam de p̃dicamentis, quoniã praedicamentum constat ex ordinata collectione plurium p̃dicabilium secundum sub, & supra in recta linea p̃dicamentali, & a latere. In recta quidẽ ordinantur genera & species usq; ad specialissima. A latere autem ordinantur differentiae, ut tibi manifestabitur in quolibet p̃dicamento, ergo necesse est p̃cognoscere quid genus, & quotuplex genus, idem dico de specie, & de differentia. Praeterea in quolibet p̃dicamento sunt quaedã ꝓpria, quae distinguunt ꝓtra cõia, & se habent ut accidentia, ergo necesse est p̃cognoscere quid ꝓprium & quot modis dicitur. Idem dico de accidente, aliter esset impossibile scientia habere p̃dicamentis. Rationabiliter igitur trac. p̃sens, p̃cedit trac. de p̃dicamentis, & hac de causa cõposuit Porphyrius Isagogas. Unde in principio libri sui inquit. Cum sit necessarium ad eam, quae est apud Aristotelẽ p̃dica-

mentorum doctrinam, nosce quid genus, quid species, quid differentia, quid proprium, quid accidens &c. tentabo breuiter, uelut introductionis modo ea, quæ ab antiquis dicta sunt aggredi.

Sed aduerte, quod non solū ad habendam p̄ntorum doctrinam oportet p̄accipere notitiā de p̄dicabilibus, sed etiā ut habeat doctrina definitionis & diuisionis, & demonstrationis teste Porphyrio. Nam definitio uera p̄pria dat tantū de specie ut declarabit infra est definitionem ueram ac essentialem non ingrediuntur nisi genus p̄ximum & differentia specifica, & excludendum est p̄prium & accidens a definitione ut manifestatur in septimo lib. metaphysicæ, ergo si uolumus recte definire, oportet ista p̄cognoscere. Præterea diuisio aliquando est generis in species, aliquando generis in differentias, aliquando speciei in indiuidua, aliquando subiecti in p̄pria, aliquando subiecti in accidentia communis, ergo ut habeamus doctrinam recte diuidendi, atque definiendi, oportet ista p̄cognoscere. Præterea, sine notitia istorum non est possibile habere scientiam demonstrandi ex consequenti nec aliquam scientiam acquirere: quoniam sola demonstratio facit scire, ut declarabit in tract. de syllogismo demonstratiuo. In demonstratione autem oportet subiectū conclusioni esse aut genus aut speciem, p̄dicatum uero proprium, & cauere ne sit accidens, medium uero esse definitionem subiecti aut passionis. Definitionem autem oportet cōstare ex genere & differentia, ergo sine notitia quinq; p̄dicabilium nec syll's demonstratiuus, nec aliqua scia haberi p̄ot. Vt ergo p̄pareē nobis uia ad notitiā p̄ntorum, ad periciam definiendi, & diuidendi, & demonstrandi, merito p̄ponitur nobis p̄sens trac. Et ut uerbo complectamur. Qui sine p̄habita istorum quinque p̄dicabilium notitia, ad acquirēdū cuiusq; generis sciam atēdit, est sicut ambulās nesciēs q̄ uadat.

Quantum ad secundum aduerte, q̄ in doctrina peripatetica uniuersale multipliciter accipitur ut infra,

Primo dicitur uniuersale signum distributiuum termini, c ui opponit, ut oīs & nullus & q̄libet, & de hoc locuti sum

homo eſt animal rationale:ut manifeſtabitur tibi in trac. de ſuppoſitionibus ſi uero conſiderat inquantum tali naturæ communi attribuuntur ab in intellectu p̄dicata intentionalia, quæ. ſ. inuenit intellectus poſtquam apprehēdit communitatem & uniformitatem & conuenientiam eius in ſuis inferioribus. Puta poſtquam intellectus apprehendit aĩal eſſe naturam ſenſitiuam, animatam, corpoream: aduertit id cō uenire oĩ ſpeciei aĩalis, & ideo attribuit ſibi ꝙ aĩal eſt p̄dicabile de multis diſtinctis ſpecie: ut de homine & leone, ex cō ſequenti attribuit ſibi quod eſt genus, quod quidem p̄dicatū non reale ſed intentionale dicitur, quoniam eſt factum per opus intellectus ſpeculātis ſuper naturam communem quā tum ſit ex ſe, ſic conſideratur a logico, & in hoc ultimo ſenſu habemus hic pertractare de quinque uniuerſalibus. ſ. de naturis: ut ſtant ſub iſtis conceptibus ſecundis, quos dicimꝰ intentiones ſecundas genus, ſpecies, differentia, ꝓprium, accidens. Conſtat igitur relictis aliis modis, quomodo definiē dum ſit uniuerſale de quo intendimus in hoc trac.

Aſsignatis modis, quibus dicitur uniuerſale in uia peripatetica, aſsignandi ſunt modi, quibus ſumitur p̄dicabile. Tu igitur aduerte ꝙ apud logicum qui ſolus modos p̄dicandi conſiderat, famoſiores ſunt tres.

Primo illud dicitur p̄dicabile, ꝙ de uno uel de pluribus aptum eſt p̄dicari ſiue p̄dicetur uniuoce, ſiue æquiuoce ſiue analogice, ſiue directe ſiue indirecte, ſiue per ſe, ſiue per accidens. Et hic dicitur communiſsimus modus, quo dicitur p̄dicabile. Hoc enim eſt commune generi, ſpeciei, indiuiduo, quod ſaltem de ſe ipſo prædicatur: ut ſortes eſt ſortes, & de hoc non intendimus hic.

Secundo illud dicitur p̄dicabile, quod de multis prædicat ſiue uniuoce: ſiue æquiuoce, ſiue analogice, & hoc modo non intendimus hic. Nam hoc modo ſanum, canis, ita eſſet prædicabile & genus, quod non eſt uerum, ut declarabitur, ſicut animal, & ſpecies, ſicut homo & capra, & hic dicitur modus communis.

Tertio illud prædicabile dicitur, quod de multis & non

de uno solo aptum est prædicari uniuoce, & est determinatæ naturæ, puta, aut substãtia aut quantitas aut qualitas &c. & sic de prædicabili intendimus hic. Positis igitur modis quibus prædicabile dicitur & quibus uniuersale, nunc definienda sunt iuxta sensum secundum quem intendimus hic de eis pertractare.

Tu igitur aduerte q uniuersale apud logicum est natura communis determinata: ut est in multis, uel non repugnat sibi esse in multis: ut animal, homo lapis &c.

Dicitur natura communis, ad differentiam naturæ indiuiduatæ & singularis: ut est hic lapis, Sortes & Plato, quæ non est apta esse nisi in uno supposito. Dicitur determinata ad differentiarum sex transcendentium, quæ sunt.

Ens. De his formauimus specialem tractatum isagogi.
Vnum. cum ad metaphysicam, quem de sex transcenden
Verum. tibus nũcupauimus. Ista trãscendẽtia non possunt
Bonum. dici uniuersalia in sensu, quem intendimus, qm
Aliquid. insunt nõ solum in multis. Sed in oĩ re cuiuscunq;
Res. naturæ siue sit res substantiæ, siue accidentis, siue increata, siue creata, siue corporea siue incorporea. In omnibus enim inueniũtur. Nam & deus est maxime ens, uerum, bonum, unum, aliquid, & res. Non ergo sunt uniuersalia, sed super uniuersalia: utpote circundantia omne genus entis.

Dicitur: ut est in multis, uel sibi non repugnat esse in multis quoniam aliqua natura communis. de facto est in multis: ut homo, capra, leo, & omnis natura specifica completa in mundo inferiori, quæ recipit perpetuitatem ex successione indiuiduorum aliqui excipiũt phoenicem sed de hoc trã seat, aliqua autem non de facto est in multis, sed ei non repugnat esse in multis: in natura solis & lunæ & intelligentiarum, quorum natura specifica perpetuatur in uno indiuiduo, & ideo non est opus eam partiri in multis indiuiduis, est tamen in potentia primi ea multiplicare secundum quod sapientia sua disponeret. Vnde non est impossibile creari

plures soles & lunas & cætera ex consequēti non repugnat naturæ solis & lunæ communicari pluribus suppositis, & ut sic est natura uniuersalis.

Prædicabile autem alio modo definitur a logico nominali, & a logico reali ac uere peripatetico. Nam logicus nominalis dicit quod prædicabile est terminus uniuocus aptus natus prædicari de pluribus: ut ly animal de homine & asino, & ly homo de sorte & Platone. Et sic nullus terminus discretus siue singularis: ut sortes, nec transcendens: ut ens & unum, nec compositus siue complexus: ut hominem esse animal nec æquiuocus potest esse, prædicabile & uniuersale quod idem est. Ad hoc ergo quod sit prædicabile & uniuersale, oportet quod sit terminus communis, simplex, uniuocus aptus de pluribus prædicari. Quid autem sit terminus æquiuocus & uniuocus & analogus, manifestabitur tibi in trac. sequenti.

Logicus autem realis dicit quod prædicabile est natura communis, apta nata prædicari de pluribus uniuoce: id est est natura communicabilis multis siue speciebus siue indiuiduis, non in se con. derata, sed ut stat sub hoc conceptu: scilicet prædicari de pluribus actu uel aptitudine & uniuoce: id est secundum eadem rationem & non secundum diuersas. Verbi gratia Genus est natura communis & non singularis: ut stat sub hoc conceptu secundo, qui dicitur secunda intentio: scilicet prædicari de pluribus differentibus specie: ut animal de homine, capra, æquo asino, & cætera & sic secundum hanc uiam uniuersale & prædicabile, non dicunt naturam communem absolute & in se considera tam, quia ut sic non cadit sub consideratione logici sed metaphysici, sed dicunt naturam communem: ut stat sub secunda intentione quæ est conceptus secundus fundatus super primum, qui dicitur prima intentio. Qui conceptus secundus est prædicari de pluribus uniuoce, ita quod prædicabile nec est natura tantum, nec conceptus tantum, quem nominales dicunt terminum mentalem, sed natura communis sub conceptu modo quo diximus,

Et hanc uiam intendo sequi, & in cap. sequenti in definitione generis manifestabitur quomodo genus nec aliud uniuersale definitur, ut terminus mẽtalis, sed ut natura: ut stat sub secunda intentione. Constat igitur quot modis dicitur uniuersale & prædicabile, & quid utrũque sit secundum illum sensum, quem hic intendimus. Et aduerte quod utrunque est idem secundum rem & conuertibiliter, sed differunt ratione. Nam natura communis dicitur uniuersale inquãtum est apta esse in multis, dicitur autem pdicabile, inquantum est apta prædicari de multis uniuoce.

Quantum ad tertium aduerte quod uniuersale & prædicabile sumpta in ultimo sensu iuxta distinctiones præpositas, sunt tantum quinque: scilicet genus, species, differentia, proprium & accidens, quorum sufficientia sumitur ex hoc. Omne uniuersale & pdicabile iuxta ultimum ppositæ diuisionis sensum, & in multis & pdicabile de multis, ergo uel est pdicabile de multis uniuoce in qd uel in quale. isti enim sunt uniuersalissimi modi pdicandi: ut declarabitur tibi in trac. sequenti si in quid, hoc potest esse dupliciter, quoniam uel in quid de pluribus differentibus specie, & sic est genus. Vel in quid de pluribus differentibus numero, & sic est species. Si in quale, hoc dupliciter, quia uel in quale, quod est de essentia rei, & hæc est differentia essentialis, uel generica uel specifica generica quidem: ut sensitiuum, specifica autem: ut rationale. Vel in quale quod est accidens in re. Et hoc dupliciter, quia uel tale accidens est proprium fluẽs a natura rei, sicut risibile fluit a natura rationali, & sic est quartum pdicabile quod dicitur pprium. Vel tale accidens est commune, non fluens a principiis rei, & sic est quintum pdicabile, quod facit ppositionem accidentalem: ut homo est sedens, est currens, est sanus, est æger &c. Sed aduerte quod accidens siue proprium siue commune, constituunt quartum & quintum pdicabile, non respectu esse, sed respectu modi pdicandi, eo quod pprium ɔstituit ppositionem p se, accidens autẽ, constituit pdicationem p accidens: ut tibi declarabit loco suo, quando. s. tractabimus de differentia quarti & quinti præ-

dicabilis. Constat igitur tibi, quam sufficiens sit diuisio uniuersalis & ꝑdicabilis in quinque: scilicet in genus, speciem differentiam, proprium, & accidens ita quod hæc conclusio est uera. Tantum quinque sunt uniuersalia & prædicabilia iuxta sensum intentum a logico.

Quod si dicas, si tantum quinque sunt uniuersalia & prædicabilia, ergo omnia uniuersalia & ꝑdicabilia sunt quinq;. Hoc autem est falsum, quoniam genus esset quinque ꝑdicabilium, similiter species & differentia &c. consequentia patet, quoniam ab exclusiua ad uniuersalem affirmatiuam ualet consequentia: ut tibi declarabitur in trac. de ꝯsequentiis.

Respondetur, negatur consequentia, ad probationem dicitur quod regula non tenet quando mutatur suppositio, constat autem quod ly quinque in exclusiua tenetur collectiue, in uniuersali autem affirmatiua uidetur teneri distributiue. Vel dic quod ab exclusiua ad uniuersalem affirmatiuã non ualet consequentia, in terminis numerabilibus. Hæc de primo cap. dicta sint.

Caput secundum de genere.

IN cap. secundo agendum est de genere logico quod est primum & magis commune inter quinque uniuersalia & prædicabilia. Et hic tria agenda sunt, primo: ut sciam⁹ quod & quid sit genus logicum, declarandum est quot modis sumitur genus, secundo definiendum est, iuxta sensum intentum a logico tertio diuidendum est.

Quantum ad primum aduerte ꝙ hic non intendimus assignare quoscunque modos quibus consueuit sumi genus sed tantum illos, qui nostro proposito deseruiunt. Quod dico: ut præseruem me a modis quibus sumitur genus apud grãmaticum: ut genus masculinum, fœmininum, neutrũ, promiscuum &c. Hæc enim nullam habent similitudinem cum genere Logico, ideo relinquantur. Nostro uero proposito deseruit genus politicum siue ciuile, eo quod: ut declarabitur assimilationem habet cum genere logica & ideo assignandi sunt modi quibus apud ciuilem sumitur genus ut ꝑ ipsos manu ducamur ad genus logicum.

uniuocum & eiuſdem ſpeciei cum multitudine genita. Defectu cuius, nec Dominus, nec Cœlum nec Sol poteſt dici hominum genus, quoniam ſunt principia æquiuoca uniuerſalia, nec eiuſdem naturæ cum genitis, licet ſit uerum dicere quod Deus & Cœlum, & Sol generant hominem, tertio requiritur quod tale principium diſiunctiue ſit uel productiuum uel conſeruatiuum talis multitudinis per ſucceſsionem prouenientis: ut excludamus locum & patriam uiolentam. Hæc enim non dant nec conſeruant, ſed potius deſtruunt genitum. Vnde nec aqua poteſt dici genus hominum, nec aer peſtifer, nec terra infœcunda. Solus ergo locus naturalis, meretur dici genus hoc ſecundo modo acceptum.

Viſis modis, quibus dicitur genus apud ciuilem, declarandus eſt modus quo ſumitur apud logicum, deinde manifeſtabitur, quam ſimilitudinem habet eſt quam differentiam, genus ciuile primo & ſecundo modo ſumptum, cum genere logico.

Tu igitur aduerte quod tertio ſumitur genus pro eo, cui ſupponitur ſpecies, & hoc eſt genus logicum, in quo ſenſu color eſt genus, quia ei ſupponitur albedo; ut ſpecies & nigredo, & medii colores. Idem dico de animali, cui ſupponitur homo, capra, leo, canis &c. Hic declarandus eſſet ſenſus huiuſmodi generis & definitionis ſuæ. Verum quia infra replicabitur, ideo pro nunc ſuſtine.

Viſo quid ſit genus tertio modo acceptũ, quod eſt genus logicum declarandum eſt quam conuenientiam & differentiam habet cum eo, genus ciuile primo & ſecundo modo acceptum. Tu igitur aduerte quod genus ciuile primo modo ſumptum in uno conuenit cum genere logico, ſed in duobus differt. Conuenit quidem in hoc q᷑ ſicut genus ciuile importat collectionem multorum hominum ordinatorum inter ſe, put deſcendunt ab uno primo, ad q᷑ reſpiciunt. Sic genus logicũ importat multitudinē ſpecierum, quæ ſub ipſo ptinent actu aut potẽtia: ut tibi infra declarabitur & ſunt ad inuicē ordinatæ. ſunt enim rerũ ſpecies ut numeris

ut declaratur in nono lib.metaphysicæ, inter quas dať una perfectißima, ut mensura aliarum, sicut in genere animalis datur homo, ut pfectißima species, & in genere metalli dať aurum. Differt autem in duobus, primo quia genus ciuile primo modo sumptum, est quoddam totum p modum totius integrales, cuius partes sunt homines unius cognationis descendentes ab uno primo, sed genus logicum non est totum integrale, quoniam totum integrale est compositum ex partibus, genus autem logicum non est compositum ex suis speciebus, immo est suæ species, ideo dicitur totum uniuersale. Quomodo autem differant totum essentiale & integrale, & uniuersale, & potestatiuum, manifestabimus in trac. de syllogismo topico, secundo differt, quia genus ciuile primo modo sumptum non pdicať in recto de his, quæ sub eo continentur, quoniam totum integrale non pdicať in recto de partibus. Hæc enim est falsa, paries est domus, sic falsa est ista. Cæsar est genus Romanorum sumptum primo modo genus autem logicum cum sit totum uniuersale, pdicatur in recto de speciebus sub eo contentis. Nam homo est animal, & leo est animal &c. Et ratio huius est, quia totum integrale differt realiter a partibus totum autem uniuersale, non differt realiter sed ratione a contentis sub eo ut tibi in philosophia manifestabitur. Constat igitur quomodo cōueniunt & quomodo differunt genus ciuile primo modo sumptum, & genus logicum.

Differunt etiam & conueniunt genus ciuile secundo modo sumptum, & genus logicum. Conueniunt quidem hoc, quod sicut genus ciuile secundo modo sumptum est principium multitudinis ordinate ab eo descendentis, sic & genus logicū est principiū suarū spērum ꝯstitutiuū, nam aīal adiuncto rōnali ꝯstituit hoīem, & adiuncto irrationali, constituit brutum. Differunt uero in hoc quod genus ciuile secundo modo sumptum, est principiū extrinsecū productiuū. Nec est de essentia eorū quorū est principiū, genus aūt logicū est principium intrinsecū suarum spērum, & est sicut materia. Vnde spēs apud logicū constituitur ex genere & differentia

sicut

ſicut apud phyſicum res naturalis ex materia & forma. Sed pro nunc crede, donec in philoſophia erudiaris. Conſtat igitur tibi quomodo conueniunt & differunt genus ciuile. Secundo modo ſumptum, & genus logicum. Rationabiliter ergo præmiſimus tres modos, quibus dicitur genus.

Quantum ad ſecundum dimiſſo genere ciuiliter dicto, definiendum eſt genus logicum, tu igitur aduerte, quod apud nominales ſic definitur. Genus eſt terminus uniuocus prædicabilis in quid de pluribus differentibus ſpecie.

Primo dicitur terminus, qui debet intelligi, terminus mentalis, qui eſt conceptus intellectus, & non natura rei, quæ concipitur, quoniam apud eos natura rei, non eſt de conſideratione logici, ſed philoſophi qui eſt artifex realis. Logici autem eſt conſiderare conceptus & uoces tam complexas quam incomplexas.

Secundo dicitur uniuocus, quoniam terminus æquiuocus ſiue analogus ut diximus ſupra, non eſt aliquod uniuerſalium. Vnde neque canis neque ſanum, neq; ens, nec aliud tranſcendentium poteſt eſſe genus, quoniam non ſunt uniuoca, ut tibi declarabitur in tractatu ſequenti, in ante prædicamentis.

Tertio dicitur, prædicabilis inquid, ad differentiam differentiæ & proprii & accidentis, quæ prædicantur in quale. Nam facta interrogatione, qualis eſt homo, reſpondetur rationalis, riſibilis, albus uel niger. Genus autem prædicatur in quid, ut quid eſt homo, reſpondetur, eſt animal. Quid eſt albedo, reſpondetur, eſt color.

Quarto dicitur, de pluribus differentibus ſpecie, ad differentiam ſpeciei ſpecialiſsime, quæ prædicatur de pluribus differentibus ſolo numero & non ſpecie, ut homo de hoc & hoc homine, idem intellige de aſino & æquo &c.

Hæc definitio tota acceptatur a logico reali præter primam particulam ſcilicet ly terminus. Nam apud realem genus non eſt terminus, id eſt conceptus mentis, ſed natura communis ut ſtat ſub conceptu, qui eſt ſecunda intentio ſiue ut alii dicunt, genus ſumitur hic pro re ſubſtrata ſecun-

de decem prædicamentis, quoniam cõstat quod sunt entia realia, & ut realia simpliciter considerantur a metaphysico, ut patet in lib. 5. metaphysice.

Secundo dicitur quod prædicatur de pluribus. Aduerte hic duo, primo ly prædicatur, intelligendum est in aptitudine & non in actu, ut dicatur sic. Genus est quod est prædicabile, uel aptum natum prædicari de pluribus. Nam posito casu quod omne animal desineret esse præter hoiem adhuc animal esset genus, quoniam & si de facto natura sensitiua, a qua dicitur animal, esset in solo homine & de eo prædicaretur, tamen ex sui natura, quæ est communis, esset aptum esse in pluribus & prædicari de pluribus speciebus secundo subintelligendum est uniuoce & immediate, & per lineam rectam & non a latere, propter primum excluduntur æquiuoca, ut canis & cancer, quoniam & si prædicantur de pluribus, non tamen unica ratione, ideo non sunt genus, propter secundum excluditur prædicatio de indiuiduis. Nam & si genus prædicatur de pluribus indiuiduis, ut hæc est uera. Sortes est animal, Plato est animal, tamen non potest dici genus indiuiduarum, quia non prædicatur de eis immediate. sed mediante specie, propter tertium excluditur prædicatio de differentia. Nam genus non prædicatur per lineã rectam de illa sed a latere, neq; enim supponitur generi sed locatur a latere, ut uidebis in arbore, quam figurabimus infra, licet ergo genus prædicetur de pluribus differentiis: in quas diuiditur puta rationale est animal, & irrationale est animal, tamen non dicitur genus per respectum ad illas, quoniam non est prædicatio per lineam rectam, sed per lateralem.

Tertio dicitur, de pluribus differentibus specie pro cuius notitia aduerte quod licet Porphyrius non immoretur ad declarandum hanc particulam differentibus, tamen author minoris logicæ. Petrus Hispan. propter nouitiorum instructionem diffuse hoc immoratur, & quoniam idem & differens opponuntur: & unum oppositorum cognoscitur per alterum, ideo prius manifestat modos, quibus dicitur

idem, deinde transfert se ad modos quib⁹ dicitur differens. Quantum igitur ad modos identitatis ponit tres famosos & tertium subdiuidit in quatuor.

Primus modus dicitur idem, genere: secundus idem specie, tertius idem numero.

Idem autem numero partitur quatuor modis scilicet idē nomine idem definitione, idem proprio, idem accidente, nunc singuli declarandi sunt & resoluendi ut infra.

Aduerte igitur quod illa dicūtur eadem genere, quæ sub uno genere continentur ut homo & asinus sub animali, albedo & nigredo sub colore.

Hic modus indiget duplici limitatione. Prima est, quod contineatur sub eodem genere proxime, & non sub eodem genere absolute, aliter homo & pomum essent eadem genere, quoniam continentur sub corpore animato. Verū quia inter hominem & corpus animatum: mediat aliud genus scilicet animal, sub quo continetur homo & non continetur pomum, ideo homo & pomum non sunt eadem genere scilicet proximo de quo solo hic intendimus. secundo quod contineantur saltem sub eodem proximo genere logico, licet nō physico, quod dico propter corpus corruptibile, ut terra, & incorruptibile, ut cœlum quæ licet non sint eadem genere physico, ut declarauimus in decimo metaphysicę, sunt tamen eadem genere logico, quoniam continentur immediatè sub corpore, quod de eis secundum unā rationem prædicatur. Quæ quidem ratio est hæc. Corpus est substantia trina dimensione, id est longitudine, latitudine & profunditate signata. Hæc autem ratio competit terræ, & cœlo, ut patet. Constat igitur quæ sint eadem genere.

Eadem specie sunt, quæcunque sub eadem specie continentur, ut sortes & Plato.

Hic modus indiget unica limitatione scilicet quod contineantur sub eadem specie specialissima, quæ scilicet non habet sub se alias species. Defectu huius sortes & hic asinus non sunt eadem specie, licet contineātur sub animali, quod

est species corporis animati. Nam animal non est species specialissima, sed subalterna, ut tibi declarabitur in capitulo sequenti, pro nunc sustine. Intelligatur ergo sic, eadem specie sunt, quæ sub eadem specie specialisma continentur, ut duo homines sub homine, duo asini sub asino.

Eadem autem numero sunt, quæ non distinguuntur supposito, & in hoc distinguũtur eadem specie & eadem numero. Nam eadem specie licet sint unum in natura specifica, non tamen sunt unum suppositum sed plura, ut sortes & Plato, eadem autem numero sunt unum supposito, ut Marcus & Tullius &c. & omnia synonyma.

Eadem autem numero sunt quadruplicia, quoniam quædam nomine, quædam definitione, quædam proprio, quædam accidente. Et in omnib⁹ istis modis seruatur identitas numeralis, quia seruatur identitas suppositi. Nam licet multiplicentur nomina synonyma, tamen idem suppositum seruatur, ut Marcus Cicero scribit. Similiter licet sortes sit homo, & sit animal rationale, & licet sit homo & risibilis, & licet sit homo & sit albus, tamē sortes semper est idē suppositum, quoniam definitio & definitum sunt idem essentialiter. Res autem & proprietas eius, & accidēs commune existens in ea, sunt eadem subiecto, ex consequenti non multiplicantur supposito, propterea in omnibus quatuor prædictis modis stat identitas numeralis.

Sed dices, quæ sunt eadem proprio, ut sortes risibilis & eadem accidente, ut sortes albus, non uidentur esse eadem numero, quoniam non sunt eadem specie, nec eadem genere. Sortes enim est in specie hominis, & sua albedo in specie coloris, quod uero non sint eadem genere patet. quoniam sortes est in genere substantiæ, & albedo in genere accidentis, puta in qualitate, ergo non sunt eadem numero, probatur consequentia, identitas numeralis est maxima identitas. Maxima autem supponit minorem. Minor uero est identitas specifica & generica, quoniam stant cum distinctione suppositorum quam excludit identitas numeralis ergo &c.

generalissima, ut declarabitur infra.

Differentia specie quæcunque sub diuersis speciebus continentur, ut sortes & hic asinus, sortes enim continetur sub homine & hic asinus sub asino.

Aduerte hic duo. primo quod intelligitur de diuersis speciebus specialissimis & non subalternis. Nam licet sortes, & hic asinus contineantur sub una specie subalterna, puta sub animali, tamen non dicuntur unum specie, quoniam non continentur sub una specie specialissima, sed sub diuersis, quæ sunt homo & asinus. secundo aduerte, quod ad hunc modū reducuntur quæcunque non solū sub diuersis speciebus continentur, ut duo indiuidua diuersarum specierum, sed etiam quæcunque sunt diuersæ species specialissime ut homo & asinus, albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo &c.

Differentia numero sunt quæcunque diuersum numerum constituunt, id est quæ sunt plura supposita & non unum sub una specie specialissima contenta, & sic omnia indiuidua eiusdem speciei differunt numero, ut sortes plato. Petrus Ioannes &c.

Positis & enumeratis modis, quibus aliqua sunt idem, & quibus aliqua differunt, reuertendum est ad declarationem definitionis de genere, in qua dicitur quod prædicatur de pluribus differentibus specie, per quam particulam differt genus a specie specialissima & a differentia specifica, & a proprio. Hæc enim ut declarabitur tibi infra, prædicantur de differentibus solo numero, ut homo de sorte & Platone & rationale quod est differentia specifica de hoc, & hoc homine, & risibile quod est proprium de hoc, & hoc homine.

Vltimo dicitur in definitione generis, in eo quod quid ubi nota quod illud prædicatur in quid, ad quod conuenienter respondetur per interrogationem factam per quid, sed p̄ genus conuenienter respondeť ad interrogationem factā per quid. Nam quando interrogatur quid sit hō, conuenienter respondetur ꝙ est animal, quod est genus. Sed aduerte,

quod hæc ratio ſumitur a ſigno. Sed ex natura rei ideo genus prædicatur in quid, quia habet modum ſubſtantiæ, & quidditatis: ſicut & differentia & proprium habent modum qualitatis: ideo non inquit ſed in quale prædicantur, ut dicemus loco ſuo. Conſtat igitur quomodo definitio præmiſſa de genere uerificatur quo ad ſingulas particulas. Rurſus ſic definitur. Genus eſt cui ſupponitur ſpecies, id eſt genus eſt illud ſiue illa natura communis modo ſupra expoſito, cui ſupponitur ſpecies. Pro cuius notitia aduerte, quod genus dupliciter conſiderari poteſt. primo ut eſt natura communis prædicabilis de multis & ab eis participabilis, quæ differunt ſpecie, & ſic data eſt præmiſſa, definitio. ſecundo ut reſpicit ſpeciem ſibi inferiorem. Nam genus & ſpecies ſunt relatiua, ut dicemus infra, eſt enim genus ſpeciei genus & ſpecies generis ſpecies, & ſic de eo datur hæc ſecunda definitio ſcilicet. Genus eſt cui ſupponitur ſpecies quæ ſic habet intelligi. Genus eſt cui directe & immediate & tanquam ſub ſuperiori ſupponitur ſpecies.

Primo dicitur directe, ad differentia differentiam diuidentium genus quæ non directe ſed lateraliter reſpiciunt genus ut tibi manifeſtabitur in arbore porphyriana, quam ſcilicet Porphyrius adinuenit & ordinauit.

Secundo dicitur immediate, ad differentiam indiuiduorum quæ ſupponuntur generi, ſed mediante ſpecie, ut ſortes ſubiicitur animali, ſed mediante ſpecie hominis, & hic aſinus ſubiicitur animali ſed mediante ſpecie aſini.

Tertio dicitur, & tanquam ſuperiori, ad differentiam indiuidui uagi cui ſupponitur indiuiduum ſignatum, non tanquam inferius ſub ſuperiori formaliter & eſſentialiter, ſed tanquam ſingulare certum ſub ſingulari incerto & indeterminato, in hoc enim diſtinguũtur indiuiduum ſignatum, & indiuiduum uagum, ut tibi declarabitur infra, indiuiduum autem ſignatum eſt quod ſignatur noie ꝓprio aut pro nomine demonſtratiuo: ut ſortes & hic homo, & hoc facit propoſitionem ſingularem. Indiuiduum autem

uagum, signatur nomine specifico siue communi cum signo particulari: ut quidam uel aliquis homo. Patet igitur, quomodo secunda definitio data de genere est uera. Hæc de definitione generis tam prima quam secunda dicta sint.

Quãtum ad tertium: scilicet quomodo diuidatur genus apud logicum & de mente Porphyrii, aduerte quod diuiditur in genus generalissimum & in genus subalternum, nã cum non sit processus in infinitum ascendendo in quolibet prædicamento in generibus: ut alias tibi manifestabitur in secundo metaphysicæ & in primo post. &c. est deuenire ad unum primum quod prædicatur uniuoce de omni contento sub tali uel tali prædicamento: ut tibi declarabitur in tract. sequenti, & hoc erit genus generalissimum: ut substãtia in prædicamento substantiæ, & quantitas in prædicamento quantitatis, & cum sit descensus a generalissimo ad speciem specialissimam per lineam rectam & per multos gradus, ut tibi manifestabitur in arbore Porphyrii inter media erunt genera subalterna, quoniam prædicantur de pluribus differentibus specie in eo quo quid & subalternantur: id est supponuntur generi superiori: ut corpus sub stantia, & corpus animatum sub corpore, & animal sub corpore animato. Videndum est igitur quid sit genus generalissimum, deinde quid genus subalternum, postremo elicietur corollarium.

Tu igitur aduerte quod genus generalissimum sic describitur apud logicum & porphyrium. Genus generalissimum est illud super quod non est aliud genus superueniens, & sic intellige. Genus generalissimum est illud genus in singulo prædicamento, quod supra se non habet aliud genus, & sub se continet omnia alia genera illius prędicamenti: ut in pdicamẽto subiectæ, generalissimum est substantia, quæ licet supra se habeat ens & alia trãscendentia, nõ tñ aliud genus. Transcendentia.n. ut dicemus non sunt genera, & sub se continet alia genera in eodem prædicamento. Nã sub substantia est corpus & corpus aiatũ & aïal. Hæc igiĩ sit prima definitio gñis gñalissimi ex qua sequiĩ secũda, q̃ est hæc

contineat oēm naturam. Sed ens & alia transcendentia nō dicūt determinatā naturā imo continent oēm & uerificant de omni natura, non.n.tm̄ substantia est ens, unū, uerū, bonum, &c. sed & quantitas & ad aliquid & qualitas, & omne contentum in quolibet p̄dicamento est ens, unū, uerū, &c. Non ergo sunt genera, & aduerte quod Porphyrius aliam rationem adducit, dicens quod decē generalissima nō conueniunt in ente uniuoce sed æquiuoce. Genus aut debet esse uniuocum: ut diximus supra, ergo ens ex alia transcendentia non sunt genera. In ergo autem metaphysicæ. Aris. aliā rōnem adducit, quia. s. omne genus diuiditur per differentias formales, quæ sunt extra conceptum generis. Sed nihil est extra conceptum entis, quoniam p̄dicatur de oibus, ergo nec ens nec alia transcendentia sunt genera. Verū quia hmōi rationes potius sunt metaphysicales q̄ logicæ, ideo sustine, & pro nunc fidem habeas sic esse. Hæc de primo prædicabili dicta sint, & hic terminatur secundum caput.

Caput tertium de specie.

IN tertio capite agendum est de specie cuius consideratio rationabiliter subsequitur considerationem de genere, qm̄ sunt relatiua, est enim genus speciei genus, & species generis species, relatiua autem per se inuicē cognoscuntur sicut per se inuicem definiūtur. De specie igitur tria uidenda sunt primo. Quot modis sumitur: ut sciamus modum in quo consideratur a logico, secundo quid sit secūdū logicum, tertio quomodo diuiditur apud logicum.

Quantum ad primum aduerte q̄ spēs in uariis scientiis diuersimode sumitur, apud grāmaticū sumitur p̄ originali dispositione dictionis, prout originatur a priori dictione uel non originatur. Nā si nō, appellatur dictio primitiuæ speciei ut cœlum, si sic, appellatur dictio deriuatiuæ speciei, ut cœleste. Apud rhetores & poetas sumitur pro aspectu & dispositione, quam ostendit homo in facie prout est tristis aut lætus aut amicus aut inimicus. Apud physicum sumitur pro rei similitudine, & in libro secundo de anima sumitur p̄ similitudine, qua res sensibilis sensu apprehenditur, & dicitur

ſpecies ſenſata, quæ imprimitur in ſenſu ſicut imago in ſpeculo. Idem fit in intellectu, & dicitur ſpecies intelligibilis, de qua pertractatur in tertio de anima, ubi inquit Ariſtoteles quod lapis non eſt in anima, ſed ſpecies lapidis. Apud metaphyſicum phyſicum ſumitur pro forma exemplari, quæ apud græcum dicitur. Idea, iuxta quem ſenſum Plato naturas ſpecificas appellauit ideas, de quibus ſatis, diſputatur in libro ſeptimo metaphyſicæ. Apud communiter loquentes ſumitur pro particularitate, & id frequentatum eſt apud iuriſtas, nam dicentes, & id in ſpecie intendunt in particulari. Sumitur & pro pulchritudine. Vnde famoſum eſt illud. Species priami digna eſt imperio, & illud ſpecioſus forma præ filiis hominum. Sumitur uulgatiſsime pro aromate. Sed nullus horum modorum conſideratur a logico nec illi deſeruit præter modum, quo ſumitur pro pulchritudine cuius & meminit Porphyrius in principio capitis de ſpecie dicens. Species autem dicitur uniuſcuiuſque forma, ſecundum quam dictum eſt, priami quidem ſpecies, digna eſt imperio. A logico autem ſumitur ſpecies pro natura communicabili pluribus indiuiduis, quæ ſub determinato & certo genere ponitur: ut homo ſub animali, albedo ſub colore dulcedo ſub ſapore, & relictis omnibus aliis modis de hoc ultimo hic intẽdimus qui aliqualiter aſsimilatur ſpeciei ſumpte pro pulchritudine. Nam ſicut pulchritudo perficit iuuentutem, ut dicit Ariſtoteles in decimo ethicorum ſic ſpecies actuat & perficit gen⁹. Vnde comparatur ad ipſum: ut forma ad materiam, ſicut tibi manifeſtabitur in philoſophia, pro nunc ſuſtine.

Quantum ad ſecundum aduerte quod de ſpecie apud logicum duplex definitio formaĩ. Prima cõuenit ſoli, ſpecialiſſimæ, ſecũda aũt conuenit cõiter ſpeciei ſubalternæ & ſpecialiſsimæ, quomodo autem differant dicemus infra.

Prima igitur eſt hæc. Species eſt quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tantum & inquid.

Primo dicitur quæ: id eſt eſt illa natura communicabilis ad differentiam naturæ indiuiduæ & ſingularis, quæ non

ſpecies ſed ſuppoſitum dicitur ſecundo dicitur.

Secundo dicitur, quæ prædicatur, aduerte ſicut diximus in definitione generis intelligendum eſt non actu ſed aptitudine: ut ſic exponatur, quæ prædicatur: id eſt apta quantum ſit ex ſe prædicari de pluribus, nam ſtat quod ſub natura communicabili pluribus ſit tãtum unum indiuiduum, & tamen ſit ſpecies: ut licet in creatione hominis fieret & tantum Adam: adhuc homo eſt ſpecies, quia natura humana ex ſe ē apta cõmunicari pluribus. Idem intellige de ſole & aliis erraticis aſtris, quæ omnia differunt ſpecie, licet ſub ſe de fato non habeant niſi unum indiuiduum. Sed cauſa huius manifeſtabitur tibi in libro de cœlo.

Tertio dicitur de pluribus differentibus numero tantum per quod diſtinguitur ſpecies ſpecialiſsima a genere, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, & etiam de differentibus numero ſed mediate, hæc enim eſt uera, homo eſt animal, & hæc eſt uera. Plato eſt animal.

Quarto dicitur, & inquid: ut diſtinguatur a differentia & proprio & accidente, quæ prædicantur in quale & non in quid. Nam ſi interrogaris quid ſit ſortes. Reſpondes, ꝙ eſt homo, ergo ſpecies prædicatur inquid.

Conſtat igitur quomodo prædicta definitio eſt uera. Sed aduerte, ad hoc quod aliqua natura communis ſit ſpecies, ultra conditiones poſitas & declaratas in definitione requiritur quod ſit natura integra & perfecta, & non ſit pars, propterea anima hominis non eſt ſpecies ſed pars ſpeciei apud Ariſtotelem quia anima non eſt homo, ſed pars eſſentialis hominis, nec aliqua pars corporis eſt ſpecies, ſed pars ſpeciei integralis, & tamen anima prædicatur inquid de hoc & illa & illa anima, quæ differunt numero. Similiter manus & caput prædicatur de hac & illa manu, & caput de hoc & illo capite, & tamen non ſunt ſpecies ratione dicta.

Secunda definitio eſt hæc, ſpẽs eſt quæ poniť ſub aſsignato genere, & de qua genus in eo quod quid eſt prædicatur.

Aduerte primo ꝙ hæc definitio differt a præcedenti, eo ꝙ eſt communior, uerificatur enim non ſolum de ſpecie

nere ꝑtinet, reſpũ cuius dicat ſpẽs, ſic ſpẽs ſpãliſsima eſt illa, quæ cũ ſit ſpẽs nõ põt eſſe genus, qa ſub ſe nõ ꝑtinet aliqua inferiora reſpũ q̃rũ dicat genus. Tertia eſt iſta, ſpẽs ſpãliſsima eſt illa, ſub qua nõ eſt inferior ſpẽs, nã ſicut genus gñaliſsimũ eſt illud ſicut diximus, ſupra qđ nõ eſt aliud aduenies genus, ſic ſpẽs ſpãliſsima eſt illa ſub qua nõ eſt inferior ſpẽs, & aduerte ꝙ hæc tertia eſt cã ſecũdæ, & ſe hẽt ad illã ut aña ad ꝯñs. Nã bene ſequit. Spẽs ſpãliſsima eſt illa ſub qua non eſt inferior ſpẽs, ergo ita eſt ſpẽs, ꝙ non põt eẽ genus. Quarta eſt iſta, ſpẽs ſpãliſsima eſt illa, quæ cum ſit tm̃ ſpẽs, non diuidit in ſpẽs, ſed tm̃ in indiuidua & ꝓpter hoc differt a ſpecie ſubalterna: ut ſtatim apparebit. De ſpecie autẽ ſubalterna datur duplex diffinitio, quarum prima eſt ea, quæ præmiſſa eſt. ſ. ſpẽs eſt, quæ ponit ſub aſſignato genere. Hæc tñ definitio cõis eſt ſpeciei ſubalternæ, & ſpeciei ſpãliſsimæ: ut ſupra docuimus, ſecunda uero quæ ſoli ſubalternæ competit eſt hæc, ſpecies ſubalterna eſt illa, quæ cum ſit ſpecies, & põt eſſe genus, nã ſicut genus ſubalternũ: ut ſupra docuimus, eſt illud quod cum ſit genus . ſ. reſpectu inferioris eſt ſpecies reſpectu ſuperioris. Verbi gratia corpus animatum cõparatũ ad aĩal ut ſuum inferius, eſt genus comparatum autem ad corpus ꝙ eſt ſuperius, eſt ſpecies, ſic eſt de ſubalterna ſpecie, puta de animali, nã cõparatũ inferioribus puta ut eſt hõ aſinus, leo &c. eſt genus, comparatum autem ſuperiori. i. corpori animato, eſt ſpecies, quoniam minus cõmune eſt q̃ corpus animatũ: ut uidebis in arbore Porphyrii.

Sed dices, qũo idem põt eſſe genus & ſpẽs, cum ſint oppoſita ſicut magis commune & minus commune?

Reſpondetur reſpectu eiuſdem eſt impoſsibile, quoniam ut obiectio ꝓbat ſunt oppoſita, nec oppoſita põt ſimul inceidẽ. Reſpectu aũt diuerſorum nihil prohibet, & ut ſic non ſunt oppoſita. Pro cuius notitia aduerte, quod in prædicabilibus de quibus nunc loquimur, datur generaliſsimum & ſpecialiſsimum & media. Generaliſsimum quidem non reſpicit niſi inferiora. Specialiſsimum autem tantum ſuperiora. Media uero reſpiciunt ſuperiora & inferiora. Hac de

causa generalissimum ita est gen⁹, quod non species. Specialissimum ita est species, quod non genus. Media uero: ut respiciunt superiora, sub quibus continentur, sunt illorum species: ut autem respiciunt inferiora, quæ cōtinent, sunt illorū genera. Ver. gra. in ordinatiōne p̄dicamenti substantiæ datur unum generalissimum, quod est substantia, non habens supra se nisi ens & alia transcendentia, quæ ut supra docuimus, non sunt genera, datur sub substātia corpus, sub corpore, aiatū corpus. Sub aiato corpore aīal, sub aīali hō, sub hoīe sortes & Plato oīa intermedia inter substantiā & hominem, utpote speciem specialissimam, sunt genera respectu suorum inferiorum, & species respectu suorum superiorū.

Sed dices. Quare species specialissima non est species subalterna cum sub se contineat indiuiduum uagum, & indiuiduum signatum, & licet indiuiduum signatum non p̄dicetur de pluribus sed de uno solo, quoniam nominatur termino proprio siue discreto: ut sortes & Plato, tamen indiuiduum uagum prædicatur de pluribus sicut species specialissima, quoniam nominatur termino communi cum signo particulari: ut quidam homo currit, ergo hic homo currit, uel hic homo currit & sic de singulis.

Respondetur, species specialissima ideo non est subalterna, quia non diuiditur in sua indiuidua siue uaga siue signata, per differentias formales constitutiuas indiuiduorū, sed per materiam: ut tibi declarabitur in philosophia. Sed pro nūc sustine. Ad hoc autem quod sit species subalterna, oportet: ut diuidatur per differentias formales constitutiuas inferiorum: ut quia animal diuiditur per rationale & irrationale & rationale constituit hominem, irrationale uero brutum, ideo est species subalterna. Quia uero homo non multiplicatur in suis indiuiduis per differentias formales, sed p̄ diuisionem materiæ ideo nō est spēs subalterna: sed specialissima, q̄ Aristoteles uocat indiuiduā siue indiuisibilē, quia non est diuisibilis in alias species sicut diuiditur subalterna. Vt autem omnia prædicta tibi pateant ad oculum descripsi infra figuram, quæ uocatur arbor Porphyrii.

Arbor Porphyrii

gñalissimũ subal.

Corpea differentia

Incorpea differẽtia

g. subalt. corp⁹. spe cies sbal.

Animatum differenti a

Inaiatum differentia

g. sbal. cor p⁹ aiatum spẽs sbal.

Sẽsitiuum differentia

Insensitiuũ differentia

g. sbal. aial spẽs subal.

Rationale differentia

Irrationale differentia

specialissi mũ homo

Sortes Plato Dion.

Indiuidua signata.

Caput quartum de differentia.

IN cap. quarto agendum est de differentia, cuius conside-ratio recte subsequitur considerationem generis est spe-ciei, quoniam illa prædicantur in quid. differentia autem in quale, sed sicut quidditas & subiecta rei præcedit naturali ter qualitatem rei: quoniam qualitas fundatur in subiecta, sic prædicatio in quale posterior est prædicatione in quid. Vnde qui ordinate de aliqua re interrogat, primo interro-gat quid sit, secundo qualis sit, conuenienter ergo post ge-nus & speciem agendum est de differentia. De qua tria ui-denda sunt, primo quot modis sumitur, ut sciamus modum in quo est, tertium uniuersale siue prædicabile, & possimus diffinire, secundo assignandæ sunt eius diffinitiones, & decla randæ, tertio ponendæ sunt diuisiones eius.

Quantum ad primum aduerte quod ad mentem porphy rii & Petri Hispa. dicitur tripliciter, scilicet communiter, p-prie & magis proprie.

Differentia communis est omne accidens separabile, quod inest alicui per quod differt a quocunque alio non habente il lud, uel saltem non æquali gradu, uel differt a seipso, ut sor. sanus differt a Platone infirmo, per sanitatem, qua inest Pla to, & ipsemet sor. existens sanus, differt a seipso respectu il-lius temporis quo erat infirmus. Dixi uel saltem non æquali gradu, puta licet Sor. hodie & heri febricitauerit, si tamē heri intensius, hodie uero remissius, uerum est dicere quod sortes hodie febricitans differt a seipso febricitante heri.

Differentia propria, est omne accidens proprium uel commune inseparabile ab eo in quo est, per quod differt a quolibet non habente illud, ut Sortes per uisibile differt a brunello asino, & coruus per nigredinem differt a cigno, & aduerte quod tam proprium quam accidens commune inseparabile, faciunt differre differentia propria, licet ac-cidens proprium pertineat ad quartum prædicabile, de quo loquemur in capitulo quinto & accidens commune in-separabile pertineat ad quintum prædicabile, de quo lo que-mur in cap. sexto: quoniam utrunque est accidens, & est ex-

tra rei essentiam & diffinitionem, neq; etenim proprium ne que, accidēs cōe siue separabile, siue inseparabile admittēdū est in diffinitione, ut alias tibi manifestabitur.

Differētia magis propria est qua una res differt ab altera essentialiter & quiditatiue, ita quod remoto quocunq; acci dente siue proprio siue communi, siue inseparabili siue sepa rabili adhuc differunt per aliquod essentiale intrinsecum, ut homo essentialiter ante quodcunq; accñs differt ab asino p rōnale unde rationale est differētia magis propria & haec so la continetur in arbore porphyrii, eo quod sola diuidit ge nus essentialr, & constituit speciem, ut declarabitur infra, & de hac tantum hic agendum, eo quod communis & propria non constituunt distinctum praedicabile. Continetur enim communis in quinto praedicabile, & propria quo ad accidēs proprium in quarto, & quo ad accidens commune insepara bile in quinto. Sed magis propria cōstituit tertium praedica bile, ut manifestabitur tibi in definitione eius.

Quantum ad secundum aduerte quod aliter definitur apud nominales & aliter apud reales. Nominales definiunt sic. Differētia magis propria est terminus uniuocus praedica bilis de pluribus in quale essentiale, ut rationale quod praedi catur de sorte & Platone in eo quod quale, quia ad interro gationem factam per qualis est sortes, respondetur quod est rationalis.

Terminum uniuocum sumunt in eo sensu, quem expo suimus in diffinitione generis data per nominales.

Dicunt praedicabilis de pluribus, aliter non esset praedicabile proprie dictum, ut patet ex diffinitione praedicabilis pro prie dicti, quam assignauimus in primo capitulo huius tra ctatus.

Non dicunt de pluribus differentibus specie uel numero sed absolute de pluribus, ut haec definitio possit uerificari de differentia generica, quae praedicatur de pluribus diffe rentibus specie, ut sensitiuum de homine & asino, & aequo & caetera, & de specifica conuertibili cum specie spe cialissima, quae praedicatur de pluribus differentibus

numero tantum, ut rationale de sorte & prælatione. Nam differentia magis propria abstrahit a generica & specifica, & ideo potest utrique applicari, & applicatur genericæ, prædicatur de pluribus differentibus specie. si autem applicatur specificæ, prædicatur de pluribus differentibus numero tantum.

Dicunt in quale, ad differentiam generis & speciei quæ prædicantur in quid.

Dicunt in quale essentiale ad differentiam proprii & accidentis, quæ prædicantur in quale accidentale.

Hæc diffinitio acceptatur a realibus præter primã particulam, quoniam apud eos & de mente porphyrii uniuersale & prædicabile, ut docuimus in capitulo de genere, Non sunt termini siue conceptus, sed nam communicabilis multis ut, stat sub secunda intentione, modo quo supra exposuimus.

Tu igitur aduerte, quod apud reales, differentia magis propria & de mente porphyrii, quintupliciter diffinitur.

Primo sic, differentia magis propria est quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quale scilicet essentiale.

Primo dicitur, est quod, id est est illud prædicabile uel uniuersale, quod prædicatur &c.

Secundo dr̃ de pluribus differẽtibus spẽ, & exẽplificat porphyrius de rõnali sicut & Petr⁹ hic, dicit enim quod rõnale prædicatur de homine & de diis, qm̃ sumus rõnales nos & dii, sed illi inmortales, nos autem mortales, & sic sm̃ ipsum rationale est differentia generica, & non specifica.

Sed hic est dubium, cum porphyrius & Petrus non assignent aliam diffõnem de differentia, ut est quid prædicabile de pluribus uidetur prætermisisse ueram & specificam differentiam conuertibilem cum specie specialissima. Constat enim quod cum sit conuertibilis cum specie specialissima. Non prædicatur, nisi de differentibus numero, sicut & ipsa species, ergo porphyrius & Petrus sunt diminuti.

Respondetur Petrus sequitur porphyrium, est enim eius

breuiator. Porphyrius intendit diffinire differentiam, quam cognoscimus & non aliter, experimur autem & est sententia Aristotelis quod proprias & conuertibiles & essentiales differentias specificas ignoramus, & ideo porphyrius nõ diffinit eam, sed sufficit quod diffiniat eam, quam cognoscimus & communi sententia nominamus differentiam, hæc autem est generica ut animatum & sensitiuum, & rationale secundum porphy. Ex hoc sequitur quod si porphyrius specificã cognouisset, eam utiq; diffinisset per prædicari de pluribus differentibus numero in quale essentiale, sicut diffiniuit speciem specialissimam per prædicari de pluribus differẽtibus numero in quid. Non ergo fuit diminutus, quia non cognouit specificam ergo excusatur. Quod si quis tanti fuerit ingenii, ut eam cognoscat recte utiq; diffiniet per prædicari de pluribus differentibus numero in quale.

Sed dices, si propria & specifica differentia non est nota, ergo nulla erit uera & essentialis diffinitio.

Respondetur. Conceditur consequentia. Verum quia per multas differẽtias circunloquimur unam specificam conuertibilem cum diffõ, uel accipimus loco differentiæ proprium rei emanãs a subiecta aut forma aut materia rei, ideo dignamur dicere tales diffinitiones esse ueras & essentiales. Verbi gratia quia secundum porphyrium rationale est cõe diis & homini, & mortale est commune omni animali, licet utranque sit magis commune quam homo, tamen simul sumpta conuertuntur, & ideo per utrunq; simul sumptum circunloquimur differentiam propriam homini, diffinientes. n. dicimus quod homo est animal rationale mortale, & tunc patet quod licet rationale per se sumptum sit & mortale, prædicentur de pluribus differentibus specie tamen simul sumpta in diffinitione conuertuntur cum homine, & prædicantur de pluribus differentibus numero tantum sicut & homo. Solus enim homo est animal rationale mortale.

Tertio dicitur in eo q̃ quale. s. essentiale, quod quidem declarat signo & ratione, signo quidem, quoniam ad interrogationem factam de homine qualis sit, respondetur ratio

nalis, mortalis factam de asino, respondetur rudibilis &c. ratione autem quoniam ut declarabitur in prædicamento qualitatis, differentia habet ratioē qualitatis, ergo sicut qualitas est, per quam quales dicimur, sic per differentiam efficimur quales. Verum quia per proprium & accidens commune separabile & separabile, dicimur quales, ideo subintelligitur in diffinitione differentiæ magis propriæ i quale essentiale, quoniam proprium & accidens qualificant accidentaliter, differentia uero magis propria essentialiter. Constant igitur quomodo uerificatur primo diffinitio data de differētia magis propria.

c Secunda diffinitio est hæc. Differentia magis ptopria est illa, qua abundat species a genere. Pro cuius notitia aduerte, quod genus in sui ratione siue diffinitione nullam differentiam generis diuisiuam actu includit, neque.n. animal, ut animal ē rationale uel irrationale. Nam si animal in sui rōne drīas suas diuisiuas actu contineret, in quocunque inueniretur de eodem prædicarentur sicut & genus, puta si de sui ratione esset rationale, cum asinus sit animal, esset animal rationale si autem irrationale, cum homo sit animal, esset animal irrationale. Constat ergo quod genus nullam suam differentiam diuisiuam eiusdem includit actu. Sed species includit genus actu, cui subiicitur actu, & ultra genus includit alteram differentiarū diuisarum generis, quoniam per ipsam constituitur, & p ipsam distinguitur actu a qualibet alia specie. Verbi gratia homo includit animal actu, & includit rationale actu, eo quod per rationale constituitur & diuiditur a quacunque alia animalis specie. Cum ergo dicitur. Differentia est qua abundat species a genere, sic intellige Differentia est, quam in sui ratione species supra genus actu includit, quam non includit genus, & in hoc sensu dicitur, quod species abundat differentia a genere, eo quod genus ab utraq; differentia sui diuisiua abstrahit, quas species oppositæ includunt, ut homo includit rationale brutum uero irrationale.

e Præterea. Dicitur differentia, qua abundat species a gene

re, quoniam omnia quæ ſunt de diffinitione generis, ſunt et de diffinitione ſpeciei. Sed ſpecies ultra omnia illa ſuper addit ꝓpriam differentiam. Verbi gratia. Animal ſic diffinitur. Animal eſt ſubſtantia corporea, animata, ſenſitiua. Hæc oīa ſunt etiam de diffinitione hominis, ſed ſuper addit rationale mortale. Nam homo eſt ſubſtantia corporea, animata, ſenſitiua, rationalis, mortalis propterea dicitur, quod differentia eſt, qua abundat ſpecies a genere.

Tertia diffinitio eſt iſta. Differentia magis propria eſt illa, quæ apta nata eſt diuidere genus, & ea, quæ ſub genere poſita ſunt. Pro cuius notitia aduerte quod duo ſunt actus differentiæ; primus eſt diuidere genus. Nam ut probatur in decimo metaphyſicæ. Quodlibet genus diuiditur duabus primis differentiis contrariis, ut ſubſtantia per corpoream & incorpoream, & quantitas per continuū & diſcretam, & linea per rectam & obliquam, & hoc tibi patet in arbore porphyrii ſupra poſita. Secundus actus eſt quod differentia ſimul cum genere conſtituit ſpeciem ſiue ſubalternam ſiue ſpecialiſſimam, exemplum primi. Corporeum adiunctum ſubſtantiæ conſtituit corpus, & incorporeum adiunctum ſubſtantiæ conſtituit ſubſtantiam ſeparatam, quam dicimus intelligentiam, & in diuina lege dicimus angelum, exemplum ſecundi. Congregatiuum adiunctum colori conſtituit nigredinem, eſt enim nigredo color congregatiuus uiſus. Diſgregatiuum autem adiunctum colori, conſtituit albedinem, eſt enim albedo color diſgregatiuus uiſus, ex his ergo conſtat quod differentiæ contrariæ diuidentes genus, conſtituunt ſpecies oppoſitas, contentas ſub genere diuiſo, quæ licet conueniant in genere, tamen diuiduntur ſiue diſtinguuntur ab inuicem per differentias, quæ diuiſerunt genus & ſimul cum genere conſtituerunt ipſas ſpecies. Ideo bene dicitur, quod differentia magis propria eſt illa, quæ eſt apta diuidere genus, & ea, quæ ſub genere poſita ſunt.

Quarta diffinitio eſt hæc. Differentia magis propria eſt illa, qua differunt a ſe ſingula. Pro cuius

notitia aduerte, quod sicut apud physicum entia naturalia conueniunt in materia & differunt a seinuicem suis propriis formis, ut omnia metalla conueniunt in aqua. Nam in eis prædominatur aqua, aliter non liquefierent, sed differunt propriis formis, alia est.n.forma auri, alia argenti &c.sic & apud logicũ singulæ species contentæ sub uno genere conueniũt in genere quod se habet, ut materia, & differunt a se inuicem suis propriis differentiis, quæ emanant a ꝓpriis formis, ut rationale ab anima intellectiua. Constat ergo quõ differentia est, qua differunt a se singula.

Quinta diffinitio talis est. Differentia mag^s propria est quæ conducit ad esse rei, & eius quod est esse rei pars est. Pro cuius notitia aduerte, quod differentia in duobus assimilatur formæ rei. Nam sicut apud physicum forma dat esse composito etiam in artificiatis, ut forma gladii dat esse gladio neque enim ferrum est actu gladius antequam recipiat formam gladii sic apud logicum differentia, quæ sumitur a forma dat esse speciei. Nam ex eo quod homo est rationalis habet esse hominis, & non ex eo quod est animal. Nam ex eo quod est animal. Non habet esse nisi animalis, in quo non differt ab aliis speciebus contentis sub animali. Similiter forma apud physicum est pars essentialis rei compositæ & spectat ad quidditatem eius, sic apud logicum differentia est pars essentialis speciei. Sicut enim homo ut com positum naturale componitur ex materia & forma puta ex corpore & anima sic homo, ut species componitur ex genere & differentia puta ex animali & rationali. Hæc tamen compositio differt ab illa, quoniam apud physicum illa est realis, distinguũtur enim realiter materia & forma ut potentia & actus, apud logicum autem est compositio generis & differentiæ secundum rationem. quoniam genus & differentia non realiter differunt. Sed pro nunc sustine quoniam ista non resoluũtur ultimate nisi apud metaphysicum, ut docuimus in quæstionibus nostris metaphysicalibus. Cõstat igitur quomodo differentia conducit ad esse rei, & est pars eius, ut distinguitur a proprio & accidente, quæ & si dant aliquo

modo esse rei, non tamen essentialiter, nec sunt essentialis pars rei, neque secundum rem neque secundum rationem, quoniam non ingrediuntur definitionem. Differentia autē ingreditur, & complet, ut alias tibi manifestabitur. Constant igitur tibi omnes definitiones quæ dari censuerunt apud logicum de differentia magis propria in quibus omnes conueniunt tam differentiæ genericæ quam specificæ præter primam, quæ, ut sonat non conuenit nisi genericæ, licet aliquī dicant quod conuenit etiam ultimæ specificæ non repugnāter, id est quia non repugnat differentiæ, ut differentia est p̄dicari de pluribus differentibus specie, aliter repugnaret oī differentiæ, sicut non repugnat cœlo, ut corpus est diuidi in partes, uerum hæc opinio quantum ualeat pro nunc relinquatur, ne confundatur nouitius, & standū est in expositione, quam supra posuimus in solutione obiectionis factæ contra primam definitionem datam de differentia.

Quantum ad tertium aduerte q̄ ad mentem porphyrii, differentia quintupliciter diuiditur.

Prima diuisio est hæc. Differentiarum quædam facit alterum, quædam facit aliud. Illa facit alterum, quæ facit differre habentem a non habente accidentaliter, ut accidens proprium & accidens commune siue separabile siue non quoniam neutrum est de essentia rei differentis, & id, scilicet facere alterum competit differentiæ communiter & proprie acceptæ, licet magis conueniat differentiæ communiter acceptæ quam proprie. Nam proprie accepta & si non secundum se, tamen in quantum proprium accidens fluit a principiis speciei, uidetur participare actum differentiæ magis ꝓprie, quæ facit aliud, quoniam licet homo differat essentialiter ab asino per rōnale p̄mo, tamen secundario differt essentialiter per risibile. Nam bene sequitur, homo est risibilis ergo distinguitur essentialiter & specificæ ab asino, quod nō est uerum de differentia communi. Non enim sequitur. Homo est albus, ergo differt essentialiter a coruo, ut patet. Illa autem facit aliud quæ facit differre habentem a non habente essentialiter, ut differentia magis propria quæ est de essen

tia rei differentis, ut sensitiuum in animali, & rationale in homine. Nam bene sequitur. Animal est sensitiuum, ergo differt essentialiter a planta, homo est rationalis, ergo differt essentialiter ab asino.

Secunda est. Dĩarum quædam est separabilis ab eo, cui inest, ut differentia communiter accepta, quæ fit per accidẽs commune. Quædam inseparabilis, quæ.s. fit per accidens ꝓprium, & est differentia proprie dicta, uel per differentiam essentialem, quæ dicitur differentia magis propria. Nam & proprietas rei, ut risibile, & differentia essentialis ut rationale sunt inseparabiles a re cui' insunt, quoniam alterum fluit ab essentia, alterum est de essentia rei.

Tertia est. Dĩarum inseparabilium, quædam sunt per se quædam per accñs. Aduerte ꝙ apud porphyrium, dĩæ per se sunt illæ, quæ ingrediuntur diffõnem & istæ sunt magis propriæ ut sensitiuum quod ingreditur diffõnem animalis, & rationale quod ingreditur diffõnem hominis. Dĩæ autẽ per accidens sunt illæ, quæ licet prædicentur per se de subiecto, ut risibile de homine, tamen nõ ingrediuntur diffõnem rei, nisi sumantur loco dĩæ essentialis, sicut solemus diffinire asinum per rudibile, & æquum per inibile, & canem per latrabile, eo ꝙ ꝓprias & essentiales ignoramus dĩas. Igitur inter dĩas per accidens in sensu dicto, numeramus accidentia propria, de quibus loquemur in capitulo sequenti.

Quarta est. Dĩarum quædam suscipiunt magis & minus quædam non. Quæ suscipiunt magis & minus sunt dĩæ cõiter dictæ. quæ fiunt per qualitates cões & præcipuæ in tertia spẽ qualitatis ut sunt colores & sapores & odores, & tangibiles qualitates. Nam de Socrate uerum est dicere ꝙ differt a Pla. in albedine, qm̃ & si uterqȝ sit albus, tñ magis albus est Socra. uel minus q̃ Pla. Quæ autem non suscipiunt magis & minus sunt dĩæ ꝓpriæ & magis propriæ, non enim dr̃ unus homo, magis risibilis aũt magis rationalis q̃ alius. Quid autem sit recipere magis & minus, declarabitur tibi in trac. sequenti, cum loquemur de proprietatibus p̃nti substantiæ. Pro nunc sustine, ne idem inutiliter repetamus.

Quinta est driarum, quædam est diuisiua, quædam constitutiua. Pro notitia huius quintæ diuisionis aduerte pmo q non datur nisi de differentia magis propria, qm illa tm diuidit genus essentialiter & constituit spēm, ut patet ex definitionibus supra positis. Aduerte secundo q membra huius diuisionis non oportet esse distincta realiter, sed sufficit q sint distincta fm rationem, nam eadem differentia est diuisiua & constitutiua, sed respectu diuersorum, qm diuidit genus & constituit spēm, ut autem diuidit dr diuisiua. s. generis, ut uero constituit dr constitutiua, s. spēi, & sic distinguitur ratione a seipsa ut diuidit & cōstituit. Verbi gratia. Rationale & suū oppositum diuidūt animal ut patet in arbore porphyrii, qm animalium aliud rationale, aliud irrationale, & utrunq istorum simul cum genere constituit spēm nam rationale additum animali constituit hoīem. Irrationale additum aīali cōstituit brutum. Aduerte tertio q differentiæ magis propriæ tres sunt actus, pmus est diuidere genus, & ab hoc dr diuisiua, secundus est constituere spēm siue subalternam siue specialissimam, ut sensitiuum constituit animal. Rationale constituit hoīem, & ab hoc dr constitutiua, tertio facit differre abinuicem ea quæ constituit, ut per rōnale differt homo a bruto, & ab hoc dr differentia. Nam quæ differunt, differentia differunt. Aduerte quarto q ex eo q differentia simul cum genere constituit spēm sequitur corollarie q sola spēs diffinitur. Nam uera diffō constat ex gñe & differentia essentiali Hæc autē duo constituunt spēm, ergo sola spēs diffinit. Vnde quæcunq diffiniuntur & non sunt species aut subalterna aut specialissima. Qualia sunt decem generalissima. Sex transcendentia. Omnia indiuidua cuiuscunq pnti, non ueræ & propriæ diffiniuntur sed describuntur. Quomodo autem differant uera diffinitio & descriptio, manifestabitur tibi in Tractatu de syllogismo topico. Bene ergo dixit Boetius, q sola species diffinitur. Constat ergo tibi diuisiones datæ de differentia simul cum definitionibus suis, eo modo siue illis modis quibus potest notificari. Hæc de præsenti capi, dicta sint.

Caput quintum de proprio.

IN quinto capitulo agendum est de quarto prædicabili q dicitur proprium. Cuius consideratio ordinate sequitur considerationem generis & speciei & differentiæ, eã nanque prædicantur essentialr. Proprium uero prædicatur accidentaliter, sed essentiale præcedit accidentale, ergo post considerationem illorum trium ordo doctrinæ requirit, ut tractemus de proprio. Quare autem prius de proprio quam de accidente cum utrunque sit accidentale dicemus in capitulo sequenti. De proprio autem tria uidenda sunt. Primo quot modis sumitur, secundo quid sit proprium quod ponit quartum prædicabile, tertio si solus ultimus modus, quo dicitur proprium est unum ex quinq; prædicabilibus.

Quantum ad primum aduerte quod ad mentem porphyrii, & in doctrina peripatetica, quatuor sunt modi quibus dicitur proprium.

Primo illud dicitur propriũ, quod competit soli uni speciei, sed non omni indiuiduo illius speciei, immo reperitur in minori parte, ut esse logicum siue grammaticum, esse medicum, esse moralis & honestæ uitæ, competit soli homini, quoniam solus homo inter omnia animalia uiget parte intellectiua, hæc autem insunt ei propter intellectum & uoluntatem, quæ ad partem intellectiuam spectant. Sed esse logicum siue medicum est proprium primo modo, dummodo importent esse actu logicum siue medicum, si enim importarent solam aptitudinem, non essent proprium primo modo sed quarto modo, sicut & risibile in homine, nã licet soli homines & pauci sint actu logici siue medici, omnes tamen & soli sunt apti esse logici &c. aliter illud principium Aristotelis in primo suæ metaphysicæ esset falsum. Omnes homines natura scire desiderãt. Desiderium autem sciendi supponit aptitudinem naturalem ad scientiam aliter uanum esset desiderium. Et aduerte quod est simile de ridente & risibili, nam esse actu ridentem conuenit soli homini, sed non omni homini, quoniam non omnes actu rident. Sunt enim eadem hora aliqui flentes aliqui ridentes,

esse ergo ridentem est proprium homini primo modo. Esse uero aptum ad ridendum conuenit soli & omni homini & semper ergo est proprium hominis quarto non ut declarabitur.

Secundo illud est proprium quod omni indiuiduo alicuius speciei & semper conuenit remoto impedimento & casu, sed modo soli speciei sic esse bipedem est proprium homini secundo modo, nam esse bipedem & gradi duobus pedibus conuenit omni homini qui sit uerus homo, sed non soli homini, conuenit enim multis animalibus & præcipue uolatibilibus.

Dixi remoto impedimento, ut secludantur homines, qui ex infirmitate aut abscisione non sunt bipedes.

Dixi & casu, propter monstra, quorum aliqua aut nullius aut unius, aut plurium quam duorum sunt pedũ, de quibus iam locuti sumus in secundo physicorum.

Dixi uerus homo, ut excludant quædam animalia habẽtia effigiem humanam, ut dicitur q̃ in india inueniuntur homines qui tantum unum habent pedem, & unum oculum in fronte qui gradiuntur saltando. Isti non sunt magis homines quam simia, ideo de eis non est hic sermo.

Sed aduerte quod quando dicitur illud est proprium secundo modo, quod omni sed non soli conuenit. Exponendum est ly conuenit pro accidit, aliter esse animal est proprium secundo modo. Conuenit enim omni homini sed nõ soli ut patet licet autem conueniat omni homini sed non soli, non tamen accidit homini sed est de essentia eius, quoniã prædicatur de eo in quid.

Tertio illud est proprium quod conuenit soli uni speciei, & omni eius indiuiduo sed non omni tpe, immo solum in tali tpe, puta esse canum uel canescere conuenit soli & omni homini, sed non nisi in senectute, loquendo de canescere naturaliter, idest sm ordinem naturæ, & proprie.

Dico secundum ordinem naturæ, quoniam accidit ex aliis causis hominem canescere ante senectutem, & præcipue ex longa & intensa animi tristitia, propterea inquit Boe

tius in pmo de consola. Metro pmo. Intempestiui fundunt tpe cani.s.capilli, aut pp malam & intempatam complexionem qualis est phlegmatica & melancolica. Vtranq; nanq; est frigida, & canicies ex frigiditate puenit. Nam ideo nō canescit homo in iuuentute, quia calor naturalis, sup abundat temporans frigidum; in senectute autem ex defectu caloris supabundat frigidum & humidum supfluum, ideo in senectute canescit homo, & inter alias complexiones sanguinea tardius canescit, post ipsam colerica; pp caloris abundantiā temperantis frigidum & consumentis humidum indigestū siue superfluum.

Dico pprie, quoniam licet aliqua animalia ut lupus & canis, uideant mutare pilos suos naturales in albos. Non tamē pprie canescunt, sed potius grisescunt. Nam causa pprie, caniciei est supabundans frigiditas cerebri; quæ inest homini sup omnia alia animalia, & ideo male odorat hō, ut dr i. 2. de aīa. q aūt aliqua bruta mutent pilos in albos; non est ex supabundanti & indigesta frigiditate cerebri. cuius signum est q usq; in finem uitæ subtilissimæ odorant: sed est ex indigestis frigidis humoribus respersis p totum corpus, & præcipue quando brutum est uorax sicut lupus & canis.

Quarto illud est pprium, q conuenit soli uni spēi, & oī eius indiuiduo & semp. i. p oī tpe & necessario, ut esse risibile ē pprium hoīs hoc quarto mō. Nā hō cū sit rōnalis semp est aptus natus ridere, licet non semp actu rideat, & aduerte qd ly conuenit exponendū est p accidit, alr rōnale esset pprium quarto mō; qm conuenit soli & oī hoī & semp & necessariæ, cū sit gradus, eius distinctiuus a bruto, p tanto autē non est ppriuni sed dria ut docuimus supra qm est de essentia & de diffōne hoīs pprio aūt quarto mō id non competit cum sit accidens fluens a forma rei aut materia, a forma quidem ut risibile & disciplinabile ab aīa humana, a materia autem ut corruptibile a compositione contrariorum elementorum. Constat igit quot sint modi quibus consuetum ē sumi pprium. Nunc aūt relictis aliis, immorandum est circa quartū, qm solus iste est quartū pdicabile ut declarabimus.

Quantum igitur ad secundum manifestandum est quid sit in uia peripatetica. Tu igit aduerte quod noiales sic definiunt, pprium quarto modo est terminus uniuocus pdicabilis de pluribus in eo qd quale accidentale & conuertibiliter.

Dr, terminus uniuocus loco generis, eo quod est magis cois, nam ut patet supra apud noiales & genus & spes & differentia sunt terminus uniuocus, & tñ non sunt pprium, ergo in plus est esse terminum uniuocum, quam esse propriū quarto modo.

Dr, pdicabilis de pluribus, alr non esset uerum pdicabile computatum inter quinque: ut docuimus in.c.1. huius trac.

Dr, de pluribus indistincte non explicando distinctis siue differentibus specie uel numero, quoniam aliquod pprium consequitur genus: ut esse aptum dormire & uigilare consequitur aial. Solum.n.aial & oē & semp.f.p aliquo tpe dormit & uigilat: ut docuimus in lib. de somno & uigilia. Aliqd autem consequitur spēm specialissimam, ut risibile & flebile pmum quidem pdicatur de pluribus differentibus specie sicut & genus, secundum autem de pluribus differentibus numero sicut & species specialissima.

Dr in eo quod quale, ut distinguatur a genere & a specie quæ pdicantur inquid, uerum quia dria pdicatur in quale, iō ut distinguitur ab ea subiungitur, in quale accidentale. Nam dria, ut docuimus supra, pdicatur in quale essentiale, cum sit de essentia eius cuius est dria. Proprium autem pdicatur in quale accidentale cum sit extra essentiam eius cuius est proprium, & non sit pars eius.

Dr, conuertibiliter, aliter non esset pprium quarto mō. Nam si pdicaretur de aliquo, de quo non pdicatur illud cuius est pprium, iam non conueniret soli illi, puta si risibile pdicatur de aliquo, de quo non pdicatur homo, non conueniret soli homini, ex consequenti non esset pprium hominis quarto modo sed secundo modo.

Tota hæc diffinitio acceptatur a logico reali excepta prima particula, quoniam realis logicus: ut sæpe diximus non concedit prædicabile esse terminum, siue conceptum,

sed naturam communem pluribus, ut stat sub hoc cōceptu .i. pdicari de pluribus uniuoce in quid uel in quale &c. ut do cuimus in cap. 1. & 2. huius tractatus.

Posita igitur definitione proprii secundum nominales, ui dendum est quid sit ad mentem Aristotelis. Tu igitur aduer te q in pmo topico. sic definitur, pprium est quod inest om ni soli & semp, & conuersim pdicatur de re, & non indicat quid est esse rei.

Per pmam particulam: scilicet soli omni & semp distinguitur ab aliis modis ppri. nam iuxta pmum modum inest soli, sed non omni, iuxta secundum inest omni, sed non soli, iuxta tertium inest omni & soli sed non semp, quarto autē modo inest soli omni & semper.

Per secundam particulam: scilicet & conuersim: id est cō uertibiliter pdicatur de re, distinguitur ab accidēte commu ni, quod est quintum pdicabile, quod non conuertitur cum eo cui inest. Nam licet ista sit uera. Omnis coruus est niger, hæc tamen est falsa, omne nigruum est coruus. In pprio au tem quarto modo pdicatio conuertitur. Nam si omnis homo est risibilis, omne risibile est homo.

Per tertiam particulam: scilicet & non indicat quid est esse rei, distinguitur a definitione. Nam ut declarabitur tibi in tractatu de syllogismo topico. Definitio est oratio indicās quid est esse rei per essentialia: id est declarans essentiam & naturam rei definitæ per sua principia priora & intrinseca, quæ sunt genus & differentia. Et quoniam proprium non est principium prius intrinsecum & essentiale eius, cuius est proprium, sed est, quid posterius fluens ab ipsis principiis: ut risibile originatur a rationali, nam ex eo quod homo est rationalis, naturali sequella concluditur, quod est risibilis, & non concluditur econuerso a priori, sed a posteriori, ideo non indicant naturam rei a priori, sicut indicat uera definitio.

Dico a priori, quoniam cum propriæ rerum differentiæ sint nobis incognitæ, uenamur rerum quidditates per effectus proprios, & p suas proprietates, & ut in pluribus assu-

mimus

mimus propria accidentia in diffinitionibus loco differentiarum. Sed hoc est indicare quod quid est rei a posteriori & non a priori. Et quãdo dicitur in diffinitione præmissa de proprio ꝙ non indicat quid est esse rei, intelligendum est a priori ad differentiam ueræ diffinitionis. A posteriori autẽ non est dubium, aliter non uerificaretur illud in primo de anima. Accidẽntia: scilicet propria, magnam partem conferunt. i. multum nobis deseruiunt ad cognoscendum quod quid est. i. rei essenitam & naturam. Verum quia hæc sunt altioris negocii. i. metaphysici, ideo tu nouitii ne desperes, si nunc non penetras; sufficiat tibi superficialiter apprehendere Constat igitur tibi quid sit proprium quarto modo secundum nominales & reales, sed tu sequere uiam realium: utpote magis conformen doctrinæ peripateticæ.

Quantum ad tertium aduerte quod proprium nõ oĩbus modis est uniuersale sed tantum quarto modo. Nam solum quarto modo prædicatur accidentaliter conuertibiliter mõ quo exposuimus, & suum adæquatum subiectum est ꝓpriæ species specialissima, ex consequenti sicut species specialissima prædicatur uniuoce & immediate de pluribus differentibus numero, quæ sunt eius idiuidua, sed prædicatur inqd. Sic eius proprium prædicatur de eisdem sed in quale, ideo facit distinctum prædicbaile ab omnibus aliis. Hæc de proprio dicta sint. Quomodo autem faciat distinctum ꝑdicabile ab accidente, cum & ipsum proprium sit accidens, dicemus in cap. sequenti. Hæc de cap. 5. dicta sint.

Caput Sextum. De accidente.

IN capitulo sexto agendum est de quinto prædicabili qđ dicitur accidens, cuius consideratio ordinate sequitur considerationem de proprio, quoniam licet utrunque prædicetur de pluribus in quale accidentaliter in quantum utrunque est accidens, tamen in perfectiori modo prædicatur quam proprium. Nam proprium prædicatur conuertibiliter non autem accidens ut declarabitur. Item proprium facit propositionem per se, non autem accidens. De acci-

dente igitur quatuor uidenda sunt. Primo quot modis sumitur, ut sciamus modum iuxta quem ponitur quintum ṗdicabile, secundo quid sit: ut est quintum ṗdicabile, tertio quomodo diuiditur, quarto quomodo facit distinctum ṗdicabile a proprio, cum & proprium sit accidens.

Quantum ad primum aduerte ꝙ famosiores modi ī uia Arist. quibus sumitur accidens, sunt quatuor.

Primo sumitur per omni eo quod non est de ratione alicuius, & sic omnia quæ non sunt de rōne hominis sunt accidentia homini, cum igitur risibile non sit de rōne hominis, nec Sortes nec Plato sint de intellectu hominis, potest.n. intelligi homo non intellecto Sorte & Platone, & cuius signum est ꝙ hæc est indirecta, homo est Sortes sequitur ꝙ in hac prima acceptiōe & proprietates speciei & indiuidua sint accidentia homini, & iuxta hunc modum in tractatu de syllogismo sophistico assignabitur fallacia accidentis.

Secundo sumitur accidens pro omni ente quod non est subā sed inhæret subæ, & diuiditur in nouem p̄nta: ut declarabitur tibi in tract. sequenti, iuxta quem modum dicimus quantitatem & qualitatem esse accidens, & appellatur accidens p̄ntale. Et est alterum membrum diuisionis, qua diuiditur ens in substantiam & accidens.

Tertio sumit̄ accidens pro omni eo quod euenit p̄ter intentionem agentis: ut quando homo fodit agrum ut seminet, si fodiendo inuenit thesaurum, est accidens, & hoc accidens dī fortuna & casus, de quo agitur in .2. physicorum.

Quarto sumit̄ accidens ꝓ omni eo quod positum in ṗdicato facit propōnem per accidens siue illud sit subā siue accidens p̄ntale siue non. Ad hoc autem quod fiat ꝓpositio ꝑ se oportet ṗdicatum esse de essentia aut de ratione subiecti aut ꝓprium eius quarto modo, omnia ergo alia ṗdicata faciunt ꝓpositionem ꝑ accidens. Vnde hæc est ꝑ accidens. Animal est homo & hæc homo est sortes & uniuersaliter quando īferius ṗdicatur de superiori & omnis propositio in qua ṗdicatum est accidens cōe siue separabile siue inseparabile, qm̄ tale accidens non est de diffōne subiecti, nec eius proprium,

aliter soli subiecto conueniret. Vnde hæc est ꝓpositio ꝑ accidens, homo est albus. nix est alba, ethiops est niger, & solũ quarto modo est ꝑdicabile distinctum ab aliis. Et quidem ꝙ sit ꝑdicabile probatur quoniam ꝑdicatur de pluribus uniuoce differentibus siue specie siue numero, nam nigredo ꝑdicatur uniuoce de coruo & carbone & ethiope, qui differũt spẽ & ꝑdicatur de hoc & illo coruo qui differunt numero. Qđ autem sit distinctum ab aliis patet de genere & specie, quoniam ꝑdicatur in quale, illa autem in quid, patet de dñia, qm̃ illa ꝑdicatur in quale essentiale, hoc autem in quale accidentale, de proprio etiam constat, quoniam proprium prædicatur in quale accidentale conuertibiliter, accidens autem inconuertibilter. Constat ergo quot modis sumitur accidens, & iuxta quem modum sit prædicabile.

Quantum ad secundum aduerte quod apud nominales accidens ut est quintum prædicabile sic diffinitur. Accidens est terminus uniuocus, de pluribus prædicabilis in eo quod quale accidentale non conuertibiliter.

Primo dr̃ terminus uniuocus in eodem sensu, in quo est diffinitum, genus & species & dñia & proprium secundum nominales, & ut in secundo cap. exposuimus.

Secundo dr̃ de pluribus prædicabilis, quoniam ex hoc habet ꝙ sit ꝑdicabile ꝓprie dictum, modo ꝑdicetur uniuoce: ut patet ex diffõne data de ꝑdicabili in. 1. cap. Et aduerte ꝙ non dicitur de pluribus differentibus spẽ siue numero, qm̃ contingit accidens prædicari de differentibus genere: ut animal est album, nix est alba. Et de differẽtibus specie: ut coruus est niger, & homo est niger puta ethiops, & de differentibus numero, ut sortes est albus, & Berta est alba, pp hoc igitur diffinitur accidẽs prædicabile ꝑdicari de pluribus indistincte siue specie siue numero.

Tertio dicitur in eo ꝙ quale, quoniam ad interrogationẽ factam qualis est homo, respondetur albus aut niger, aut sanus aut æger.

Quarta dicitur accidentale: ut distinguatur a differentia, quæ: ut supra docuimus prædicatur in quale essentiale,

quoniam est de definitione eius, cuius est differentia.

Quinto dicitur conuertibiliter: ut distinguatur a proprio sicut iam supra docuimus.

Hæc diffinitio tota acceptatur a logico reali, præter primam particulam, quoniam: ut sæpe diximus realis logicus non concedit prædicabile esse terminum uel conceptum, sed esse naturam communicabilem multis: ut stat sub hoc conceptu, quod est esse prædicabile de multis. Aliæ particulæ omnes acceptantur.

Apud realem autem logicum & ad mentem Porphyrii de accidente: ut est quintum pdicabile datur triplex diffō.

Prima est hæc. Accidens est quod adest & abest præter subiecti corruptionem

Aduerte q hæc diffinitio alio & alio modo intelligenda est a logico & a philosopho. Nam logicus considerat accidēs secundum modum prædicandi, philosophus autem sed modum essendi. Logicaliter ergo sic intelligatur. Accidens est illud prædicabile quod adest & abest: id est quod prædicatur affirmatiue & negatiue de suo subiecto, præter subiecti corruptionem: idest absq hoc quod remoueatur subiectū. Verbi gratia esse album, sedere, stare, currere, sunt accidentia homini, quia uerificantur de homine affirmatiue & negatiue, nam utraque harum est uera cum sint indefinite in materia contingenti. Homo est albus. Homo non est albus, & adhuc stat homo siue sit albus siue non sit albus, non solum autem uerificantur istæ duæ sumendo hominem: ut stat p distinctis suppositis sed etiam respectu eiusdem pro diuerso tamen tempore, nam uerum est dicere, quod hic homo aliquando est albus, aliquando non est albus, & tamen stat subiectum. Realiter autem & apud philosophum sic intelligitur. Accidens est ens, quod adest & abest: idest quod aduenit subiecto iam constituto in esse quo ad substantiam & interest & illi, & remouetur ab eo, & tamen subiectum non desinit. Et definitio sic intellecta, uerificatur ppriæ de accidēte communi quod: scilicet non consequitur subiectum ex natura subiecti: ut excludam accidens proprium consequens

naturam ſpecificam, ut riſibile in homine uel principia indi uiduantia, quibus hic homo eſt hic homo. Iſta.n.non remo uentur, quin corrumpatur ſubiectum. Hæc enim ſemper eſt falſa, homo non eſt riſibilis, quia licet poſsit intelligi homo non intellecto riſibili cum non ſit de eſſentia eius, tamen nõ poteſt exiſtere ſine riſibili, qm̃ naturaliter fluit a natura hominis, ſicut lux a ſole. Licet autem prædicta diffinitio intelligi poſsit & exponi logicaliter & phyſicæ, in præſenti loco exponenda eſt logicaliter, qm̃ logicus non habet conſiderare accidens, ut ens eſt, ſed ut prædicabile eſt.

Secundo diffinitio eſt hæc. Accidens eſt, quod contingit eidem, ſcilicet ſubiecto ineſſe & non ineſſe, ut eſſe ſanum, triſtem, lætum, honoratum &c. eſt accidens ſorti, quoniam aliquando eſt ſanus aliquando æger, aliquando triſtes, aliquando lætus, & hoc modo accidens conuertitur cum contingẽti. Contingens eſt, quod poteſt eſſe & non eſſe. Et aduerte ꝙ per hanc ſecundam definitionem probatur prima. Nam bene ſequitur. Accidens eſt quod poteſt ineſſe & nõ ineſſe ſubiecto, ergo accidens eſt quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem.

Tertia diffinitio eſt hæc. Accidens, ſcilicet prædicabile eſt illud quod neq; eſt genus, neq; ſpecies, neq; differentia, neq; proprium, ineſt autem alteri.

Dicitur, accidens prædicabile, ut excludam accidens inquantum eſt prædicamentale, puta albedinem in prædicamento qualitatis, corpus & ſuperficiem in prædicamento q̃titatis. Nam albedo eſt ſpecies coloris, corpus & ſuperficies ſunt genera quantitatis continuæ, non inconuenit ergo accidens prædicamentale eſſe ſpecies & genus &c. Sed inquantum eſt prædicabile id ſibi repugnat. Eſt autem prædicabile ex particulari modo prædicandi, qui eſt prædicari de pluribus in quale accidentaliter inconuertibiliter, per hunc autẽ modum prædicandi negatur ſibi poſſe eſſe genus & ſpecies, quia prædicantur in quid, ſimiliter eſſet differentia, quia prædicatur in quale eſſentiale, ſimiliter eſſe proprium, quia prædicatur in quale accidentale: ſed conuertibiliter. Conſtat

Igitur tibi, quid sit accidens, ut prædicabile.

Quantum ad tertium aduerte quod apud porphyrium datur tantum una diuisio de accidente prædicabili, quod est accidens commune distinctum contra proprium, quod est quartum prædicabile. Petrus autem hispalius, adiungit secundam.

Prima est, accidentium communium, quæ prædicantur per accidens de subiecto, quoddam est separabile, quoddam inseparabile. Separabile ut homo est sedens. Inseparabile, ut coruus est niger. Ratio huius diuisionis est, quia aut accidens causatur in subiecto a causa naturali fixa & perseuerante quasi immutabiliter, sic est accidens commune inseparabile, ut nigredo in coruo, quæ causatur ex intensa caliditate & siccitate complexionali, quæ prædominantur in eo supra frigidum & humidum. Et nigredo in æthiope, quæ causatur ex adustione regionis, a qua nullo tempore multum elongatur sol, habitant enim circa tropicum cancri, aut causatur in subiecto a causa instabili diuersimode se habente pro diuerso tempore, & sic est accidens separabile, ut albedo & denigratio in forte italo, nam in æstate ad solem denigratur propter accessum ad caput nostrum, in hyeme autem dealbatur propter elongationem. Idem intellige de calore & frigiditate aeris in climate quinto & sexto & septimo & magis ultra. Constat igitur quomodo hæc diuisio est sufficiens.

Sed aduerte, quod hæc diuisio magis uerificatur apud physicum, quam apud logicum. Physicus enim considerat accidens prædicamentale & modum suum realem essendi in subiecto, logicus autem considerat accidens sub modo intelligendi & prædicandi. Quantum igitur spectat ad physicū. Profecto uerum est quod aliquod est separabile, ut accidens aduenticium, sicut album & nigrum calidum & frigidum in homine, aliquod autem est inseparabiliter inhærens, ut calidum in igne, nigrum in coruo, album in niue, dulce uel austerum in hoc uel illo pomio, & breuiter omne accidens congenitum fluens a principiis indiuidui, & tali uel

tali commixtione elementorum, apud logicum autem om ne accidens quantum ad modum intelligendi uel prædicandi est separabile, quoniam subiectum, quo ad essentialia sua potest intelligi & diffiniri non intellecto accidente siue proprio siue communi. Proprio quidem, ut possum intelligere ac diffinire hominem, nulla facta mentione de risibili. Constat enim prima apprehensio & quidditatiua diffinitio ex solo genere & differentia communi autem aduētitio constat. Communi uero congenito, ut nigredine in coruo constat quod possum intelligere & diffinire quo ad principia essentialia, absque hoc quod fiat mentio de accidente cōgenito, possum enim intelligere hominem, qui est æthiops, inquantum homo est, ut inquit porphyrius nitentem candore. Nō enim æthiops, ut homo habet nigredinem, sed ex regione adusta radiis solis, cuius signum est, quod si æthiops deducatur ad regionem temperatam, paulatim per successionem generationis, geniti albescent. Hæc ergo diuisio accidentis per separabile & inseparabile, licet in aliquo sensu posset intelligi logicaliter, absolute tamen exponēda est physicæ, quod innuens porphyrius posita prædicta diuisione, ne uideretur contradicere diffinitioni datæ, qua dictum est accidens esse illud quod potest adesse & abesse & cætera ex consequenti uidetur omne accidens esse separabile, quasi soluēs inquit, potest autem intelligi & coruus albus & æthiops nitens candore præter subiecti corruptionem. Ac si dicat, licet physicæ non omne accidens postquam aduenit subiecto possit remoueri, tamen logicaliter quantum ad modum intelligendi subiectum potest remoueri modo quo diximus, nulla ergo est contradictio. Verum ergo est dicere, quod apud physicum datur accidens separabile & inseparabile quantum ad inesse subiecto. Sed apud logicum omne est separabile quantum ad hoc, quod est intelligere & diffinire subiectum.

Secunda diuisio quam ponit Petrus Hyspanus est hæc. Accidentium quoddam est commune quoddam est proprium. Aduerte quod accidens

potest dici commune & proprium dupl'r primo ꝙ illud dicatur cõe, quod aptum est inueniri in multis substantiis genere & specie dictis, ut calidum, frigidũ, humidum, & siccum aspectum, lene, graue, leue.

Proprium autem dicatur illud, quod uni soli generi uel speciei conuenit conuertibiliter, ut rerum proprietates, ut summa lux in sole & summum calidum in igne, par est impar in numero, risibile in homine, secundo ut dicatur accidens cõe, cuius subiectum nominatur termino cõi & non discreto, ut homo alb⁹, coruus niger, illud autem dicatur accidens proprium, cuius subiectum nominatur termino discreto, ut sortes albus, uel albedo in sorte. In hac secũda diuisione sumitur cõe & proprium in secundo significato, & nõ in primo, nam iuxta ꝑmũ distinguitur quartum prædicabile a quinto. Iuxta autem secundum tam cõe q̃ proprium continetur in quinto prædicabili. Constat igitur qũo diuidatur accidens apud logicum in prædicabilibus. Dico in prædicabilibus, qm̃ alio modo diuidendum est in prædicamentis. ut tibi manifestabitur in tractatu sequenti.

Quantum ad quartum ut scias, quomodo accidens facit quartum prædicabile distinctum a quinto cum tamen utrũque sit accidens & non substantia, aduerte ꝙ accidens dupliciter considerari potest, primo ut est ens distinctum contra substantiam, & qđ in tractatu sequenti distinguemus in nouem prædicamenta accidentium, secundo ut dicitur prædicatum per accidẽs distinctum contra prædicatum per se, iuxta quem sensum omne quod prædicatur per acccidens de altero dicitur accidens, & omne quod prædicatur per se, dicitur per se, & iuxta eundem sensum accidens facit propositionem & prædicationem per accidens. Per se autem facit propositionem per se, quæ qũo & quot modis fiat, declarabitur in trac. de syllogismo demonstratiuo.

Iuxta primum sensum non datur medium inter substantiam & accidens, quia ut manifestum tibi erit in trac. sequenti, ens sufficienter diuiditur in substantiam & accidens, nam ens aut est aptum esse in subiecto, uel non in subiecto. Si pri

mum eſt accidens,ſi ſecundum,eſt ſubſtantia, & ſicut inter duo contradictoria non poteſt dari mediũ ſic nec inter ſubſtantiam & accidens ſic accepta,poteſt dari medium. Iuxta autem ſecundum ſenſum datur medium inter ſubſtantiam & accidens. Nam proprium non eſt ſubſtantia,nec eſt accidens.i.prædicatum per accidens. Non.n.facit prædicationem per accidens ſed per ſe in ſecundo modo, qui modus manifeſtabitur tibi in trac.de ſyllogiſmo demonſtratiuo.
Ad propoſitum ergo dico quod accidens diſtinctum contra ſubſtantiam non facit quintum ꝑdicabile diſtinctũ a quarto,q̄m & ipſum proprium continetur ſub accidente primo modo ſumpto. Accidens autem ſumptum ꝓ ꝑdicato per accidens diſtincto contra prædicatum per ſe facit quintũ prædicabile diſtinctum a quarto,q̄m illud eſt prædicatum per ſe ex quibus ſequitur ꝙ omne accidens cõe inquantum facit prædicationem & propoſitionem per accidens continetur in quinto prædicabili,& omne prædicatum prædicationis indirectę.ſ.quando inferius prædicatur de ſuperiori continetur in eodem prædicabili. In quo ſenſu dum prædicatur homo de animali,homo eſt accidens in quinto prædicabili.
Vt autem ſcias,quæ ſit prædicatio indirecta & accidentalis,quę faciunt quintum prædicabile declarandum eſt quid ſit directa & indirecta, eſſentialis & accidẽtalis apud logicũ.
Tu igitur aduerte,quod prædicatio directa eſt illa,in qua ſuperius prædicatur de ſuo inferiori,id eſt magis commune de minus cõi uel æquale de æquali.Exemplum primi, homo eſt animal,animal eſt corpus,corpus eſt ſubſtantia, ſubſtantia eſt ens,exemplum ſecundi,homo eſt riſibilis,animal eſt ſenſitiuum, numerus eſt par uel impar.
Indirecta autem eſt quando inferius prædicatur de ſuperiori.i.minus commune de magis communi, ut ſuba eſt corpus,corpus eſt animal,animal eſt homo.
Prædicatio eſſentialis eſt illa,in qua termini ſunt eiuſdẽ prædicamenti, dum modo ſit directa,ut homo eſt animal quoniam ſubiectum & prædicatũ ſunt prædicamento ſubſtãtiæ, & prædicatur ſuperius de inferiori. Idem eſſet ſi

prædicaretur æquale de æquali ut quando prædicatur differentia specifica de specie, ut homo est rationalis.

Prædicatio accñtalis est in qua termini sunt distinctorum prædicamentorum ut homo est risibilis, homo est albus. Nam homo est ĩ prædicamẽto substantiæ risibilitas uero & albedo sunt in prædicamento qualitatis. Sed aduerte quod accidentalis est duplex. Quædam enim est accidentalis per se & fit quando prædicatur proprium accidens de proprio subiecto, ut homo est risibilis, numerus est par uel impar, & est in quarto prædicabili. Quædã est accidentalis per accidẽs & fit quando prædicatur accidens commune de subiecto, ut homo est albus, coruus est niger, & hæc est in quinto prædicabili, in eodem etiam est prædicatio inferioris de superiori, ut animal est homo. Accidit enim animali esse hominem. Nam posito quod homo nõ esset, adhuc potest esse animal quia potest saluari in alia specie, puta in equo in leone &c. propterea hæc & similes sunt per accidens & in quinto prædicabili, animal est homo, corpus est animal, substantia est corpus. Hæc de sexto capite dicta sint in quo terminatur intentio nostra expositiua super quinq; prædicabilia. Nec mireris tu nouitii, si relinquimus proprietates & communitates, quas assignat porphyrius, & Petrus hispa. & differẽtias quinq; prædicabilium ad inuicem comparatorum qm̃ declaratis & expositis singulorum prædicabilium definitionibus quo ad singulas particulas, ut supra exposuimus, poteris ꝑ te ipsum huiusmodi communitates & differentias comprehendere. Ideo hoc sistendum est.

Explicit trac. qui est quartus in ordine, compendii logicæ peripateticæ, & est de quinq; uniuersalibus siue prædicabilibus ordinatus per Reue. magistrum Chrisostomum ordinis prædicatorii, philosophiæ & diuinæ sciẽtiæ professorem. Post hũc tractatum sequitur quintus, qui erit de decem categoriis, quas latini dicunt decem prædicamenta quorum consideratio erit hic tantum logicaliter, quod si aliquo modo physicæ aut metaphysicæ, hoc erit præter intentionem, ut tibi manifestabitur.

INCIPIT TRACTATVS QVINTVS QVI est de ante prædicamentis, & prædicamentis & post prædicamentis.

POst habitam consideratione de quinque v ℓibus siue prædicabilibus, doctrinæ ordo requirit, quod de categoriis, quæ apud latinum prædicamenta dicũtur pertractemus, Ordinauit enim Porphyrius isagogas ad habendam eam prædicamentorum doctrinam, quam tradidit nobis Aristoteles. præterea in trac. præcedenti actum est de rationibus & diffinitionibus ac diuisionibus quinque uniuersalium. In trac. autem præsenti acturi sumus de ordinatione quinque uniuersalium, qua constituitur prædicamentũ ut dicemus, ergo necesse fuit præscire ipsa quinque v ℓia, ut in pñti trac. sciamus ea ordinare in linea prædicamẽtali. Vane enim conatur ordinate qui prius nõ nouit ordinabilia. Rõnabiliter ergo post doctrinam traditam de quinque v ℓibus, agendum est in præsenti tractatu de prædicamentis. Quẽ diuidemus in tres partes, sicut & Aristoteles uidet diuisisse.

Pars prima erit de ante prædicamentis.

Secunda de prædicamentis.

Tertia de post prædicamentis.

Partem primam diuidemus in quatuor capita.

Primo pertractanda sunt quædam, quæ præcognoscere oportet, ne per icognita procedamus, aut simus coacti ea sæpius repetere.

Secundo agendum est de pmo ante pñto sumpto in genere, quod continet tres defiñões. s. æquiuocorum, uniuocorũ et denominatiuorũ. Tertio agẽdum est de secũdo ante pñto sumpto in genere quod continet duas diuisiones terminorum.

Quarto agẽdum est de tertio ante pñto sumpto in genere quod continet duas regulas, quarum pma ualet ad cognoscendum ea, quæ locantur secundum sub & supra ordinate, secũda autem ualet ad cognoscendũ impermixtione pñtorum.

De præcognoscendis. Caput primum.

IN primo capitulo agendum est de his, quorum præcognitio necessaria est, antequam descendamus ad tractandum in specie de ante pdicamentis & de pñtis, & de post prædicamentis, & sunt quatuor, primo quod sit prædicamē tum. secundo quod ante prædicamentum, tertio quid post prædicamentum, quarto si ad logicum spectat & quomodo tractare de prædicamentis.

Quantum ad primum aduerte, ut scias in qua sensu tractare intendimus de pdicamēto, quod quatrupl'r summi potest, pmo pro omni termino prædicabili siue de uno ut sortes siue de pluribus ut homo. Nam cum pdicamentum a pdicando dicatur, quicquid de aliquo uel de aliquibus prædicatur, dici pōt in hoc pmo sensu prædicamentum, secundo pro oī termino quo de pluribus prædicatur, ut ab hoc scdo sensu excludatur terminus discretus tertio pro genere generalissimo cuiuscūq pdicamenti, in quo sensu substantia, quātitas, qualitas, ad aliquid &c. dñr prædicamenta quarto pro coordinatione plurium pdicabilium, quæ se habent, ut inferius & superius essentialr̄ in linea recta prædicamentali, ut tibi in singulis prædicamentis declarabitur infra, & in hoc quarto sensu acturi sumus de pdicamēto diffiniēdo quid sit.

Tu igitur aduerte quod uno modo diffinitur apud nominales, & alio modo apud reales. Nam nominales sic diffiniunt, prædicamentum est coordinato plurium terminorū secundum sub & supra, & per ly plurium terminorum intendunt plurium prædicabilium. Nam ut docuimus in trac. præcedenti, tenent prædicabilia non esse res siue naturas cō municabiles multis, sed terminos siue conceptus, & qm̄ reales nen concedūt prædicabilia esse terminos sed naturas cōmunes modo quo in trac. præcedenti exposuimus ideo non acceptāt prædictam diffinitionem nisi aliud addatur. Igitur apud reales sic diffinitur, prædicamentum est ens dicibile, incomplexum, ordinabile in genere secundum sub & supra, prout substat termino talem ordinem significanti.

Primo dr̄ ens, ad differentiam non entis ut est chimera,

& negationes quæ non reponuntur in prædcamento. Nam ut probatur in libro sexto metaphysicæ solum ens extra animam quod est ens reale reponitur in prædicamento, & sic excluditur ens rationis, & ens fictitium, & negationes & priuationes inquantum sunt negationes.

Secundo dicitur, ens dicibile, idest de aliquibus prædicabile, ad differentiam singularium quæ non proprie reponuntur in prædicamento, eo quod aliquibus subiiciuntur. i. speciebus, sed de aliquibus non prædicantur cum non habeant inferiora. Vnde coordinatio cuiuslibet prædicamenti, clauditur inter generalissimum & specialissimum.

Tertio dr̃, incomplexum ad differentiam complexorum quæ secundum se tota in nullo uno prædicamento reponũtur sed per partes in distinctis, ut hominem esse album, per ly hominem reponitur in prædicamento substantiæ, per ly album in prædicamento qualitatis. Quod si in eodem p̃dicamento reponitur non tamen in uno genere uel una specie, sed secundum unam partem reponitur in genere, & secundum aliam in specie. Vt hominem esse animal. Cõstat enim hominem locari in specie, & animal in genere.

Quarto dr̃, ordinabile in genere ad dr̃iam trãscendentiũ, quæ licet sint ens prædicabile & incomplexum, tamẽ nõ reponuntur in aliquo uno pñto, sed circundant omne pñtum prædicãtur enim de decem generalissimis, & de omnibus contentis sub decem generalissimis. Quicquid autem reponitur in pñto, Non egreditur limites illius pñti, ut tibi manifestabitur infra.

Quinto dicitur secundum sub & supra. Oportet enim ut omne per se & directe reponibile in prædicamento se habeat ad aliud ut inferius ad superius uel econuerso, & dicit per se & directe, ut per ly per se excludantur ea quæ tãtum reductiue sunt per se in prædicamento, ut partes essentiales & integrales, quæ non sunt per se in prædicamento, sed gratia totius. Vnde materia & forma non sunt in prædicamento, nisi quia totum compositum est in prædicamento, & p̱ indirecte excluduntur dr̃iæ, quæ non directa linea sed a la-

tere, ut patet in arbore porphyrii, continentur in pñto.

Sexto dr̄, prout substat termino talem ordinem sign̄anti, ut scias ꝙ pñta non considerant̄ a logico, ut simplr̄ sunt entia realia sicut declarabimus infra, sed ut stant sub conceptibus secundis, qui per terminos significantur puta considerątur subā ut generalissimum. Similiter quantitas & qualitas &c. Constat igitur tibi quid sit pñtum.

Quantū ad scd̄m aduerte, qđ ante pñtum est p̄uiū traditū nobis ab Arist. conferens im̄ediate ad pñtoꝝ sciam p̄ñdam. Pro cuiꝰ notitia aduerte qđ & p̄dicabilia tradita nobis a porphyria & ēt ab Arist. in li. topi. sub rōne pñtorum, & ante p̄dicamenta tradita hic ab Arist. conferunt sciæ pñtoꝝ consequendæ. Sed diuersa rōne. Nam p̄dicabilia conferunt p̄mo & mediate: Impol̄e est. n. scire ordinem pñtalem, nisi p̄sciamus quid genus quid sp̄es, & multiplices eoꝝ diuisiones ut docuimus in trac. p̄cedenti. Ante pñta aūt supposita notitia p̄dicabilium proxime & im̄ediate conferunt, ut tibi manifestabit. Sed aduerte ꝙ & post pñta conferunt, al'r non fuisset ab Arist. eoꝝ notitia annexa doctrine pñtoꝝ. Conferunt tñ al'r q̄ añ pñta. Nam ex parte addiscentis ante pñta sunt p̄ora cognitione q̄ pñta & post pñta. Sed post pñta, complent notitiam pñtorum. Vnde ante pñta sunt principium cognationis pñtalis. Sed post pñta sunt terminus eiusdem cognitionis. Hinc est ꝙ aliqui dicunt ante pñta conferre a priori, post prædicamenta uero a posteriori.

Quantū ad tertium aduerte ꝙ post pñtum ut ex p̄misis potes coniecturare est de documentum traditum ab Arist. pro complemento doctrine pñtalis. Dicit enim Arist. in p̄dicam̄etis assignans proprietates pñtorum puta in pñto subæ ꝙ subæ nihil est contrarium, ꝙ eadem numero subæ, & si non simul, successiue tñ est receptiua contrariorum. Hæc autem non possumus perfecte scire, nisi cognoscamus qđ sit oppositio, & quæ eius sp̄es, cuius una est oppō contraria. Itē oportet scire modos simultatis, & motus &c. & de singulis agendum est in post pñtis. Ergo ad complendam pñtoꝝ doctrinam, oportet in ultima p̄te trac. de post pñtis agere. Cō-

ſtat igitur tibi quid ſit poſt pñtum, & ad q̃d ordinatum eſt.

Quantum ad quartum aduerte q̃m famoſum eſt, logicã uerſari circa entia rõnis & intentiones ſecundas, p̃dicamenta aũt ſunt entia realia & entia extra aĩam: ut tenet Ariſt. in lib. 6. metaphyſicæ, ideo non vr̃ ꝙ ad logicum ſpectet ptrarctare de p̃dicamentis. Sed ad metaphyſicum cuius offm̃ eſt conſiderare de maxime vl̃ibus in cauſando quales ſunt ſubſtantiæ abſtractæ, & in p̃dicando qualia ſunt tranſcendentia & uniuerſales modi eſſendi: ut põt & actus, unum & multa, finitum & infinitum, neceſſarium & contingens, per ſe & ꝑ accidens &c. Et decem pñta. Vnde Ariſt. in li. 5. meta. ꝑ tractat de ſub̃a & quãtitate & de ad aliq̃d, & de qualitate &c.

Vt igitur ſcias in quo ſenſu ſpectat ad logicum conſiderare de pñtis & in quo non, aduerte duas diſtinctiones, Prima eſt hæc. Ens rõnis ſumitur dupliciter, primo ſolum pro eo, quod fabricatum eſt ab intellectu, & extra intellectum nullum habet eſſe, & ſic oratio propoſitio ſyllogiſmus, conſequentia, antecedens, conſequens ſubiectum p̃dicatum vl'e ſingulare ſuppoſitum, genus ſpecies differentia & reliqui termini ſecundæ intentionis, dñr proprie entia rationis, ſecundo ſumitur pro omni ente reali non ſecundum ſe ſed in ordine ad rationem, & prout ratio circa illud negocians, attribuit ſibi aliquod fabricatum per rõnem, puta negocians circa aĩal attribuit ſibi conceptum gñis, & homini conceptum ſp̃ei. Et ſorti cõceptum ſingularis, & in hoc ſenſu omne ens reale poteſt dici ens rõnis. Et quando dicitur ꝙ logica uerſatur circa entia rationis & ſecundas intentiones, concedendũ eſt primo & ſecundo modo ita ꝙ nihil conſideratur ab ea quin ſit ens rõnis primo aut ſecundo mõ. Et q̃do dr̃ ꝙ p̃dicamenta ſunt entia realia, concedendum eſt ſecundum ſui naturam, cum quo tamen ſtat, ꝙ ut intellectus eis attribuit ſecundas intentiones puta conceptũ generis generaliſsimi & ſubalterni & ſp̃aliſsimi & aliquas proprietates in ordine ad rõnem, puta dici de ſubiecto, & non eſſe uel eſſe in ſubiecto, dici pñt entia rõnis ſecundo modo & ut ſic conſiderant a logico ſecundũ aũt naturam ſuã, conſiderant a metaphyſico.

Secunda distinctio est hæc, ens reale pōt in aliqua scīa cōsiderari duplr. primo modo reali.i. in ordine ad passiones reales, puta ut subiicitur motui uel tpi uel loco, aut inquantum est finitum uel infinitū corruptibile generabile uel suū oppositum, secundo mō logicali, puta ut refertur ad subiici &'ad prædicari, & ut alia prædicata intentionalia attribuit ei ratio, puta esse ordinabile in genere aut in specie &c.

Primo modo scientiæ reales considerant de ente reali, ut physica & mathematica & metaphysica. secundo mō sciæ rōnales inter quas est logica, considerat de ente reali, quod ut diximus sic consideratum potest dici ens rationis. secundo modo sumptum iuxta distinctionem præcedentem, & sic constat tibi qūo logicus de pñtis quæ sunt entia realia ꝑtractat modo logicali & non modo reali.

Sed dices, immo logicus considerat prædicamēta modo reali. Nam Aristoteles ut tibi manifestabitur in pñto substā tiæ & quantitatis & qualitatis considerat eorum proprietates & cōitates reales modo reali, puta ꝙ subiecte nihil est contrarium, ꝙ est susceptiua contrariorum, quod non recipit magis & minus &c. ergo &c.

Respondeť, logicus habet considerare pñta principaliter & ex proposito modo logicali, ꝙ autem aliquo modo reali hoc est secundario & incidenter, put. s. talis cōsideratio mō reali confert considerationi pleniori habende mō logicali, & hoc non uideatur mirum. Nam ut inquit Arist. in. 4. metaphysicæ circa idem uersatur dialecticus & metaphysicus. Vnde sicut metaphysici est considerare de oibus, sic & dialectici sed diuersa rōne ut tibi alias manifestabiť. Hinc est qđ Arist. in scīa reali puta in physica aliquando utitur rōnibus logicalibus, quæ dicuntur rōnes cōes, & in logica aliquando procedit modo reali, ut insinuet uniuersalitatem & conformitatem quæ sunt in logica & metaphysica ideo dicuntur sciæ cōes. Constat igitur tibi, quod obiectio præposita non præualet determinationi facte. Hæc de. 1. cap. huius primæ partis Trac. 5. dicta sint. Nunc accedendum est ad specificā considerationem ante prædicamentorum.

De primo

De primo antepñto in genere, caput secundum.

IN cap. secundo agendum est de primo antepraedicamento in genere quod dicitur diffinitio: quoniam tres continet diffinitiones conferentes ad cognitionem pdicamentorum, prima est de aequiuocis, secunda de uniuocis, tertia de denominatiuis, primo igitur diffiniend a sunt aequiuoca, secundo uniuoca, tertia denominatiua.

Quantum ad primum antequam deueniamus ad diffõnē aduerte duo, primo uoluit Aristoteles notificare aequiuoca & uniuoca & denominatiua, ut admoneret adiscentem, nullum aequiuocum reponendum esse in pñto. Admoneret etiā totam coordinationem unius pdicamenti deberē constare ex uniuocis. Admoneret quoq; quomodo accidentia reducenda sunt ad substantiam per pdicationem denominatiuā neq; enim accidentia uerificantur de substantia in abstracto sed in concreto ut declarabitur. Haec enim est falsa, homo est albedo, sed haec est uera, homo est albus, secundo aduerte quod aequiuocum est duplex. s. aequiuocans & aequiuocatum, aequiuocans est nomen siue terminus plura. i. diuersa secundum naturam significans, ut canis significat animal latrans, & sidus coeleste, aequiuocatum est ipsa res siue natura diuersa per illud nomen significata, ut animal latrans & sidus coeleste, sunt aequiuocata huius nominis canis, eandem distinctionem intellige de uniuoco, nam aliquod: est uniuocans aliquod uniuocatum. Vniuocans est nomen siue terminus communis pluribus conuenientibus in una natura cōis siue in una rõne. i. diffõne. Vt animal uiuum est uniuocum uniuocans: qm̄ pdicatur de omni spē animalis ſm hanc rõnē . s. quod est suba animata sensitiua. Vniuocata sunt res conuenientes in uno noīe & in una natura uel saltem in una rõne diffinitiua, ut homo, capra, leo, &c. sunt uniuocata huius nominis aīal uiuum. Hic Aristot. intendit diffinire aequiuocum aequiuocatum, & non aequiuocans. Idem intellige de uniuoco, his pnotatis aduerte quod aequiuoca sit diffiniunt aequiuoca. s. aequiuocata dnr quorum solum nomen est cõe, & rõ subae est diuersa, quae diffinitio sic intelligenda est.

Primo dicuntur, ideſt ſignificantur illa quorum nomen &c. & aduerte quod Ariſtoteles diffinit ea per dicunt, & non per ſunt: quoniam cum æquiuocata ſint entia realia, non ſpectat ad logicum conſiderare ea quo ad eſſe, ſed quo ad dici & prædicari, & hoc eſt conſiderare ea modo logicali, & nō modo reali qui ad philoſophum ſpectat, ut diximus in cap. præcedenti.

Secundo quorum ſolum nomē eſt commune: ideſt quæ in nullo præterquam in nomine cōueniunt, quia ſic placuit primo inſtituenti ea nominare, & ſumitur nomen pro termino per ſe ſignificatiuo categorematico ſiue ſit nomen ſiue uerbum, nam & in uerbo datur æquiuocatio. Plura.n. omnino diuerſa per idem uerbum ſignificantur. Vt hoc uerbum habeo ſignificat rem temere ſiue poſſidere, & ſignificat intelligere. Nam cum dicit loquens audienti, habes me, intendit, intelligis me.

Tertio ratio ſubſtantiæ eſt diuerſa, aduerte quod hic nō ſumitur rō pro ſola & propria diffōne, ſed pro quacūq; deſcriptione ſiue notificatione, qua manifeſtat nobis rei æquiuocatæ natura. Præterea, hic non ſumitur ſubſtantia ut diſtinguitur contra accidens alioquin in ſola ſubſtantia daretur æquocatio quod eſt falſum, nam & magnitudo eſt æquiuocum nomen & acutum, & cætera multa ut tibi nota erūt locis ſuis. Sumitur autem ſubſtantia ut extenditur ad ſignificandum cuiuſcunq; rei eſſentiam, ſiue ſit ueræ ſubſtantia, ſiue quantitas, ſiue qualitas &c. eſt ergo talis pdictæ diffōnis intellectus, æquoca æquiuocata dñr illa, quæ in ſolo uno nomine conueniunt per appellationem, ſed in ratione notificatiua eſſentiæ eorum nullo modo conueniunt: quoniam alia eſt ratio unius in intellectu, & alia ratio alterius in eodem intellectu, ſicut alia & alia eſt eſſentia eoꝝ. Quæ omnia patent in animali latrante & piſce marino & ſidere cœleſti, nam licet hæc tria appellentur hoc nomine canis, tamen ſicut alia eſt natura ſideris cœleſtis & animalis latrātis, ſic eſt alia, & alia ratio notificatiua eſſentiæ eorum. Conſtat igitur quid ſit æquiuocum æquiuocatum. Quomodo autem diſtin

guatur per æquiuocum a consilio, & æquiuocum a casu, manifestabimus infra.

Quantum ad secundum aduerte quod apud Arist. uniuoca uniuocata (de his enim proprie intẽdimus sicut diximus etiam de æquiuocis) sic diffiniuntur. Vniuoca dicuntur quorum nomen est cõe, & rõ substantiæ secundum illud nomẽ est eadem, ut homo bos & leo sunt uniuoca respectu aĩalis: qm̃ in nõie & in una rõne aĩalis cõueniunt, nam hæc est uera homo est aĩal, & hæc, bos est animal &c. ergo conueniũt in uno cõi nõie, & hæc est uera, homo est substãtia aĩata sensitiua, & hæc, bos est substantia aĩata sensitiua, ergo conueniunt in una cõi rõne substantiæ. Sic ergo intelligatur hæc diffinitio. Vniuoca dicuntur .i. significantur illa quæ in uno nõie cõi, & una cõi rõne indicatiua substantiæ .i. essentiæ siue naturæ eorum cõueniunt, siue sit uera diffinitio siue descriptio notificatiua substantiæ. Quod dico qm̃ si oporteret eorum rõnem esse ueram diffinitionem, sola species specialissima esset apud logicum uniuoca: qm̃ ut diximus in tract. præcedenti, sola species diffinitur. Verum quia apud logicũ non solum species specialissima, sed & generalissimum & subalterna genera usq; ad specialissimam speciem sunt uniuoca, & tamen non propriæ diffiniuntur, ideo ly ratio sumẽda est ut se extendit ad diffinitionem et descriptionem et notificationem essentiæ, quocunq; modo possit haberi.

Sed aduerte quod uniuocum est duplex: scilicet logicum & physicum, quæ in aliquibus conueniunt, & in aliquo differunt nam conueniunt in tribus primo in uno nomine, secũdo in una rõne formata ab intellectu, tertio inconuenientia æquali illius rõnis, oportet. n. q̃ illa una rõ æqualr̃ uniuocatis conueniat, nam si prius uni, & posterius alteri conuenit, nõ stat uniuocatio, sed erit analogia ut dicemus infra. Hac de causa sanum non est uniuocum: quoniam ratio sani prius conuenit animali sano posterius autem urinæ & medicinæ: quoniam non conuenit eis nisi in ordine ad animal sanum. Hæc tria, ergo oportet inueniri, in uniuoco, tam logico quam physico. Sed physicum addit quartum quod nõ est ne

cessarium in uniuoco logico. Hoc autem quartum est unitas naturæ, nam quæ sunt diuersarum naturarũ non uniuocant in aliquo uno importãte diuersas naturas etiam quod de eo habeatur una ratio communis in qua conueniunt. Hac de cã corpus non est uniuocum phisicum sed logicum tantum quoniam diuiditur per corruptibile ut est elementum, & p incorruptibile ut est cœlum, quæ sunt omnino diuersarum naturarum, eadem causa species specialissime apud physicũ non uniuocantur in genere suo proximo: quoniam cuiuslibet speciei natura diuersa est formaliter ab alia quam diuersitatem indicant dñæ essentiales diuidentes genus & constituẽtes spẽm. Vnde in. 7. physicorum dixit Aristoteles, quod iuxta genera .s. apud physicum licet non apud logicum latent æquiuocationes. Sola autem species specialissima est uniuoca logicæ & physicæ, logicæ quidem quoniã est unius nominis & rationis in quibus conueniunt omnia sua indiuidua æqualiter. Physicæ autem: quoniam natura specifica ex se est una, nec est apta plurificari formaliter per dñas formales, sed solum per materiam qua plurificantur indiuidua, ut tibi manifestabitur in metaphysica. Sed pro nunc sustine, cõstat igitur tibi, quid sit uniuocum & quomodo conueniunt ac differunt uniuocum logicum & uniuocum physicum.

Quantum ad tertium ut scias quid sint denominatiua de quibus hic intendimus & quorum ꝑnoticiam reputamus opportunam ad habẽdam ꝑdicamentorum doctrinam ꝑponenda sunt duo notabilia.

Primum est quod denominatiua sunt triplicia, nã quædam sunt uoce tantum, quædam significatione tm̃, quædã uoce & significatione simul ea sunt denominatiua uoce tm̃, quæ ita se habent quod denominans & denominatiuum dicunt eandem naturam sed differunt solum sicut apud grammaticum per nomen primitiuum & nomen deriuatiuum, & hoc mõ homo & humanitas, animal & animalitas Deus & deitas, se habent ut denominatiuum & denominans deriuatur enim homo ab humanitate, Deus a deitate, sed homo non dicit aliam naturam ab humanitate, nec aĩal ab aĩalita

te, nec deus a deitate, ea sunt denominatiua significatione tā tum, quæ ita se habent quod denominans et denominatum conueniunt in significato sed non in nomine, nam aliud nomen imponitur denominant, & aliud denominatiuo, ita qđ non conueniunt in principio nec differunt in fine, & hoc modo apud mortales se habent uirtus & studiosus. Dicitur enī studiosus ille qui hēt & operatur ſm uirtutem, & uulgariter dř uirtuosus a uirtute, ergo ut denominante dř studiosus denominatiue ſm sigñationem, sed non ſm uocem, qm̄ in uoce & ꝑlatione nullo mō cōueniunt uirtꝰ, & studiosus, ea aūt sunt denominatiua uoce & sigñato, quæ cōueniunt in uoce siue termino in ꝑncipio & differunt fine, a denominante, & dicunt siue addunt aliam naturam a natura denominantis, nā denominās dicit accñs, denominatiuum aūt dicit subām in se habentem tale accñs, hoc modo se habent apud logicū & physicum albedo & album, iustitia & iustus, sapiētia & sapiens. Hic non intendimus loqui de denominatiuis nisi in tertio sensu: qm̄ ea sunt proprie & formaliter denominatiua.

Secundo notandum quod apud philosophū denominās dicitur abstractum quasi simplex & pura forma ut albedo apud grammaticum dicitur primitiuum quasi non dependens nec originatum ab altero. Denominatiuum autē apud philosophum dicitur concretum quasi compositum ex subiecto & forma ut album, apud grammaticum autem dicitur deriuatiuum quasi descendens ab altero. Sed aduerte quod logicus & grammaticus in hoc ualde differūt. Nam logicus dicit illud nomen esse abstractum, quod significat formam secundum se, & non per modum inhærētis subiecta. Nomē autem concretum dicit esse illud quod significat formam in subiecto ut album. Nam licet album purā qualitatem significet ut dicemus infra, tamen subiectum concernit. Grāmaticus autem qui uersatur circa dictiones & syllabas dicit illud esse nomē primitiuum quod est pauciorum syllabarum. Deriuatiuum autē quod est plurium. Vnde apud ipsum iustus est primitiuum iustitia est deriuatiuū, cum tamē quo ad ueritatem rei sit oppositum, quoniam dicitur homo iustus a iu-

stitia & non econuerso. Vnde intellectus logici rationabilior est, utpote consideratiuus uerii & falsi.

His praenotatis aduerte quod denominatiua in tertio sensu sic describuntur ab Aristotele. Denominatiua dicuntur quaecunq; ab aliquo, solo differentia casu, secundum nomen habēt appellationem, ut a fortitudine fortis. Haec descriptio sic intelligenda est. Denominatiua. s. nomina, quae apud physicum dñr concreta, dñr esse illa, quae sunt differentia ab aliquo. s. nomine denominante siue abstracto, secundum physicum, solo casu. i. sola terminatione, qm̄ conueniunt in pncipio dictionis & differunt in fine, ut iustus & iustitia, & s̄m illud nomen. s. concretum hn̄t appellationem. i. praedicanť de subiecto, non. n. denominantia siue abstracta praedicantur de subiecto, sed denominatiua siue concreta. Haec enim est falsa, homo est iustitia. Sed haec de uera, homo est iustus, ex q bus oībus patet quod ad ueram & formalem denominationem acceptam in tertio sensu tres conditiones requiruntur. Prima est, q abstractum & concretum conueniāt ī uno nomine quo ad pncipium dictionis, secunda q differant in fine tertia quod concretum dicat aliam rem siue naturam a subiecto, ut hic, homo est albus nam homo est substātia, albū autem quod albedinem cum connotatióne subiecti importat, spectat ad pn̄tum qualitatis, & sic patet q quando pdicatur differentia essentialis de genere aut de specie, ut aīal est sensitiuū, homo est rōnalis, nō ē uera & propria pdicatio denominatiua, qm̄ dfia essentialis non dicit alienam naturam ne eo cuius est dfia. Restat ergo ut uera denominatio fiat iuxta quartum & quintum pdicabile praedicatione directa qm̄ ut docuimus in trac. praecedenti, dn̄t naturam accidētalem aduenientem subiecto quod denominat, ut risibile est in pn̄to qualtatis & album & nigrum &c. Subiectū autem quod denominatur est in pn̄to substantiae. Dixi praedicatione directa, qm̄ indirecta parum existimatur in arte, cum sit mere accidentalis. Haec de aequiuocis & uniuocis & denominatiuis, quae comprahenduntur in primo antepraedicamento dicta sufficiant, & in his terminatur secundum caput.

Caput tertium de secundo antepraedicamento.

IN tertio cap. agendum est de secundo antepraedicamēto in genere, quod continet duas diuisiones, quarū pma est de terminis per se significatiuis & categorematicis, qui de aliquo uel aliquibus apti sunt praedicari, secunda est de entibus quae apta sunt in subiecto esse, uel de subiecto dici, & quae nō. Iste autē duae diuisiones antepraedicamenta hic reponuntur, qm̄ cognitioni pntorum oīno opportunae sunt, nam pma deseruit ad cognoscendum differentiam eorum quae ponuntur i pnto ab his quae non ponuntur, secunda autem deseruit ad cognoscendum differentiam eorum ab inuicem quae reponuntur in praedicamentis ut uidebis, primo igitur manifestanda est prima diuisio, secundo secunda.

Quantū ad pmū aduerte qd' Arist. intendēs praemouere discentē ex quibus cōstet ordinatio & dispō pntalis inqt eorum quae dñr, quaedam quidem fm complexionem dicuntur quaedam sine cōplexione, quae scdm complexionem dicuntur sunt homo currit, homo uincit, ea uero quae sine cōplexione dicuntur sunt, ut homo, bos, currit, uincit &c.

Pro noticia huius diuisionis aduerte tria, primo q coinci dit cum ea quam posuimus in trac. Secundo assignantes diuisiones terminorū, & est decima diuisio, quae fuit haec. Terminorum alius complexus, alius incomplexus. Hic autem dicit Aristo. eorum quae dicuntur. i. dictionum quae uoce pferuntur, quaedā sunt cū cōplexione. i. sunt complexe, quaedam sine i. sunt incomplexe, secundo aduerte ut scias quid sit uere complexum, & quid incōplexum de quibus intēdic Aristoteles hic loqui q complexum est triplex. s. uoce tantum. Significato tantum, uoce & significato simul.

Complexum uoce tantum est quando per plures uoces per se significatiuas circūloquimur aliq̄ unam rem, quam ne scimus uno proprio nomine nominare, ut primogenitus Socratis filius atheniensis. Implexum tali complexo oppositū est, quando per unam uocem per se significatiuam uniuocā rem unam nominamus, ut Socrates, homo, asinus &c.

Complexum significato tm̄ est, qn̄ unam uocem tantum

quæ tamen plura habet significata proferimus, ut canis, cancer sanum, nam sub una uoce plura indistinctè cõplectimur. Incõplexum tali complexo oppositum est, quando unã uocem tantum habentem tantum unum significatum proferimus, ut homo, capra, leo &c.

Complexum uoce & significato simul est, quando plures uoces plura significantes proferuntur, ut homo albus, homo currit, homo est animal & hoc complexum semper est orõ aut perfecta si est cum copula, ut homo est albus, aut imperfecta si est sine copula, ut homo albus incõplexũ huic cõplexo oppositum est, qñ una uox simplex uel composita significans unum profertur, exẽplum p̃mi, homo, animal, exẽplum secũdi armiger, scutifer, paterfamilias, iconomus.

Aduerte tertio quod Aristoteles hanc diuisionem fecit ut innueret quod in prædicamento non reponitur secundum se totum complexum secundo modo, & tertio modo dictũ, quoniam omne repõibile secundum se totum in p̃dicamento dicit unam & determinatam naturam, cum sit aut genus aut species, aut differentia. Sed complexum secundo, & tertio modo, non dicit unam & determinatam sed plures, ut patet de cane, & de hac oratione homo est albus, nam homo importat substantiam, & albus qualitatem. Dixi secũdo & tertio modo ut excipiam complexum primo modo, quoniam re est incomplexum licet uoce sit cõplexum ideo non excluditur a prædicamento, sicut nec incomplexum uoce & re. Dixi secundum se totum, ut excipiam partes, nam licet totum hoc complexum homo albus non reponatur in aliquo uno prædicamento, tamen secundum distinctas reponitur in distinctis prædicamentis, ut homo in prædicamento substãtiæ & albus in prædicamento qualitatis. Restat ergo ut in prædicamentis reponantur sola incomplexa siue significentur nomine simplici, siue composita, siue circunloquuto. Hæc de prima diuisione dicta sint.

Quantum ad secundum aduerte quod Aristoteles relicto primo membro, primæ diuisionis subdiuidit secundum, scilicet incõplexa, & format secundam diuisionem continẽtem

quatuor partes, & est talis, eorum quæ sunt, alia de subiecto dicuntur, sed in subiecto, non sunt. Alia in subiecto sunt, sed de subiecto non dñr. Alia de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt. Alia neq; de subiecto dicuntur, neq; in subiecto sunt.

Pro euidentia huius diuisionis quæ est diuisio incōplexorum tria aduertenda sunt, deinde exponemus singulas partes diuisiones.

Aduerte primo quod hæc diuisio supponit ut scias modos generales, quibus res dicitur esse in aliquo, puta an sicut pars in toto, uel sicut totum in partibus an sicut accidēs in subiecto, uel sicut superius in suo inferiori, & qui Aristoteles modos generales essendi ī, numerauerat in quarto libro physicorum agens de loco, noluit hic repetere, quoniā forte libros de physico auditu prius tradiderat quam artem ueterem, uerum quia nouicius in logica libros de physico auditu nundum nouit ideo ad instructionem eius ne tēdat per incognita, numerādi sunt hic modi essendi in, ut scias in quo sensu loquitur philosophus cū dicit alia sunt in subiecto &c.

Tu igitur aduerte ut recolligit Petrus hispa. in antepdicamentis, modi essendi in, reducūtur ad octo. Primus est sicut pars integralis in toto ut manus brachiū caput in corpore humano, scdus est econuerso ut corpus humanū in suis mēbris, & tectū paries & fundamētū in domo est ecōuerso, tertius est sicut spēs in gñe ut hō in aīali, & oē inferius in suo superiori, quartus est sicut genus in specie, & oē superius ī suo inferiori, quintus est sicut forma in materia, & iste subdiuiditur, qm̄ ut declarabitur in .1. phy. forma est duplex. s. substātialis ut anima in homine, & accidentalis ut albedo in manu substantialis dicitur proprie esse in materia: quonam immediate in ea recipitur. Accidentalis uero dr̄ proprie esse in subiecto constituto ex materia & forma, & dicitur materia secunda. Sed pro nunc sustine donec erudiaris in philosophia naturali, sextus est sicut effectus in causa efficiente, ut flos in redice, regnum ī rege, septimus est sicut aliquid ī fine, ut uirtus in beatitudine, octauus est sicut contemptum in continēte, ut locatum in loco, & res temporalis in tpe. Vnde uersus

1 2 3 4 5
Insunt pars, totum, species, genus, & calor igni.
6 7 8
Rex in regno, res in fine, locoq; locatum.

Assignatis modis essendi in aduerte secũdo q quãdo dicit Aristote. alia sunt in subiecto, nõ accipit subiectum pro toto nec pro gñe, nec pro superiori, nec pro inferiori, nec ꝓ materia in qua recipit forma subalis, sed pro corpore in quo recipitur accidẽs, & dr subiectum inhæsionis siue sustẽtationis qm̃ accidens non potest esse apud Aristote. sine subiecto.

Aduerte tertio quod cum dicit Aristo. quædam dicuntur de subiecto, per ly dicuntur intendit prædicantur, per ly de subiecto intendit de inferiori, & non intendit de subiecto accidentis, sicut quando dicit, quædam sunt in subiecto.

His prænotatis, ꝑdicta diuisio quatrimẽbris sic debet intelligi eorũ quæ sunt. i. entiũ siue rerũ, quædã dũr de subiecto, id est ꝑdicãtur de inferiori, ut patet in arbore porphy. in p̃nto subæ descẽdẽdo gñalissimo ꝑ subalterna usq; ad specialissimã inclusiue, nã suba ꝑdicatur de corpore, corpus de animat aĩatum de animali, animal de hoie, homo de sorte & platone, in subiecto uero non sunt. i. nõ inhærent, nec recipiuntur in subiecto, sicut accñtia quæ sustẽtantur per subm, & hæc pars ꝑma diuisionis conuenit oĩbus gñibus & spẽbus & differẽtiis p̃nti substantiæ. Quædã non dñr de subiecto. i. non ꝑdicanł de inferiori nec sunt in subiecto. i. non recipiuntur nec sustẽtãtur per subiectum sicut accidẽtia, & hæc scda pars diuisionis conuenit oĩbus indiuiduis signati, quæ continentur sub spẽ specialissima in p̃nto subæ, nam sub indiuiduo nõ datur inferius, aliter indiuiduũ nõ esset indiuiduũ sed genus aut species. Dixit indiuiduis signatis, ut excipiam indiuiduum uagum. qm̃ & si ſm rem, non prædicantur de inferiori sicut prædicatur species tamen scdm uocẽ ꝑdicał. Prædicatur. n. qdam homo de sorte & platone & Ioanne &c.

Quædam dñr de subiecto. i. prædicantur de inferiori, ut in p̃nto quantitatis incipiẽdo a generalissimo usq; ad specialissimũ inclusiue. Nam q̃titas ꝑdicatur de continua & discreta,

et continua prædicatur de linea & supficie, & corpore, & linea pdicatur de linea curua & linea recta, & sunt in subto, id est recipiũtur & sustentãtur per subm. qm̃ sunt accñtia quorum esse est inesse ut dicemus infra, & hæc tertia pars diuisionis, cõuenit oĩbus gñibus, & spẽbus p̃ntorum accidentium & eorũ drĩis. Quædam autem non dñr de subiecto .i. non pdicantur de inferiori, ut omnia indiuidua p̃ntorum accidentium, ut hæc albedo, hæc dulcedo, hæc linea, hic locus &c. nam cum sint indiuidua, eis repugnat habere inferiora de q̃bus prædicentur. Sed sunt in subiecto: qm̃ cum sit accidentia sustentari non possunt sine subiecto, & hæc quarta pars conuenit omnibus indiuiduis nouem p̃ntorum accidentiũ. Constat igitur tibi quis sit sensus secundæ diuisionis antepredicamentalis. Constat etiã q̃tum deseruiat cognitioni p̃ntorum: nam per pmam & secundam partem cognosces qũo se habent tam substantiæ vl̃is q̃ singulares in p̃nto substantiæ p tertiam & quartam cognosces qũo se habẽt accidentia vl̃ia, & singularia in nouem p̃ntis accidentium. Hæc igitur dicta sint de secũdo antep̃nto in gñe, & hic terminat tertiũ caput.

Caput quartum de tertio antepædicamento.

IN quarto cap. agendum est de tertio antep̃nto in genere, quod duas regulas continet deseruiẽtes doctrinæ p̃ntorum ut tibi manifestum erit. Tu igitur aduerte quod prima ualet ad cognoscendum ordinem eorum quæ in eodem prædicamento ordinantur secundum sub & sup̃ qũo, .s. unum de altero prædicatur, igitur circa pmam regulam duo agenda sunt, pmo declaranda est secundum uerum sensum Aris. secundo assignandæ sunt cõditiones obseruandæ in ipsa regula, ne error in ipsa eueniat.

Quantum ad primum aduerte quod regula prima apud Aristotelem talis est, quando alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcũq; de eo quod pdicatur dicũtur, omnia etiam de subiecto dicuntur, ut homo prædicatur de quodam hoĩe animal uero de homine, ergo et de quodam hoĩe pdicatur aĩal, quidã enim homo est homo, & est animal.

Hæc regula sic intelligenda est. Quando superius,

de inferiori ut animal de homine quicquid prædicatur de su periori essentialiter prædicatur. Verbi gratia quia in arbore porphyrii, homo essentialiter prædicatur de sorte, & de homine essentialr prædicatur aīāl & de animali corpus aīatum & de corpore animato corpus, & de corpore substantia, oēs iste consequentiæ ualent per regulam istam. Sortes est homo, homo est animal, ergo sor. est animal. Homo est aīal, animal est corpus aīatum, ergo homo est corpus aīatum, & sic ascende usq; ad generalissimum. Vnde patet quod hæc regula optime deseruit ad cognoscendum ordinem essentialem inter superiora & inferiora in quolibet prædicamento.

Quantum ad secundum aduerte quod Arist. hanc regulā non introduxit infallibiliter ueram nisi in ordine essentiali supiorꝫ & inferiorꝫ in eodē pñto, in qbus nūquam est error. Qui autem uolunt eam extendere ad aliud propositum, conantur apponere diuersas conditiones quibus non seruatis r'ła non ualet. Qđ igit in ordine essentiali pñtali ualeat absolute & sine aliqua limitatione patet ex se. Si autem uis ea uti in aliis propositis oportet ut serues sex conditiones.

Prima est ut arguas in prædicatis per se, prædicatur autē per se genus species differentia & proprium. Vnde bene sequitur, sor. est homo, homo est rationalis, ergo sor. est rationalis. Item so. est homo, homo est risibili, ergo sor. est risibilis. In prædicatis autem per accidens non ualet. Vnde non sequitur, sor. est homo, homo est albus, ergo sor. est albus.

Secunda est, ut arguas in prædicatis per se est primæ intētionis, ut hic so. est homo, homo est animal, ergo sor. est animal. Nam in prædicatis secundæ intentionis non ualet. Non enim sequitur. Homo est animal, animal est genus, ergo homo est genus. Nam genus est terminus secūdæ intentionis.

Tertia est, ut serues prædicationē directam præcipue in secunda propositione. Vnde nō sequitur, homo est animal, animal est asinus, ergo homo est asinus.

Quarta est quod non facias utranq; propositionem negatiuā Vnde non sequitur. Homo non est asinus, asinus non est rationalis, ergo homo non est rationalis.

Quinta est quod quando primo propositio fit per uerbū adiectiuum aut per sum es est, sed pdicatum est obliquum, primo modo resoluatur in suum participium & totum qđ sequitur copulam fit subiectum propositionis secundæ, alr sequitur error ut hic, homo habet manus, manus sunt duæ, ergo homo est duo. Non sequitur, sed dicatur sic, homo habet manus, habens manus est duo, ergo &c. arguitur quidē per regulam, sed secunda propositio est falsa: ideo neganda, secundo modo sumatur participium de sum es est, quod est ens cum ipso obliquo, & fiat subiectum secundæ propositionis, aliter sequitur error, ut hic: Nauis est in mari, in mari sunt pisces, ergo nauis est piscis. Non ualet, sed dicatur sic, nauis est in mari, ens in mari est piscis, ergo &c. arguitur qdem per regulam, sed secūda propositio est falsa, neq; enim omne ens in mari est piscis, & ideo neganda est.

Sexta est ut teneanť termini in utraq; propositione uniformiter. Nam si fiat transitus a cōcreto ad abstractum, aut mutetur suppositio sequitur error, exemplum primi. Non sequitur. Homo est albus, album est accidens uel qualitas, ergo homo est accidens, uel homo est qualitas exemplum secundi. Homo est animal, animal est trisillabum, ergo est trisillabum fit enim transitus a suppositione formali est suppositionem materialem. Ne igitur decipiaris aut concede p dictam regulam solum in ordine pñtali, sicut eam introduxit Arist. aut in aliis propositis concede eam cum limitationibus ppositis, & non aliter. alioquin erit tibi causa deceptionis & non ueritatis. Hæc pro prima regula dicta sint.

Circa regulam secundam aduerte anteq̄ descendamus ad eam quod Arist. introduxit eam, ut cognoscas coordinationes pdicamentorum esse penitus impermixtas, ita quod nec idem genus, nec eadem spēs, nec eadem dr̃ia potest poni in distinctis pdicamentis, nec distincta genera, nec distinctæ spēs, nec distinctæ dr̃iæ possunt poni in eodem pdicamento, modo quo tibi exponemus, primo, igitur assignabitur regula cum uero sensu Arist. secundo defensabitur.

Quantum ad primum aduerte quod apud Aristotelem

regula talis est diuersorum generum & non subalternatim positorum, diuersæ sunt species & drīæ, ut animalis & sciæ animalis quidem differentiæ sunt ut gressibile & uolatile & bipes, sciæ uero nulla harum est, neq; enim scientia a scīa differt in eo quod est bipes. Subalternoꝝ uero generum nihil prohibet easdem esse drīas. Superiora enim de inferioribus p̄dicantur, quare quæcunq; fuerint p̄dicati differentiæ, erunt eadem subiecti.

Pro notitia huius regulæ, declarandum est quæ sint genera subalternatim posita, & quæ non, deinde exponet regula. Tu igitur aduerte quod genera subalternatim posita sunt illa quorum unum ponitur sub altero immediate, ut aīal sub aīato, & aīatū sub corpore, & corpus sub sub̄a, uel duo sub uno tertio, ut aīal & planta sub corpore non subalternatim posita sunt illa quorum unum non ponitur sub altero neq; immediate, neq; mediate, neq; duo sub uno tertio, utpote quia non ordinantur in eadem linea p̄ntali sed i diuersis ut animal & color non subalternantur. Spectat.n. aīal ad p̄ntum sub̄æ, & color ad p̄ntum qualitatis. Constat igitur quid sit genera subalternari & quid non.

Sensus autem regulæ talis est. Si dantur duo genera, quorum unum non ponitur sub altero, neq; ambo sub tertio, necesse est eorum esse diuersas species & differentias, ita q̄d impossibile est eandem speciem locari sub distinctis generibus non subalternatis, idem intellige de differentia. Verbi gratia asinus non potest locari sub animali, & sub colore. Rationale non potest locari sub animali, & sub numero, & rō huius regulæ est hæc. Diuersorū principiorum diuersa sunt p̄ncipiata sicut diuersarum causarum, diuersi sunt effectus. Sed genera sunt principia specierum & differētiarum, ergo quando sunt diuersa genera & non subalternatim posita necesse est esse diuersa species & drīas, ex opposito autem sequitur quod si duo sint genera subalternatim posita, non inconuenit eandem sp̄ēm sub utroq; locari, sed īmediate sub uno mediate sub altero ut homo īmediate locatur sub animali, mediate autem sub corpore animato, nam hæc est uera, ho

mo est animal,& hæc,homo est corpus animatum, qa aial est corpus animatum,& hoc est quod dicit Arist. quia superiora de inferioribus pñtur,dñæ species erunt eadem.

Quantum ad secundum aduerte qđ per hãc regulam nõ intendit negare quin una & eadem res non possit locari in diuersis p̄ntis.Hoc.n.contradiceret doctrinæ suæ.Tenet.n. in.3.physi.eundem motum locari in p̄nto actionis & in p̄di camento passionis,& sciam & sensum locari in p̄nto qualitatis & relationis,& hoiem generantem in p̄nto substantiæ & in p̄nto relationis. Sed intendit quo nulla res sub una & eadem rõne potest sub diuersis p̄ntis locari,quod si locatur, hoc erit pp aliam,& aliam rõnem.V.G. motus ut est a mo uente est in p̄nto actionis, quia mouere est actio mouentis, ut autem recipitur in mobili,est in p̄nto passionis, quia mo uere est passio moti siue mobilis,& scia ut qualificat & pficit intellectũ est in p̄nto qualitatis ut autem refertur ad scibile,est in p̄nto relationis,quoniam scientia est scibilis scia, sicut sensus est rei sensate sensus, unde sensus inquantum est potentia animæ,est in p̄nto qualitatis inquantum autem re spicit obm sensatum,est in p̄nto relationis, & homo ut aial est in p̄nto substantiæ,ut generãs sibi simile & dicitur pr̃ est in p̄nto relationis,licet igitur coordinationes p̄ntorum sint impermixte non tamen res p̄ntales. Sed hæc tibi manifesta erunt in.5.metaphy.Pro nunc autem sustine.

Sed dices,si diuersa genera non subalternatim posita habent diuersas species & differentias, quare corpus quod est species subalterna ut declaratum est in tracta præcedenti,locatur in p̄nto substantiæ ut patet in arbore porphyrii & in p̄nto quantitatis,ut tibi manifestum erit in parte sequenti. Similiter, quare rationale poniť dña animalis & dña sciæ. Diuiditur enim animal per rationale & irrationale, & scia per realem & rationalem.

Respondetur, corpus & rationale non secundum eandẽ rationem,immo quasi æquiuoce ad diuersa spectant prædicamenta,nam corpus ut est substantia non abstracta a quãtitate & materia,& in p̄dicamento substantiæ,& opponitur

substantiæ incorporeæ ut autem est trina dimensio.f. longitudo latitudo & profunditas est in prædicamento quantitatis, ut tibi declarabitur in parte sequenti. Rationale autem ut dicit naturam intellectualem discursiuam siue argumentatiuam qualis inter oĩa aĩalia est hõ, est dĩa aĩalis ut autem dicit habitum intellectus uersantem circa ens rõnis est dĩa sciæ, sub qua continetur logica ut manifestauimus in tract. primo cap. quinto. Hæc de p̃senti cap. dicta sint in quo compleuimus doctrinam de antep̃ñtis.

Explicit pars prima, Tractatus quinti, quæ est de antepraedicamentis.

INCIPIT PARS SECVNDA EIVSDEM Tractatus quinti, quæ est de prædicamentis.

Xpedita traditione antepraedicamentorum, accedendum est ad secundam partem eiusdem trac. quinti, quæ erit de doctrina decem p̃ñtoꝝ, tradita nobis ab Arist. a qua non deuiat Petrus hispa. sequitur. n. uiam peripateticam ad unguem. Hanc igitur secundã partem distinguemus in undecim capit.

Primo quid requiritur ad hoc quod aliquid reponatur secũdum se in p̃dicamento & quot sint.
Secundo agendum est de substantia.
Tertio de quantitate.
Quarto de ad aliquid: idest de relatione.
Quinto de qualitate.
Sexto de actione.
Septimo de passione.
Octauo de quando.
Nono de ubi.
Decimo de situ.
Vndecimo de habitu.

Post hæc

post hæc aggrediemur doctrinam de postp̄dicamentis, ut compleatur intentio nostra in hoc quinto tractatu.

Caput primũ, quid requirat ad hoc ꝙ aliquid sit secũdũ se in p̄dicamento, & quot sint p̄dicamenta secundum doctrinam Aristotelis.

IN primo capitulo inuestigandum est quid requiratur ad hoc ꝙ aliquid secũdum se reponat in p̄dicamento. Dein de quot sint, & hoc secũdum doctrinam peripateticam.

Quantum ad primum aduerte quod quatuor conditiones requiruntur ad hoc quod aliquid s͠m se siue per se ipsum reponatur in p̄dicamento. Primo requiritur ꝙ sit incomplexum, & huius rationem assignauimus in parte p̄cedenti, capitulo secundo declarantes quare complexum nõ secundum se totum sed solum per partes reponitur in p̄dicamento, secundo requiritur ꝙ sit uniuersale ita ꝙ sit aptũ esse, in multis & p̄dicari de multis, ex quo sequit quod deus non est reponibile in p̄dicamento. Prophanum enim est dicere deum esse quid uniuersale uel particulare, cum sit omnino implurificabilis, nec sub aliquo genere aut specie contineatur: ut tibi declarabitur in philosophia, tertio requiritur ꝙ sit ens extra intellectum: idest ens reale, & nõ ens rationis, quale est ens imaginatum ut chimera, & secundæ intentiones, quas intellectus rebus attribuit, ut intentio generis & speciei & subiectum & p̄dicatum, & similia. Nam Aristotelis in sexto metaphysicæ diuidit ens, in ens in anima quod dicitur ens rationis, & ens extra animam, quod partitur in prædicamenta, quarto requiritur quod sit ens limitate & determinate nature, puta quod sit substantia & non quantitas, quod sit quantitas & non qualitas. Ex quo sequitur quod sex transcendentia non reponuntur in prædicamentis, sed superiora sunt, & de quolibet prædicantur, nam substantia & quantitas &c. sunt ens & uerum & bonum & aliquid & cætera.

Quantum ad secundum aduerte quod apud Aristotelẽ prædicamenta sunt decem signata per decem dictiones incomplexas, de quibus inquit Aristoteles. Eorum quæ secun

dum nullam cōplexionē dicunt.i. Dictorum incōplexorū singulū sigñat aut substãtiam ut hō æquus, aut quãtitatē, ut bicubitum, aut qualitatē: ut albū: aut ad aliquid: ut duplum: aut ubi: ut eē in loco: aut qñ: ut esse in tpe: aut sitū: ut sedet, iacet: aut habitū: ut calciatū esse, armatū esse, aut facere: ut secare, urere: aut pati & secari, & uri. Horū quidē sufficiētiã diuersimode asignant logici, atq; phi ut patet in tertio physicorū & in. 5. meta. Verū ne nouicios inuoluaī leuiori modo pcedentes p nunc talē sufficientiã asignamus, pdicamēta dñr a modis pdicandi, modi aūt pdicandi si debent esse ueri & nō fictitii neq; chimerici, debent sumi a modis essendi. Quot ergo sunt modi generalisimi pdicandi & essendi, tot sunt pdicamenta. Tales aūt modi sunt decem. Quod sic declaratur. Omnis modus essendi, aut est non in alio, aut in alio: aut ad aliud. Si non in alio, conuenit substantiæ: ut dicemus infra, si in alio dupliciter, quia aut res existens in alio conuenit ei ratione materiæ, & sic est quantitas: aut conuenit ei ratione formæ, & sic est qualitas. Si ad aliud aduerte quod ad aliud importat respectum, qui est duplex. s. intrinsecus & extrinsecus. Intrinsecus facit pdicamentum relationis. Extrinsecus autem facit sex ultima pdicamenta. Quæ distinguūtur a quatuor primis per dominationem extrinsecam, quæ denominatio aut fit per actionem, & sic constituitur pdicamentum actionis aut per pasionem, & sic constituitur pdicamentum pasionis: aut per tempus & sic constituitur pdicamentum quando: aut per locū comparando ipsum ad totum locatum, & sic cōstituitur pdicamētum ubi, aut comparando locum ad partes locati & sic constituitur pdicamentum situs, qui & positio dicit: aut per ea quæ adiacent corpori humano ut sunt uestes & arma & alia tegumēta, & sic constituitur pdicamentum habitus, qui uidetur cōpetere soli hoi, & brutis ut deputanī humano obseqo. Hæc p nūc dicta sufficiāt, neq; .n. poteris hæc plene capere absq; philosophia, quæ considerat materiam formam motum actionē pasionē, tempus & locū. Sustine igitur, & sufficiat nobis asignasse tibi conditiones requisitas ad hoc q aliquid

reponatur secūdum seipsum in p̄dicamēto, & quot sint p̄dicamenta superficialiter exēplando, sicut exēplauit Aristo.

Et aduerte ꝙ hic semꝑ loquimur secundum doctrinam Aristo. ut excludā imaginationes Pythagoricas, quas refert Aristoteles in lib. primo metaphy. Posuit. n. Pythagoras uiginti p̄dicamenta, decem quidem ex parte boni, & decē ex parte mali. Quæ nunc referre superfluū est, & inutile p̄nti ꝓposito. Ideo ꝑ trāseundū est. Hæc de p̄nti cap. dicta sint.

Caput secundum. De p̄dicamento substantiæ.

IN cap. secundo agendum est de p̄dicamento substantiæ; utpote de primo & ꝑfectiori, est. n. fundamentū sustentātiuum oīum accidentium de quibus extāt nouem p̄dicamenta sequentia. De p̄dicamento igitur substantiæ tria agēda sunt, primo diuidēda est secundo diffiniēda, & eius diffinitiones declarādæ, tertio tractādū est de ꝓprietatib⁹ subæ.

Quantum ad primum: ut scias in quo sensu tractaturi sumus de substantia, formabimus duas distinctiones. Prima erit ad mentem Philosophi secunda ad mentem logici.

Prima sit hæc, substantiæ apud physicum dn̄r prima corpora, ex quibus oīa inferiora cōponunt, & sunt principales partes mundi inferioris & appellant̄ quarto elementa. Item quod est primū fundamētum cuiuscunque rei constitutiuū, aut sustentatiuum & cōseruatiuū dicitur rei substantia. In quo sensu, fundamentum est substantia domus, & cibus bene nutritiuus est substantia aīalis. Itē forma rei naturalis dicit̄ substantia eius, q̄m dat esse rei & ꝯseruat in esse, & ipsa remota desinit res esse. In quo sensu anima est substantia hominis & cuiuscunqꝫ animati. Itē essentia & natura & quidditas cuiusqꝫ rei dicitur substantia eius. In quo sensu sumpta est substantia in diffōne uniuocorū & æquiuocorū, ut exposuimus in parte ꝑcedēti. Itē sumit̄ substātia ꝓ oī eo q̄d substat accidentibus in quo sensu manus calida est substātia caloris, nix est substantia albedinis. Anima est substantia sc̄iæ & uirtutis & dimissis omnibus p̄dictis aliis significatis, q̄m ad philosophum purū pertinent, considerandus est in logica ultimus sensus, quoniam ut uidebis Aristoteles describet

ſubſtantiam per hoc quod eſt accidentibus ſubſtare.

Secunda igitur diſtinctio ſit hæc. Subſtantia quantum ad id a quo nomen imponitur aliqñ dicitur a ſubſiſtendo .i. a ꝑ ſe eſſendo, pro ut per ſe eſſe opponitur ineſſe alteri nõ ſimpliciter ſed inhærenter, & in hoc ſenſu quicquid non ineſt alteri, ſed per ſe ſubſiſtit: ut ſunt ſuppoſita & indiuidua naturalia: ut ſortes, hic aſinus, hic lapis, ſunt ſubſtantia. Et poſito quod eſſent in alio dũmõ non inhæreant ſicut accidens inhæret ſubiecto, ſunt ſubſtantia. In quo ſenſu partes eſſentiales compoſita naturalis, quæ ſunt forma & materia, ſunt ſubiecta, & partes integrales eiuſdẽ: ut in hoĩe caput, manꝰ, pedes, oſſa, caro & nerui ſunt ſubſtãtia. In eodẽ ſenſu deus & intelligentiæ ſunt nobiliſsimæ ſubſtantiæ, quia per ſe & in ſeipſis & non in altero ut partes ſubſiſtunt. Aliqñ dicitur ſubſtantia a ſubſtando, quia ſola ſubſtat accidentibus ſuſtentans ea, qm̃ ut dicemus infrã, eſſe accidentis non eſſe ens per ſe, ſed in altero: id eſt in ſubiecto quod eſt ſubſtantia. Et in hoc ſenſu, omnis ſubſtantia præter deum dicitur ſubſtãtia, omnis. n. ſubſtantia ꝑter deum ſubſtat aliquibus accidentibus ut tibi in phia manifeſtabit. Et qm̃ oĩs noſtra cognitio incipit a notiorib ꝰ, & ad ſenſum nobis cõſtat ſubſtãtias corporales ſubſtare accidentibus, ideo Ariſ. in ꝑdicamentis cõtentatus eſt notificare ſubſtantiam ut dicitur a ſubſtãdo, relinquens ſenſum pro nunc ut dicitur a ſubſiſtendo: utpote magis occultum & ſpectantem ad altiorem ſciẽtiam quam ſit logica. Hanc igitur ſubſtantiam a ſubſtãdo dictam. Ariſ. antequam diffiniat, diuidit in primam & ſecundam, cuius diuiſionis ratio eſt, quoniam cum ſubſtantia ut hic conſideratur dicitur a ſubſtando, & alia ſit uniuerſalis ut animal & homo alia particularis ut ſortes & Plato, ſubſtare contingit dupliciter. ſ. per ſe primo & nõ per ſe primo, ſed per aliud, ſi per ſe primo. Sic eſt prima ſubſtãtia quæ particularis eſt, ſi per aliud, ſic eſt ſubſtantia ſecunda, quæ eſt uniuerſalis, & hæc tibi manifeſta erunt in diffinitionibus earum.

Sed dices. Quare non prius diffinitur ſubſtantia quam diuidatur in primam & ſecundam.

Respondetur, quoniam substantia ut dicitur a substando non est quid uniuocum sed analogum. Nam substare prius conuenit primæ substantiæ. Deinde in ordine ad primam conuenit secundæ. Neque enim homo est albus, nisi quia hic uel hic homo est albus, omne aũt analogũ cum declinet ad æquiuocum prius est diuidendum q̃ diffiniendum. Quod autẽ analogũ declinet ad æquiuocũ patet ex eo ꝙ uniuocum dicit unam rationem tantum, & æqualiter participatam a suis uniuocatis, æquiuocũ aũt dicit plures rationes oĩno diuersas conuenientes suis æquiuocatis, & absq; ordine: ut docuimus in parte ꝓcedenti. Analogum autem ut mediũ magis declinans ad æquiuocum q̃ ad uniuocum, dicit plures rationes in ordine tamẽ ad primum analogatum ut sanũ. Vel unam inæqualiter participatam eo ꝙ primo & per se conuenit primo analogato, posterius aũt aliis in ordine ad primum ut ens, est.n. ens, cui debetur esse, quæ quidẽ ratio primo & per se conuenit substantiæ qm̃ est ens simpliciter, secundario autẽ conuenit accidenti in ordine ad substãtiam, nã accidens non est ens, nisi quia est entis.i. nisi quia respicit substantiam ut subiectum sustentatiuum. Et in eodem sensu substantia dicta a substando, est analogũ, quoniã eius ratio est hæc, substantia est quæ substat accidẽtibus, quæ quidem ratio primo & p se ꝯuenit substantiæ primæ. Deinde in ordine ad primã conuenit secũdis ut tibi manifestabitur p diffinitiones sequentes, ergo est analogũ declinans ad æquiuocum. Et confirmatur, qm̃ solet. Analogũ dici æquiuocum a consilio, ergo & cætera. Hæc de primo dicta sint.

Quantum ad secundum positis prædictis distinctionibus diffinienda est substantia prima & secunda ut dicitur a substando. Tu igitur aduerte ꝙ ad mẽtem Aris. substantia prima est, quæ ꝓprie principaliter & maxime substare dr̃. Itẽ suba prima est q̃ neq; in subiecto est, neq; de subiecto dicit̃.

Primo dicitur, quæ proprie. Aduerte quod subintelligendũ est quæ ĩmediate: ut excludat̃ materia prima, quæ licet sit primũ subiectũ substans formæ substantiali & accidẽtibus eius nõ tñ ĩmediate sed mediãte forma substantiali in

uia nostra. Nã forma substantialis imediate recipit in materia, accidens aũt in cõposito exñte actu substantialiter, ut tibi manifestabit in phia. Dr autem ꝓprie ad drãm superficiei, quæ uidetur imediate & ꝓprie substare colori, nam ut inquit Aris. infra. Quanta est superficies, tm̃ album dices, & tñ non ꝓprie sed apparentes substat, qm non p seipsam sed uirtute substantie cui inest. Dr principaliter ad drãm secundæ substantiæ, quæ est genus aut species. Nã licet hæc sit uera, hõ est albus, non tñ est uera nisi quia hæc est uera, hic hõ uel hic hõ est albus, ergo albedo principaliter est in substantia singulari quæ dicitur substantia prima, & secũdario qm ꝓpter primã est in substantia uniuersali quæ dicit substantia secunda. Dicitur maxime, quia est ratio q secundæ substantiæ & partes primæ substantiæ substent accidentibus, non enim partes ignis sunt calidæ nisi quia totus hic ignis est calidus nec partes niuis sunt albæ, nisi quia tota hæc nix est alba. Cõstat ergo qũo substantia prima est illa q imediate & ꝓprie & principaliter & maxime dr substare, i. subesse accidentibus, tãquam primum eorum subiectum receptiuum.

Pro euidentia aũt secũdæ diffinitionis primæ substantiæ quia dicitur q est illa quæ neq; de subiecto neq; in subiecto esse dicitur, aduerte q per primam particulã differt prima substantia a secũda. Nã cum oĩs secũda substantia sit vlis ex ꝗnti ꝑdicabilis de pluribus oportet q dicat de subiecto: id est de inferiori: ut genus de specie & species de indiuiduo. Cum autem prima substantia sit singularis & sub singulari non detur inferius: ut patet in arbore Porphyrii, repugnat primæ substantiæ dici de subiecto id est de inferiori, siue si gnetur per indiuiduum uagum, siue per indiuiduum signatum. Nam licet quidam hõ dicatur de sorte & Platone, nõ tñ ut superius de inferiori secundum rem; sed tantum secundũ uocem. Vtrunq; .n. dicit naturam singularem, sed alterũ indeterminate & alterum determinate. Per secundam autẽ particulam differt ab omni accidente, quoniam omne accidens siue uniuersale siue particulare est in subiecto in quo recipitur, nulla autem substantia siue secunda siue prima est

in subiecto cum sit ens per se, neque enim substantia pendet ab accidente sed accidens a substantia.

Diffinita prima substantia diffinienda est secunda. Tu igitur aduerte q apud Aristo. secundæ substantiæ sunt species in quibus sunt primę substantię & genera specierum, usque ad generalissimum. Nam aliquis homo puta sortes est in homine, sicut indiuiduum in specie & hō in aīali ut spēs in genere & sic ascende usque ad generalissimum. Indiuidua igit sunt primę substantię, quia primo & per seipsas substant accidentibus. Species uero & genera sunt secundę substantię, quia substant secundario accidentibus, nam sic non existunt in rerum natura nisi quia habent esse in primis ; sic non substant accidentibus, nisi quia primę substant in quibus sunt. Ideo enim albedo est in homine, quia est in aliquo homine in quo existit homo.

Hoc igitur modo descripta sit secunda substantia: ut dicitur substantia a substando.

Sed dices, Secundæ substantiæ sunt in primis, aliter non pdicarentur in quid de primis. Nam hæc ideo est uera, sortes est homo, quia natura hominis seruatur in sorte, ergo primæ non sunt in secundis aliter idem esset includens & inclusum, quod est impossibile.

Respondetur & conceditur q secundæ sunt in primis, & primæ in secundis sed diuersa ratione. Nam secundę sunt in primis, ut superiora sunt inferioribus iuxta quartum modum essendi in assignatum in parte pcedenti. Primę autem sunt in secundis iuxta tertium modum essendi in eadem parte pcedenti assignatum. Negatur autem esse impossibile, idem esse includens & inclusum respectu diuersorum, sicut non est impossibile idem esse continens & contentū respectu diuersorum. Nam de anima uerum est dicere quod continetur in corpore, sicut forma recepta in materia sua propria. Et uerum est dicere quod continet corpus, quando cōseruat corpus in esse integro & uiuo quam diu est in corpore, qua separata corpus defluit in corruptionem.

Assignatis diffōnibus primę & secundę substātię, aduerte

duo notabilia quæ sunt ad mētē & de sñia Arist. quib⁹ adhuc euidētius declarant diffōnes suprapositę, qrū primū est hoc, inter ea quæ dñr de subiecto, & ea quæ sunt in subiecto, est hæc dña qđ quæ dñr de subiecto: ut superiora de inferioribus pdicant de inferioribus noīe & rōne ut aīal de hoīe & hō de sorte & Platone, hæc. n. est uera. Sortes est hō & est aīal rōnale. Nā spēs pdicat in quid de indiuiduis, ergo essentialiter ergo noīe & rōne. Quæ aūt sunt in subiecto ut accidentia si sumant in abstracto nō pdicant de subiecto neque noīe neq; rōne, hæc. n. est falsa, hō est albedo, hō est color disgregatiuus uisus, nā si hō est albedo ergo est accidēs, ergo substantia est accidens, q̃ implicat cōtradictionē. Si aūt sumant in cōcreto, nō incōuenit pdicari noīe de subiecto. Nā hæc est uera, hō est albus, qm̄ est hñs albedinē, nunq̃ autem pdicat rōne, qm̄ pdicari rōne, est pdicari essentialiter, accidentia aūt non pdicant essentialiter de subiecto, cū sint extra essentiā eius, & possint adesse & abesse pter subiecti corruptionē. ut docuimus in trac. pcedenti. Ex hoc aūt notabili aduerte q̃ utraq; diffinitio data de prima substātia pōt probari & prima quidē sic. Illud de quo oīa pdicant, aut in quo oīa alia sunt, pprie & principaliter & maxime substare dr. Sed de prima substantia omnia alia superiora pdicant ut, & omnia accidentia in concreto, & in ea sunt, ergo pprie principaliter & maxime substare dr. Secunda autem sic. Illud de quo omnia superiora pdicantur, & in quo omni acciden tia sunt, neque dicitur de subiecto, neq; est in subiecto. Sed de prima substantia oīa superiora pdicant ut patet in arbore Porphy. & in ea sunt oīa accidētia, qm̄ est principale rece ptiuū accidentiū, ergo neq; de subiecto dr neq; est in subto.

Ex hoc igitur q̃ omnia pdicantur aut sunt in prima substantia, sequit ut inquit Aristo. q̃ non existentibus in rerum natura primis substantiis impossibile est aliquid aliorum remanere idest existere in rerum natura, nam si non existeret aliquod in indiuiduum naturæ humanæ, homo ut homo non existeret, quoniam ad mentem Aristotelis, uniuersale nō existit nisi in singularibus: ut excludam⁹ imaginatas

Ideas platonicas, de quibus in logica nô est loquendum sed est officium metaphysici. Item nullum accidentium inexisteret, qm̄ natura côis non subest accidentibus nisi ut habet esse in indiuiduis nam hæc esset falsa, homo est albus, nisi ali quis hô existens esset albus, primū ergo fundamentū exn̄di substātiis secūdis & in exn̄di accidētibus est prima substātia.

Secundum autem a notabile est hoc. Sumendo substantiam substando accidentibus. Spēs specialissima est magis substantia quam genus. Omnes autem spēs specialissime, sub eodem genere contente sunt equaliter substantiæ. Primum declarat sic. Cum prima substantia maxime substantia ut declaratum est in prima diffinitione sua, qm̄ maxime substat accidentibus, substantia illi ꝑpinquior est magis substantia q̄ remotior ab ea, sed species specialissima est ꝑpinquior primæ substantiæ quā genus. ꝑdicatur enim imediate de prima substantia, genus autem non ꝑdicatur de ea nisi media specie specialissima, ergo est magis substantia quam genus secundum autem declarat sic, omnes species specialissime sub se non habent inferiores species, aliter non eent specialissimæ sed subalternæ, ergo omnes substant acciden tibus equaliter, quia imediate sub se continent primas substantias, quæ maxime & per sesipsas substant. Nec obstant quod una species substat pluribus accidentibus quā alia puta homo quam asinus, quoniam homo substat accidentibus corporalibus & intellectualibus, asinus autem tantum corporalibus. Hoc inquam non obstat, quoniam hæc æqualitas substandi non attenditur pēnes pluralitatem aut paucitatem accidentium, sed penes æquale ꝑpinquatione hr̄ ad primas subiectas, quæ æqualiter seruatur in homine & in asino. Nam sicut inter hominem & hūc hominem nullum est medium, sic nec inter asinum & hunc asinum.

Ex hoc autem secundo notabili declaratur diffinitio data de secunda substantia in qua dictum est quod secūdæ substantiæ sunt species & genera in quibus sunt primæ substantiæ, & dicūtur secundæ substantiæ æquia secūdario substāt. Dubitaret ergo aliquis cum tam genera quam species si ut

secundæ substantiæ quia secundario substant. Nunquid sunt æqualiter uel æqualiter substātię. Respondetur quod genera & species suut inæqualiter, quia species magis substat quam genus. Omnes autem species specialissimæ æqualiter, modo quo diximus. Constat igitur tibi ad mentem Aristotelis & logici realis quid sit prima & secunda substantia, & earū diffinitiones declaratæ sunt.

Sed dices. Cum Aristoteles intendat hic pertractare de pdicamentis quæritur qui diffinitio ex supradictis conuenit. Substantiæ. ut est pdicamentum in se continens genus generalissimum est genera sua subalterna & species specialissimas usque ad indiuidua.

Rūdetur quod usque huc Aris. non considerauit substantiam nisi ut dicitur a substando, in quo sensu ut docuimus nō est quid uniuocum sed analogum, & quādo diuisit in primam & secundam, nō diuisit eam ut genus generalissimū: sed ut quid analogum in analogata. Ex consequenti qn̄ diffiniuit primam per hoc quod est maxime substare, & secundam per hoc quod est secundario substare, non intendit de genere generalissimo. Quodlibet. n. genus est uniuocum & non analogum nec æquiuocum, ut docuimus in trac. pcedēti. Ne igitur substantia ut constituit pdicamentum & ut est quid uniuocum, & ut diuiditur in arbore Porphyrii, remaneat tibi omnino incognita sic procedemus. Primo diffiniemus substantiam uniuersalissime sumptam. Secundo substantiam contractam ad substantiam pdicamentalē, & quæ est generalissimum. Tertio ordinabimus pdicamētum substantiæ a generalissimo usque ad indiuiduum.

Quantum ad primū aduerte q substantia ulissime sumpta ut se extendit ad creatam & increatam, ad simplicem & compositam ad eam quæ est pars & quæ est totū, & breuiter ut distinguitur contra accidens sic diffinitur. Substantia ut substātia est ens nō in subiecto exn̄s, per cuius oppositū accidēs ut accidens est ens in subiecto existens. Hæc subæ diffinitio conuenit deo & creaturæ, & quoniam nihil est commune uniuocum deo & creaturæ, & necesse est genus

generalissimum esse uniuocũ, constat quod substantia sic diffinita non est substantia p̄ntalis sed analoga sicut ens.

Quantũ ad secũdum aduerte quod substantia p̄dicamentalis & ut est genus gn̄alissimum sic diffinienda est. Subiecta est ens non in subiecto inesse participato siue finito exn̄s, p hoc quod dr̄ ens non in subiecto, differt a p̄dicamento accidentis, p hoc quod dicitur exn̄s in esse participato excipit deus gloriosus, qui ex sua infinitate est extra oẽ genus, & subiecta sic diffinita p̄dicat uniuoce de oĩ substantia creata corporea & incorporea simplici & cõposita &c. Cõstat igit tibi quid sit substantia p̄dicamentalis s̄m logicũ realẽ. Si aũt uis eam diffinire ad mẽtem nominaliũ, sicut eam diffinies, Substantia p̄dicamentum est coordinatio plurium terminorum uniuocorũ significantiũ substantiam secundum sub & supra. Nam secundum eos plura p̄dicabilia, quæ p̄dicentur de inferioribus in quid significantia ens non in subiecto ordinata secundum sub & supra a generalissimo ad specialissimum constituũt p̄dicamentum substantiæ.

Quantum ad tertium aduerte ne idem figuremus oĩs, & replicemus inutiliter, quod in trac. p̄cedenti inuenies arborem Porphyrii, in qua totam p̄dicamenti substantiæ seriem formatam uidebis, quæ tibi sufficiet.

Viso quid sit substantia ut est prædicamentũ, accedendũ est tertio loco ad pertractandum de p̄prietatibus & cõitatibus substantiæ, quæ ad mentem Aristotelis sunt sex.

Prima est, neq̧ substantia prima est in subiecto neq̧ substantia secunda, & qm̄ oĩs substantia est prima uel secunda, quia uel est singularis uel uniuersalis, si singularis est prima, si uniuersalis est secunda, ergo nulla substantia est in subiecto. Antequam probemus p̄positũ aduerte ꝙ hæc est cõitas & p̄prietas substantiæ respectu diuersorum, cõitas quidem est, qm̄ non soli substãtiæ sed oĩ ꝯuenit in q̄ sensu dicere possumus risibile esse cõe hoĩ qm̄ cõuenit oĩ homini. Proprietas aũt est qm̄ non ꝯuenit nisi substantiæ. Nã cũ omne ens sit substantia uel accidẽs, & oẽ accn̄s sit ens in subiecto, soli sub̄æ ꝯuenit nõ eẽ in sub̄to. Nec obstat ꝙ dicit Ari. hoc non

esse propriũ substãtiæ, qm̃ conuenit drĩis.s. subalibus, quasi quod nõ sint substantia. Hoc inq̃ nõ obstat, qm̃ Aris. nõ excipit drĩas quia nõ sint substantiæ ſm̃ rẽ, sed quia hñt modũ qualitatis, & quia non ordinantur per lineam rectam, sed à latere in p̃dicamento substantiæ. Intentio est autem Aris. in p̃dicamentis assignare communitates & ꝓprietates eorum, quæ directe locantur in eis. Vnde si uolumus facere hanc esse proprietatem substantiæ ad mẽtem Aristo. sic formanda est proprium est substantiæ directe & per lineam recte locatę in p̃dicamento, non esse in subiecto, & sic excluduntur differentiæ quantum ad modum significandi, licet non quantum ad rem significatam.

Hanc autem cõitatem & proprietatem substantiæ modo exposito probat. Aris. de prima & secunda substantia. De prima sic. Secunda diffinitio primæ substantiæ data est supra per non esse in subiecto, neque dici de subiecto ergo conuenit omni primæ substantiæ non esse in subiecto. Con. patet, quoniam diffinitio debet competere omni cõtento sub diffinito. De secunda autem probat inductione & syllogismo. Quid sic inductio & syllogismus dicemus in tract. sequenti. Inductione igitur sic probatur, nec homo est in subiecto nec leo, nec animal, nec corpus &c. & sic de singulis speciebus & generibus substantiæ, ergo nulla secunda substantia est in subiecto. Syllogismo sic, Quod est in subiecto, non prædicatur nomine & ratione de subiecto, hæc declarata est supra in expositione primi notabilis sed omnis secunda substantia prædicatur nomine & ratione de subiecto, id est de inferiori quod sub ea continetur. Nam animal nomine & ratione p̃dicať de homine, & homo de suis indiuiduis, ergo nulla substantia, secunda est in subiecto.

Et aduerte quod cum dicit. Aristoteles, nullã substantiã esse in subiecto, accipit subiectum pro subiecto inhæsionis, in quo sensu omne & solum accidens est in subiecto, & est quintus modus essendi in pro secundo membro, ut docuimus in parte præcedenti. Propterea non obstat huic proprietati quod partes substantiæ uidẽtur esse in subiecto, q̃a

non p se sed in toto hñt esse. Hoc inq̃ non obstat, q̄m intelligimus substantiã non esse in subiecto, iuxta quintum modum essendi in, p secundo mẽbro, partes autem non sunt in toto iuxta quintum modũ, sed iuxta primũ. Vide tu supra hæc de prima cõitate & proprietate substãtiæ dicta sint.

Secunda ꝓprietas est hæc. Omnibus secundis substantiis & earum differentiis scilicet essentialibus conuenit uniuoce prædicari.

Aduerte ad hoc quod hæc sit proprietas tria requiruntur. Primo quod sit contracta & restricta ad secundas substantias tantum. Nam si extendatur ad substantiam, ut est cõis primæ & secundæ, & differentiis substantialibus non erit proprietas sed cõitas. Nam & prima substantia p̄dicat uniuoce de seipsa, & differentia essentialis de indiuiduis. Sic ergo intelligatur, proprium est secundis substantiis & earũ differentiis essentialibus uniuoce p̄dicari. Secundo quod intelligatur p̄dicari uniuoce & essentialiter, aliter hoc nõ esset proprium substantiæ, quoniam, & proprium quarto modo puta risibile p̄dicatur uniuoce de his quorum est proprium, sed non prædicatur essentialiter, ut genus & species & differentia, sed accidentaliter ut docuimus in trac. p̄cedenti est enim proprium extra essentiam eius, cuius est proprium. Tertio quod intelligatur p̄dicari uniuoce & essentialiter de primis substantiis, ut excludatur accidens puta color & albedo. Nam licet prædicetur uniuoce & essentialiter de inferioribus suis, ut hæc albedo est albedo, hic color est color hæc dulcedo est dulcedo. tamen non prædicatur uniuoce essentialiter de primis substantiis, hæc enim est falsa. Sortes est albedo, sic ergo intelligatur hæc proprietas. Proprium est secundis substantiis & earum differentiis prædicari uniuoce & essentialiter de primis. Quæ declarata sic probatur secundę substantiæ, & earum differentiæ prædicantur de primis nomine, & ratione ergo uniuoce. Consequentia patet ex diffinitione uniuocorum quam posuimus in parte præcedenti. Antecedẽs probatur, & quidem quo ad nomen patet nam sortes est homo & est ani-

mal, & est rationalis quo ad rationem probatur. Superiora sunt de ratione quidditatiua inferiorũ ut docuimus in trac. pcedenti. Sed secunde substantiæ tam genera quam species sunt superiores ad primas ut patet in arbore Porphyrii; ergo pdicantur ratione de primis. Vnde sortes non solum dicitur homo sed & animal rationale quæ est ratio hominis & non solum dicitur animal, sed & substantia animata sensitiua, quæ est ratio animalis. Hæc de secunda proprietate dicta sint.

Tertia proprietas habet tres partes, prima est. Substantia prima significat hoc aliquid. Secunda est substantia secũda uidetur significare hoc aliquid sub appellationis figura; tertia est suba secũda nõ significat hoc aliquid sed quale qd.

Pro euidẽtia prime partis aduerte; quod hoc aliquid tria requirit; Primo quod sit res singularis, unde uniuersale non est hoc aliquid, secundo quid sit substantia. Vnde nullum accidens neque in concreto neque in abstracto est hoc aliquid; tertio quod sit substantia singularis perfecta in specie, qualia sunt supposita sub specie specialissima. unde nulla pars essentialis nec integralis accepta in singulari ut hæc anima, hæc manus, hoc caput est hoc aliquid sed solum indiuiduum de quo directe prædicatur species est hoc aliquid, ut sortes, hic leo, hic asinus.

Declarata prima particula probatur sic. Prima substantia significat indiuiduum & unum numero, ergo significat hoc aliquid. Con. patet ex conditionibus assignatis. Nam idem est indiuiduum & unum numero. s. in genere substantiæ & perfectum in specie; & hoc aliquid. Afis autem probatur, quoniam prima substantia non pdicatur de inferiori. cũ sit ultima & terminus seriei pdicamentali, ergo significat indiuiduum & unum numero. Vnde dixit Aristoteles quod a prima substantia nulla est pdicatio. Nõ enim de subiecto idest de inferiori dicitur.

Pro euidentia secundæ particulæ aduerte quod significare hoc aliquid sub appellationis figura, est significare hoc aliquid & similitudine nominationis. Nam quando duo eo

dem nomine nominantur, uidentur idem significare. Sed eodē nomine nominamus primā & secundam substātiam. Nam dicimus quod sortes est homo, & quod homo est homo, ergo non est mirum si secunda substantia uidetur significare hoc aliquid sicut prima.

Pro euidentia tertie particulæ aduerte quod significare quale quid, est significare substantiam multis suppositis cōmunicabilem, & directe opponitur ei quod est hoc aliquid, & quoniam substantia secunda est species aut genus, quæ dicunt naturam communem multis saltem secundum aptitudinem, hinc est quod secunda substantia non significat hoc aliquid, id est substātiam incōmunicabilem, sed quale quod idest substātiam communicabilem multis, & est ea quæ est apta esse in multis & pdicari de multis uniuoce. Hæc de tertia proprietate dicta sint.

Quarta quæ est cōitas est hæc. Substantiæ nihil est cōtrarium. Dicitur cōitas, quia non solum conuenit substantiæ, sed etiam quantitati ut tibi manifestabitur in cap. sequenti.

Pro euidentia huius cōitatis aduerte tria primo aliud est habere in se contrarium, & habere sibi contrarium. Nā primum est recipere in se formam cui est alia forma contraria ut recipere calorem cui contrariatur frigiditas, & post calorem esse aptum recipere frigiditatem, & econuerso. Secundum autem est, aliquid esse talis naturæ, quod alia natura sibi contrariatur, ut dulcedo dicitur habere sibi contrarium, quoniam est talis naturę quod ei amaritudo contrariatur, & quoniam sunt contrariæ se mutuo expellunt ab eodem subiecto, & per receptionem unius corrumpitur altera. In communitate pdicta quando dicitur substantiæ nihil est cōtrarium, intelligitur in secundo sensu, & non in primo. Nā de primo dabitur sexta proprietas, ubi declarabitur quod proprium est substantiæ recipere in se contraria successiue. Secundo aduerte quod contraria sunt duplicia quædam cōmuniter, quædam proprie. Communiter sunt illa quæ ita se habent quod unum est ut priuatio, alterum est ut habit⁹, quod est ut priuatio dicitur imperfectum respectu alterius,

quod autem est ut habitus, dicitur perfectum respectu alterius imperfecti. Proprie sunt illa, quæ sunt duæ formæ actiuæ & pasiuæ ad inuicem succedentes sibi inuicem in eodē subiecto, & se mutuo expellentes ab eodē, quales sunt qualitates tertie speciei de quibus dicemus infra, ut calidum frigidum humidum siccum durum molle, asperum lene, dulce amarum. In cōitate pdicta intelligitur quod substantiæ nihil est contrarium in secundo sensu & non in primo. Ac si dicatur, substantia non est contraria substantiæ cōtrarietate ,pprie dicta qua contrariantur duæ qualitates repugnantes actiuæ & pasiuæ adinuicem. Quod autem una substantia contrarietur alteri in primo sensu non inconuenit, quoniam omne genus in pdicamento substantiæ diuiditur duabus differentiis oppositis, quarum una est perfectior altera, ex consequenti una est ut habitus, altera ut priuatio, & quæ est perfectior constituit substantiam perfectiorem, ut rationale hominem, quæ autem imperfectior imperfectiorem, ut irrōnale constituit brutum. Vnde hō ut substantia pfectior contrariatur bruto imperfectiori contrarietate in primo sensu, nō aūt in secundo sensu de quo intendit Aristo.

Tertio aduerte quod substantia pōt imaginari cōtrariari substantiæ contrarietate ,pprie dicta dupliciter. Primo secūdum se inquantum est substantia. Secundo ratione alicuius sibi intrinseci adiuncti puta qualitatis actiue aut pasiue. In primo sensu imposibile est substantiam contrariari substantiæ ut ,p babitur in secundo sensu uerum est, nec id intendit negare Aristoteles nam ponit quatuor elementa sibi inuicē contraria propter qualitates elementares contrarias, ut patet in libro secundo de generatione. Quarta ergo cōitas substantiæ sic formanda est, nulla substantia contrariatur substantiæ contrarietate proprie dicta, nec secundum se sed ratione qualitatum contrariarum. Quæ sic intellecta pōt hoc modo probari. Subiecto receptiuo contrariorum, nihil est contrarium, hanc pro nunc crede, quoniam tibi manifestabitur in primo physicorum. Sed ut uidebis in proprietate sexta. Substantia est subiectum receptiuum contrariorum

ut anima

ut aĩa recipit uirtutem & uicium, corpus sanitatem & ægritudinem, a qua calorem & frigiditatem, ergo sub̃æ non cõtrariatur sub̃a modo supra exposito. Præterea, oĩa ueræ & propriæ contraria sunt in subiecto per diffõnem contrariorum Sunt.n.ueræ & propriæ cõtraria formæ actiue & passiue eidẽ subiecto apte nate in esse, a quo uicisſim se mutuo expellunt &c. Sed sub̃a non est in subiecto ut patet per primam proprietatem, ergo substantiæ non contrariatur sub̃a modo supra exposito.

Quinta cõis est quod sub̃a non suscipit magis & minus. Pro cuius euidentia duo aduerte, primo quod dr̃ cõitas: qm̃ non est proprium sub̃æ, nam ut cognosces in p̃nto quantitatis, quantitas non suscipit magis, & minus, secundo aduerte quod multũ differt sub̃am magis & minus substare, & substantiam esse maiorem & minorem, & sub̃am magis & minus suscipere, nam magis & minus substare est respectu accidentium, esse maiorem & minorem est pp maiores & minores extensiones & dimensiones. Suscipere aũt magis & minus, quod idem est quod intendi & remitti, siue augeri & minui non quantitatiue sed perfectionaliter est pp pfectius & impfectius esse, quod dat forma subiecto & participatur a subiecto. Primum quidem competit substantiæ, nam declaratum est supra, quod prima substantia maxime substat, & qd̃ spẽs magis substat quam genus, ut homo quam aĩal: qm̃ species propinquior est primæ substantiæ quam genus.

Secundum etiam competit substantiæ, nam ad sensum uidemus quod una & eadem substantia uno tpe est minor, ut fructus in principio, & idem fructus maturos est maior, tertium aũt & de quo ppriæ intendit Aristoteles non conuenit sub̃æ, nam sic suscipere magis & minus, est formam paulatim recipi in subiecto secundum esse magis ac magis perfectum, & hoc est intendi & augeri perfectionalr̃. Minus aũt & remitti & diminui profectionalr̃ est, forma paulatim expelli a subiecto, ita quod ab esse perfectiori deuenit ad eẽ minus, & minus perfectũ, quod patet in aqua dum calefit intenditur calor. dum frigefit remittitur. Qd̃ igi͛, hoc tertiũ

non conueniat substantiæ. Probat sic Aristoteles. Homo non est magis homo nunc quam prius, nec unus homo est magis homo quam alter, sicut per oppositum uidemus, quod album est magis album nunc quam prius, puta paries de nouo dealbatus, & unum album est albius altero, ut nix quam paries. Verum quia hæc probatio est magis exemplaris quã scientifica, ideo probanda est hæc communitas ratione sic. Omne quod suscipit magis, & minus duobus modis contingit: quoniam aut per remotionem a suo contrario, sicut dicimus quod calor aquæ intenditur, quando dum calefit minus admiscetur frigiditati. Si autem magis admiscetur, remittitur, aut quia magis firmatur in subiecto, ut calor ignis receptus in ferro. Si autem debiliter recipitur uelut in superficie, ut calor in manu remittitur. Sed substantia neutro modo potest suscipere magis, & minus, non primo quia non habet contrarium per quartam communitatem, non secundo per primam proprietatem: quoniam non est in subiecto, nec receptibilis in subiecto, ergo &c.

Nec obstat quod una substantia est perfectior altera puta homo, quam asinus, & una aqua frigidior altera, & unus homo rationalior altero. Nam ad hoc quod substantia recipiat magis, & minus, non sufficit quod sit perfectior aut imperfectior altera, sed quod unamet dum generatur, sit apta nata successiue fieri perfectior, aut imperfectior, quod non conuenit substantiæ: quoniam non fit per motum, sed per generationem instantaneam. Hoc tamen intelligere non potes donec ad quartum librum physicorum perueneris, aut ad librum nonum metaphysicæ. Ideo sustine ex eo autem quod una aqua sit frigidior altera, aut ipsamet magis in uno tempore, quam in alio. non arguitur quod aquæ substantia suscipiat magis, & minus, sed quod frigiditas ut est in substantia aquæ sicut in subiecto. Similiter ex eo quod unus homo uidetur rationalior altero, uel idem homo magis uno tempore, quam alio non concluditur intentum, quia non est rationabilior quo ad substantiam animæ intellectiuæ, quæ est unius speciei in omni homine, sed uidetur ratio-

nalior, quia subtilius & prudentius utitur ratione pp organa, & phantasmata magis disposita & ordinata. Sic pro nūc dictum sit, licet in metaphysica intēdam sustinere unam formam substantialem eiusdem speciem cum altera, esse perfectiorem quam altera, & tamen non recipere magis & minus. Verum quia hæc transcendunt negocium logicum, iō non est in eis immorandū. Hæc de quinta cōitate dicta sint.

Sexta quæ est ueræ proprietas substantiæ prædicamentalis est hæc. Maxime proprium est substantiæ, esse susceptibilem contrariorum, ut eadem manus aliquando est calida, aliquando frigida. Idem homo aliquando prauus, aliquando studiosus: idest uirtuosus siue probus.

Pro notitia huius proprietatis duo notanda sunt, deinde probabitur.

Primo notandum quod hæc proprietatis non conuenit substantiæ uniuersalissime sumpte: quoniam non conuenit Deo, in quo nullum suscipitur accidens siue tale accidens habeat contrarium siue non. Nec conuenit materiæ primæ secundum uiam nostram, nam primum receptibile est forma substantialis, & mediante illa recipiantur accidentia in composito. Sed Aristoteles intendit hanc proprietatem uerificari de substantia immediate, Cum igitur non cōueniat substantiæ absolute sumptæ, oportet ut intelligatur de substantia quæ ponitur in prædicamēto, ut excipiat Deus, & quæ est actus uel actu, ut excipiatur materia prima, quæ non est ens nec substantia actu per seipsam sed in pura potentia, ut tibi declarabitur in. 1. lib. physicorum.

Secundo quod substātia eadem numero manens, successiuæ & non simul, & p mutationem sui, & non solum p mutationem alterius, est apta nata suscipe in se contraria, etsi non omnia saltem aliqua. Dicitur eadem numero manens: quoniam ad uerificandam hanc ꝓprietatem esse propriam substantiæ quarto modo, non sufficit quod duæ substantiæ suscipiant in se contraria, puta quod sortes recipiat albedinē & Plato nigredinem, sed quod ipsemet sortes, sit aptus recipere utrunque. Dicitur successiuæ: quoniam cum contraria

se mutuo expellant ab eodem subiecto. Sunt enim actiua, & passiua ad inuicem & corruptiua. Non se compatiuntur simul in eodem subiecto & per eadem parte, & in gradibus iutensis, licet forte se compatiantur in gradibus remissis ut in tepido, sicut aľs tibi in phia declarabit. Sed nunc sustine. Dr & p mutationem sui: qm cum contraria non se compatiātur simul in eodem, oportet quod substantia transmutetur ab uno cōtrario ad aliud, ita quod dum recipit unum remoueatur aliud, ut aqua per calefactionem recipit caliditatem, & deperdit frigiditatem. Dr & nō p mutationem alterius, per quod soluitur instantia quam facit Arist. de oratione & opinione, quæ eadem numero manens, recipit uerum & falsum. Nam hæc oro Sortes sedet, est uera sorte sedente, & falsa sorte surgente, quinto hæc proprietas conuenit alteri a substantia. Hæc inquam instantia, non ualet: qm uerum & falsum nō recipit in orone sicut i subto sed sicut i signo, i re autem est ut in causa, sed in intellectu ut in subiecto, & iō nō est necesse quod oratio mutetur, sed sufficit rem quæ est causa mutari, puta quod Sortes sedens desinat sedere & surgat, & sic mutetur, nam ut inquit Arist. ab eo quod res est, uel non est, dr oratio uera uel falsa, si autem oratio reciperet uerum & falsum ut subiectum & non ut signum necesse esset ipsam mutari. Vnde quia intellectus siue anima intellectiua recipit ueram & falsam opinionem & orationem mētalem de re cōtingenti, necesse est ipsam mutari de uera opinione ad falsam & econuerso, pro uaria dria temporis.

Dicitur suscipere in se contraria, hic subintelligēdum est in se ut in subiecto quod, & non quo, uel propria uirtute, & non uirtute alterius ut excludat superficies quæ uidetur immediate recipere contrarios colores, quos quidem non recipit uel quod, sed ut quo, nam quia substantia non est extensa nisi per quantitatem, & non recipitur color nisi in subiecto extenso, propter hoc substantia recipit contrarios colores medio quantitatis, & sic quantitas est subiectum immediatum quo, & uirtute substantiæ, substantia autem est ex sua uirtute medium receptiuum quod.

Dicitur & si non omnia, saltem aliqua, nam sufficit cuilibet substantiæ p̄ntali si est apta suscipere in se contraria, cōpetentia naturæ suæ, ut natura intellectualis contraria intellectualia, puta contrarias uolitiones, & corpora cœlestia cōtraria sibi non repugnantia, qualia sunt, rerum & dēsum clarum & obscurum in luna, & contrarias differentias locales ut sursum & deorsum dextrum, & sinistrum, ante & retro, ut declarabitur tibi in secundo libro cœli, & elementis, & elātatis sufficit recipere contrarias qualitates actiuas & passiuas, ut calidū, frigidū, humidum, siccum, & scdas profluentes a p̄mis, ut tibi manifestabitur in libro quarto meteorox.

Hanc proprietatem sic declaratam probat Arist. hoc modo, nō uidemus aliquid aliorum manens unum numero suscipere in se contraria, neq̃.n. idem numero color aliqñ est albus, aliqñ niger, neq̃ eadem numero actio aliqñ bona, aliquando praua. Silr̄ & in aliis quæ substantiæ non sunt. Videmus autem ad sensum quod eadem numero substātia est capax contrariorum, ut idem numero homo aliqñ est calidus aliquando frigidus, aliquando bonus aliquando prauus ergo maxime proprium est substantiæ p̄ntalis esse susceptiuā contrariorū, & hic terminatur consideratio de prædicamento substantiæ, ad mentē Aristotelis.

Caput tertium de prædicamento quantitatis.

IN cap. tertio agendum est de prædicamento quantitatis ad mentem Arist. & tria agenda sunt, p̄mo ponentur diuisiones. cōes quantitatis secundo de singulis membris diuisionum agendum est, tertio agēdum est de proprietatibus & communitatibus quantitatis prædicamentalis.

Quantum ad primum ut scias in quo sensu locuturi sumus hic de quantitate aduerte quinq̃ diuisiones.

Prima est, quantitatum alia est perfectionalis siue uirtualis, alia dimensiua siue mensuratiua substantiæ in qua est. Quantitas uirtualis est ipsa rei bonitas siue p̄fectio graduabilis s̄m magis, & minus & maxime, iuxta quem sensum dicimus forté magnum oratorem, & Demosthenē maximū & ducem maioris authoritatis, militē uero minoris, & hæc

quantitas est eiusdem vilitatis cum bono transcendenti, unde reperitur in deo maxime & infinite, & intelligentis iuxta earum gradus, & in corporalibus secundum quod seinuicem excedunt in perfectione substantiali uel accidentali, & de hac non sumus hic locuturi, quoniam spectat ad punctum qualitatis pro quanto reperitur in creatis, ut excludamus eam quae est in deo. quoniam sicut diuina substantia non locatur in puncto sic nec aliqua eius perfectio.

Quantitas dimensiua siue mensuratiua substantiae in qua est, est accidens, quo redditur substantia mensurabile continuae uel discretae, ita quod per illud dicimur quanti uel quoti, puta bicubitales uel tricubitales, decem aut uiginti, & de hac tantum locuturi sumus, & consequitur substantiam punctualem materialem siue corpoream tantum, nam intellectualis natura ut intellectualis denudata est ab huiusmodi quantitate ut tibi manifestabitur in lib. 8. phy. & in secundo metaphysi.

Secunda est, quantitas uel quantum dimensiuum, duplex est, quoniam aliud per se, aliud per accidens, membra diuisionis manifestabimus infra.

Tertia est, quantitatis per se, aliud genus est quantitas continua aliud discreta.

Quarta est, quantitatis tam continuae quam discretae, alia habet positionem alia positione caret.

Quinta est, quantitatis continuae quinque sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus. Discretae uero duae, numerus, & oratio.

Quantum ad secundum declaranda sunt singula membra singularum diuisionum. Relicta igitur quantitate uirtuali quae ad hoc negocium non spectat, & quantum dimensiuum primo diuisum est in quantum per se, & quantum per accidens. Aduerte quod quantum per se siue quantitas per se est illa quae proprie & essentialiter & ex se, etiam remoto quocunque respectu ad alterum est diuisibilis quantitatiue, ut linea quae est essentialiter longitudo, & superficies latitudo, nam in omni longitudine, & latitudine est accipere partes in quas diuisibiles sunt, ut ad sensum patet. Quantum autem per accidens est illud quod non proprie & essentialiter nec ex se, sed per respectum ad subiectum in quo recipitur quod est per se quan-

tum est diuisibile in partes quantitatiuas ad diuisionem sui subiecti quanti. In quo sensu qualitates sensibiles receptas in substantia quanta, siue immediate in superficie, dicimus esse quantas per accidens. Diuiduntur enim ad diuisionem superficiei, secũdum naturam autem suam sunt in diuisibiles. Vnde dicitur Aristoteles, quod dicimus albũ multum, q̃a superficies in qua recipitur albedo est multa. Quãta enim superficies fuerit, tantum album dices. Sunt ergo huiusmo di quanta per accidens quia respiciunt quantum per se, puta dicitur actio longa quia longum est tempus in quo durat, & motus multus, quia in multo tempore fit. Et aduerte q̃d non solum qualitates sensibiles receptę in quanto dicuntur quantę per accidens, sed etiam formæ substantiales receptę in materia quanta præter animam intellectiuam, dicũtur fieri & esse quantæ, & extensæ per accidens, sicut sunt omnes formæ naturales rerum inanimatarum, & animalium imperfectorum, ut tibi declarabitur in libro secũdo de anima. Sed pro nunc sustine.

Quantum ad noticiam partium tertiæ diuisionis aduerte quod apud Aristotelem & mathematicos, quãtitas cõtinua est illa, cuius partes ad unum terminum cõem copulãtur. i. in qua est accipere aliquod unum indiuisibile s̃m talem dimensionem, quod est finis partis præcedentis, & principium partis sequentis, ut in linea est signare punctum indiuisibile s̃m longitudinem, quod est terminus partis lineæ præcedentis, & principium partis sequentis & tale indiuisibile dr̃ hic terminus cõis, ad quem partes quantitatis continuæ copulãtur. Quid autem sit tale indiuisibile in superficie & corpore & loco, & tempore dicemus in sequentibus.

Quantitas discreta est illa, cuius partes non copulantur ad unum terminum communem, sed semper remanent discretæ, & separatæ, aduerte quod partes quantitatis discretæ non ita sunt separatæ ab inuicem, & distinctę, quin sint ordinatę secundum prius, & posterius. Sed dicuntur separatę, quoniam nihil, ut communis terminus copulat eas ad inuicem. Verbi gratia, Summo numerum denarium,

cuius partes æquales sunt quinq;,& quinq; , inæquales autē sunt septem & tria , sex & quatuor , iste quidem partes ita ordinate sunt,quod unitates ordine suo componunt ens,puta quinque & quinque consurgentes ex prima,secunda, tertia,quarta,quinta unitate nō,tamen ita sunt ordinate,quod tertia unitas sit finis ternarii,& pncipium binarii,nec quinta unitas est finis primi quinarii,& principium secundi quinarii sed ultima unitas primi quinarii est finis eius , & prima unitas secūdi quinarii est principium eius, iō dicūtur partes quātitatis discretæ non copulari ad terminum cōem,sed permanere discretæ.i.distinctæ,& separatæ.i.non continuatæ , licet quandiu componūt suum totum sint ordinatæ, sicut milites ordinati sunt quandiu componunt exercitum.

Quantum ad noticiam partium quartæ diuisionis aduerte quod quantitas habens positionem est illa cuius partes copulantur ad unum terminum communem,& site sunt alicubi , Pro cuius notitia aduerte quod de ratione quantitatis habentis positionem duo sunt , primo quod partes eius copulentur ad unum terminum , communem modo quo expositum est . Defectu huius numerus non est quantitas habens positionem . Licet enim partes numeri quæ sunt unitates habeant inter se ordinem, non tamen positionem, quia nulla unitas est finis præcedentis unitatis,& principium sequentis,secundo quod partes sint situatæ alicubi & permanentes ita quod non sint in continuo fluxu . Defectu huius nec tempus nec motus,nec oratio dum profertur sunt quātitates habentes positionem. Consistunt enim in fieri , & de ipsis non habetur actu nisi indiuisibile,ut in tempore instans in motu mutatum esse , in oratione dum profertur syllaba uel litera,& hæc tibi manifestabuntur in physicis.Pro nunc sustine,quoniam hoc negocium transcendunt , ex his duabus conditionibus constat tibi quæ sunt quantitates habentes positionem , & quæ non . Nam linea superficies corpus & locus,habent positionem , copulantur enim in eis partes ad unum terminum communem, ut tibi manifestabitur in sequentibus , & site sunt alicubi,quoniam non sunt in con-

tinuo fluxu ut patet. Numerus uero & oratio & tp̄s et motus sunt quantitates non habentes positionem, qm̄ in nullo eorum seruatur utraq; conditio. Nam & permutantia partium. In oratione dum profertur deficit utraq;.

Quantum ad noticiam partium quintæ diuisionis assignanda est primo sufficientia specierum quantitatis continuæ. Deinde discrete. Deinde de singulis speciebus agendum est, tu igitur aduerte, quod quantitatis continuæ quinque sunt species ; scilicet linea . Superficies , corpus, locus , tempus , quarum sufficientia hinc sumitur . Omnis quantitas continua est mensura substantiæ , aut ergo mensurat intrinsecæ , aut extrinsecæ. Mensurare intrinsecæ est mensurare , subiectum in quo est subiectiue ipsa quantitas mensuratiua, extrinsecæ autem est mēsurare aliquid in quo non est subiectiuæ ipsa quantitas mensuratiua, sed per applicationem, aut continentiam mensurat illud ut exemplificabimus. Si ergo mensurat intrinsecæ hoc est tripliciter quoniam aut secundum longitudinem tantum, & sic est linea ; aut secundum longitudinem & latitudinem, & sic est superficies, aut secundum longi, & lati, & profunditatem , & sic est corpus . Si extrinsecæ, dupliciter , quia autem mensurat substantiam ab ea contentam , & circundatam in qua tamen non est subiectiuæ, & sic est locus, locus.n. ut tibi manifestabitur in quarto physicorum continet locatum, & nō est subiectiue in eo, sed in corpore locante, aut mensurat substantiam ut est sub motu, & sic est tempus , quod non est subiectiue in omni mobili cuius motum mensurat , sed in primo mobili, id est primo cœlo moto motu tantum diurno, ut tibi manifestabitur in quarto physicorum. Constat, ergo tibi ratio quare species quantitatis continuæ sunt tantum quinque. Quantitatis autem discrete species sunt duæ; scilicet numerus, & oratio , quorum sufficientia hinc sumitur. Omnis quantitas discreta mensurat substantiam, ut habetur partes separatas , id est non copulatas ad unum terminum communem habet ordinatas modo , quo exposuimus supra , hoc autem contingit dupliciter , quia aut il-

le partes separate, licet ordinate sunt permanentes, & sic est numerus, aut successiuæ, & sic est oratio in prolatione.

Posita sufficientia specierum quantitatis continuæ, & discretæ, de singulis speciebus agendum est, & primo de speciebus continuæ, secundo de speciebus discretæ. De singulis autem tria uidenda, sunt primo quid sit, secundo quod est q̃titas, tertio quod est continua uel discreta.

Incipiendo igitur a speciebus quantitatis continuæ prout ordinantur, aduerte quod linea apud mathematicum sic diffinitur; linea est sola longitudo cuius extrema sunt duo puncta.

Dicitur longitudo sola, quoniam imaginatur causari ex fluxu puncti, punctum autem cum sit penitus indiuisibile, non potest imaginare fluere nisi in longum, & ideo dicitur quod est sola longitudo, ut distinguatur a superficie & corpore. Dicitur extrema sunt duo puncta, quoniam cum causetur a fluxu puncti imaginatur incipere a puncto, & terminari ad punctum.

Tu tamen aduerte quod hæc diffinitio uidetur competere soli lineæ rectæ finitæ, & non circulari, nec infinitæ. Nam in circulari idem punctum est principium, & finis, & infinita caret extremis. Repugnat enim infinitum terminari secundum quod est infinitum, & ideo linea absolute sumpta sic definienda uidetur. Linea est sola longitudo fluxu imaginatio puncti per longum causata. Quod autem linea sit quãtitas per se patet quia est per se diuisibilis in partes quantitatiuas, & est mẽsura substantiæ, in qua est. Nam per lineam cognoscitur eius longitudo. Quod uero sit quantitas continua patet ex eo quod partes suæ copulantur ad unum terminum communem, id est idem punctum numero, quod terminat partem præcedentem, & initiat partem sequentem.

Superficies sic diffinitur a mathematico. Superficies est longitudo est latitudo sine ꝓfunditate, cuius extrema sunt duæ lineæ. Dicitur longi & lati, quoniam imaginatur cau-

sari ex fluxo lineæ ad latus, ex linea, ergo habet longitudinem, & ex fluxo eius in latus habet latitudinem, & est sine profunditate, ut distinguatur a corpore. Dicitur cuius extrema sunt duæ lineæ, quoniam sicut linea incipit a puncto per longum & terminatur ad punctum sic superficies incipit a linea, & terminatur ad lineam, & ideo sicut in linea extrema sunt duo puncta, sic in superficie extrema, sunt duæ lineæ. Tu tamen aduerte quod hæc diffinitio non uidetur competere, nisi superficiei finitæ, sicut etiam diximus de diffinitione lineæ. Superficies igitur absolute sumpta, sic uidetur diffinienda. Superficies est longitudo & latitudo sine profunditate, causata ex imaginario fluxu lineæ in latum. Quod autem superficies sit quantitas, per se, patet ex eo quod est diuisibilis in partes quantitatiuas, & est mensura substantiæ in qua est. Nam per superficiem cognoscitur substantiæ longitudo, & latitudo.

Quod uero sit quantitas continua patet ex eo, quod partes eius copulantur ad unum terminum cómunem qui est, una & eadem linea, quæ est finis præcedentis partis superficiei, & principium sequentis.

Corpus autem sic diffinitur apud mathematicum. Corpus est longitudo cum latitudine, & profunditate, cuius extrema sunt duæ superficies. Dicitur longitudo cum lati, & profun, quoniam mathematicus imaginatur quod sicut linea causatur ex fluxu puncti in longum, & superficies ex fluxu lineæ in latum, sic corpus causari ex fluxu uel protractione superficiei in profundum. Vnde corpus a linea, habet longitudinem, a superficie latitudinem, & a protractione superficiei profunditatem, & sic corpus ut est species quantitatis est ipsa trina dimensio. Dico ut est species quantitatis, ut excipiatur corpus quod est genus subalternum in prædicamento substantiæ, quod non est trina dimensio sed substantia subiecta trinæ dimensioni. Dicitur cuius extrema sunt duæ superficies: quoniam ille fluxus siue protractio superficiei in profundũ incipit ab una &

terminatur ad aliam ideo ille duæ dicuntur extrema corporis. Tu tamen aduerte quod hæc diffinitio competit corpore finito sicut diximus de linea & superficiæ, nam in corpore infinito repugnat dari duas superficies terminatiuas. Vnde corpus ut est species quantitatis absolute sumptum sic ui detur desiniendum. Corpus est longitudo & latitudo, & ꝓfunditas causata ex tractu imaginario superficiei in profundum. Quod autem sit quantitas per se, patet ex eo quod si omnis dimensio per se sumpta est quãtitas multo magis trina dimensio simul sumpta. Sed corpus in ṗnto quantitatis est trina dimensio per diffinitionem datam, ergo est multo magis quantitas quam linea, & superficies. Quod autem sit quantitatis continua patet ex eo, quod partes suæ copulantur ad unum terminum cõem, quod est una numero superficies, quæ est terminus partis superioris, & principium partis inferioris, & præterea cõstat corpus esse diuisibile in partes quantitatiuas, quarum quælibet adhuc est diuisibilis in partes eiusdem rationis.

Locus: quoniam est de consideratione physici ut patet in quarto physicorum sic diffinitur ab Aristote. in quarto physicorum, locus est superficies corporis continentis, idest circundantis locatum. Quod autem sit quantitas patet ex eo quod mensurat locatum quod est substantia corporea, ut uase puta phiala aut metecta mensuratur uinum, & sextario bladum, & sacco farina. Quod uero sit quantitas continuã patet ex hoc quod locus est superficies, & superficies est quãtitas continua ut docuimus supra, ergo locus est quantitas continua tenet & argumentum per regulam antepraedicamentalem. Quando alterum de altero prædicatur & ex nec obstat quin locus sit species quantitatis continuæ distincta a superficie, licet sit superficies, nam superficies potest dupliciter considerari, primo inquantum est subiectiue in continente, & sic dicitur quantitas continentis eius superficies, secundo inquantum respicit contentum in continente in ratione contentiua licet non sit in contento subiectiue, & sic dicitur locus.

Tempus similiter est de consideratione physici, & sic diffinitur ab Aristotele in quarto physicorum. Tempus est numerus, id est mensura motus secundum prius & posterius, & quoniam sensus huius diffinitionis non est intelligibilis a nouicio in logica, ideo sustine donec erudiaris in physicis, quod autem sit quantitas patet ex eo quod est mẽsura substantiæ mobilis ut stat sub motu. Quod uero sit quantitas continua, patet quia partes suæ copulantur ad idem instans quod est finis præteriti & principium futuri. Constat igitur tibi quo modo sunt quinque species quantitatis continuæ & quid sit una quæque earum.

Post considerationem de speciebus quãtitatis continuæ agendum est de speciebus quantitatis discretæ. Sunt autem duæ, scilicet numerus & oratio. Numerus est multitudo ordinata aggregata ex unitatibus. Dicitur multitudo, quoniã sola unitas non facit numerum, sicut nec solum punctum facit lineam. Præterea, omnis quantitas est diuisibilis sed sola unitas non est diuisibilis, ergo &c.

Dicitur ordinata, quoniam oportet quod in numero unitates consequenter se habeant. Dicitur aggregata ad differẽtiam partium quantitatis & continuæ, quæ continuãtur & non solum aggregantur adinuicem.

Quod aũt numerus sit quantitas patet ex eo quod mensurat substantiam Nam per numerum denarium numeramus decem lapides, & per quaternarium quatuor elementa, numerare autem est mensurare. Quod uero sit quãtitas discreta patet ex supradictis, quoniam partes suæ non copulantur ad unum terminum cõmunem, ut docuimus supra. Quomodo autem distinguatur numerus materiales a numero formali, & quomodo solus numerus materialis sit in p̃nto quantitatis, formalis autem sit transcendens non est præsentis negocii, sed in lib. 8. metaphysicæ, id tibi manifestabitur. Ideo pro nunc sustine.

Oratio ut est in p̃nto quantitatis sic diffinitur, oratio est mẽsura distinctorum sonorum & distinctarum syllabarum atq; dictionum pro ut ore profertur.

Dicitur mensura distinctorum sonorum: qm̄ soni distincti & uoces syllabicatæ distinctæ, quas oratio dum profert mensurat, sunt immediatum subiectum orationis, & habēt uicem substantiæ sicut & superficies dum recipit colorem primum uero & principale subiectum, est aer expiratus.

Dicitur prout ore profertur, ad differētiam orationis in mente, & in scripto, nam in mente ēst in prima specie qualitatis: qm̄ pficit & est subiectiuæ in intellectu. In scripto autē est in quarta specie qualitatis: quoniā scriptura est species figurationis. Quod autem sit quantitas patet ex eo quod est mensura substantiæ modo quo dictum est. Quod uero sit discreta patet ex eo, quod partes eius quæ sunt literæ & syllabæ & dictiones non copulantur ad unum terminum cōem, sed permanentes discretæ & ordinatæ, componūt orōnem. Licet aūt sit discreta quantitas, est tamen spēs distincta contra numerum, quoniam numerus causatur per replicationem unitatum, oratio autem causatur ordinatione syllabarum & dictionum absq; replicatione, nec replicatio eiusdem plationis numero fieri posset, cum sit res successiua. Constat igr̄ tibi quæ sint species quantitatis discretæ & quid sint.

Quantum ad tertium principale agendum est de pprietatibus & cōitatibus quantitatis & sunt tres.

Prima est quod quantitati nihil est contrarium. i. quantitati non contrariatur quantitas, sicut nec substantiæ contrariatur suba ut declaratum est in cap. præcedenti.

Pro huius euidentia antequam probetur aduerte, primo quoniam nō habere contrarium ita conuenit substantiæ sicut quantitati, non potest dici proprietas quantitatis, quarto modo, sed uel dicetur communitas cum non conueniat sibi soli, uel danda est proprietas secundo modo, quia licet non conueniat soli quantitati, conuenit tamen omni, scd̄o aduerte quod intentio philosophi est loqui de contrarietate perfecta & proprie dicta quæ tres conditiones requirit, primo quod sit repugnantia inter duas formas quæ sint eiusdē generis, ut repugnātia inter albedinem, & nigredinem quæ continentur sub colore, secundo quod illæ formæ sint aptæ

acquiri per motum & diuisibiliter,sicut calore, & frigiditas quæ gradualiter & paulatine acquiruntur in subiecto per ca lefactionem & frigefactionem, tertio quod inter eas sit ma xima distantia,ita quod sub eodem genere non possit ma- ior inueniri,nec intelligi,nec imaginari. Vnde dulcedo, & amaritudo contentæ sub sapore sunt formæ proprie, & perfecta contrariæ:quoniam sapores magis distantes, & dif ferentes non possunt inueniri,nec intelligi,cuius signum est quod omnes alii sapores dicuntur medii, & participant de utroque aliquo modo. Iste sunt conditiones proprie, & perfecte contrarietatis,ex quibus si una deest, non seruatur contrarietas perfecta,tertio aduerte quod philosophus in- tendit quantitati ut quantitas est:id est absolute, & simplici ter sumptæ, nihil esse contrarium, quod dico: quoniam si consideretur comparatiuæ, uel ut stat sub ratione relatiua, puta sub ratione magni & parui, & sub ratione multi, & pauci,uidetur,primo aspectu in quantitate esse contrarieta- tem. Nam magnum uidetur contrariari paruo,& multum pauco, & tamen in ueritate non potest ex his probari uerã & propriam contrarietatem esse in quantitate: quoniam magis sunt in prædicamento relationis quam quantitatis, nam res dicitur magnam comparata alteri,& similiter par- ua,ut mons est magnus comparatus lapidi, & lapis est par- uus comparatus monti,& cẽtum homines sunt multi com- parati decem, & decem sunt pauci,comparati centum. In- tentio ergo philosophi est loqui de contrarietate perfecta, considerando quantitatem in se & absolute, & non sub ra- tione comparatiua,& relatiua.

Posita hæc declaratione,probatur hæc conclusio. Quan titati ut quantitas est,nulla quantitas ꝑprie & perfecte con trariaᷓ,& primo probat eam Aristoteles inductione dicens. Manifestum est: quoniam nihil est contrarium ut bicubito tricubito uel supficiei uel alicui talium &c. Verꝫ quia posset aliquis negare idem esse iudicium de oĩbus aliis quantitatĩ- bus,ideo aliter ꝑbandum est,& arguiᷓ,ratione sic. Quanti- tas autem est determinata numero sicut bicubitũ tricubitũ,

& quatricubitum &c. aut non determinata, ut linea absolute sumpta & superficies: & corpus. Si est determinata, deficit sibi conditio secunda posita supra. s. quod oportet perfectæ contraria paulatim & diuisibiliter acquiri, hoc autem repugnat quantitati determinatæ numero, consistit enim bicubitum in indiuisibili sicut, & binarius, similiter tricubitum sicut & ternarius. Si est indeterminata numero deficit sibi tertia conditio, quæ ex maxima distantia. Neq; enim potest dari linea adeo longa, quin possit intelligi longior, & superficies latior, & corpus maius in infinitum. Nec est instantia de differentiis localibus in uniuerso. s. de centro mundi & superficie orbis lunæ concaua, quæ uidentur extrema maxime distantia secũdum motum grauium & leuium. Hoc inquam non obstat: qm̃ & si sint extrema maxime distantia apud physicum qui considerat motum grauium & leuium non tñ apud mathematicum & logicum, qui abstrahunt a materia & motu. Vnde mathematicus & logicus potest intelligere lineam longiorem in infinitum quam sit linea ducta a centro mundi ad concauum orbis lunæ, ex consequenti extrema distantiora in infinitum quam sit centrum mundi cõcauum ꝓdictum, ergo nec q̃titas determinata numero, nec indeterminata habet aliquid ꝓprie & ueræ contrariũ.

Sed dices. Si non est uera contrarietas in quantitate ergo in ea non est motus, quod est falsum, ut patet in quinto physicorum. Patet consequentia: quoniam Aristoteles in. 5. physicorum non alia ratione negat motum in substantia, nisi quia in ea non est contrarietas ut docuimus in cap præcedenti, ergo &c.

Respondetur ad hoc quod inter aliqua duo sit motus, nõ oportet quod sint perfecte contraria secundum tres prædictas conditiones, sed sufficit quod habeant duas, scilicet sint termini a quo & ad quem eiusdem gñs, & sint diuisibiliter ac paulatim acquisibiles, nõ est autem necesse quod sint maxime distantes, nam a calido ut duo, ad calidum ut octo datur motus calefactionis, & tamen non maxime distant cum sint media inter calidum ut unum, & summæ calidum

& quoniam

Et qm̃ esse diuisibiliter acquisibile conuenit quantitati non determinate numero: ut patet de loco sursum & deorsum, qm̃ sic paulatim ab uno receditur per motum localem, sic paulatim ad alterum acceditur, ideo datur in quãtitate motus, qui est motus augmenti & decrementi. Localis aũt motus est in p̃nto ubi: ut tibi declarabitur in quinto physicorũ, & tangemus de hoc in post p̃ntis. Et quia hæc condõ deficit in substantia, qm̃ cum producatur per generationem producitur indiuisibiliter hac de causa non est motus in substãtia. Et ideo non est simile de quantitate & substantia. Hæc de prima proprietate dicta sint.

Secunda est, q quantitas non suscipit magis & minus, antequam probetur aduerte duo, primo q hæc non est proprietas in quarto modo, quoniam conuenit alteri. s. substantiæ ut docuimus in cap. præcedenti, ergo non est ꝓprietas nisi secundo modo, quia conuenit omñi sed non soli. Est ergo cõitas respectu quarti modi, & ꝓprietas respectu secundi modi. Aduerte secũdo, q aliud est suscipere magis & minus, & suscipere maius & minus. Nam primum est tendere de esse imperfecto ad esse perfectius & perfectius per motũ acquisitiuum formæ recipiende in subiecto, secundũ est extendi uel contrahi in maiorem aut minorem dimensionẽ. Primum dicitur augmentum secundum maiorem & maiorem perfectionem, secũdum autem dicitur augmentum secundum maiorem & maiorem extensionem philosophus intendit quantitatem non suscipere magis & secundum primum persensum, & non intendit negare secundum aliter negaret augmentum & decrementum in quantitate. Non enim est aliud augeri quantitatiue q̃ extendi secundum dimensionem. Minui autem est contrahi secundum dimensionem. Verum est ergo dicere. Quantitatem non intendi sed extendi, non remitti contrahi.

Hanc ꝓprietatem non ꝓbat Aristoteles nisi inductione dicens, non uidetur quantitas magis & minus suscipere, neque enim aliud alio magis cubitum neque bicubitum, neqꝫ in numero: ut ternarius & quinarius, nihil enim magis

tria dicentur quam quinque, neq; tempus aliud alio magis & minus dr, quare quantitas non suscipit magis & minus. Verum quia philosophus nō facit inductionem nisi in quātitate discreta, & continua determinata numero. Diceret aliquis non esse idem iudicium de continua quantitate nō determinata numero, & de numero, qm̄ illa non stat in indiuisibili, hæc autem sic, ideo bene stat illam posse intendi & remitti, hanc autem non, pp quod probatur intentum de q̄titate absolute sumpta tali ratione. Suscipere magis siue intēdi causatur per depurationem unius contrarii ab altero cōtrario: ut docuimus in cap. præcedenti suscipere autem minus causatur per admixtionem unius contrarii cum altero contrario. Nam calorem intendi est magis ac magis separari a frigiditate, remitti autem est magis ac magis misceri frigiditati; sed quantitati ut quantitas est nihil est contrarium, ergo quantitas ut quātitas est, non suscipit magis & minus. Sic pro nunc dictum sit, si autem aliter uidebitur, dicemus ī phia. Hæc de secunda proprietate q̄titatis dicta sint.

Tertia proprietas est hæc. Maxime proprium q̄titatis est secundum eam æquale uel inæquale dici.

Pro noticia huius proprietatis aduerte duo deinde ꝓbabitur, primo aduerte ad hoc ꝙ hæc ꝓprietas sit in quarto mōita quod omni & soli quantitati conueniat & semper oportet intelligere de quantitate finita. Nam sicut inter quantitatem infinitam & finitam nulla dat̃ proportio, sic nec æqualitas aut inæqualitas, sumendo quantitatem infinitam secundum se totam. Quod dico quia non inconuenit ex quantitate, infinita sumere partem finitam, puta decem cubitorum, & comparare eam quantitati alteri quæ sit quinque cubitorum, tunc constat ꝙ essent inæquales.

Secundo aduerte ꝙ intendit philosophus hanc esse proprietatem quantitatis dimensiue, quoniam de hac solum hic intendit: ut excludamus quantitatem perfectionalē, de qua locuti sumus in principio huius capitis, nam & secundum eā dicimur æquales uel inæquale, ut sortes & Plato sunt æquales in sciencia uel authoritate. Senex & iuuenis sunt inæqua

les uiribus. Immo omnes ens actu comparatum alteri pōt, dici æquale uel inæquale, qm̄ comparatum illi aut est in eodem gradu bonitatis & perfectionis, & sic est æquale, aut in maiori uel minori, & sic est inæquale.

Hæc ꝓprietas sic declarata ꝓbat ex diffinitione æqualitatis & sui oppositi, & ex diffinitione æqualium & inæqualiū. Nam æqualitas est rerum differentium eadem quantitas. Inæqualitas autem est rerum differentium diuersa q̄titas. Aequalia uero dn̄r quæ adinuicem comparata nec excedūt nec exceduntur. Inæqualia uero sunt, quorum unum excedit aliud. Tunc sic, oīs excessus sumitur ex mensura & mensura ex quantitate, & solum per ipsam cum ipsa sola sit mensura substantiæ, ergo oī & soli quantitati conuenit ut p eam dicatur aliquid æquale uel inæquale. Hæc de p̄nto quātitatis sint dicta secundum logicos reales, & ad intentionem Arist.

Quantum uero spectet ad nominales breuibus se expediunt, diffiniunt prædicamentum quantitatis, deinde assignāt genus generalissimum & genera subalterna usq; ad specialissima & indiuidua.

Diffinientes autem dicunt quod prædicamentum quantitatis est coordinatio plurium terminorum: scilicet uniuersalium & uniuocorum significantium quantitatem secundū sub & supra. Termini autem significantes quantitatem sunt illi per quos respondetur ad interrogationem factam per quantum aut quot, ut quantus & sortes, respondetur, bicubitalis, quot sunt homines in templo, respondetur, decem. Bicubitale & decem important quantitatem. Verum quia ut sæpe diximus apud reales, nec prædicabile nec prædicamentum, dicunt solos terminos, sed naturam: ut stat sub illis terminis, ideo tu sequere uiam realium ut conformiorē Aristoteli, & uiæ Thomisticæ.

Quantum ad ordinationem prædicamēti, aduerte quod assignant eam sicut Aristoteles, & logici reales, excepto ꝙ non nominant orationem inter species quantitatis discrete, sed assignant solum numerum & ne uideātur contradicere aut deuiare ab Aristote. qui numerat oronem in quantitate

discreta. Dicunt quod Arist. non loquitur fm mentem propriam, sed iuxta sniam Architæ Tarentini sic igitur ipsius pnti seriem disponunt. Quantitas dimensiua est genus generalissimum. Sed quantitate sunt duo genera subalterna, & neutrum est superius ad alterum nec pdicatur de altero. s. Quantitas continua, & quantitas discreta. Subcontinua sunt quinque species. s. linea supficies corpus locus tempus. Hoꝝ indiuidua sunt hæc linea, hæc supficies, hoc corpus hic locus hoc tps. Subdiscreta est numerus, sed numero sunt species ĩ infinitũ ut binarius, ternarius &c. Sub qualibet numeri spẽ, sunt sua indiuidua: ut hic binarius, hic ternarius.

Hæc de prædicamento quantitatis dicta sint, ad mentem nominalium, & realium.

Caput quartum de prædicamento ad aliquid: id est relationis.

IN quarto cap. agendum est de prædicamento ad aliquid de quo tria uidenda sunt, primo quid sit, secundo quæ sint genera siue species suæ, tertio quæ sint proprietates siue communitates suæ.

Quantum ad primum aduerte anteq̃ deueniamus ad diffinitionem ipsius quod ad aliquid siue relatiuum est duplex. s. secundum esse & secundum dici. Relatiuum secundum esse est illud quod principaliter & essentialiter dicit respectum ad aliud: ut duplum & dimidium pater & filius. Relatiuum secundum dici est illud quod principaliter & essentialiter dicit absolutum, puta de genere qualitatis ut scientia & sensus & opinio, aut de genere substantiæ, puta manus caput pes, nam licet scientia & sensus & opinio importent principaliter qualitatem & perfectionem siue in prima siue in secunda specie qualitatis ut declarabitur in capit. sequenti. tamen secundario & connotatiue important respectum ad alterum. Scientia enim est scibilis scientia, & sensus est rei sensibilis sensus, & caput licet principaliter importet partem substantiæ, tamen connotant respectum ad alterum, est enim caput capitati caput, & manus manuati manus. His prænotatis aduerte quod apud Aristotelem & logicos

reales,datur de ad aliquid duplex diffinitio , prima compe-tit relatiuis ſecundum eſſe & ſecundum dici,ſecunda autem relatiuis ſecundum eſſe tantum,& eſt correctiua p̄mæ,nam prima datur ſecundum ſententiam ueterum,ſecūdā autem dat Ariſtoteles ſecundum mentem propriam.

Prima igitur diffinitio eſt hæc.Ad aliquid dicuntur quæ-cunq; hoc ipſum quod ſunt,aliorum eſſe dicuntur , uel quo modolibet aliter ad aliud,ut pater,filii pater.Dominus , ſer ui dominus.

Primo dicit dicuntur,& nō dicit ſunt,ut innuat quod hic non tractat de relatiuis principaliter ut ſunt entia realia . Id enim ſpectat ad metaphyſicum.Vnde in lib. 5. Metaphy.ex propoſito pertractat Ariſt.de modis relatiuorum. Pertra-ctat autem hic de eis intētionalitar ſm φ referuntur ad dici & prædicari.Nonnulli arbitrātur quod Ariſt.utatur hoc ter nino dicuntur,ut innuat φ hæc diffinitio non eſt ex ſua ſen tentia,ſed ex ſententia platonis,& ideo dabit ſecundam dif finitionem ut uidebis,quæ erit ad mentem ſuam.

Secundo dicit. Quæcunq; hoc ipſum quod ſunt aliorum eſſe dicunt.i.Dicuntur eſſe omnia illa,quæ ſm illud quod ī-portantvel ſignificant,referuntur ad aliud,ut ad terminum & dicit aliorum.i.in genitiuo caſu , ut duplum refertur ad dimidium & econuerſo,in genitiuo . Dicitur enim duplum dimidii duplum,& dimidium dupli dimidium & pater, filii pater,& filius patris filius.

Tertio dicit , uel qūolibet aliter ad aliud.Hoc exponitur dupl̄r,primo ſic uel quomodolibet aliter ideſt uel poſito φ non ſignificent ſolum reſpectum ad aliud,dummodo cōno tent reſpectum,dicuntur ad aliquid,& ſic per hanc particu-lam denotat relatiua ſm dici,per primam autē denotat re-latiua ſm eſſe,ſecundo ſic , uel quomodolibet aliter , id eſt uel referuntur ad aliud ut ad terminum non ſolum in geni-tiuo ſed quomodolibet aliter,puta ſiue ī datiuo ſiue in accu ſatiuo . Nam quædam relatiua dicuntur ad ſuum correlati-uum in genitiuo,ut dominus,ſerui dominus,quædam in da tiuo,ut ſimilis ſimili ſimilis,uicinus uicino uicinus, quædam

in ablatiuo, ut maius minore maius, quædam in accusatiuo, ut mons magnus ad montem paruum. Sensus ergo diffinitionis est istæ. Relatiua dicuntur quæcunque essentialiter important respectum uel connotant respectum ad aliud, ita quod se referũt in genitiuo uel datiuo uel accusatiuo uel ablatiuo. Hæc est prima diffinitio.

Secunda talis est: Ad aliquid, sunt quibus hoc ipsum esse quod sunt est ad aliud quodammodo se habere. Hæc diffinitio datur ab Aristotele ut correctiua præcedentis, ea nanque ut diximus communis est relatiuis simpliciter dictis, quæ sunt relatiua secundum esse quæ proprie reponuntur in prædicamento ad aliquid, & relatiuis secundum quid, quæ sunt relatiua secundum dici, & quo ad principale significatum sunt alio prædicamento, quam in alio ad aliquid, ut scientia sensus opinio in prædicamento qualitatis. Caput autem & manus & pes in prædicamento substantiæ reductiue. Dicit igitur Aristoteles, quod ad aliquid proprie & simpliciter sunt nõ quæcunque quomodolibet ad aliud sunt, ut dicit prima diffinitio, sed quibus hoc ipsum quod sunt est ad aliud se habere, quodammodo .i. speciali modo & non quocunque modo. Hic autem modus specialis est, ut non secundario sed principaliter & essentialiter dicant respectum, ut in hoc distinguantur relatiua secundum dici a relatiuis secundum esse. Cõstat igitur quis sit sensus utriusque diffinitionis.

Quantum ad secundum aduerte quod sub ad aliquid ut est genus generalissimum assignantur tria genera subalterna, quæ dicuntur relatio æquiperantiæ, relatio superpositionis relatio suppositionis, & sic describuntur.

Relatio æquiperantiæ est illa quæ in utroque extremo denotat æqualitatem, ita quod neutrum ut sic excedit alterum nec exceditur, species huius generis sunt uicinitas, similitudo amicitia, æqualitas, & ad denotandum huiusmodi æqualitatẽ solẽt relatiua æquiperantiæ nominari eodem nomine cum suis correlatiuis quia fundantur super eandem formam simul cum suis correlatiuis, ut duo albi, dicuntur similes, duo eiusdem quãtitatis dicuntur æquales duo in mutua dilectione dicuntur amici.

Relatio superpositionis est illa, quæ in suo relatiuo denotat maioritatem super correlatiuum, ut paternitas in patre super filium Dominiũ in domino super seruum. Vnde relatiua superpositionis dicunt respectum excedentis ad excessum.i.maioris ad minus. Supponitur enim maius minori: ut pater filio, dñs seruo magister discipulo.

Relatio suppositionis est illa quæ in suo relatiuo denotat minoritatem erga suum correlatiuum, ut filiatio in filio erga patrem, & seruitus in seruo erga dominum. Vnde relatiua suppositionis sunt illa quorum significata indigniora sunt significatis correlatiuorum, ut seruus, filius, discipulus, est enim filius natura inferior patre, & seruus domino. & cætera.

Species relationis æquiperãtiæ dictæ sunt, species autem relationis superpositionis sunt duplum ad dimidium, triplum ad duplum, & sic ascendendo in numeris, dominus ad seruum, pater ad filium &c. Species autem suppositionis sumuntur econuerso, ut dimidium ad duplum duplum ad triplum, seruus ad dominum. Et aduerte ꝙ hic non sumuntur superpositio & suppositio secundum sub & supra in linea pdicamentali, aliter unum prædicaretur de altero, puta ꝙ seruus est dominus, quod est impossibile. Sed sumũtur ſm sub & supra in maioritate & minoritate, ideo unum non prædicatur de altero sed opponitur alteri oppositione relatiua, de qua dicemus infra. Constat igr̃ tibi quæ sint genera subalterna & species in ad aliquid. De modis autem relatiuorum nõ est præsentis negocii pertractare, sed spectat ad librum quintum Metaphysicæ.

Quantum ad tertium agendum est de communitatibus & proprietatibus relatiuorum. Et hic duo agenda sunt, primo declarandæ sunt communitates & proprietates eorum quæ sunt quatuor secundo assignanda sunt duo corollaria & declaranda.

Prima quæ est communitas, est hæc. Contrarietas est in relatione nam uirtus contrariatur uitio, & scientia ignorantiæ. Sed hæc sunt in relatione, refertur enim uirtus ad

opus uirtuosum & uitium ad opus uitiosum, & scientia ad scibile, & ignorantia ad ignoratum, ergo constat quod contrarietas est in relatione. Aduerte quod dicitur cōitas, quoniam non conuenit soli relationi, conuenit enim qualitati ut dicemus in capi. sequenti. Item non conuenit omni relationi quoniā neque duplo neque triplo est aliquid contrarium. Est ergo communitas.

Sed aduerte quod hæc communitas indiget multa declaratione. Primo magis seruatur in relatiuis secundum dici quam secū dum esse. Cuius signum est, quod Aristote. exemplificat de relatiuis secundum dici, qualia sunt, uirtus & uitium scientia & ignorantia, secundo hæc cōmunitas est uera non ratione ipsorum respectum, sed ratione fundamentorum. Nam quia uirtus & uitium sunt qualitates opposite, super quas fundantur duo respectus, unus super uirtutem ad actum uirtuosum alter super uitium ad actum uitiosum ideo dicitur quod in relatione est contrarietas, tertio aduerte quod duo relatiua opponuntur relatiuæ & contrariæ. Relatiuæ quidem ut comparantur ad sua correlatiua. Contrariæ autē ratione fundamē torum, quæ sunt qualitates contrariæ, quarto aduerte circa exemplum datum de scientia & ignorantia, quod ignorantia non contrariatur scientiæ nisi sit ignorantia erronea, ut præseruem ignorantiam simplicis negationis, qualis est in idiota. Hæc enim non contrariæ sed priuatiue opponitur scientiæ, ut declarabitur tibi in post prædicamentis. Hæc de prima communitate dicta sint.

Secunda quæ est communitas talis est. Relatiua suscipiunt magis & minus, ut aliqua duo dicuntur magis similia, quam alia duo. Verbi gratia duo calida intensa, sunt magis similia quam intēsum calidum & remissum calidum. Præterea linea cubitalis & bicubitalis sunt minus inæquales quam cubitalis & decem cubitorum. Hæc autem est communitas quia non soli relationi conuenit. Nam conuenit qualitati. Item non conuenit omni, nō enim conuenit relatiuis denominatis a numero, ut duplo triplo & quatruplo. Consistunt enim in indiuisibili sicut & numeri. Sed

aduerte quod hæc cõitas non uerificatur de relatiuis nisi ꝓpter fundamenta. Nam si fundamenta non suscipiunt magis & minus, nec etiam relatiua. Vnde quia qualitates fundãtes similitudinem & dissimilitudinem suscipiunt magis & minus puta quia in uno extremo est pfectior albedo, in alio autem parum imperfectior, dicentur dissimilia. Si autem in alio sit adhuc imperfectior dicentur magis dissimilia, ex quibus patet, qđ cõtrarietas, & intensio & remissio nõ conueniunt p se, sed p aliud relatiuis. Soli autẽ qualitati conueniunt primo & per se, ut tibi declarabitur in cap. sequenti.

Sed dices. Aristoteles uult quod inæquale sicut dissimile suscipiat, magis & minus, sed inæquale fundatur in quantitate de qua diximus in cap. præcedenti, quod non suscipit magis, ergo inæquale nec per se, nec ratione fundamenti suscipit magis & minus.

Respondetur quod suscipit magis & minus ratione fundamenti. Nam licet quantitas ut quantitas denominatur a numero non suscipiat magis & minus, tamen non inconuenit quantitati non denominate a numero suscipere magis & minus ut declarabimus in quarto physicorum in cap. de uacuo in quæstionibus nostris. Vel dicendum quod quantitas suscipit magis & minus extensiue, sicut qualitas intensiue. & hoc sufficit saluandum quod relatiua suscipiunt magis & minus. Hæc de secunda communitate dicta sint.

Tertia quæ est proprietas talis est. Relatiua dicuntur ad conuertentiam, ut pater, filii pater, & filius, patris filius. Pro cuius notitia declarandum est quid sit conuertentia, & quid dici ad conuertentiam. Tu igitur aduerte quod, differentia est inter conuertentiam & conuertibilitatem, & conuersionem. Nam conuertentia est mutua dependentia duorũ correlatiuorum in aliquo casu puta in genitiuo uel datiuo uel ablatiuo, & dici ad conuertentiam est aliqua referri inter se secundum mutuam dependentiam in aliquo casu, puta pater dicitur ad filium per cõuertentiam, quia pater est filii pater, & econuerso filius est patris filius. In datiuo autem dicũtur relatiua æquiperantiæ ad conuertentiam, ut æquale est

equali equalē ſimile eſt ſimili ſimile. Amicus eſt amico amicus &c. Et in hoc ſenſu conuertentia eſt proprietas uera relatiuorum quia non conuenit alicui abſoluto ut abſolutum eſt. Conuertibilitas autem eſt æqualis duorum terminorum conuertibilium uerificatio. Sūt autem termini conuertibiles, qui mutuo de ſeinuicem & eque ample uerificantur, huiuſmodi ſunt ſubiectum & propria paſſio ut homo & riſibile. Diffinitio & diffinitum. Species & differentia ſpecifica, ut homo & rationale. Nam de quocunque prædicatur unum prædicatur alterum, & de ſe mutuo prædicantur. Et ab uno ad alterum, & econuerſo in ſubſiſtendo ualet conſequentia, nam bene ſequitur, homo eſt ergo riſibile eſt ergo rationale eſt, ergo animal rationale eſt. Et hæc non eſt proprietas relatiuorum, ſed potius terminorum incomplexorum conuertibilium. Conuerſio autem eſt trāſmutatio prædicati in ſubiectum & econuerſo & eſt propoſitionum & nō terminorum, ut ſupra docuimus agentes de conuerſionibus propoſitionum categoricarum. Conſtat igitur tibi quid ſit relatiua dici ad conuertentiam.

Quarta eſt proprietas quæ talis eſt. Relatiua ſunt ſimul natura ita quod poſito uno ponitur reliquū & remoto uno remouetur reliquum. Neq; .n. eſt intelligibile quod ponat pater & non ponatur filius aliter non dicerentur ad conuertentiam neq; eſt imaginabile quod ponatur duplum & non ponatur dimidium, reſpectu cuius dicitur dimidium.

Sed aduerte quod hæc proprietas requirit duas conditiones primo quod ſumantur relatiuo, & non quantum ad eorum fundamenta, nam quantum ad eorum fundamenta, non inconuenit unum eſſe prius, alterum poſterius ut pater & filius ratione quā ſunt homo. In rōne autem gñantis & geniti ſunt ſimul natura quoniā generans eſt alicuius geniti generans, & genitum eſt ab aliquo generante genitum, ſecundo oportet quod intelligatur ſimul natura actu uel potentia. Quod dico propter relatiua ſecundum dici, qualia ſunt ſcientia & ſcibile, ſenſus & ſenſibile. Virtus & opus uirtuoſum. Nam non eſt neceſſe quod ſi eſt ſenſibile in

actu sit sensus in actu, stat enim lapidem esse in fundo maris, & tamen a nullo sentiri, & ideo sic intelligendum est. Si utrunque relatiuum in esse relatiuo est actu, sunt simul natura actu. Si autem utrunque in esse relatiuo est in potentia, sunt simul natura in potentia. Hæc de quarta proprietate dicta sint.

Positis proprietatibus & communitatibus relatiuorum assignanda sunt duo correlaria ad mentem Aristotelis & logicantium realium.

Primum est. Relatiua posita se ponunt, & perempto uno perimitur reliquum, & sic intelligitur. Si ponitur unum ponitur reliquum, & corrupto uno, corrumpitur reliquum, & hoc corollarium, pendet a quarta proprietate. Nam bene sequitur, relatiua sunt simul natura, ergo simul incipiũt & desinunt, ea enim sunt simul natura quorum est unus ortus & occasus ergo posita se ponunt, & perempto uno perimitur reliquum.

Sed aduerte quod duæ conditiones requirantur. Primo quod cõsiderentur in esse relatiuo, & non quo ad fundamenta. s. inquantum res absolutæ sunt. Nam licet non ponatur filius ut filius nisi ponatur pater, ut pater neq; desinat esse filius, ut filius nisi desinat pater ut pater, tamen filius vt homo põt poni corrupto patre, ut homo est & econuerso. Vnde solet dici quod hoc corporum uerificatur de relatiuis formaliter acceptis, & non materialiter siue fundamentaliter consideratis. Secundo quod sumatur correlatiuum totaliter, & non solum partialiter. Quod dico qm̃ corporum patris est filius. Vnde posito quod unus pater haberet decem filios, & moriantur aliqui, propter hoc non desinit esse pater nisi partialiter. s. respectu filiorum defunctorum. Ad hoc autem qđ oĩno desinat esse pater, oportet quod omnes filii deficiant, quoniam omnes simul sumpti sunt totale corporum patris. Sed id ad plenum tibi manifestabitur in quinto metaphysicæ sequendo uiam thomisticam.

Secundum est. si quis diffinit, id est determinat, & resolute nouerit unum relatiuorum, noscet, & reliquum.

Vt si quis determinate nouit quid sit duplum, noscet deter minat cuius sit duplum, quia dimidii, & ratio huius est, qua unum diffinitur per reliquum & econuerso, ita quod in diffi nitione dupli ponitur dimidium & econuerso, & in diffinitio ne domini ponitur seruus & econuerso. Vnde in eodem in stanti fertur intellectus relatiuum, & suum correlatiuum. Cum igitur diffinitio faciat determinate scire diffinitum, & relatiua mutuo diffiniantur, ergo mutuo cognoscuntur.

Sed dices. Si mutuo diffiniuntur, ergo est circulus in diffi nitionibus qui reprobatur in primo posteriorum.

Respondetur, prohibetur circulus in absolutis, quia non sunt de mutuo intellectu licet.n.aīal sit intellectu hominis, nō tamē ecōuerso. Qm̄ autē relatiua, sunt de mutuo intelle ctu, ideo non inconuenit circulus in eorum diffinitionibus.

Hæc de prædicamento relationis dicta sint ad mentē phi losophi & logici realis.

Nominales uero de hoc prædicamēto cito se expediunt. Nam diffinitunt illud eodem modo sicut & reliqua prædica- menta & assignant genus generalissimum, & genera subal- terna, & species specialissimas.

Diffiniunt autem sic. Prædicamentum ad aliquid est ordi natio plurium terminorum scilicet uniuocorum & de plu- ribus prædicabilium secundum sub & supra, & significantiū relationem. Termini autem significantes relationem, sunt il li per quos conuenienter respondetur ad interrogationem factam de aliquo ad quid est. Nam sicut in prædicamento substantiæ interrogatio fit per quid, & in p̄nto quantitatis per quantum & in prædicamento qualitatis per quale, sic in prædicamento relationis, fit interrogatio per ad quid. Vt q̄ do quæritur ad quid refertur uel dicitur pater, respondetur ad filium, & dominus ad seruum &c.

Hanc autem huius prædicamenti seriem sic disponunt ge nus generalissimum est relatio supple realis, ut excludamus relationem rationis, quæ cum sit ens rationis in nullo est p̄- dicamento, ut identitas qua sortes est idem sibiipsi. Sed de hoc agendum est in libro quinto Metaphysicæ, est autem

realis & p̃ntalis relatio, quæ tres condõnes habet, primo q̃d extrema ſint entia realia, cuius defectu relatio prædicati ad ſubiectum ſp̃ei ad genus, non eſt realis ſecundo quod extrema ſint entia realia reał̃r diſtincta ab inuicem, cuius defectu relatio identitatis, quæ eſt eiuſdem ad ſeip̃ſum, non eſt realis. Tertio quod extrema ſint eiuſdem ordinis.i. q̃ mutuã habeant dependentiam ab inuicẽm, cuius defectu relatio ĩter Deum & creaturam ex parte Dei nõ eſt realis, qa Deus eſt penitus independens. Relatio igiẽ realis eſt genus generaliſsimum. Sub relatione ſunt tria genera ſubalterna.ſ. Relatio æquiperantiæ. Relatio ſuppõnis. Relatio ſuppõnis. Sub relatione æquiperantiæ ſunt iſte ſp̃es. Vicinitas, amicitia, æqualitas ſil̃itudo, quarũ indiuidua ſunt, hæc uicinitas. hæc amicitia, hæc æqualitas, hæc ſil̃itudo. Sub relatione ſuperpoſitionis ſunt iſte ſp̃es.ſ. Paternitas, Dominium, Magiſteriũ, Maioritas, & ſua indiuidua ſunt hæc. Hæc paternitas, hoc dominium, hoc magiſterium, hæc maioritas. Sub relatione ſuppoſitionis ſunt iſte ſpecies.ſ. filiatio, ſeruitus, diſciplinatus, minoritas, & ĩdiuidua ſunt hæc. Hæc filiatio, hæc ſeruitus, hæc minoritas, hic diſciplinatus & hic terminatur intentio noſtra, ſuper prædicamentum ad aliquid.

Caput quintum de prædicamento qualitatis.

IN quinto cap. agendum eſt de p̃nto qualitatis ad mentẽ Ariſtotelis, & logici realis, de quo quatuor uidẽda ſunt. Primo de qualitate quid ſit. Secundo quæ & quot ſint ſpecies qualitatis. Tertio agendum eſt de concreto qualitatis, quod dicitur quale. Quarto agendum eſt de cõitatibus & proprietatibus qualitatis.

Quantum ad primum aduerte quod apud Ariſtotelem qualitas eſt ſecundum quam quales dicimur, ut ſecundum iuſtitiam iuſti. Quæ quidem diffinitio datur ab effectu & a poſteriori, qualitas enim eſt cauſa formalis, qua efficimur quales, & ſi accipiatur ut ſonat, & non aliter exponatur, nõ conuenit ſoli qualitati p̃dicamentali. Nam & per differentiam eſſentialem dicimur quales, ut qualis eſt homo, reſpondetur, rationalis. Vnde & porphyrius dicit in prædicabili-

bus quod homo differt ab equo rationali qualitate, & per actionem dicimur, quales, similiter p passionem. Vt qualis est sortes rńdet, est scribens, uel calefactus &c. Vt ergo sit p pria diffinitio qualitatis pntalis. Sic intelligenda est. Qualitas est forma accidentalis secundum quam primo & per se dicimur. i. denominamur quales.

Per ly forma accidentalis excluditur differentia essentialis, quæ secundum rem non est qualitas, sed tantum secundum modum prædicandi ideo nō est i prædicamento qualitatis sed substantiæ.

Per ly primo & per se excluditur actio & passio, quoniã per eas non dicimur quales nisi quia sunt uiæ ad qualitates, ut calefactio ad calorem, & frigefactio ad frigiditatẽ. Vnde secundario & non primo & per se per eas dicimur quales.

Per ly dicimur, non est intentio Aristotelis, intelligere nos solos homines, quasi quod tantum homo recipiens qualitatem denominatur qualis, sed est modus sic loquendi. Vnde ut extendatur diffinitio vł̃iter potest sic formari. Qualitas est forma accidentalis, secundum quã omne receptiuum qualitatis primo & per se dicitur quale. Et sic declarata & formata. conuenit omni & soli qualitati.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ apud Arist. quatuor sunt species qualitatis quæ quidem non sunt specialissime, sed subalterne quoniam quelibet earum est habens sub se species ut tibi manifestabitur.

Prima est habitus & dispositio, pro cuius resolutione quatuor agenda sunt. Primo quomodo comparatur dispositio ad habitum. Secundo quid sit habitus & dispositio, ut sunt duo genera qualitatis condistincta. Tertio in quo differunt & in quo conueniunt. Quarto quæ qualitates in hac prima specie reponuntur.

Quantum ad primum aduerte, quod dispositio dupliciter considerari potest primo generaliter pro omni qualitate qua disponitur subiectum ad operandum operationes sibi debitas, siue sint perfectæ siue imperfectæ. secundo particulariter per omni qualitate qua imperfectæ disponitur su-

biectum ad operandum operationes sibi debitas licet imperfectas. In primo sensu dispositio est genus ad dispositionem particulariter dictam, & ad habitum & in hoc sensu tam habitus q̄ dispositio particulariter dicta sunt dispositio. Vnde in hoc sensu intelligendum est illud quod dicit Aristo. ꝙ oīs habitus est dispositio, qm̄ omnis habitus disponit subiectum ad operandum. In secundo sensu dispositio est species qualitatis distincta contra habitum, sicut distinguitur imperfectū contra perfectum, & non prædicatur de habitu affir. sed nega. Et in hoc sensu intelligitur illud quod dicit Arist. dispositiones nō necesse est habitus eē. Nam qui dispositi sunt, non omnino retinent habitum. Constat ergo quomodo dispositio est genus ad habitus & dispositionem, & quomodo est species distincta contra habitum.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ habitus est qualitas radicata in subiecto de difficili mobilis, qua perfecte & permanēter disponitur subiectum ad operandum operationes sibi conuenientes, tam in bonum quam in malum. Vnde omnis scientia perfecte acquisita, est habitus. Omnis ars, oīs uirtus, omne uitium; cum radicata hæc fuerint in anima, sunt habitus, quia non de facili transmutantur nec remouētur a subiecto. Dispositio uero condistincta contra habitum: quam Aristoteles appellat affectionem est qualitas de facili mobilis & cito permutabilis a subiecto, non disponens ipsum ad operandum nisi leuiter, & imperfecte. Et exemplificat Aristoteles de calore & frigiditate de sanitate & ægritudine, & aliis huiusmodi. Nam inquit Aristoteles cito afficitur homo circa eas, & cito permutatur, ut ex calido fit frigidus & econuerso, ex sano æger & econuerso. nisi forte in his, quæ per temporis longitudinem in naturam cuiusque trāsferuntur, ut ægritudo longitudine temporis effecta insanabilis, ut ptisis, podagra hydropisis paralisis. Tunc enim non dispositiones siue affectiones sed habitus quis uocabit. Constat igitur quid sit habitus, & dispositio, ut sunt species condistinctæ.

Quantum ad tertium aduerte quod habitus & dispositio

conueniunt in forma significata. Nam eadem qualitas pōt dici dispō & habitus inquantum actuat & qualificat subiectū disponens ipsum ad operandum. Sed differunt in modo disponendi. Nam si talis qualitas nondum sit perfecte acquisita nec formata in subiecto, dicatur dispō, ut scia & ars & uirtus, qn̄ incipiunt de nouo acquiri, sicut contingit in discipulis. Disponitur.n.subiectum imperfecte per ipsam. Si autem perfecte acquisita fuerit, ut ars in artifice iam exercitato tūc dispō transit in habitum, & sic constat quod habitus differt a dispōne in duobus, primo quia habitus est qualitas permanentior & diuturnior. Dispō aūt est de facili trāsiens, nisi lōgitudine tpis & exercitio transeat in habitum. Secundo differunt, quia habitus pōt dici dispō, sed non ecōuerso. Nam qui habet habitum dispositus & aptus est operari ꝑm habitum remoto impedimento, & in hoc sensu dispō est quid superius ad habitum genus ad spēm, ut docuimus supra. Cōstat ergo quomodo conueniunt & differunt.

Quantum ad quartum aduerte, quod in hac prima specie qualitatis continentur omnes qualitates habilitantes, & disponentes subiectum ad operandum operationes sibi cōuenientes. Tales sunt omnes qualitates & corporales, & spirituales disponentes subiectum ad operandum, quæ si firmate sunt dn̄r habitus, si non firmate dn̄r dispōnes. Corporales quidem sunt sanitas & suum oppositum, pulchritudo & suum oppositum, elegantia & suum oppositum, robur & suum oppositum. Nam formæ contrarie sub eodem genere continentur, spirituales sunt habitus animæ tam morales q̄ ītellectuales. Morales quidem sunt temperantia, fortitudo, iustitia, & prudentia, & aliis habitus, de quibus pertractauimus in tertio quarto quinto ethicorum, & uitia eis contraria. Intellectuales sunt, sapientia scia, intellectus.i.notitia ꝑmorum principiorum ars tam liberalis quam mecanica, & opinio, & uirtutes infusæ. Omnia hæc sunt in prima specie qualitatis, utpote habilitantia subiectum ad operandum.

Secunda species scilicet subalterna, dicitur naturalis potētia uel impotentia, de qua tertia uidenda sunt. primo quid

sint

ſint, ſecundo quõ conueniunt & differunt ab habitu & diſpõne, tertio. Quæ qualitates in hac ſpecie reponantur.

Quantum ad primum aduerte ꝙ naturalis potentia eſt congenita & inſeparabilis rei proprietas, qua ex ſui natura ut principio formali potens eſt operari operationes ſibi cõuenientes a natura, & potens eſt reſiſtere contrariis & nociuis ut animal dicitur ſanatiuum ex uirtute ſua naturali, quãdo potens eſt operari opera ſua naturalia, & poteſt reſiſtere malis accidentibus ne patiatur ab eis. Naturalis autem impotentia eſt congenita & inſeparabilis rei proprietas, qua ex ſui natura & complexione impotens eſt ad operandum operationes ſibi debitas, nec reſiſtere poteſt cõtrariis & nociuis accidentibus. Vt homo dicitur ægrotatiuus, quia naturalem impotentiam habet operãdi opera ſua naturalia, nec reſiſtere poteſt contrariis ſed de facili patitur ab eis. Et ſicut dictum eſt de ſanatiuo & ægrotatiuo, intellige etiam de duro & molli. Durum enim dicitur per naturalem uigorem, quo poteſt reſiſtere ſecanti uel percutienti uel perfuranti. Molle uero dicitur per naturalem debilitatem, qua non poteſt reſiſtere ſecanti uel percutienti & cætera ſed facile cædit eis, ita quod de facili ſecatur aut percutitur, aut proſternitur.

Quantum ad ſecundum aduerte quod habitus & diſpoſitio, & naturalis potentia uel impotentia, conueniunt & differunt. Conueniunt, quidem quoniam ſunt principia formalia ſubiecto in quo ſunt operandi ut ſibi conuenit. Differunt autem in duob⁹, primo quoniam habitus & diſpoſitio ſunt qualitates aduentitiæ & non congenitæ, ſed acquiruntur: aut exercitio & conſuetudine ſicut habitus corporales & morales ſimiliter diſpoſitiones, aut inuentione aut doctrina ut habitus & diſpoſitiones intellectuales. Propterea, non ſunt inſeparabiles a ſubiecto. Naturalis uero potentia & impotentia, non exercitio non inuentione non diſciplina, ſed ex forma rei, & ex cõplexione rei ut patet in naturalibus ſimplicibus & cõpoſiti: aut a ſimplici eſſentia rei, ut in imaterialibus ſubſtantiis emanant. Ideo ſunt cõgenitæ & inſepa-

rabiles a subiecto, & dicuntur naturales habitudines, secundo differunt quoniam dispositio prædicatur de habitu modo quo declaratum est supra, nunquam autem impotentia prædicatur de potentia ut patet.

Quantum ad tertium aduerte q in hac specie reponunt omnes aptitudines & inclinationes naturales, quibus unaquæq; res mouetur ad operãdum uel cõsequendũ finẽ suũ: ut caliditas in igne, grauitas in lapide lux in sole & omnes rerũ propriæ passiones ut risibile rudibile disciplinabile &c. & omnes inclinationes ac disponsitiones, quæ in sunt diuersis indiuiduis ex influxu causarum superiorũ, quibus absq; habitu acquisito, apti & inclinati sunt ad uaria humana opera & artificia, moralia & intellectualia, iuxta quas aliqui dicuntur ex naturali inclinatione iusti aliqui opposito modo, aliqui naturaliter temperati fortes magnifici ueraces aliqui opposito modo & omnes dispositiones corporales ingenitæ quibus redditur homo aptus ad diuersa exercitia corporalia laudabilia absque habitu acquisito: ut naturaliter cursores pugiles athletæ, gratiosi lusores ex naturali eutropelia.

In eadem specie qualitatis sunt omnes animæ uegetatiuæ potentiæ, omnes animæ sensitiuæ potentiæ exteriores & interiores, oẽs aĩæ intellectiuæ potentiæ, tam appetitiuæ quã intellectiuæ. Oẽs potentiæ motiuæ tã directiuæ, quã imperatiuæ & executiuæ. De quibus oĩbus plenã notitiã habebis in secundo & tertio de aĩa in epitomatibus nostris naturalibus. Hæc de secunda specie qualitatis dicta sint.

Tertia species dicitur passio & passibilis qualitas, de qua tertia uidenda sunt. Primo quid sit passio & passibilis qualitas, secundo quæ & quot qualitates in ea reponuntur, tertio soluetur dubium.

Quantum ad primum ut scias in quo sensu sumitur passio hic, & in quo sensu passibilis, aduerte quod passio tribus modis sumitur, primo inquantum respicit agens, a quo est actio, cuius effectus est ipsa passio: ut calefactio passiua se habet ad calefactionem actiuam ut effectus eius ut dicetur tibi infra, & in hoc sensu non est species qualitatis sed

prædicamentum particulare ut manifestabimus infra, secundo sumitur pro motu appetitus sensitiui quo impellimur ad aliquid agendum, & quo alteratur corpus qualis est timor audacia, desiderium amor odium spes ira de quibus omnibus loquemur in tertio de anima, & sic passio est quidem in prædicamento qualitatis, quoniam qualificat subiectum. Interrogamus enim de Socrate qualis est, & respondetur, q̃ est iratus aut audax aut timorosus aut tristis &c. Sed passio sic dicta est in secunda specie sicut est potentia animæ appetitiua, tertio sumitur pro qualitate sensibili: id est ab aliquo quinq; sensuum perceptibili cito transiens nec denominans subiectum quale simpliciter sed secundum quid: ut tibi declarabitur, & sic de ea est hic sermo habendus. Sic autem diffinienda est. Passio est qualitas cito transiens inferens passionem uel illata ab aliqua passione: ut pallor proueniens ex timore uel ira, & rubedo ex uerecundia. Passibilis uero qualitas non dicitur passibilis quasi sit apta pati tanquam subiectum patiens aut passibile, sed dicitur passibilis, quia causat passionem in sensu, dum sentitur. Verum nisi aliud addatur, non distinguetur a qualitate, quæ dicitur passio. Nam ut diffiniuimus & ipsa infert passionem uel infertur a passione. Vt ergo distinguatur sic diffiuienda est. Passibilis qualitas, est qualitas firmata in subiecto, difficulter uel nunquam separabilis a subiecto, inferens passionem sensui dum sentitur, uel illata ab aliqua passione simpliciter denominans subiectum suum quale.

Dicitur firmata in subiecto, ad differentiam qualitatis quæ dicitur passio, quæ quasi trãseunter adhæret subiecto: ut rubedo ex uerecundia.

Dicitur difficulter uel nunquam separabilis, quoniam aliqua qualitas est congemita subiecto ut albedo in niue, calor in igne, dulcedo ĩ melle, amaritudo in absinthio, & istæ dicũtur qualitates passibiles inseparabiles, aliqua autem de nouo aduenit subiecto, sed longitudine temporis adeo firmatur quod uix amoueri potest, ut color croceus ex ictericia. Et palor ex phthisi, & amaritudo in lingua ex colera adusta.

Dicitur inferens paſsionem ſenſui dum ſentitur, aduerte quod ut declaratur in libro de anima, ſentire eſt pati, & ſenſatio eſt paſsio, prout ſenſibile agit in ſenſum, & ſenſus recipit impreſsionem a ſenſibili, ideo paſsibilis qualitas quæ eſt apta ab aliquo ſenſu ſentiri, dicitur inferre paſsionem.

Dicitur ſimpliciter denominans ſubiectum quale, ut in hoc diſtinguatur a qualitate quæ eſt paſsio. Nam licet ſit eſſentialiter qualitas, non tamē denominatiue ſimpliciter ſed tantum aliquo modo. Vnde dicit Ariſtoteles, quod non dicimur rubei, facti rubei propter uerecundiam, ſed paſsi ruborem. Pro cuius notitia aduerte quod ad denominationē ſimpliciter dictam tria requiruntur, primo quod forma inſit ſubiecto pro aliquo gradu intenſo, & non ſimpliciter remiſſe, huius defectu, tepidum non dicitur calidum ſimpliciter, quoniam in tepido non eſt calor niſi remiſſe, ſecundo quod forma informet ſubiectum ſecundum totum uel pro maiori parte, huius defectu licet æthiops ſit albus dentes tātum, tamen non dicitur ſimpliciter albus, ſed ſimpliciter niger, quoniam per totum exceptus dentibus eſt niger, excipitur autem quando ex parte eſt aptum denominari totum, ut licet ſimitas ſit tantum circa naſum, & gibus circa dorſum, & criſpitudo circa capillos, tamen homo denominatur ſimpliciter ſimus ex naſo, criſpus ex capillis, giboſus ex dorſo, tertio ꝙ pro aliqua notabili longitudine tēporis forma inſit ſubiecto, huius defectu, nec erubeſcentes dicuntur rubei, nec timentes pallidi, nec lauantes manus in aqua frigida frigidi, ſed ruborem pallorem & frigiditatē paſsi. Conſtat ergo quid ſint & in quo differāt paſsio & paſsibilis qualitas. Etſi bene aduertes inuenies quod ſicut ſe habet in prima ſpecie diſpoſitio ad habitum, ſic in tertia ſpecie, paſsio ad paſsibilem qualitatem.

Quantum ad ſecundū aduerte quod in tertia ſpecie qualitatis continentur omnes qualitates quæ percipiunt quinq; ſenſibus exterioribus: ut color & omnes ſpecies colorum, & ſonus & oēs ſpēs ſonorū, & odor & oēs ſpēs odorū & ſapor & omnes ſpēs ſaporum, & omnes qualitates tangibiles

primæ ut calidum frigidum humidum ſiccum,& ſecundæ: ut aſperum & lene,durum & molle,graue & leue. Omnes enim immutant ſenſum,ex conſequenti paſsionem inferūt ſenſui dum ſentiuntur. Item ſecundum eas fit alteratio. Alteratio autem maxime fit in tertia ſpecie qualitatis:ut tibi declarabitur in ſeptimo libro phyſicorum,ergo &c. Cōſtat igitur tibi quæ qualitates in hac tertia ſpecie contineantur.

Quantum ad tertium aduerte ꝙ dubiū oritur circa ꝑdicta. Nam Ariſ. in prima ſpecie numerauit calorem & frigiditatem, & in ſecunda ſpecie numerauit durum & molle, & in tertia ſpecie,eadem numerata ſunt,ſed impoſsibile eſt diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorū eſſe eaſdē ſpecies:ut docuimus in anteꝑdictis. Conſtat aūt ꝙ tertiū genus non ſubalternatur ſecundo, nec ſecundū ſubalternaẜ primo,ergo calor & frigiditas nō pñt ꝯtineri in prima & in tertia ſpē nec durū & molle pñt ꝯtineri ſub ſecūda & tertia.

Reſpondeẜ calor & frigus dupliciter ſumuntur, primo inquantum ſunt principia actionis, ſecundum inquantum ꝑcipiuntur ſenſu & paſsionem inferunt ſenſui, primo modo continentur in prima ſpecie, ſecundo modo in tertia eandē diſtinctionem intellige de duro & molli, primo modo ſunt in ſecunda ſpecie, ſecundo modo in tertia. Nec obſtat ꝙ dicitur. Diuerſorum generum &c. Intelligitur enim ꝙ eadē res ſub eadem ratione,non poteſt eſſe ſpecies diuerſorū generum,ſub diuerſa autem nihil prohibet,ſicut etiam ſcientia inquantum perficit ſubiectum eſt in ꝑdicamento qualitatis,inquantum habet reſpectum ad ſcibile eſt in ꝑdito ad aliquid. Hæc de tertia ſpecie qualitatis dicta ſint.

Quarta ſpecies dicitur forma & circa aliquid conſtans figura,& tria uidenda ſunt, primo quid ſint forma & figura, ſecūdo quæ reponunẜ in hac ſpē tertio remouebiẜ dubium.

Quātum ad primū ut ſcias in quo ſenſu forma conſtituit quartam ſpeciem qualitatis & quid ſint forma & figura, & quō differāt & ꝯueniūt aduerte ꝙ forma apud philoſophū tripliciter ſumitur ut tibi declarabitur in primo phyſicorū & in quinto & in primo de generatiōe, primo ſumitur pro

forma substantiali, qua cõpositum naturale constituit inesse actuali ut per aïam informãtẽ, hõ est hõ, leo est, leo & hæc non est in p̃dicamẽto qualitatis, qm̃ non est accidens, sed est in p̃dicamento substantiæ non quidẽ primo & per se sed reductiue ut pars essentialis substantiæ compositæ, sicut docuimus in p̃dicamento substantiæ, & de hac non est hic sermo nec intentio Aristo. secundo sumit pro omni re quæ uere est accidens, quæ dat esse subiecto, postq̃ cõstitutũ est in esse substantiali per formam substantialẽ, ita q́ est posterior natura uel tpe, q̃ forma substantialis, natura quidẽ, ut accidentia ꝓpria tpe aũt: ut accidentia aduenticia, & in hoc sensu forma accidentalis sumpta vl'r, reperit in p̃dicamẽtis oĩbus nouem accidentium, p̃cipue aũt in quantitate & qualitate, & in omni specie qualitatis nã habitus & dispositio, potẽtia & impotentia, passio & passibilis qualitas, dant esse accidentale subiecto in quo sunt, tertio sumitur particulariter & specifice ꝓ re accidentali, quæ ꝓcedit ex quãtitate sic uel sic terminata lineis aut superficiebus prout cõuenit rei naturæ, & in hoc tertio sensu est quarta spẽs quantitatis & sic diffinienda est ad mentem Aristotelis, forma est terminatio siue clausura linearũ & superficierũ in corpore naturali composito siue animato siue innanimato, put forma substantialis requirit. Ideo uidemus aliã formam lineamentarẽ in homine in æquo in leone, & in humana specie tanta diuersitatẽ formarũ in diuersis indiuiduis figura aũt est ordinatio, siue terminatio aut clausura linearũ & superficierũ. Nõ ut respicit formã substãtialẽ, cui ꝓportionat, sed ut respicit quantitatẽ debitã corpori, cuius est figura. Conueniunt aũt forma & figura in hoc, q́ eadem qualitas numero & secundũ essentiam dicitur forma & figura. Sed ad inuicem cõparata differunt in duobus. primo quia forma respicit formã substantialem, quæ tale linearum & superficierũ lineationem & ꝓtractionẽ requirit, figura aũt respicit debitã quãtitatem corporis, secũdo dr̃nt, qa forma ꝓprie dr̃ in rebus naturalibus tã aïatis q̃ inanimatis figura uero in rebus artificiatis.

Quantum ad secundum aduerte q́ in hac specie continẽ

tur omnes figuræ de quibus pertractat mathematicus, ut Sphæra, triãgulus, quadratum, pentagonum, exagonum & sic in infinitũ. Et curuitas & rectitudo quæ sunt circa lineã, & concauum & conuexum & planum quæ sunt circa superficiẽ. Et sphæricum & pyramidale quæ sunt circa corpus. Nam per hæc omnia dicimur quales ergo &c.

Quantum ad tertium aduerte ꝙ dubium est de raro & denso, de aspero & leni. Nam primo aspectu uidentur esse qualitates, quoniam secundum ipsa corpus denominatꝰ quale. Nam si interrogatur quale sit hoc corpus, respondetur, rarum uel densum, asperum uel lene, ex alio autem uidenẽ spectare ad ꝓdicamentum situs, sicut manifestabitur ex diffinitionibus suis. Ex alio uidentur esse in tertia specie qualitatis, computantur enim inter qualitates tangibiles, quas supra diximus contineri in tertia specie qualitatis.

Respondetur. Rarum & densum asperum & lene, tripliciter considerari possunt primo quantum ad illud quod simpliciter significant. Significatum autem innotescit ex diffinitione. Diffinitiones uero eorum manifeste respiciunt positionem. Nam secundum Aristotelem. Rarum est, cuius partes non cohærent sed distant ab inuicem: ut patet in aqua calefacta uel ebuliente. Densum uero est, cuius partes bene cohærent & ualde propinquæ sunt, ut patet in aqua congelata, & in terra sicca, lene autem est, cuius partes æqualiter situate sunt nec una supereminet alteri. Asperum uero est cuiꝰ partes non æqualiter situãtur, sed una supereminet alteri. Quantum ergo ad suum significatum sumptum ex diffinitionibus, spectant ad ꝓdicamentum situs siue positionis, de quo loquemur infra, secundo possunt considerari inquantum causantur ex diuersa protractione linearum & superficierum. Nam in raro fit maior protractio in denso autem breuior, & in leni fit protractio in rectum in aspero autem in curuo aut concauo &c. Et ut sic spectant ad quartam speciem qualitatis, sicut rectum curuũ cõcauum planũ &c. tertio possunt considerari ut immutant sensum tactus & pasionem causant in eo, sicut cætere qualitates tangibiles

& ut sic sunt in tertia specie qualitatis, sicut forma & figurā inquantum sunt sensibilia communia ut tibi declarabitur in secundo de anima. Sed pro nunc sustine. Constat igitur tibi quomodo sunt quatuor species subalterne p̄dicamenti qualitatis, & quid sit unaquaq; earum, & quæ in unaquaq; contineātur. Nunc de quali q̄ est cōcretū qualitatis agēdum est.

Quantum ad tertium principale agendum est de cōcreto qualitatis, quod dicitur quale. De quo tria agenda sunt. Primo quid sit, secūdo quod modis sumitur a qualitate, tertio quomodo conuenit & differt a qualitate.

Quantum ad primū aduerte q̄ apud Aris. sic diffinitur in plurali. Qualia dn̄r, siue sunt, quæ s̄m hæc denoīatiuę dn̄r, uel qūolibet aliter ab his. Quæ diffinitio sic intelligenda est. Qualia sunt cōcreta quæ s̄m hæc, i. secundum has quatuor spēs qualitatis denominatiue dn̄r, ut iustus a iustitia. Sensitiuus a sensu, albus ab albedine, triangularis a triangulo, uel qūolibet aliter ab his. i. uel dicuntur quocunq; alio modo a qualitate q̄ denominatiue, nam ut dicemus aliqua dicuntur qualia, quæ tamen non denominantur ab aliqua qualitate cui sit nomē impositū, ut dicem⁹ de cursore & pugillatore.

Quantum ad secundum aduerte quod quale sumitur a qualitate tribus modis, primo a qualitate nominata nomine abstracto: ita quod conuenit cum nomine abstracto in principio & differt in fine ut a iustitia iustus, & hoc est quale sumptum denominatiue re & nomine a qualitate, secundo a qualitate innominata, & hoc modo non dicitur quale denominatum sic uel sic a tali qualitate ex quo illa qualitas est innominata, sed dicitur quale quoniam secundum rem deriuatur ab aliqua qualitate quæ inest subiecto. Et hoc modo dicitur quale in secunda specie qualitatis respectu potentiarum naturalium quæ non sunt nominate nominibus propriis, ut potentia currendi & pugillandi & pugnandi & palestrandi, a quibus dicuntur cursor & pugillator, & pugnator & palestricus. Hoc igitur modo dicitur quale a qualitate nō denominatiue sed deriuatiue non secūdū nomen sed s̄m significatū. Sed aduerte q̄ cursor & pugnator possunt

dici ab arte cursoria & pugnatoria, quod si dicantur ab arte quæ est in prima specie qualitatis, dicuntur quales a qualitate denominatiue, quoniam artes nominantur nominibus propriis, Si autem a potentiis naturalibus in nominatis dicuntur a qualitate non denominatiue sed deriuatiue significato tantum. Tertio a qualitate nominata, sed non eadem nomine abstracto, cum quo concretum conueniat in principio & differat in fine. Et hoc modo studiosus est qualis & dicitur a uirtute quæ est qualitas nominata, Verum quia non conuenit in nomine cum uirtute, ideo non est denominatiue formaliter ab ea, sed tantum realiter. Studiosus est enim qui habet uirtutem. Quoniã igitur his tribus modis, quale dicitur a qualitate siue denominatiue siue non. Verum est dicere quod qualia sunt absolute & uniuersaliter loquendo, quæ a qualitate dicuntur, siue denominatiue siue aliter.

Quantum ad tertium aduerte ut scias quomodo conueniunt quale & qualitas, quod se habent ut concretum & abstractum quæ ꝯueniunt in uno & differunt in quatuor. Conueniunt quidem in principali significato quoniam eandem rem siue essentiam siue formam dicunt, nam sicut album secundum Aristotelem puram albedinem significat & nõ substãtiam, sic quale puram qualitatem significat. Differunt autem primo, quoniam abstractum significat eadem forma cum concreto, sed cum præcisione & exclusione subiecti, concretum autem non excludit sed connotat subiectum in quo est forma, album enim non est simpliciter albedo, sed est albedo ut in subiecto recepta ut nix est alba quia in se recipit albedinem. Differunt secundo quoniam abstractũ non ꝑdicatur in recto de eo cui inest. Cõcretum autem sic. Hæc enim est falsa. Nix est albedo, hæc autem est uera nix est alba. Differunt. Tertio quoniam abstractum se habet ut causa formalis. Concretum autem ut effectus formalis; nam album albedine est album. Differunt quarto quoniam abstractum secundum se est genus aut species in ꝑdicamento, ut albedo dulcedo scientia triangulus. Concretum autem non est species neque genus, nisi ratione principalis signifi-

cati, in quo est idem cum abstracto ut diximus, ut autem cõcernit subiectum est cõpositũ per accñs. Dr. n. album, ut albedo cõponit cum subiecto, non cõpõne ex his sed cõpositione cum his. Nullum autem cõpositum per accidens est per se in pdicamento ergo non est genus neq; est spẽs. Constat ergo qũo coueniunt & differunt abstractũ & concretũ ex pñti quale & qualitas. Hæc de quali dicta sint.

Quantum ad tertium principale, aduerte quod Aristoteles tria assignat qualitati, ex quibus duo sunt communitates, tertium autem est proprietas.

Primum quidem est, quod contrarietas est in qualitate, constat enim calorem contrariari frigiditati, humiditatem siccitati, pro cuius euidentia aduerte tria, primo q hæc non est proprietas sed communitas neq; enim conuenit soli qualitati sed etiam actioni & passioni, nam sicut calor contrariatur frigiditati, sic calefactio frigefactioni, ut tibi manifestabitur in capitulo sequenti. Propterea non cõuenit omni quantitati. Non enim cõuenit quarte speciei, quoniam sicut quantitati nihil est contrarium sic nec formis & figuris causatis & fundatis in quãtitate ut supra docuimus. Propterea non conuenit secundum Aristotelem mediis coloribus qui sunt medii inter album & nigrum, ut est color cinericius, pallidus, alurgus, croceus rubeus &c. nec mediis saporibus, qui mediant inter dulce & amarum, ut ponticus & austerus & crassus &c. Nam contraria sunt quæ sub eadem genere existentia maxime distant, ut declarabitur tibi in post pdicamentis. Sed medii colores & medii sapores non maxime distant sub genere caloris & saporis. Magis enim distat album a nigro quam pallidum a nigro & magis distat dulce ab amaro quam ponticum ab amaro. Et ideo non sunt contraria contrarietate perfecta qualis est inter extrema.

Secundo aduerte quod licet Aristoteles non excipiat a contrarietate nisi quartam speciem, & medias qualitates tertie speciei tamen loquendo de propria & perfecta contrarietate, quæ requirit quod sint formæ actiuæ & passiuæ adinuicem, & secundum eas fiat alteratio, non est in prima

& in secunda specie, sed tantum in tertia, ut tibi declarabitur in septimo physicorum. Sed pro nunc sustine. Quando autem dicit Aristoteles, quod iustitia est contraria iniustitiae, ex consequenti omnis uirtus uitio sibi opposito, intelligendum est de contrarietate non propriissime dicta. Illa autem est non propriissime dicta, cui deficit saltem una conditio propriissime contrarietatis, quae sunt quatuor. primo quod sint formae eiusdem generis secundo quod maxime distent tertio quod sint actiue & passiue adinuicem quarto quod non se simul compatiantur in eodem subiecto, sed se mutuo uicissim expellant per motum alterationis. Omnes iste conditiones inueniuntur in sola tertia specie qualitatis inter extremas qualitates ideo in ea sola inuenitur omnino perfecta contrarietas. In prima specie & in secunda deficit tertia conditio, & ideo non est contrarietas perfecta in illis & sic patet quomodo intelligendum sit quod iustitia sit contraria iniustitiae. Tertio aduerte cum dicit Aristoteles quod in qualitate est contrarietas. Non sumit qualitatem pro genere generalissimo quoniam qualitas ut sic non habet genus sub quo contineatur. Necesse est autem contraria sub eodem genere contineri. Sumit igitur qualitatem ut est in speciebus suis. Quasi dicat. In generibus siue speciebus qualitatis est contrarietas ut declaratum est in tertia & in prima.

Secundum est quod qualitas suscipit magis & minus. Nam inter alba aliquod est albius, & minus album altero, & inter iustos aliquis est iustior altero. Pro euidentia huius aduerte duo, primo quod haec non est proprietas, non enim conuenit soli qualitati: sed etiam actioni & passioni, ut tibi manifestabitur in capitulo sequenti, nec competit omni qualitati. Non enim conuenit contentis in quarta specie quae denominantur a numero, ut triangulus & quadratum & caetera. Nam licet detur maior aut minor triangulus secundum maiorem aut minorem protractionem linearum, nō tamen datur magis & minus triangulus, & ratio huius est, quoniam declaratum

est in pdicamento quantitatis, quod quantitas denominatã a numero ut bicubitum & tricubitum non suscipit magis & minus ergo nec forme & figuræ super quantitatem fundate. Præterea non conuenit qualitatibus secunde speciei, quæ fluunt a rei essentia quoniam rei essentia cõsistit in indiuisibili, sic proprietates & potẽtiæ naturales fluentes ab essentia. Vnde sicut unus homo non est rationabilior altero sic nec risibilior aut minus risibilis, nisi forte secũdum actũ, sed tunc non dicitur magis risibilis, sed magis ridens. Conuenit autem maxime qualitatibus tertie speciei, & aliquibus prime, & aliquibus quarte. Nam iuxta eas quæ sunt tertie speciei fit alteratio proprie dicta, ut tibi declarabitur in septimo physicorum, quod conueniant aliquibus quæ sunt in prima specie, ut uirtuti morali, & scientie, & arti patet quoniam perfectius & perfectius possunt in esse subiecto, & aliquando in eis proficimus aliquando deficimus. Quod cõueniat aliquibus quarte speciei patet ex eo quo dicimus hãc lineam magis uel minus curuam quam illam similiter & corpus. Constat igitur quomodo hæc non est proprietas sed communitas qualitatis. Aduerte secundo quod suscipere magis & minus non conuenit qualitati, nec cuicunque alteri forme accidentali in abstracto sed in concreto. Nam in abstracto forma est in simplici: & inuariabili essentia consistens. Quod autem in concreto patet ex diffinitione intensionis & remissionis. Nam formam intendi. est magis ac magis radicari in subiecto, & dare esse perfectius ac perfectius subiecto. Remitti autem est opposito modo, clarum est ergo quod forma dum intenditur aut remittitur concernit subiectum. Non ergo in abstracto sed in concretõ suscipit magis & minus. Propterea dicit Aristoteles. Iustitiam nanque a iustitia non multum aunt magis ac minus dici, nec sanitatem a sanitate. Minus autem alterum altero, sanitatem habere sic & iustitiam & grammaticam. Grãmatitior enim alter altero dicit, sic & iustior & sanior.

Tertium est quod secundum solas qualitates dicitur simile & dissimile, ut albus albo similis dicitur albus autem ni-

gro dissimilis. Pro noticia huius aduerte duo. Primo quod similitudo & suum oppositum dicuntur dupliciter scilicet generaliter & particulariter. Generaliter quidem sumitur similitudo pro quacunque conuenientia duorum in aliquo ꝑdicato siue sit ꝑdicatum substantiale siue accidentale. Dissimilitudo autem est disconuenientia duorum in illo ꝑdicato & iuxta hunc sensum inuenitur simile & dissimile extra ꝑdicamentum qualitatis. Nam & duo agentia & duo patientia dicuntur similia aut dissimilia, & duo homines dicuntur similes in humanitate, & in esse rationali: & duo serui dicuntur similes in seruitute: & duo patres in paternitate. Patet ergo quod generaliter loquendo, sunt in ꝑdicamēto substātiæ & qualitatis & ad aliquid & actionis & passionis, particulariter uero sumitur similitudo pro conuenientia aliquorū in qualitate, quæ sit speciei specialissime, puta in albedine aut nigredine aut iustitia, aut grammatica. Dissimilitudo autem opposito modo, & sic est ꝓprietas qualitatis in quarto modo, quoniam cōuenit omni, & soli sicut, & æqualitas & suum oppositum, conuenit soli quantitati, & quidē quod similitudo & suum oppositum sint in secundo sensu ꝓpria qualitatis, patet ex diffinitionibus earum, quæ tibi manifestabuntur in metaphysica. Pro nunc sic accipe ad mentem Aristo. Similitudo est rerū differentiū eadē qualitas in spē, ut duo lapides albi. Dissimilitudo aūt est rerū differētiū diuersa qualitas, ut duo hoīes, q̄rū unus iustus, alter iniustus.

Secundo aduerte quod simile & dissimile potest esse tribus modis. Primo omnino simile, secundo omnino dissimile. Tertio modo mixto scilicet simile & dissimile. Omnino sunt similia quæ in eadem qualitate specifica pro eodē gradu cōueniūt, ut duo pugilli niuis in albedine. Omnino dissimilia sunt, quæ in vna qualitate pro nullo gradu conueniūt vt nix & fuligo siue carbo extinctus. Mixto modo similia sunt, quæ in eadem qualitate pro diuerso gradu conueniūt, sicut album vt tria, & album vt sex. Intentio autem Aristotelis est loqui de similitudine & suo opposito in secundo sensu & non in primo, & hoc siue conueniant in eadem

qualitate pro equali gradu siue non &c.

Hæc de prædicamento qualitatis ad mentem Aristotelis & logici realis dicta sint. Quid autem nominales de eodem loquantur, cito me expediam. Tu igitur aduerte quod duo tantum de eo pertractant primo quid sit prædicamentum qualitatis. Secundo quæ & quot sint genera subalterna immediate posita sub qualitate, ut est genus generalissimum.

Quantum ad primum sic diffiniunt, prædicamentum qualitatis est ordinatio plurium terminorũ uniuersalium, & uniuocorum secundum sub & supra, significantium qualitatem. Hæc quidem diffinitio quoniam conformis est diffinitionibus aliorum prædicamentorum quas supra assignauimus ad mentem nominalium. ideo eodem modo eam intelliges & expones sicut supradictas. Termini uero significantes qualitem sunt illi per quos respondetur ad interrogantem quærentem de substantia qualis sit, ut qualis est sortes, respondetur, iustus. Iustus significat qualitatem.

Quantum ad secundum aduerte, quod ordinantur prædicamentum ipsum conformiter Aristoteli. Nam ponunt qualitatem genus generalissimum sub quo locant quatuor genera subalterna, non tamen secundum sub & supra. Primum est habitus & dispositio, cuius species sunt grammatica rhetorica physica, uirtus moralis ut temperantia iustitia &c. Eius indiuidua sunt, hæc grammatica hæc rhetorica &c. Secundum est naturalis potentia & impotentia, cuius species sunt durum & molle &c. Eius indiuidua sunt hoc durum hoc molle. Tertium est passio & passibilis qualitas, cuius species sunt dulcedo amaritudo, albedo nigredo &c. Indiuidua autem sunt hæc dulcedo, hæc amaritudo &c. quartum est forma & circa aliquid cõstans figura, cuius species sunt circulus triangulus quadratum &c. Indiuidua sunt hic circulus hic triangulus, & sic habes in prædicamento qualitatis, generalissimum, genera subalterna species specialissimas & indiuidua. Hæc de prædicamento qualitatis dicta sint.

Caput sextum de prædicamento actionis.

POstquam tractatū est a nobis de quatuor primis prædicamētis ad mentem Aristotelis, agendum est de sex ultimis scilicet de actione & passione, de quando & ubi, de situ & habitu, quæ Aristoteles pertransiit. Quoniam existimauit ut puto, quod ex cognitione, & doctrina quatuor primorum, hæc ultima possint esse nota adiscenti. Nā ad confirmationem huius dicit postquam compleuit tractatum de quatuor primis. De reliquis autem, eo quod manifesta sint, nihil de his aliud dicitur, quam quod in principio dictum est. Verum quia non omnis adiscens potest ex dictis excipere sufficientem doctrinam de his sex ultimis, ideo Gilbertus porretanus, compleuit sex prædicamentorum ultimorum doctrinam quæ sex principia nominauit de quibus nunc agere intendimus, iuxta sententiam. Gilberti quæ peripatetica reputatur, licet nonnulli sed pauci aliter sentiant. Primo igitur agendum est de prædicamēto actionis. De qua tertia agenda sunt. Primo distinguendum est de actione, ut scias in quo sensu hic loqui intendimus de actione. Secundo diffinienda est actio, ut facit prædicamentum distinctum ab aliis. Tertio assignande sunt communitates, & proprietates huius prædicamenti prout distinguitur ab aliis.

Quantum ad primum aduerte quod in doctrina Aristotelis ut tibi manifestabitur in libro nono metaphysi. Actio est duplex scilicet immanens & transiens. Immanens est illa quæ remanet in agente & perficit ipsum & est subiectiue in ipso, & iste sunt actiones animæ ut intelligere uelle desiderare sentire, & breuiter omnes actiones morales & intellectuales. Transiens est illa quæ causatur ab agente sed recipitur subiectiue in passo, ita quod licet agens sit eius principium non tamen subiectum, ut calefactio aque est ab igne, sed non remanet in igne, sed recipitur in aqua. Idem enim per calefactionem actiuam est ab igne: & per calefactionem passiuam recipitur in aqua. Actio transiens solet distingui in actionem, & factionem. Actio est illa, per quam

non uidetur produci aliquis effectus remanens post ipsam ut cantare citharizare, nauigare, factio est illa per quam producitur effectus remanens post ipsam, ut fabricare, edificare. Nam post fabricationem & ædificationem, remanet fabricatum, & ædificatum, idem intellige de aliis factionibus mechanicis. Hic non sumus locuturi de actione immanēti, quoniam ut tibi declarabitur in lib. 9. meta. est in pdicamēto qualitatis in prima specie, cū sit uelut dispō aut habitus pficiens agentem, ex pñti non est in pdicamento actionis, locuturi ergo sumus tm̄ de actione trāseunte diuisa in actionē & factionem. Hæc. n. sola constituit pdicamentū præsens.

Quantum ad secundum aduerte quod sic diffinitur apud reales. Actio secundum quam in id quod subiicitur agere dicimur. Vt secans dicitur agere in eo quod secat puta in ligno, & ideo sectio est actio.

Hæc diffinitio sic intelligenda est Actio est forma accidentalis, secundum quam, id est per quam uelut per causam formalem per modum emanantis & non permanentis, dicitur agens agere, id est causare aliquid in eo quod subiicitur, id est in materia circa quam agit ut calefactio est actio, quoniam ignis per illam causat calorem in materia circa quam uel in quam agit puta in manu uel in ligno uel in aqua. Dicitur per quam uelut per causam &c. pro cuius notitia aduerte quod agēs potest dici agere in passum triplici medio. Primo per qualitatem sibi intrinsecam, & permanentem ut ignis per calorem suum agit in aquam, & sol per lucem in hæc inferiora. Secundo per actionem cuius principium formale est ipsa qualitas intrinseca agenti. Tertio per instrumentum, ut secans securi secat lignum. Primo modo dicitur agere forma permanenti. Secundo modo forma fluente, utroque tamen modo causa formali. Tertio modo effectiuo instrumentali in genere causæ efficientis, ut igitur distinguatur actio a forma intrinseca agenti, & a causa effectiua instrumentali, dicitur in diffinitione, per quam uelut per causam formalem per modum emanentis, siue fluentis ab agente, & non permanētis intrinsece & subiectiue in agēte,

& aduerte

& aduerte quod hæc diffõ cõuenit oĩ actioni transeunti, siue post ipsam relinquatur effectus siue non. Nam licet ꝑ citharizare nihil relinquat̃ ꝑmanens, tñ ei competit diffõ: qm̃ ꝑ citharizationem citharizans agit in aerem & nauigans in aquam commouendo ipsam. Constat igitur tibi quod sit actio prædicamentalis.

Quantum ad tertium aduerte quod actioni attribuuntur una proprietas, & duæ communitates.

Proprietas quidem est hæc, proprium est actioni ex se inferre passionem, ꝓ cuius notitia aduerte quod inferre passionem non est idem quod cãre passionem, al'r hoc non esset proprium actioni, nam ignis in hoc sensu infert passionẽ in manu, & sensibile in sensu. Vnde dr̃ in.2. de aĩa quod sentire est pati, est, aũt ꝓprie inferre passionem, sequi ꝑ consequẽtiam infallibiliter passionem ad actionem. Vt sit sensus, posita actione ex parte agentis, ponitur passio ex parte patientis, ita quod uno posito uel remoto, ponitur uel remouetur aliud, & in hoc sensu inferre passionem est ꝓprium quarto modo actionis. Nam licet agens causet passionem, non tñ ĩfert: qm̃ non sequitur, ignis est, ergo passio est. Põt.n. ignis esse, & tñ nihil actu calefieri, ut in suprema ꝑte suæ sphæræ. Valet aũt consequentia. Actio est, ergo passio est, cuius rõ ẽ: qm̃ actio est passio se habent ut cã in actu & effectus in actu, quæ simul sunt ut tibi declarabitur in.2. physi. Constat ergo quõ & in quo sensu, hæc est proprietas actionis.

Prima communitas est hæc. Recipiunt autem agere & pati contrarietatem .i. una actio est contraria alteri, similiter passio nam calefactio est contraria frigefactioni, & ægrotatio sanationi, est aũt cõitas: quoniam conuenit etiam qualitati ut dictum est supra, secũda autem communitas est hæc, recipiunt agere & pati magis & minus .i. una actio est intensior & ꝑfectior altera, similiter passio. Nã calefactio ut octauo est, intensior actiuæ & passiuæ quã calefactio ut quatuor & hoc conuenit ẽt qualitati, ut dictum est supra. Tum tamẽ aduerte, quod aliter, & aliter conueniunt hæc duo qualitati & actioni, et passioni, nam qualitati conueniunt ꝓmo & ꝑ se

actioni autem, & passioni dependenter a qualitate, ita quod qualitas si est intensa, est causa intense actionis uel passionis, ex quo sequitur quod si qualitates aliquæ, sunt pncipia actionum. & passionum, & non sunt contrariæ, nec recipiūt magis & minus, nec actiones & passiones fundatæ super eas, contrariantur nec intenduntur, nec remittuntur iste ergo communitates sic intelligendæ sunt. Agere & pati contrariatur intenduntur & remittuntur si qualitates super quas fundantur, contrariæ sunt, & recipiūt magis & minus. Hæc de pnto actionis dicta sint ad mentem realium.

Nominales autem cito se expediunt sicut & de aliis quatuor primis. Nam diffiniunt actionem ut est prædicamentum conformiter sicut & alia, & assignant genus generalissimum, & sua genera subalterna, & species specialissimas, & indiuidua.

Actionem ut est pntum sic diffiniunt, prædicamentum actionis est ordinatio plurium terminorum: scilicet uniuocorum & prædicabilium, significantium actionem ordinatorum secundum sub & supra.

Termini autem significantes actionem sunt illi, per quos rationabiliter respondetur quærenti de aliquo in quid agit, nam interroganti in hoc prædicamento, assignatur quæsiti uum in quid. Vt in quod agit carpentarius, respondetur in lignum & in quod agit statue factor, respondetur in terram uel lapidem uel lignum uel es.

Genera subalterna dicunt esse sex locata sub actione ut est generalissimum. Sunt autē ista, generare, corrumpere, augere, minuere, alterare, mouere secundum locum. Quid sit unumquodq; eorum dicemus in postprædicamentis in cap. de motu. Species primi, & secundi generis sunt, generare hominem, corrumpere æquum. Indiuidua sunt sic generare hominem, sic corrumpere æquum. Quarti, & tertii, generis sunt species. Augere in longum, minuere in latum. Indiuidua autem sunt, sic augere in longum, sic minuere in latum.

Quinti generis species sunt, calefacere, & frigefacere. In-

diuidua autem sunt, sic calefacere, sic frigefacere. Sexti autē generis species sunt, mouere sursum, mouere deorsum. Indiuidua autē sunt sic mouere sursum, sic mouere deorsum. Hæc de actione prædicamentali dicta sint secundum reales, & nominales. Quomodo autem actio sit motus, & quomodo subiectiue sit in passo, & non in agente, dicetur tibi in no no libro metaphysicæ, pro nunc sustine.

Caput septimum de prædicamento passionis.

IN cap. septimo agendum est de prædicamento passionis & hic tria agenda sunt, primo ut scias in quo sensu passio est prædicamentum declarandum est quot modis sumitur, secundo quid sit, tertio de proprietatibus eius.

Quantum ad primum aduerte quod in doctrina Aristotelis passio consueuit sumi, sex modis primo pro propria qualitate fluente a principiis naturalibus alicuius rei, ut risibilitas in homine latratus in cane initus in æquo, & dicuntur passiones proprie siue specifice siue indiuiduales, secundo pro conceptu intellectus iuxta quem sensum dicit. Aristoteles in primo peri herme. Sunt autem ea quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima passionum notæ: id est uoces sunt signa conceptuum, tertio pro motu appetitus sensitiui, in quo dicuntur esse animi passiones, de quibus iam pertractatimus in lib. tertio de anima, quales sunt amor odium desiderium ita &c. & isti motus dicūtur passiones: qm̄ insurgūt cum alteratione corporis. Vnde dicitur quod ita est accensio sanguinis circa cor in primo de anima, quarto pro pœna alicui inflicta siue iuste siue iniuste. Vnde pœna martiris, dicitur eius passio, sicut & passio Christi.

Quinto pro qualitate sensibili non firmata in subiecto, de qua actum est in tertia specie qualitatis, ut est rubor ex uerecundia, sexto ut caulatur, & infertur ex actione fluente ab agente ut calefactio passiua illata ex calefactione actiua emanante ab igne, ut calidus est. In nullo ex prædictis modis constituit prædicamentum distinctum ab aliis, nisi sexto modo. Nam primo, & secundo, & tertio, & quinto modo est in prædicamento qualitatis, quarto au-

tem modo continetur in p̃nto passionis tanq̃ spẽs eius, sicut uerberatio, aut vulneratio aut occisio passiua, sexto igitur modo pertractanda & diffinienda est.

Quãtũ igitur ad scd̃m aduerte quod sic diffinitur sumpta sex modo, Passio est effectus illatioq; actionis ut calefieri ĩfertur ex calefacere. Pro cuius notitia aduerte tria, primo quod subintelligendum est immediate, ut sit sensus, passio est immediate effectus &c. alr̃ hæc diffõ non conuenit sola passioni. Nam calor causatus in aqua ab igne est effectus calefactionis actiuæ & tñ distinguitur a calefactiõe passiua sicut distinguitur motus & terminus motus siue realr̃, siue rõne. Verum quia calor in aqua non causatur a calefactione actiua, nisi p passionem quæ est calefactio passiua: ideo hæc diffõ conuenit sic intellecta soli passioni, secũdo aduerte qd̃ passio alia rõne dr̃ effectus actionis & alia rõne illatio. Nam dr̃ effectus pro quanto comparatur ad actionem principiatum ad principium & causatum ad causam. Dr̃ autem illatio pp bonam consequentiam. Nam bene sequitur. Actio ẽ: ergo passio est, nam si calefaciens calefacit aliquid calefit, ergo aduerte quod licet actio & passio sumpta sex modo, cõstituant duo p̃nta, tñ non distinguuntur realr̃ ut tibi declarabitur ĩ. 3. physi. ubi probabitur quod sunt unus motus numero. Sufficit autem quod distinguantur rõne, & qm̃ hæc transcendũt negocium logicum: ideo pro nunc sustine.

Quantum ad tertiũ aduerte quod passioni attribuuntur duæ proprietates, prima est quod passionis proprium est ĩferri primo & immediate ex actione. Hæc iam declarata est in diffõne passionis, secunda est, quod passio est subiectiuæ ĩ patiẽte. Nam passio uel est motus. i. alteratio causata ab agẽte in passo: uel forma recepta in passio. Sed utroq; modo est in passo, nam primo modo est motus. Motus autem est subiectiuæ in mobili quod est patiens, ex. 3. physi. secundo autem modo est forma recepta ab agẽte, receptum autem est subiectiuæ in recipiente quod est ipsum passum: ergo utroq; modo est in patiente & non in agente.

Quod si inueniatur in agente, hoc erit per accidens: quo-

niam non est in agente ut agens est, sed ut repatitur, uel inq̄tum idem agit in seipso, ita quod idem est agens & patiens, ut quando quid est percutit seipsum. Hæc de passione dicta sint, quo ad reales.

Nominales uero sic diffiniunt prædicamentum passionis, & assignant genus generalissimum & subalterna, & specialissima & indiuidua ut infra.

Prædicamentum passionis est ordinatio plurium terminorum uniuocorum & vsium significatum passionem, ſm sub & supra, illi autem termini significat passioné, per quos conuenienter respondetur ad interrogationem factam per a quo. Quæsitiuum enim huius prædicamenti est ly a quo vt a quo homo generatur, a quo illuminatur aer, &c.

Sic autem assignāt ordinationem huius p̄nti. Passio. s. sexto modo sumpta est generalissimum. Sub quo sunt sex genera subalterna. s. generari, corrūpi, augeri, minui, alternari ſm locum moueri quorum diffinitiones manifestabuntur tibi inpost p̄ntis in cap. de motu. Primi, & secundi generis specialissima sunt, hoiem generari, æquum corrumpi, indiuidua autem sunt hunc hoiem generari, hunc æquum corrū pi, tertii generis et quarti spālissima sūt augeri lōgum minui in latū indiuidui sunt, hoc augeri in lōgū, hoc minui in latū.

Quinti generis specialissima sunt calefieri & infrigidari indiuidua sunt hoc calefieri, hoc infrigidari, sexti generis specialissima sunt, moueri sursum, moueri deorsum, indiuidua sunt, hoc moueri sursum, hoc moueri deorsum. Hæc de prædicamento passionis dicta sint.

Caput octauum de prædicamento quando.

IN cap. octauo agendum est de prædicamento quando. De quo tria agenda sunt, primo ut scias in quo sensu est prædicamentum declarandum est quot modis sumitur, secundo diffiniendum est in illo sensu in quo est p̄ntum, tertio assignande sunt eius proprietates & communitates.

Quantum ad primum aduerte, quod quando consueuit sumi tribus modus, primo relatiue, ut sortes comedit, quando Plato legit. i. illo tpe sortes comedit, in quo Plato legit,

secundo interrogatiue, ut si interrogat quis. Quando Plato natus est? & respondetur heri, tertio indiffinite, & tunc quando importat esse in tempore, id est mensurari aliqua differentia temporis, ut fuisse in tempore præteritum esse in tempore præsenti, fore in tempore futuro, ita quod quando æquipollet denominari rem temporalem ab aliqua differentia temporis. mensuratiua rei & esse eius nō absolute, sed ut est sub motu, ut tibi declarabitur in quarto physico. & in hoc tertio sensu est prædicamentum, in primo autem, & secundo sensu potius sunt species huius prædicamenti, quam ipsum genus generalissimum, ut declarabitur tibi infra.

Quantum ad secundum aduerte quod in tertio sensu quādo existens prædicamentum, sic diffinitur. Quando est quod ex adiacentia temporis in re tēporali derelinquitur. Pro cuius noticia aduerte, quod sicut ex applicatione ulne mensuratur quantitas panni, sic ex applicatione temporis mensuratur duratio rei temporalis, ex eo autem quod ulna ut mēsura applicatur panno consurgit respectus conformitatis inter ulnam, & pannum, qm̄ quanta est ulna semel uel totiens replicata, tantus est pannus, eodem modo ex eo quod tempus applicatur rei temporali. & cognoscitur eius duratio, cōsurgit quidam respectus inter tempus, & rem temporalem, qui est respectus mensuræ, & mensurati. Qui respectus importatur per quando. Quod idem est quod esse in tempore puta esse hodie, fuisse heri, fore cras. Sic ergo intelligenda est diffinitio. Quando est respectus, qui ex adiacētia. i. ex applicatione temporis ad rem temporalē sicut mensure ad mensuratum derelinquitur in re temporali.

Quantum ad tertium aduerte, quod duæ communitates attribuuntur ipsi, quando, & una proprietas. Prima communitas est quod quando nihil est contrarium, secūda quod quando non suscipit magis & minus, ratio est, quoniā quando fundatur in tempore, tempus autem, neq; intenditur, neque remittitur, licet magis & minus extendatur, neq; tpi est aliquid contrariū cū sit, quātitas quantitati aūt ut docuimus in prædicamento quantitatis neq; est aliquid ueræ & perfe-

& contrarium, neq; intenditur & remittitur, licet magis & minus extendatur pro quanto una quantitas est maior altera. Proprium autem quando est quod est in omni eo quod incipit esse in tempore, & ratio huius est. Quia respectus mẽsure est in omni eo quod per mensuram mensuratur, sed qñ est respectus mensure inter tempus & rem temporalem, ergo est in omni eo quod incipit esse in tempore, id est mensurat tpe siue secundum totum siue secundum partes. Quod dico propter cœlum, cuius motus si esset æternus, non mensuraretur tempore secundum totum, quia non haberet principium & finem in tempore. Mensuratur tamen secundum omnes partes: quoniam quælibet circulatio fit in tempore finito, in uiginti quatuor horis.

Aduerte ultimo, quod qñ solet diuidi in simplex & cõpositum, & per qñ simplex intelligitur quando res temporalis mensuratur tempore imperceptibili & quasi momento, ut ictus oculi. & per compositum intelligitur, quando res temporalis mensuratur notabili tempore, puta hora die mensæ, anno. Sed hæc sunt impropriæ dicta, qnoniam omne tempus quantumcunq; breue est quid continuum ex consequẽti compositum & partibus quantitatiuis, & sitr dicẽdum est de quando. Hæc de quando dicta sint secundum reales.

Nominales uero sic diffiniunt hoc p̃ntum. Prædicamentum, qñ est ordinatio plurium terminorum uniuocorũ, & vsium significantium qñ.i. esse in tpe, ut heri hodie cras, in hora in die in mense &c. Ordinationem huius prædicamenti sic assignant. Genus generalissimum est quando, sub quo sunt tria genera subalterna.s. esse in tempore, esse in æuo, esse in æternitate, quorum species sunt heri hodie cras. Indiuidua sunt nunc in hoc die, in hoc mensæ &c.

Sed aduerte ꝙ hæc assignatio non est uera ad mentẽ Aristotelis, quoniam si quãdo respicit tempus, sicut ubi locum. Si ait incorporea non sunt in loco, sic æterna, & æuiterna non sunt in tempore, ergo sicut de incorporeo non uerificatur ubi nisi per quandã similitudinem, sic ut nec de æterno, & æuiterno uerificatur quãdo, nisi per quandã consisten

tiam, ut tibi declarabitur in quarto physicorum, tā de ubi, quam de quando, sed pro nunc sustine: quoniam excedunt negocium logicum.

Caput nonum de ubi.

IN cap. nono agendū est de ubi, de quo tria uidenda sunt primo ut scias in quo sensu est p̄ntum, & hic diffiniendū declarandum est quod modis sumitur, secundo quid sit ut ē prædicamentum, tertio assignabuntur communitates suæ.

Quantum ad primum aduerte quod cum ubi significet esse in loco, tot modis sumitur ubi, quot modis esse in loco, esse autem in loco sumitur tribus modis, primo circunscriptiuæ, et est quando locatum circunscribitur, et continetur a locante, & hoc modo omne corpus contentum in alio & ab eo circundatum dicitur esse in loco circunscriptiuæ, in quo sensu nulla substantia incorporea est in loco, neq3 sibi competit ubi circunscriptiuæ, secundo diffinitiuæ siue determinatiuæ & est quando uirtus agentis incorporei est finita, & ita applicatur uni loco in quo operatur quod pro tunc non pōt applicari alteri loco cū finita, & determinata sit, & hoc modo angelus est in loco, & sibi competit ubi in hoc secūdo sensu, & non in p̄mo qm̄ caret & quantitate repletiua loci, tertio contētiue vl'iter, siue repletiue vl'iter & est qñ uirtus agē tis est infinita, & operatur ac influit in omni loco, & hoc modo deus solus est in loco, & competit sibi ubi solum in hoc tertio sensu. Hic non est sermo de ubi nisi in p̄mo sensu, qm̄ in secundo, & tertio est de consideratione metaphysici.

Quantum ad secundum aduerte quod ubi in primo sensu, & ī quo facit p̄ntum distinctum ab aliis sic diffinitur. Vbi est circunscriptio corporis locati, a circunscriptione loci procedens, pro cuius noticia aduerte quod circunscriptio sumitur tripliciter, primo actiue, & est idem ꝙ circundatio siue continentia, qua corpus locans circūdat et in se cōcludit corpus locatū, & in hoc sensu est ut actio, & si est in aliquo p̄nto est in p̄nto actionis, scd̄o passiue, & est idem ꝙ cōclusio qua concluditur locatum a locante ut aqua a uase, & in hoc sensu est ut passio, & si est in aliquo prædicamento, est in prædi

camento passionis, tertio respectiue, & est idem quod ordo locati ad locum, consurgens inter locatum, & locum ex eo quod locus circunscribit, & locatũ circunscribitur, & in hoc tertio sensu circunscriptio est prædicamentum distinctũ ab aliis. Vtrum autem ubi & locus distinguatur realiter uel tantum ratione declarabitur tibi in quinto metaphysicæ.

Quãtum ad tertium aduerte ꝙ ubi attribuuntur duæ cõitates. s. non habere contrarium, nec recipere magis & minus & ratio est quia quantitati nihil est contrarium nec recipit magis & minus ut dictum est in prædicamento quantitatis. Sed ubi fundatur in quantitate: quĩ in loco, ergo &c. nec obstat ꝙ ubi sursum & ubi deorsum uidetur esse cõtraria. Hoc enim iam soluimus in p̃nto quantitatis. Nec obstat ꝙ in ubi est motus ergo contrarietas. Nam hoc idem soluimus in p̃nto quantitatis. Hæc de p̃nto ubi dicta sint, quo ad reales.

Nominales uero sic diffiniũt, p̃ntum ubi est ordinatio plurium terminorũ uniuocorum vñum, significantium ubi ſm sub & supra termini autem significantis ubi, sunt illi ꝑ quos conuenienter respondetur ad interrogationẽ factã per ubi, ut sunt isti termini, hic illic istic in tẽplo in platea in domo.

Assignant autem ordinationem huius p̃nti hoc modo. Genus gñalissimum est ubi circunscriptiue sumptum, gñaeius subalterna sunt ubi, simplex, & ubi cõpositum. Vbi simplex, est illud quod a simplici, ideſt minimo loco procedit, ut ubi ipsius pũcti, ubi cõpositũ est illud quod a loco cõposito. i. hñte partes manifestas quantitatiuas ꝓcedit, ut ubi lapidis & hoĩs, hæc. n. occupant locum manifeste diuisibilẽ. Simplicis ubi specialissima sunt nobis incognita, ex minima entitate, composita autem ubi specialissima sunt esse in domo esse in platea. Indiuidua autem sunt, esse in hac domo, & in hac platea &c. Hæc de prædicamento ubi dicta sint.

Caput decimum de prædicamento situs siue positionis.

IN cap. decimo agendũ est de p̃nto positionis, de quo tria uidenda sunt, primo ut scias in quo sensu est prædicamẽtum, assignandi sunt modi quibus dr̃ positio, secundo. Quid, sit tertio quæ sint eius cõmunitates, & proprietates.

Quantum ad primum aduerte, quod positio tribus modis sumitur, primo dicitur positio propositio quæ ut uerissima ponitur siue supponitur in aliqua scientia ad deducendum conuersionem, puta apud mathematicum hæc est positio, punctus est, cuius pars non est, & ista, a puncto ad punctum licet lineam deducere, & de positione in hoc sensu non est hic sermo, sed potius spectat ad librum posterum, secundo dicitur propositio ordo partium inter se, & per respectum ad totum, & in hoc sensu spectat ad prædicamentum quantitatis. Vnde ut docuimus illic quædam quantitates dicuntur habere positionem, quædam non, tertio dicitur positio ordinatio partium alicuius corporis locati in loco. Non solum enim locatum secundum totum est in loco, sed & partes sunt, sic & sic locatæ: quoniam aliqua sursum, ut caput in homine aliqua deorsum ut pes, aliqua a latere ut brachium &c. & in hoc sensu positio est prædicamentum ab aliis distinctum & diffiniendum.

Quantum ad secundum aduerte quod sic diffinitur. Positio est quidam situs partium, & generatiõis ordinatio, ut statio sessio &c. Pro cuius noticia aduerte quod sicut ubi importat ordinem, & respectum totius locati ad totum locum qui respectus fundatur super circunscriptionem, & conclusionem passiuam locati a loco, sic positio importat ordinem partium locati, & respectum ad partes loci. Sicut enim totus locus correspondet toti locato, sic partes loci correspondent partibus locati. Nam ab alia partes aeris continetur caput, ab alia pectus ab alia brachium, etcæte. Sic ut ergo ubi importat situm totius locati in toto loco, sic positio importat situm partium locati in partibus loci correspondetur. Qui quidem situs partium potest esse a natura, & ab accidente, & a uoluntate, a natura quidem, ut in homine caput situatur in parte superiori aeris continentis, spes autem in parte feriori, ab accidente autem, ut si contingat hominem cadere capite uerso a uoluntate, ut si homo eligat, sic uel sic stare, uel sic iacere, uel sic sedere. His prænotatis sic intelligenda est diffinitio. Positio est quidam

determinatus situs, id est dispositio, & ordinatio partium locati in partibus loci, per quam correspondent partes loci, partibus locati, quo ad conclusionem, & continentiam earum. Quæ quidem ordinatio potest esse a natura, & dicitur in diffinitione, generationis ordinatio, id est ordinatio competens partibus locati, a generatione rei locatæ, potest etiã esse ab accidente, & a uoluntate ut docuimus. Iuxta quam partium ordinationem, aliqua dicuntur stantia aliqua iacentia, aliqua sedentia, & denominantur a speciebus positionis quæ sunt iactio, sessio, statio, &c. Constat igitur quid sit positio ut est prædicamentum

Quantum ad tertium aduerte quod duæ communitates attribuuntur positioni, & una proprietas. Prima communitas est quod positioni nihil est contrarium, secunda quod positio non recipit magis, & minus, & ratio est, quia positio fundatur in loco, & locus est quantitas, & quantitatĩ nihil est contrarium, nec suscipit magis, & minus, ergo nec positio.

Proprietas autem est, quod substantiæ proximæ assistit, omnibus aliis formis suppositis. Pro cuius noticia aduerte quod assistere est inhærere. Inhæret autem substantiæ omnibus aliis formis: id est prædicamentalibus formis, suppositis quæ præcedunt ipsam positionem. Nam positio supponit ubi, ordinatio enim partium in loco, supponit ordinationem totius locati in loco, & ubi supponit motum localem, & iste supponit qualitatem, & quantitatẽ, ut patet exe citato, ergo positio adhæret substantiæ omnibus aliis formis. s. accidentalibus suppositis, de quibus hactenus locuti sumus in superioribus prædicamentis. Hæc de positione dicta sint secundum reales.

Nominales uero hoc p̃ntum sic diffiniunt. F ñtum positionis est ordinatio plurium terminorum uniuocorũ & uñium significantium positionem ẽm sub & supra. Termini autem significantes positionem, sunt illi ad quos rñdetur per interrogationem factam per quomodo, uel per qualiter, ut quando interrogatur quis, Quomodo uel quar̃ sortes est in loco

utrum iacēs, utrum ſedens uel aliquo alio modo. Nam quæſitiuum huius prædicamenti eſt quomodo uel qualiter. Ordinationem uero huius p̄nti ſic asſignant. Genus generalisſimum eſt poſitio tertio modo ſumpta, eius ſubalterna ſunt poſitio a natura, poſitio ab accidente ſiue a ꝓpoſito. Species ſpecialisſimæ ſunt ſituari ſurſum, ſituari deorſum, ſituari a dextris, ſituari a ſiniſtris, ſituari ante, ſituari retro. Sesſio, ſtatio, iactio &c. Indiuidua uero ſunt hæc ſtatio, hæc ſesſio &c. Hæc de prædicamento poſitionis dicta ſint.

Caput undecimum de prædicamento habitus.

IN hoc capitu. undecimo agendum eſt de prædicamento habitus, quod uidetur eſſe determinatum ad hoīem tantum, nam reliqua animalia niſi ueniant in obſequium hominis nō dicuntur habituata, neque enim ueſtitur æquus neq; ſe armatur, neq; fateatur, neq; ſalerat niſi ꝓpter ſeſſorem. De habitu igitur tria uidenda ſunt, primo ut ſcias in quo ſenſu eſt prædicamentum, asſignādi ſunt modi quibus ſumitur habitus, ſecundo diffinietur, ut eſt prædicamentum, tertio asſignandæ ſunt proprietates eius.

Quantum ad primum aduerte, quod in doctrina Ariſtotelis, habitus ſumitur quinque modis primo pro qualitate radicata, & de difficili eſt mobilis, & ſic eſt prima ſpecies qualitatis, ſecundo pro forma debita alicui ſubiecto determinato, cui opponit̄ negatio eiuſdē formæ, cum aptitudine derelicta in eodē ſubiecto, ut oculo debet̄ uiſus, cuius negatio eſt cecitas, & intellectui debetur ſcientia, cuius negatio eſt ignorantia, & ſic de habitu agemus in poſtp̄ntis, in cap. de oppoſitis, tertio ſumitur ut deriuatur ab habere, uel haberi, iuxta quem ſenſum dicitur libræ habitus a me ſicut, & pecunia eſt habita a me, & aurum eſt habitum a me, & in hoc ſenſu tractatur de eo, in poſtprædicamentis in cap. de habere, quarto ſumitur pro ueſte ſic, uel ſic figurata, & inciſa, & conſueta, puta ueſtis militis ueſtis muliebris, ueſtis monachi, & ſic eſt in prædicamento ſubſtantiæ, quantum ad entitatem, & in quarta ſpecie qualitatis quantum ad figurationem, quinto ſumitur pro accidente conſurgente ex ueſte ut ueſtita, &

homine ut uestiente siue habente uestem, & solum in hoc ul timo sensu est prædicamentum distinctum ab aliis, & ut sic diffiniendum est.

Quantum ad secundum aduerte, quod sic diffinitur. Habitus est adiacentia corporum, & eorum quæ circa corpus sunt. Pro cuius noticia aduerte quod ly adiacētia debet exponi causaliter, ut sit sensus. Habitus est accidens respectiuū prouenicns ex adiacentia siue applicatione mutua corporū, & eorum quæ circa corpus scilicet humanum sunt. Sicut sunt uestes arma calcæ calicæ biretum caputium &c. Vnde aduerte quod sicut, quando non est tempus mensurans, nec res temporalis mensurata, sed est respectus consurgens ex adiacentia, & applicatione temporis ad rem temporalem, quem respectum circunloquimur per hoc quod est esse in tempore, sicut ubi per hoc quod est esse in loco, sic habitus, non est uestis, nec homo habens siue circundans, sibi uestē, sed est respectus consurgens, & medians inter uestem, & hominē, ex eo quod uestis adiacet, & applicatur corpori, quē respectum circunloquimur per hoc quod est esse uestitum, esse amatum, esse calciatum. Sic ergo intelligenda est diffinitio. Habitus est accidens, respectiuum proueniēs, ex mutua adiacentia corporum humanorum & uestium, & ponitur corporum, humanorum, & uestium, ut differat habitus a quando, & ab ubi, & a situ. Dicunt enim respectum prouenientem ex adiacentia temporis rei temporali, & ex adiacētia loci rei locatæ, & ex adiacentia partium loci partibus rei locatæ. Constat igtur tibi quid sit habitus ut est prædicamentum.

Quantum ad tertium aduerte, huic prædicamento assignatur duæ communitates, & una proprietas. Prima communitas est quod habitus suscipit magis, & minus, ut dux est magis: id est perfectius uestitus quam miles, & æquus est armatior peditæ. Sed aduerte quod cum habitus sit accidēs respectiuum, non recipit magis, & minus, nisi ratione fundamenti sicut etiam diximus in prædicamento ad aliquid. Vbi docuimus quod similitudo, et dissimilitudo recipiunt magis

& minus, quia qualitas in quia fundātur, puta albedo & dulcedo suscipiunt magis & minus, cuius signum est quod similitudo fundata in quarta specie qualitatis non recipit magis & minus. Nam figuræ quæ denominantur a numero non recipiunt magis, & minus, ut docuimus in prædicamento qualitatis. Quia igitur uestis, & alia indumenta, & armatura recipiunt magis & minus: quoniam sunt magis & minus p̄ciosa, & magis ac minus decorant hominem, & magis ac minus seruant, & protegunt hominem, ideo habitus dicitur suscipere magis, & minus, secunda communitas est quod habitus non habet contrarium, cuius ratio est, quia habens quod est corpus humanum, & habitum quod est uestis siue indumentum sunt substantiæ. Substantiæ autem nihil est contrarium ut docuimus in prædicamento substantiæ, ergo habitus qui fundatur in habente, & habito non habet contrariū. Præterea posito, & concesso quod habitus fundetur in habēte, & habito non ratione substantiæ, sed ratione figuræ, non potest habere contrarium: quoniam in quarta specie qualitatis nulla est contrarietas ut docuimus illic. Cum igitur accidens respectiuum non habeat contrarium, neque recipiat magis, & minus, nisi ratione fundamenti, constat quod habitus non potest habere contrarium. Si autem recipit magis, & minus, est quia fundamentum ut diximus recipit magis & minus.

Proprietas autem est quod habitus semper est in pluribus existens, est enim in homine habente uestem dum actu uestitus est, & in ueste coaptata corpori. Nam habitus ut diximus causatur ex adiacentia, & applicatione corporis ad uestem, & econuerso, ergo existit in utroq;.

Sed aduerte, quod hæc proprietas, potest esse falsa, & uera, falsa quidem si ponatur habitus esse unum accidens numero puta habitus consurgens ex adiacentia huius uestis ad hoc corpus, & si proprietas intendat quod sit in pluribus subiectiue: quoniam ut tibi declarabitur in philosophia, impossibile est unum accidens esse in pluribus subiectis; recipit.n. unitatem, & pluralitatem a subiecto. Vera autem est, si in-

telligatur, quod sit in pluribus, sed in uno ut in subiecto puta in habente, & in alio ut in termino puta in re habita, uel econuerso, quod scilicet sit subiectiue in re habita ut ubi in locato, & actio in re facta, ut in termino, autem sit in habente, sicut ubi in locãte, & actio in agente ut in principio a quo & hoc uerius reputatur. Hæc de prædicamento habitus dicta sint quo ad reales.

Nominales autem sic diffiniunt. Prædicamentum habitus est ordinatio plurium terminorũ & uniuersalium, significantium habitũ ſm sub & supra. Termini autem significantes habitum sunt illi per quos conuenienter respondetur ad quæstionem quærentem de aliquo, qualiter est habituatus. Nam hoc prædicamentum caret proprio quæsitiuo, sed circunloquimur ipsum per hoc totum: scilicet qualiter est habituatus. & conuenienter respondetur, quod est uestitus, uel calciatus, uel armatus.

Ordinationem uero huius prædicamenti sic assignant. Genus generalissimum est habitus ultimo modo sumptus iuxta distinctionem assignatam supra in principio huius capi. Genera subalterna sunt habitus totius, & habitus partis. Totius quidem, ut uestitum esse, togatum esse, partis autem ut coronatum esse uel calciatum esse. Species specialissimæ sunt. Tunicatum esse, diploidatum esse, loricatum esse, chirotecatum esse, indiuidua sunt. Sortem sic uestitum esse, Platonem sic armatum esse. Sortem sic calciatum esse. Platonẽ sic pileatum, uel biretatum esse. Hæc de habitu prædicamento ultimo dicta sint secundum sententiam realium & nominalium.

Explicit secunda pars quinti tracta. quæ est de decem prædicamentis, ordinata per Reuerendum patrem Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum philosophiæ & sacræ theologiæ professorem.

INCIPIT TERTIA PARS EIVSDEM trac. quinti ordinata per eundem, & est de postprædicamentis.

T compleatur doctrina decem prædicamentorum, agendum est de post prædicamentis, quid autem sit prædicamentum & anteprædicamentum, & postprædicamẽtum, iam diximus in principio huius trac. Similiter quõ & qua ratione conferant cognitioni decem p̃ntorum, diximus in parte prima huius trac. cap. 1. Acturi igit̃ in hac tertia parte de postp̃ntis diuidemus ipsam in quinque capita: qm̃ quinque ab Arist. assignantur postp̃nta, & de singulis in specie agendum est. Sunt aũt hæc Oppositio, prioritas, motus, simultas, habere siue habitio.

In primo cap. agendum est de oppositione, & singulis eius generibus.

In secundo de prioritate, & singulis eius modis.

In tertio de motu & singulis eius generibus.

In quarto de simultate, & singulis eius modis.

In quinto de habitatiõe siue de hẽre, & singulis eius modis.

Caput primum de oppositione.

IN primo cap. agendum est de oppõne, & singulis eius generibus & hic sex agenda sunt primo ut scias in quo sensu hic agendum est de oppõne, declarandi sunt modis quibus dr̃, & diffinienda est iuxta sensum quem intendimus secundo assignabimus sufficientiã quatuor generꝝ oppõnis, tertio agemus de oppõne relatiua, quarto de oppõne cõtraria, qnto de oppõne p̃mitiua, sexto de oppõne ꝯtradictoria.

Quantum ad primum aduerte quod oppositio est duplex, quædam est propositionum, quæ repugnant aut in ueritate & falsitate, aut in quantitate, aut in qualitate, & de hac non est hic sermo, sed de ea pertractauimus in tract. secundo agẽtes de categoricis, est. n. ꝓprietas terminorum complexorum.

rum quædam autem est terminorum incõplexorum quorum significata adinuicem repugnant: ut homo & non hõ lux & tenebre, albedo & nigredo, & de hac intendimus hic nam tractatus istæ est de terminis incomplexis primæ intentionis. Et sic diffinitur. Oppositio est duorum terminorũ incõplexorum repugnantia quo ad significatum, nõ permittentium se simul in eodem, neq;.n. potest idẽ esse simul uidens & cæcum. Et pater & filius respectu eiusdem.

Quantum ad secũdum aduerte q̃ vlia genera oppõnis incõplexæ sunt quatuor.s. relatiua cõtraria priuatiua contradictoria, quorum sufficientia hinc sumit. Cũ oppositio sit repugnantia duorũ terminorũ &c. uel uterq; eorum sigñat ens, uel alter ens, & alter nõ ens. Si primo dupliciter quia uterq; est terminus absolutus, & sic est oppõ contraria: ut albũ & nigrũ, uel uterq; est terminus relatiuus, & sic est oppositio relatiua: ut pater & filius. Seruus & dñs. Si secundo dupliciter, quia uel alter significat non ens simplr, & sic est oppositio contradictoria, uel est non ens circa determinatũ subiectum, & sic est oppõ priuatiua. Nã priuatio dicit negationem in subiecto determinato, & non absolute, puta cecitas est negatio uisus in oculo. Vnde auris non põt dici ceca quia non est apta habere uisum, põt autem dici non uidens, quia uidens & non uidens sunt contradictoria, & de quolibet ente uerificatur alterum contradictoriorum. Cõstat igitur ratio quare sunt quatuor oppositionum genera.

Quãtum ad tertium aduerte quod oppositio relatiua est repugnantia relatiui & sui correlatiui respectu eiusdem subiecti, quia nõ se compatiuntur in eodem respectu eiusdem, neque enim sortes potest esse pater Platonis, & filius eiusdẽ, quia sequeretur idem esse generãs & genitum respectu eiusdem, & sequeretur idem esse maius & minus respectũ eiusdem, ut si idem posset esse duplum & dimidiũ respectu eiusdem. Hæc autem impossibilia sunt & implicantia contradictionem ut patet ad sensum. Respectu autem diuersorum non opponuntur. Nam sortes simul est filius & pater, filius quidem A. & pater. B.

Quantum ad quartum aduerte quod oppositio contraria est repugnantia duorum contrariorum, non se compatientium simul in eodem subiecto, sed mutuo se expellentium ab eodem, pro cuius notitia aduerte quæ sint uere cõtraria, & quotuplicia sint.

Contraria quidem sunt opposita quæ sub eodem genere posita .s. proximo & maxime a seinuicem distant distantia formali & non materiali tantum: ut excludamus marem & fœminam, & eidem susceptibili uicissim in sunt .i. apta nata sunt in eodem subiecto numero successiue recipi, a quo mutuo se expellunt: scilicet propria actione, uel mediante aliena, exemplum primi: ut calidum expellit frigidum exẽplum secundi: ut siccum expellit humidum, mediante actione caloris, nisi alterum contrariorum in sit subiecto: a natura: ut calor in igne, grauitas in lapide, albedo in niue, hæc enim inseparabilia sunt.

Contraria sunt duplicia, quædam mediata, quædam immediata, mediata sunt inter quæ est medium, eiusdem generis: ut inter album & nigrum est rubeum & uiride & alii medii colores, nec est necesse semper alterum inesse subiecto. Potest enim corpus esse rubeum, & non album aut nigrum. Immediata sunt inter quæ non cadit medium eiusdẽ generis, ut inter sanum & ægrum, & quia inter ea non cadit medium necesse est alterum eorum semper inesse subiecto donec stat subiectum. Vnde necesse est omne animal eẽ aut sanum aut ægrum. Sed aduerte quod dicuntur immediata per remotionem medius positiui, non autem per remotionem medii per abnegationem. Nam licet non detur aı̄al, quod non sit sanum aut ægrum, tamen datur lapis, qui non est sanus nec æger. Præterea aduerte quod contraria mediata sunt duplicia, nam quædam sunt quorum mediis nomina sunt imposita: ut mediis coloribus mediis saporibus, multis mediis extremorum moralium, quædam autem sunt, quorum media sunt innominata: ut media inter bonũ & malum, quæ circumloquimur ꝑ hoc quod dicimus, hoc non est bonum neque malum, & multa similia inueniuntur

in moralibus: ut tibi declarabitur in æthicis.

Quantum ad quintum aduerte quod priuatiua oppositio est repugnantia habitus & priuationis, ita quod non se compatiuntur in eodem subiecto, nec uicissim possunt eidem inesse. Pro cuius noticia aduerte tria primo quod habitus est forma realis dans esse reale subiecto determinato ut lux est habitus aeris, quoniam dat aeri esse lucidum, & scientia est habitus intellectus, quoniam dat intellectui esse scientem. Priuatio autem est negatio ipsius habitus in subiecto determinato relinquens in subiecto aptitudinem ad ipsum habitum, non enim aufert principia naturæ, quibus est apta ex sui natura habere habitum. Verbi gratia cecitas non aufert oculum, tenebra nō aufert diaphaneitatem ab aere, qua est aptus suscipere lumen, secundo aduerte quod priuatiue opposita sunt illa, quæ habent fieri circa idem subiectum ordine irregressibili, & tempore determinato a natura. Dicitur ordine irregressibili ad differentiam contrariorum quæ uicissim in sunt eidem subiecto, nisi ut diximus alterum in sit a natura, nam uidemus aquam sæpe calefieri, & sæpe infrigidari & econtra. In priuatiue autem oppositis, uidemus processum ad habitū ad priuationem, sed non est regressus per uirtutem agentis naturalis, ut præcedemus agens diuinum. Nam uidemus uidentem fieri cæcum, & uiuentem mori, sed non econtra. Dicitur tempore determinato a natura, quia non omni tempore subiectum est capax habitus: ut oculus catuli, non est aptus uidere ante nonum diem, & ideo nisi post nonum diem non potest dici cæcus, nec infans potest dici orbatus potentia generandi, quia non est aptus generare nisi in pubertate, tertio aduerte quod illa propositio. A priuatione ad habitum non est regressus, intelligenda est de habitu naturali & non aduentitio. Est autem habitus naturalis qui inest rei ex sui natura, & est rei naturam cōsequens: ut uita inest animali ex natura animalis, & uisus inest oculo, & auditus auri ex natura rei. Habitus autem aduentitius est ille, qui aduenit rei ex propria acquisitione uel actione agentis extrinseci, ita

quod res ipsa ex sui natura nec habitum tantum, nec priuationem habet, sed est pene indifferens ad utrunq;, talis habitus est lumen respectu aeris, non enim ex natura sua est lucidus, sed fit lucidus illuminatione corporis luminosi, similiter se habet scientia ad intellectum humanum, qui ex natura sua & in sui principio est sicut tabula rasa ut dicetur tibi in libro tertio de anima. Vnde nisi uia sensus acquirat scientiam, non est sciens. Dico ergo quod illa propositio. A priuatione ad habitū, nō uerificatur nisi de habitu naturali ut patet ad sensum, nā uidemus ignorātē fieri sciētē, & obliuiosum fieri memorem, & aerem tenebrosum fieri lucidum &c.

Quantum ad sextum aduerte quod contradictoria oppositio, est repugnantia duorum terminorum incomplexorū, quorum significata non possunt de aliquo simul esse uera, cuius repugnantie non est daro medium, & significatur per eundem terminum sumptum affirmatiue & negatiue: ut homo & non homo, album & non album, sedere & non sedere. Ratio autem propter quam non datur medium in contradictoriis est quia unum extremum est ens, & alterū nō ens simpliciter. Sed inter ens & non ens simpliciter nō potest dari medium ullo modo. Dico ullo modo, quoniam medium & duplex, scilicet per participationem utriusque extremi, quales sunt medii sapores; & per negationem utriusque extremi, & est quando inuenitur subiectum, cui neutrū extremum inest. Hoc declarato aduerte q oppositio relatiua habet medium per negationem. Nam de lapide uerum est dicere, quod nec est pater, nec filius, nec dominus nec seruus &c. idem inuenitur priuatiua. Nam de elemento uerum est dicere, q nec est uiuum nec mortuum. Idem inuenitur in contraria respectu contrariorum immediatorum. Nam de terra uerum est dicere, q nec est sana nec infirma. Respectu autem contrariorum mediatorum inuenitur medium utroque modo, per participationem quidem, ut inter albū & nigrum datur rubeum & croceū &c. per negationē autē ut de substantia incorporea uerū est dicere, quod nec est

alba nec nigra, nec aliquo medio colore colorata. De contradictoriis autem, neutro modo est uerũ dicere ꝙ habeãt medium, quoniam ut probatur in quarto metaphysicæ de quolibet est uera affirmatio uel negatio. Quid autem sit contradictio iam diximus in trac. tertio agentes de propositionibus contradictoriis. Hæc de primo post prædicamento dicta sint.

Caput secundum de priori, & singulis eius modis.

IN capitulo secundo agendum est de priori & eius modis. Tu igitur aduerte quod apud antiquus quatuor ponuntur modi prioris, & Aristoteles addit quintum. Primus modus dicitur prius tempore, secundus prius natura, tertius prius ordine, quartus prius dignitate, quintus prius causalitate.

Prius tempore est illud quod est uel fuit in aliquo tempore in quo non fuit aliud: ut Priamus fuit prior tempore Hectore, Respectu autem futuri, illud dicitur prius tempore, quod pro aliquo tempore erit, in quo nondum erit aliquid aliud: ut prius erit messis quam uindemia, & ad hunc modũ reducitur esse prius quacunque duratione: ut licet nec deus nec angelus mensurantur tempore, tamen uerum est dicere quod duratione: scilicet eternitate & æuo sunt priores homine. Ad eundẽ modum reducitur esse prius loco, quoniam locus & tempus sunt mensure rei extrinsece. Vnde in descensu a primo cœlo ad ultimum, uerum est dicere sphæram Saturni esse priorem sphæra Iouis &c.

Prius natura est a quo non conuertitur subsistendi consequẽtia: id est quãdo duo sunt & ab esse unius ad esse alterius ualet consequentia. Sed non conuertitur tunc inter ea est prioritas naturæ, & hæc prioritas seruatur inter species numeri arguendo a maiori numero ad minorem ut bene ualet, quatuor sunt, ergo tria sunt. Sed non ualet, tria sunt, ergo quatuor sunt, & ideo tria sunt priora natura quam quatuor. Idem modus seruatur inter genera & species suas. Nã quia a specie ad genus ualet consequentia. Sed non econtra affirmatiue, ideo genus est prius natura quam species.

& sic quodlibet magis uniuersale, quolibet minus uniuersali. Nam bene sequitur, homo est, ergo animal est. Sed non sequitur, animal est, ergo homo est, ideo animal est prius natura quam homo.

Prius ordine est illud quod præcedit aliud non quocunque modo, sed doctrina & cognitione, & sic principia scientiæ sunt priora q̃ scientia, quoniam præcognoscuntur, & literę sunt priores syllabis quoniam prius adiscuntur. Dixi non quocunque modo, quoniam sumendo prius ordine indefinite inuenitur in primo modo, & in loco, & in secundo & dicitur ordine temporis, ordine loci, ordine naturæ &c.

Prius dignitate est illud quod præcedit aliud & est eminentius authoritate potentia doctrina & titulo, sicut rex est prior duce & dux prior marchione, & marchio prior ciue, unde rectores dici consueuere priores, & hic modus est maxime usitatus in moralibus & politicis ad eundem modum reducitur prioritas speciei & prioritas formæ respectu generis & materiæ, quoniam species est perfectior genere, & forma est dignior materia utpote actus eius.

Prius causalitatem est illud a quo aliud pendet, & non econuerso ut natura rei est causa ueritates in propositione: ut quia homo est animal, hæc propositio est uera, homo est animal, & ideo rei natura prior est causalitate quam oratio uera. Hæc de priori & singulis eius modis dicta sint.

Caput tertium de simul & eius modis.

IN tertio capitulo agendum est de simul, de quo quinque agenda sunt primo quid sit simultas, secundo quot modis sumitur tertio agendum est de simul tempore, quarto de simul in conuertentia, quinto de simul diuidentiam.

Quantum ad primum aduerte q̃ simultas importat in hoc loco negationem prioritatis & posterioritatis: ut generaliter ea dicantur simul quorum utrunque exisbit, nec unum præcedit aut subsequitur aliud in eo modo quo sunt simul. Verbi gratia quæ sunt simul tempore incipiunt esse in eodem tempore &c. Dico in eo modo quo sunt simul,

nam bene ſtat quod duo ſint ſimul tempore, & tamen non ſint ſimul natura, immo quod unum natura ſit prius & alterum poſterius: ut ignis & calor ignis, ſubiectum & propria paſsio.

Quantum ad ſecundum aduerte quod hic non intendimus tractare de omnibus modis quibus uniuerſaliter aliqua dicuntur eſſe ſimul. Nam non ſolum tribus modis hic numerandis, aliqua dicuntur eſſe ſimul, ſed pluribus aliis, puta ſimul loco: ut quæ ſunt in eodem loco, ſimul cauſalitate: ut duo ſimul trahentes nauem, ſimul authoritate, ut plures rectores, ſimul unius populi quorum unus non agit ſine altero, ſimul conſenſu & uoluntate: ut duo ueri amici. Sed de his modis, non eſt ſermo hic. Intendimus autem tantum de modis qui deſeruiunt doctrinæ & cognitioni prædicamentorum quæ ſunt tres: ſcilicet tempore, conuertentia. Diuiſione, & quomodo deſeruiant cognitioni prædicamentorum dicemus agentes de ſingulis. Eorum igitur ſufficientia ſumitur hinc. Quæcunque ſunt ſimul ſimultate deſeruiente doctrinæ prædicamentorum aut ſunt ſimul tempore, aut ſimul natura. Si ſimul tempore ſic eſt primus modus. Si ſimul natura, dupliciter, quia aut conuertentia ut correlatiua, ſic eſt ſecundus modus, aut diuiſione ut differentiæ diuiſiue generis, ſic eſt tertius modus.

Quantum ad tertium aduerte ſecundum Ariſtotelem quod ea dicuntur ſimul tempore, quorum generatio eſt in eodem tempore ita quod in eodem inſtanti incipiunt eſſe: ut ſi duo homines in eodem inſtanti oriantur dicuntur ſimul tempore ex parte inceptionis, quia unus non eſt prior nec poſterior altero. Idem intellige ex parte diffinitionis: ut ſi duo homines in eodem inſtanti moriantur. Poſſunt ergo aliqua eſſe ſimul tempore tribus modis: ſcilicet ex parte inceptionis tantum, & ex parte definitionis tantum, & ex parte utriuſque. In eodem modo ſimultatis continentur ſubiectum & propria paſsio, ut homo & riſibile. Nam quocunque inſtanti ponitur homo ponitur riſibile per naturalem ſequællã, & quocunque inſtanti deſinit

esse homo, desinit esse risibile, quoniam est accidens, cuius esse est inesse subiecto. Tu tamen aduerte quod licet subiectū & pāsio sint simul tpe, non tñ natura, qm̄ subiectū est causa, a qua passio fluit, causa aūt natura est prior causato. Constat igitur quis sit modus primus simultatis deseruiens doctrinæ p̄dicamētorū. Deseruit aūt in hoc, quod ut supra docuimus in omni p̄dicamento sunt quædam ꝓprietates ut ergo scias an sint tpe simultanee, uel priores uel posteriores his quorū sunt ꝓprietates, ponitur hic primus modus sil.

Quantum ad quartum aduerte ꝙ secūdus modus simul, est simul in conuertentia, ea autem sunt simul in conuertentia, quand o ab uno ad alterum est bona consequētia & ecōuerso, tam in ponendo quam in remouendo .i. affirmatiuæ & negatiue, ita quod si ponitur unum, ponitur reliquum & econuerso, & si remouetur unum remouetur reliquum. Et hoc secundo modo omnia mutua relatiua sunt simul, nam bene sequitur in secundo adiacente. Si pater est filius est, & econuerso. Item si pater non est, filius nō est, & econuerso. & ratio huius est, quia ut docuimus in p̄dicamento ad aliqd correlatiua per seinuicem diffiniuntur & intelliguntur. Sed aduerte quod non sufficit huic secundo modo mutua consequentia, sed quod unum non sit causa alterius. Et sic uerificatur de omnibus correlatiuis inquantum sunt correlatiua, quoniam ut sic sunt opposita oppositione relatiua nullum autem oppositum est per se causa sui oppositi. Dico inquantum sunt correlatiua, quoniam si sumantur materialiter, puta inquantum substantiæ sunt non inconuenit unū esse cām alterius, ut sortes pater, inquantum est substantia generat filium, non tamen pater formaliter pater, est cā filii formaliter filii, qm̄ dicunt respectus oppositos. Et aduerte ꝙ hic modus secundus ualet ad cognoscendū proprietates p̄nti ad aliqd, inter quas ē ista ꝙ ꝓpriū est relatiuorū dici ad ꝯuertētiā.

Quantum ad quintum aduerte quod tertius modus est, esse simul in ratione diuisiua, ea autem sunt simul in ratione diuisiua, quæ ex æquo & absque ordine prioris & posterioris diuidunt, & participant aliquod commune illis su-

perius, ꝑut respiciunt illud cõmune. Sicut duæ dñiæ diuisiue unius generis, & duæ spẽs constitutæ ex illis dñiis, & constitutæ sub illo genere, ut rationale & irrõnale simul: idest ex equo diuidunt animal, neq̃.n. prius rationale est animal neq̃ magis quam irrationale. Dico ꝑut respiciunt illud cõmune, quoniam si cõparent̃ adinuicem: & non ad cõe quod diuidunt, non inconuenit unam esse priorem altera & perfectiorem ut rationale irrationali, idem dico de speciebus cõstitutis, ut homine & asino. In ratione autem aĩalis eque & simul conueniunt. Cõstat igitur tibi quis sit tertius modus simultatis deseruiens cognitioni ꝑdicamentorum. Deseruit autem ad cognoscendum ꝙ in omni ꝑdicamẽto sunt dñiæ oppositæ, simul diuisiue sui generis. Et vr̃ omnia inferiora dicunt̃ simul contineri sub suis superioribus iuxta hũc tertium ordinem. Et aduerte quod secundus & tertius modus dicunt̃ simul natura. sed distincta ratione nam secundus dicit̃ simul natura ꝑpter conuertentiam, ita tamen quod unum non est causa alterius, ut excludamus subiectum & passionem suam, tertius autem est simul natura ꝑpter simultaneam diuisionem alicuius superioris, ut excludamus diuisionem analogicam in qua unum diuidens est prius altero ut substantia est prior accidente quæ diuidunt ens tibi, ut declarabitur in quarto metaphysicæ, & sanum dictum de animali, est prius sano dicto de medicina. Hæc de simul ut est post prædicamentum dicta sint.

Caput quartum de motu & eius generibus.

IN cap. quarto agendum est de motu ut est post prædicamentum & hic sex agenda sunt primo ut scias in quo sensu hic sumitur motus ponendi sunt modi quibus apud philosophum dicit̃ motus, secundo asignanda sunt genera motus & eorum sufficientia, tertio agendum est de generatione & corruptione, quarto agendum est de augmento & decremento, quinto agendum est de alteratione, sexto agẽdum est de motu locali.

Quantum ad primum aduerte quod ut tibi declarabitur in sexto physicorũ mutari siue moueri, est aliter rem se ha-

bere nunc quam prius. Motus ergo est dispō qua subiectum aliter se habet nunc q̄ prius. Oīs ergo uariatio subiecti dicit motus aut dupliciter sumi consueuit, qm̄ cum sit uariatio id pōt contingere in aīa, & in re corporali. Si in aīa solet dici motus, qui est actus perfecti, qui potius est de consideratione metaphysici quā physici & logici, & de eo non est hic sermo. Si in re corporali, solet dici motus qui est actus in perfecti, siue existentis impotentia, de quo pertractat Aristoteles in tertio physicorum. Hic autem motus dupliciter sumitur, primo generaliter, secundo specialiter primo modo idē est quod mutatio cōiter sumpta siue sit instantanea, id est fiat in instanti, ita quod eius terminus acquirat indiuisibiliter, uel deperdat indiuisibiliter siue sit successiua, ita quod eius terminus acquirat uel depdatur diuisibiliter & in tpe, secū do modo idem est quod motus proprie dictus, de cuius ratione est successio, & ei⁹ terminus acquirit siue deperditur diuisibiliter, & necessario fit in tpe, & repugnat ei fieri in instanti. Hic non sumit motus ꝑprie dictus qm̄ eius tantum tria sunt genera, ut tibi manifestabitur in. 5. physi. s. motus in quantitate, qui dicit augmentum & decrementum, motus in qualitate, qui dicit alteratio, motus in ubi qui dicitur motus localis. Hic autem de motu recitant sex species subalternæ quæ etiam sunt genera, ergo hic sumit motus generaliter dictus, ut sub se continet mutationem ꝑprie dictam quæ est in instanti, ut gñatio & corruptio substantialis & motum ꝑprie dictū qui est in tpe & successiuus, ut augmentum & decrementum, & alteratio & motus secundū locū.

Quantum ad secundum aduerte quod Aristoteles in post prædicamentis enumerat sex species motus, & sunt iste generatio corruptio, augmentum diminutio alteratio, secundum locum mutatio, quarum sufficientia hinc sumitur. Omnis motus est uia & processus ad aliquem terminū. Omnis autem terminus est uel substantia uel accidens. Si substantia, uel est affirmatiuus uel negatiuus. Si affirmatiuus, est generatio, ut tibi declarabit. Si negatiuus, est corruptio. Si est accidens, uel est accidens connotans respectum,

& sic est loci mutatio, uel est accidens absolutum, & hoc du pliciter, quia aut est qualitas & sic est alteratio; aut quãtitas. Et hoc dupliciter, quia aut est quãtitas perfecta, & sic est augmentum, aut est quantitas imperfecta, & sic est diminutio siue decrementum, Constat igitur tibi propter quid assignã tur sex species motus generaliter dicti.

Quantum ad tertium aduerte quod Aristoteles in post pdicamentis non imoratur ad diffiniendum singulas prædictas species motus, id enim reseruat ad librum quintũ phy. logici autem reales ut disponant nouitium aliqualiter ad philosophiam diffiniunt eas & pcipue Petrus Hispanus. Incipiens ergo a generatione inquit. Generatio est progressio a non esse ad esse. Pro cuius notitia aduerte quod pgressio dupliciter sumitur, primo pro motu locali in animali quo animal tendit per potentiam animæ motiuam de loco ad locum, & dicit motus pgressiuus secundo pro quacunque uia, qua res acquirit esse. Progressio quidem primo modo dicta, est pgressio ppria, & de ea agit in tertio de anima. secundo autem modo dicta est p similitudinem. Nã sicut animal ambulans gradit de loco ad locum, sic res dum generatur pcedit a non esse, ad esse. Nam ante generationem non est, quia si esset non generaret & post generationem est, & ideo p similitudinem quod generat dicit pgredi a nõ esse ad esse. Sed aduerte quod ly non esse & ly esse debent exponi substantialiter & non accidentaliter, ut sit sensus. Generatio simpliciter dicta est, pgressio id est uia a non esse substantiali, ad esse substantiale. Nam si esset pgressio a non esse accidentali ad esse acccidentale. Nõ distingueret ab alteratione, ut tibi manifestabitur in quinto physico.

Corruptio autem est progressio ab esse substantiali, ad non esse substantiale, nam cum opponatur generationi, contrario modo est progressio, & conuenienter dicitur progressio ab esse substantiali ad non esse, quoniam q corrumpitur est, & desinit esse, sicut ex opposito, quod generat non est, sed incipit esse per negationem de præsenti & positionem de futuro, ut tibi manifestabitur in tractatu de pro.

bationibus terminorum.

Quantum ad quartum aduerte quod augmentum & diminutio dupliciter considerantur. Primo ut fiunt in rebus animatis per potentiam animæ augmentatiuã, quæ est potentia animæ uegetatiue. Secundo ut fiunt in rebus animatis, & inanimatis siue ab extrinseco, siue ab intrinseco per additionem uel substractionem quantitatis a quantitate. Hic intendimus loqui in secundo sensu, & non tantũ in primo. Nam de primo tractatur in secundo de anima. Augmẽtum igitur in secundo sensu sic diffinitur. Augmentum siue augmentatio, est p̃existentis quantitatis additamẽtũ, quod sic ꝓbatur, quoniã augmentum est motus de minori quantitate ad maiorem, sed non potest esse motus nec terminari a minore quantitate ad maiorem nisi minori superaddat maior, ergo diffinitio est uera. Decrementum autem aut diminutio, in secundo sensu, est p̃existentis quantitatis minoramentum: & probatur sic. Decrementum est motus a maiori quantitate ad maiorem & minorẽ. Si non p̃ot esse motus nec terminari, a maiori q̃titate ad minorẽ, nisi minuat p̃exñs q̃titas, ut puta si erat q̃titas duorũ cubitorũ fiat uni⁹.

Sed aduerte quod aliquando fit augmentum in quantitate sine acquisitione alicuius partis substantiæ, ut in rarefactione, & decrementum ut in condensatione. Nam quando aqua congelatur fit decrementum in quantitate, quoniam dimensiones cõtrahũtur, & tamen nihil de substantia aquæ deperditur: & quãdo dissoluitur per calorem augetur, quoniam dimensiones prius contracte extenduntur, & tamen nihil de substantia aquæ acquiritur. Aliquãdo autem fit augmentum & decrementum cum acquisitione & deperditione alicuius partis substantiæ, ut quando augetur paries per additionem laterum & decrescit per substractionem. Vtrũ autem possit fieri augmentum & decrementum sine alteratione, manifestabitur tibi in lib. octauo physicorum.

Quantum ad quintum aduerte quod alteratio dupliciter sumitur primo pro motu ad quancunque qualitatem siue sit perfectiua subiecti, siue non, & in hoc sensu potest inueni

ri in prima & tertia & quarta ſpecie qualitatis, ſecundo pro motu ad contrariam uel mediam qualitatem, quæ comparata alteri extremo eſt ueluti cõtraria ut dicemus, & in hoc ſecundo ſenſu eſt alteratio proprie dicta, & eſt tãtum in tertia ſpecie qualitatis. Illis enim qualitatibus patitur & alterat ſubiectum tam animatum quam inanimatum, ut calefactione alteratur aqua, & animal ſecundum tactum, & de hac intendimus, hic, & ſic diffinitur. Alteratio eſt mutatio ſubiecti a qualitate contraria ut a termino a quo, ad qualitatem contrariam uel ad mediam, ut ad terminum ad quem. Pro cuius notitia aduerte quod alteratio poteſt eſſe in qualitatibus contrariis immediatis, & tunc ſemper eſt mutatio ab extremo contrario ad extremum contrarium ut ſanatio eſt mutatio ab egritudine ad ſanitatem, egrotatio uero eſt oppoſito modo. Et poteſt eſſe inter qualitates cõtrarias mediatas, & tunc uerificatur diffinitio, quod eſt mutatio a qualitate contraria ad contrariam uel ad mediam, ut patet in coloribus & ſonis, & ſaporibus & odoribus. Vnde aduerte q̃ in his contingit fieri alteratio tribus modis. Primo ab extremo ad extremum, & tunc eſt ſimpliciter a contrario cõtrarium, ut calefactio, quæ eſt a frigido ad calidum. Secundo ab extremo ad medium, quod cõparatam alteri extremo eſt uelut contrarium, ut quando mouetur aqua ab intenſo frigido ad tepidum, & dicitur tepefactio. Nam tepidum reſpectu frigidi intenſi eſt calidum, & ut ſic eſt contrarium frigido. Tertio a medio ad medium, & tunc utrunq; medium eſt ut contrarium comparatum extremo cui magis propinquat, ut quãdo mouetur corpus fuſcum ad croceum. Nam fuſcum ſe tenet ex parte nigri, croceum autẽ ex parte albi, & ideo uirtualiter eſt motus a contrario ad contrarium, licet non formaliter.

Quãtum ad ſextũ aduerte q̃d motus localis eſt duplex. ſ. rectus ut motus grauiũ & leuiũ, & ſphæricus ut motus cœli, q ſic dñt quod motus rectus, eſt ille p quẽ mobile mutat locũ & ſm totũ, & ſm partes, relinqt. n. totalr primũ locũ, & cẽdit ad aliũ, ut lapis deſcẽdẽs, & ignis aſcẽdẽs, per motũ

autem sphæricum. Non mutat mobile locum secūdum totum, quoniam semper mouetur super eodem polos, & circa idem centrum, & ideo semper manet in eodem loco secundum se totum, quoniam autem partes mutat locū quoniam una succedit alteri, & secundum quod una recedit, altera ad eundem locum succedit, ut patet in partibus rotę, quæ sibi inuicem succedunt in puncto signato in spacio. Hoc notato aduerte quod licet hic sit sermo de utraq; specie motus localis, principaliter tamen in primo sensu, & ideo sic diffinitur motus secundum locum est mutatio de uno loco in alterum scilicet secundum totum, ita quod principaliter diffinitur motus localis rectus tanquam notior nobis. Cuius signum est quod Petrus Hispa. posita diffinitione, assignat sex differentias locales, de quibus pertractat Aristoteles in secundo cœli, secundum quas uidemus mobile motu recto moueri secundum totum & partes, non autem mobile motu sphærico secundum totum. Neque enim totum cœlum magis mouetur sursum quàm deorsum, neque magis ante quam retro, & cætera aliter non esset motus cœli circa medium præcise, sed a medio ad medium, quod non conuenit mobili sphærico, ut sphæricum est, ut tibi declarabitur in primo cœli. Intelligendo ergo de motu recto principaliter sic diffinitur. Motus secundum locum, est mutatio ab uno loco ad alium.

Constat igitur tibi, quomodo sunt sex species motus, quarum notitia deseruit doctrinæ decem prædicamentorum. Nam per generationem, & corruptionem cognoscimus quomodo acquiritur & deperditur substantia, per augmentum & decrementum, quomodo acquiritur & deperditur quantitas, per alterationem qualitas, per motum, localē ubi siue locus. Rationabiliter igitur motus ponitur post prædicamentum.

Caput quintum de habere, & eius singulis modis.

IN quinto capite agendum est de habere, & hic duo uidēda sunt. Primo quot sint recitati ab Aristotele modi ipsius habere. Secundo ponetur eorum sufficientia.

Quantum ad primum aduerte, quod Aristoteles non intendit uniuersaliter & absolute numerari modos habendi, sed famosiores & magis consuetus. Vnde inquit in fine. Forte tamen & alii apparebunt modi de eo qnod est habere. Sed qui consueuerunt dici, pœne omnes numerati sunt. Numerat ergo septem modos.

Primo dicitur quis habere qualitatem, ut sor. habet scientiam, uel uirtutem, uel albedinem &c. & hoc habere nō est aliud q̄ in formari qualitate sibi inhærente siue secundum animam, siue secundum corpus.

Secundo dicitur quis habere quantitatem, ut sor. habet quantitatem bicubitalem, & Plato tricubitalem & hoc habere non est aliud q̄ extendi uel dimensionari tanta uel tāta quantitate intrinseca sibi inhærente.

Tertio dicitur quis habere ea quæ adiacent corpori, & hoc dupliciter, quia aut adiacent toti corpori, ut uestis ad protectionem, aut parti, ut anulus digito, biretum capiti, calceus pedi ad protectionem & decorem, & hoc habere constituit ultimum prædicamentum, de quo actum est supra.

Quarto dicitur quis habere membrum, ut sortes habet manum, & pedem & uniuersaliter omne totum habet suas partes, sicut arbor habet ramos, & domus fundamentum & parietem & tectum. Et hoc habere non est aliud q̄ totum ex partibus sibi debitis constare.

Quinto dicitur quis habere contentum, ut lagena habet uinum, & modius triticum, & uniuersaliter continens habet contentum, intelligendo de continentia locali & circundatiua, ut præseruetur continentia uirtualis, ut anima continet corpus, & rex regnum. Hæc enim continentia non est locatiua, sed conseruatiua tantum, & hoc habere non est aliud quam locare, aut conseruare.

Sexto dicitur quis habere possessionem ut agrum aut uineam, & hoc habere non est, aliud quam rem suam possidere.

Septimo dicitur quis haberē uxorē, & nō est aliud habere

uxorem, quam esse uxoratum, uel cohabitare familiariter cum uxore, & ideo dicit Aristoteles, hunc modum est alienißimum, id est minus proprium cæteris modis habendi. Vnde parum de eo curandum est in hoc proposito quoniā non deseruit doctrinæ pdicamētorum. Alii.n. manifeste deseruiunt. Nam primus deseruit pdicamento qualitatis. Secūdus pdicamento quantitatis. Tertius pdicamento habitus. Quartus pdicamento substantiæ. Quintus pdicamento ubi. Sextus pdicamento relationis dicitur .n. relatiue possessor ad rem possessam. Septimus autem ut per se constat, nullo modo deseruit, ideo, alienus est a psenti proposito. Non.n. hic agitur de habere nisi, ut est post pdicamentum de ratione autem post pdicamenti est secundum omnem modum suum deseruire cognitione prædicamentorum.

Quantum ad secundum aduerte quod sufficientia prædictorum modorum sic sumitur. Habere importat habitudinem habentis ad rem habitam sicut amare habitudinem amantis ad rem amatam, haberi autem sicut amari ecōuerso. Hæc autem habitudo uel est ad aliquod intrinsecū quod est de substantia eius, & sic est quintus modus, quo modo totum habet partes, quæ sunt de substantia totius, uel ad aliquod extrinsecum quo ad substantiam habentis, ita quod non est de substātia eius, & hoc dupliciter, quia illud extrinsecum a substantia habentis, uel est sibi inhærens sicut accidens uel non. Si primo mō, aut inhæret ratione formæ, & sic est primus modus, qualitas enim formam rei consequit, aut inhæret ratione materiæ, & sic est secundus modus, quātitas enim consequitur materiam, ut tibi declarabitur in septimo & octauo metaphysicæ. Si non est inhærens, hoc dupliciter, quoniam licet non sit inhærens est tamen unitum uel distās. Si unitum, dupliciter quoniam aūt est unitum ut continens & ambiens, & hic est quintus modus, aut est unitum solum, ut adiacens uel adaptatum, & sic est tertius modus. Si distans hic est septimus modus, quem dicit Aristoteles esse alienum, id est improprium, iuxta quē modum uir dicitur habere uxorem, quæ non est sibi unita nisi quo ad

actum matrimonialem, & cohabitationem. Vnde uxoratus non habitans cum uxore, non copulans se uxori, non potest dici iuxta hunc modum habere uxorem, nisi quo ad nexũ matrimonii. Hæc de postprædicamentis dicta sint.

Explicit tractatus quintus qui est de anteprædicamentis & prædicamentis & postprædicamentis, ordinatus per Reuerendum. P. Fratrem Chrisostomum Iauellum canapiciũ ordinis prædicatorum, Philosophiæ & Sacræ Theologiæ professorem. Sequitur de syllogismo simpliciter uel formaliter dicto.

Actenus perstrinximus, quæ Aristoteles tradidit in tota arte ueteri, quæ constat ex libro p̃dicamentorum, & perihermẽ. & libro p̃dicabilium, quẽ superaddidit porphyrius ut isagogicum ad librum prædicamentorum. Nunc transeundum est ad artem nouam, in qua pertractare debemus, de arte argumentandi cuius in doctrina Aristotelis quinque sunt species. Syllogismus, consequentia. Enthimema. Inductio, exemplum. Syllogismus autem diuiditur in formalem idest absolute sumptum non contractum ad aliquam materiam, in demonstratiuum: id est scientificum, in topicum, id est probabilem in sophisticum, idest fallacem & deceptoriũ. De formali pertractat Aristoteles in libro priorum, cui correspondet præsens tractatus. De demonstratiuo pertractat in libro posteriorum. Nam secundum quod innuit Aristoteles in primo priorum consideratio & doctrina de syllogismo formali, immediate & principali intentione ordinatur ad demonstrationem. Vnde inquit. Postea uero: id est postquam de syllogismo formaliter & uniuersaliter sumpto tractatum fuerit, dicemus de demonstratione, prius enim dicendum est de syllogismo quam de demonstratione eo q̃ uniuersalior est syllogismus. Nã demõstratio syllogismus q-

dem est. Non omnis autem syllogismus demonstratio. Qm̄ igitur. Syllogismi demonstratiui doctrina sequitur immediate librum p̄orum, ideo post p̄sentem tractatum, disponemus tractatum de syllogismo demonstratiuo cui correspōdebit li. posteriorum Aristotelis, licet aliter ꝓposuerimus in p̄ncipio huius compendii. Deinde si Deus Optimus auxiliatus nobis fuerit formabimus trac. de syllogismo topico, postremo de syllogismo Sophistico.

In p̄senti igitur trac. acturi de syllo. formal'r, & non cōtracto ad aliq̄ materiam diuidemus ip̄m ī sex capita p̄ncipalia.

In primo agendum est de præcognoscēdis, sine quorum præcognitione impossibile foret tradit ueram & completā doctrinam de arte syllogizandi.

In secundo agendum est de prima figura, & singulis eius modis.

In tertio agendum est de secunda figura & singulis eius modis.

In quarto agendum est de tertia figura, & singulis eius modis.

In quintum agendum est de coniugationibus in utilibus ad mentem Aristotelis.

In sexto trademus r'las gn̄ales defensiuas modoꝝ recte & utiliter concludentium, & p̄cipue in p̄ma & secunda figura.

Caput primum de præcognoscendis.

IN cap. primo agendum est de his, quorum p̄cognitio necessario requiritur ad consequendam ueram & completam artem syllogizandi. Sunt autem quinque p̄mo cum syllogismus sit quoddam totum constans ex ꝓpositionibus & terminis, agendum est de ꝑtibus eius ꝓpinquis & remotis inuestigando quid sint & quot requirantur, secundo agēdū est de p̄ncipiis regulatiuis syllogismi, ꝑ quæ sciemus syllogismum utilem, & inutilem, tertio diffiniendus est syllogismus ut syllogismus est & singulæ diffi. partes declarandæ, quarto agendum est de forma syllogismi, quinto agendum est de sufficientia trium figurarum syllogismi, ita ꝙ nō sunt nisi tres ordinarie, & non possunt esse plures efficaciter &

uniuersaliter concludentes.

Quantum ad p̃mum aduerte quod in omni toto materiali considerando ꝓcedere possumus uia constructiua, & uia resolutiua. In constructiua quidem incipimus a ptibus remotis & simplicioribus, & deuenimus ad ptes ꝓpinquas compositas ex remotis, & ex ꝓpinquis debite dispositis constituitur totum, ut patet in arte ædificandi nam artifex intendẽs construere domum, p̃mo parat lapides idoneos secundo ex eis sic uel sic ordinatis, construit fundamentum & parietes tertio ex his debite approximatis & figuratis, facit constare domum. In uia autem resolutiua, ꝓcedimus modo opposito. s. a composito ad simplicia. Nam qui destruit domum, resoluit domum in tectum & parietem & fundamentum, destructiue. i. redigit tectum in tegulas separatim, & in ligna & in tabulas, & in clauos. Parietes aũt ex fundamentum redigit in lapides sparsim & separatim. Hic p̃misis aduerte ꝙ syllogismus est quoddam totum constans ex terminis & ꝓpositionibus: ut tibi declarabitur infra, ergo in consideratione eius ꝓcedere possumus a ptibus ad totum uia constructiua, & econuerso uia resolutiua. Primo modo ꝓcessimus in 2. & 3. tracta. ubi actum est de terminis constitutiuis orõnis & ꝓpositionis, & de ꝓpositione ut ordinatur ad constitutionem syllogismi, sicut lateres ordinantur ad parietem componẽdum, & paries ad domum, utpote partes domus remote & ꝓpinque, secundo autem modo ꝓcessuri sumus hic ad mentem Aristo. Vnde sicut in uia compositiua, incipimus a ptibus simplicibus & remotis & deueniemus ad ptes ꝓpinquas, & a ptibus ꝓpinquis ad ipsum totum ita opposito modo ꝓcedimus in uia resolutiua. Cum igitur pars ꝓpinqua & immediata sit ꝓpositio, remota autem sit terminus, incipiemus p̃mo a ꝓpositione assignando quid sit, & quot requirãtur ad syllogismum. Deinde dicemus de termino quid sit, & quot requirantur ad constitutionem ueri syllogismi. Hoc enim ordine processit Aristoteles in primo priorum.

Quantum ad ꝓpositionem aduerte ꝙ Aristot. in primo p̃orum sic diffinit eam ꝓpositio est oratio affirma. uel nega.

alicuius de aliquo.Et sic debet intelligi.Propositio est oratio .i.perfecta indicatiua in qua pdicatur aliquod prædicatum de aliquo subiecto affirmatiue:ut homo est animal uel negatiue:ut homo non est asinus.Et aduerte quod Petrus hispa. addidit,uel alicuius ab aliquo:ut sit sensus clarior . Nam in affirmatiua pdicatur pdicatum de subiecto attributiue.In negatiua autem prædicatur remotiue.Et ly designat attributiue,& ly absignat remotiue.

Sed dices.Cum unius rei sit tantum una uera & sufficiens diffinitio,quare Aristoteles dat de propositione duas diffinitiones?Vnam enim dedit in libro perihermenias,dicens q est oratio uerum uel falsum significans. Alteram autem in primo priorum,quam hic assignauimus.

Respondetur quod unius rei est tantum una diffinitio cõsiderate sub una & eadem rationem. Si autem consideretur secundum diuersam rationem non inconuenit eam diuersimode diffiniri.Vnde in proposito Aristoteles dupliciter cõsiderauit proponem . Primo inquantum enunciat rem sicut est, uel aliter quam sit, & sic diffiniuit eam in libro periher. per significare uerum uel falsum,secundo inquantum componit syllogismum & ponitur pro conclusione pbanda, vñ dr propõ,quia pro conclusione ponitur,& dr pmissa,quia pmittitur conclusioni,& sic diffinitur in primo priroum per affirmatiuam aut negatiuam orationem de aliquo.

Sed dices.Quare in primo priorum, non diffinit eam per uerum & falsum sicut in libro periher.

Respondetur . Quia in lib.priorum tractatur de syllogismo formali,qui abstrahit a ueritate & falsitate ppositionũ & conclusionis nam dummodo fiat syllogismus secundum debitum modũ & figuram est ualidus de forma, et q pmisse & cõclusio sint false ut patet hic,oĩs homo est asinus. Oĩs æquus est hõ,ergo oĩs æquus est asinus.Argumentum est in barbara,& est uerus de forma licet nõ de materia. Non aũt abstrahit ab affirmatiõe & negatione, qm ut dicemus infra, necesse est utrãq pmissarum aut saltem alteram esse affir.Et si altera pmissarum fuerit nega.necesse est conclusionẽ fore

negatiuam. Et ideo rationabiliter Aristoteles cōsiderans hic propositionem inquantū est pars propinqua syllogismi diffinit, diffinit eam per orationem affirm. aut negat. et nō per uerum aut falsum.

Viso quid sit propositio ut componit syllogismum, declarandum est ex quot propōnibus de necessitate cōponitur. Tu igitur aduerte ꝙ si conclusio esset intrinseca syllogismo & de essentia eius tres essent necessarie. s. duæ præmisse & cōclusio. Silr si syllogismus non distingueretur a consequentia duæ sole sufficerent quæ uocantur añcedens & cōsequens uerum quia ut dicemus infra declarantes diffinitionem syllogismi, conclusio secundum unam opinionem est extrinseca a syllogismo, & ab eo distinguitur specie consequentia, ideo duæ sufficiunt, quarū ꝑma dr̄ maior, & secunda minor, ut tibi manifestum erit infra & q̃uo tres termini duas propōnes constituunt. Tenentes aūt conclusionem esse de essentia syllogismi ponunt ipsum constare ex tribus propositionibus.

Quantum ad terminum aduerte ꝙ Arist. cōsiderans ipm non inq̃tum constituit propōnem, sed inq̃tum in ipsum ultimate resoluitur sic diffinit ipsum in lib. primo priorum. Terminus est in quem resoluitur propō, ut prædicatū & de quo prædicatur. i. subiectum. Nam sicut domus resoluitur imediate in fundamentum & parietem &c. fundamentum autē & paries imediate ac ultimate in lateres, sic syllogismus immediate resoluitur in propōnes & ille ultimate in terminos ideo cōuenienter dr̄ ꝙ terminus est in quem &c. Sed aduerte ꝙ hic non sumit terminum in illa vl̄itate, ſm q̃ de eo locuti sumus in secundo trac. ubi famosiores eius diuisiones assignauimus, sed hic se restringit ad terminum categoremaāticum, & tandem ad nomen & uerbum prout possunt cōponere propōnem ut subiectum & ꝑdicatum & in ipsa resolui. Et sic ab hac diffinitione termini, excluduntur termini consignificatiui, & signa vl̄ia & particularia, & breuiter omnes termini, qui per se sumpti, non possunt esse subiectum aut ꝑdicatum in propōne componente syllogismum. Quot autē modis sumatur terminus in uia Aristotelis, iam diximus in-

trac.ſecundo uide tu illic nec eſt ratio repetendi.

Viſo quid ſit terminus,ut ingreditur propoſitionem cõponentẽ ſyllogiſmum & in quem ipſa propõ reſoluitur, declarandum eſt ex quot terminis cõſtat ſyllogiſmus formalis. Tu igitur aduerte ꝙ ſicut duæ propõnes requirũtur.ſ maior & minor,ſic & tres termini in quos duæ propõnes réſoluuntur,quorum p̃mus dr̃ medius terminus ſecundus dr̃ maior extremitas,tertius minor extremitas , quare autem ſic uocantur,& q̃uo diuerſimode ſituati conſtituunt tertias ſyllogiſmorum figuras,dicemus infra.Pro nunc ſupponendũ eſt tres terminos ſufficere,qui tamẽ duas propõnes non cõſtituerẽt,niſi unus eorum & eſt ille qui uocatur medium bis ſumeretur ita ꝙ aſſumitur in maiori & minori propõne per replicationem . Nam cum duæ ſint propõnes componentes ſyllogiſmum,& quælibet earum habeat proprium p̃dicatũ & ſubm,neceſſe eſt duas propõnes conſtare ex quatuor terminis,aut ex tribus ex quibus unus gerat vicem duorum & hic eſt medius terminus,ut ſic arguatur.Ois homo eſt aĩal, ſortes eſt homo ergo ſortes eſt aĩal . Conſtat ꝙ ly homo gerit uicem duorum.Eſt.n.ſubiectum in maiori, & prædicatũ in minori.Quare autem tres termini requirantur & nõ plures nec pauciores,& quare uocentur maior & minor extremitas & medium dicemus infra pro nunc tibi ſufficiat ſcire, quid ſit pars materialis cõpoſitiua ſyllogiſmi formalis tam propinqua quam remota,& quot ſint ex neceſſitatem.

Quantum ad ſecundũ.ſ.p̃ncipia regulatiua ſyllogiſmi aduerte ꝙ Ariſt.in p̃mo priorum,duo aſſignat.ſ.dici de omni & dici de nullo , & per dici de omni regulantur ſyllogiſmi affirmatiui,& per dici de nullo,regulantur negatiui. Et aduerte ꝙ Ariſ. in p̃mo priorum declarans quid ſit dici de omni inquit.Dicimus autem de omni prædicari,qñ nihil eſt ſumere ſubiecti,de quo non dicatur alterum . Et intendit ꝙ dici de omni eſt qñ nihil eſt ſumere ſub ſubiecto,de quo non dicatur prædicatum.Et hic ſeruatur in omni ꝓpoſitione vl'i affirmatiua ſub cuius ſubiecto licet deſcendere diſtributiue . Et hoc principium æquipollet huic maxime . Quicquid

dicitur de subiecto distributo, dicitur de quolibet sumpto sub subiecto pro quo facta fuit distributio, ut in ista. Omnis homo est risibilis, & isti sunt omnes homines, ergo iste & iste & iste & sic de singulis est risibilis. Declarans autem Aris. quid sit dici de nullo inquit. Et de nullo sim'r. Et intendit quod dici de nullo est quando nihil est sumere sub subiecto, a quo non remoueatur praedicatum. Et hoc principium aequipollet huic maxime. Quicquid remouetur siue negatur a subiecto distributo, negatur ab omni contento sub tali subiecto. Et id seruatur in omni vli negatiua ut in ista. Nullus homo est lapis et isti sunt omnes homines, ergo nec iste nec iste etc. est lapis. Et isti descensus distributiui affirmatiui & negatiui manifesti tibi fient in tracta. de suppositionibus. Cõstat igitur tibi quid sit dici de omni, & dici de nullo.

Sed aduerte ut scias quõ haec duo pncipia sufficienter regulant syllogismos, quod indigent tribus limitationibus primo non regulant per se & immediate nisi syllogismos perfectos, qui fiunt per quatuor modos primae figurae, eo quod non reducuntur ad alios, syllogismos autem concludentes indirecte & secundae & tertiae figurae, nõ regulant nisi prius reducantur ad quatuor primos primae figurae. Vnde Aristoteles in primo priorum antequam tradere duo principia regulatiua, distinxit syllogismum in perfectum & imperfectũ deinde dedit praedicta duo principia regulatiua perfectorũ. Postea subiunxit unum principium regulatiuum imperfectorum. s. conuersionem ppõnum. Nam ut tibi manifestabitur infra, modi concludentes indirecte, & modi secundae ac tertiae figurae reducuntur ad quatuor pmos per conclusionem simplicem aut per accidens. Qui reducti regulãtur per dici de omni & de nullo sicut & quatuor primi.

Scdo nõ regulãt nisi syllogismos factos ad ĩtellectũ & nõ ad sensũ, & uoco syllogismũ ad ĩtellectũ, in quo mediũ ẽ vle ad sensum aut in quo mediũ ẽ singulare tãtũ singulariter ut est syllogismus expositorius, cuius pmisse sunt duae singulares, & ideo ibi nõ est dici de oĩ nec de nullo. In syllogismo aũt facto ad intellectũ, necesse ẽ aut utrãq; praemissarũ aut

alteram esse uniuersalem affirmatiuam aut negatiuam, quoniam ut tibi manifestabitur ex puris particularibus idefinitis aut singularibus, non fit syllogismus ualidus ad intellectum, ex consequenti ergo necesse est in omni syllogismo ad intellectum seruari dici de omni aut de nullo.

Tertio alio modo seruatur dici de omni & de nullo in syllogismo concludēte in materia necessaria & remota, & alio modo concludente in materia contingenti. Nam primo modo seruatur de omni & de nullo absolute. s. pro omni differētia temporis. In materia enim necessaria prædicatum semper conuenit subiecto etiam remoto esse existentiæ subiecti. Vnde hæc est uera. Adā est homo, est animal, est substantia &c. secundo autem modo non seruatur de omni & de uullo, nisi pro exigētia temporis, puta pro tempore præsenti in quo subiectum existit, quoniam prædicata contingentia non uerificantur de subiecto, nisi cum consistentia subiecti. Vnde hæc nō est uera nisi pro hominibus existētibus. Omnis homo currit. Hæc autem est semper uera. Omnis homo est animal, ut tibi alias declarabit. Ex his ergo sequitur, quod si quis arguat sic. Omnis homo currit adam est homo, ergo adam currit. Non ualet, quoniam in maiori non uerificatur de omni nisi pro hominibus existentibus, in minori autem sub homine sumitur Adam, prout homo sumitur absolute, & non solum pro tēpore præsenti. Vnde magis ample sumitur homo in minori quam in maiori, ideo non sequitur argumentum. Nam dicemus in regulis generalibus defensiuis syllogismorum, quod oportet terminos teneri æque ample, & æque stricte in præmissis & in conclusione, aliter sequitur multiplex error. His igitur limitationibus obseruatis, inuenies quod prædicta duo principia sufficienter regulant syllogismos.

Quantum ad tertium. s. quid sit syllogismus formaliter sumptus aduerte quod Arist. in primo priorum sic diffinit. Syllogismus est orō in qua positis quibusdam aliud quidem ex necessitate contingit, quam diffinitionem Petrus hisp. magis explicās inquit. Syllogismus est orō, in qua quibusdam positis & cōcessis, necesse est aliud accidere, per ea quæ posita sunt & concessa.

Primo dr̄ oratio,& ponitur loco generis,qm̄ magis cōis est. Nam omnis syllogismus est oratio, sed non econuerso. Sed aduerte quod nō est oratio una categorica. Constat.n. ex duabus præmissis,quarum utraq; ut in pluribus est categorica. Vnde respectu categorice, uerius diceretur quod est orationes.s.maior ordinate in modo & in figura, quā quod sit oratio. Vt igitur scias qūo est oratio aduerte quod hic ē duplex opinio. Quidam dicunt quod est oratio non simpl̄r dicta,sed est orō argumentatiua,quæ complectitur duas categoricas debite dispositas in modo & in figura,& sic syllogismus est una oratio complexiue sed est duæ orationes separatim accepte. Quidam autem dicunt quod est una oratio non categorica ut patet sed hypothetica complectēs plures categoricas coniunctas,ut p̄ncipales partes sui. Quæ autem hypothetica sit,an copulatiua,an conditionalis ē duplex sententia. Quidam dicunt quod est copulatiua, qm̄. Ma.& minor debent coniungi per coniunctionem copulatiuam, ut sic arguendo in barbara. Omne animal est substantia,& omnis homo est animal ergo omnis homo est substantia. Quidam vero dicunt quod est hypothetica rationalis,qm̄ maior & minor coniunguntur cum conclusione per hanc coniunctionem ergo. Rationalis autem reducitur ad conditionalem ut docuimus in trac. tertio. Siue autem teneas primā sententiam siue secundam constat quomodo syllogismus est oratio & non orationes.

Secundò dicitur in qua quibusdam positis id est duabus præmissis.s.maiore & minore,bene ac debite ordinatis in modo est in figura ut declarabitur infra.

Tertio dicitur & concessis. Aduerte quod Aristoteles non ponit hanc particulam sed Boetius eam addidit,& Petrus hisp. imitatus est Boetium. Ratio autem,p̄pter quam Aristoteles non posuit.sed Boetius est hæc, quoniam Aristoteles diffinit syllogismum simpliciter prout ordinatur ad syllogismum demonstratiuum. Boetius autem ipsum diffinit ut ordinatur ad syllogimum dialecticum siue probabilem. Distinguitur autem demonstrator a dialecti-

eo in hoc,quod demonstrator non petit ab eo contra quem arguit,an concedat præmissas antequam conclusionem inferat,sed simpliciter eas ponit,quoniam procedit ex necessariis,& de necessitate concludit. Dialecticus autem quoniã nõ ex necessariis sed ex probabilibus procedit,quæ possunt negari antequam concludat præmissas positas in modo & in figura,petit ab eo contra quem arguit an cõcedat eas,qm̃ si non concedit concludere non poterit. Respectu ergo syllogismi dialectici efficacis dicitur in diffinitione,in qua quibusdam positis & concessis.

Quarto dicitur necesse est. Aduerte quod per hoc distinguitur syllogismus ab exemplo,quod solam habet probabilitatem ut dicit Aristote. in primo posteriorum, eo quod sit argumentum rhetoricum id est suasiuum & non ultra, & ideo ex eo non ex necessitate infertur intentum.

Quinto dicitur aliud accidere. Aduerte quod ly aliud stat pro conclusione,ac si dicat,syllogimus est oratio hypothetica siue argumentatiua,in qua præmissis debite positis & cõcessis de necessitate conclusio sequitur, quæ est distincta a duabus præmissis.

Sed hic sunt duo dubia primum est circa ly aliud, secundum est circa ly necesse.

Circa ly aliud dubitatur quõ conclusio sit aliud a præmissis,cum componatur ex eisdem terminis,ex quibus præmisse,excepto medio ut tibi manifestabitur infra. Item si ita est aliud quod non sit de essentia syllogismi.

Respondetur,si conclusio consideretur quo ad materiam qui sunt termini componentes non est aliud a præmissis,ut argumentum probat,si autem quo ad formam,sic est aliud nam maior & minor extremitas non compon͂ut præmissas nisi assumantur cum medio,& dispon͂atur in debito modo & figura. Cõponunt autem conclusionem relicto medio & ideo conclusio est tertia propõ realiter & essentialr̃ distincta a duabus præmissis,& qm̃ Aristo. cõsiderauit conclusionem quo ad formam,ideo dixit eam esse aliud.

Quantum ad illud,utrum ita sit aliud quod non sit de es-

ſentia ſyllogiſmi aduerte quod ibi ſunt duæ ſniæ. Vna tenet partem negatiuam, cuius rō eſt, quia remota cōcluſione, adhuc remanet ſyllogiſmus perfectus in ſpecie ſua, remanet.n. in debito modo, & debita figura, cum ibi ſit debita diſpoſitio trium terminorum & duarum propōnum ut diſponuntur in barbara & celarent &c. ergo concluſio non eſt de eſſentia ſyllogiſmi, ſed potius ſequens neceſſario ad illum. Altera autem tenet partem affirmatiuam cuius ratio eſt, quia ſyllogiſmus eſt conſequentia formalis, eſt enim oratio hypothetica rationalis in qua coniunguntur tres categoricę per notam illationis.ſ. per ergo aut igitur. In omni autem ꝯña formali requiruntur eſſentialiter antecedens & ꝯñs. Antecedens autem ſunt duæ præmiſſe & conſequens eſt concluſio illata per nota illatiuam, ergo concluſio eſt de eſſentia ſyllogiſmi, & qm̄ hæc ſententia eſt probabilior, ideo tenenda eſt, nec obſtat, quod dicit Ariſt. neceſſe eſt aliud, id eſt concluſionem ſequi, non enim intendit concluſionem eſſe aliud a ſyllogiſmo, ſed aliud a præmiſsis, modo præexpoſito. Ad argumentum autem alterius opinionis negatur antecedens, ad probationem dico quod probat ſeruari omnia quæ requirūtur, ad uerum antecedens requiſitum in ſyllogiſmo inquantum eſt conſequentia formalis, ſed nō ſeruantur omnia quæ ad totum ſyllogiſmum requiruntur, niſi ex præmiſsis ut ex antecedente, inferatur concluſio ut conſequens requiſitum ad perfectam conſequentiam.

Circa ly neceſſe dubitatur, quia aliquando concluditur cōcluſio contingens ut hic. Omnis homo currit. Sortes eſt homo, ergo ſortes currit, aliquando concluſio imposſibilis, ut hic. Omnis homo eſt aſinus. Sortes eſt homo, ergo ſortes eſt aſinus. Sed contingens & imposſibile non neceſſario ſequitur. Quod enim neceſſario ſequitur, neceſſarium eſt, ſed nec contingens nec imposſibile eſt neceſſarium ergo nō eſt uerū quod ſemper ſit neceſſe concluſionem ſequi niſi qn̄ concluſio eſt neceſſaria, & ſyllogizatur ex præmiſsis neceſſariis.

Reſpondetur. Hoc dubium ſoluitur per diſtinctionem de neceſsitate conſequentiæ & ꝯñtis, concludit qdem argm̄ de

necessitate consequentis, sed non consequentie & de hac intendimus in diffinitione syllogismi. Quid autem sit utraque necessitas, & quo modo differāt, tetigimus in trac. tertio loquentes de conditionali, de qua diximus in quo sensu omnis conditionalis sit necessaria, & omnis falsa impossibilis. Constat igitur tibi quid syllogismus formaliter sumptus, & aduerte quod omnes particule diffinitionis præter primam ponuntur loco differentie, ut scilicet distinguatur syllogismus ab aliis argumentationis speciebus, ut a consequentia enthimemate inductione exemplo & conuersione. Quid sit cōsequētia, manifestabitur tibi ī trac. de cōsequentiis. Enthimema autem est syllogismus truncatus in quo tacita altera præmissarum & pcipue minore, infertur statim cōclusio, ut hic. Omnis homo est animl, ergo sortes est animal, tacetur autem minor. s. sortes est homo. Inductio uero est progressus a particularibus sufficienter numeratis, ad vl'e concludendum, ut hic. Iste homo & iste & iste, & sic de singulis est bipes, ergo omnis homo est bipes. Exēplum uero est qd' singulariter propositum, aliud singulare ostendere contēdit per aliquod simile in utroq; repertum ut hic. Decet Carolū imperatorem obliuisci iniuriarum, sicut & Cæsarem decuit. Omnes autem huiusmodi argumentationes differunt a syllogismo, qm̄ aut in eis non ponuntur plures præmisse aut si ponuntur non disponuntur in modo & in figura.

Quantum ad quartum aduerte quod sicut est duplex materia syllogismi scilicet propinqua ut propositio, & remota ut terminus sicut declarauimus, sic duplex est eius forma scilicet propinqua & remota, propinqua quidem est modus ut barbara celarent. Remota autem est figura, ut pma figura uel secunda &c. Modus autem est ordinatio duarum præmissarum scilicet maioris, & minoris secundum debitā qualitatem & quantitatem. Debita autem qualitas est, quod utraque sit affirmatiua, uel saltem altera quoniam ex puris negatiuis, non sit ualidus syllogismus. Nam quādo ex præmissis ueris concluditur conclusio falsa Non est ualidus syllogismus. Contingit autem ex præmissis negatiuis uerī

concludi falsum ut hic. Nullus homo est lapis. Nullus iaspis est homo ergo nullus iaspis est lapis. Constat p̃missas esse ueras, conclusionem autem falsam, ergo ex puris negatiuis est in ualidus syllogismus. Debita uero quãtitas est quod utraq; p̃missarum sit uniuersalis uel saltem una quoniam ex puris particularibus indiffinitis, & singularibus nihil sequitur. Cõtingit enim ex puris particularibus ueris concludi falsum: ut hic animal est asinus, homo est animal, ergo homo est asinus ergo &c. Præterea ad debitam quantitatem spectat q̃d si aliqua præmissarum fuerit particularis, conclusio sit particularis, non tamen oportet esse econuerso. Nam contingit conclusionem esse particularem, & tamen utraq; præmissarum est uniuersalis ut patet in baralip. & in darapti, & in felapton. Ratio autem huius regulæ est quia talis debet esse unio maioris & minoris extremitatis in conclusione, qualis fuit in medio. Sed quando altera præmissarum est particularis, unio cum medio est particularis ut patet in darii & ferio ex parte minoris, ergo & in conclusione unio extremitatum debet esse particularis. Præterea, ad debitam qualitatem spectat, quod si altera præmissarum fuerit negatiua, conclusio sit negatiua & econuerso: cuius regulæ ratio est: quia unio uel separatio extremitatum in conclusione sequit unionem cum medio uel separationem a medio in præmissis. Sed quando una præmissarum est affirmatiua & altera negatiua duæ præmissæ separantur in medio, ex eo quod una coniungitur medio a quo alia separatur ergo oportet illas extremitates separari ab inuicem in conclusione, & sic conclusionem esse negatiuam.

Figura autem est debita ordinatio trium terminorum. f. maioris extremitatis, & minoris, & medii secundum subiectionem & prædicationem. Quæ quidem ordinato, consistit in hoc quod medium sumatur cum maiori extremitate in præmissa prima, quæ dicitur propositio maior. Deinde sumatur cum minori extremitate in premissa secunda, quæ dicitur propositio minor. Deinde excludatur a conclusione. Neq; enim medium potest intrare cõclusionem aliter cõ-

clusio non differret ab altera præmissarum. Nam si medium in conclusione coniungeretur cum maiore extremitate, nõ differret conclusio a propositione maiori, & si coniungeret cum minori, extremitate, non differret a propositione minori, ut ergo seruetur differentia inter præmissas & conclusionem medium excludendum est a conclusione. Constat igitur quæ sit forma syllogismi propinqua & remota.

Quantum ad quintum aduerte antequam descendamus ad specificam considerationem figurarum & modorum cuiuslibet figuræ inuestigãdum est quot sint ualide syllogismorum figuræ. Et hic inuenio duas sententias, quarum una est Arist. in. 1. priorum. Secunda attribuitur Galeno.

Secundum Aristotelem sunt tantum tres quoniam cum figura sit ordinatio siue dispositio trium terminorum secundum debitam subiectionẽ & prædicationem, quorum principale est medium, tot erunt ualide syllogismorum figuræ quot modis contingit debite uariari medium secundum subiectionem & prædicationem in utraq; præmissarum. Hæc autem uariatio contingit fieri utiliter tribus modis. primo contingit medium subiici in propositione maiori, & prædicari in propositione minori, & sic constituitur prima figura sic arguendo. Omnis homo est animal. sor. est homo, ergo sor. est animal. secundo contingit mediũ prædicari in utraq; præmissarum, & extremitates subiici, & sic constituitur secunda figura sic arguendo. Nullus lapis est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis. tertio contingit medium subiici in utraq; præmissarum, & extremitates p̃dicari, & sic constituitur tertia figura, sic arguẽdo. Quoddam animal non est homo omne animal est substãtia, ergo quædam substantia non est homo, & cum secundum Arist. non possit pluribus modis, uariari medium utiliter & uniuersaliter, ita q; syllogismus ualeat in omnibus consimili forma arguendi retenta, ut declarabitur, sequitur quod tãtum tres sunt syllogismorum figuræ.

Secundum Galenum autem tribus p̃dictis additur quarta, in qua medium p̃dicatur in maiori, & subiicitur in mino-

ri sic arguendo, omnis homo est aīal, omne animal est suba, ergo omnis homo est substantia. Sed hæc regula non est necessaria, quoniam equipollet regulæ antepredicamentali in qua dictum est ad mentem Aristotelis. Quando alterum de altero prædicatur. Quicquid prædicatur de prædicato, p̄dicatur de subiecto, & in antepredicamentis assignauimus limitationes eius, ne contingat error. Vide tu illic, & ideo non est opus addere quartam, tres ergo cum prædicta regula antepredicamentali sufficiunt. Hæc de præcognoscendis pro acquirenda doctrina syllogismi forma. dicta sint, & hic terminatur caput primum.

Cap. secundum de prima figura & singulis eius modis.

IN secundo capite agendum est de prima figura, de qua tria uidenda sunt. primo an sit perfectior uel imperfectior secunda & tertia, secundo assignandæ sunt regulæ obseruandæ in prima figura, ne circa eam contingat error ī arguendo. tertio agendum est de singulis eius modis tam directe quam indirecte concludentibus.

Quantum ad primum aduerte quod ut diximus in capi. p̄cedenti prima figura est in qua medium subiicitur in ma. & p̄dicatur in minori. Cuius p̄fectio sup̄ secundam & tertiā & præcipue quoad quatuor primos modos directe concludentes ostenditur ex tribus primo ex eo quòd p̄ eam concluduntur omnia conclusionum genera scilicet affirmati. & uniuersalis ut in barbara, & negati. uniuersalis, ut in celarēt, & parti. affir. ut in darii, & parti. nega. ut inferio. In secunda autem figura non concluduntur nisi uniuersalis negatiua & p̄ticularis negatiua, ut tibi manifestabitur. In tertia autem non concluditur uniuersalis sed tātum p̄ticularis affirma. & nega. Quoniam igitur in prima concluduntur omnium cōclusionum genera, merito p̄fectior est. Vnde ut ostēdemus in trac. de syllo. demonstratiuo, est magis scientifica, & p̄cipue quia p̄ illam tantum concludimus cōclusionem uniuersalem affirmatiuam, de qua p̄prie est scientia, quæ de uniuersalibus. secundo est p̄fectior ex p̄te medii. Nam solum in p̄ma figura medius terminus mediat inter maiorē & minorē

extremitatem & coniungit eas, ita quod & positione siue situ & coniunctione est uere medium. In secunda autem figura & tertia non est medium positione inter extremitates cũ in secunda prædicetur in utraq; p̃missarum, & in tertia subiiciatur. Est autem medium solum quo ad coniunctionem. Nã maior & minor extremitas in secunda figura coniunguntur in uno p̃dicato quod est medium & in tertia coniunguntur in uno subiecto, quod similiter est medium, ex parte ergo medii termini prima figura est perfectior, tertio est perfectior ex eo quod quatuor primi modi. Non reducuntur ad priores, sed omnes alii secundæ & tertiæ figuræ & quinque indirecte concludentes reducuntur ad quatuor primos primæ figuræ ut tibi manifestabitur. Constat ergo quomodo ex tribus causis est perfectior, & ideo merito ponitur primo loco.

Quantum ad secundum aduerte quod duæ generales regulæ obseruandæ sunt in prima figura quo ad quatuor primos modos directe concludentes.

Prima est. In prima figura minore existente negatiua, nihil sequitur, id est non fit ualidus syllogismus formalis, qui teneat in omnibus seruato tali modo arguendi. Cuius ratio est, quia contingeret ex præmissis ueris concludi falsum, ut hic omnis asinus est animal. Nullus homo est asinus ergo nullus homo est animal. Constat præmissas esse ueras: & conclusionem falsam. Diximus autem supra quotiens ex ueris concluditur falsum, esse inualidum modũ arguendi, eadem regula seruãda est in omnibus modis tertiæ figuræ: ut tibi declarabitur.

Secunda est. Maiori existente particulari indefinita uel singulari in prima figura, nihil sequitur, id est inualidus est syllogismus, ratione supradicta, ut hic. Quoddam animal est homo. Omnis asinus est animal, ergo omnis asinus est homo. Constat præmissas esse ueras, & conclusionem falsam, ergo est inualidus syllogismus, eadem regula obseruanda est in secunda figura ut tibi declarabitur quo ad omnes modos. Dixi notanter quo ad primos quatuor modos concludentes directe quoniam istæ regulæ non sunt necessariæ in

modis

indirecte.Nam in fapesmo,minor est negatiua, infrisesomo rum maior est particularis.Quid autem sit directe,& indirecte concludere,dicemus in sequentibus.

Quātum ad tertium aduerte quod modi expresſi ab Aristotele in primo priorum & ut principales ac naturaliter cōcludentes sunt quatuor: scilicet.

Barbara. Quibus Boetius in lib.de syllogismo categori-
Cœlaren. co ex autoritate Theophrasti & Eudemi,& as-
Darii. sensu Porphyrii, addidit quinque modos con-
Ferio. cludentes indirecte,unde Boetius in prædicto

suo libro inquit. Quatuor primos modos in analiticis suis: .i.in lib.1.priorum posuit Arist.Cæteros uero quinq; Theophrastus,& Eudemus addiderūt,quibus Porphyrius uir grauisſime authoritativsisus ē cōsensiſſe.Sūt aūt isti qnq;modi.

Baralipton. Tu tamen aduerte quod Theophrastus, & Eu-
Cœlantes. demus,non fuerunt primi inuentores modo-
Debitis. rum omnium concludentium indirecte. Nam
Fapesmo. Aristoteles in primo priorum , manifeste po-
Frisesomo nit quartum,& quintum: scilicet fapesmo , &
rum. friſeſomorum.Sic enim inquit. Cum autem p̄

dicatiuus,& p̄uatiuus, & uniuersaliter sumptus priuatiuus, semp̄ syllogismus fit minoris extremitatis . ad maiorem ut si a quidem omni.b uel alicui,b autem nulli c, conuersis p̄positionibus necesse est c alicui a non inesse.Similiter antem & in aliis figuris.Semp̄ enim p̄ cōuersionem fit syllogismus & intendit Aristoteles quod quando una p̄positio : scilicet maior est uniuersalis affirmatiua altera uero : id est minor uniuersalis negatiua,erit syllogismus concludens minorem extremitatem de maiore in prima figura, & hoc est indirecte concludere.Nam sicut directe concludere , est maiorem extremitatem p̄dicari de minore in cōclusione, sic indirecte concludere est minorem extremitatem p̄dicari de maiori ī conclusione.Hoc autem quod dixit Aris. fit in fapesmo.Sic enim arguit, omnis homo est animal , nullus asinus est hō, ergo quoddam animal non est asinus . Constat quod maior ē vl̄is affir.& mi.uniuersalis neg. & cōclusio p̄ticularis neg.

indirecta ergo Aristoteles posuit fapesmo. Item dicit quod quando una præmissarum:id est ma. est particularis affir. & altera:id est mi. uniuersalis neg. erit syllogismus concludens minorem extremitatem de maiori in prima figura, ex cõsequenti concludet indirecte, & hoc fit in frisesomorum sic enim arguitur. Aliqua uirtus est bona, nullum uitium est uirtus, ergo aliquod bonum non est uitium, ergo Aristoteles posuit frisesomorum, ex quinq; ergo modis primæ figuræ concludẽtibus indirecte, duos habemus ab Aristotele, alios autem tres aduertere potuerunt Theophrastus & Eudemus quod innuit Boetius ubi supra. Sic enim iquit. Hoc quod nuper diximus in secũdo priorum analyticorum libro, ab Aristotele monstratur. Quod soli Theophrastus, & Eudemus principium capientes, ad alios in prima figura syllogismos adiiciendos animum adiecere. Licet ergo Aristoteles, oẽs modos indirecte concludentes non expresserit uirtualiter tamen ab eo processerunt.

Descendentes igitur ad singulos modos aduerte prius ꝑ uniuersali intelligentia omnium modorum primæ, & secundæ, & tertiæ figuræ, quod continentur his uersibus.

Barbara, Cœlarent, Darii, Ferio, Baralipton,
Cœlantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum,
Cæsare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti,
Felapton, Disamis, Datisi, Brocardo, Ferison.

In omnibus his modis continetur aliqua ex his quatuor uocalibus a e i o. A signat uniuersalem affir. e uniuersalem neg. i particularem affir. o particularem neg.

Omnes isti modi continent tres syllabas, prima signat ꝑpositionem maiorem, secunda minorem, tertia conclusionem, si quis autem modus continet quatuor syllabas ut Baralipton, uel quinque ut frisesomorum, tantum tres primæ deseruiunt, aliæ autem sunt ꝓꝓ complementum uersus.

Quatuor ṗmi ṗmæ figuræ incipiunt ab his literis b c d f, & omnes sequentes tam ṗmæ, quam secundæ tertiæ figuræ incipiunt ab eisdem, & denotatur quod incipiẽtes a b, reducuntur ad Barbara, & incipientes a c ad cœlarent, & incipiẽ

tes a d ad Darii, et incipientes ab f ad ferio.

In omnibus modis exceptis quatuor primis ponitur aliqua ex his quatuor literis. ſ p m c, ſ ſignat quod ille modus reducitur per conuerſionem ſimplicem, p ſignat quod ille modus reducitur per conuerſionem per accidens m ſignat quod ille modus debet reduci p̄ tranſpoſitionem p̄miſſarum, ut. C maior fiat minor & econuerſo, c ſignat quod ille modus reducitur per impoſſibile. Vnde uerſus.

Simpliciter uerti vult ſ p uero per acci.
M vult tranſponi, c per impoſſibile duci.

His prænotatis deſcendamus ad quatuor primos primæ figuræ per quos ſecundum Ariſtotelem in primo priorum fiunt ſyllogiſmi perfecti, per omnes autem alios ſequentes & ſecundæ & tertiæ figuræ fiunt imperfecti. Non enim quatuor indigēt firmari, neq; reduci ad alios, omnes autem alii reducendi ſunt ad quatuor primos ut firmentur per illos, ſicut tibi declarabitur, quatuor ergo primi ſunt perfecti, reliqui uero per quatuor primos perficiuntur.

Primus & perfectior eſt Barbara, eo quod in eo ſolo concluditur uniuerſalis affir. & facit magis ſcire ut tibi declarabitur in tracta. ſequenti. Conſtat autem Barbara ex tribus a ſignantibus ma. & mi. & concluſionem uniuerſales affir. & ſic arguitur.

Bar Omne animal eſt mortale,
ba Omnis homo eſt animal,
ra. Ergo omnis homo eſt mortalis.

Regulæ obſeruandæ ut defendatur modus arguendi in Barbara ponentur in ultimo cap. huius tractatus.

Secundus modus p̄mæ figuræ, p̄ quē concludit v̄lis neg. eſt.

Cœ Nullum animal eſt lapis,
la Omnis homo eſt animal,
rent. Ergo nullus homo eſt lapis.

Regulæ defenſiuæ modi arguendi in cœlarent ponentur in ultimo capite.

Tertius modus primæ figuræ, per quem concluditur particularis affir. eſt.

Da Omnis homo eſt rationalis,
ri Sortes eſt homo,
i Ergo ſortes eſt rationalis.
Regulæ defenſiuæ modi arguendi in Darii ponetur in cap. ultimo.
Quartus modus primæ figuræ, per quem concluditur particularis neg. eſt.
Fe Nullum bonum eſt malum,
ri Viuere eſt bonum,
o. Ergo uiuere non eſt malum.
Regulæ defenſiuæ modo arguendi in ferio, ponentur in capi. ultimo.
Primus modus primæ figuræ concludens particu. affirma. indirecte eſt.
Ba Omne animal eſt uiuens,
ra Omnis homo eſt animal,
lip. Ergo quoddam uiuens eſt homo.

Aduerte quod reducitur ad barbara p̧ conuerſionem cō̄cluſionis p̧ accidens, nam tertiæ ſyllabæ apponitur. P. Sic autem reducitur, omne animal eſt uiuēs, omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt uiuens. Nam uniuerſalis affirma. conuertitur in particularem affirm. p̧ accidens ut docuimus in trac. tertio agentes de ſpeciebus conuerſionis.

Sed aduerte quando dicitur quod Baralipton reducitur ad barbara p̧ conuerſionem concluſionis per accidens, id poteſt habere duplicem ſenſum, primus eſt quod concluſio de Baralipton conuertat̄ p̧ accidens in uniuerſalem affirm. & hic ſenſus eſt falſus: quoniam cum ſit ꝓpoſitio particularis affirma. non conuertitur niſi p̧ conuerſionem ſimplicem in particularem affirma. ſecundus eſt quod concluſio de Baralipton conuertat uniuerſalem affirmati. p̧ accidens, & hic ſenſus eſt uerus: quoniam uniuerſalis affirma. conuertitur p̧ accidens in p̄ticu. affir. ita quod vl̄is eſt conuerſa & p̄ticularis eſt cōuertens, eſt ergo ſenſus quod Baralipton reducitur ad barbara p̧ conuerſionem concluſionis actiuam p̧ accn̄s, & non paſſiuam, quia & ſi non cōuertatur in vl̄em affir. cō-

uertit tamen uľem affir.per accidens,& hic eſt ſenſus Boetii in lib.ſuo de ſyllogiſmo categorico.Vbi poſitis quatuor primis modis ꝑmæ figuræ agens de quinto qui hic nominatur Baralipton inquit.Quintus modus ex duabus vľibus affirmationibus eſt,particularem colligens hoc modo.Si a fuerit in omni b & b fuerit in omni c poſſet æquidem concludi qđ a eſſet in omni c. Sed qm̄ iſta vľis propoſitio ut dictum eſt particulariter:id eſt in particularem conuertitur,prætermiſſo eo quod a terminus de omni c termino prædicatur,concluſio eſſe dr̄ quod c terminus de quoddam a termino prædicatur.Quod hoc exẽplo mõſtrãdum eſt. Si.n.ſint propõnes ſic,omne iuſtum bonum eſt,oĩs uirtus iuſtum eſt , poſſet ẽt concludi quod oĩs uirtus bonũ eſt.Sed qm̄ iſta propõ ſibi particulariter conuertitur.i.conuertitur in particularem, fit ut quoddã bonum ſit uirtus,& ſic concluſio particularis ſyllogiſmi colligiť ex duabus vľibus affirmatiuis. Hæc Boetius, ex quibus conſtat ꝙ particularis affir. quæ eſt concluſio in Baralip.non eſt conuerſa ĩ vľem affir . ut reducatur ad Barbara,ſed qm̄ eſt conuertens vľem affir.Vnde põt conclu divľis affir. quæ eſt conuerſa, & tunc ſyllogiſmus eſt in Barbara,& poteſt concludi particu.affir.quæ eſt conuertens uniuerſalem affir.& tunc argumentum eſt in Baralipton.

Scđs ꝑmæ figuræ cõcludens indirecte vľem negatiuam eſt.

Cœ Nullum animal eſt lapis
lan Omnis homo eſt animal
tes Ergo nullus lapis eſt homo.

Reducitur ad cœlarẽt.ſi conuertatur concluſio ſimpliciter: id eſt in uniuerſalẽ neg.ſic,nullum animal eſt lapis,omnis homo eſt animal,ergo nullus homo eſt lapis.

Regula defenſiua modi arguendi in cœlantes , ponetur in capite ultimo.

Tertius modus primæ figuræ concludens indirecte particu.affir.

Da Omne animal eſt uiuens
bi Homo eſt animal
tis. Ergo quoddam uiuens eſt homo.

Reducitur ad darii conuersa conclusione simpliciter, id est in particularem affir. siue indiffinitam sic omne animal est uiuens homo est animal, ergo homo est uiuens.
Regula defensiua modi arguendi in dabitis, ponetur in cap. ultimo.
Quartus modus primæ figuræ concludens indirecte particu. negatiuam.
Fa Omne animal est substantia,
pes Nullus lapis est animal.
mo. Ergo quædam substantia non est lapis.
Reducitur ad ferio maiore conuersa per accidens, id est particu. affir. ut omne animal est substantia, quædam substātia est animal, & minore conuersa simplr, id est in uniuersalem neg. ut nullus lapis est animal, nullum animal est lapis & per transpositionem præmissarum sic conuersarum, ut. s. minor conuersa fiat maior, & maior conuersa fiat minor. Tunc enim syllogismus erit in ferio sic arguendo. Nullum animal est lapis, quædam substantia est animal, ergo quædā substantia non est lapis.
Regula defensiua modi arguendi in fapesmo ponetur in capi. ultimo.
Quintus modus primæ figuræ concludens indirecte particu. nega.
Fris Quidam homo est animal.
es Nullus asinus est homo
mo. Ergo quoddam animal non est asinus.
Reducitur ad ferio, maiore conuersa simpliciter, id est in particu. affir. ut quidam homo est animal, quoddam animal est homo, & minore cōuersa simpliciter, id est in uľem neg. ut nullus asinus est homo, nullus homo est asinus, & per trā spositionem præmissarum conuersarum, ut. s. minor conuersa fiat maior, & maior conuersa fiat minor, & tunc argumentum erit in ferio. Sic arguendo, nullus homo est asinus, quoddam animal est homo, ergo quoddam animal non est asinus. Hæc de modis primæ figuræ tam directe quam indirecte concludentibus dicta sint.

Caput tertium de secunda figura,& singulis eius modis.

IN tertio capi. agendum est de secunda figura,in qua tria agenda sunt,pmo quo se habet secunda ad pmam, & ad tertiam,quoad perfectionem,secundo ponendæ sunt regulæ generales obseruandæ,ne fiat error in arguendo in secunda figura,tertio agendum est de singulis eius modis.

Quantum ad primum aduerte quod est media fm perfectionem inter pmam & tertiam,nam est imperfectior pma quoad quatuor modos directe concludentes qm in pma cōcluditur vlis affir.in secunda autem non.Præterea medium in pma ueræ mediat inter extrema positione & coniunctione,in secunda autem tantum coniunctione, qm prædicatur in utraq; præmissarum.Præterea:modi secundæ reducuntur ad modos pmæ ut tibi manifestabitur tanquam imperfecti ad perfectos,& nō econuerso,ergo cōstat secunda esse impfectiorem pma,est autē perfectior tertia,qm in secunda cōcluditur vlis neg.& parti neg.in tertia aūt solū particularis affir.& neg. ergo facit minus scire q̄ secunda,pterea in secunda medium pdicatur in utraq;,in tertia uero subiicit nobilius est autem pdicari,q̄ subiici, qm pdicatum habet rōnē formæ,subiectum uero rationem materiæ. Constat ergo q; est media quoad perfectionem inter primam & tertiam.

Quantū ad secundū aduerte quod tres regulæ obseruandæ sunt,ne contingat error in arguendo in secunda figura.

Prima est,in secūda figura,nunquam maior sit particularis:

Secunda est,non sit utraque præmissa affir.sed una affir.& altera negatiua.

Tertia est,semper conclusio sit negatiua.

Ratio pmæ regulæ & secūdæ,& tertiæ est, quia cōtingeret præmissas esse ueras & cōclusionē falsam,ergo esset inutilis modus arguendi.Diximus enim supra,q; in vero & formali modo arguendi,ex ueris non cōcluditur nisi uerum. Quod autem maiori existente particulari,contingat ex ueris concludi falsum,patet hic.

Homo est albus,

Nullus ethiops est albus,

Ergo nullus ethiops est homo.

Cóstat me. esse ueram cum sit indefinita, & mi. esseveram ad sensum & tamen conclusio est manifeste falsa.

Quod uero existente utraque præmissarum affirmatiua, cõtingat ex ueris concludi falsum, patet hic.

Omnis homo est animal

Omnis asinus est animal

Ergo omnis asinus est homo

Constat utranque præmissarum esse ueram, quoniam animal prædicatur essentialiter de omnibus speciebus suis, ut declaratum est in tractatu quarto, conclusionem autem esse falsam nemo dubitat.

Quod etiam si cõclusio fiat affir. cõtingat ex ueris cõcludi falsum patet in argumẽto pcedenti. Præterea, regula tertia sequitur ex necessitate a secunda, nã si est necesse in secunda figura alterã pmissarum esse negatiuam, oportet cõclusionẽ esse negatiuã, nõ est. n. imaginabile alteram pmissarum esse neg. & cõclusionẽ fieri affir. ut patet discurrenti. Constat igit prædictas tres regulas obseruandas esse in secunda figura.

Quantum ad tertium aduerte q secunda figura cõtinet quatuor modos directe cõcludentes, ex qbus duo pmi cõcludunt vlem neg. & duo sequentes particularem negatiuã.

Primus est

Cæ Nullum uitium est uirtus.

sa Omnis iustitia est uirtus

re. Ergo nulla iustitia est uitium.

Reducit ad cœlarent ma. conuersa simpliciter, idest in uniuersalem negatiuam sic nulla uirtus est uitium, oĩs iustitia est uirtus, ergo nulla iustitia est uitium.

Regula defensiua modi arguendi in cæsare, poneĩ in ulti. ca.

Secundus modus est.

Ca Omne animal est uiuens.

mes Nullus lapis est uiuens.

tres, Ergo nullus lapis est animal.

Reducitur ad cœlarent, conuertendo minorem simpliciter, est in vlem neg. & conclusionem simplr, id est in uniuer

ſalem neg.& tranſponendo minorē & maiorē,& maiorē in minorem ſic arguendo.Nullum uiuens eſt lapis,omne animal eſt uiuens,ergo nullum animal eſt lapis

Regula defenſiua modi arguendi in cameres, ponitur ultimo capitulo.

Tertius modus eſt

Fe Nullus aſinus eſt homo
ſti Sortes eſt homo
no. Ergo ſortes non eſt aſinus.

Reducitur ad ferio maiore conuerſa ſimpliciter,id eſt in uniuerſalem negatiuam ſic nullus homo eſt aſinus,ſortes eſt homo ergo ſortes non eſt aſinus.

Regula defenſiua modi arguendi in feſtino,ponetur in cap. ultimo.

Quartus modus eſt.

Ba Omnis uirtus eſt laudabilis
ro Auaritia non eſt laudabilis
co. Ergo auaritia non eſt uirtus.

Reducit ad Barbara per īpoſſibile, eſt aūt reducere p impoſſibile ſumere oppoſitū concluſionis & alteram p̄miſſarum & inferre oppoſitū alterius p̄miſſe.Verbi gratia in argumento p̄poſito concluſio eſt hæc.Auaritia nō eſt uirtus, ſumat oppoſitū cōtradictorium.ſ.oīs auaritia eſt uirtus maior eſt hæc oīs uirtus eſt laudabilis minor eſt hæc,auaritia nō eſt laudabilis,oppoſitum cōtradictorium eſt hoc,oīs auaritia eſt laudabilis.Arguatur ergo ſic,oīs uirtus eſt laudabilis, oīs auaritia eſt uirtus,ergo oīs auaritia eſt laudabilis,q̄d eſt oppoſitū minoris.Regula defenſiua modi arguēdi in Barocho, ponet in cap ultimo hæc de modis ſecundæ figuræ dicta ſint.

Caput quartum de tertia figura,& ſingulis eius modis.

IN cap.quarto agendum eſt de tertia figura, quæ eſt imperfectior ſecunda:qm̄ per eam concluditur ſolum particu.affir.& neg.& de ſingulis eius modis. De ea igitur duo agenda ſunt,prīo ponentur duæ regulæ generales obſeruandæ,ne fiat in tertia figura ſyllogiſmus inutilis,ſecundo agendum eſt de ſingulis eius modis.

Quantum ad primum aduerte duas regulas obseruandas ne fiat error. Prima est quod minor non sit negatiua, aliter ex ueris concluderetur falsum ut hic, omnis homo est animal, nullus homo est asinus, ergo asinus non est animal. Cõstat præmissas esse ueras, & conclusionem falsam, ergo iste modus arguendi est inutilis in tertia figura.

Secunda est hæc, nunquã conclusio sit v̄lis, aliter ex ueris concluderetur falsum, ut hic, omnis homo est animal, omnis homo est substãtia, ergo omnis substantia est animal. Constat præmissas esse ueras, & conclusionem falsam, ergo esse inutilis modus arguendi, necesse est ergo in tertia figura minorem esse affirmatiuã, & cõclusionem esse particularem siue affirmatiuam, siue negatiuam.

Quantum ad secundum aduerte quod primus modus tertiæ figuræ, dicitur.

Da Omnis homo est substantia,
ra Omnis homo est animal.
pti Ergo quoddam animal est substantia.

Reducitur ad darii minore conuersa per accidens: id est in particu. affir. ut hic omnis homo est substantia, quoddam animal est homo, ergo quoddam animal est substantia.

Regula defensiua modi arguẽdi in darapti, ponetur in. c. ul.

Secundus modus dicitur,

Fe Nullum animal est mortuum,
lap Omne animal est uiuum,
ton. Ergo uiuum non est mortuum.

Reducitur ad ferio minore conuersa per accidens, id est in parti. affir. ut hic. Nullum animal est mortuum. Quoddã uiuum est animal, ergo quoddam uiuum non est mortuum.

Regula defensiua modi arguendi in felapton, ponetur in capi. ultimo.

Tertius modus dicitur,

Di Quidam homo est iustus,
sa Omnis homo est animal,
mis. Ergo quoddam animal est iustum.

Reducitur a darii cõuersa maiore simpliciter: id est in partic.

affir.& cōuerſa concluſione ſimpliciter.id eſt in partic. affir.
& tranſponendo præmiſſas ita quod minor fiat maior,& maior conuerſa ſimpliciter fiat minor, & concludatur cōcluſio conuerſa ſimplicitur ut hic,omnis homo eſt animal, quoddam iuſtum eſt homo,ergo quoddam iuſtum eſt animal.
Regula defenſiua modi arguendi in diſamis ponetur in ultimo capi.

Quartus modus dicitur,

Da Omnis homo eſt ſubſtantia,
ti Quidam homo eſt animal,
ſi. Ergo quoddam animal eſt ſubſtantia.

Reducitur ad Darii,conuerſa minore ſimpliciter in.i.particulari.affirma ut hic omnis homo eſt ſubſtātia, quoddam animal eſt homo,ergo quoddam animal eſt ſubſtantia.
Regula defenſiua modi arguendi in Datiſi, ponetur in capi.ultimo.

Quintus modus dicitur,

Bro Quidam homo non eſt iuſtus,
car Omnis homo eſt rationalis,
do. Ergo quoddam rationale non eſt iuſtum.

Reducitur ad Barbara per impoſſibile. Sic autem reducetur. Summatur oppoſitum concluſionis,quod eſt hoc,omne rationale eſt iuſtum. Sumatur minor ut ſtat.ſ.omnis homo eſt rationalis,& concludatur oppoſitum maioris, quod eſt hoc omnis homo eſt iuſtus,tunc patet quod argumētum erit in Barbara,ſic ſyllogizando,omne rationale eſt iuſtum, omnis homo eſt rationalis,ergo omnis homo eſt iuſtus.
Regula defenſiua modi arguendi in Brocardo, ponetur in cap.ultimo.

Sextus modus dicitur.

Fe Nullum uitium eſt uirtus,
riſ Quoddam uitium eſt peſſimum,
on. Ergo quoddam peſſimum non eſt uirtus.

Reducitur ad ferio conuerſa minore ſimpliciter, id eſt in particulari.affirmati.ut patet hic. Nullum uitium eſt uirtus, quoddam peſſimum eſt uitium, ergo quoddam peſſimum

non est uirtus.

Regula defensiua modi arguẽdi in ferison, ponetur in ca. ul. Hæc de tertia figura, & singulis eius modis dicta sint.

Cap. quintum de coniugationibus inutilibus ad mentem Aristotelis.

IN cap. quinto tangendum est summarie de combinationibus inutilibus de quibus pertractat Aristoteles in libro priorum satis diffusæ. Tu igitur aduerte quod cõiugatio siue combinatio sumitur hic pro dispositione trium terminorum. s. maioris & minoris extremitatis & medii, & duarum præmissarum ad inferendam conclusionem. Talis igitur cõbinatio duplex est. s. utilis, & inutilis. Vtilis est quãdo ex tribus terminis, & duabus præmissis ueris recte dispositis semper sequitur conclusio uera seruata eadem forma arguendi, ita quod impossibile est ex eadem arguendi forma stantibus præmissis ueris sequi conclusionem falsam. Quod si concludetur falsa aliqua præmissarum erit falsa, uel omnes ut sic arguendo in darii. Omnis homo est asinus. Sortes est homo ergo sortes est asinus. Cõbinatio quidẽ est utilis quo ad formam, sed peccat in materia, & ideo non est mirum si ex maiori falsa concluditur conclusio falsa & q̃m in oĩbus modis trium figurarum ex ueris nunq̃ concluditur falsum, sed uerum ex ueris, & falsum ex falsis, seruatis regulis generalibus de quibus actum est supra, ideo sunt, cõbinationes utiles. Cõbinatio autem inutilis cognoscitur, quando consimili forma arguendi seruata ex præmissis ueris concluditur conclusio aliquando uera, aliquando falsa. Verbi gratia. Si in p̃ma figura sumatur minor negatiua, ex ueris concludetur uerum & falsum. Verum quidem si sumatur species & genus cum termino extraneo, idest qui est alterius generis, ut homo animal lapis & arguatur sic omnis homo est animal, nullus lapis est homo, ergo nullus lapis est aĩal falsum autẽ. Si sumantur duæ species cum genere, ut homo asinus, & animal, & arguatur sic, oĩs homo est animal, nullus asinus est homo, ergo nullus asinus est animal. Præterea. Cognoscitur combinatio inutilis, ex eo quod in ea dantur termini in quibus om

ni & in quibus nulli. Dari terminos in quibus nulli: est dari tres terminos, ex quibus fiunt duæ pmisse ueræ secundum aliquam combinationem cum quibus stat uniuersalis negatiua uera. V.G. si quis dicat quod arguere ex puris particularibus, est combinatio utilis, sumat animal et hominem & asinum, & arguat sic. Quoddam animal est asinus, quidam hō est animal, ergo quidam homo est asinus. Certum est quod cū his duabus pmisis ueris stat vl'is negatiua uera. s. nullus hō est asinus, ex quo sequit hanc combinationem esse manifeste inutilem: qm̄ tu concedis pp illam duo contradictoria esse simul uera, nam constat hanc esse ueram, nullus hō est asinus, & tu concedis hanc esse ueram quidam hō est asinus qm̄ est conclusa ex duabus pmisis pticularibus ueris, quam combinationem tenes esse utilem. Sed istæ sunt contradictoriæ, nullus hō est asinus, quidam hō est asinus, ergo tu cōcedis duo contradictoria esse simul uera. Dari terminos in quibus oī, est dari terminos ex quibus fiant duæ pmissæ ueræ fm aliq̄ combinationem, cum quibus stat vl'is affir. uera V. G. si tu dicis, quod arguere in pma figura ex maiori pticulari est cōbinatio utilis, sumas spēm ex genus suum & terminum extraneum a genere, puta hoiem aīal lapidem, & arguas sic. Lapis nō est aīal, nullus hō est lapis, ergo nullus hō est aīal, certum est q cum his duabus pmisis ueris, stat vl'is affir. uera. s. oīs hō est aīal, ex quo sequit pdictam combinationem esse inutilem: qm̄ tu concedit duas ppōnes contrarias in materia naturali esse simul ueras. Constat. n. hanc eē ueram, oīs hō est aīal, & tu concedis p pdictam combinationem, quam reputas esse utilem, hanc esse ueram nullus hō ē aīal, & istæ sunt duæ cōtrariæ in materia naturali, ergo &c. Vlterius concedis duas cōtradictorias esse simul ueras, nam ad istam nullus hō est aīal sequit quod aliquis hō non sit aīal sed oīs hō est aīal, & aliquis hō non est aīal, contradicunt, ergo concedis contradictoria simul esse uera, quod cum sit impo͡e, sequit pdictam combinationem esse inutilem. Constat igitur tibi quid sit combinatio utilis & inutilis, & ex quibus depræhenditur. Hæc de quinto cap. dicta sint.

Cap. ſextum de regulis defenſiuis ſyllogiſmorum.

IN ſexto cap. ponendæ ſunt regulæ defenſiuæ modorum trium figurarum, quibus obſeruatis non fiet error in aliquo prædictorum modorum, ita quod ſemper concludetur uerum ex ueris aut falſum ex falſis, & nunquam falſum ex ueris. Sed antequam deſcendamus ad modos ſpeciales. Ponendæ ſunt regulæ generales deſeruientes omni figuræ & omni modo, ſunt nouem.

Prima eſt, nunquam medium ſit terminus æquiuocus, nec analogus analogia plurium rationum, & propterea hic ſyllogiſmus non ualet. Omnis canis latrat. Stella eſt canis, ergo ſtella latrat, neque iſte ualet, omne ſanum eſt animal, urina eſt ſana, ergo urina eſt animal. Dixi analogus, analogia plurium rationum: quoniam ſi analogum dicat tantum unam rationem, ſed inæqualiter participatam, quale eſt ens in uia thomiſtica, non impedit quin ſit uerum medium, & uerus ſyllogiſmus, ut hic cuilibet enti debetur eſſe. Subſtantia eſt ens, ergo ſubſtantiæ debetur eſſe. Idem concluditur de accidente, neceſſe eſt, ergo medium eſſe uniuocum, uel analogum, analogia unius rationis inæqualiter participatæ.

Secunda eſt, quod neutra præmiſſarum ſit hypothetica, ſed utraq; categorica: quoniam modi, & figuræ de quibus locuti ſumus, dantur ab Ariſtotele de ſyllogiſmo categorico & non hypothetico, ſyllogiſmus autem categoricus conſtare debet ex categoricis & non ex hypotheticis, & ppea hic ſyllogiſmus non ualet in barbara, omne animal ſi eſt rudibile eſt aſinus, omnis homo eſt animal ſi eſt rudibile, ergo oĩs homo eſt aſinus. Non ualet quoniam præmiſſe ſunt hypotheticæ, & concluſio eſt categorica.

Tertia eſt, maior, & minor extremitas, teneantur impermixte in præmiſſis, ita quod maior extremitas, neq; ſecundum partem, neq; ſecundum totum replicetur in minori, & ppea non ſequitur in Barbara. Omne ſecundum immediate ſequitur primum, omne tertium immediate ſequitur ſecundum, ergo omne tertium immediate ſequitur pmum

non ualet: quoniam maior extremitas quæ eſt hoc totum, immediate ſequitur primum, replicatur ſecundum partem in minori, ſed debet ſic formari minor, omne tertium eſt ſecundum, & tunc argumentum ualet in Barbara, ſed minor eſt falſa.

Quarta teneant termina in pmiſsis & in cõcluſione æque ample, & æque ſtricte, nam ſi in pmiſsis teneant ampliatiue, & in concluſione reſtrictiue, ſiue econuerſo, nunquã argumentum ualet, & hoc tibi manifeſtabit infra in multis.

Quinta eſt non fiat argumentum ex quatuor terminis neq; expreſſe, neq; implicite, aliter argumentum non tenet ut tibi manifeſtabitur.

Sexta eſt, nunquam ponatur medium, neq; pars medii i concluſione, unde nõ ſequitur in Baroco, omnis homo differt ab aſino, Brunellus non differt ab aſino cum ſit aſinus, ergo Brunellus non differt ab homine, non ualet: quoniam medium eſt hoc, differt ab aſino, cuius pars ponitur in concluſione: ſcilicet differt, unde debet ſic concludi, ergo Brunellus non eſt homo, quod eſt uerum.

Septima non fiat tranſitus a ſuppoſitione ad ſuppoſitionem ſibi repugnantem. Repugnat autem materialis formali ſimplex perſonali. Determinata ſiue confuſa tantum, diſtributiue, diſtributiua collectiue, Diſtributiua abſoluta diſtributiue accommode.

Octaua eſt, ſyncategoremata recte diſponantur in præmiſsis, & concluſione, & defectu huius regulæ, multi committuntur errores in modis arguendi, ut tibi manifeſtabit in ſequentibus.

Nona eſt, concludatur concluſio, ut præciſe ſequitur ex præmiſsis, & non aliter defectu cuius multi tibi manifeſtantur errores in prædictis modis arguendi.

Poſitis regulis generalibus obſeruandis, deſcendendum eſt ad modos particulares, in quibus committitur error ꝓpter defectum alicuius regulæ ex prædictis.

In Barbara hoc argumentum non ualet, propter defectum ſecundæ regulæ. Omne rationale: uel irrationale eſt

homo. Hæc est uera: q̄m cum sit disiunctiua, una pars est uera, & sufficit. omnis asinus est rōnalis uel irrōnalis, & hæc est uera eadem ratione: q̄m una pars est uera, & tñ cōclusio est falsa: scilicet omnis homo est asinus.

Hoc argumentum non ualet: quoniam cum conclusio sit categorica debet concludi ex categoricis & non ex hypotheticis, constat autem ma & mi. esse hypotheticas disiunctiuas. Vnde deberet sic argui. Omne rationale est homo, omnis asinus est rationalis, ergo omnis asinus est homo, & tūc argumentum uere est in barbara, sed minor est falsa.

Item in barbara hoc argumentum non ualet ꝓpter defectum quintæ regulæ quicunq; dicit sortem esse animal, dicit uerum. Quicunq; dicit sortem esse asinum, dicit sortem esse animal: quoniam asinus est animal, ergo quicunq; dicit sortem esse asinum dicit uerum.

Hoc argumentum non ualet, quoniam constat ex quatuor terminis uirtualiter, stat enim animal in ma. ꝑ animal rationali tantum, & in mi. pro animal irrationali tantum. Constat autem quod non est idem animal rationale & irrationale ex significato. Quod si sumatur animal in utroq; p̄missarum pro eodem significato, constat minorem esse falsam, & ideo argumentum non ualet de forma, quod si de forma ualet minor est falsa.

In cœlarent hoc argumentum non ualet propter defectum tertiæ regulæ nullum animal dum dormit uigilat omnis homo est animal animal dum dormit ergo nullus homo uigilat: non ualet: quoniam replicatur pars maioris extremitatis in minori propositione scilicet ly dum dormit. Sed sic formari debet minor. Omnis homo est animal, ergo nullus homo dum dormit uigilat.

In darii hoc argumentum non ualet ꝑꝑ defectum septimæ regulæ, omne indiuiduum alicuius speciei est asinus. Nā demonstrata hæc spē puta asinina. Omne indiuiduum illius spēi asininæ, est asinus. Sortes est indiuiduum alicuius spēi, ut patet, ergo sortes est asinus. Nō sequit: q̄m subsumit minor ac si ly alicuius spēi staret distributiue in maiori, quod nō est uerum

est uerum sed stat & supponit determinate aut discrete. Vnde arguitur a non distributo ad distributum. Si autem deberet ualere, oporteret sic arguere. Omne indiuiduum omnis speciei est asinus. Sortes est indiuiduum huius speciei puta humanæ, ergo sortes est asinus, Argumentum ualet de forma sed maior est falsa.

Item in Darii, hoc argumentum non ualet pp defectum eiusdem regulæ omnes apostoli sunt duodecim. Petrus & Paulus sunt apostoli, ergo Petrus & Paulus sunt duodecim. Non sequitur qm̃ fit transitus a suppositione collectiua ad distributiuam, nam ly apostoli stat collectiue in maiori, & tñ subsumitur Petrus & Paulus ac si staret distributiue.

Item in Darii hoc argumentum non ualet propter defectum octauæ regulæ, omne risibile est animal. Præcise homo est risibilis, ergo præcise homo est animal, nõ sequitur, quoniam ly præcise non debet poni in conclusione, est enim regula generalis, ꝙ non debet plus poni in cõclusione cum maiori extremitate quam positum fuerit in ꝓpositione maiori cum prædicato illius, constat autem quod hoc sincategorema præcise non fuit positum in propositione maiori, ergo non debet poni in conclusione. Sed debet sic concludi, ergo homo est animal.

Inferio hoc argumentum non ualet propter defectum tertiæ regulæ. Quatrinum non ualet solidum. Ducatum ualet quatrinum ergo ducatum non ualet solidum, non sequitur, quoniam pars maioris extremitatis replicatur in minori propositione. s. ualet. Sed debet formari sic minor. Ducatum est quatrinum, ergo &c. Tunc argumentum ualet de forma, sed minor est falsa.

In baralipton hoc argumentum non ualet propter defectum quintæ regulæ. Omne album est qualitas. Omnis nix est alba, ergo quædam qualitas est nix, non sequitur, qm̃ in maiori stat album abstracte, i. pro albedine, iuxta sensum, quem dicit Aristoteles in prædicamento qualitatis, quod album puram qualitatem significat, aliter maior esset falsa. In minori autem si debet esse uera oportet quod stet concrete,

id est pro re siue substantia alba, secundum quod dicimus hominem album, niuem albam, & sic constat quod aut maior aut minor est falsa, aut argumentum est ex quatuor terminis implicite.

In celantes hoc argumentum non ualet propter defectum quintae regulae. Pono casum quod nulla rosa sit in mundo, puta in hieme, & arguitur sic, nullum spirans odorem est rosa, quia per casum rosa non est omnis flos est spirans odorem. Haec est uera, posito quod non semper sentiatur a nobis. ergo nulla rosa est flos. Non sequitur, quoniam argumentum est ex quatuor terminis, nam rosa in ma. stat pro rosa existente, in conclusione autem stat pro rosa ut rosa, ita quod abstrahit ab existente & non existente, & quoniã haec est in primo modo per se rosa est flos, sicut ista, homo est animal, ideo est sempiterne ueritatis. Cum igitur non stet rosa pro eodem in ma. & in conuersione argumentum non ualet.

In Dabitis non ualet hoc argumentum propter defectũ septimae regulae. Omnis homo est idiuiduus siue singularis. aliqua species animalis est homo, quia animal, praedicatur de homine inquid, ergo aliqua species animalis est indiuidua siue singularis. Nõ sequitur, quoniam fit transitus a suppositione personali ad suppositionem simplicem, nam homo in ma. supponit personaliter distributiue, in mi. autem supponit simpliciter, siue ut dicunt nominales materialiter. Haec autem tibi manifesta erunt in trac. de suppositionibus.

In fapesmo non uidetur ualidus modus arguendi, eo quod utraque praemissarum est uniuersalis, & tamen conclusio est particularis, quod uidetur repugnare Aristoteli in lib. priorum. Vult enim Aristote. quod conclusio assimilari debeat alicui praemissarum, hic autem nulli ex praemissis assimilat cum sit particularis, & ambae praemissae sint uniuersales. Praeterea in fapesmo minor est negatiua, quod est contra regulam generalem positam in prima figura, in qua dictum est, quod in prima figura minore existente negatiua nihil sequitur, ergo syllogismo in fapesmo est inutilis.

Respondetur. Quando dicit Aristotel. in primo priorũ, quod oportet conclusionem assimilari alicui ex præmissis intendit quo ad qualitatem & non quo ad quantitatem, & intendit ꝙ si aliqua conclusio sit negatiua oportet aliquam præmissarum esse negatiuam, & hoc uerificatur ĩ fapesmo, nam quoniam conclusio est negatiua, altera præmissarum: id est mi. est negatiua, non autem intendit quo ad quantitatem, nam & in tertia figura, darapti constat ex duabus uniuersalibus, & tamen conclusio est particularis. Nec obstat etiam quod mi. sit negatiua, quoniam regula posita. s. quod in prima figura mi. existente negatiua nihil sequitur intelligitur de quatuor primis modis concludentibus directe. In fapesmo autem sicut & in frisesomorum concludimus indirecte ideo nihil obstat mi. esse negatiuam. Constat igitur quod syllogismus in fapesmo non est inualidus.

In frisesomorum non uidetur ualidus modus arguendi duplici de causa. Primo quoniam maior est particularis, q̃d est contra regulam positam ut generalem in prima figura. Dictum est enim ꝙ in prima figura ma. existente indefinita particulari uel singulari, nihil sequitur secũda quia nõ regulatur per dici de omni uel dici de nullo, nã cum ma. sit particularis, non fit sub sumptio in mi. sub subiecto distributiõis. Constat. n. ꝙ subiectum ma. non stat distributiue sed determinate, ergo syllogismus in frisesomorum non est ualidus.

Respondetur regula posita in prima figura quod maior non sit particula. intelligitur de quatuor modis primis directe concludentibus, frisesomorum autem concludit indirecte, ideo non obstat. Præterea, non obstat quòd per se nõ reguletur de omni uel de nullo, quoniam cum sit syllogismus imperfectus, & perficiatur per reductionem ad ferio, sufficit quòd mediante reductione ad ferio reguletur, constat autem quòd ferio habet maiorem uniuersalem nega. & sic constat ꝙ frisesomorum licet non reguletur per seipsum per dici de omni uel de nullo, quoniam habet ma. particularem, tamen regulatur per reductionem ad ferio, neqꝫ enim dici de omni & deci de nullo sunt regulatiua oĩum syllogis-

morum trium figurarum per se & immediate, sed quatuor primorum modorum primæ figuræ, aliorum autem per reductionem ad quatuor primos. Hinc est quod Aristoteles in primo priorum uocat syllogismos quatuor primorum modorum, syllogismos perfectos respectu aliorum quoniam quatuor non perficiuntur per alios, sed econuerso. Constat ergo non obstantibus prædictis syllogismum in frisesomorum esse ualidum. Hæc pro defensione nouem modorum primæ figuræ dicta sint.

Secundo loco defensandi sunt quatuor modi secundæ figuræ in quibus multi solent fieri paralogismi pp non obseruantiam prædictarum regularum.

In Cæsare hoc argumentum non ualet, pp defectum septimæ regulæ. Nullum dextrum est sinistrum, cuiuslibet hominis manus est sinistra ergo nullius hominis manus est dextra. Præmisse quidem uidentur uere. De maiore patet, quoniam oppositum non pdicatur de opposito. De mi. etiã patet, supposito quod homo habeat duas manus, unam dextram alteram sinistram. Et tamen conclusio est falsa, qm̃ homo ut homo remoto impedimẽto habet manum unam dextram, alteram sinistram.

Hoc argumentum non ualet, quoniam fit transitus a suppositione determinata ad suppositionem distributiuam, nã manus in minore supponit determinate, in conclusione autem distributiue & sic arguitur a non distributo ad distributum, & ideo argumentum est inualidum, nec est in Cæsare nisi apparenter.

In camestres hoc argumentum non ualet pp defectum quartæ regulæ omne mortuum siue corruptum ẽ non ens nam corruptio est ꝓgressus ab esse ad nõ esse. Nullus homo est non ens ergo nullus homo est mortuus siue corruptus, non ualet, qm̃ ly homo nõ tenetur æque ample & æque stricte in minori & in conclusione. Nam in minori stat ꝑ p̃sentibus tantum, in conclusione autem ratione participii de p̃terito stat ꝑ p̃sentibus & p̃teritis ut tibi declarabitur in trac. de ampliatione & apppellatione.

In festino hoc argumentum non ualat pp defectum nouæ regulæ. Nullum animal præter hominem est rationale. Risibile est rationale ergo risibile non est animal. Non sequitur, quia in minori non debet subsumi risibile. Sed aliquod diuersum ab homine quoniam in maiori exceptuatus est homo, ex consequenti exceptuatur risibile. Debet ergo subsumi aliqđ quod nõ sit homo puta asinus, & sic formare mi. asinus est rationalis & tunc argumentum est bonum de forma, sed mi. est falsa.

Aduerte insuper quod argumentum non ualet, quoniã non tota maior extremitas ponitur in conclusione. Nam ly præter hominem, est pars maioris extremitatis, quæ tamẽ non ponitur in conclusione, ideo argumentum non est bonum de forma.

In Baroco hoc argumentum nõ ualet propter defectum sextæ regulæ omnis asinus est aliud ab homine qm̃ differt essentialiter ab eo sortes non est aliud ab homine, qm̃ homo prædicatur inquid essentialiter de sorte, & de quolibet homine singulari, ergo sortes non est aliud ab asino, non sequitur qm̃ pars medii.i. ly aliud ponitur in conclusione. Sed debet sic concludi, ergo sortes non est asinus: Hæc pro defendendis modis secundæ figuræ dicta sint.

Tertio loco defensandi sunt modi tertiæ figuræ qui sunt sex.

In Darapti hoc argumentum nõ ualet pp defectum septimæ regulæ cuiuslibet hoĩs alter est oculus dexter, cuiuslibet hoĩs alter est oculus sinister, ergo oculus sinister est oculus dexter. Non sequitur quia arguitur a suppositione determinata ad distributiuam. Nam oculus nõ distribuitur in maiori sed tantum ly hominis, & tamen subsumitur oculus in mi. ac si distribueretur in ma. Non debet ergo subsumi oculus sed aliud & formare sic argumentum. Cuiuslibet hominis alter est oculus dexter, quilibet homo est animal, ergo animalis alter est oculus dexter.

Eodem modo intelligẽdum est hoc, cuiuslibet contradictionis altera est pars uera, cuiuslibet contradictionis altera

est pars falsa, ergo pars falsa est pars uera, non debet sic formari mi. sed sic. Quælibet contradictio est oppositio, ergo oppositionis altera est pars uera.

Item non ualet hoc argumentum ex defectu eiusdem regulæ in Darapti. Omnem hominem esse rationalem est necesse, omnem hominem esse animal est necesse, ergo animal esse rationale est, necesse non sequitur, quoniam animal in mi. supponit simpliciter, in conclusione personaliter. Tu tamen potes totũ concedere, & argumentum ualere de forma & de materia, & cõclusionem esse ueram. Nam licet hæc ulis sit falsa. Omne animal esse rationale est necesse nihil tamen prohibet particularem siue indefinitam esse ueram. Hæc autem conclusio in darapti est indefinita, animal esse rationale est necesse, & æquipollet huic particulari, aliquod animal puta hominem esse rationale est necesse.

In felapton non ualet hoc argumentum propter defectum septimæ regulæ nullus homo est genus. Omnis homo est aĩal ergo animal non est genus. Non seqtur quia fit transitus a suppositione personali ad suppositionem simplicem siue, ut dicunt nominales ad suppositionem materialem, nam aĩal in mi. supponit personaliter in conclusione simpliciter secundum reales, & materialiter secundum nominales.

In disamis non ualet hoc argumentum Propter defectum nonæ regulæ. Alicui homini inest sanitas, omni homini inest risibilitas, ergo risibilitas est sanitas, non bene cõcluditur. Sed debet sic concludi, ergo cui inest sanitas, ei inest risibilitas.

Eodem modo dicendum est ad hoc, ab aliquo homine uidetur asinus ab omni homine uidetur, luna ergo a luna uidetur asinus. Non bene concluditur, sed concludatur sic, ergo a quo uidetur luna ab eo uidetur asinus.

In Datisi hoc argumentum non ualet, propter defectum decimæ regulæ. Omne animal est in mundo, aliquod aĩal est in domo, ergo domus est mundus, non ualet, quia anteq̃ cõcludatur debet sic resolui. ma. & mi. Omne animal ẽ ens in mundo, aliquod animal est ens in domo & tunc sic bene

concludet, ergo ens in domo, est ens in mundo qm̃ domus est pars mundi, & pars continetur in toto.

In Brocardo hoc argumentum non ualet propter defectum quintæ regulæ. Sortes non est minor sorte, totus sortes est minor sorte, ergo minor sorte non est minor sorte, quod implicit contradictionem. Non sequitur qm̃ sortes nõ tenetur in eodem significato in ma. & mi. nam in ma. tenetur pro ipso supposito sortis, & est uera, & in mi. tenetur ꝓ partibus integralibus sortis, quarum nulla sigillatim sumpta est æqualis sorti, & hoc est tenere totum syncategorematice, ut tibi declarabitur in trac. de probationibus terminorũ, & ideo cum argumentum sit uirtualiter ex quatuor terminis, non ualet.

In ferison hoc argumentum non ualet propter defectum septimæ regulæ, nullum futurum est, aliquod futurum est homo, ergo homo non est, non sequitur quoniam in mi. stat homo pro homine futuro .i. generando, in conclusione autem stat pro hoīe præsente. Et sic homo in mi. stat ampliatiue, in conclusione autem appellatiue. Hæc pro defensione aliquali omnium modorum primæ & secundæ & tertiæ figuræ dicta sint.

Tu tamen aduerte nouitie, quod prædictas defensiones seruare non poteris, donec intellexeris trac. suppositionum & ampliationum & appellationum & probationum terminorum. Ideo pro nunc sustine. Cum autem prædictos trac. intellexeris, reuertere ad p̃dictas regulas defensiuas, & tunc absque dubio tibi manifeste erunt. Discesque absque difficultate sustinere & defensare, tres figuras & singulos eorũ modos syllogizandi. Et hic terminatur trac. de syllogismo formali categorico. Quod dico ut excipiam syllogismum hypotheticũ, qui constituitur ex præmissis hypotheticis, de quo nunc non intendimus tractare, ne nouitii ingenium confundatur. Pro nunc sufficit habere noticiam de categorico cuius duo sunt modi scilicet Syllogismus categoricus de inesse, & Syllogismus categoricus modalis. Primus constat ex categoricis de inesse, secundus ex categoricis modalibus.

Categoricus de inesse est duplex.s.ostensiuus & ad impossibile. Ostensiuus est ille qui tantum unum cōtinet discursum ex duabus præmissis unam conclusionem concludentem, sicut docuimus supra in singulis modis trium figurarm. Syllogismus ducens ad impossibile, est ille qui principaliter continet duos discursus, quorum primus a est præmissis ad conclusionem, secundus autem est a contradictorio conclusionis ad contradictorium alterius præmisse, ut tibi manifestabimus in trac. de syllogismo demonstratiuo. Tunc enī ostendemus, quomodo fit demonstratio ducens ad imposibile & cætera.

Explicit tractatus sextus qui est de syllogismo formali categorico ostensiuo, ordinatus per Reuerendum. magistrum Chrisostomum Iauellum canapicium ordinis prædicatorū, & philosophiæ professorem.

INCIPIT TRACTATVS DE SVPPOSITIONIBUS ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrisostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum. Philosophiæ professorem.

Ost doctrinam de arte syllogizādi resolute a nobis ordinatam, superest ut tractemus de his, quæ cōiter apud Logicos parua logicalia dicuntur. Sicut enim in philosophia naturali, post ordinarios libros habemus parua nātūralia ueluti parua opuscula, in qbusde sensu & sensato, de somno & uigilia de memoria & reminiscentia &c. pertractatur, in quibus cōpletur rerū naturalium doctrina. Sic & in arte logices post ordinarios artis ueteris & nouæ libros composita sunt per summos dialecticos innitentes funda mentis & pncipiis peripateticis, quædam opuscula, quæ parua Logicalia nuncupātur, sine quibus pœne impossibile est assequi ueram & perfe

ctam syllogizandi ac disputandi scientiam, est autem logica ars siue scientia argumentatiua atque disputatiua. De his igitur nunc agendum est, & primo de suppositionibus, & secundo loco de ampliationibus, & tertio loco de appellationibus. Nā sine horum noticia tractatus de syllogismo formali, remanet apud nouitium. Nō intellectus. Diximus enim in illo trac. cap. sexto quod non oportet fieri transitū a suppositione ad suppositionem sibi repugnantem, & quod termini teneantur in præmissis & in conclusione æque ample, & æque stricte.

Post hæc agemus de consequentiis, & ultimo loco de ꝓbationibus terminorum, sine quibus trac. de consequentiis ad plenum formari & intelligi non posset. Singuli horum tractatuum, & si non habeantur expresse ab Aristotele, tamen doctrine peripateticæ consonant, ut tibi constabit postquam in Aristote. disciplina tam in logicalibus quam in physici atq; metaphysicis eruditus fueris. Reliqua uero parua logicalia, quæ sophistæ inuenerunt non sciendi gratia, sed aut decipiendi aut confundendi, utpote non ordinata ad aliarum scientiarum acquisitionem, post ponenda sunt, non enī intendimus nisi logicam peripateticam; ut regulam & artē omnium uere scientiarum directiuam.

In hoc igitur trac. acturi de suppositionibus ad mentem realium quos existimamus magis inhærere menti ac doctrinæ Aristotelis diuidemus ipsum in nouem capita.

Primo quid sit suppositio.

Secundo ponentur omnes diuisiones generales suppositionis.

Tertio tractabitur de suppositione materiali.

Quarto de formali naturali.

Quinto de accidentali simplici.

Sexto de accidentali personali.

Septimo de terminus habentibus uirtutem confundendi & distribuendi.

Octauo De pluribus singulis.

Nono De suppositione relatiua.

Caput primum quid sit suppositio.

IN capitulo primo inuestigandum est quid sit suppositio. Verum quia hic terminus suppositio multipliciter sumitur in doctrina Aristote. ideo ut scias in quo sensu hic diffinienda est & de ea pertractandũ aduerte quod quatuor modis potest sumi.

Primo dicitur suppositio propositio, quæ in aliqua scientia acceptatur ut manifeste uera, nec indiget in illa scientia demonstrari, sed est uelut principium suppositum ac firmatum in tali scientia, ut apud Geometram, hæc est suppositio. Omne totum est maius sua parte apud physicũ hæc est suppositio. Motus est. Apud metaphysicum hæc est suppositio, ens est, cui debetur esse. Apud logicum hæc est suppositio. Voces sunt signa conceptum, & de suppositione hoc modo dicta, iam actum est in tracta. de syllogismo demonstratiuo. Vbi de primis principiis actum est.

Secundo dicitur suppositio relatio inferioris ad superiorem, ut quæ est filii ad patrem, serui ad dominum. Nam sicut relatio superioris ad inferiorem dicitur superpositio, sic opposita dicitur suppositio, quoniam inferior ponitur sub superiori, & de hac locuti sumus in prædicamento ad aliquid, ubi assignauimus tres relationis species scilicet æquiperantiæ superpositionis, suppositionis.

Tertio dicitur suppositio positio termini sub termino in linea prædicamentali in quo sensu indiuiduum supponitur speciei, & species generi, & genus inferius generi superiori, & sic ascendendo usque ad generalissimum & de hac satis actum est in tractatu de prædicamentis, quoniam prædicamentum est ordinatio plurium prædicabilium secundum sub & supra.

Quarto dicitur suppositio positio termini pro alio id est pro aliquo suo significato, in quo sensu dicimus quòd in hac oratione. Deus est bonus, ly deus ponitur pro suo significa-

to ut sit sensus, id quod significatur per ly deus est bonum. Et in hoc quarto modo considerandum est hic de suppositione, & primo diffinienda est.

Quantum ad diffinitionem eius aduerte quod diuersimode solet diffiniri, nam Petrus hispa. dicit quod suppositio est acceptio termini substantiui pro aliquo id est pro aliqua re significata per terminum, ex quo sequitur secundum ipsum quod termini non significatiui non supponunt, nec adiectiua ut adiectiua sunt. Sed id magis declarabitur infra. Petrus autem Mantuanus sic eam diffinit, suppositio est statio termini in oratione, & declarans re inquit. Terminus equaliter significat in oratione & extra oratione, sed non supponit nisi in oratione, quoniam a se nullus terminus habet ut supponat, sed a uerbo uel participio trahit suppositionem si a uerbo uel participio., ergo in propositione. Constat enim propositio ex nomine & uerbo. Paulus autem sic diffinit suppositio est acceptio termini in propositione pro aliquo uel pro aliquibus. Exemplum primi Petrus scribit exemplum secundi sortes & plato currunt formalis autem & completa diffinitio, quam intendo seruare & declarare sit hæc; suppositio est acceptio termini substantiui, uel substantiue tenti in propositione extremaliter se habentis, pro aliquo suo significato.

Primo ponitur acceptio loco generis, est enim in plus quam suppositio ut patet, nam acceptio potest sumi actiue & passiue, & neutraliter, actiue quidem dicit actum siue actionem accipientis, nam qui accipit acceptione accipit sicut qui calefacit, calefactione actiua calefacit, passiue autem dicit passionem, accepti, sicut calefactio passiua dicit receptionem caloris in calefactio. Neutraliter autem non dicit acceptionem actu actiuam neque passiuam, sed aptitudinalem sicut risibilitas, & hæc est proprietas termini substantiui scilicet quod sit aptus natus accipi propositione pro aliquo suo significato. Est ergo suppositio aptitudinalis sumptio passiua termini substantiui &c.

Secundo dr̃ termini substantiui ad dr̃iam termini adiectiui

quoniam adiectiua proprie non supponunt sed copulant.nõ quod ueniant plures terminos ad inuicem, hoc enim modo copulant coniunctiones, ut nota copulationis uel conditionalis uel rationalis, sed quia uniunt se substantiuis quibus adiacent & quæ determinant.

Tertio dr̃ uel substantiue tenti, qm̃ licet adiectiuũ ut adiectiuum non supponat, tamen ut includit substãtiuum, uel ponitur loco substantiui supponit, tunc enim est uirtualiter substantiuum, ut hic iustus erit in memoria eterna. Pro cuius noticia aduerte quod adiectiuum quinq; modis põt supponere. Primo qñ est relatiuum, qm̃ ponitur loco sui antecedentis, quod est substantiuum ut homo qui currit mouetur, ly qui supponit sicut ly homo qm̃ ponitur loco eius secundo qñ sumitur in neutro genere absq; suo substantiuo, tunc.n. substantiuatur, ut album currit.i. res albedinem habens currit. Tertio qñ est pronomen demonstratiuum, qm̃ indicat substantiuum, ut ille currit demonstrato sorte. quarto qñ est adiectiuum superlatiuum, quod proprie de uno inter multos uerificatur, ut fortissimus defendit Troiam, id est Hector inter Troianos. quinto quãdo adiectiuum est participium, significant enim actum existentem in substantiuo, ut currens mouetur.i. homo qui currit, uel cui inest actus currendi mouetur. His igitur quinq; modis potest adiectiuũ supppoere, qm̃ habet in se uim substãtiui. Quotiens autem tenetur mere adiectiue & hoc est quando ponitur in propositione cum suo substantiuo, habet uim copulatiuam modo quo supra diximus, & non supponendi.

Quarto dicitur in propositione ad differentiam significationis, quoniam terminus substantiuus in propositione & extra p̃ se sumptus significat, sed non supponit nisi in propositione. Pro cuius noticia aduerte quod significare præcedit supponere, & supponere præcedit uerificari. Nam significare est imponere terminum siue uocem ad aliquid certi rep̃sentandum. Sicut quando imponitur ly homo ad significandum hominem apud latinos, & ly theos ad significandum deum apud græcos. Vnde facere significare spectat ad

primos authores, qui rebus nominā imponunt. Constāt aūt quod author antequam ꝓpositionem formet, potest ordinare & statuere talem rem ꝑ talem terminum repſentandā & itelligendam, ergo significare est rem repſentare siue extra ꝓpositionem, siue in ꝓpositione. Supponere autem est accipere terminum iam impositum ad significādum, ut stet in ꝓpositione ꝓ aliquo suo significato uel supposito. Vnde sicut facere significare spectat ad p̄mos authores, sic facere supponere spectat ad formātes ꝓpositionem. Nam formās ꝓpositionem singularem intendit subiectum aliter supponere quam quando formet ꝓpositionem indefinitam ut tibi declarabitur infra. Verificari autem restringit supponere. V.G. in hac ꝓpositione, homo currit, ly homo supponit determinate, sub quo licet descendere disiunctiue, ut tibi declarabitur infra, & licet posit supponere ꝓ pluribus, quoniam non inconuenit quod plures currant. modo non omnes homines currant tamen sufficit quod uerificetur pro uno. Nā dummodo sortes solus currat, hæc estvera: homo currit, ex quibus omnibus constat quod significare est in plus quam supponere, & supponere quam uerificari. Supponere tamē & uerificari est respectu propositionis tantum.

Disputant hic Thomistæ. Si est meus tho. terminum supponere intus & extra propositionem, uel tantum in ꝓpositione, aliqui tenēt partem affirmatiuam. s. quod intus & extra, aliqui autem negatiuam. s. quod non nisi in ꝓpositione. Primi fundant se sup dictum b. tho. in prima parte. q. 39. articul. quarto, ubi inquit quod hoc nomen Deus habet ex modo significandi quod posit supponere pro persona: sicut & hoc nomen homo & in responsione ad tertium dicit qđ homo per se supponit pro persona, Deus autem per se supponit pro natura. Si ergo homo per se & Deus ꝑ se supponunt sequitur quod terminus substantiuus per se sumptus extra propositionem supponit.

Qui autem tenent partem negatiuam dicunt intentionē b. tho. esse quod nec Deus nec homo nec aliud substantiuū, habet uim supponendi nisi in ordine ad propositionem,

quod constat in eodem loco in quo se fundat pcedens opinio. Nam postquam b. tho. dixerat, quod Deus supponit p se p natura, statim declarans huiusmodi suppositione format hanc ppositionem, ut cum dicit Deus creat. Declarans etiam quomodo supponit p psona, format ppositionem, ut cum dicitur, Deus generat Deus spirat, & quoniam hæc opinio est uniuersalior, ideo intendo sequi eam. Nec obstat qd dicit b. tho. quod Deus p se supponit p natura & homo p se supponit p psona. Nam p ly per se non intendit quod per se sumptus extra ppositionem supponat, sed intendit quod ex se respectu cuiuscunque pdicati absoluti supponit p natura, ut Deus creat, Deus prouidet, Deus est bonus, Deus est sapiens &c. Nunquam autem supponit p psona, nisi determinet p pdicatum relatiuum, ut Deus generat, Deus est pater Deus est filius, ergo Deus non ex se, sed respectu talis prædicati supponit pro persona.

Quinto dicit extremaliter se habentis ad dñam uerbi, qd non supponit sed est extremorum supponentium, id est subiecti & pdicati unitiuum. Vnde dicit copula, quoniam copulat pdicatum cum subiecto. Sed aduerte quod hoc intelligit tantum de uerbo sum es est, quoniam est irresolubile in pus uerbum, ideo ipsum solum est pmo & p se copula. Reliqua autem quæ dicuntur uerba adiectiua, ut scribo pugno curro, quoniam resoluuntur in sum es est & in participium suum, ideo licet non superponant rationem sum es est, qm ut sic sunt copula, & non extremum, tamen ratione participii supponunt, quoniam participium est prædicatum, ut patet hanc resoluendo, homo currit, homo est currens.

Sexto dicitur pro aliquo suo significato, ad differentiam termini non significatiui, & syncategorematis quod formaliter sumptum nihil per se significat, ut signa uniuersalia & particularia & dictio exclusiua & exceptiua & cætera. Verbi gratia si dico, aliquis homo currit, omnis homo currit, tantum homo currit ly aliquis non supponit, nec ly omnis nec ly, tantum, sed tantum qualificat suppositionem. Nam aliquis trahet subiectum ad suppositionem

determinatam, omnis ad distributiuam, tantum ad confusam.

Hæc pro declaratione diffinitionis datæ de suppositione dicta sint.

Caput secundum de generalibus diuisionibus suppositionis.

IN secundo capite antequam deueniamus ad specificam considerationem de speciebus suppositionis, assignandæ sunt generales eius diuisiones, tu igitur has diuisiones aduerte.

Prima, suppositionum, alia absoluta, alia relatiua. Absoluta est quæ fit de terminis absolutis sumptis in propositione, ut omnis homo est animal, nullus homo est lapis &cæt. Relatiua est quæ fit per terminos relatiuos grammaticaliter sumptos, ut qui talis qualis, alius alter, ut homo qui legit disputat. Dixi grammaticaliter sumptos, ut excipiam relatiuum logicum de quo actum est in prædicamento ad aliquid, cuiusmodi sunt pater filius, dominus seruus, æqualis similis &c. Nam huiusmodi termini ita supponũt sicut absoluti. Vnde sicut in ista. Omnis homo est animal, ly homo stat distributiue, sic & in ista omnis dominus est superior seruo. De absoluta igitur acturi sumus in præsenti, de relatiua autem in fine trac.

Secunda suppositio absoluta duplex est scilicet propria & impropria. Propria est, quando terminus supponit pro suo proprio & ordinario significato, ut hæc est propria, homo est rationalis, quoniam id quod est homo est rationale. Impropria autem est, quando terminus supponit non pro suo proprio & per se significato, sed sibi accommodato secundum communem usum loquendo. Verbi gratia Apostolus significat indifferenter Apostolos, & poeta indifferenter poetas, & tamen accommodatur soli Paulo, & poeta soli Virgilio, sicut Philosophus soli Aristoteli. Vnde in hac propositione, Apostolus prædicat,

apostolus secundum suppositionem ꝓprium supponit determinate, secundum autem in ꝓpriam supponit discrete, quoniam intelligit Paulus. Quandocunq; ergo terminus sumit in ꝓpositione ꝓ alio quam ꝓ suo ꝓprio significato, erit suppositio in ꝓpria, ut in hac ꝓpositione monasterium regitur bono capite, caput quidem sumitur ꝓprie ꝓ principali pte animalis in qua uigent sensus: hic autem sumitur pro plato, ideo supponit in propriæ. Idem intellige quando sumit pars pro toto, uel totum pro parte, & quando sumitur continens pro contento. In omnibus his seruatur suppositio in ꝓpria, quæ quoniam parum deseruit tractatui de syllogismis, & acquisitioni scientiarum realium, sed est magis de considera tione grammatici & rhetoris & poetæ, ideo circa eam non immorabimur.

Hac igitur relicta reuertentes ad absolutam propriam diuidimus eam prima diuisione in materialem & formalem cuius diuisionis ratio est. Quia cum suppositio sit acceptio termini substantiui in propositione extra materialiter se habẽtis pro aliquo suo significato, quotuplex est significatum termini supponentis, totuplex erit suppositio, significatum autem, termini est tantum duplex scilicet materiale & formale ergo suppositio absoluta propria prima diuisione est tantum duplex scilicet materialis & formalis, est autem significatum formale termini illud ad quod significãdum pn cipaliter fuit impositum, & de quo uerificatur sine signo materialitatis, ut significatum formale hominis est animal rationale, & lapidis est corpus durum offendẽs, & uerificatur per seipsum non apposito signo materialitatis, sunt autem hæc signa materialitatis, ly, hæc dictio, hoc nomen, hic terminus, nam hæc est uera, homo est animal rationale lapis est corpus durum. Quod si apponeretur signum materialitatis, essent falsæ. Constat enim quod hæc est falsa, iste terminus homo est animal rationale, & hæc, hic terminus lapis est corpus durum. Significatum autem materiale termini est ipsemet terminus, & dicitur significatum naturale, quoniam unumquodque prius est naturaliter significat ac

repræsentat

repræſentat ſeipſum, quam aliquid extra ſe. Signum autem quando ſupponit terminus pro ſeipſo aut ſibi conſimili eſt hoc quod non uerificatur niſi appoſito ſigno materialitatis, ut ly homo eſt nomen, ly homo eſt biſyllabam, ly homo eſt declinabile. Si aũt ſumat ſine ſigno materialitatis, oẽs ſunt falſe, ut homo eſt nomen. Nã hõ ex uiſui ſignificati forma lis eſt aĩal rõnale, & nõ ut ſic eſt nomen, ſed ſubſtãtia corpo rea &c. Cõſtat ergo ratio ꝓpter quã ſuppoſitio abſoluta ꝓpria diuiditur prima diuiſione in materialem & formalem.

Suppoſitio autem formalis ſecundum terminatas coinci dit conuertibiliter cum perſonali, ita quod omnis formalis eſt perſonalis & econuerſo, ex conſequenti terminiſte non diuidunt ulterius formalem niſi in ſuppoſitionem diſcretã & communem, communem autem in determinatam & cõ fuſam ut tibi infra declarabitur. Verum apud reales nõ co incidit cum perſonali, ſed eſt magis communis, & antequã deueniant ad perſonalem diuidunt ſuppoſitionem formalem in naturalem & accidentalem. Eſt autem huius diuiſio nis ratio, quia cum diffinitio ſuppoſitionis formalis ſit acceptio &c. pro ſuo formali ſignificato, uel accipitur terminus in ꝓpoſitione reſpectu prædicati per ſe, quod conuenit ſubiecto eſſentialiter uel conſequĩtur ſubiecti eſſentiam, & ſic in omni propoſitione per ſe tam primo quam ſecundo modo datur ſuppoſitio naturalis ſiuẽ eſſentialis: ut hic. Homo eſt animal. Homo eſt rationalis. Homo eſt riſibilis, uel accipitur terminus in propoſitione reſpectu prædicati ſibi conuenientis accidentaliter ut homo eſt albus, homo currit. Et hanc diuiſionem: ſcilicet in naturalem & accidentalem, ponit b. tho. in tertio ſent. di. prima, q. ſecunda art. quarto.

Suppoſitio autem accidentalis apud reales diuiditur in perſonalem & ſimplicem, cuius diuiſionis ratio eſt hæc. Suppoſitio accidentalis, eſt reſpectu prædicati conuenientis ſubiecto accidentaliter, uel ergo conuenit ſubiecto ut habet eſſe extra animam in ſuppoſitis, & ſic eſt perſonalis, quia ueri ficatur prædicatum pro ſuppoſito uel ſuppoſitis, ut aliquis homo currit, ergo iſte uel iſte currit, uel conuenit ſu-

ſubiecto non inquantum habet eſſe in ſuppoſitis,ſed ut habet eſſe in anima puta inquantum intellectus intelligit naturam communem ut prædicabilem de multis,& non:ut habet eſſe in hoc uel illo ſuppoſito : ut quando dicit quod homo eſt ſpecies,animal eſt genus,ſubſtantia eſt genus generaliſsimum.Rationale eſt differentia. Riſibile eſt proprium. Album eſt accidens.Primo modo dicitur ſuppoſitio perſonalis,quia ſtat prædicatum pro ſuppoſitis, ſecundo modo dicitur ſimplex quia ſtat prædicatum pro natura ſimplici & & in ſe conſiderata,& prout intellectus attribuit ſibi intentionem uniuerſalitatis puta ſpeciei aut generis.

Et aduerte quod terminiſtæ reponunt ſuppoſitionē ſimplicem ſub materiali.Vnde apud eos ſicut in iſta. Ly homo eſt nomen, ly homo ſupponit materialiter, ſic & in iſta, homo eſt ſpecies,animal eſt genus,quorum fundamentum eſt quod non exiſtimant uniuerſalia ut genus & ſpecies eſſe naturas reales ut ſtant ſub ſecundis intentionibus,ſed eſſe terminos uniuocos prædicabiles de pluribus &c. In hac ergo propoſitione, homo eſt ſpecies ſecundum eos homo non ſupponit pro natura communi ſed pro termino. Talis autem ſuppoſitio eſt materialis, & ideo quam dicunt reales ſimplicem, dicunt ipſi materialem. Verum quia magis eſt conſonum uiæ peripateticæ uniuerſalia eſſe naturas q̃ terminos,non quidem extra ſingularia: ut Ariſtoteles in tota doctrina ſua imponit Platoni & præcipue in ſeptimo libro metaphyſicæ, ideo realium quo ad ſuppoſitionem ſimplicem,ſententiam ſequi debemus. Hæc de primis & generalibus diuiſionibus ſuppoſitionis,nunc accedendum eſt ad cuiuſcunque membri conſiderationem, incipiemus igitur a materiali abſoluta propria.

Caput tertium,de abſoluta & propria ſuppoſitione materiali.

IN tertio capite iuxta ordinem diuiſionum quæ ſupra diſpoſite & ordinate ſunt, agendum eſt de ſuppoſitione materiali, de qua tria uidenda ſunt, primo quid ſit ſe-

cundo quomodo & in quæ diuiditur, tertio asignande sunt generales regulæ quibus cognosces quando termini suppo nunt materialiter & quando non.

Quantum ad primum aduerte quod sic diffinitur. Suppositio materialis est acceptio termini substantiui in propositione extremaliter se habentis pro suo materiali significato. Tota hæc diffinitio quo ad singulas particulas, manifesta ta est in diffinitione suppositionis ut suppositio est. Vltima particula: scilicet pro materiali significato ponitur ut distinguatur a formali suppositione. Est autem materiale significatum termini, quando sumitur solum pro seipso & sibi consimili, & non pro eo ad quod significandum principaliter est impositum ut docuimus supra: ut quando dicitur homo est nomen animal est trisyllabum, constat q ly homo & ly animal sumuntur ut sunt termini & non pro re ad quam significandum sunt imposita. Hæc enim est falsa. Hic terminus homo est res quæ est homo, neque enim res quæ est homo, est nomen sed substantia rationalis. Idem intellige de animali.

Quantum ad secundum aduerte q termini ste diuidunt suppositionem materialem in discretam & communem. Communem in determinatam & confusam. Confusam in confusam tantum & confusam distributiuam. Confusam tantum inconfusam tantum mobilem, & confusam tantũ immobilem. Confusam distributiuam inconfusam distributiuam mobilem, & confusam distributiuam immobilem, quas diuisiones & singularum partium diffinitiones & exẽpla uide tu in Paulo Veneto, quia nolo esse hic merus recitator, & singula eius exempla recipies exceptis his, homo est species animal est genus &c. Nam quando prædicatum est aliquod quinq; uniuersalium, subiectum apud reales supponit simpliciter & non materialiter. Nos autem intendimus sequi uiam realium.

Reales aũt nõ multiplicãt tot diuisiones de suppõne materiali, sed existimãt sufficer adiscẽti, si diuidãt eã in discretã & cõem & illic sistere. Aduertũt .n. quod suppõ materialis

magis deseruit grammatico qui uersatur circa nomina quo ad articulos & declinationes & compositiones & deriuationes, & circa huiusmodi uersatur suppositio materialis. Cum igitur in logica, & in aliis scientiis acquirendis per logicam sequendo uiam peripateticam & nō sophisticam, suppositio materialis non sit multum necessaria, sufficit ut ad mētē realium ut diuidamus eam in discretam & cōem.

Materialis discreta est acceptio termini substantiui materialiter supponentis, cum pronomine demōstratiuo. Nam pronomina demonstratiua primitiuæ speciei faciunt propositionem singularem cuius subiectum tantum uni conuenit, ut docuimus in trac. secundo agentis de quantitate propositionum. In omni autem propositione singulari sicut subiectum est terminus discretus uel æquipollet termino discreto, sic supponit discrete. Vt hæc est materialis discreta.

Iste terminus homo, quem nunc scribo est nomen, est bisyllabum est declinationis tertiæ, est numeri singularis, est generis communis.

Materialis communis est acceptio termini substātiui materialiter supponentis sine pronomine demonstratiuo. Nam talis terminus non limitatus per pronomen demōstratiuū, est terminus communis ut ibi, homo est nomen. Iste termi nus homo ideo est communis, quia conuenit huic termino homo hic scripto, & huic termino homo ore nunc prolato. Idem intellige de qualibet nomine proprio: ut de sorte & Petro &c. Nam licet quo ad significatum formale, sint termini singulares, quia tantum uni conueniunt quod est indiuiduum signatum, tamen quo ad significatū materiale sunt termini communes, possunt enim cōuenire termino in scripto & in ore & in mente. Vnde in hac propositione. Petrus est nomen, subiectum supponit suppositione materiali communi, potest enim uerificari de hoc termino Petrus in uoce in scripto in mente &c. Vnde utraque istarum est uera. Petrus est nomen. Petrus non est nomen. Sensus secundæ est. Res quæ est Petrus, non est nomen, quia est substantia. Sensus primæ est hic terminus Petrus est nomen quia de-

clinatur per genus & casum. Reliquas igitur diuisiones suppositionis materialis: utpote non multum necessarias, nec usitatas in scientiis realibus, relinquamus terministis.

Quantum ad tertium aduerte tres regulas generales quibus cognoscitur suppositio materialis.

Prima est. Omnis terminus habens solum unum significatum: scilicet formale, nunquam supponit materialiter sed formaliter, probatur, quia non potest supponere nisi pro significato quod habet, sed habet tantum formale, ergo nunquam supponit materialiter, tales termini sunt termini trãscendentes ut ens unum aliquid res qui ideo non habent nisi significatum formale, quoniam quocunque modo sumantur siue cum signo siue signo materialitatis de omnibus & de seipsis uerificantur. Nam sicut ista est uera, ens est ens ita & ista, ly ens. id est hic terminus ens est ens & est aliquid & est res, & est quid unum, ens enim & unum conuertuntur; ut tibi in philosophia prima manifestabitur.

Secunda est. Omnis terminus habens utrunque significatum, si apponitur ei signum materialitatis trahitur ad suppositionem materialem, ut ly homo est nomen. Si autem non apponitur ei signum materialitatis trahitur ad suppositionem formalem, & tunc aliquando ꝓpositio est uera, ut hõ est aĩal, aliquando falsa, ut homo est nómen quoniã homo sine signo materialitatis supponit pro significato formali, de homine autem sumpto formaliter falsum est dicere quod sit nomen quoniam ut sic est substantia rõnalis.

Tertia est, signum particulare & uniuersale affirmatiuũ & negatiuum. Si est eiusdem generis cum termino substantiuo cui additur, trahit terminum ad suppositionem personalem, ut aliquis homo currit. Si autem sumantur in neutro genere trahunt terminum ad suppositionem materialẽ: ut aliquod homo est nomen: id est aliquis ter. & ratio huius regulæ est, quia termini ut supponunt materialiter sunt neutri generis & indeclinabiles, ut distinguantur quando supponunt formaliter. Tunc enim sumuntur in suo proprio genere siue masculino, siue fœminino &c. & sunt declinabiles;

ut omnis homo est bipes, aliqua auis est nigra, aliquod lignum est durum. Quoniam igitur quando supponunt materialiter sunt neutri generis & indeclinabiles, ideo conuenienter apponitur eis in neutro genere signum uniuersale uel particulare. Ex quibus sequitur, q̃ hæc est uera, omne homo est nomen, hæc autē est falsa, omnis homo est nomē.

Tres istæ regulæ sufficiant tibi, pro notitia termini quando supponit materialiter & quando non. Si alias uis, quære tu in terministis, has reputo sufficere, ꝓut contingit uti suppositione materiali in acquisitione scientiarum.

Caput quartum de suppositione formali naturali.

IN cap. quarto agendum est de suppositione formali naturali, de qua tria uidenda sunt, primo quid sit, secundo quomodo diuiditur apud reales, tertio assignabuntur regulæ generales de illa.

Quantum ad primum aduerte q̃ sic diffinitur. Suppositio formalis naturalis est acceptio termini &c. respectu ṗdicati essentialis uel consequentis essentiam subiecti, pro cuius notitia aduerte q̃ suppositio formalis naturalis, est acceptio termini substantiui in ꝓpositione extremaliter se habentis pro suo significato formali, respectu ṗdicati essentialis uel consequentis essentiam subiecti. Dicit autem ṗdicatum essentiale dupliciter primo quia ṗdicaẗ in quid essentialiter de subiecto: ut animal de homine, homo de sorte, secundo in quale essentialiter: ut rationale de homine, sensitiuum de animali. Dicitur uero ṗdicatum consequens essentiam subiecti, quod licet non sit de essentia, fluit tamen a principiis essentie: id est uel a forma ut homo est risibilis, sequiẗ enim risibile, animam intellectiuam, uel a materia: ut homo est corruptibilis, procedit enim corruptibile a compositione contrariorum qualia sunt elemēta ex quibus homo componitur. In utroq; sensu est suppositio formalis naturalis. Et pro regula generali accipe quod in omni propositione facta in materia naturali est suppositio formalis naturalis, qa naturaliter ṗdicatū uerificaẗ de subiecto, & non accidētaliter. Et ad-

uerte ꝙ in trac. de syllo demõratiuo, ꝑdicatum naturale est prædicatum per se in primo & secundo modo per se.

Quantum ad secundum aduerte ꝙ terministæ non diuidunt suppositionem formalem naturalem, quoniam eam non ponunt distinctam a personali, ideo non aliter diuidit apud eos quam suppositio ꝑsonalis, de cuius diuisionibus dicemus infra. Ratio autem ꝓpter quam non ponunt eam distinctam a personali est quia non concedunt ꝑdicatum reale siue sit essentiale siue accidentale, uerificari de subiecto, nisi subiectum existat in rerum natura, ideo sicut ista est personalis aliquis homo currit, sic ista aliquis homo est animal, & sicut descendere sub illa licet disiunctiue, sic sub ista, & sicut illa est falsa, nullo homine existente, sic & ista, apud reales autem in ꝑdicatis essentialibus non requirit existentia subiecti, quoniam ꝓpositio per se est sempiternæ ueritatis, ut tibi declarabitur in prima philosophia. In ꝑdicatis autem accidentalibus, requirit existentia subiecti, quoniam non uerificãtur de subiecto nisi subiectum existat, & ideo distinguũt reales inter formalem naturalem & formalem accidentalem, quæ est respectu ꝑdicati accidentalis. Tu tamen aduerte ꝙ aliter datur suppositio accidentalis respectu ꝑdicati accidentalis conuenientis subiecto ut habet esse extra aĩam, & ut habet esse in anima. ut tibi manifestabitur infra.

Cum igitur reales teneant suppositionem naturalem distinctam a personali alio & alio modo distinguunt eas & diuidunt in sua inferiora.

Naturalem igitur sic diuidũt. Suppositionis naturalis alia discreta, alia cõmunis. Discréta est acceptio termini, discreti uel sibi æquiualẽtis respectu ꝑdicati essentialis: ut sortes est hõ, est aĩal, est corpus, est substantia est ens, uel æquiualentis: ut hic hõ est rõnalis. Sophronie filius primogenitus est disciplinabilis. Cõis alia indefinita alia determinata. Indefinita est acceptio termini cõis respectu ꝑdicati essentialis siue aliquo signo: ut homo est animal, lapis est inanimatus. Determinata est acceptio termini communis respectu prædicati essentialis cum aliquo signo, ut quidã hõ est aĩal, & diui-

ditur in particularem & confusam. Particularis est acceptio termini communis respectu pdicati essentialis cũ signo particulari: ut aliquis homo est risibilis siue rationalis. Confusa diuidit in confusam tantum & confusam distributiuam siue uniuersalem. Confusa est acceptio termini cõis respectu pdicati essentialis, cum aliquo syncategoremate habẽte uim confundendi: ut si homo est animal, est sensitiuus, tantũ homo est rationalis. Distributiua siue uniuersalis est acceptio termini communis respectu p̃dicati essentialis cũ signo uniuersali ut omnis homo est animal. Omne animal est uiuẽs. Sed dices. Quare in suppositione naturali non fit mentio de descensu sub termino communi ad sua inferiora siue supposita, disiunctiue uel disiunctim uel copulatiue, sicut fiet descẽsus in suppositione personali: ut declarabitur. Respõdetur. Ideo non fit descensus, quia apud reales ad ueritatem ppositionis per se non requirit consistentia suppositorum. Vnde nullo homine existente, hæc est uera & semper, homo est animal, animal est substantia. Ideo autem fiet descensus in personali quoniam psonalis pprie apud reales est respectu pdicati accidentalis quod in est naturæ communi ut habet esse in suppositis. Hæc enim non est uera. Homo est albus, nisi quia hic uel hic est albus. Constat igitur quid sit. Suppositio formalis naturalis & quomodo diuidatur.

Quantum ad tertium aduerte quatuor regulas deseruiẽtes suppositioni formali naturali.

Prima est. In omni ppositione in qua p̃dicatum pdicatur per se de subiecto in primo modo uel secundo uel quarto, semper subiectũ supponit naturaliter. Qui sint & quot modi per se, iam diximus in trac. de syllogismo demonstratiuo. Exemplum primi, homo est animal rationale, exemplum secundi, homo est risibilis. Exemplum quarti, paries albet albedine. Aduerte ꝙ non fit mentio de tertio modo per se, quia non est modus pdicandi sed modus essendi siue existendi. Vnde cum dicitur sortes est per se in domo, sic intelligitur. Sortes est solus in domo, ita ꝙ ly per se dicit priuationem cõsortii. Et hæc ppositio, sortes est per se. i. solus

in domo, non signat subiectum supponere naturaliter, sed psonaliter qm ly solus est ptum accidentale & separabile a subiecto ut patet. Ratio autem huius regulæ, est qm pdicatum per se aut est de essentia subiecti aut consequitur eius essentiam, nam in primo modo est de essentia, in secundo & quarto consequitur essentiam, ut tibi declaratum est tract. de syllogismo demonstratiuo.

Secunda regula est. Omnis ppositio cuius subiectũ supponit naturaliter est semp & uniuersaliter uera, etiam subiecto non apponat signum uniuersale ut hic Homo est animal, quidam homo est animal, nam omnis talis ppositio est in materia naturali, in qua pdicatum conuenit omni & semper contento sub subiecto. Vnde licet prioristice. Hæc nõ sit ppositio uniuersalis sed indefinita homo est animal, est tñ uniuersalis posterioristice loquendo. Non sic autem contingit in suppositione personali, qm ppositiones in quibus subiectum supponit personaliter: ut in pluribus formant in materia contingenti, & ideo nec pro omnibus nec semper uerificatur pdicatum de subiecto. Vnde prioristice & posterioristice hæc est indefinita. Homo est albus.

Tertia regula est. In suppositione naturali, non ualet cõsequentia a propositione de tertio adiacente ad eam quæ est de secundo, ut non ualet, homo est animal, ergo homo est, & ratio huius regulæ est quia in ppositionibus per se pdicatum spectat ad essentiam & non ad existentiam, essentia autem abstrahit ab existentia & non existentia, ut tibi in prima philosophia declarabitur. Præterea ly est in tertio adiacente in propositionibus per se dicit habitudinem & conuenientiam naturalem prædicati cum subiecto. Et ideo siue subiectum existat siue non, semper pdicatum per se est aptũ uerificari de subiecto, sed ly est in secundo adiacente dicit existentiam, & ideo nisi subiectum puta homo existat, hæc est falsa, homo est, & in hoc discordant terministe & reales, nam ut declarabitur tibi in tract. de consequentiis terministe uolunt quod a tertio adiacente ad secundum affirmatiue siue in prædicatis per se, siue in prædicatis accidenta-

libus ualeat consequentia dummodo prædicatum non sit terminus distrahens neque diminutus, sed pro nūc sustine, donec erudiaris in consequentiis.

Quarta regula est pendens a tertia. In quacunque propositione subiectum supponit naturaliter, ad eius ueritatē non requirit quod extrema existant in rerum natura, nam hæc semper fuit & erit uera, homo est animal rationale etiam posito quod nec homo nec animal existerent. Et ratio huius regulæ est apud reales, quia ad ueritatem affirmatiue ꝑ se, sufficit habitudo & unio ꝑdicati cum subiecto immutabiliter, sed siue extrema existant siue non, hæc habitudo & unio īmutabiliter seruatur ita quod oppositū & repugnat, ergo regula est uera, & peripatetica ut tibi manifestabit in prima phia. Hæc de suppōne formali naturali dicta sint.

Caput quintum De suppositione accidentali simplici.

IN cap. quinto agendum est de suppositione accidentali simplici, nam in secundo cap. diuisimus formalem accidentalem in simplicem & personalem, quoniam licet utraque sit respectu ꝑdicati accidentalis, in hoc tamē distinguuntur, quod simplex est respectu ꝑdicati intentionalis: quod non conuenit alicui ex suppositis alicuius superioris ut esse spēm non conuenit alicui hoī, sed homini ut hō est, ꝑsonalis aūt est respectu ꝑdicati realis quod conuenit alicui superiori siue uniuersali ratione sunt suppositorum, ut hominem esse album, conuenit homini non ut homo est, sed quia conuenit illi uel illi homini. De simplici igitur agendū est in præsenti capite. De personali uero in capitu. sequenti. De simplici autem tria uidenda sunt. Primo quid sit, secūdo qnomodo diuiditur, tertio assignabuntur regulæ generales de illa.

Quantum ad primum aduerte quod sic diffinitur apud reales, suppositio simplex est acceptio termini substantiui in propositione extremaliter se habentis pro suo formali significato respectu prædicati conuenientis subiecto non ut habet esse ad extra in suppositis, sed ut habet esse in anima per abstractionem ab omni suo supposito pro cuius

noticia aduerte, q̃ natura cõis puta hõ aial corpus dupliciter põt ꝯsiderari ab intellectu, primo ut habet esse & diuersificat in suppositis, & sic itells attribuit ei p̃dicata realia, quæ conueniunt naturæ cõi ratione suorum suppositorum, ut hõ est albus est sanus est æger, & hæc faciunt suppositionẽ ꝑsonalem, secũdo ut est cõis multis & p̃dicabilis de multis, quæ conueniunt in eadem ratione diffinitiua ipsius naturæ cõis, & ut sic considerata est una, quoniam ut sic non est respicit supposita, per quæ diuersificat, sed abstrahit ab eis, & in hoc sensu attribuit & intells p̃dicata intẽtionalia quæ explicant p aliquod quinq̨ ulium, ut homo est spẽs, aial est genus, rationale est dr̃ia &c. & hæc faciunt suppositionẽ simplicem apud reales. Quæ dicitur suppositio simplex a cõmuni natura simpliciter & abstracte sumpta & considerata. Cõstat igitur quid sit, & respectu cuius prædicari.

Quantum ad secundum aduerte, q̃m suppositio simplex non conuenit ter. supponenti respectu suppositorum, imo conuenit ut abstrahit a suppositis, non est diuidenda ut diuidet suppositio ꝑsonalis. s. indiscretã, & cõem autẽ indeterminatam & ꝯfusam &c. Nã omnia hæc diuisionum mẽbra respiciunt supposita, & potest ad ea fieri descensus p̃terquã indiscreta ut tibi manifestabit, ergo diuidenda est iuxta diuisionem p̃dicati, q̃ conuenit naturæ communi ut considerat ab intellectu, potest autem iuxta triplicem actum intellectus, tripliciter considerari. primo ut est diffinibilis siue intelligibilis. Secundo, ut p̃dicabilis de pluribus. Tertio ut de ea est aliqua proprietas demonstrabilis, & iuxta hanc triplicem considerationẽ assignatur triplex suppositio simplex, prima fit iuxta primum actum intellectus, ut homo est diffinibilis, est intelligibilis, de eo potest haberi scientia. In omnibus his propositionibus supponit homo simpliciter, quia non licet descendere ad sua inferiora, cum abstrahat ab eis, ut stat sub prædictis prædicatis. Neq̨ enim homo, ut est iste uel ille, sed ut homo diffinibilis intelligibilis scibilis est. Supponit autem simpliciter iuxta primum actũ intellectus, qui est simpliciter apprehendere. Secunda fit iuxta. Secundum

actum intellectus, qui est componere & diuidere, ut homo est species animal est genus. Rationale est differentia. Tertia fit iuxta tertium actum intellectus, qui est discursus siue argumentari, ut risibile demonstratur de homine. Sic igitur diuidatur suppositio simplex.

Quantum ad tertium aduerte tres regulas generales pro suppositione simplici.

Prima est. Termi. supponenti simpliciter non est apponẽdum signum particulare nec ule nõ aũt particularẽ, neque eiusdem generis neque alterius generis. Ratio huius regulæ est, quia signa apposita termino communi in eodem genere trahunt ipsum ad suppositionem personalem, ut aliquis homo est albus. Si autem in alio genere puta in neutro trahunt ipsum ad suppositionem materialem, ut aliquod homo est nomen omne hõ est bisyllabum. Cũ igitur terminus supponens simpliciter non supponat personaliter, quia non respicit supposita, nec materialiter quia stat pro natura in se considerata ut communis pluribus, nullo modo apponendum est signum particulare nec uniuersale, sed simpliciter enunciandum est, quod homo est species, quod animal est genus, quod rationale est differentia.

Secunda regula est. Omnis terminus supponẽs respectu prædicati concernentis actum animæ siue spectet ad actum primum, siue secundum siue tertium, supponit simpliciter, ut homo diffinitur, homo intelligitur. Homo prædicatur de pluribus differentibus numero. Ratio huius regulæ constat ex diffinitione data de suppositione simplici.

Tertia regula. Omnis propositio cuius subiectum supponit simpliciter est singularis. Nam cum sit categorica, ut homo est species oportet quod sit alicuius quantitatis, ut declaratum est in secundo trac. non potest esse uniuersalis nec particularis, quoniam nullum apponitur signum, nec indefinita, quoniam cum non respiciat supposita non potest sub subiecto fieri aliquis descensus. Sed sub subiecto cuiuslibet indefinite licet descendere disiunctiue ut tibi declarabitur in cap. sequenti, ergo a sufficienti diuisione est singularis.

Sed dices. In hac propositione homo est species, subiectũ est terminus communis cũ sit aptus prædicari de pluribus, ergo non potest esse propositio singularis. Consequentia patet, ex diffinitione propositionis singularis.

Respondetur. In hac propositione homo est species ly homo non est terminus communis quia non respicit supposita ut superius inferiora. Sed tenetur discrete, quia stat pro natura apprehensa ab intellectu ut una, & ut sic est singularis, quoniam excludit omnia sua supposita. Vnde se habet ut forma abstracta a materia, quæ in se est una. Et hæc natura intelligitur denudata ab omni conditione indiuiduali, per quam diuersificat in suppositis ideo æquipollet singulari abstracto, & terminus supponens pro ea stat singulariter. In hac igit, hõ est spẽs, & in hac aĩal est genus, & in hac. Substãtia est generalissimum, & in hac ens est transcendens, subiectum tenetur singulariter, & hæc tibi manifestabuntur in se primo lib. primæ philosophiæ pro nũc tu nouitii, supponas sic esse. Hæc de suppositione simplici dicta sint.

Caput sextum de suppõne accidentali personali.

IN cap. sexto agendum est de suppositione accidentali p̃sonali, cuius usus frequentior est in sciẽtiis realibus de ea igitur tria uidenda sunt. primo quid sit. Secundo ponent omnes diuisiones sue usitate in scientiis. Tertio assignabunt regulæ generales de illa.

Quantum ad primum aduerte quod sic diffinitur. Suppositio accidentalis personalis est acceptio termini substantiui uel substantiuæ tenti in propositione extra materialiter se habentis, pro suo formali significato respectu prædicati accidentalis realis, cõuenientes subiecto ut habet eẽ ad extra.

Iste particu. prædicati accidentalis, & realis ut habet esse ad extra, ponuntur ut distinguatur suppositio personalis a naturali & simplici, & intellige ut habet esse ad extra, id est in rerum natura pro aliqua differentia temporis, quoniam ut tibi manifestabitur in trac. de ampliatione. Subiectum in suppositione personali aliquando tenetur pro eo quod est aliquando pro eo quod est uel fuit aliquando pro eo quod

est uel erit, aliquando pro eo quod est uel potest esse, & tūc exemplificabitur. In hac igitur propositione homo est iustus, homo supponit personaliter, quoniam prædicatum iustus est prædicatum reale & accidentale, & conuenit homini pro aliquo suo supposito existenti. Hæc enim est uera. Homo est iustus quia hic uel hic est iustus. Constat igitur tibi quid sit suppositio personalis distincta a naturali & simplici. Quod distinguatur a materiali, nemini est dubium, quoniā in illa stat termi. pro materiali significato, hic autem pro formali.

Quantum ad secundum aduerte quod diuisiones suppositionis personalis sic ordinantur.

Suppositio personalis, prima diuisione diuiditur in discretam & communem. Discreta est acceptio termini substantiui discreti, uel termi. communis cum pronomine demonstratiuo in singulari numero &c. respectu prædicati realis accidentalis conuenientis subiecto, ut habet esse ad extra, exemplum primi. sortes est iustus, exemplum secundi. Iste homo est iustus. In petre scribis, & aduerte quod si propositio conuertatur simpliciter, sicut subiectum in conuersa supponit personaliter discrete sic prædicatum in conuertente eodem modo supponit, ut hic. sortes est iustus, iustus est sortes, & hic. Ille homo currit uel tu curris, currens est ille homo, currens es tu.

Communis diuiditur indeterminatam & confusam. Determinata est acceptio termi. communis substantiui &c. sine signo uel cum signo particulari tantum sub quo licet descendere ad sua supposita disiunctiue, ut homo est albus, & licet sic descendere & isti sunt omnes homines, ergo iste homo uel iste, uel iste & sic de singulis est albus, ergo homo est albus, & sicut de hac infinita, sic intellige de hac particulari. Quidam homo est albus. Quod si de nullo uerificaretur ꝑdicatum, propositio esset falsa, quoniam prædicatum non conuenit subiecto nisi ratione alicuius suppositi.

Confusa est acceptio termini substantiui communis &c.

ſub quo non licet deſcendere diſiunctiue, ſed ſi deſcendatur deſcendetur diſiunctim. Pro cuius notitia aduerte quod deſcendere diſiunctiue, eſt formare plures diſiunctiuas ſingulares, ex quibus neceſſe eſt unam eſſe determinate ueram. Verbi gratia ſub hac. Quidam homo currit ſic deſcenditur diſiunctiue, & iſti ſunt omnes homines, ergo uel iſte homo currit uel iſte homo currit, uel iſte homo currit &c. ita quod neceſſe eſt unam ex his eſſe determinate ueram, & dum modo unus currat, hæc eſt uera, aliquis homo currit. Deſcendere autem diſiunctim eſt formare unam categoricam de extremo diſiuncto quam non eſt neceſſe uerificari determinate pro uno ſed poteſt uerificari pro pluribus & pro omnibus in confuſo & indiſtincte. Verbi gratia. In iſta. Tantum homo eſt ſapiens, ly homo ſupponit confuſe & licet de incendere ſub eo diſiunctim ſic & iſti ſunt omnes homines, ergo uel hic homo, uel hic homo, uel hic homo eſt iuſtus. Hæc eſt una categorica de ſubiecto diſiuncto, & non inconuenit quod uerificetur pro pluribus hominibus, uel etiam pro omnibus indiſtincte, nam cum ſoli homini conueniat iuſtitia inter omnia animalia nihil obſtat quin reperiatur in pluribus, nec repugnat quin reperiatur in omnibus.

Confuſa diuiditur in confuſam tantum & confuſam uniuerſalem exemplum prime, tantum homo eſt iuſtus, tantum homo eſt figuræ rectæ. Exemplum ſecundæ. Omnis homo eſt iuſtus.

Confuſa tantum diuiditur in mobilem & immobilem. Confuſa tantum mobilis eſt acceptio termini &c. ſub quo licet deſcendere diſiunctim, ut tantum homo eſt iuſtus, ergo tantum hic uel hic uel hic eſt iuſtus. Confuſa immobilis eſt acceptio termini ſubſtantiui &c. ſub quo nullo modo licet deſcendere, ut in iſta. Tantum tres ciues ſeruant patriam. Non licet deſcendere, quoniam omnes iſtæ ſunt falſæ, ergo tantum iſte ſeruat patriam, uel tantum iſte ſeruatur patriam. Nec ualet diſiunctim ergo tãtum iſte, uel iſte uel iſte quoniam tres ciues collectiue, & non diſiunctiue ſeruant

patriam, posito casu quod sic sit. Et aduerte quod termini iste exẽplificantes de confusa tantũ ímobili formant hãc ꝓpositionem. Necessario homo est aíal, sub qua dicũt non licere descendere disiunctim ex parte subiecti, quoniã nullus homo singularis necessario est animal sed ꝯtingẽter, quoniam potest non esse. Id non recipiunt reales, qm̃ dicunt illam eẽ suppõnem naturalem in qua ꝑdicatum est de essentia subiecti, & ꝑdicatur essentialiter de omni ꝯtento sub subiecto, ergo necessario & semper & immutabiliter. Vnde ita est necessaria ista, sortes est animal sicut ista, homo est aíal. Nec obstat quod sortes possit non esse, quia in suppositione naturali, non requiritur existentia extremorum, sed immutabilis habitudo & unio ꝑdicati cum subiecto. Vnde hæc consequentia non ualet sortes contingenter est, ergo contingẽter est aíal. Nec ista sortes necessario est animal, ergo necessario est, quia in prima fit transitus ab esse existentie ab esse essentie, in secunda autem fit transitus econuerso.

Confusa uniuersalis diuiditur in distributiuam & collectiuam. Distributiua diuiditur in mobilem & immobilem. Distributiua mobilis est acceptio termini &c. sub quo licet descendere copulatiuæ ad omnia sua supposita: ut omnis homo est mendax, ergo hic hõ est mendax, & hic homo est mendax, & sic de aliis omnibus. Distributiua immobilis est acceptio termini &c. sub quo non licet descendere copulatiue, ut si omne animal currit omnis homo currit. Non enim sequitur, ergo si hoc animal puta asinꝰ currit, omnis homo currit, & si hoc animal puta equus currit, omnis homo currit. Constat enim conditionalem esse ueram & tamen omnis copulatiua formata est falsa. Distributiua mobilis diuiditur in absolutam & accommodam. Absoluta est acceptio termini &c. sub quo licet descendere copulatiue absolute, & nulla appositione facta, ut omnis nix est alba, omnis stella lucet, ergo ista stella & ista & ista, & sic de oĩbus, nulla excepta lucet. Accommoda est acceptio termini &c. sub quo non licet descendere copulatiue absolute, sed oppositione facta, uel pro tali aut tali genere, ut omnes diligũt munera

scilicet

ſcilicet Iudices iniuſti, omnes homines reſurgent.ſ.qui fuerint mortui, omnis qui petit, accipit.ſ. ſi debite & rõnabiliter petit, & hæc ſuppõ diſtributiua accõmoda, neceſſaria eſt ꝑ itelligẽtia Sacræ ſcripturæ, & ĩ politicis legibꝰ ac decretis.

Vniuerſalis collectiua eſt acceptio termini &c. ſub quo non licet deſcendere copulatiuæ, ſed aut non deſcendere, aut deſcendere copulatim, ut omnes Apoſtoli ſunt duodecim, non ſequitur, ergo iſtæ eſt duodecim, & iſtæ eſt duodecim, & iſtæ, & iſtæ omnes ſunt falſæ ut patet. Sed deſcendatur ſic, ergo iſte, & iſte, & iſte, & oẽs alii ſimul ſumpti ſunt duodecim, & aduerte quod deſcendere copulatiuæ eſt deſcendere per propoſitiones copulatiuas ſingulares. Copulatim autem eſt deſcendere per unam categoricam de extremo copulato, exemplum primi omnis nix eſt alba, ergo & hæc nix eſt alba, & hæc eſt alba &c. exẽplum ſecundi. Omnia elñta ſunt quatuor, ergo hoc eſt hoc, & hoc & hoc ſimul ſumpta ſunt quatuor. Conſtat igitur quid ſit ſuppoſitio formalis, perſonalis, & quot ſint eius diuiſiones famoſæ, & q̃d ſit ſingulum membrum ſingulæ diuiſionis.

Quantum ad tertium aduerte quod ſingulis membris diuiſionum ſuppoſitionis perſonalis aſsignantur certæ regulæ uniuerſales per quas cognoſces, quomodo, & in qua ſpecie perſonalis ſuppoſitionis termini ſupponunt.

Incipientes igitur a perſonali diſcreta, aſsignamus ea talem regulam.

Omnis terminus diſcretus, uel communis cum ꝓnomine demonſtratiuo ſingularis numeri, uel circũlocutus exiſtens pars orationis ſiue ex parte ſubiecti, ſiue ex parte p̃dicati, ſiue p̃cedat ſignum particulare, ſiue uniuerſale, ſiue affirmatiuum, ſiue negatiuum ſupponens ꝑſonaliter, ſupponit diſcretæ, exemplum primi ex parte ſubiecti. ſortes currit. Iſte hõ currit, ſophronici primogenitus currit, exẽplum ſecũdi ex parte p̃dicati, ſiue ſigno uniuerſali, aliquod currẽs eſt ſortes, aliquod currens eſt iſte hõ, aliquod currẽs eſt ſophronici primogenitꝰ. Cũ ſigno aũt uniuerſali affirmatiuo, ut hic oẽs peccauerũt in Adam, omnes peccauerunt in pri-

mo homine, omnes peccauerunt in primo creato ad imaginem dei, cum signo uniuersali negatiuo, ut hic, nullus asinus est sortes, nullus asinus est iste hō, nullus asinus est primogenitus sophronici, in oībus his datur suppositio discreta personalis, in omnibus exemplis primi modi ex parte subiecti, & in omnibus exemplis secundi modi ex parte prædicati.

Determinate ꝑsonali aſsignatur hæc regula, omnis terminus quem nullum signum p̄cedit, uel si p̄cedit est signum particulare affirmatiuum, supponens ꝑsonaliter, supponit determinate, tam a parte subiecti quam a parte p̄dicati, exē plum primi, homo est iustus, tam sub subiecto quam p̄dicato licet descendere disiunctiuæ ut patet exercitato, ergo tā subiectum quam p̄dicatum supponunt determinate, exemplum secundi. Aliquis homo est iustus, tam p̄dicatum. quā subiectum eodem modo supponunt.

Confusæ tantum mobili aſsignantur istæ regulæ ut generales. Cuiuslibet vl̄is affirmatiue p̄dicatum si est terminus cōis, supponens ꝑsonaliter supponit ꝯfuse tm̄ mobiliter. Vt oīs homo est bipes, ly bipes stat confuse tm̄ mobiliter, qa licet descendere disiūctim, nā bene sequit̄ oīs homo est bipes ergo uel est hic bipes, uel hic bipes, uel hic bipes. Dicit̄ affirmatiue: qm̄ in ul̄i negatiua, distribuit̄ subiectum, & p̄dicatū ut hic, nullus hō est lapis, ut tibi manifestabit̄ in cap. sequēti. Dicitur terminus communis: quoniam si p̄dicatum esset terminus discretus, supponeret discrete, ut dictum est in regula aſsignata suppositioni personalis discretæ.

Cuiuslibet ꝓpositionis exclusiuæ tā affirmatiuæ quā negatiuę primi ordinis, dummodo negatio non cadat super notā exclusionis subiectum supponens ꝑsonaliter, supponit confuse tantum mobiliter, quia licet sub subiecto descēdere disiunctim, nam bene sequitur, tantum hō est albus ꝑ casum ergo tantum hic hō, uel hic hō est albus. Dicitur tam affirmatiuæ quā negatiuæ: qm̄ sicut in ista tantum homo est albus, hō supponit confuse tantum mobiliter sic & in ista, tm̄ hō non est albus. Dicitur dummodo negatio nō cadat &c. qm̄ negatio cadat super notam exclusionis propositio erit

tota negatiua, ut non tantum homo est albus, & tūc mutaſ suppositio subiecti. Dicitur primi ordinis: qm̄ ut tibi manifestabitur in trac. de prob. ter. exclusiua fit tribus modis, primo quando nota exclusionis antecedit subiectum ita q̄ cadit super illud, ut tantum homo est risibilis, & hæc est primi ordinis, secundo quando ipsa nota mediat inter subiectum, & p̄dicatum siue antecedat uerbum siue subsequatur, exemplum primi ut Plato tantum scribit, exemplū secundi, sortes comœdit tantum panem, & hæc est secūdi ordinis, ergo quādo in tertio ponitur nota exclusionis. Vt, habeo unum librum tantum, & hæc est tertii ordinis. Regula ꝓposita intelligenda est de exclusiua primi ordinis: quoniam æquipollet uniuersali affirmatiue de terminis trāsumptis, ut tantū homo est resibilis, ergo omne risibile est homo, & in hac uniuersali p̄dicatum supponit confuse tantum mobiliter, ut tibi declarabitur in sequentibus.

Confusæ tantum immobi i assignaſ hæc regula, quādocunque p̄dicatum non potest uerificari de contentis sub subiecto diuisim, sed solum coniunctim, supponitur subiectum ꝯfuse tm̄ immobiliter, ut hic elementa mūdi sunt quatuor. Planete sunt septem, p̄dicamenta sunt decem, nam si fiat dēscēsus disiunctim sub subiecto p̄dictarum propositionū, manifeste erit falsus. Verbi gratia fiat sic descensus sub prima, & omnia hæc sunt elementa mundi, ergo hoc elementum, uel hoc, uel hoc est quatuor, manifestum est quod descensus est falsus: quoniam p̄dicatum numerale non uerificaſ de subiecto nisi coniunctim. Idē intellige de subiecto aliarum ꝓpositionum. Similiter hic est suppositio confusa immobilis. Duo hoīs trahunt nauem, & hic. Tres personæ sunt trinus Deus, & hic. Pater, & filius sunt unum principium spiritus sancti. Qui uero sint termini, qui communiter confundunt immobiliter, declarabuntur in cap. sequenti.

Confuse distributiue mobili assignatur hæc regula, omnis propositionis uniuersalis affirmatiue, & negatiue subiectum supponit confuse distributiue mobiliter, & licet descendere sub eo copulatiue. ut omnis homo currit, nul-

lus homo currit, ex parte uero prædicati, in affirmatiua ſtat confuſæ tantum mobiliter, in negatiua, autem diſtributiue, ut omnis homo eſt albus ly albus ſtat confuſæ tantum mobiliter, quia licet deſcendere diſiunctim, nullus homo eſt lapis, ly lapis diſtribuitur quia licet deſcendere copulatiuæ, idem intellige de prædicato particularis negatiuæ. Nam licet ſubiectum ſtet determinate ſi eſt terminus communis, tamen prædicatum ſtat diſtributiue propter negationem habentem uim diſtributiuam ſi non ſit impedita. Vnde in iſta, aliquis homo non eſt albus, homo ſtat determinate, qa licet deſcendere diſiunctiuæ, & ly albus diſtribuitur, quia licet deſcendere copulatiuæ. Deſcende tu.

Confuſæ diſtributiuæ immobili aſsignatur hæc regula. In omni conditionali, cuius ſubiectum præcedit ſignum uniuerſale affirma. uel nega. ſupponit ſubiectum diſtributiuæ immobiliter in ordine ad totam conditionalem, ut hic. Si omne animal currit, omnis homo currit, & hic, ſi nullū animal currit nullus homo currit. Non enim poſſunt ſic deſcēdere; ergo ſi hoc animal currit, omnis hō currit, quia hoc animal non eſt omnis homo, idem intellige ex parte negatiuæ, non enim ſequitur. Hoc animal demonſtrato brunello non currit, ergo nullus homo currit poteſt enim ſortes currere, non currente brunello.

De diſtributiua abſoluta mobili, iam data eſt regula, de accommoda autem datur hæc. Quandocunque prædicatū uniuerſalis affirmatiuæ uel negatiuæ nō uerificatur de ſubiecto abſolute, ſed per appoſitionem, ſubiectum ſupponit diſtributiuæ accommodæ, ut hic, omnes hoīes indigent pœnitentia, appoſitiue peccantes, nā infans eſt hō quia eſt aīal rationale, & tñ non indiget pœnitentia quia non peccat, & hic, nō eſt inuētus qui placēt deo appōne in filiis peccatorū.

Collectiuæ aſsignatur talis regula, in propoſitione uniuerſali affirmatiua in qua prædicatum non uerificatur de ſubiecto pro omnibus contentis ſub eo niſi ſimul ſumptis, ſubiectum ſupponit collectiuæ, ut omnes Apoſtoli ſunt duodecim, omnes Senatores regunt ciuitatē conſtat enim quod

omnes simul,& non aliquis diuisim regit ciuitatem.

Hæc pro regulis assignandis cuilibet membro singulæ di uisionis personalis suppositionis dicta sint.

Caput septimum de terminis habentibus uirtutem confundendi tantum mobiliter,& distribuendi mobiliter,& imobiliter.

IN cap.septimo agendum est de signis & syncategorema tibus,& terminis siue sint omnia,siue uerba, quæ habēt uirtutem confundendi,& distribuendi mobiliter uel im mobiliter,& primo expediemus nos de terminis cōfusiuis, tantum siue mobiliter siue immobiliter,secunda de terminis distributiuis.

Quantum ad primum ponuntur octo regulæ.

Prima est,dictio exclūsiua confundit confusæ mobiliter tantum, terminum immediate sequentem si est terminus communis,ut tantum homo est risibilis, quia sub ly homo licet descendere disiunctim ut patet.

Secunda est,dictio exceptiua confundit confusæ tantum mobiliter suum casuale si est terminus cōis,quia licet descen dere sub eo disiuncti,ut nullum animal præter hominem est loquens ly pter hominem stat confusæ tantum mobiliter.

Tertia est, dictio reduplicatiua confundit suum casuale confusæ tantum mobiliter, & prædicatum cōfusæ tantum immobiliter ut homo inquantum homo est rationalis, ly hō stat ɔfusæ tantum mobiliter,& ly rationalis īmobiliter.

Quarta est,uerba concernentia actum mentis,ut scire in telligerē uelle credere,desideraī, & opinari,& dubitare, & imaginari,ɔfundunt confusæ tantum mobiliter terminum immediate sequentem,si est terminus communis,& nō sup ponat simpliciter,ut ego scio aliquam ɔclusionem,ergo hāc uel hanc.Dico si est ter.communis: quoniam si esset terminus discretus,uel communis cum pnomine demōstratiuo, supponeret discretæ, ut scio hanc ɔclusionē, credo Socrati Imaginor Cæsarem. Dixi & non supponat simpliciter: qm̄ sub termino communi supponenti simpliciter nō fit aliquis descensus stat,enim natura ut una in se ɔsiderata. Vnde sub

ista. Intellige hoiem, scio rosam, nullus debet fieri descensus, quoniam sumitur homo ut homo, rosa ut rosa, ut diximus supra.

Quinta regula, aduerbia, numeralia, localia, temporalia si adhærent uerbo, cuius actus super idem numero reiterari potest, confundunt confusæ tantum mobiliter terminum imediate sequentẽ, ut bis uidi hominẽ, ergo bis uidi hunc, uel hunc, uel hunc hominem. Hic & illic uidetur homo, sem per erunt elementa, &c. Si aũt adhærent uerbo cuius actus super idem numero reiterari non potest, confundunt confusæ tm̃ imobiliter, ut bis comœdi panem, ly panẽ stat imo biliter quia hic descẽsus est falsus, bis comœdi hũc, uel hũc, uel hunc panem, quia panis semel comœstus non est iterato comœstibilis ut patet, idem intellige hic. Hic et Romæ uenditur piper. Vbique est corpus, & hic. Semp erit, homo, neque enim idem piper numero simul uenditur hic & Romæ cum non posit esse idem corpus in duobus locis, neq; idem corpus numero, occupat omnem locum, neq; idem homo numero erit semper secundum cursum naturæ cum sit natura corruptibilis ut patet.

Sexta regula est. Termini modales excepto necesse nominaliter sumpti, & aduerbialiter, confundunt confusæ tm̃ mobiliter omnes terminos cões non distributos siue pcedant modum siue sequantur, ita tamen q fiat modalis de sensu composito exemplum quando modus pcedit, contingens est hominem esse album, imposibile est hominem esse lapidem. Exẽplum qñ modus subsequitur. Hominem esse album est contingens. Hominẽ esse lapidem est imposibile. Apud reales contingit descendere disiunctim tam sub subiecto quam sub pdicato ipsius dicti. Nam bene sequitur contingens uel posibile est hominem esse album, ergo uel hũc uel hunc hoiem, ergo uel hoc, uel hoc albũ. Item bene sequit, impole est hoiem esse lapidẽ, ergo impole est hũc uel hunc hoiem esse lapidem, eodẽ modo descende sub lapide. Dixi termini modales excepto necesse: qm̃ propositio de necesse si est uera, est in materia naturali in qua pdicatum est de es-

ſentia, uel conſequitur eſſentiam ſubiecti, ut neceſſe eſt hominem eſſe animal uel rationale uel riſibile etc. tūc ſuppoſitio eſt naturalis, in qua non fit aliquis deſcēſus, ut docuimus in cap. quarto. Vnde in iſta, neceſſe eſt hominem eſſe aīal tā ly hominem quam ly animal ſtat immobiliter. qm̄ in ſuppoſitione naturali non requiritur exiſtentia extremorum, & in hoc diſcordant reales a terminiſtis ut docuimus in eodē cap. Dixi ter. communes, ut excipiam diſcretus, ut hic contingens eſt ſortem eſſe album, uel impoſsibile eſt ſortem eē aſinum. Terminus enim diſcretus non eſt capax ſuppoſitionis confuſæ, eſt autem capax ſuppoſitionis diſcretæ. Dixi nō diſtributus: quoniam ſi fiat propoſitio modalis uniuerſalis de dicto ſiue affirmatiua, ſiue negatiua, extrema dicti ſupponunt ſicut extrema categoricæ uniuerſalis affirmatiuæ, uel negatiuæ, quem modum ſupponendi declarauimus in cap. ꝓcedenti, & in ſequentibus magis declarabimus. Dixi ita quod fiat in ſenſu compoſito: quoniam non eſt eadem ratio de modali in ſenſu compoſito: & de ea in ſenſu diuiſo, Nam diuerſimode ꝓbatur, ut tibi declarabitur in trac. de ꝓbationibus terminorum, ideo non ſeruatur eadem ſuppoſitio, in quo autem differant, & in quot iam diximus in trac. tertio cap quarto. Vide tu illic.

Septima regula. Hæc uerba ꝓmitto debeo obligor, Terminum communem non diſtributum, quem regunt, confundunt confuſe tantum immobiliter, ut ſortes promittit tibi denarium, ly denarium ſtat immobiliter, quia hic deſcēſus eſt falſus, promitto tibi hunc, uel hunc uel hunc denarium. Nam poſſum tibi promittere denarium, qui nondum fabricatus aut formatus eſt, ideo non licet deſcendere.

Octaua regula. Dictio conditionis ut ſi, & rationis, ut ergo, oēs ſuos terminos communes non diſtributos confundunt confuſæ tantum immobiliter, & hoc in ordine ad hypotheticam, ut ſi homo eſt, animal eſt. Homo currit, ergo animal currit, tam ly hō, quā ly aīal confuſæ tm̄ immobiliter in utraque ſupponunt modo ſumantur in ordine ad hypotheticam. Pro cuius notitia aduerte ꝙ ly homo & ly aīal

dupliciter considerari possunt, primo ut sunt pars categoricæ, nam hæc est categorica, homo currit cuius pars est ly homo,& hæc est categorica, animal currit, & ut sic ly homo,& ly animal supponunt determinate,& licet descendere disiunctiuæ, cum sint duæ indefinitæ, secundo ut sunt pars hypotheticæ, & intendo quod considerentur non inquantum componunt has duas categoricas,ut categoricas, sed inquantum componunt has ut partes hypotheticæ per notam conditionis uel rationis, & hoc est sumere in ordine ad hypotheticam,& non in ordine ad categoricam,ut categorica est,& in hoc sensu intelligendum est, quod confundunt confusæ tantum immobiliter.

Sed dices. Videtur hic descensus esse bonus.Si homo est, animal est, ergo si hic homo, uel hic homo est, animal est, repugnat enim ponere hominem sine animali, cum animal sit prædicatum per se in primo modo de homine.

Respondetur pro nunc,quod regula intēdit descensu ualido de forma,& non de materia. Valet autem prædictus descensus de materia,sed non de forma. De materia quidē ualet,quia in utraque propositione prædicta homo est animal supponunt personaliter. Si autem formentur duæ propositiones de tertio adiacente in quibus homo, & animal habeant suppositionem naturalem,ut hic. Si homo est animal,homo est sensitiuus,non licet aliquis descēsus, quia omnis descensus est ad supposita. Sed ut docuimus supra,in naturali suppositione non requiruntur supposita,nec existentia suppositorū. Hæc enim conditionalis est uera, ante creationem mundi, Si homo est animal, homo est sensitiuus. Hæc de regulis pro terminis confusiuis tantum mobiliter uel immobiliter dicta sint.

Quantū ad secūdum,ut scias terminos hn̄tes uim distribuēdi mobiliter,uel imobiliter ponunt quatuor rl'æ gn̄ales.

Prima regula. Omne signum uniuersale affirmatiuum positum in recto terminum immediate sequentem,facit stare distributiuæ,& immediate sequentem confusæ tantum, dummodo sit terminus communis,& signum non sit impe

dictū per aliud superueniens signum distributiuum, ut omnis homo est albus, ly homo distribuitur: quoniam licet descendere sub eo copulatiuæ, & ly albus confunditur confusæ tantum mobiliter: quoniam licet descendere sub eo disiunctim. Dixi positum in recto, ut excipiam has propositiones, uidens omnem hominem est animal. Nec ly uidens distribuitur, nec ly animal confunditur: quoniam est una indefinita, in qua prædicatum, & subiectum supponunt determinate. Nec obstat ly omnem hominem: quoniam cum non sit subiectum, sed pars subiecti, uirtus signi non transit ad prædicatum. Secus esset si diceretur omnis uidens hominem est animal, tunc ly uidens distribueretur, & ly animal confunderetur. Item intellige in hac. Cuiuslibet hominis asinus est currens, ly asinus non distribuitur, nec ly currens confunditur, sed stat utrunque determinate: quoniam uirtus signi uniuersalis positi in obliquo non transit super ea, solum ly hominis distribuitur; quoniam est eiusdem obliqui cum signo uniuersali. Dixi dummodo sit terminus communis: quoniam discretus non est capax distributionis, nec confusionis, cum nō habet inferiora, ad quæ fiat descensus. Dixi, & signum non sit impeditum: quoniam si aliud signum, uel syncategoram distributiuum superuenerit mutat suppositionem. Verbi gratia in ista omnis homo est albus, ly homo distribuitur, & albus confunditur. Si autem superueniat nō, & dicatur non omnis homo est albus, cum hæc æquipolleat huic quidam homo non est albus, ly homo stat determinate, & ly alb⁹ distribuitur propter negationē, quæ habet uim distribuendi si non est impedita, ut dicemus in regula sequenti.

Secunda regula, omnia signa uniuersalia negatiua, & omnis negatio non impedita, faciunt stare distributiue mobiliter terminum communem mediate, & immediate sequentem, ita quod distribuunt subiectum, & prædicatum, remoto impedimento, ut nullus homo est albus, tam subiectum quam pdicatum distribuitur: quoniam licet sub utroq; descendere copulatiuæ. Dixi terminum communem, ut exclu

dam discretum. Dixi mediate, & immediate sequentem, ut distinguatur a signo uniuersali affirmatiuo, qui nō distribuit nisi terminum immediate sequentem. Dixi remoto impedimento, quod potest esse duplex, primo. Si signum non apponatur subiecto in recto, sed parti subiecti in obliquo, ut hic. Nullius hominis asinus currit, nec ly asinus, nec ly currens distribuitur, sed tantum ly hominis: quoniam uirtus signi negatiui, non se extēdit ultra obliquum cui apponitur. Vnde cum hæc sit indefinita asinus currit, stat subiectum, & prædicatum determinate, secundo si aliud distributiuum superueniat, ut hic. Nonnullus homo currit. Ly non impedit distributionem factam per nullus, & facit æquipollenter particularem affirmatiuam, nam æquipollet isti. Quidam homo currit, in qua constat subiectum, & prædicatum supponere determinate.

Tertia regula, quæ continet quatuor partes est hæc. Gradus comparatiuus, & superlatiuus confundunt distributiue terminum rectum ex natura comparationis, terminū antē rectum ex natura excessus confundunt cōfusæ tantum mobiliter. Super terminum autem rectum a parte ante: id est positū in subiecto, nullum habent uim. Verbi gratia æquus est maior asino altitudine cubiti, ly asino stat distributiue, ly altitudine cubiti stat confusæ tantum mobiliter. Ly æquus stat determinate, cum sit propositio indefinita. Si autem apponatur signum uniuersale stabit distributiue per primam regulam, ut omnis æquus est maior asino. Hæc est prima pars regulæ.

Secunda pars est hæc. Istæ dictiones ita sicut, tam & quā, terminum immediate sequentem distribuunt, ut Hercules est ita fortis sicut leo, ly leo stat distributiue, canis est tam uelox quam lepus, ly lepus distribuitur, hæc est secūda pars.

Tertia pars est hæc. Hoc uerbum differt, & isti termini aliud non idem diuersum, diuisum, distinctum, distribuunt terminum sequentem aliquod prædictorum, ut asinus differt ab homine, est aliud ab homine, non est idem homini, est diuersus, & diuisus, & distinctus ab homine, ly ho-

mine in omnibus prædictis distribuitur, & ratio huius assignabitur infra.

Quarta pars est hæc. Ista uerba egeo, indigeo, careo distribuunt terminum immediate sequentem capacem distributionis: id est communem deducto omni impedimento, quod etiam debet intelligi in partibus pcedentibus. Verbi gratia. Sortes caret ueste, eget pecunia, ly ueste, & pecunia stant distributiue: quoniam hæc propositio. Sortes caret ueste, æquipollet huic. Sortes non habet uestem. Negatio autem per secundam regulam distribuit terminum sequẽtem. Vnde aduerte quod ratio istius regulæ quo ad omnes partes prædictas stat in hoc quia omnes termini prænominati includunt negationem, ut tibi manifestabitur in tractatu de probationibus terminorum, ideo habent ex negatione inclusa uirtutem distribuendi terminum sequentem.

Quarta regula est hæc. Dictio exclusiua terminum sequẽtem mediate: id est prædicatum si est terminus communis distribuit, ut tantum homo est rationalis ly rationalis distribuitur, & ratio huius regulæ est, quia exclusiua æquipollet uniuersali affirmatiuæ de terminis transpositis, ut tantum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo, cõstat quod ly rationale distribuitur per primam regulam. Hæc de reliquis ꝑ terminis habẽtibus uim distribnẽdi dicta sint.

Caput octauum de pluribus signis distributiuis.

IN octauo capite agendum est de pluribus signis, quæ ponuntur in eadẽ propõne, & habent uim distribuendi. Hic igitur pro uniuersali resolutione tria aduertenda sunt.

Primo aduerte quod si subiectum propositionis sit terminus communis non distributus puta quia est subiectum indefinite uel particularis, adueniẽte signo distributiuo, distribuitur. Verbi gratia in ista, hõ currit, ly hõ stat determinate. Si adueniat signum uniuersale affir. uel neg. distribuit, ut omnis hõ currit, nullus hõ currit. Si autem signo distributiuo adueniat aliud distributiuum, impedit distributionem, & aliã suppositionẽ inducit. Verbi gratia. In ista, oĩs homo currit, ly omnis causat distributionem. Si autem addas aliud

distributiuum puta ly non impeditur uirtus distributiua de ly omnis, ut dicendo, non omnis homo currit, ly homo nō amplius distribuitur, sed stat determinate: quoniam æquipollet isti. Quidam homo non currit in qua cum sit indefinita ly homo stat determinate, ex prædictis, ergo infertur apud logicum. Hoc uniuersalissimum principium, & ut uniuersalissima lex. Quicquid mobilitat immobilitatum immobilitat mobilitatum. Cuius sensus est iste. Quodcunque signum distribuit terminum non distributum impedit distributionem distributi. Verbi gratia in hac propositione homo est albus, ly homo est terminus non distributus. Si præponatur sibi signum uniuersale affirma. uel nega. distribuetur, ut omnis homo est albus, uel nullus homo est albus. Si autem adueniat aliud signum distributiuum impedit distributionem termini prius distributi, puta huic omnis homo est albus, superueniat non, & dicatur sic, non omnis homo est albus, ly non impedit ne distribuatur homo, qui prius distribuebatur per signum uniuersale affir. sensus ergo illius principii erit iste. Quicquid distribuit non distributum, immobilitat: id est impedit distributum.

Secundo aduerte quod ex illo principio uniuersalissimo, extrahuntur istæ regulæ, si duo signa affirmatiua, distributiua cadant immediate, ita quod uirtus utriusque signi æque primo cadat super eundem terminum faciunt ipsum stare non distributiue, sed determinate, ut asinus est differens ab omni homine, ly hoīe stat determinate. Si unū sit affir. & alterum neg. faciunt siľr stare determinate, ut non oīs hō est albus. Si utrūq; sit negati. faciunt stare siľr determinate, ut nonnullus hō est albus. Dixi quod cadant īmediate: qm̄ si inter illa mediat terminus distributus, non faciūt stare terminum super quem cadunt determinate sed confuse tantum, ut in ista, nullus hō non est albus, ly albus non stat determinate sed confusæ tm̄, nam æquipollet isti. Quilibet homo est albus, in qua constat quod ly albus stat confusæ tantum, sic prædicatum uniuersalis affirmatiuæ. Dixi ita quod uirtus utriusque signi æque primo cadat super illum terminū: quo

niam si quoddam ordine caderet, ita quod prius super aliquod præcedens terminum, quam supra ipsum terminum, non faceret stare ipsum determiuate, ut hic. Nullus homo est omnis homo, ly homo à parte prædicati non stat determinate, quia licet supra ipsum cadant duo signa: scilicet nullus & omnis, non tamen æque primo, sed nullus cadit primo super hominem in subiecto, deinde super hominem in prædicato. Similiter in istâ nullum differens ab ente est ens, ly ab ente non stat determinate licet cadant super ipsum duo distributiua: scilicet nullum, & differens: quoniam ly nullum prius cadit super differens quam super ly ente.

Tertio aduerte, quod si duo signa distributiua cadant super aliquem terminum, quorum non quodlibet per se sumptum distribuit terminum, super quem cadit, unum nō impedit distributionem alterius ut hic. Omnis homo omne risibile est, ly risibile stat distributiue; quoniam licet duo signa distributiua præcedant ipsum: scilicet omnis & omne, tamen primum per se sumptum non distribueret ipsum dicēdo omnis homo risibilis est, nam cum sit prædicatum uniuersalis affirmatiuæ, stat confusæ tantum mobiliter. Si autem duo signa distributiua quorum quodlibet per se sumptum est aptum distribuere terminum sequentem, cadant super eundem terminum, unum impedit aliud ne distributio fiat ter. ultimo, ut hic Hector est fortior omni hoīe, ly hoīe nō distribuitur, quia cadunt super ipsum ly fortior, & ly omni, quorum utrunque per se sumptum distribuit hominem, ut hic Hector est fortior homine, & hic. Deus illuminat omnem hominem &c. Hæc de pluribus signis cadentibus super eundem terminum habentibus uim distribuendi dicta sint, & hic terminatur consideratio nostra de suppositione absoluta.

Caput nonum de suppositione relatiua.

IN hoc capitulo agendum est, de suppositione termini relatiui, sumendo relatiuum grammaticum, ut qui qualis quantus alius & cætera. Nam relatiuum logicum

de quo actum est in pdicamento ad aliquid, supponit sicut terminus absolutus. Vnde in ista, nullus pater est filius ly pater est, & ly filius ita stāt distributiue mobiliter, sicut in ista, nullum nigrum est album. De suppositione igitur, & de modis supponendi relatiuorum terminorum apud grammaticum hic agendum est, & hic agenda sunt quatuor, primo quid sit relatiuum grāmaticale de quo hic intendimus, secūdo quotuplex sit, tertio qui sint modi generales quibus supponit, quarto qui sint modi speciales quibus supponit. s. an discrete, an determinate an confuse &c.

Quantum ad primum aduerte, quod apud grammaticū sic diffinitur. Relatiuum est rei ante late: id est ante posite representatiuum siue recordatiuum. Nam relatio apud grammaticum est rei ante late: id est posite siue rei pposite recordatio. Verbi gratia in hac propositione. Sortes qui loquitur orat. ly qui est relatiuum, quia representat sortem ante positum in propositione. Sic enim exponitur. Sortes qui: scilicet sortes loquitur orat.

Sed dices, cum grammatica, & logica sint distincte scientie non habent considerare de eodem: quoniam uersantur circa distincta obiecta, ut grammaticus circa congruum & incongruum, logicus circa uerum, & falsum. Sed grammaticus considerat de terminis relatiuis grammaticalibus, ut patet in Prisciano, ergo non spectat ad logicum considerare de eodem.

Respondetur, licet relatiuum de quo hic intendimus cōsideretur a grammatico, & a logico non tamen eadem ratione, nam consideratur a grāmatico, ut per ipsum pōt fieri oratio congrua, & incongrua, ut hic. Sortes qui currit mouetur, hæc est congrua, hic autē est incongrua. Sortes quod currit mouetur. Apud logicū autē consideratur inquantum ex diuerso modo supponēdi ut tibi declarabitur, potest reddere propositionem uerā, & falsam. Constat igitur tibi qd sit relatiuum grāmaticale.

Quantum ad secundū aduerte quod usitatæ, & famosæ diuisiones generales relatiui grāmaticalis sunt istæ.

Prima est. Relatiuorum quoddam est relatiuum substantiæ, ut qui, quæ, quod, quoddam est relatiuum accidentis, ut talis qualis, tantus quantus.

Secunda est. Relatiuorum substantiæ, quoddam est relatiuum identitatis, ut qui, quoddam diuersitatis ut alius.

Tertia est. Relatiuorum substantiæ identitatis, quædam sunt nomina ut quis, qui, quæ, quod, quædam sunt pnomina, ut ille, ipse, iste, & is.

Quarta est. Relatiuorum substantiæ idētitatis, quæ sunt pronomina, quædam sunt reciproca ut sui sibi, & possessiuū suus sua suum, quædam non reciproca, ut ille, iste, hic, & is.

Quinta est. Relatiuorum accidentis, aliud est identitatis, ut talis, qualis, tantus, quāus, aliud est diuersitatis, ut alter, & alterius modi.

Sexta. Relatiuorum accidentis identitatis, quædam sunt qualitatis, ut talis, qualis, quædam sunt quantitatis cōtinuæ, & discretæ. Continuæ, ut tātus q̄tus, discrete, ut tot quot.

Septima. Relatiua accidentis identitatis, aliquando signātur per nomina, ut talis qualis, tantus quantus, aliqn̄ per aduerbia, ut taliter qualiter, tantum quantum, totiēs quotiēs.

Positis his diuisionibus assignādæ sunt descriptiones suorum membrorum principalium.

Relatiuum substantiæ est illud quod refert idem numero cum suo antecedente, ut sortes qui disputat est doctus, ly qui refert sortem. Item homo qui comœdit, uiuit.

Relatiuum accidentis est illud quod refert idem in specie & non idem in numero cum suo antecedente, ut sortes est albus & talis est Plato. Dico idem in specie, & non idem in numero, quia idem accidens numero puta eadem albedo in numero non potest esse indistinctis subiectis, ergo nec in sorte, & Platone.

Relatiuum identitatis substantiæ est quod refert, & supponit pro eodem numero, pro qno supponit suum antecedens, ut Plato qui currit mouetur, ly qui refert Platonem, supponit pro eo.

Relatiuum diuersitatis substantiæ, est illud, quod

refert idem numero cum suo antecedente, sed supponit pro alio, ut Plato disputat, & alius puta sortes qui est alius a Platone legit ly alius refert Platonem, sed nō supponit pro Platone, sed pro sorte.

Relatiuum identitatis substātiæ reciprocū, est illud quod refert aňs per modum patientis, ut sortes pcutit se ly se refert sortem p modum patientis, quia pcusio recipit in sorte, & aduerte quod relatiuum reciprocum semper ponit in obliquo: quoniam apud grāmaticum licet nominatiuū possit esse patiens, ut sortes uerberat, non tñ potest habere modum patientis, unde modus patientis semper est in obliquis.

Relatiuum identitatis substantiæ non reciprocum est illud quod refert, & supponit absolute per eadem re numero & non per modum patientis, ut sortes disputat, & ipse est doctus, ly ipse refert, & supponit absolute pro sorte.

Relatiuum accidentis identitatis est illud quod refert eandem qualitatem, aut quantitatem in specie, & supponit pro eadem in specie, ut sortes est doctus, & talis est Plato, sortes est magnus, & tantus est Plato.

Relatiuum accidentis diuersitatis est illud quod refert eādem qualitatem, aut quātitatem in specie, sed supponit pro alia distincta specie, ut sortes est albus, & alterius modi est Plato puta qa niger. Sortes est bicubitalis, & alterius modi est Plato, quia cubitalis.

Quantum ad tertium ut scias modos generales, quibus supponunt diuersa relatiua iuxta diuisiones prædictas aduerte quinque regulas.

Prima est. Relatiuum identitatis substantiæ reciprocum, & non reciprocum dummodo non sit possessiuū, supponit pro eodem numero pro quo supponit suum aňs, in cōparatione tñ ad alterum extremorū, exēplum de non reciproco nō possessiuo, ut aliquid homo est iustus, & ille defendit iustitiam, ly ille non supponit absolute & indeterminate pro aliquo homine, sed pro aliquo homine iusto, & ppea secūda pars copulatiuæ: scilicet & ille defendit iustitiam, non significat absolute & indistićte q aliqs hō defendit iustitiā, sed q

aliquis

aliquis homo iustus defendit iustitiam, & hoc est dictum in comparatione ad alterum extremorum. Nam ly iustus est extremum primæ categoricæ quia est eius prædicatum, ex hoc sequitur quod hæc copulatiua est falsa aliquis homo est animal, & asinus est illud, nam secunda categorica est falsa. Significat enim ꝙ asinus sit illud animal quod est aliquis homo, & hoc est falsum ut patet. Hæc autem est uera. Plato est homo, & sortes non est ille, quia ly ille significat ꝙ sortes licet sit homo, non tamen est homo q est Plato sed alius. Exemplum de reciproco. Omnis homo uidet se. Sicut ly homo distribuitur sic ly se. Sed intelligendum est quod non est sensus quod omnis homo uideat absolute omnem hominem, sed referendo singulos ad seipsos. Sic descendendo. Omnis homo uidet se, ergo iste homo uidet seipsum & ille uidet seipsum, & ille &c.

Secunda regula. Relatiuum diuersitatis substantiæ & relatiuum possesiuum non supponit pro eodem, pro quo supponit suum antecedens sed pro alio, exemplum de primo. Duorum contrariorum immediatorum unum est in subiecto, alterum non. Patet quod pro alio contrario supponit ly unum, & pro alio supponit ly alterum, puta ly unum supponit pro sano, & ly alterum supponit pro ægro. Exemplū de secundo: id est de possesiuo, aliquis homo currit, & suus asinus dormit, constat quod antecedens supponit pro hominem & relatiuum suus supponit pro asino.

Tu tamen aduerte quod relatiuum possesiuum duo significat, unum in recto: scilicet rem possessam, alterum in obliquo: scilicet possessorem, ut quando dicitur. Sortes currit, & suus asinus dormit, ly suus in recto significat asinum possessum, & in obliquo sortem possessorem. Sic enim intelligitur, & suus asinus: id est asinus sortes siue possessus a sorte dormit. Cum igitur relatiuum possesiuum duo significet potest pro duobus supponere: scilicet pro re possessa in recto, & pro possessore in obliquo. Et sic erit uerum ꝙ relatiuum possesiuum supponit pro eodem pro quo suum antecedens sed in obliquo & pro alio, sed in recto: ut docuimus.

Verum quia ſuppoſitio in recto eſt principalior, ideo regula non facit mentionem de ſuppoſitione in obliquo.

Tertia regula. Relatiuum idemptitatis accidentis, nō ſupponit pro eodem numero, pro quo ſupponit ſuum antecedens, ſed pro alio ſimili aut æquali: ut ſortes eſt albus, qualis eſt Plato ly qualis non ſupponit pro ſorte albo, ſed pro Platone albo, qui eſt alius a ſorte albo. Et hic. Sortes eſt cubitali, quantus eſt Plato, lӯ quantus non ſupponit pro ſorte ſed pro Platone.

Sed dices. Si non ſupponit pro eodem pro quo ſuum antecedens, ergo non debet dici relatiuum identitatis. Eſt.n. relatiuum identitatis quod refert & ſupponit pro eodem quo ſuum antecedens.

Reſpondetur, differt relatiuum identitatis ſubſtantiæ a relatiuo identitatis accidentis, & conuenit. Conuenit quidē in hoc quod utrunq; refert idem aliquo modo identitatis, eſt enim identitas triplex. ſ. in ſubſtantia, quæ abſolute dicitur identitas, & identitas in qualitate, quæ dicitur ſimilitudo. Eſt enim ſimilitudo rerum differentium eandem qualitas, & identitas in quantitate, quæ dicitur æqualitas, eſt.n. æqualitas rerum differentium eadem quantitas. Differt autem in hoc quod relatiuum identitatis ſubſtantiæ refert & ſupponit pro eodem numero ſubſtantialiter, pro quo ſuum antecedens ſupponit, ut ſortes qui diſputat eſt doctus. Relatiuum autem identitatis accidentis ſupponit pro eodem accidentaliter, quia pro identitate in qualitate, ut talis & qualis, uel pro identitate in quantitate: ut tantus & quantus. Verum quia identitas accidentalis non eſt ſimpliciter identitas, ſicut eſt identitas ſubſtantialis, ideo dicitur in regula apud logicum, quod relatiuum identitatis accidentis non ſupponit pro eodem numero pro quo ſupponit ſuum antecedēs, ſed pro ſimili aut æquali. Et hoc eſt quod diximus ſupra, quod ſupponit pro eodem in ſpecie.

Quarta regula. Relatiuum diuerſitatis accidentis, ſupponit pro diſſimili illi aut inæquali illi pro quo ſupponit ſuum antecedens, ut nix eſt alba & alius modi eſt fuligo, ly alius

modi non supponit pro re alba, sed pro nigra quæ est dissimilis rei albæ.

Quinta regula. Omne relatiuum supponit eodem modo generali quo supponit suum antecedens. Nam modi generales supponendi sunt isti. Materialiter, naturaliter, simpliciter personaliter. Intendit ergo hæc regula, quod si antecedens supponit materialiter, sic & suum relatiuum: ut ibi. Ly homo est nomen, quod est primitiuum. Ly quod supponit materialiter sicut ly homo. Si antecedens supponit naturaliter, sic & relatiuum, ut homo est animal, qui scilicet, homo est substantia. Si antecedens supponit simpliciter, sic & relatiuum ut animal est genus, quod est prædicabile de pluribus. Idem intellige de suppositione personali: ut homo currit qui mouetur. Hæc dicta sint de modis generalibus, quibus relatiua supponunt.

Quantum ad quartum ut scias modos speciales supponēdi relatiuorum, aduerte quinque regulas.

Prima regula, omne relatiuum identitatis substantiæ in eadem categorica sui antecedentis, semper supponit eodem modo particulari quo supponit suum antecedēs, ita quod si antecedens supponit distributiue, sic & relatiuum. Si confuse confuse, si determinate determinate, si discrete discrete ꝙ ꝓbať inductiue: ut hic, omnis homo qui currit mouetur, ly homo & ly qui stant distributiue, & hic, oīs homo est aīal, quod est rationale, ly animal & ly quod stant confuse tantum. Et hic. Homo qui currit mouetur, ly homo & ly qui stant determinate, & hic. Sortes qui dormit quiescit, ly sortes & ly qui stant discrete. Idem intellige de relatiuo identitatis substantiæ reciproco tam non possessiuo quam possessiuo. Exemplum de non possessiuo ut omnis homo uidet se, ly homo & ly se stāt distributiue, nam bene sequitur, oīs homo uidet, se ergo iste uidet se & iste uidet se, & sic de singulis, non absolute, sed referendo singulos ad semetipsos. Exēplum de possessiuo aliquis homo diligit filiuum suum, ly homo & ly suum stant determinate. Et in ista, Pater sortis uocauit, ly illum ly sortis & ly illum stant discrete.

Et aduerte quod ex hac regula extrahuntur tres conclusiones. Prima est. Datur aliqua propositio uniuersalis affirmatiua, cuius prædicatum ita distribuitur sicut subiectum: ut in ista. Omnis homo uidet se, secunda est. Quando prædicatum est relatiuum idemptitatis substātiæ, signum uniuersale affirma. ita habet uirtutem distribuendi prædicatum sicut subiectum: ut patet in propositione præmissa. Dixi quādo prædicatum est relatiuum: ut excipiam absolutum. Dictum est enim supra ꝙ in absolutis signum uniuersale affir. distribuit terminum immediate sequentem, & mediate sequentem confundit: ut in ista, omnis homo est animal, tertia est. Dantur duo termini communes, sequentes signum uniuersale affir. non impeditum per aliud signum distributiuum superueniens, ex quibus remotior a signo distribuitur, & non propinquior: ut patet in ista. Omnis homo est uidēs se, ly uidens quod est propinquius signo uniuersali affir. cōfunditur & ly se quod est remotius distribuitur.

Secunda regula, omne relatiuum diuersitatis subæ, non semp supponit eodem modo particulari, quo supponit suū antecedens. Sed diuersimode, eodem quidem modo supponunt ut hic. Vnus homo currit, & alius dormit, ly homo & ly alius supponunt determinate, & in hac. Omnis homo doctus docte loquitur, & omnis aliud rudIter loquitur, ly homo & ly alius stant distributiue. Diuerso modo supponunt ut hic. Omnis homo iustus iuste uiuit, & alius iniuste, ly homo distribuitur & ly alius stat determinate. Aliquando antecedēs supponit confusius quam relatiuum: ut in propositione præmissa, aliquando econuerso: ut hic, aliquis homo disputat, & tantum alius currit, ly homo supponit determinate: & ly alius confuse propter motam exclusionis.

Tertia regula, omne relatiuum idemptitatis substantiæ relatum hypotheticæ ad suum antecedens supponens cōfuse tantum, non supponit eodem modo sed determinate, habito respectu ad totam compositionem sui antecedentis: ut hic. Omnis homo est animal, & illud est rationale ly animal stat confuse, & ly illud stat determinate. Et ideo hæc secūda

categorica.s.& illud est rationale, est falsa. Significat enī ꝙ illud quod est oīs homo, est rationale, & hoc est falsum significatum, qm̄ nullum est aīal quod sit omnis homo. Vnde non potest uere dici ꝙ illud est rationale.

Quarta regula, omne relatiuum idētitatis substantiæ, hypothetice relatum ad suum antecedens supponens discrete aut determinate aut distributiue, supponit eodem modo ut suum antecedens, habito respectu ad totum cōpositionem sui antecedentis, uel ad alterum extremorum. Exemplum de suppositione discreta. Sortes est hoc animal quod est hoc rationale, ly animal in antecedente, & ly hoc in secunda categorica stant discrete Exemplum de suppositione determinata, aliquis homo currit, & tu es ille, ly homo & ly ille stāt determinate. Exemplum de distributiua. Quilibet hō ēst animal, & idem est rationalis. Sensus est. Quilibet homo est animal, & idem .i. quilibet homo est rationalis.

Quinta regula. Relatiuum accidentis siue identitatis siue diuersitatis, nō semper supponit eodē modo particulari, quo supponit suum antecedens sed s̄m exigentiam sui signi eodē modo supponit, ut in ista, aliquis homo est albus, & talis est cignus, ly albus, & ly cignus supponunt determinate. Et in ista. Oīs hō rudis arat, & nullus talis disputat, ly rudis & ly talis stant distributiue. Diuerso autē modo ut hic. Oīs hō albus currit, & talis disputat, ly homo albus stat distributiue, & ly talis confuse tantum, aliqñ autē antecedēs supponit determinate, & relatiuum distributiue, ut hic aliquis homo est albus, & nullus talis ē ethiops, ly albus supponit determīate & ly talis distributiue. Et hic, aliquis hō est niger, & oīs æthiops est talis, ly niger stat determinate, & ly talis stat confuse tm̄. Idem intellige de relatiuo diuersitatis accidens. Nam aliquando supponit eodem modo, ut suum antecedens, ut hic aliquis homo est albus & aliusmodi est ethiops, ly albus & ly aliusmodi stant determinate. Aliquando autem supponunt diuerso modo, ut hic, aliquis homo est niger, & non aliusmodi est coruus, ly niger stat determinate, & ly aliusmodi stat distributiue, propter negationem quæ non impedita

distribuit terminum communem immediate & mediate sequentem, ut declaratum est supra. Hæc dicta sint de modo speciali supponendi relatiuorum. Et hic terminatur intentio nostra de suppositionibus tam absolutis propriis & impropriis quam relatiuis.

Explicit Trac. de suppositionibus ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrisostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, philosophiæ doctorem. Sequitur Trac. de ampliationibus & appellationibus.

INCIPIT TRACTATVS DE AMPLIATIONIBUS, & appellationibus ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrisostomum Iauellum Canapicium, ordinis prædicatorum. Philosophiæ professorem.

Ost tractatum de suppositionibus, expedit tractare de ampliationibus & appellationibus, quoniam ut docuimus in trac. de syllogismo formali sicut propter transitum a suppositione ad suppositionem sibi repugnantem, committuntur multi errores & quam plures fallaciæ in arte syllogistica, sic & a transitu ab ampliatione ad appellationem. Nam nisi teneantur termini in præmissis & in conclusione æque ample & æque strictæ, syllogismus semper est inualidus, & ita potest concludi conclusio uera ex præmissis falsis sicut ex ueris. Vt ergo scias uitare errores in arte syllogizandi qui eueniunt propter ampliationem & appellationem terminorum, tradēda est resoluta doctrina in hoc tra. de amplia. & appellationibus. Diuidemus igit ipsum in duo

capita.

In primo agendum est de ampliatione.

In secundo de appellatione.

Caput primum de ampliatione.

IN primo cap. agendũ est de ampliatione, hic ergo tria uidēda sunt, primo quid sit ampliatio termini de qua hic intendimus, secundo quæ & quot sint uniuersales regulæ ampliationum, tertio soluentur quædam dubia.

Quantum ad primum aduerte quod de ampliatione inuenio apud logicos duas descriptiones, quartum utraqꝫ reci pi & defensari potest.

Prima est hæc. Ampliatio est extensio termini communis a minori suppositiõe ad maiorem, ut cum dicitur homo potest esse antichristus, ly homo non solum supponit pro p̄sentibus, sed etiam pro futuris.

Aduerte quod ly extensio ponitur loco generis, tāquam quid magis commune, & sumitur per similitudinem. Nam extensio proprie & dilatatio alicuius quanti, ut quando ipsum quantum trahitur ad maiores dimensiones. Verbi gratia cera congelata si liquefiat extenditur quoniā recipit maiores dimensiones, & occupat maiorem locum, per similitudinem autem in proposito est dilatatio termini cõis inquantum sumitur in aliqua propositione ad supponendum pro pluribus suppositis q̃ ante. Nam ampliatio attenditur principaliter in suppositione personali, quæ est respectu suppositorum, ut diximus in trac. præcedenti.

Dicitur extensio termini communis, ad differentiam termini discreti, qui non potest supponere aliquando pro pluribus aliquando pro paucioribus, sed tantum pro uno solo, & ideo iuxta terminum discretum non fit ampliatio neque appellatio.

Dicitur a minori suppositione ad maiorem non intensiue sed extensiue. Est autem minor suppositio personalis extensiue, quando stat ter. communis in propositione pro paucioribus suppositis, ut hic. Homo est albus, ly homo stat tantum pro præsentibus,

maior autem est, quando stat pro pluribus, ut hic. Homo potest esse albus, ly homo stat pro eo qui est homo uel potest esse homo ut tibi manifestabitur infra. Vnde in prima homo restringitur, in secunda autem ampliatur.

Et aduerte ꝑ ly a minore suppositione &c. distinguitur ampliatio ab appellatione, ut tibi erit notum in cap. sequenti. Hæc est prima descriptio.

Secunda talis est. Ampliatio est acceptio termini in propositione temporaliter supponentis ultra consignificationem uerbi principalis uel participii eiusdem. Pro cuius notitia aduerte quod ampliatio termini, est ampliata suppositio termini respectu uerbi cui coniungitur pro diuersa differētia temporis. Verbi gratia. Hic terminus homo si coniungitur uerbo præsentis temporis ut dicemus in cap. sequenti, stat solum pro præsentibus, ut homo currit. Si autem coniungitur uerbo præteriti uel futuri temporis, stat pro præsentibus uel præteritis uel futuris, ut album fuit nigrum, uel album erit nigrum. Constat igitur quid sit ampliatio apud logicum.

Quantum ad secundum aduerte quatuor regulas generales prima est. Omnis terminus supponens a parte ante respectu uerbi de præterito uel sui participii supponit pro eo quod est uel fuit. Verbi gratia. In hac propositione, homo fuit ab æterno. Ly homo nō supponit solum pro homine qui nunc est. Nec solum pro homine qui fuit, licet ꝑ hoc disiuncto, homo qui est uel fuit homo, fuit ab æterno, & secunda pars est uera, supposito quod mundus sit æternus in uia peripatetica.

Pro confirmatione huius regulæ aduerte quod idem dicendum est de uerbo præteriti imperfecti sicut præteriti ꝑfecti. Vnde ī ista, homo currebat, ly homo supponit ampliatiua pro eo qui est uel erat homo. Hoc autem non uerificatur rōne sui participii, quoniam præsens & præteritum imperfectum habent idem participium. Verbū autem ꝑsentis tpis ut dicemus in cap. sequenti, restringit terminum ad supponendum solum pro eo quod est. Sic & participium eius

inquantnm deseruit tempori præsenti. Aduerte etiam quod regula debet sic intelligi. Omnis terminus supponens a parte ante respectu uerbi de præterito uel eius participio, supponit pro eo quod est uel fuit, nisi talis terminus restringatur, ut hic homo qui nunc est fuit, ly homo non ampliatur, sed stat solum pro præsentibus per ly qui nunc est. Quare au tem magis ampliatur a parte ante q̃ a parte post dicā infra.

Ex ista regula trahitur ueritas harum propositionum. Puer fuit uir. Nam qui est uel fuit puer, fuit uir, & secunda pars est uera. Qui enim est uir in trigesimo anno, fuit puer in decimo anno. Virgo concepit. Nam quæ est uel fuit uirgo, concepit. Quæ enim fuit uirgo, in decimo quarto anno concepit, licet nunc non sit uirgo.

Quod dictum est de uerbo præteriti temporis, intellige de participio eiusdem. Nam in ista, homo est suscitatus a mortuis, ly homo supponit pro eo qui est uel fuit homo, & secunda pars est uera & in ista. Cæcus est illuminatus, ly cæcus supponit pro eo qui est uel fuit cæcus, & secunda pars est uera. Vñ ut diximus in tractatu de syllogismo formali. Hoc argumentum non ualet in Darii. Omnis cæcus est illuminatus. Sortes est cæcus, ergo sortes est illuminatus. Nam in maiori supponit cæcus pro eo qui est uel fuit, cæcus, in minori autem solum pro eo qui est cæcus ut declarabitur in capitulo sequenti. Vnde cum in ma. stet ampliatiue & in mi. restrictiue non ualet argumentum. Hæc de prima regu la dicta sint.

Secunda regula est. Omnis terminus supponens a parte ante respectu uerbi de futuro uel sui participii, ampliatur ad supponendum pro eo quod est uel erit, ut hic. Homo generabitur, id est qui est uel qui erit homo generabitur, & secunda pars est uera. Nam homo qui est, iam genitus est, ergo non generabitur. Qui uero erit homo, & nondum est, ille generabitur.

Hæc regula resoluta est apud logicos, nec indiget alia expositione aut limitatione, & ex ea sequitur harum propositionum ueritas.

Magnus erit paruus id eſt qui eſt uel erit magnus, erit paruus,& ſecunda pars eſt uera. Nam ſit puer quinque annorum, qui in ſecundo anno erit magnus, in decimo anno erit paruus. Corrupta erit uirgo. Meretrix erit uirgo. Nam quæ eſt uel erit corrupta, & quæ eſt uel erit meretrix, erit uirgo, ſit enim puella quinque annorum quæ ſit futura meretrix aut corrupta in decimo quinto anno, iſta quæ erit meretrix in decimo tertio anno, erit adhuc uirgo in decimo anno.

Mortuus ambulabit, id eſt qui eſt uel erit mortuus, ambulabit,& ſecunda pars eſt uera. Nam ſit homo qui hinc ad annum morietur. Verum eſt dicere quod hinc ad menſem ambulabit,& forte hodie uel cras.

Tertia regula. Omnis terminus ſupponens a parte ante uel a parte poſt reſpectu horum uerborum incipit,& deſinit poteſt & contingit,& ſuorum participiorum,& nominum uerbalium definentium in bilis uel in bile, uel in or, ampliatur ad ſupponendum pro eo quod eſt, uel incipit uel deſinit uel contingit uel poteſt eſſe exemplum de incipit. Album incipit eſſe id eſt quod eſt album uel incipit eſſe album incipit eſſe. Exemplum de deſinit, calidum deſinit eſſe id eſt quod eſt calidum uel deſinit eſſe calidum, deſinit eſſe. Exemplum de poteſt album poteſt eſſe nigrum, id eſt quod eſt uel poteſt eſſe album, poteſt eſſe nigrum. Exemplum de contingit. Calidum contingit eſſe frigidum id eſt quod eſt uel contingit eſſe calidum contingit eſſe frigidum. Exempla de eorum participiis & uerbalibus nominibus quia non ſunt multum in uſu, ideo pertranſeo. Quære tu. Sed aduerte quod licet ſecundum omnia prædicta uerba posſit fieri ampliatio. Præcipue tamen per uerbum poteſt, & per nomen uerbale terminatum in bile ut posſibile. Nam poteſt & posbbile faciunt propoſitionem de ſenſu compoſito & diuiſo ut tibi declarabitur in trac. de probationibus terminorum, & ideo eorum ampliatio eſt magis in uſu & reſtrictio.

Ex hac regula ſequitur ueritas harum propoſitio-

num.

Dulcisſimum poteſt eſſe dulcius, id eſt quod eſt dulcisſimum poteſt eſſe dulcisſimum, poteſt eſſe dulcius, & ſecunda pars eſt uera. Nam ſumpta una quando incipit maturari, & eſt aliquantulum dulcis, eritque hinc ad menſem dulcisſima hodie uerum eſt dicere, quod poteſt eſſe dulcisſima, & hinc ad decem dies erit dulcior, ergo uerum eſt dicere quod dulcisſimum, id eſt quod poteſt eſſe dulcisſimum, poteſt eſſe dulcius.

Infimum poteſt eſſe inferius, id eſt quod eſt infimum uel poteſt eſſe infimum, poteſt eſſe inferius, & ſecunda pars eſt uera & declaretur ſicut præcedens. Verbi gratia. Sumatur lapis, qui debeat deſcendere a loco ſupremo ad infimum per tria media A B C & D ſit locus infimus, quando lapis erit in B. uerum erit dicere, quod lapis eſt uel poteſt eſſe infimus. & quando erit in C. erit inferior & continue erit inferior, donec perueniat ad D. Tunc enim erit infimus quia de facto erit in loco infimo.

Ergo infimum, id eſt quod poteſt eſſe infimum poteſt eſſe inferius.

Ex eadem regula patet ueritas harum propoſitionum, reſpectu participiis & nominis uerbalis.

Genitum eſt generabile, id eſt quod eſt genitum, uel poteſt eſſe genitum eſt generabile, & ſecunda pars eſt uera, nã ſicut quod poteſt eſſe calefactum, eſt calefactibile ſic quod poteſt eſſe genitum eſt generabile.

Corruptum eſt corruptibile, id eſt quod eſt corruptum uel poteſt eſſe corruptum, eſt corruptibile, id eſt poteſt corrumpi, & ſecunda pars eſt uera. Nam ſicut quod poteſt eſſe uiſum, eſt uiſibile aliter non poſſet eſſe uiſum niſi eſſet uiſibile, ſic nihil poteſt eſſe corruptum, niſi ſit corruptibile ergo iſta eſt uera, corruptum eſt corruptibile modo præexpoſito.

Quarta regula. Omnis terminus ſupponens a parte poſt in uerbo actiuo, uel a parte ante in uerbo pasſiuo, reſpectu uerbi extendentis actum ſuum tam ad rem exiſtentem quã

non existentem ut sunt ista uerba, cognosco, intelligo, imaginor opinor, ampliatur ad supponēdum pro eo quod est uel ē cognoscibile aut intelligibile aut imaginabile aut opinabile aut possibile esse. Vt in istis intelligo rosam, uel rosa intelligitur. Imaginor montem aureum, opinor alterum mūdum prædicatum ampliatur ad standum pro eo quod est, uel est possibile uel intelligibile & cætera dato quod non sit in rerum natura. Vnde rosa non existente ut in hieme si dico. Intelligo rosam, sic habet intelligi. Intelligo rosam quæ est uel potest esse. Si dico. Opinor alterum mundum, sic habet intelligi. Opinor alterum mundum qui est uel opinabilis est esse. Si dico imaginor montem aureum. Sic habet intelligi. Imaginor montem aureum qui est, uel qui est imaginabilis esse.

Istæ sunt præcipuæ & magis famosæ regulæ ampliationum apud logicum, ex quibus omnibus sequuntur tria correlaria.

Primum quando subiectum uel prædicatum est terminus ampliatiuus siue sit participium siue nomen. Non ualet consequentia, a tertio adiacente ad secundum adiacens. Exemplum de participio. Non sequitur, Homo est mortuus, ergo homo est. Homo est generandus, ergo homo est. Nam in antecedente homo ampliatur ut patet per primam & secundam regulam in consequente autem restringitur ad hominem præsentem, & ideo antecedens est uerum, & consequens falsum exemplum de nomine. Rosa est intellecta a me, ergo rosa est non sequitur, quoniam in antecedente ampliatur rosa ad supponendum, pro rosa quæ est uel potest esse, ut est intelligibilis. In consequente autem restringitur ad rosam existentem de præsenti, propter copulam præsentis temporis.

Secundum. Hæc conuersio, non ualet. Aliquis homo est futurus ergo aliquod futurum est homo. sed debet sic conuerti, ergo aliquod futurum est uel erit homo.

Tertium. Hic syllogismus non ualet. Omne præteritum fuit. Diluuium est præteritum, ergo diluuium est quoniam

in minori tenetur diluuium ampliatiue pro eo quod est uel fuit. In conclusione autem tenetur restricte ad tempus præsens, ergo syllogismus non ualet. Docuimus enim in tracta. de syllogismo formali, quod argumentum non tenet quãdo termini non tenentur æque amplæ & æque strictæ. Hæc pro regulis ampliationum dicta sint.

Quantum ad tertium aduerte quod in prædictis regulis multa uidentur dici ad placitum, & absque ratione, & ideo multi non admittunt has regulas, & dicunt terminum non supponere nisi iuxta differentiam temporis cui adiungitur. Verbi gratia. Si iungitur tempori præsenti supponit pro tempore præsenti, si præterito, pro præterito, si futuro, pro futuro.

Primum dictum ad placitum est, quod uerbum de præterito, uel de futuro, uel eorum principia ampliant terminum a parte ante & non fit mentio de termino a parte post cum tamen uideatur eadem ratio. Nam in ista puer fuit senex, tam subiectum quam prædicatum supponunt determinate, ergo qua ratione ampliatur subiectum, eadem ratione & prædicatum.

Secundum dictum ad placitum est quod terminus supponens respectu uerbi de præterito uel de futuro, ampliat ad standum pro his qui sunt uel fuerunt uel erunt. Non autem terminus supponens respectu uerbi de præsenti, quoniam ille stat. tantum pro his qui sunt. Hæc autem differentia uidetur mere uoluntaria quoniam pro ea nulla adducit ratio in regulis supradictis.

Tertium dictum ad placitum est, quod ista uerba potest incipit desinit contingit, habent particularem uim ampliandi terminum a parte ante & a parte post, quod non habet uerbum substantiuum, nec alia uerba, & p̃cipue in tempore p̃nti modi indicatiui, ut excipiam uerbum substantiuum & multa alia uerba, quæ habent uim ampliandi in tempore præterito & futuro ut patet per primam & secundam regulam. Cum ergo nõ assignetur causa talis regulæ quæ est tertia in ordine, uidetur uoluntarie posita.

Quartum dictum ad placitum est quod solus terminus rectus a parte post uerbi actiui, uel a parte ante uerbi passiui uel eius participii habentis naturam transeundi indifferenter ad possibile & imaginabile, ampliatur ad standum pro eo quod est, uel est possibile esse, uel imaginabile. Hoc autē dicunt uidetur mere uoluntarium, cum non assignetur ratio propter quam appareat quod id magis conuenit tali termino quam alii.

Ad primum dicitur quod regulas ampliationum nō oportet fundare tam in aperta ratione, quam in usu primorum authorum, nam quia primi authores uidentur loqui secundum hos modos ampliatiuos ideò posteriores eos respiciūt & quidem quod authores primi utantur his modis patet p̄cipue apud Aristotelem, nam in primo priorūm utitur ampliatiue hoc uerbo contingit, & in primo elenchorum hoc futuro sanabitur, & in secundo perihermenias hoc uerbo potest. Quod igitur respectu uerbi de præterito uel de futuro uel respectu suorum participiorū terminus rectus a parte ante amplietur, & nulla fiat mentio de termino recto a parte post, alia non est manifesta ratio nisi quia authores primi sic usi sunt loqui. Nec id debet mirum uideri quoniam cum tractatus ampliationum multum adhereat grammatices, ī qua magis attenditur authoritas primorum institutentium quam euidens ratio, sufficere debet pro approbatione regularum ampliationum eadem authoritas.

Quidam tamen cupientes satisfacere his qui in omnibus rationem querunt quos reprehendit Aristoteles in secundo metaphysicæ, quoniam, in multis oportet credere primis inuentoribus, dicunt huius rationem esse, quia terminus rectus a parte ante supponit de per se respectu huius uerbi est inclusi in uerbo ampliatiuo. Sed terminus sequens uerbum non supponit de per se respectu huius uerbi est, sed solum respectu participii a quo determinatur. Verum si aduertis. Hæc ratio uidetur ad placitum adducta, sicut & regula ampliationum. Et ideo melius est assentire primis authoribus, quam rationi in euidenti.

Ad ſecundum dicitur quod & ſi principaliter inhærendum ſit primis authoribus tamen aliquantulum euidenter ratio haberi poteſt quam in antedictis, & ratio quidem eſt hæc. Verbum ſubſtantiuum de præterito & futuro includit idem uerbum de præſenti, ut patet reſoluendo in ſuum participium, ut hic. Homo fuit, id eſt homo eſt præteritis, homo erit, id eſt homo eſt futurus. Quod enim fuit, uerum fuit aliquando dicere, hoc eſt, & quod erit. Verum erit aliquando dicere, hoc eſt. Verbum autem ſubſtantiuum præſentis temporis, ut ly eſt, non includit præteritum & futurum. Stat enim ut declarabitur tibi in ſexto phyſicorum, quod aliquod pro hoc inſtanti ſit, quod tamen ante hoc inſtans non fuit, nec poſt hoc inſtans erit. Non eſt ergo eadem ratio de uerbo præterito & futuro, & de uerbo præſentis temporis.

Ad tertium dicitur ut ſupra. Sed & aliqualis ratio eſt in promptu. Nam iſta uerba incipit & deſinit contingit poteſt ſunt talis naturæ, quod eorum actus poſſunt ſe extendere ad rem actu exiſtentem & non exiſtentem, id eſt ad rem præteritam uel futuram. Nam ut declarabitur tibi in tract. de probationibus terminorum aliqua incipiunt eſſe per poſitionem de præſenti & negationem de præterito, ut hic. Homo incipit eſſe. Homo nunc eſt, & ante hoc nunc non fuit, ergo homo incipit eſſe, aliqua autem incipiunt eſſe per negationem de præſenti, & poſitionem de futuro ut motus. incipit eſſe. Motus nunc non eſt, & poſt hoc nunc immediate erit, ergo motus incipit eſſe. Idem intellige de hoc uerbo, deſinit. Nam quædam deſinunt per poſitionem de præterito, & negationem de præſenti, quædam autem per põnem de præſenti & negationem de futuro, & hæc omnia tibi manifeſta erunt in trac. de probationibus terminorum.

Similiter actus iſtorum uerborum poteſt & contingit, & ſuorum principiorum & ſuorum nominum uerbalium ut poſſibile & contingens, poſſunt tranſire ſuper rem actu exiſtentem & actu non exiſtentem. Nam hæc eſt uera, homo currens poteſt currere. Nam ſi non poſſet currere,

non curreret,& hæc eſt uera. Homo ſedens poteſt currere. Nam remoto impedimento, per potentiam motiuam, poteſt homo quieſcere per ſeſſionem,& uelociter moueri per curſum. De contingit. Hæc eſt uera. Hominem ſedere contingens eſt,& hæc eſt uera, roſam generari in uere contingens eſt. In prima uerificatur contingens de homine exiſtēte. In ſecunda uerificatur de roſa non exiſtente, & ideo non eſt mirum ſi prædicta uerba habent uim ampliandi, quam non habent communiter omnia alia uerba.

Ad quartum dicendum eſt, ut ad tertium. Nā uerba quæ concernunt actum animæ cognoſcitiuæ, ita uerificantur de exiſtente ſicut de non exiſtente dummodo non exiſtens ſit intelligibile aut opinabile aut imaginabile,& ideo nō eſt mirum ſi ſunt uerba ampliatiua. Et quidem quod talia uerba puta intelligo, cognoſco, opinor, imaginor, ſomnior uerificentur tam de re exiſtenti quam non exiſtenti, declaratum eſt in regula quarta,& eadem tibi manifeſtiora erunt ī lib.3. de aīa. Hæc de ampliationibus dicta ſint, ꝓ quanto eas recipiunt logici cōiter. Quod dixerim, qm̄ Petrus Mantuanus terminiſta, apparuit negans abſolute ampliationem termini reſpectu cuiuſcunqꝫ uerbi & tꝑis uerbi ut patet in logica. Verum ne nouitii intellectus confundaī, hoc ꝑtranſeo. Si tamen tibi eſt appetitus id uiuendi & intelligendi, quære in Mengo. in parte ſecunda, ubi defenſat ampliationem terminorum contra Petrum Mantuanum,& illic inuenies fundamenta & argumenta Petri Mantuani, & Mengi Fauentini ſatis reſolutas rñſiones. Hæc de ampliationibus dicta ſint.

Caput ſecundum de appellationibus.

IN ſecundo capite agendum eſt de appellationibus, de q̄bus tria uidenda ſunt. Primo, quot ſint modi famoſi q̄bus dicitur appellatio. Secundo quid ſit appellatio in ſenſu de quo hic intendimus. Tertio quæ & quot ſint regulæ magis uſitatæ de appellatione.

Quantum ad primum aduerte, quod appellatio ſolet cōmuniter dici quatuor modis primo dicitur recurſus a minori iudice ſuſpecto ad maiorem propter iniuſtitiam latæ

ſententiæ

ſentētiæ, & de hac conſiderat ciuilis, nō autem logicus neq; phyſicus neq; mathematicus, neq; metaphyſicus, ſecūdo dicitur appellatio cōicatio multorum in aliquo uno noīe, & ſic ab appellatione dicitur nomen appellatiuum quod pluribus conuenit, ut homo animal corpus, & de hac conſiderat grammaticus diſtinguens nomen in proprium & appellatiuum, quod dicitur apud logicum terminus diſcretus & terminus cōis, tertio dicitur denominatio alicuius ab aliquo accidentalis, tam ab intrinſeco quam ab extrinſeco: ut nix appellatur alba .i. denominatur alba ab albedine. Dixi tam ab intrinſeco quam ab extrinſeco, quoniam res aliquando appellaī talis ab accñte ſibi īhærēte: ut aqua calida a calore ſibi intrinſeco, aliqñ autem ab accidente inhærente alteri: ut res appellatur locata a loco, & tamen locus non eſt ſubiectiue ī loco ſed in locante. Idem intellige de re temporali, ut denominatur a tempore, & de agente ut denominatur ab actione. Et hæc tibi manifeſtabuntur in .3. & .4. phyſicorum. Et de hoc modo appellationis locuti ſumus in antepraedicamētis tractantes de denominatiuis, quarto dicitur reſtrictio termini ſupponentis, & ut ſic opponitur ampliationi. Nam ſicut ampliatio eſt extēſio termini a minori ad maiorem ſuppoſitionem, modo quo expoſuimus in cap. præcedenti, ſic appellatio oppoſito modo eſt reſtrictio termini a maiori ad minorem ſuppoſitionem, ut tibi manifeſtabitur infra, & de hoc quarto modo tantum agendum eſt hic.

Quantum ad ſecundum aduerte quòd appellatio quarto modo ſumpta, & ut opponitur ampliationi ſic diffinitur. Appellatio eſt acceptio termini in propoſitione ſupponentis tantum pro differentia temporis uerbi, cui adiungitur, ita quod ſi adiungitur uerbo præſentis temporis, ſupponit ſolum pro præſentibus: ut homo currit. Si uerbo præteriti temporis, pro eo quod fuit. Si uerbo futuri temporis, pro eo quod erit, ut tibi declarabitur in ſequentibus. Et aduerte quod hæc deſcriptio non diſcordat ab ea quam ponunt reales dicentes quod appellatio eſt reſtrictio termini communis a maiori ad minorem ſuppoſitionem. Nam in amplia-

tione ſupponit terminus pro pluribus cum pluribus diffe- rētiis temporis: ut pro eo quod eſt uel fuit, aut pro eo quod eſt uel erit, aut pro eo quod eſt uel poteſt eſſe, uel eſt intelli- gibile uel opinabile uel imaginabile eſſe. Ex conſequenti ſup ponit pro pluribus ſuppoſitis, quoniam ꝓ præſentibus aut ꝑteritis aut futuris aut posſibilibus aut imaginabilibus. In appellatione autem ſupponit terminus pro paucioribus, quoniam pro his tantum quæ ſunt ſub una differentia tem- poris: ut pro præſentibus tantum: aut præteritis & futuris & posſibilibus tantum. Et ideo bene dicitur quod eſt reſtri- ctio termini a maiore ad minorem ſuppoſitionem, quia in appellatione terminus ſupponit pro paucioribus ſuppoſitis modo quo dictum eſt.

Quantum ad tertium aduerte q de appellationibus da- tur talis diuiſio. Appellationum quædam eſt appellatio tem poris, quædam ampliationis, quædam formæ.

Appellatio temporis eſt acceptio termini in propoſitio- ne pro aliquo uel pro aliquibus ſecundum ſolam conſignifi cationem uerbi cui coniungitur uel ſui participii: ut homo currit, ly homo appellat tempus præſens, quia ſupponit ſo- lum pro præſentibus.

De appellatione temporis dantur duæ regulæ, gñales. Prima eſt. Omnis terminus ſupponens reſpectu uerbi de præſenti non ampliatiui, nec diſtracti per participium am- pliatiuum, tam ſubiectum quam prædicatum appellat tem pus præſens: id eſt ſupponunt ſolum pro præſentibus: ut ho mo eſt albus, homo currit. Dicitur non ampliatiui: ut exci- piantur iſta uerba incipit & deſinit contingit poteſt, & uer- ba concernentia actum mentis: ut intelligo cognoſco, quæ ut docuimus in cap. præcedenti in tertia & quarta regula, habēt uim ampliandi etiam in tempore præſenti: ut album poteſt eſſe nigrum ly album ſtat pro eo quod eſt uel poteſt eſſe album &c. Dicitur nec diſtracti per participium amplia tiuum: ut excipiantur participia præteriti & futuri tempo- ris: ut hic: homo eſt genitus, homo eſt generandus, ly ho- mo ſtat pro homine qui eſt uel fuit uel erit, quia licet coniū

gatur uerbo substantiuo præsentis temporis, Tamen rationem participii præteriti, & futuri, non appellat tempus præsens, sed stat ampliatiue.

Secunda regula est hæc. Omnis terminus sequens uerbum præteriti, uel futuri temporis solummodo, appellat tempus præteritum, uel futurum: id est supponit tantum pro præteritis siue pro futuris, ut hic, album fuit nigrum, album erit nigrum, ly nigrum appellat tempus præteritum in prima propositione, supponit enim solum pro eo quod fuit nigrum, & in secunda appellat tempus futurum: quoniam supponit solum pro eo quod erit nigrum. Dicitur terminus sequens, ad differentiam termini præcedentis, qui regitur a parte ante: quoniam ut tibi declaratum est in capit. præcedenti in regula prima, & secunda ampliatur ad supponendum pro eo quod est uel fuit, uel erit. Vnde in ista album fuit nigrum, ly album stat ampliatiue, & ly nigrum appellatiue.

Appellatio ampliationis est acceptio terminis in propositione limitati per uerbum, quod habet uim ampliandi, tam a parte ante quam a parte post, uel per suum participium. Verba autem habentia uim ampliandi a parte ante, & post sunt ista. Incipit definit, contingit potest. V. G. Homo incipit esse iustus, tam ly homo quam ly iustus stant ampliatiue ratione uerbi incipit, & supponunt pro eo quod est, uel incipit esse, tamen ly iustus appellat, & restringit inceptionem, ita quod licet stet, & possit uerificari pro eo quod est, uel incipit esse iustum: tamen restringitur ad standum pro eo solū, quod icipit esse iustum. Subiectum uero stat simpliciter ampliatiue. s. pro eo qui est uel incipit esse homo.

Pro appellatione ampliationis datur hæc uniuersalis regula, omnis terminus rectus a parte post ita quod sequatur uerbum aliquod ex istis, incipit desinit potest contingit &c. uel suum participium, uel suum uerbale appellat. i. restringit illorum ampliationem, ut patet in exemplo dato de homine incipiente esse iusto, ita quod uerum est debere quod incipit uel desinit, uel contingit, uel potest esse iustum.

Appellatio formæ eſt acceptio termini in propoſitione ſequentis uerbum uel eius participium, quod concernit actũ mentis. Sunt autem hmõi uerba intelligo uolo cognoſco ſcio opinor imaginor &c. Terminus igitur ſequens aliquod iſtorum uerborum dicitur appellare formam.i. ſtare ꝑ ſua ratione formali, quam inſinuamus per dictionem reduplicatiuam: ut cognoſco patrem meum.i. ſub ratione qua pater, ratio autem eſt, quia genuit me. Dico ergo cognoſcere patrem meum, ſi cognoſco eum inquantum genuit me. Similiter cognoſco hominem, ſi cognoſco eum inquantum eſt homo.i. ut eſt animal rationale.

Et aduerte quod appellatio formæ ſemper eſt ex parte prædicati, unde dicimus quod prædicatum formam appellat: id eſt ſtat formaliter, ſubiectum autem materialiter. Hæc de cauſa multæ ſunt propoſitiones, quæ aliquãdo ſunt uere, & aliquando ſunt falſæ factæ per uerba concernentia actum mentis ſecundum quod terminus præcedit aut ſubſequitur uerbum. Verbi gratia Si dico. Deum trinum cognouit Ariſtoteles, eſt uera quoniam Ariſtoteles cognouit Deũ qui eſt trinus. Si autem dico. Ariſtoteles cognouit Deum trinum, eſt falſa, quoniam licet cognouerit Deum qui eſt trinus, non tñ cognouit eum inquantum eſt trinus.i. prout eſt una ſubſtantia in tribus ſuppoſitis nam hoc negaſſet Ariſtoteles. Item ſi dico. Cibum uenenoſum deſidero, poteſt eſſe uera, quia poſſum deſiderare fongium qui eſt uenenoſus licet neſciam eſſe uenenoſum. Si autem dico. Deſidero cibum uenenoſum, eſt falſa, quoniam ſenſus eſt. Deſidero cibum inquantum ſcio ipſum eſſe uenenoſum & mortiferũ quem nullus ſanæ mentis deſiderat.

Item aduerte quod inter ſpecies appellationis prima & tertia eſt ſatis in uſu apud doctores, & maxime tertia, ut tibi declarabitur in tract. de ſyllogiſmo ſophiſtico. Secunda autem minime eſt in uſu.

Item aduerte quod regulæ præpoſitæ de appellatione temporis & ampliationis, magis acceptantur ex autheritate primorum authorum q̃ ex euidenti ratione. Sicut etiam

diximus de regulis ampliationum. Et ideo non est hic immorandum ad inuestigandum, quæ sit efficax & manifesta apud intellectum ratio de prædictis, sed sufficit quod recipiantur ex firmato usu apud authores. Hæc de appellationibus dicta sufficiant.

Explicit Tractatus de ampliationibus & appellationibus ordinatus per Reuerendum magistrum Chrisostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum philosophiæ professorem. Sequitur Tractatus de consequentiis fundatus in doctrina Aristotelis.

INCIPIT TRACTAT. DE CONSEQVENTIIS ad uiam peripateticam, ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrisostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, & Philosophiæ professorem.

N hoc nostro Trac. de consequentiis non est intentio nostra immorari in recitandis modernorum logicorũ uariis & captiosis sententiis, quæ magis inuoluunt q̃ illuminent adiscentis intellectum. Nostra ergo intẽtio est agere de cõsequentiis ad uiam peripateticã prout sunt nobis uia in acquirẽdis aliis sciẽtiis, & cõpendiosius ac efficacius quacũq; alia uia argumẽtatiua. Hũc igitur tractatũ diuidemus in quatuor cap.

Primo diffinietur consequentia.

Secundo ponentur suæ diuisiones uniuersales.

Tertio assignabuntur regulæ generales consequentiæ formalis.

Quarto descendemus ad regulas particulares.

Caput primum quid sit consequentia.

IN primo capite ne tendamus per incognita, inuestigandum est quid sit consequentia. Sed antequam deueniam

ad diffōnem aduerte quod consequentia potest tripl'r considerari,primo absolute ut ɔ̄ntia est,non contrahendo ipsum ad bonam,nec ad malam,sed ut ab utraq; abstrahit,secūdo ut contrahitur ad bonam,tertio ut contrahitur ad malam. Item aduerte quod ɔ̄ntia absolute sumpta dupliciter potest diffiniri.s.quo ad materiam,& quo ad formam, sicut & domus,nam si dicatur quod domus est quid compositum & lapidibus,& lignis,& cemento est diffinitio per materiā, quæ & materialis dr̄.Si autem dicatur quod domus est habitaculum prohibens nos a frigore,& ab estu pluuia, & niue &c. est per formam,quæ etiam dicit diffinitio formalis, siue per finem.Hic igitur ad uniuersalē,doctrinam habendam de cōsequentia diffinienda est p̄mo absolute ut est abstrahens a bona,& a mala siue ut est cōis bonæ,& male,secundo dissinietur consequentia,ut est bona,tertio ut est mala.

Quantum ad primum aduerte q' materialiter sic diffinit. Consequentia est oratio plures continens propōnes coniunctas per notam illationis denotātem sequellam unius ad alteram,ut homo est rationalis,ergo est risibilis.

Primo ly oratio ponitur loco generis,est enim magis cōmunis quam cōsequentia,nam & syllogismus est oratio, nō tamen est ɔ̄ntia,secundo dicitur plures continens propositiones,ut distinguatur ab oratione categorica,nam consequentia est oratio hypothetica,hypothetica autem oro continet plures categoricas coniuncta per aliq̄ coniunctionem. Sed aduerte q' per ly plures intelligunt duæ,una p̄cedēs notam illationis,altera subsequēs,nam si plures quam duæ, & ordinarentur in modo & in figura iam non esset consequentia,sed syllogismus ut docuimus in trac.de syllogismo formali,tertio dicitur coniunctas per notam illationis.i.per ly ergo uel igitur qm̄ denotat quod secunda propositio sequitur ex prima uere aut putatiue.Vere quidem,ut hic.Sol est super terram,ergo dies est,putatiue autem ut hic.Deus creauit mundum,ergo creauit ab æterno.

Formaliter autem sic diffinitur. Consequentia est habitudo uera uel existimata subsequentis propositionis ad præce

dentem designata per notam illationis, illatiue tentam.

Primo dicitur habitudo, qm̄ sequentia, & sequella, & consequentia dicunt formaliter respectum, respectus autem est habitudo apud logicum, ut docuimus in p̄nto ad aliquid sicut paternitas est respectus, & habitudo patris ad filium, & filiatio econuerso. Sic & consequentia est habitudo subsequentis propositionis ad præcedentem, ut hic. Homo currit, ergo homo mouetur, nā ex eo ꝙ currit sequitur ꝙ mouetur, quoniam cursus est species motus, & de quocunq; p̄dicatur species, prædicatur genus, secundo dr̄ habitudo uera uel existimata, qm̄ hic diffinitur consequentia ut cōis est bonæ, & male, in utraq; autem denotatur habitudo, sed differenter, qm̄ in uera consequentia est uera habitudo in mala autem est putatiua siue existimata, & ideo ut scias ꝙ hic diffinitur consequentia ut cōis est bone, & male dicitur disiunctim ꝙ est habitudo uera uel existimata, tertio dicitur designata per notam illationis illatiue tentam, quoniam nota illationis habet uim conclusiuam ex sui natura, dummodo teneatur illatiue, quoniam si teneretur materialiter, non designaret illationem, ut in hac propositione, ergo est coniunctio, siue ergo est indeclinabile.

Quantum ad secundum aduerte quod diffinitio bonæ cōsequentiæ si diffiniatur quo ad materiam est hæc. Consequētia bona est oratio. s. hypothetica rationalis, habens uerum antecedens, & uerum ꝯn̄s eiusdem antecedentis tāquam p̄ncipales partes sui, & notam illationis illatiue tentam, ut sortes est homo, ergo sortes est aīal. Antecedēs est propō quæ in bona ꝯn̄tia præcedit notam illationis, ut sortes est homo. Consequens est propō subsequens notam illationis uel quæ infertur ex antecedente mediante nota illatiua, ut ergo sortes est animal. Si autem diffiniatur quo ad formam, sic diffinienda est. Consequentia bona est consequentia in qua est uera illatio siue uera sequella ueri consequentis ex uero antecedente per notam illationis designata.

Primo ly ꝯn̄a ponitur loco gn̄is, qm̄ est in plus q̄ ꝯn̄a bona, secundo dr̄ in qua est uera illatio & totū residuū dicitur

ad differentiam consequentiæ male, in qua est illatio non uera sed existimata, nec prima propositio est uerū antecedens nec secunda est uerum consequens, nec nota illationis uere infert sed hæc omnia tantum sunt apparenter siue superficialiter in consequentia mala, ut tibi manifestabitur.

Quantum ad tertium aduerte q̄m ꝯña bona & mala sunt opposite cognito quid sit ꝯña bona, de facili tibi cōstat quid sit mala nam oēs conditiones opposite cōditionibus conuenientibus ꝯñe bene manifestant tibi ꝯñam malam. Est igitur ꝯña mala, quæ licet sit oro hipothetica rationalis, tamen nō habet uerum antecedens, nec uerum ꝯñs ex eodem antecedente, nec notam illationis uere illatiuam, nec est formaliter illatio uera siue sequælla ꝯñtis ex antecedente, sed oīa hæc in ea continentur quasi per quandam similitudinem ad ꝯñam bonam. Vnde in rei ueritatem consequentia mala nō est proprie consequentia licet nominetur consequentia.

Et si quæras in quo stet essentialis differentia inter ꝯñam bonam & malam per quam infallibiliter cognoscuntur.

Respondetur ſm reales bona ꝯña essentialiter distinguitur a mala per hoc ꝙ in bona antecedens non potest esse uerum sine ꝯñte. In mala autem nihil prohibet antecedens esse uerum sine consequente. Exemplum de bona. Tu es homo ergo tu es rationalis, nam non est possibile, ꝙ tu sis homo, quin sis rationalis, q̄m rationale est de diffinitione hominis, & prædicatur de eo essentialiter ut docuimus in tractat. de prædicabilibus. Exemplum de mala, tu es homo, ergo tu es diues, nam bene stat ꝙ tu sis homo, & tamen non sis diues, non enim est necesse hominem esse diuitem, q̄m hæc est in materia contingenti. Homo est diues.

Secundum term. nistas autem distinguitur bona a mala in hoc ꝙ in bona oppositum cōsequentis repugnat añti. Tunc autem repugnat qñ & añte et opposito consequentis nōn potest fieri vna copulatiua cuius utraq; pars sit polis, Verbi gratia. Hæc est bona. Sortes est homo, ergo est animal, q̄m oppositum consequentis. s. ergo est non animal, non potest stare antecedente. Hæc enim copulatiua est imposibilis

Sortes est homo, & non est animal, qm̄ animal est de diffōne hominis, & hæc est in materia naturali, homo est animal, in qua negatiua semper est falsa. In mala autem oppositū ꝯñtis non repugnat añti, immo potest stare cum eo, cuius signum est quod potest fieri una copulatiua possibilis, cuius prima categorica erit antecedens & secunda erit oppositum ꝯñtis, ut gratia exempli, hæc est mala. Tu es homo, ergo ut uigilas. Nam oppositū consequentis. s. tu non uigilas, stat cum antecedente Vnde hæc copulatiua est possibilis, qm̄ utraq; pars est possibilis. Tu es homo, & tu non uigilas.

Et aduerte quod reales & terministe in hoc non dissentiūt sed conueniūt secundum sensum. Nam si in consequentia bona antecedens non potest esse uerum sine consequente, ergo oppositum consequentis repugnat antecedenti, & si in consequentia mala antecedens potest esse uerum sine consequente, ergo oppositum cōsequentis stat cum antecedente, ut exemplificatum est. Constat igitur quid sit consequentia ut est communis bone & male, & quid sit bona, & quid mala, & per quid essentialiter differunt & infallibiliter cognoscuntur.

Caput secundum de generali diuisione consequentiæ bonæ.

IN hoc secundo cap. relicta consequentia mala, quæ proprie non est consequentia, ut docuimus in capitulo præcedenti, & quæ nobis non deseruit in scientiis acquirendis, sed potius est causa erroris, immorandum est circa diuisiones generales bonæ consequentiæ. Tu igitur aduerte ꝙ apud terministas & reales prima diuisio est in bonam, & malam siue in uerā & falsam. & quid utraq; sit & qūo differant dictum est in cap. præcedenti.

Secunda diuisio est, bona consequentia prima diuisione diuiditur in formalem & materialem.

Formalis quidem est illa in qua oppositum consequentis formaliter & manifeste repugnat antecedenti, ita quod apud nullum utentem ratione, & scientem terminos imaginabile non est nec opinabile quod oppositum consequentis

possit stare cum antecedente. Vnde hæc est bona fomalis: homo currit, ergo homo ueLociter mouetur. Nam nullus utens ratione & sciens significatum huius termini currit, po test concipere nec immaginari quod homo currat, & quod non ueLociter moueatur, nam motus uelox est de ratione cursus.

Materialis est illa in qua oppositum consequentis repugnat antecedente, sed non manifeste, potest enim quis ima ginari & opinari quod stet oppositum consequentis cum antecedente, licet imaginatio & opinio sit falsa. Vnde hæc est materialis. Homo est, ergo anima eius est immortalis. Nam oppositum consequentis non manifeste & ad sensum repugnat antecedenti. Multi enim, licet falso opinantur hanc copulatiuam esse ueram. Homo est, & anima eius est mortalis. Similiter hæc est materialis. Deus nõ est, ergo nul lus homo est. q̃m licet in ueritate oppositũ consequentis repugnat antetecedenti, tamen apud multos est imaginabile quod stet cum antecedente, ut apud illos qui negant deum esse. Vnde ipsi reputant hanc copulatiuam esse possibilem Deus non est, & aliquis homo est. Qui tamen seipsos decipiũt. Patet igitur quid sit cõsequẽtia formalis & materialis.

Vsque hunc reales & terministe conueniunt. Discordant autem reales a terministis in duabus regulis datis de consequentia bona materiali.

Dicunt. n. terministe quod ex impossibili sequitur quod libet. i. si antecedens sit propositio impossibilis, consequens potest esse quæcunq; alia propositio & consequentia erit bo na materialis ut hic. Asinus est homo, ergo baculus est in an gulo, & hic, deus non est, ergo gallus cantat. Dicunt etiam quod necessarium sequitur ad quodlibet. i. Quacunq; propo sitione posita pro antecedente si in consequente ponitur pro positio necessaria, consequentia erit bona materialis ut hic. gallus cantat, ergo homo est rationalis.

Has regulas non concedunt reales ut sonant id est in sua uniuersalitate quoniam diffinitio bone consequentiæ, non seruatur per eas. Diximus enim quod bona ꝯña est uera il.

latio & sequella consequentis ex antecedente.

Per has autem regulas constat apud sane mentis mirum non seruari ueram sequellam nec dependentiam consequentis ex antecedente, in consequentiis prædictis. Nec oppositum consequentis repugnat antecedenti. Nam hæc duo non repugnant. Asinus est homo, & baculus non est in angulo. Nec ista duo repugnant. Gallus cantat, & homo non est rationalis. Reales igitur non concedunt primam nisi in hoc sensu. Ex antecedente imposibili sequitur quodlibet imposibile inclusum in tali antecedente imposibili. Nam bene sequitur, homo est asinus ergo est irratiōalis, ergo ē rudibilis, ergo est indisciplinabilis, ergo est iumentum, ergo est quadrupes. Nam hæc omnia prædicantur de asino, & ideo concesso primo imposibili, sequuntur prædicta omnia imposibilia, secundam autem regulam concedunt in hoc sensu. Si consequens est necessarium sequitur ad quodlibet antecedēs necessarium includens ipsum consequens. Nam quia hoc consequens est necessarium, ergo homo est risibilis, sequitur adhoc antecedens, homo est rationalis, & ad hoc homo est animal rationale, & ad hoc homo est animal admiratiuum.

In hoc igitur sensu reales concederent prædictas regulas & non vlterius. Verum si bene aduertis in sensu dicto faciunt consequentiam formalem, quoniam oppositum formaliter repugnat antecedenti, ita quod non est imaginabile a uiro sane mentis oppositum consequentis posse stare cum antecedente. Nam posito per imposibile hominem esse asinum sequitur infallibiliter aliud imposibile, ergo est rudibilis, & posito hoc consequente necessario, homo est risibilis, antecedit ad ipsum ineuitabiliter, quod homo est rationalis. Vnde apud reales non datur consequentia materialis, nisi quæ dicitur bona de materia de qua statim loquemur.

Tertia diuisio est ista. Consequentia bona formalis est duplex scilicet bona de forma, & bona de materia.

Bona de forma est illa in qua oppositum consequentis non potest nec est imaginabile posse stare cum

antecedente,& talis modus arguendi ualet in omnia materia, nulla exceptione facta, ut quando arguitur ab inferiori ad suum superius affirmatiue & sine distributione,& in omni modo arguendi quem assignabimus in capitulo quarto seruatis debitis limitationibus, ut tibi declarabitur. Nam sicut seruatis modo & figura de quibus actum est in trac. de syllogismo formali, semper fit ualidus syllogismus quo ad formam, sic seruatis regulis de quibus agemus infra semper fit ualida consequentia quo ad formam.

Bona de materia est illa in qua oppositum consequentiis repugnat antecedenti, nec est imaginabile stare cum antecedente,& tamen non quælibet sibi consimilis seruato eodem modo arguendi est bona. Verbi gratia hæc est bona de materia. Tu non es homo, ergo tu non es animal,& tamen hic modus arguendi non tenet in omni materia. Nam hæc est similis in modo arguendi. Hoc demonstrato asino, non est homo, ergo non est animal, & tamen non ualet quoniam antecedens, est uerum & consequens falsum, ut patet. Similiter hæc est bona de materia. Si tu es homo, tu es risibilis, ergo si tu non es homo, non es risibilis. Nam hæc est similis in modo arguendi. s. a destructione antecedentis, ad destructionem consequentis. Si tu es homo, tu es animal,& tamen non ualet ergo si tu non es homo, tu non es animal, quoniam demonstrato asino, antecedens est uerum & consequens falsum.

Vsque huc conueniunt reales & terministe. Sed terministe eliciunt ex prædictis quod istæ duæ sunt consequentiæ bonæ formales, sed non de forma. Tantum pater est, ergo non tantum pater est. Tu scis te esse lapidem, ergo tu non scis te esse lapidem. Reales autem negant eas, quoniam non sunt neque bonæ, neque formales neque bonæ de forma, quoniam per nullam consequentiam bonam concluduntur contradictoria. Nam in omni consequentia bona formali si antecedens est uerum consequens est uerum, ut tibi manifestabitur infra. Non enim ex uero concluditur nisi uerum stant ualido modo arguendi ut docuimus in trac. de syllogismo formali, ergo in prædicta consequentia si antecedens

est uerum, consequens est uerum. Sed antecedens & consequens sunt contradictoria ergo cõtradictoria sunt simul uera, quod est contra primum principium.

Et quoniam sequente uiam terministarum conantur eas probare, ideo recitandæ sunt eorum probationes & soluentur.

Hanc scilicet, tantum pater est, ergo non tantum pater est sic deducunt. Tantum pater est, ergo pater est. Nam ab exclusiua ad suam præiacentem ualet consequentia, quoniã bene sequitur, tantum homo est risibilis, ergo homo est risibilis. Tunc ultra, pater est, ergo filius est. Nam ab uno correlatiuo ad aliud in propositione de secundo adiacente ualet consequentia ut dicemus infra. Vnde bene sequitur, pater est, ergo filius est, & econuerso, & negatiue, ut pater nõ est, ergo filius nõn est, & econuerso. Tunc ultra, filius est, ergo aliud a patre est. Nam filius est aliud suppositum a patre ut patet, quia nihil seipsum generat. Tunc ultra aliud a pñe est, ergo non tantum pater est, quoniam dictio exclusiua excludit quandocunque aliud a termino cui additur. Valet ergo a primo ad ultimum. Tantum pater est, ergo non tantum pater est.

Istam uero, tu scis te esse lapidem, ergo tu non scis te esse lapidem sic deducunt. Tu scis te esse lapidem, ergo est uerũ te esse lapidem, quia nihil scitur nisi uerum ut tibi alias declarabitur. Si est uerum te esse lapidem, ergo tu non es homo, quia lapis & homo sunt termini disparati sed ab uno disparato affirmatiuæ, ad aliud negatiuæ ualet consequentia, ut patebit infra, Nam bene sequitur. Tu es lapis, ergo tu nõ es homo. Tunc ultra. Tu non est homo, ergo tu non es sciens. Nam inter omnia inferiora tantum homo est sciẽs, ergo si non es homo, non es sciens. Tunc ultra. Tu non es sciens. ergo tu non scis te esse lapidem. Ergo a primo ad ultimum. Tu scis te esse lapidem, ergo tu non scis te esse lapidem.

Ad primum nego hanc consequentiam. Tantum pater est, ergo pater, immo sequitur negatiua scilicet ergo pater

non eſt, quoniam dictio excluſiua excludit quodcunq; aliud ſuppoſitum a termino cui additur, ergo excludit filium, cũ ſit aliud ſuppoſitum a patre. Si excludit filium ergo pater non eſt, quoniam remoto uno correlatiuo remouetur reliquum, ergo excluſo filio pater non eſt, & quando probatur conſequentia, quoniam ab excluſiua ad ſuam præiacentem ualet conſequentia, illa regula non ualet in correlatiuis de ſecundo adiacente, ualet autem uniuerſaliter in ter. abſolutis, ut tibi declarabitur infra.

Ad ſecundam dico ut inquit Ariſtoteles in primo phyſicorum arguens antiquos ponentes tantum unum ens. Dato uno inconuenienti, multa ſequuntur. Vnde dato antecedente, ſequitur contradictoria eſſe ſimul uera ſcilicet. Tu ſcis te eſſe lapidem, ergo non ſcis te eſſe lapidem, cum igitur non ſit concedendum contradictoria poſſe eſſe ſimul uera. i. nullo modo eſt concedendum antecedens quo non conceſſo, non ſequitur ergo tu es lapis, nec ſequitur tu non es homo nec ſequitur tu non es ſciens, nec ſequitur ultimate, ergo tu non ſcis te eſſe lapidẽ, & ſic patet quod non ualet conſequẽtia a primo ad ultimũ. Hæc igitur dicta ſint de diuiſionibus generalibus conſequentiæ bonæ.

Caput tertium. De regulis generalibus conſequentiæ formalis.

IN tertio capite relicta conſequentia materiali, quoniam aut non datur aut parum deſeruit pro aliis ſcientiis acquirendis, aſſignandæ ſunt regulæ generales magis famoſæ, quæ ſolent dari de conſequentia bona formali.

Prima eſt. Omnis conſequentia in qua contradictorium conſequentis infert contradictorium antecedentis eſt bona & formalis ut hic, aliquis homo currit, ergo aliquod animal currit. Nam bene ſequitur. Nullum animal currit, ergo nullus homo currit, implicat enim contradictionem quod nullum animal & quod aliquis homo currat. Nam ſi aliquis homo currit, aliquod animal currit, quia homo eſt animal, ſed iſtæ duæ ſunt contradictoriæ, aliquod animal currit & nullum animal currit, ergo conſtat quod implicatur contradi-

ctio. Si autem contradictorium conſequentis non infert cō tradictorium antecedentis ſed ſtat cum antecedente,conſequentia eſt mala,& nulla,& ſemper neganda,ut hic. Tu es homo,ergo tu es doctus.Nam non ſequitur.Tu non es doctus,ergo tu non es homo.immo ſtat,& de facto eſt quod ꝑ maiori parte homines non ſunt docti & tñ ſunt hoīes.

Secunda regula. Omnis conſequentia in qua antecedens eſt uerum,& conſequens uerum,& in qua antecedens,& cō ſequens ſunt falſa.eſt bona & formalis. Exemplum primi. Tu curris ergo tu moueris.Exemplum ſecundi. Tu es aſinus ergo tu es irrationalis, & hæc ſecunda regula fundatur in prima,quia ſcilicet contradictorium conſequentis infert contradictorium antecedentis.Nam bene ſequitur. Tu non moueris,ergo tu non curris,& bene ſequitur tu non es irrationalis,ergo tu non es aſinus. Si autem antecedens eſt uerum.& conſequens falſum conſequentia non eſt bona,quoniam ſtante debito modo arguendi, ut inquit Ariſtoteles in primo priorum ex ueris nō ſequitur niſi uerum:quod ſi ex ueris concludatur falſum:neq; ſyllogiſmus neq; conſequentia ualet,ut docuimus in trac.de ſyllogiſmo formali. Vnde hæc non eſt bona.Tu es homo,ergo tu es Papa & ratio huius fundatur in ſecunda parte primæ regulæ ſcilicet quoniā contradictorium conſequentis non infert contradictorium antecedentis.Non enim ſequitur. Tu non es Papa,ergo tu non es homo, immo ſtat de facto quod tu non es Papa, & tamen tu es homo.

Tertia eſt, Omnis conſequentia in qua antecedens & conſequens ſunt neceſſaria,uel utrunq; non neceſſarium eſt bona & formalis. Exemplum primi,homo eſt animal,ergo eſt habens animam.Exemplum ſecundi,homo dormit, ergo quieſcit,& ratio huius regulæ fundatur in prima,quoniam ſcilicet contradictorium conſequentis, infert contradictorium antecedentis. Nam reſpectu primi bene ſequitur, homo non eſt habens animam ergo non eſt animal, & reſpectu ſecundi bene ſequitur, homo non quieſcit ergo homo non dormit, ſi autem antecedens ſit neceſſarium, &

consequens non necessarium, consequentia non est bona ut hic. Homo est animal, ergo homo est uidens, & ratio huius fundatur in secunda parte primi regulæ scilicet quoniam contradictorium consequentis, non infert contradictorium antecedentis, non enim sequitur. Homo non est uidens, ergo non est animal, immo de facto uidemus, quod aliquis homo non est uidens, ut cæcus, & tamen est animal, quoniam sentit & mouetur.

Quarta est. Oīs consequentia in qua antecedens, & consequens sunt possibilia. Vel utrunq; impossibile, est bona & formalis, exemplum primi. Tu es dux belli, ergo tu habes exercitum. Exemplum secundi. Tu es lapis, ergo tu es inanimatus. Et rō huius fundatur super primam, nam contradictorium consequentis, infert contradictorium antecedentis qm̄ bene sequitur, tu non habes exercitum, ergo tu non es dux belli, Exemplum secundi. Tu es lapis, ergo tu es inanimatus, & fundatur super idem, nam bene sequitur. tu nō es inanimatus, ergo tu non es lapis, si autem antecedens sit possibile, & consequens impossibile, consequentia nō est bona nec formalis ut hic, homo uigilat, ergo lapis uigilat, uel sic, homo loquitur ergo motus loquitur. Non ualet qm̄ cōtradictorium consequentis, non infert contradictorium antecedētis, immo stat cum antecedēte, nam bene stat quod lapis non uigilet, & qđ homo uigilet, & bene stat qđ motus non loquatur, & homo loquatur qm̄ stat homo indefinite.

Quinta est, Omnis consequentia in qua quicquid antecedit ad antecedens, antecedit ad consequens, & quicquid sequitur ad consequens, sequens est ad antecedens est bona est formalis. Exemplum primi. Hæc est consequentia bona formalis. Homo currit, ergo animal currit. Ad antecedens antecedit ista. Plato currit, & antecedit ad consequens. Nam sicut ista est uera, homo currit, ergo animal currit sic ista est uera. Plato currit ergo animal currit, quoniam Plato est homo, ergo est animal. Similiter ualet hic. Homo currit, ergo animal currit, ad consequens sequitur ista, ergo corpus currit, & ista, ergo substantia currit, et idem sequitur

ad

ad antecedens. Nam bene sequitur, homo currit, ergo corpus ergo substantia currit. Nam sicut corpus prædicatur de animali, & de corpore substantia ut patet in arbore porphyrii, sic prædicantur de homine. Ex hac regula sequitur illa famosissima. A primo antecedente ad ultimum cõsequẽs, quando consequentiæ inter mediæ sunt bonæ & formales & non uariatæ est bona & formalis consequentia quod manifeste & infallibiliter patet in linea prædicamentali. Nã fiat hæc consequentia. Sortes est homo, ergo sortes est substãtia & ꝓbatur sic, sortes est homo ergo est animal, si est animal ergo corpus. Si corpus, ergo est substantia, ergo a primo ad ultimum, sortes est homo, ergo est substantia, & aduerte q̃d ualet dummodo cõsequentiæ intermediæ sint bonæ & formales & non uariatæ. Nam si aliqua ex intermediis non sit bona & formalis, consequentia non ualet a ꝑmo ad ultimũ. Vnde hæc non ualet. sortes bene bibit, ergo sortes saluabit. Solet enim sic ꝓbari. Sortes bene bibit ergo bene dormit. Si bene dormit non peccat. Si non peccat saluabitur, ergo a primo ad ultimum sortes bene bibit. ergo saluabitur. Non ualet inquam, quoniam prima non est bona, Stat enim q̃d non bene dormiat, & tamen bene bibat. Similiter secunda non est bona, quoniam & si dum dormit non peccat, potest uigilans peccare. Dicitur & non uariatæ pro cuius noticia aduerte quod non uariatur si consequens prioris consequentiæ est præcisæ antecedens posterioris ut patet in tota linea prædicamentali arguendo a specialissimo ad generalissimum. Si autem aliquid addatur, uariantur inter mediæ & tunc non ualet consequentia a ꝑmo ad ultimum. Vnde hæc non ualet. Tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Sic enim solet probari. Tu in nullo loco es, ergo tu non es Romæ. Si non es Romæ & alibi es, ergo alibi es. Si alibi es, ergo in aliquo loco es, ergo a primo ad ultimum, tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Non ualet inquam, quoniam secunda est uariata. Nam antecedens secundæ continet plus quam consequens primæ scilicet ly & alibi es.

Sexta est. Omnis consequentiæ bonæ si antecedens est

concedendum, & consequens similiter, & si antecedens est negandum, & consequens similiter, dummodo consequentia sit scita esse bona. Exemplum primi. Tu es homo, ergo tu es risibilis, nam cum risibile sequatur ad hoiem ut ꝓpriũ quarto mõ, qua rõne concedis antecedens, debet concedere consequens. Exemplum secundi. Tu non es asinus, ergo tu non es rudibilis. Nam sicut risibile sequitur ad hoiem, sic rudibile ad asinum, ergo qua ratione negandum est antecedẽs negandum est & consequens, si autem antecedens est concedendum & consequens negandum, consequentia non est bona, ut hic, animal sentit, ergo planta sentit, non ualet, quoniam contradictorium consequentis stat cum antecedente. Nam bene stat, quod planta non sentiat, quoniam caret aĩa sensitiua. & quod animal sentiat, quoniam constituitur aĩal ꝑ aĩam sensitiuam ut tibi hæc declarabuntur in libr. de aĩa. dicitur dummodo consequentia sit scita esse bona ab eo cuĩ fit consequentia, nam si hæc consequentia fiat philosopho, sol eclipsatur, ergo luna interponitur inter solem & aspectũ nostrum, concedet totum, qm̃ scit eam esse bonam. Si autẽ fiat idiote, concedet quidem antecedẽs: qm̃ uidet ad sensum solem obscurari, sed negabit consequens: qm̃ ne sit causam huius eclipsis. Istæ sunt regulæ famosæ & generales consequẽtiæ formalis, quas admittunt logici reales et terministæ.

Caput quartum de regulis particularibus consequentiæ formalis.

IN cap. quarto ponendæ sunt particulares regulæ consequentiæ formalis. Ordo enim doctrinæ exigit ut ab uniuersalibus regulis ad particulares descendamus.

Diuidemus autem præsens caput in septem partes.

In prima ponentur regulæ penes superius & inferius.

In secunda ponentur regulæ penes propositiones quantas.

In tertia ponentur regulæ penes propositiones non quãtas.

In quarta ponentur regulæ penes terminos pertinentes & impertinentes.

In quinta ponentur regulæ penes probationes propositionum.

In sexta ponentur regulæ penes hypotheticas copulatiuas & disiunctiuas.

In septima ponentur regulæ, penes hypotheticas conditionales. Et aduerte, quod omnes regulæ, quæ infra ordinabuntur, fundamentum habent in uia peripatetica, ut tibi notum erit, cum exercitatus fueris in doctrina Aristotelis.

Prima pars.

IN parte prima huius capitis: assignandæ sunt regulæ particulares consequētiæ formalis iuxta superius & inferius, & aduerte quod arguēdo ad inferiori ad superius assignātur tres regulæ & tres a superiori ad inferius.

Prima est ab inferiori per se ad suum superins per se affirmatiuæ & sine distributione, & sine signo immobilitante, & in suppositione personali, ualet consequentia formalis tu es homo, ergo tu es animal.

Primo dicitur ab inferiori per se, pro quo nota quod ea se habent ut superius & inferius per se & econuerso, quæ in linea prædicamentali ita se habent quod unum subordinat alteri, ut ascendendo a specialissimo ad generalissimum. Vnde hæc est uera consequentia. Homo est animal, ergo homo est corpus animatum, & hæc. Homo dormit, ergo aīal dormit. Ea autem se habent ut inferius & superius per accñs quorum unum est minus commune, & alterum magis, sed non subordinantur in linea prædicamentali, nec magis p̄dicatur de minus communi per se & essentialiter: sed per accidens, & hoc modo se habent, homo, & album. Nam de multis prædicatur album, de quibus non prædicatur homo. In his igitur non ualet consequentia ab inferiori ad superius. Non enim sequitur. Homo currit, ergo album currit. Stat enim qnod nullum album, currat, & quod homo puta

ethiops currat.

Secundo dicitur affirmatiue, quia non ualet negatiue, nõ enim sequitur. Nullus homo ẽ quadrupes, ergo nullum animal est quadrupes.

Tertio dicitur sine distributione quoniam cum signo distributiuo non ualet neq̧ affirmatiuæ neq̧ negatiuæ. Non enim sequitur. Omnis homo est risibilis ergo omne animal est risibile, neq̧ sequitur, nullus homo est asinus ergo nullũ animal est asinus.

Quarto dicitur, sine signo, id est sine dictione immobilitante. Non enim sequitur. Si tu es asinus, tu es rudibilis, ergo si tu es animal, tu es rudibilis. Stat enim quod tu sis animal demonstrando canem & tame non sis rudibilis, quia canis non est rudibilis.

Quinto dicitur in suppositione personali, quoniam in suppositione materiali non ualet ut hic. Homo est bisyllabum ergo animal bisyllabum, nec in simplici ut hic. Homo ẽ spẽs specialissima, ergo animal est species specialissima.

Secunda regula, ab inferiori ad suum superius, licet non ualeat distributiue nisi gratia materiæ, ualet tamen in suppositione confusa mobili.

Primo dicitur, licet non ualeat distributiuæ scilicet ordinariæ & formaliter ut docuimus in regula præcedenti, ualet tamen gratia materiæ ut hic. Nullus numerus binarius est, ergo nullus numerus est. Nam quia binarius est primus numerus, remoto primo, remouentur subsequente includẽtes primum. Omnis enim numerus sequens binarium includit binarium.

Secundo dicitur, ualet tamen in suppositione confusa mobili. Nam quod non ualeat in suppositione confusa immobili, diximus in regula præcedenti quod autem ualeat in suppositione confusa mobili, patet hic. Omnis homo est animal, ergo omnis homo est animatis est corpus est substantia.

Tertia regula ab inferiori ad suum superius, negatione non præposita, sed post posita inferiori, & superiori, stante

ſuppoſitione diſcreta uel determinata & perſonali, & cũ debito medio, ualet conſequentia.

Dicitur negatione non præpoſita, quoniam præpoſita diſtribuit terminum immediate & mediate ſequentem, ut docuimus in tractatu ſuppoſitionum. Diximus autem in prima regula quod ab inferiori ad ſuum ſuperius, non ualet conſquentia cum diſtributione. Vnde non ualet non aliquis homo currit, ergo non aliquod animal currit. Stat enim ꝙ aliquod animal currat, puta canis, & tamen non aliquis homo currat.

Dicitur ſtante ſuppoſitione diſcreta uel determinata, quia in ſuppoſitione diſtributiua & confuſa mobili, non ualet. Exemplum primi. Omnis homo non currit. Omnis homo eſt animal, ergo omne animal non currit.
Exemplum ſecundi tantum ſubſtantia non eſt accidens, & omnis ſubſtantia eſt aliquid ergo tantum aliquid eſt accidens.

Dicitur & perſonali, quoniam in ſuppoſitione ſimplici nõ ualet, non enim ſequitur. Homo non eſt genus, & homo eſt animal, ergo animal non eſt genus.

Dicitur cum debito &c. qm̃ ſine eo non ualet, & probatur ſic, bono quod omne animal currat, & uolo quod demõſtretur homo mortuus puta ſortes, & arguatur ſic. Ille homo. ſ. ſortes mortuus non currit, & homo eſt animal, ergo animal non currit. Non ualet qm̃ antecedens eſt uerũ, & conſequens falſum per caſum poſitũ. ſ. quod animal omne animal currat. Nõ ualet inquam, qm̃ non ſumitur debitum medium. Nam debitum medium eſt hoc, & homo eſt animal, ſed eſt hoc, & ille homo. ſ. ſortes mortuus eſt exiſtens animal. Iſte ſunt, tres regulæ generales arguendo ab inferiori ad ſuum ſuperius modo præexpoſito. Ecõuerſo autem ſunt aliæ tres regulæ.

Prima eſt a ſuperiori ad ſuum inferius ſine diſtributione non ualet conſequentia: Vnde non ſequitur, animal currit, ergo homo currit, poteſt enim animal puta aſinus currere, & tamen homo non curret, Sed aduerte quod licet non ua

leat de forma, ualet tamē in aliqua materia, ut in genere numeri, nam bene ſequitur, numerus eſt, ergo binarius eſt quoniam omnis numerus ſupponit binarium.

Secunda eſt, A ſuperiori ad ſuum inferius diſtributiue affirmatiue cum debito medio ualet conſequentia. Vt omne animal currit, ergo ſor. currit.

Dicitur diſtributiue, quoniam ſine diſtributione non ualet per primam regulam, nec ſufficit ſuppoſitio confuſa, nō enim ualet tantum animal currit, ergo tātum homo currit, nam patet conſequens eſſe falſum, & antecedens uerum.

Dicitur cum debito medio, quia ſine eo non ualet uniuerſaliter. Non enim ſequitur. Tu differs ab aſino, ergo differs a brunello ſed dicatur ſic. Tu differs ab aſino, brunellus eſt aſinus, ergo tu differs a brunello.

Tertia eſt. A ſuperiori ad ſuum inferius negatione præpoſita & diſtribuente ualet conſequentia. Nam bene ſequitur, nullum animal currit ergo nullus homo currit.

Dicitur negatione præpoſita ſcilicet ad ſuperius, quia ſi poſtponatur non ualet. Non enim ſequitur. Animal non currit, ergo homo non currit, nam bene ſtat quod aliquis homo currat, & quod aliquod animal puta brunellus non currat, ſtat enim animal & homo determinate & non diſtributiue.

Dicitur diſtribuente, quoniam negatio præponitur ſuperiori, & impeditur per aliam negationem quod non diſtribuat ipſum ſuperius conſequentia, non ualet, ut hic. Nonnullum animal currit, ergo nonnullus homo currit, nam ly animal & ly homo non ſtant diſtributiue ſed determinate ut docuimus in tractatu de ſuppoſitionibus. Vnde æquipollent iſtis. Aliquod animal non currit, ergo aliquis homo nō currit, conſtat autem hanc conſequentiam non ualere ut diximus.

Idem iudicium eſt de iſta conſequentia. Non omne animal currit, ergo non omnis homo currit, Non ualet, quoniam ly non, non diſtribuit ly animal, ſed ſtat determinate. Quare &c.

Hæc de regulis pœnes ſuperius & inferius dicta ſint.

Pars ſecunda.

IN parte ſecunda aſsignandæ ſunt regulæ conſequentiæ formalis pœnes propoſitiones alicuius quantitatis quæ ſcilicet ſunt uniuerſales uel particulares uel indefinitæ uel ſingulares.

Et aduerte quod ex parte uniuerſalium dantur tres regulæ, & ex parte particularium indefinitarum & ſingularium dat' quatuor regulæ:

Prima ex parte uniuerſalium eſt hæc, ab uniuerſali affirmatiua & negatiua ad ſuas ſubalternas, ualet conſequentia. Exemplum primi. Bene ſequitur. Omnis homo eſt albus, ergo homo eſt albus, quæ eſt ſua indefinita, ergo quidam homo eſt albus, quæ eſt ſua particularis, ergo hic homo eſt albus, quæ eſt ſua ſingularis. Exemplum ſecundi. Nullus homo eſt albus, ergo homo non eſt albus, ergo quidam homo non eſt albus, ergo hic homo non eſt albus.

Secunda eſt. Ab uniuerſali affirmatiua ad omnes ſuas ſingulares tam collectiue quam diuiſiue eſt bona conſequentia. Collectiue quidem, ut hic. Omnis homo currit, & iſti ſunt omnes homines, ergo & iſte homo currit & iſte & iſte & ſic de omnibus aliis. Diuiſiue autem ſic. Omnis homo currit ergo tu curris.

Et aduerte quod ratio regulæ eſt hæc, quoniam ut docuimus in tractatu de ſuppoſitionibus ſub termino communi ſtante, & ſupponente diſtributiue, licet deſcēdere ad omnia ſua ſuppoſita copulatiue. Vide tu illic.

Sed aduerte quod reales & terminiſtæ in hac regula conueniunt & diſconueniunt. Cōueniunt quidem in hoc quod quando ſit uniuerſalis affirmatiua in materia contingenti, regula ualet cum debito medio, ut hic. Omnis homo currit, & iſti ſunt omnes homines, ergo iſt e currit & iſte & ſic de ſingulis. Nam ſicut antecedens eſt contingens, ſic

& consequens. Disconueniunt autem quando fit uniuersali affirmatiua in materia naturali ut omnis homo est animal. Dicūt enim terministe regulam non ualere nisi gratia aliquando materiæ, quoniam antecedens esset necessarium scilicet omnis homo est animal. & consequens contingens scilicet iste homo, & iste est animal. Nolunt enim aliquam singularem in rebus corruptibilibus esse necessariam, quoniam quodlibet singulare corruptibile aliquando est, & aliquando non est. Reales autem dicunt singulares in materia naturali esse necessarias, eo quod prædicatum semper uerificatur de subiecto, posito quod subiectum non existat quoniam in tali propositione ly est non dicit existentiam subiecti, sed habitudinem prædicati ad subiectum. In materia uero contingenti, ly est dicit existentiam & habitudinem, quare non est simile. Tenet ergo regula uniuersaliter, & non solum gratia materiæ, & hanc uiam sequimur in doctrina peripatetica.

Tertia est ab uniuersali negatiua ad qualibet singularem est semper & uniuersaliter bona consequentia. Nam bene sequitur, in omni materia tam naturali quam contingenti, quam remota, ut hic. Nullus homo est rationalis ergo nec iste nec iste, & sic de singulis. Nullus homo est sapiens, ergo nec iste nec iste, & sic de singulis nullus homo est asinus, ergo nec iste nec iste &c.

Et aduerte, quod ratio huius regulæ est eadem cum ratione secundæ quoniam scilicet sub termino distributo, licet descendere copulatiue tam affirmatiue quam negatiue.

Istæ sunt tres regulæ generales pœnes propositiones uniuersales.

Ex parte autem particularium indefinitarum, & singularium, sit hæc prima regula. A particulari uel indefinita uel singulari ad uniuersalem. Non ualet consequentia, nisi gratia materiæ. Non enim sequitur, aliquis homo est albus, ergo omnis homo est albus. Dico nisi gratia materiæ, quoniā licet non ualet tamen in materia contingenti, ualet tamen in materia naturali & in materia remota. Nam prædicatum

in materia naturali conuenit inseparabiliter omni contento sub subiecto, & in materia remota remouetur immutabiliter ab oī contento sub subiecto. Vnde in utraque materia particularis, & indefinita, & singularis infert uniuersalem, nam bene sequitur aliquis homo, & homo, & hic homo est animal, ergo omnis homo est animal, & bene sequitur in materia remota, aliquis homo, & homo, & hic homo non est asinus, ergo nullus homo est asinus, unde docuimus in trac. de syllogismo demonstratiuo, quō propositio per se est de omni, etiam quod non apponatur signum uniuersale ut hæc est per se, & de omni. Homo est risibilis, aliquis homo est rationalis, quoniam sunt uirtualiter uniuersales.

Secunda est a particulari ad suam indefinitam, & econuerso, & affirmatiue, & negatiue, & in omni materia tam naturali quam contingenti quam remota tenet consequentia, nā bene sequitur, aliquis homo currit, ergo homo currit, & ecōuerso, aliquis homo non currit, ergo homo non currit, & econuerso, & in materia naturali aliquis homo est rationalis, ergo homo est rationalis, & econuerso, & in materia remota, aliquis homo non est asinus, ergo homo non est asinus, & econuerso, & ratio huius regulæ est quia subiectum propositiōis particularis, & indefinitæ si est terminus communis eandem suppositionem habet. s. determinatam, ut docuimus in trac. de suppositionibus.

Tertia est a particulari, uel indefinita ad omnes suas singulares disiunctiue sumptas est bona consequentia, nam bene sequitur, aliquis homo currit, ergo hic uel hic, uel hic currit. Idem intellige de indefinita. Nam bene sequitur. Homo currit, ergo hic uel hic &c. & ratio huius regulæ est, quia subiectum propositionis particularis, & indefinite si sit terminus communis, supponit determinate sub quo licet descendere ad sua singularia disiunctiue, ut docuimus in tracta. de suppositionibus.

Sed aduerte quod in hac regula sicut in secunda suprapo sita respectu propositionum uniuersalium differunt terministe, & reales, nam terministe nolunt hanc regulam ualere

nisi in materia contingent. Dicunt enim in materia naturali hanc non ualere. Homo est animal, ergo hic homo est animal, uel hic homo est animal &c. qm̃ secundum eos antecedens est necessarium, & consequens contingens, qm̃ ut iam diximus, nolunt aliquam singularem esse necessariam in his corruptibilibus. Reales autem nolunt hanc regulam ualere in omni materia, qm̃ in materia contingenti sicut antecedẽs est contingens, sic & consequens. In materia naturali, sicut antecedens est necessarium sic, & consequẽs, qm̃ copula non dicit existentiam, sed necessariam habitudinem prædicati ad subiectum. In materia autem remota sicut antecedẽs est impossibile, sic & consequens, & hanc uiam sequimur ut peripateticam.

Quarta est, ab oĩbus singularibus sufficienter enumeratis ad suam uniuersalem tam affirmatiue q̃ negatiue, ualet ꝯña nã bene sequitur. Hic homo currit, & hic, & hic, & sic de singulis nullo excepto, ergo oĩs homo currit, idẽ intellige negatiue, & hæc ualet in oĩ materia vt patet, & aduerte q̃d hæc regula coincidit cum illa, in qua dr̃, quod ab inducẽtibus ad inductam ualet ꝯña. Inducẽtes enim sunt singulares sufficiẽter acceptæ. Inducta autem est vl'is tam affirmatiua q̃ negatiua. Hæc de regulis consequentiæ formalis pœnes propositiones quantas dicta sint.

Pars tertia.

IN tertia parte assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis pœnes propositiones non quantas, quales sunt illæ in quibus ingreditur dictio exclusiua uel exceptiua, quorum prima est ista. Prima regula, ab exclusiua propositione primi ordinis affirmatiua ad suam uniuersalem affirmatiuam de terminis trãspositis existentibus in recto, ualet cõsequentia, ut tantum homo, id est solus homo est risibilis, ergo omne risibile est homo.

Dicitur primi ordinis, nam exclusiua habet tres ordines, ut docuimus in tracta. de suppositionibus, & diffusius dicemus in tracta. de ꝓbationibus terminorum, & tu uide illic. Dicitur igitur in præsenti regula ab exclusiua primi ordinis

quoniam si fiat secundi, aut tertii ordinis, non ualet consequentia, exemplum secundi ordinis. Homo tantum est animal, ergo omne animal est homo. Nam consequens est falsum, ut patet, & antecedens est uerum, ut tibi declarabitur in trac. sequenti: quoniam exponemus exclusiuam primi, & secundi & tertii ordinis.

Dicitur affirmatiua, quia in negatiua non ualet, siue negatio ꝑcedat notam exclusionis, siue subsequatur, modo fiat ꝓpositio negatiua, exēplum ꝑmi. Non ualet, nō tm̄, homo est aīal, ergo oē animal est homo, constat.n. añs esse uerum, & ꝯñs falsum, exēplum secundi, non ualet. Tantum accñs non est substātia, ergo omnis substantia est accidens, nam ꝯñs est falsum ut patet antecedēs uero est uerum, qm̄ inter omnia entia, solum accidens non est substantia.

Dicitur ad suam uniuersalem affirmatiuam, qm̄ ad negatiuam non ualet ut hic, tantum hō currit, ergo nullum currens est homo, constat.n. añs esse uerum uel saltem possibile, consequens autem est falsum, ut ad sensum patet.

Dicitur de terminis transpositis, quoniam subiectum exclusiue, fit prædicatum vl'is affirmatiue, & prædicatum exclusiue, fit subiectum vl'is affirmatiue, ut hic, tantum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo.

Dicitur terminis existentibus in recto, qm̄ in obliquo nō ualet ut hic. Tantum pecunia est hominis, ergo quilibet homo habet pecuniam, nam antecedens est uerum posito ꝙ homo non aliud possideat quam pecuniam, & tamen ꝯñs est falsum, aliter nullus esset egenus, ergo non ualet.

Secunda regula ab exceptiua negatiua, ad exclusiuam affirmatiuam, sibi correspondentem, ualet consequentia, ut hic, nullum animal præter hominem est risibile, ergo tantū homo est animal risibile.

Dicitur ad exceptiua negatiua, quia ab affirmatiua nō ualet, ut hic, omnis homo præter Christum est mendax, ergo tantum Christus est homo mendax, constat enim añs esse uerum, & tamen consequens est falsum, & detestabile.

Dicitur ad exclusiuam sibi correspondentem. Pro quo

aduerte, quod tunc exceptiua negatiua correſpondet exclu ſiue, quando pars extra capta fit ſubiectum excluſiue, & aggregatum ex ſubiecto, & prædicato exceptiue fit pđicatum excluſiue. Vnde hæc eſt correſpondens huic exceptiue, nullus homo præter ſortem eſt ſapiens, ergo tantum ſortes eſt aliquis homo ſapiens. Hæc autem non bene correſpondet. Nullum animal præter hominem intelligit, ergo tãtum homo intelligit, nam prædicatum hunc excluſiue non continet ſubiectum, & prædicatum exceptiue, ſed tantum prædicatum. Vt igitur bene correſpondeat formetur ſic ergo tantũ homo eſt animal intelligens.

Tertia eſt ab inferiori ad ſuum ſuperius affirmatiue, dictione excluſiua oppoſita ſubiecto, ualet conſequentia, ut tã tum homo currit, ergo tantum animal currit.

Dicitur ad ſuum ſuperius affirmatiue. Non enim ualet negatiue, ut hic non tantum homo eſt ſenſitiuus, ergo non tantum animal eſt ſenſitiuum, eſt enim antecedens uerum vt patet, & conſequens falſum.

Quarta eſt ab inferiori ad ſuum ſuperius ex parte prædicati, & dictione excluſiua addita ſubiectis, non ualet conſequentia. Non n. ſequitur tantum homo currit, ergo tantum homo mouetur. Nam reſoluendi currit, & mouetur in ſua participia, & formando vl'em affirmatiuam de terminis trãſpoſitis, conſtat tibi manifeſte quod arguitur ab inferiori ad ſuum ſuperius diſtributiue quod non ualet, ut docuimus ſupra. Verbi gratia tantum homo eſt currens ergo tãtum homo eſt motus. Dico quod ly currẽs quod eſt inferius ad motum, & ly motus ſtant diſtributiue, ut patet per vl'es de terminis tranſpoſitis ut hic. Omne currens eſt homo, ergo omne motum eſt homo. Conſtat quod non ſequitur, qm̃ antecedens eſt uerum per caſum poſſibilem, & tamen conſequens eſt falſum, non enim inconuenit ſolum hominẽ currere, & aſinum qui non eſt homo moueri.

Quinta eſt, a termino ſtante confuſe tantum mobiliter, uel determinate ad eundem ſtantem diſtributiue per appoſitionem dictionis excluſiue, non ualet conſequentia, exem-

plũ primi Non ſequitur, omnis homo eſt animal, ergo tantum homo eſt animal. Nam aĩal in antecedente ſtat confuſæ tantum mobiliter, & in conſequente diſtributiue, & conſtat antecedens eſſe uerum, & conſequens falſum, exemplũ ſecundi. Non ſequitur. Homo eſt animal, ergo tm̃ homo eſt animal. Nam animal ſtat in antecedente determinate & in conſequente diſtributiue, & conſtat antecedens eſſe uerum, & conſequens falſum.

Sexta eſt, a termino ſtante confuſæ diſtributiuæ ex parte prædicati, dictione excluſiua addita ſubiecto, ad eundem ſtãtem determinatæ ualet conſequentia, nam bene ſequitur, tãtum homo eſt animal. ergo homo eſt animal. Nam in pͥma animal diſtribuitur in ſecunda ſtat determinatæ.

Septima eſt, a termino ſtãte confuſæ tantum mobiliter, ad eundem ſtantem determinatæ, reſpectu eiuſdem ſyncategorematis uel diſtributionis, non ualet cõſequentia, nõ enim ſequitur, tãtum homo eſt animal, ergo animal eſt oĩs homo. Hæc de regulis conſequentiæ formalis, pœnes ꝓpoſitiones non quantas, dicta ſint.

Pars quarta.

IN parte quarta agendum eſt, de regulis ꝯñtiæ formalis, pœnes terminos pertinentes, & impertinentes. Sed ꝑus aduerte quod termini pertinentes dñr illi quorum ſignificata nullam habent repugnantiam adinuicem, et poſſunt ſimul in eſſe, ut album, & dulce, homo & iuſtum ſiue iniuſtũ, homo eſt riſibile, &c. Impertinentes ſunt illi quorum ſignificata habent oppoſitionem, & non ſe compatiuntur reſpectu eiuſdem, ut qualitates contrariæ, & ſpẽs eiuſdẽ generis, quæ dñs diſparate oppoſite, ut homo & canis, æquus, & aſinus, & ꝑuatiue oppoſita, & relatiue, oppoſita, ut cæcus, & uidẽs, ſeruus, & dñs His pronotatis aſſignandæ ſunt quinq; rł'æ.

Prima eſt, ab affirmatiua unius contrarii uel diſparati, ad negatiuam ulterius contrarii, uel diſparati eſt bona conſequentia. Sed non econuerſo niſi in contrariis immediatis, exemplum primi. Tu es albus, ergo tu non es niger, exemplum ſecundi. Tu es homo, ergo tu non es aſinus, ſed econ-

differentia temporis, ut pater uel mater eſt, ergo filius uel filia eſt, neque enim pater tantum, neque mater tantum, ſed uterque, neque filius tantum, neque filia tantum, ſed uterque ſunt adinuicem correlatiua. Dicitur affirmatiuæ, & negatiuæ: quoniam ut docuimus in prædicamento ad aliquid, poſito uno correlatiuo, ponitur, & reliquũ, & remoto uno, remouetur reliquum. Dicitur ſtante propoſitione de ſecundo adiacente: quoniam de tertio, non ualet, non enim ſequitur pater eſt ſenex, ergo filius eſt ſenex, immo ut in pluribus ſequitur negatiua. Dicitur pro omni differentia temporis ſcilicet præteriti præſentis, & futuri, nam bene ſequitur, pater fuit, & nunc non eſt, ergo filius fuit, & nunc non eſt ſumendo patrem, & filium formaliter, & non materialiter. Item ſequitur, pater eſt, ergo filius eſt. Item ſequitur, pater erit, ergo filius erit, & rationem huius regulæ aduerte hinc pendere, quia in ratione patris ſumpti formaliter, ſumitur filius, & in ratione filii ſumitur pater, ergo quo ad eſſe, & nõ eſſe, fuiſſe, & non fuiſſe, fore, & non fore, ſeinuicem mutuo conſequuntur inſeparabiliter.

Qui autem tenent quod regula non ualet, niſi pro tempore præſenti non conſiderant correlatiua formaliter, ſed materialiter, & ideo non ſunt audiendi.

Quarta eſt, a termino priuatiuo ad terminum infinitum propoſitionibus exiſtentibus affirmatiuis ualet conſequentia. Sed non econuerſo ut ſortes eſt iniuſtus, ergo eſt non iuſtus. Dicitur propoſitionibus exiſtentibns affirmatiuis, quia in negatiuis non ſequitur, ut hic. Lapis non eſt iniuſtus, ergo non eſt non iniuſtus. Conſtat enim antecedens eſſe uerum, quia lapis non eſt aptus eſſe iuſtus, ergo non eſt iniuſtus. Cõſequens autem eſt falſum: quoniam negatio iuſtitiæ eſt in lapide, licet non priuatio. Nam iuſtus, & non iuſtus ſunt contradictoria, quorum alterum de quolibet ente uerificatur. Cum igitur lapis non ſit iuſtus, eſt non iuſtus, hæc ergo eſt falſa, lapis non eſt non iuſtus. Dicitur ſed non econuerſo. Nõ enim ſequitur. Hoc animal eſt non uidens puta catulus ante nonum diem, ergo eſt cæcum. Nam ad hoc quod ſit non

uidens, sufficit quod non uideat, ad hoc autem quod sit cæcum oportet quod non uideat eo tempore quo est aptum uidere. Sed catulus ante nonum diem, non est aptus uidere & ideo licet sit non uidens, non tamen potest dici cæcus.

Quinta est ab affirmatiua de prædicato infinito uel priuatiuo, ad negatiuam de prædicato finito, ualet consequentia, sed non econuerso nisi cum debito medio. Nam bene sequit sortes est non uidens uel cæcus, ergo non est uidēs, lapis est non homo, ergo non est homo. Sed econuerso non ualet: quoniam ordinarie ex negatiua non sequitur affirmatiua. Quod si sequitur erit cum debito medio, ut hic. Tu non es homo, demonstrato asino, & tu es, ergo tu es non homo. Hæc de regulis consequentiæ formalis pœnes terminos ptinentes, & impertinentes dicta sint.

Pars quinta.

IN parte quinta assignandæ sunt regulæ consequētiæ formalis quæ sumuntur & pbationibus ppositionum sed aduerte quod has regulas non intelliges, nisi pus cognoueris modos uniuersales quibus ppositiones pbantur modo logico. Sunt autem isti modi quinque. Nam omnis ppositio mediata .i. quæ per aliquod medium potest pbari, aut pbatur resolubiliter, aut exponibiliter aut officiabiliter, aut descriptibiliter, aut p causas ueritatis, & de his quinque modis, acturi sumus in tractatu sequenti, qui erit de pbationibus terminorum. Pro nunc igit sustine, donec in pdicto tractatu exercitatus fueris. Hic autē assignādæ sunt decē rlæ.

Prima est, ab omnibus propositionibus exponētibus simul sumptis, ad suam expositam, ualet consequentia. Verbi gratia. Hæc propositio uniuersalis omnis homo est aīal, habet duas exponentes, prima est ista. Homo est animal secunda est ista, & nihil est homo, quin illud sit animal, ab his duabus simul sumptis ad expositam, ualet consequentia, nā bene sequitur. Homo ē animal, & nihil est homo quin illud sit animal, ergo omnis homo ē animal. Dicitur simul sumptis, quia diuisim non ualet, non enim sequitur. Homo curritergo omnis homo currit: quoniam ab indefinita ad uniuersalem

uersalem non ualet consequentia nisi gratia materiæ ut docuimus in parte secunda.

Secunda est. A propositione exposita siue exponibili, ad singulas suas exponentes diuisiue & simul sumptas est bona consequentia. Exemplum de diuisiue sumptis. Nam bene sequitur. Omnis homo currit ergo homo currit, ergo nihil est homo, quin illud currat. Exemplum de simul sumptis. Omnis homo currit, ergo homo currit, & nihil est homo, quin illud currat.

Tertia est, ex contradictoria propositionis exponentis, sequitur contradictorium propositionis expositæ. Nam bene sequitur. Homo currit, & aliquid quod non est homo currit, ergo non tantum homo currit.

Et aduerte quod regula supponit propositionem expositam siue exponibilem esse exclusiuam, cuius exponentes sunt iste, homo currit, & nihil non homo currit, ergo tantū homo currit. Contradictoria huius exponentis, nihil nō homo currit, est ista, aliquid non homo, uel aliquid quod non est homo currit, & ex ista bene infertur contradictoria exposite scilicet non tantum homo currit.

Quarta est a propositionibus resoluentibus ad resolutam siue resolubilem est bona consequentia, & econuerso tam in materia contingenti quam naturali pro cuius notitia aduerte, quod ꝓbatio propositionis ꝑ resolutionem fit per duas singulares factas non per terminum discretum, sed per ꝓnomen demonstratiuum, & propositio resolubilis est indefinita uel particularis uel singularis cuius subiectum est terminus discretus. V. G. Hæc indefinita. Homo currit resoluendo sic ꝓbatur. Hoc currit, & hoc est homo, ergo homo currit. Dicitur igitur in regula. A resoluentibus. s. simul sumptis ad resolutam ualet consequentia. Nam bene sequitur, hoc currit & hoc est homo, ergo homo currit. Dicitur & econuerso. i. a resoluta ad resoluentes. Nam bene sequitur in materia cōtingēti. Homo currit, ergo hoc currit & hoc est homo demonstrato sorte. Item sequitur in materia naturali, homo est animal, ergo hoc est animal, & hoc est homo.

Sed aduerte quod terministe discordant in hoc a realibus. Dicunt enim terministe p̄dictam consequentiam nō ualere, quoniam secundum eos antecedens. s. homo est animal est necessarium. Sed consequens. s. hoc est animal & hoc est homo, secundum eos est contingens, quia non concedunt aliquam singularem in his corruptibilibus esse necessariam. Reales autem dicunt ipsam ualere, quoniam antecedens & consequens sunt necessaria, & negant quin singulares in materia naturali sint necessariæ quando sunt de tertio adiacente, neq; enim copula denotat existentiam extremorum sed habitudinem prædicati ad subiectum, ut sæpe diximus, & hanc uiam sequitur.

Quinta est, ab officiantibus ad officiatam, ualet consequētia. Pro cuius notitia aduerte quod propositio officiabilis est illa cuius oratio infinitiua determinatur per aliquem terminum modalem scilicet per possibile aut contingens aūt impossibile aut necesse & sic probatur. Verbi gratia hæc est officiabilis, necesse est Deum esse, & probatur sic. Hæc ꝓpositio est necessaria Deus est, qui adæquate significat Deum esse, ergo necesse est Deum esse. dicit igitur, regula a propositionibus officiantibus ad propositionem officiatam ualet consequentia, ut hic. Hæc propositio est contingens, homo currit, quæ adæquate significat hominem currere (istæ sunt officiantes) tertio contingens est hominem currere, hæc est officiata.

Sexta est. A descriptione ad descriptum ualet consequentia & econuerso uel sic a propositione describente ad propositionem descriptam ualet consequentia & econuerso. Pro cuius noticia aduerte quod propositio descriptibilis est illa ī qua uerbum concernens actum mentis determinat incomplexum. Verba autem concernentia actum mētis sunt hæc, scio cognosco intelligo, imaginor &c. Sic autem probatur. Verbi gratia, scio Deum, sic describitur scio aliquid ea ratione qua Deus, ergo scio Deum. Antecedens est propositio describens, & consequens est propositio descripta siue descriptibilis. Dicit igitur regula, a describente ad descriptam

ualet consequentia. Nam bene sequitur. Cognosco aliquid sub ratiõe qua cœlum, ergo cognosco cœlum, ex ualet ecõuerso, ut cognosco cœlum ergo cognosco aliquid sub ratione qua cœlum.

Septima est. A propositione de sensu composito ad ꝓpositionem de sensu diuiso non ualet consequentia, nec econuerso: Pro cuius noticia aduerte quod propositio de sensũ composito & diuiso consueuit fieri ut in pluribus per terminum modalem ut possibile est sortem currere, sed tunc dicitur de sensu composito, quando modus proponitur dicto, aut post ponitur ut possibile est album esse nigrum uel sic, album esse nigrum, est possibile Dicitur autem de sensu diuiso quando modus mediat inter partes dicti ut album possibile est esse nigrum, uel sic, album potest esse nigrum. Dicit igitur regula, quod a sensu composito ad sensum diuisum non ualet consequentia, nec econuerso, quoniam antecedẽs erit falsum & consequens uerum, econuerso autem antecedens erit uerum & consequens falsum, non enim sequitur possibile est album esse nigrum, ergo album potest esse nigrum. Nam antecedens est falsum & impossibile. Sensus.n. est. Res quæ est alba.i. inquantum stat sub albedine, potest esse nigra ita quod hæc potest esse uera, album est nigrum. Hoc autem est impossibile, cum sint contraria quorum unũ est imcompossibile alteri Consequens autem est uerum, sensus enim est, res quæ est alba.i. quæ est subiectum albedinis: potest esse subiectum nigredinis, non quidem simul sed successiue. Nam ut diximus in tractatu de prædicamentis: proprium est substantiæ: esse susceptiuam contrariorum cõstat ergo quod consequens erit uerum. Constat etiam quod ecõuerso antecedens erit uerum & consequens falsum & impossibile sic arguendo album potest esse nigrum: ergo possibile est album esse nigrum.

Sed aduerte quod regula intendit consequentiam non ualere: quando dictum propositionis modalis constat ex terminis disparatis siue oppositis: quorum significata non simul uerificantur de eodem nam si fiat modalis cuius dictũ

Non constet ex terminis oppositis, ualet consequentia a modali de sensu composito ad eam quæ est de sensu diuiso. Nam bene sequitur, necesse est Deum esse, ergo Deum necesse est esse, & econuerso & hic, contingenter homo currit. ergo homo contingenter currit.

Octaua est, Ab una causa ueritatis, ad propositionem habentem illam causam, est bona consequentia. Sed non econuerso. Pro cuius notitia aduerte quod ꝓpositio probabilis per causas ueritatis est illa quæ habet multas causas ueritatis disiunctiue sumptas ut tibi declarabitur in tractatu de probationibus terminorum. Dicit igitur regula, quod ab una causa ueritatis, ad propositionem habentem illam, est bona consequentia & non econuerso. Nam bene sequitur. Dum homo currit, risibile currit, ergo homine currente risibile currit. Implicat enim contradictionem, quod pro aliquo tēpore homo currat, & in illo risibile non currat, cum omnis homo sit risibilis infallibiliter & per se. Dicitur ab una causa ueritatis, quoniam a pluribus non ualet. Verbi gratia q̄d homo habeat pulsum concitatum potest esse a pluribus causis, puta ab ira a labore, a cibo, a febre. Vnde sic arguere. Sortes habet pulsum concitatum, ergo bene comedit & bibit, non ualet consequentia quia potest esse ab alia causa, ut tibi declarabitur in tractatu de syllogismo sophistico. Dicit & non econuerso, quia non sequitur. Homine currente risibile currit, ergo dum homo currit risibile currit. Nam posito quod nihil currat, tunc consequens est falsum, cum asserat hominem currere, & antecedens est uerum quia concluditur eius ueritas per aliam causam ueritatis scilicet per cōditionalem quæ est hæc, si homo currit, risibile currit. Nam propositio denominata ab ablatiuo in consequentia potest habere tres causas ueritatis scilicet conditionalem, temporalem, causalem.

Exemplum primi. Homine currente, risibile currit, id est. Si homo currit risibile currit.

Exemplum secundi. Homine currente: risibile currit, id est dum homo currit, risibile currit.

Exemplum tertii. Homine currente risibile currit. i. quia homo currit risibile currit.

Nona est, a propositione uerbi actiui, ad sibi correspondentem uerbi passiui, est bona consequentia & econuerso. Nam bene sequit, ego amo deum, ergo deus amatur a me. Hæc regula est uera vbiter, dummodo seruetur eadem suppositio terminorum ut homo uidet lupum, ergo lupus uidetur ab homine. Nam in utraq; homo, & lupus supponūt determinate. Si autem mutatur suppositio. Non ualet, ut hic promitto tibi denarium, ergo denarius promittitur a me tibi. Nam in prima ly denarium stat confuse, ut docuimus in tractatu de suppositionibus in secunda autem determinate. Vt ergo seruetur eadem suppositio, fiat passiua sic. A me tibi promittitur denarius.

Decima est. A propositione de tertio adiacente, ad eam quæ est de secundo ualet consequentia affirmatiue arguendo, dummodo non sit exclusiua, nec in materia naturali. Nec prædicatum sit terminus distrahens, nec uerificabilis tam de ente quam de non ente, & seruetur eadem suppositio.

Dicitur affirmatiue, quia negatiue non ualet. Non enim sequitur. Nullus homo est asinus, ergo nullus homo est.

Dicitur dummodo non sit exclusiua, quia in exclusiuis non tenet, non enim sequitur. Tantum homo est staturæ rectæ, ergo tantum homo est.

Dicitur nec in materia naturali, quia copula non dicit existentiam sed habitudinem pdicati ad subiectum. Vnde semper est uera siue extrema existant siue non. In secundo autē adiacente copula dicit existentiam. Vnde non sequitur, homo est animal, ergo homo est. Nam prima est sempiterne ueritatis, etiam ante mundi creationem, secunda autem nō uera nisi homine existente., & in hac conditione discordant terministe, a realistis. Tenent enim terministæ regulam ualere tam in materia naturali quam contingenti. Reales uero tantum in materia contingenti.

Dicitur nec prædicatum sit terminus distrahens, id est cum quo non stat præsens existentia subiecti. Tales termini sunt ista participia. Præteritus futurus mortuus interfectus generandus & generabilis. In his oĩbus regula nõ tenet. Non.n. sequitur, homo est præteritus siue mortuus siue occisus, ergo homo est. nec sequitur, homo est generandus uel generabilis, ergo homo est.

Dicitur nec uerificabilis &c. Tales termini sunt opinabile imaginabile fingibile &c. Vnde non sequitur Mons aureus est imaginabilis, ergo mons aureus est. Nec sequitur. Alter mundus est opinabilis, ergo alter mundus est. Nam opinari & imaginari possumus tam existentia quam non existẽtia sicut, & somniari.

Dicitur & seruetur eadem suppositio. Vnde non sequitur. Homo est nomen, ergo homo est, quoniam in antecedente supponit materialiter in cõsequente personaliter. Nec sequitur, homo est species, ergo homo est, quoniam in antecedente supponit simpliciter, in consequente autem personaliter.

Hæc de regulis cõsequentiæ formalis penes probationes propositionum dicta sint.

Pars sexta.

IN parte sexta assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis penes propositiones hypotheticas copulatiuas, & disiunctiuas & sunt sex.

Prima est. A tota copulatiua affirmatiua, diuisiua ; ad quamlibet eius partem, ualet consequentia, sed non econuerso nisi in aliquo casu. Nam bene sequitur. Sortes loquitur, & Plato audit ergo sortes loquitur, ergo Plato audit.

Dicitur affirmatiua, qm̃ in negatiua non ualet. non enim sequitur, non tu es homo, & tu es asinus, ergo non tu es homo. Stat enim quod tu sis homo, & non sis asinus.

Dicitur diuisiua, quoniam a copulatiua collectiua non

ualet non enim ſequitur, ſortes trahit nauem, & plato trahit nauem ergo ſortes trahit nauem. Nam ſimul & non diuiſim trahunt nauem, ſuppoſito quod neuter per ſe ſolum ſufficiat trahere nauem.

Dicitur ſed non econuerſo ſcilicet a qualibet parte ad totam copulatiuam. Non enim ſequitur, ſortes comedit, ergo ſortes comedit & loquitur. Stat enim quod comedat & non loquatur.

Dicitur in aliquo caſu. Caſus autem eſt, quando ad partem copulatiue antecedit eſſentialiter aliud quod de parte ipſa prædicatur, & ſine quo pars ipſa non ſequitur, ut hic. Homo currit ergo currit & mouetur. Nam ſine motu non ponitur curſus, & hæc eſt per ſe, curſus eſt motus, ſic iſta eſt per ſe, homo eſt animal. In hoc igitur caſu conſequentia ualet a parte copulatiue ad totam copulatiuam, regulariter autem, & formaliter non ualet.

Secunda eſt, a propoſitione de toto copulato tam a parte ſubiecti quam a parte prædicati diuiſim tento & affirmatiue, ad quamlibet eius partem, ualet conſequentia. Sed non econuerſo, niſi in eo caſu in quo dictum eſt in regula præcedenti. Nam bene ſequitur ex parte ſubiecti ſortes & plato comedunt, ergo ſortes comedit, ergo plato comedit, ex parte autem prædicati ſic. Sortes comedit & loquitur, ergo loquitur, ergo comedit.

Dicitur tento diuiſim, quoniam tento collectiue non ualet, ut hic ſortes & plato ſunt duo, ergo ſortes eſt duo, & hic ſortes & Plato ferunt hoc pondus, ergo ſortes fert hoc pondus.

Dicitur affirmatiue, quoniam negatiue non ualet. Non. n. ſequitur. Non ſortes & plato trahunt nauem, ergo plato trahit nauem.

Dicitur ſed non econuerſo, quia non ſequitur, ſortes comedit. ergo ſortes comedit & bibit.

Dicitur niſi in eo caſu &c. Nam bene ſequitur, ſortes eſt homo ergo eſt homo & animal. Sortes dormit, ergo dormit & quieſcit.

Tertia est, a parte principali disiunctiue affirmatiue ad totam disiunctiuam ualet consequentia. Sed non econuerso nisi gratia materiæ. Nam bene sequitur. Tu es homo, ergo tu es homo, uel tu es asinus, quia ad ueritatem disiunctiuæ sufficit unam partem eē ueram, ut docuimus in tractatu tertio agentes de propositionibus hypotheticis, econuerso autem non sequitur scilicet a tota disiūctiua ad quamlibet partem. Non enim ualet. Tu es homo uel asinus, ergo tu es asinus, aliquando autem ualet gratia materiæ, puta quando una ps disiunctiue sequitur ad alteram ita quod utraque pars est uera, & tunc potest utraq; pars inferiori indifferenter ex tota disiunctiua, ut hic. Tu es homo uel animal, ergo tu es aīal, ergo tu es homo.

Sed aduerte quod apud reales ut docuimus in tractatu tertio disiunctiua cuius utraq; pars est uera, non est propria sed impropria. Nam ꝑpria disiunctiua uera est illa cuius una pars est uera, reliqua autē non, dicitur enim disiunctiua, quia disiungit sensum, apud logicum. Vnde apud reales stante disiunctiua propria, pro nullo casu, licet arguere a tota disiunctiua ad partem. Et hanc uiam sequimur.

Iterum aduerte quod diximus de disiunctiua, uerificatur de propositione cuius subiectum est totum disiunctum uel prædicatum. Nam ex parte subiecti bene sequitur. Sortes currit, ergo sortes uel Plato currit, ex parte prædicati bene sequitur. Sortes comedit, ergo sortes comedit vel est asinus. Econuerso autem non in propositione de proprio disiūctio: non enim sequitur. Sortes comedit uel est asinus, ergo est asinus.

Quarta est. A tota disiunctiua affirmatiua cum destructione unius partis ad positionem alterius ualet consequentia. Nam bene sequitur tu es mortuus, uel uiuus. Sed tu non es mortuus: ergo tu es uiuus. Pro cuius noticia aduerte quod destruere unam partem est negare illam, & ponere alteram est affirmare.

Vnde q sic arguūt, tu es asinus, uel tu nō es asinus. Sed tu nō es asinus, ergo tu es asinus, nō arguūt, per regulam, quia

nullam partem destruunt. Quod si dicant, destruimus primam partem, & concludimus alteram, ergo sic habent arguere. Tu es asinus, uel tu non es asinus. Sed tu non es asinus, ergo tu non es asinus, & tunc nil falsi concluditur, sed tamen inepte.

Dicitur a tota disiunctiua affirmatiua, quia in negatiua nõ ualet, non enim sequitur. Non tu es asinus, uel tu es asinus. Sed tu non es asinus, ergo tu es asinus.

Quinta est, a copulatiua negatiua ad disiunctiuam affirmatiuam factam de partibus contradictoriis copulatiuæ affirmatiuæ est bona consequentia, & econuerso. Nam bene sequitur, non tu es homo, & tu es asinus, ergo tu non es homo, uel tu non es asinus, & econuerso, nam bene sequitur, tu non es homo, uel tu non es asinus, ergo non tu es homo & tu es asinus

Sexta est, a disiunctiua negatiua ad copulatiuam affirmatiuam factam de partibus contradictoriis disiunctiue negatiue, ualet consequentia, & econuerso. Nam bene sequitur, non tu es asinus, uel tu es capra, ergo tu non es asinus, & tu non es capra, & econuerso, & aduerte quod ratio huius regulæ ac præcedentis est, quia copulatiua, & disiunctiua composite de partibus contradictoriis contradicunt, sed ut docuimus in trac. tertio agentes de æquipollentiis negatio præposita facit æquipollere suo contradictorio, & ideo utraque regula est bene posita. Hæc de regulis consequentiæ formalis pœnes hypotheticas copulatiuas, & disiunctiuas dicta sint.

Pars septima.

IN parte septima assignandæ sunt regulæ consequẽtiæ formalis pœnes hypotheticas conditionales, & sunt.

Prima est. In conditionali affirmatiua, a positione antecedentis, ad positionem consequentis, ualet consequentia. Sed nõ econuerso nisi gratia materiæ. Nam bene sequitur. Si tu es homo, tu es animal. Sed tu es homo, ergo tu es animal.

Dicitur in conditionali affirmatiua, quia de negatiua non ualet. Nõ enim sequitur, non si tu es homo, tu es asinus, sed

tu es homo, ergo tu es asinus.

Dicitur, sed non econuerso non enim sequitur, si tu curris tu moueris. Sed tu moueris, ergo tu curris.

Dicitur nisi gratia materiæ : quoniam si fiat conditionalis de terminis conuertibilibus ualet consequentia, & econuerso. Nam bene sequitur. Si tu es homo; tu es rationalis. Sed tu es homo, ergo tu es rationalis, & econuerso. Sed tu es rationalis, ergo tu es homo. Valet ergo quando formatur conditionalis ex diffinito, & proprio, ex subiecto, & propria differentia, ex diffinitio, & diffinitione. Item ualet quando formatur de duobus correlatiuis per secũdum adiacens. Nam bene sequitur, si pater est, filius est. Sed pater est, ergo filius est, & econuerso. Sed filius est, ergo pater est.

Secunda est, in conditionali affirmatiua a destructione: id est negatione consequentis. ad destructionem siue negationem antecedentis est bona consequentia, sed non econuerso nisi gratia materiæ. Non bene sequitur. Si lapis est uiuus, lapis est animatus, sed lapis non est animatus, ergo non est uiuus.

Dicitur in conditionali affirmatiua, quoniam in negatiua non ualet, ut hic, non si tu es homo, tu es asinus. Sed tu non es asinus, ergo tu non es homo.

Dicitur sed non econuerso, scilicet a destructione antecedentis, ad destructionem consequentis, non enim sequitur, si tu curris, tu moueris, sed tu non curris, ergo tu non moueris, sat enim quod tu non curras, & tamen quod mouearis, ut si lente ambulas.

Dicitur nisi gratia materiæ, nam tenet in terminis cõuertibilibus, & in correlatiuis de secundo adiacẽte sicut, & præcedens regula, nam bene sequitur. Si tu es asinus, tu es rudibilis, sed tu non es asinus, ergo tu non es rudibilis, item sequitur, si pater est, filius est, Sed pater non est, ergo filius non est, nam sicut posito uno correlatiuo ponitur reliquum sic remoto uno, remouetur reliquum ut docuimus in trac. de prædicamentis. Hæc de regulis consequentiæ formalis

pœnes hypotheticas conditionales dicta sint, & hic terminatur intentio nostra de consequentiis put existimamus ad mentem peripateticam.

Explicit Tractatus de consequentiis, ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrysostomum Iauellum Canapicium ordinis prædicatorum, peripateticæ doctrinæ professorem, & per eundem manu propria scriptus, ac reuisus, & correctus. Sequitur tractatus de probationibus terminorum.

Tractatus decimus.

INCIPIT TRACT. DE PROBATIONIbus terminorum, modo logico, ordinatus per Reuerendum Magistrum Chrisostomum, ordi. prædic. philosophiæ peripateticæ professorem.

N hoc tractatu intendo ordinare doctrinam de probationibus terminorum consuetam apud logicos, & ut deseruit non sophisticis altercationibus, sed euidentiori notitiæ de probationibus propositionum, & terminorum probabilium habendæ diuidemus igitur præsentem tractatum in sex capita.

In primo ordinabuntur præcognoscenda, sine quibus huius tractatus doctrinam, nouitius habere non posset.

In secundo agendum est de propositione resolubili.

In tertio de propositione exponibili, & de omnibus terminis exponibilius.

In quarto de propositione officiabili.

In quinto de propositione descriptibili.

In sexto de propositione probabili per causas ueritatis.

Caput primum de præcognoscendis.

IN primo cap. declaranda sunt tria sine quibus huius trac. doctrina haberi non posset. Primum est quot sint generales modi probandi propositionẽ uel terminus pœnes quos uariatur propositio, secundum est. Quæ & quales sint propositiones, siue termini, quæ uel qui probari possunt, tertium est quot modis apud logicum propositio uel terminus probari potest.

Quantum ad primum aduerte quod in doctrina peripatetica quatuor inueniuntur modi generales probandi aliquã propõnem. Primus est per causam, & hic est perfectissimus & faciens uere scire. Verbi gratia. Hæc propõ, homo est risibilis, per causam si probatur, omne, omne animal rõnale est risibile, homo est animal rõnale, ergo homo est, risibilis, secundus est per effectum, & hic est frequentior in scientia naturali, qm̃ in ea procedimus a sensatis, & ab effectibus nobis manifestioribus q̃ sint causæ naturales ut tibi notum erit in lib. secundo physi. tertius est per simile aut per oppositũ contradictorium ut tibi declaratum est in trac. de syllogismo topico, quartus est per reductionem ad aliquam uel aliquas ꝓpositiones notiores nobis, quam sit ipsa propõ probanda. Verbi gratia. Si tu dubitas utrum ista sit uera. Tantũ homo est rationalis, manifestabitur tibi per has duas propõnes notiores. s. homo est rationalis, & nihil aliud ab homine est rationale, ergo tantum homo est rationalis, sic autem manifestare est propositionem ineuidentem probare. Nam sicut reprobare uel improbare propositionem, est eius falsitatem notificare sic probare est per aliam aut alias euidentiores nobis eius ueritatem declarare, ex his autem quatuor modis probatiuis propositionum Primus, & secundus, & tertius sunt reales, & spectant ad scientias reales, quales sunt mathematica, & physica, & metaphysica, ut cognosces tempore suo, quartus autẽ est modus logicus, & de hoc solo intendimus pertractare in præsenti tractatu. Intẽtio enim nostra est declarare per quam aut quas propositiones notiores nobis, probetur quælibet propositio probabilis, uel terminus

faciens propositionem probabilem, sicut sunt signa uniuersalia dictiones exclusiue uel exceptiue, termini concernẽtes actum mentis, & multa alia ut tibi manifestabuntur infra descendentes ad particularia.

Quantum ad secundum aduerte quod propõnum, & terminorum apud logicum quædam sunt immediate, & quædam mediate, similiter terminorum quidam sunt immediati, & quidam mediati, propões immediate sunt ille, quæ p alias notiores nobis, non põt manifestari, & iste sunt propositiones quæ non sunt per alias, sed per seipsas manifestæ, quales sunt propões singulares factæ cum ꝓnomine demõstratiuo, ut hic homo currit. Non.n.est resolubilis in priorẽ per quam possit clarius manifestari: quoniam ut docuimus in trac. de syllogismo demonstratiuo. Omnis nostra cognitio ortum habet a sensu. Nihil autem est notius sensui, quam singulare demonstratum, mediate autem propões sunt illæ, quæ p aliam aut alias notiores põt manifestari resoluẽdo aut exponendo aut alio modo ut patebit infra. Termini immediati sunt termini simplices non resolubiles in aliquid notius, & tales apud logicum sunt ꝓnomina demõstratiua singularis numeri ut ego tu, ipse, iste, ille, hic, & is, & aduerbia demonstrandi. Hmõi.n. carent medio per quod possint ꝓbari & per notius: qm̃ nullus est terminus notior istis. Mediati autem sunt omnes termini resolubiles in aliquid prius & notius, & sunt omnes termini præter pdictos siue sint cõmunes siue discreti. Nam ut tibi manifestabitur ẽt terminus discretus facit propõnem probabilem. V.G. sortes currit, potest sic probari. Hoc currit, & hoc est sortes, ergo sortes currit, & hæc potest probari. Tantum Petrus est caput ecclesiæ, nam Petrus est caput ecclesiæ, & nullus alius a Petro est caput ecclesiæ, ergo tantum Petrus est caput ecclesiæ. Constat igitur quæ, & quales propositiones sint probabiles. Simpliciter qui, & quales termini.

Quantum ad tertium aduerte, quod apud logicum omnis propositio mediata, & omnis terminus mediatus potest uno quinque modorum probari, quorum primus est resol-

uendo, secundus exponendo, tertius officiando, quartus describendo, quintus per causas ueritatis. Omnis igitur propositio probabilis siue terminus uel est resolubilis, uel exponibilis, uel officiabilis, uel descriptibilis, uel per causas ueritatis notificabilis, & sic de his qnq; modis tractabimus ordinate.

Caput secundum de propositione resolubili.

IN cap. secundo agendum est de propositione, quæ ꝓbanda est per resolutionem, & hic tertia agenda sunt, primo quid significat in hoc loco resolutio, secundo quot ꝓpositiones sint resolubiles .i. probandæ per resolutionem, tertio quomodo fit huiusmodi resolutio.

Quantum ad primum aduerte quod resolutio in hoc loco significat reductionem propositionis ꝓbabilis in sua singularia principia, ex quibus notificatur eius ueritas. Vñ sicut resolutio compositi puta domus importat reductionem domus in sua ꝑma principia ex quibus constat, puta in lapides, & ligna &c. sic ꝓbatio ꝓpositionis per resolutionem importat reductionem talis ꝓpositionis in sua prima principia, quæ sunt propositiones nobis notiores, ex quibus ipsa ꝓpositio manifestatur, ut tibi paulo post declarabitur.

Quantum ad secundum aduerte, quod apud logicum tres species propositionum probantur resolubiliter affirmatiuæ, & negatiuæ siue sint ampliatiuæ, siue non. Istæ autem sunt, indefinita, & particularis, & singularis, modo non fiat per pronomen demonstratiuum. Illa enim est immediata, ut diximus in cap. præcedenti, & de omnibus exemplificabimus infra.

Quantum ad tertium aduerte quod probatio per resolutionem sic fienda est, sumendæ sunt duæ propositiones singulares factæ cum pronomine demonstratiuo, ita quod in prima prædicetur prædicatum propositionis resoluẽdæ siue resolubilis, & in secunda prædicetur subiectum eiusdem, & ex his duabus inferat ꝓpositio resolubilis, exemplum de indefinita affirmatiua. Homo est albus, sic ꝓbatur. Hoc est album & hoc est homo, ergo homo est albus, exēplum de particulari affirmatiua, aliquis homo currit, hoc currit, &

hoc est aliquis homo, ergo aliquis homo currit exemplum de singulari, Plato currit. Hoc currit, & hoc est Plato, ergo Plato currit, item unigenitus sortis filius currit. Hoc currit, & hoc est unigenitus, Sortis filius, ergo unigenitus Sortis filius currit.

Hoc igitur modo ꝓbantur apud logicum affirmatiua indefinita particularis, & singularis cuius subiectum est terminus discretus uel circunlocutus. Negatiua autem dupliciter ꝓbari potest, pmo resolutorie sicut affirmatiua qñ subiectũ pro aliquo supposito demonstrato supponit, ut hic. Homo non est lapis, sic resoluitur. Hoc non est lapis, & hoc est hõ, ergo homo non est lapis, si autem subiectum ꝓ nullo supposito demonstrato supponit non potest ꝓbari resolutorie, qa secunda resoluens semper erit falsa, ut hic. Chimera non est homo. Hoc non est homo, & hoc est chimera, ergo chimera non est homo. Patet quod secũda est falsa: quoniam nullum ens demonstratum est chimera, cum sit quid ficticium siue imaginatum tantum. Tunc ergo ꝓbanda est per suam oppositam contradictoriam sic. Hæc duo contradicunt chimera est homo, chimera non est homo, sed affirmatiua est falsa, ergo negatiua est uera. Consequentia patet: quoniam duorum contradictoriorum, si unum est falsum, reliquum est uerum, & econuerso. Patet igitur quomodo duobus modis probari potest indefi. & particu. & singulula. nega.

Sed aduerte ꝙ non solum simplex categorica affirmatiua indefinita particu. & singul. ꝓbatur resolutorie, sed etiã ampliatiua, ut homo est mortuus, sic ꝓbatur. Hoc est mortuum, & hoc est uel fuit homo, ergo homo est mortuus, & ista. Hõ incipit comœdere. Hoc incipit comœdere, & hoc ẽ uel incipit esse homo, ergo homo incipit comœdere, eodẽ modo ꝓbatur indefinita particu. & singula. cuius subiectum est terminus obliquus siue in genitiuo, siue in datiuo, siue in accusatiuo, siue in ablatiuo. V. G. Hominis interest bene uiuere. Huius interest bene uiuere, & hoc est homo, ergo &c. Sorti placet uirtus, Platonem delectat legere. A Deo regitur mundus, omnes has resolue modo supradicto, eodem

modo firmatur indefi.parti.& fingu. quorum fubiectum fit cum aduerbio quod habet aduerbium inferius. V.G. Aliqñ tu legis fic probatur.Nunc tu legis,& nunc eft aliqñ,ergo ali qñ tu legis.Alicubi tu es fic probatur,ibi tu es,& ibi eft alicu bi,ergo alicubi tu es,eodem modo probanda eft indefinita, & parti.& fingu. qñ prædicatum eft participium præteritũ uel futurum.V.G. Adam eft præteritus fic probatur. Hoc eft præteritum,& hoc eft uel fuit Adam,ergo Adam eft pte ritus,Antichriftus eft uenturus,fic probatur,Hoc eft uenturum,& hoc eft uel erit antichriftus, ergo &c. eodem modo probanda eft indefinita,& parti.& fingu. de fubiecto copulato,& difiuncto,exemplum primi, Sortes.& Plato currũt fic probatur. Ifti currũt,& ifti funt Plato, & fortes,ergo for tes,& Plato currunt,exemplum fecundi. Hoc uel afinus eft afinus,fic probatur Hoc uel afinus eft afinus, & hoc eft homo,ergo homo uel afinus eft afinus.Conftat igitur tibi qũo refolubiliter probanda eft indefinita,& particu.& fingu.fiue fit fimplex categorica,fiue ampliatiua &c.

Et aduerte quod ex hoc modo probandi manifeftatur ueritas multarum propofitionum ampliatiuarum,quæ primo afpectu uidentur omnino falfæ inter quas ifte funt præcipue.Prima fenex erit puer,probatur.Sũmo puerum decẽ annorum qui uiuat per feptuaginta annos, & qui in duodecim annos adhuc erit puer,& arguitur fic. Hoc erit puer,qa in duodecimo anno adhuc erit puer,& hoc eft uel erit fenex & fecunda pars eft uera,quia in feptuagefimo anno erit fenex,ergo fenex erit puer.

Secunda puer fuit fenex,probatur fummo fenem centũ annorum qui cum effet feptuaginta annorum etiam erat fe nex,& cum effet decẽ annorum,erat puer,& arguitur fic. Hoc fuit fenex,quia cum nunc fit centum annorum,exiftẽs feptuaginta annorum fuit fenex, & hoc eft uel fuit puer, & fecunda pars eft uera:quoniam cum effet decem annorum, erat puer,ergo puer fuit fenex.

Tertia candela lucens eft extincta,probatur,fumimo can delam prius lucentem nunc autem extinctam , & arguitur

fic.Hoc

sic. Hoc est extinctum, & hoc est uel fuit candela lucens, & secunda pars est uera, ergo candela lucens, est extincta.

Quarta uiuum est mortuum, probatur. sumo mortuum puta Adam, qui aliquando fuit uiuus, & arguitur sic. Hoc est mortuum demōstrando Adam, & hoc estu uel fuit uiuum, & secunda pars est uera, ergo uiuum est mortuum.

Multas consimiles inuenies in libris terministarum, quas tu quæres ad libitum, nec intendo hic tempus conterere, quoniam huiusmodi ampliationes & similes probationes, parum perficiunt intellectum quærentem rei ueritatem, p ueram & essentialē probationem propositionis probādæ. Sed magis detinent intellectum in captiunculis inutilibus.

Caput tertium de propositione. exponibili.

IN cap. tertio agendum est de probatione propositionū & terminorum per modum exponibilem, siue per expositionem, & hic tria agenda sunt. Primo declarandum est in quo sensu hic sumitur expositio, secundo quæ & quot propositiones, similiter qui & quot termini, per expositionem probandi sunt. Tertio descendemus ad particulares propositiones & terminos ostendentes quoniam exponibiliter probantur.

Quantum ad primum aduerte quod expositio proprie sumitur pro positione ad extra, alicuius rei prius latentis. Vnde dicit exponi pecunia quæ prius latebat in capsa uel bursa, quādo expendit. Per similitudinem ergo dicit expositio, quando aliqua snia uel propositio uel terminus, per aliquid magis notum declarat, & in hoc sensu sumit hic expositio, & ab expositione denominatur propositio exponibilis. Huiusmodi autem expositio propositionis fit per duas propositiones, quarum prima dicitur præiacens & secunda dicitur uniuersalis negatiua sibi correspondens. Et ex his duabus infertur propositio exponēda siue exponibilis. Verbi gratia. Hæc uniuersalis affirmatiua omnis homo est risibilis sic pbat exponibiliter apud logicū. Homo est risibilis, & nihil est hō, quin illud sit risibile, ergo oīs hō est risibilis.

ſuam præiacentem & per uniuerſalem negatiuam, in qua ponit hæc dictio quin inter ſubiectum & pdicatum.& ei ſub iungitur pro nomen relatiuum ille illa illud, ut hic. Omnis homo currit, ſi exponit. Homo currit, & nullus eſt homo quin ille currat, ergo omnis homo currit, In plurali ſic. Omnes homines currunt. Homines currunt, & nulli ſunt homines, quin illi currant ergo omnes homines currunt, Conſimili modo exponatur ſi fiat in obliquo, excepto quod in exponēte uniuerſali negatiua, ponetur ſemper in recto ſubiectum exponendæ, & relatiuum in conſimili obliquo cum obliquo exponendæ tam in ſingulari quam in plurali. In ſingulari ut hic. Cuiuſlibet hominis aſin⁹ currit, ſic exponitur. Hominis aſinus currit, & nullus eſt homo, quin illius aſinus currat, ergo cuiuſlibet hoīs aſinus currit. In pluraliter ut hic. Omnium contradictorium altera pars eſt uera, altera falſa, exponitur ſic. Contradictoriorum altera pars eſt uera, altera falſa. Et nulla ſunt contradictoria, quin illorum, altera pars ſit uera, & altera falſa, ergo omnium contradictoriorum altera pars eſt uera, altera falſa.

Si fiat uniuerſalis affirmatiua per uerbum ampliatiuum, eodem modo exponenda eſt excepto quod in uniuerſali negatiua exponente, uerbum ſumetur diſiunctum. Verbi gratia. Omnis homo morietur, ſic exponitur. Homo morietur, & nullus eſt uel erit homo, quin ille morietur, ergo omnis homo morietur: eodem modo exponetur, ſi fiat in plurali: ſi fiat in obliquo. Exerce te ipſum in exemplis.

Si fiat per participium uerbi ampliatiui: eodem penitus modo exponenda eſt. Verbi gratia. Omnis homo eſt præteritus: ſic exponitur. Homo eſt præteritus: & nullus eſt uel fuit homo quin ſit præteritus ergo omnis homo eſt præteritus. Item omnis homo eſt generandus: homo eſt generandus: & nullus eſt uel erit homo, quin ille ſit generandus: ergo omnis homo eſt generandus.

Si fiat de ſubiecto compoſito puta de ſubiecto diſiuncto: pōt dupliciter exponi ſecūdū ꝙ ſubiectū poteſt eſſe totum diſiunctum, uel ſolum prima pars diſiuncti, ſi primo modo

sic exponitur. Omnis homo uel asinus est asinus. Homo uel asinus est asinus, & nihil est homo uel asinus, quin illud sit asinus, ergo omnis homo uel asinus est asinus. Si secundo modo, sic exponitur. Omnis homo uel asinus est asinus. Homo uel asinus est asinus, & nihil est homo quin illud uel asinus sit asinus, ergo omnis homo uel asinus est asinus, & hic secundus modus exponendi est melior quoniam in primo uniuersalis negatiua exponens est falsa, in secundo autem est uera, & ideo exponenda est secundo modo.

Constat igitur tibi quomodo omnis propositio uniuersalis affirmatiua, quocunque modo fiat probanda est exponibiliter. Et aduerte quod ex hoc modo probandi, termini istæ saluant multas propositiones quæ primo aspectu uidentur falsæ. Sicut sunt istæ. Omne quod fuit est. Omne quod erit est. Omne quod potest esse est. Omne quod non erit est. Omne quod non potuit nec poterit esse est. Quomodo autem saluentur, uidetur in tractatu Pauli Veneti de probationibus terminorum. Nam quia huiusmodi parum nobis deseruiunt in acquisitione scientiarum realium, non est in eis immorandum.

Reliquum est dicendum de uniuersali negatiua quocunque modo fiat, quomodo probanda est, an exponibiliter, an alio modo.

Aduerte igitur quod apud logicos non probatur exponibiliter sed aut per inductionem, aut per suum oppositum contradictorium, per inductionem sic. Nullus homo est asinus. Nec iste homo est asinus, nec iste, nec iste, nec iste, & sic de singulis, ergo nullus homo est asinus. Per oppositum contradictorium sic. Hæc est falsa, aliquis homo est asinus, quia non inuenitur suppositum de quo uerificetur ergo ista est uera. Nullus homo est asinus. Contraria patet, quia istæ duæ sunt contradictoriæ, aliquis homo est asinus. Nullus homo est asinus, & in omni materia ut docuimus in tractatu tertio necesse est unam esse ueram, & alteram falsam, cum igitur hæc sit falsa, ut ad sensum patet, aliquis homo est asinus, ista erit uera. Nullus homo est asinus.

Hæc de probatione uniuersalis affirmatiuæ, & uniuersalis negatiuæ modo logico, dictum sit.

Secundo loco agendum est de probatione exponibiliter propositionis exceptiuæ tam affirmatiuæ quam negatiuæ. Pro cuius notitia tria agenda sunt primo quæ, & quot sint dictiones facientes exceptiuam. Secundo quotuplex sit exceptiua. Tertio quomodo probanda est apud logicum.

Quantum ad primum aduerte quod dictiones facientes exceptiuam sunt iste, præter siue præterquam & nisi, differenter tamen constituunt eam, quoniam præter & præterquam constituunt tam affirmatiuam quam negatiuam. Nam hæc est uera, & congrua exceptiua. Omnis homo præter sortem currit, & hæc. Omne animal præter hominem est irrationale, & hæc Nullus homo, præterquam Christianus saluatur. Hæc autem dictio nisi. Non constituit proprie loquendo exceptiuam affirmatiuam sed tantum negatiuam. Non enim congrue dicimus. Omnis homo nisi sortes currit. Sed negatiue sic. Nullus homo nisi sortes currit.

Sed aduerte quod hæc dictio præter non in omni sensu constituit exceptiuam. Similiter nec nisi. Nam præter solet sumi quatuor modis. Primo sumitur pro sine, ut Rex potest regere Populum præter auxilium alterius, id est sine auxilio alterius. Secundo sumitur per additionem. Vt me oportet soluere Mercatori decem ducatos præter solutos id est ultra uel supra solutos. Tertio sumitur per remotionem alicuius partis a toto, ut quando dicimus, quatuor præter unum, id est extracto uno, remanent tria, sumitur exceptiue, ut quando a consortio prædicati excipitur aliqua pars subiectiua, alicuius communis. Verbi gratia. Omnes homines præter Christianos sunt infideles. Et solum in hoc quarto sensu, constituit propositionem exceptiuam. Dicitur enim exceptiua quando capitur pars extra totum quæ non participat cum toto respectu elicuius prædicati.

Hæc dictio nisi solet sumi dupliciter. primo conditionaliter,& æquipollet huic,si non,ut quando dicimus,nisi dominus custodierit ciuitatem, id est si dominus non custodierit ciuitatem, frustra uigilat, &c. secundo sumitur exceptiue, ut quando dicimus. Omnis homo nisi Christus peccauit,id est excepto Christo,& tamen si aduertis magis proprie dicitur.Omnis homo præter Christum peccauit. Diximus enim supra, quod nisi exceptiue sumptum, non constituit congrue loquendo nisi exceptiuam negatiuam,ut hic. Non est inuentus fidelis patrie nisi Marcus Cato.i. nullus præter Marcum Catonem.

Quantum ad secundum aduerte quod exceptiua est duplex scilicet propria & impropria propria habet duas conditiones,& unam proprietatem. Prima quidem cōditio est, quod subiectum a quo fit exceptio, supponat distributiue. ut omne animal præter hominem est irrationale, ly animal distribuitur a quo excipitur homo, secunda est quod pars extra capta signetur per terminum minus communē quā illud a quo excipitur,ut omnis homo præter æthiopem est albus.

Quod si illud a quo fit exceptio, non supponat distributiue nec signetur pars extra capta termino minus communi erit impropria,ut hic. Homo præter sortem siue aliquis homo præter sortem currit. Nam ly homo & aliquis homo stat determinate & non distributiue, & hic. Homo præter hominem currit. Nam pars extra capta, est æque communis sunt subiectum a quo excipitur, & ideo utraque est impropria.

Proprietas autem exceptiue proprie, modo sit negatiua est hæc, quod conuertitur cum exclusiua, siue æquipollet exclusiue, affirmatiue, dummodo subiectum exclusiue sit pars extra capta, & prædicatum sit quid compositum ex subiecto & prædicato exceptiuæ: sic præcise supponente. Nam bene sequitur,nullus homo præter sortem currit ergo tantum sortes est homo currens.Dicitur & predicatū sit quid compositum hæc subiecto & prædicato exceptiuæ:ali

ter non ſequitur: ut hic:nullum animal: præter hominem intelligit, ergo tantum homo intelligit, antecedens enim eſt uerum,ſed conſequens falſum.ſed dicatur ſic,ergo tantum homo eſt animal intelligens. Dicitur: ſic præciſe ſupponente quoniam ſi in excluſiua magis ample ſupponeret quam in exceptiua conſequentia non ualeret, ut hic. Nullus homo præter ſortem currit,ergo tantum ſortes eſt homo currens. Non ualet,quoniã in exceptiua homo ſupponit pro maſculis ſolum in excluſiua autem, ſupponit pro maſculis,& fœminis,ut ergo in utraque eodem modo ſupponat,fiat ſic excluſiua, ergo tantum ſortes eſt aliquis homo currens.

Quantum ad tertium aduerte quod exceptiua propria affirmatiua probatur per duas exponentes, in quarum prima remouetur prædicatum a parte extra capta & in ſecunda affirmatur prædicatum uniuerſaliter de ſubiecto exceptiue ſumpto cum parte extra capta infinitata uel negata, ut hic. Omnis homo præter ſortem currit. ſortes non currit, & omnis homo non ſortes,uel qui non eſt ſortes currit,ergo omnis homo præter ſortem currit.

Exceptiua autem propria negatiua probatur per duas exponentes in quarum prima prædicatum exceptiue affirmatur de parte extra capta, & negatur uniuerſaliter in ſecunda de ſubiecto exceptiue ſumpto cum parte extra capta infinitata uel negata, uel hic. Nullum animal præter hominẽ eſt rationale. Homo eſt rationalis & nullum animal non homo uel quod non eſt homo, eſt rationale ergo nullum animal præter hominem eſt rationale. Conſtat igitur quo modo exponibiliter probanda eſt exceptiua propria tam affirmatina quam negatiua.

De concluſionibus quas inferunt terminiſte ex prædicto modo probandi, uide tu ad placitum in Paulo in tracta. de probationibus terminorum.

Tertio loco agendum eſt de probatione excluſiuarum, & hic tria agenda ſunt. Primo quæ & quot ſint dictiones, per quas fit excluſiua. Secundo quot modis fit excluſiua.

Tertio quo modo probatur singula species exclusiue.

Quantum ad primum aduerte quod dictiones constituẽtes propositionem exclusiuam sunt iste. Solum, solummodo, præcise, & tantum. Sed aduerte, quod ly standum dupliciter sumi consueuit in uia peripatetica scilicet relatiue, & exceptiue. Relatiue quidem, ut quando dicimus, tantum scio, quantum tu, tantum debeo tibi, quantum tu mihi. Exclusiue autem, ut quando dicimus. Tantum iustus saluabit. Tantum necessaria uictui uolo. In secundo sensu, & non in primo constituit propositionem exclusiuam.

Quantum ad secundum aduerte, quod cõmuniter apud logicos, assignatur triplex exclusiua. s. exclusiua primi ordinis, ecxlusiua secundi ordinis exclusiua tertii ordinis & hos quidem ordines facit dictio exclusiua secundum q diuersimode situatur in propositione.

Exclusiua primi ordinis constituitur per dictionem exclusiuam præpositam subiecto, & potest fieri affirmatiua & negatiua. Affirmatiua ut hic. Tantum homo est rationalis. negatiua ut hic, non tantum homo est bipes.

Sed aduerte quod exclusiua primi ordinis tam affirmatiua quàm negatiua potest fieri duobus modis. Primo per simplicem siue solam dictionem exclusiuam, quam nulla dictio probabilis præcedit, ut hic. Tantum homo currit. Non tantum homo currit, secundo per dictionem probabilem præcedentem dictionem exclusiuam ut hic. Necessario tantum homo est rationalis. Non necessario tantum homo est rationalis.

Item aduerte quod exclusiua primi ordinis conuertitur cum uniuersali affirmatiua de termi. transpositis, ita quod ab una ad aliam est bona consequentia, ut docuimus in tractatu de consequentiis & si una est uera, altera similiter, ut hic. Tantum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo, & si una est falsa altera similiter ut hic. Tantum hõ est animal ergo omne animal est homo. Constat igitur tibi quæ sit exclusiua primi ordinis & quot modis fiat, & cui æquipolleat.

Exclusiua secundi ordinis constituitur per dictionem exclusiuam mediantem inter subiectum, & prædicatum, siue præcedat copulam, siue subsequatur, exemplum primi. Homo tantum est animal, exemplum secundi. Homo est tantum creatura.

Et potest fieri duobus modis, sicut exclusiua primi ordinis, primo modo sic. Homo tantum est risibilis, secundo sic, omnis homo tantum est risibilis.

Exclusiua tertii ordinis constituitur p dictionem exclusiuam mediantem inter partes pdicati, ut hic, sortes est habens tantum unam uestem, & potest fieri duobus modis, sicut ea quæ est primi, & secundi ordinis, primo modo sic sortes est comœdens tantum siue solummodo panem, secundo modo sic, aliqua propositio significat pcise sicut est.

Quantum ad tertium aduerte quod exclusiua affirmatiua primi ordinis probatur p duas exponentes, quarum prima est sua piacens, & secunda est uniuersalis negatiua de subiecto exclusiue infinitato uel negato, ut hic. Tantum homo est rationalis, & nihil non homo, uel nihil quod non est, homo est rationale, ergo tantum homo est rationalis.

Exclusiua autem affirmatiua primi ordinis, quę fit per dictionem probabilem pcedentem notam exclusionis, non pbaí ratione dictionis exclusiue, sed ratione dictionis pcedentis. Verbi gratia. Necessario tantum homo est homo, sic pbaí. Tãtum homo est homo, & non põt aliter esse, quin tantum hõ sit hõ, ergo necessario tantum homo est homo.

Exclusiua autem secundi ordinis affirmatiua pbatur sic. Homo est tantum homo, homo est homo, & homo nõ est non homo, ergo homo est tantum homo.

Exclusiua autem secundi ordinis facta secundo modo su pradicto non probatur ratione dictionis exclusiue, sed ratione dictionis præcedentis. Verbi gratia, omnis homo tantum est rationalis, sic probatur, homo tantum est rationalis, & nihil est homo quin illud sit rationale, ergo omnis homo tantum est rationalis, & sic exponitur ut uniuersalis affirmatiua ratione ly omnis.

Exclusiua autem tertii ordinis affirmatiua, sic exponitur. Verbi gratia, sortes est animal tantum bipes, probatur sic, sortes est animal bipes, & sortes non est animal non bipes, uel non est animal quod non sit bipes, ergo sortes est animal tantum bipes, & aduerte, ut infinitatio, siue negatio semper cadat super eundem terminum super quem cadit dictio exclusiua.

Exclusiua uero tertii ordinis affirmatiua, facta secundo modo supradicto cum sit particularis affirmatiua, ut hic. Aliqua propositio significat pcise sicut est, non exponibiliter sed resolubiliter pbanda est, & sic, hoc significat pcise sicut est, & hoc est aliqua ppositio, ergo aliqua ppõ significat pcise sicut est. Cõstat igit tibi qũo exclusiue affirmatiue triũ ordinũ primo, & secũdo mõ facte pbari debeãt mõ logico.

Negatiua autem exclusiua primi ordinis fit duobus modis, primo quando præponitur negatio dictioni exclusiue, ut hic. Non tantum homo est animal, secundo quando post ponitur, ita tamen quod pcedit copulam, ut hic, tantum homo non currit. Primo modo probatur sic exponibiliter, hõ currit, & aliud ab homine currit puta asinus, ergo non tantum homo currit, secundo modo probatur sic. Tantum hõ non currit, homo non currit, & quodlibet non homo, uel omne aial q non est homo currit, ergo tm̃ hõ non currit.

Negatiua exclusiua secundi ordinis fit, quando dictio exclusiua subsequitur subiectum, & negatio subsequitur eam, & præcedit copulam ut hic. Sortes tantum nõ est defensans patriam, quæ æquipollet huic. Sortes solus non est defensans patriam, & probatur sic, sortes nõ est defensans patriã, & sortes est quilibet non defensans patriam, ergo sortes tãtum non est defensans patriam.

Negatiua exclusiua tertii ordinis, non est exponibiliter probabilis, quia negatio non præcedit copulam, sed subsequitur, & ideo habet rationem potius infinitantis, quam negantis terminum cui apponitur. Vnde non fit neg. sed affir. ut hic. Sortes est non tantum disputans, neque enim fit negatiua, nisi negatio cadat supra copulã, ut docuimus in tra-

ſta.tertio,& ꝓpterea eſt ꝓbanda reſolubiliter, ut ſortes eſt non tantum diſputans. Hoc eſt non tantum diſputans, & hoc eſt ſortes, ergo ſortes eſt non tantum diſputans. Conſtat igitur tibi quomodo probanda eſt excluſiua, negatiua, primi, & ſecundi ordinis, & quomodo ea quæ eſt tertij ordinis licet non ſit uere negatiua, ut docuimus.

De concluſionibus, quas eliciunt, & probant terminiſtę eſſe ueras ex ꝑdictis regulis probatiuis excluſiuarum, uide tu ad placitum in Paulo in trac. de ꝓbationibus termino.

Quarto loco agendum eſt de reduplicatiuis, & hic tria agenda ſunt, primo quæ ſint dictiones ex quibus ſit propoſitio reduplicatiua, & in quo ſenſu faciunt illam, ſecundo quo modo probanda eſt reduplicatiua, affirmatiua, tertio quomodo probanda reduplicatiua negatiua.

Quantum ad primum aduerte quod dictiones conſtituẽtes reduplicatiuam ſunt iſtæ, inquantum, ſecundum quod, prout, & ſumuntur dupliciter, primo ſpecificatiue, ut quando dicimus, ſortes inquantum hæres Platonis, debet mihi centum, ſecundo reduplicatiue, ut quando dicimus. Homo inquantum animal eſt ſenſitiuus, primo modo ꝓpoſitio cõſtituta non eſt probanda exponibiliter, ſed deſcriptibiliter. Verbi gratia, ſortes inquantum hæres debet mihi centum, ſic ꝓbaī, ſortes ea ratione qua eſt hæres, debet mihi centũ, ergo inquãtũ hæres dẽt mihi cẽtũ, ſecũdo mõ facit uerã reduplicatiuã, de qua hic intẽdimus oñdere qũo probãda ſit.

Quantum ad ſecundum aduerte quod redup. affir. probanda eſt exponibiliter per tres exponentes, duas quidem abſolutas & tertiam conditionatam, in quarum prima prædicatur affirmatiue terminus reduplicatiuus, de ſubiecto. In ſecunda prædicatur prædicatum reduplicatiue propoſitionis de eodem ſubiecto. In tertia autem prædicatur idem prædicatum conditionaliter de termino reduplicato ꝑ terminum tranſcendentem. ſ per aliquid, quod cõnumeratur inter ſex tranſcendentia, quæ ſunt hæc, ens unum uerũ bonum aliquid, & res. Verbi gratia. Papa inquantum põtifex eſt primus ſacerdos, ſic exponitur, Papa eſt põtifex, & Papa

est primus sacerdos, & si aliquid est pontifex, illud est primus sacerdos, ergo Papa inquantum pontifex est primus sacerdos. Eodem modo exponitur uniuersalis affirmatiua redupli. & indefinita. Verbi gratia, omnis homo inquantum animal est sensitiuus, sic exponitur. Homo est animal, homo est sensitiuus, & si aliquid est animal, illud est sensitiuum, ergo omnis homo inquantum animal, est sensitiuus, eodem modo tu expones istam. Homo inquãtum est rationalis syllogizat. Constat igitur tibi, quomodo probanda sit reduplicatiua affirmatiua siue sit singularis de termino discreto, siue uniuersalis, siue indefinita.

Quantum ad tertium aduerte quod reduplicatiua negatiua fit duobus modis, primo quando negatio pcedit dictionem reduplicatiuam, ut hic. Sortes non inquantum homo est iniustus, secundo quando negatio subsequitur dictionem reduplicatiuam, ut hic. Homo inquantum homo non est angelus. Quando negatio pcedit dictionem reduplicatiuã non est pbanda ppositio exponibiliter, sed p suum oppositum contradictorium. Verbi gratia, homo non inquantum homo est iniustus, sic pbat, sua contradictoria est falsa. s. homo inquantum homo est iniustus, quoniam si inquãtum homo est iniustus, ergo ois homo esset iniustus, p regulam generalem, qua dicit quod conuenit alicui tali inquantum tale conuenit omni tali, ergo si conuenit homini inquam homo esse iniustum, omnis homo esset iniustus, quod est manifeste falsum. Quando autem negatio subsequit dictionem reduplicatiuam exponit sicut affirmatiua, ut hic, sortes inquantũ homo non est asinus. Sortes est homo, & sortes non est asinus, & si aliquid est homo illud non est asinus, ergo sortes inquantum homo non est asinus. Constat igit tibi qũo pbanda est exponibiliter ppõ reduplicatiua affir. & nega.

Conclusiones quas terministæ inferunt ex hoc modo pbandi uide in Paulo, in trac. de pbationibus terminorum.

Postquam docuimus quomodo ppositio uniuersalis affirmatiua, & exceptiua, & exclusiua, & reduplicatiua probande sunt exponibiliter superest prosequi de probatione

terminorum, quos in principio huius capitis numerauimus & incipiemus a termino positiuo sumpto comparabiliter, ut quando dicimus, ego sum ita siue æque fortis, sicut Hector. Tu igitur aduerte quod positiuum sumptum comparabiliter per hanc dictionem ita uel æque, debet exponi per tres exponentes, per duas quidem ambo extrema ad inuicem comparata conueniunt, & per tertiam negatiuam, ex negatione sui comparatiui. Verbi gratia ego sum ita fortis sicut aliquid homo mundi, sic exponitur, ego sum fortis, & aliquis homo mundi est fortis, & non aliquis homo mundi est fortior me, ergo ego sum ita fortis, sicut aliquis homo mundi, si autem sic formetur propositio, ego sum ita fortis, sicut omnis homo mũdi sic exponatur, ego sum fortis; & homo mundi est fortis, & non omnis homo mundi est fortior me, ergo ego sum ita fortis sicut oĩs homo mundi.

Sed aduerte quod positiuus gradus comparabiliter sumptus, potest tripliciter accipi in propositione, primo cum ly magis, secundo cum ly minus, tertio cum ly æque uel ita; exemplum primi ego sum magis sapiens quam tu, exemplum secundi, ego sum minus sapiens quam tu, exemplum tertii ego sum æque sapiens sicut tu, tertio modo probatur sicut diximus, primo & secundo, modo probatur sicut gradus comparatiuus, de quo dicemus infra, & si dicas, propter quid oportet gradum positiuum sumptum comparabiliter exponi per tres exponentes. Respondetur hoc ideo oportere: quoniam in omni uera comparatione requiritur primo quod res in qua fit comparatio participetur ab utraque termino, secundo requiritur quod res illa participetur ab altero termino magis uel minus, uel æqualiter, propter primũ dat prima, & secũda exponens, ꝓpter ſm dat tertia. Cõstat igit tibi quõ probandus sit exponibiliter gradus positiuus comparabiliter sumptus per hanc conditionẽ æque uel ita.

Conclusiones admirabiles quas ex hoc modo probandi inferunt terministe, uide tu in Paulo in trac. de ꝓba. termi.

Gradus comparatiuus sumitur dupliciter sicut, & cõparatio: scilicet improprie, & proprie, Improprie quidem fit

duobus modis præcipue, primo participatione, secundo significatione, participatione quidem fit, quando res in qua fit cōparatio non participatur ab utroque termino, ut quando dicimus. Mel est dulcius felle, nix est albior coruo. Ignis est calidior glacie, significatione autem fit tribus modis, primo quando gradus siue nomen comparatiuum non plus significat quam suum positiuum, ut quando dicimus, pete cōsilium a seniore, & sumitur senior pro sene, & quando sumitur iunior pro iuuene, secundo quando minus significat quam suum positiuum, ut quando dicimus, Socrates est sub tristior uel sub albior: id est parum tristis, uel parum albus, tertio quando significat oppositum, & tunc fit comparatio quasi ironica ut quando dicimus, fel est dulcius absintio uel aloe. De gradu comparatiuo improprie sumpto non intendimus hic, spectat enim ad grammaticum, & rhetorē. Gradus autem proprie comparatiuus sumitur, quando significat magis quam suus positiuus aut minus, & participatur ab utroque extremo, & fit tribus modis, primo per nomen cōparatiuum, ut fortior, secundo per nomen positiuum cum magis, ut sortes est magis sapiens quam Plato, tertio per nomen positiuum cum minus, ut sortes est minus diues quam Plato. Hic igitur intendimus declarare quomodo gradus comparatiuus proprie sumptus in triplici modo prædicto probandus est exponibiliter.

Tu igitur aduerte quod per tres exponentes probandus est, per duas quidem in quibus ambo comparationis extrema côueniunt, & per tertiam in qua secundum extremum negatur a primo per positiuum comparabiliter sumptum cum nota æqualitatis, quæ est hæc dictio ita. Verbi gratia, sortes est fortior Platone sic exponitur. Sortes est fortis, & Plato est fortis, & Plato non est ita fortis sicut sortes, ergo sortes est fortior Platone, & ista. Tu fortior aliquo homine sic exponitur. Tu es fortis, & aliquis homo est fortis, & non aliquis homo est ita fortis sicut tu, ergo tu es fortior aliquo homine. Ista autem. Tu es fortior omni homine, sic exponenda est. Tu es fortis, & homo est fortis, & non omnis ho

mo est ita fortis sicut tu, ergo tu es fortior omni homine.

Eodem modo exponendum est positiuum comparabiliter sumptum cum magis, ut ego sum magis sapiens quam tu. Sic exponitur, ego sum sapiens, & tu es sapiens, & tu nō es ita sapiens sicut ego, ergo ego sum magis sapiēs quā tu.

Si autem sumatur cum minus, ut hic. Tu es minus fortis quam Hector exponitur sic. Tu es fortis, & Hector est fortis, & tu non es ita fortis sicut Hector, ergo tu es minus fortis quam Hector. Constat igitur tibi quomodo gradus comparatiuus, & positiuum comparabiliter sumptum cum magis aut minus exponi debeant.

Conclusiones quas inferunt terministæ, ex hoc modo probandi uide in Paulo in tracta. de probationibus terminorum.

Superlatiuus gradus siue terminus, ut sapientissimus, dupliciter accipi potest: scilicet absolute, & in genere. Absolute quidem sumitur, quando in propositione post terminum superlatiuum nil aliud sequitur, ut quando dicimus Deus est optimus, Deus est sapientissimus. In genere sumitur, quando est terminum superlatiuum sequitur aliud, ut quan do post terminum dicimus. Hector est fortissimus Troianorum.

Item terminus superlatiuus sumptus in genere, siue ut di cunt alii sumptus respectiue, dupliciter potest accipi: scilicet positiue, & negatiue. Positiue quidem sumitur: quando per excessum aliorum sumitur, & tunc conuenit uni soli, & uerificatur illud. Quod p superabundantiam dicit, uni soli con uenit, & in hoc sensu, hæc intelligenda est. Socrates est sapiē tissimus hominum ut tibi manifestabit in ꝓpōne sua. Nega tiue autem sumitur, non p excessum aliorum, sed quia non exceditur ab aliis, & in hoc sensu, gradus superlatiuus pōt conuenire multis. Puta non inconuenit quod inter Romanos sint decem fortissimi, quia non dantur fortiores illis.

His præmissis aduerte quōd alio modo exponitur gradus superlatiuus absolute sumptus, & alio modo respectiue, positiue, & alio modo respectiue.

Absolute sumptus exponitur per duas exponētes ut hic Deus est potentissimus. Sic exponitur. Deus est potēs, & nihil est, nec potest esse potentius, nec æque potens in tota latitudine entium sicut deus, ergo deus est potentissimus, & aduerte quod apud Aristotelem superlatiuus absolute sumptus, dicitur per hyperbolem, & est proprietas diuina, ut tibi declarabitur in prima philosophia.

Respectiue, positiue sumptus exponitur per tres exponentes, ut hic. Hector est fortissimus Troianorum, sic exponitur. Hector est fortis. Troiani sunt fortes, & nullus ex Troianis est ita fortis sicut Hector est fortis, ergo Hector est fortissimus Troianorum.

Respectiue negatiue sumptus exponitur per tres exponētes, ut hic Achilles est fortissim⁹ græcorum. Sic exponitur, Achilles est fortis, Græci sunt fortes, & nullus Græcorum est fortior Achille, ergo Achilles est fortissim⁹ Græcorum, & si aduertis isti duo modi exponendi conueniunt in duabus primis exponentibus, & differunt in tertia, nam in primo modo tertia fit per negatiuam positiui comparabiliter sumpti per hanc dictionem ita siue æque, sed in secūdo modo tertia fit ꝑ negatiuā gradus cōparatiui, fortissim⁹ oīum.

Eodem modo exponenda est ista. Socrates est fortissim⁹ hominum positiue quidem sic, Socrates est fortis. Homines sunt fortes & non omnes homines sunt ita fortes, sicut Socrates, ergo Socrates est fortissimus omnium hominū. Negatiue autem sic, sortes est, fortis, & homines sunt fortes, & non omnis homo est fortior sorte, ergo sortes est fortissimus omnium hominum. Constat igitur tibi quibus modis exponendus est gradus superlatiuus tam absolute quam respectiue sumptus po[s]tiue, & negatiue.

Conclusiones quas ex hoc modo probandi inferunt terministæ uide in Paulo in trac. de ꝓbationibus termino.

Differt aliud, & non idem probantur per tres exponētes quarum duæ sunt affirmatiuæ de secundo adiacente, & tertia est negatiua in qua negatur prædicatum a subiecto, ut hic. Homo differt ab asino, exponitur sic, homo est, asinus

est, &

est,& hō non est asinus, ergo hō differt ab asino, ergo homo est aliud ab asino,ergo homo non est idem cū asino.

Ista autem sortes differt ab omni homine sic exponitur, sortes est homo est.& sortes nō est omnis homo, ergo sor. differt & est aliud,& non idem ab omni homine.

Hæc autem de præterito sortes fuit aliud a Platone sic exponitur,sor.fuit & Plato fuit quando sor.fuit,& sor.non fuit Plato ergo sor.fuit,aliud a Platone.

Hæc uero de futuro, sortes differt ab antichristo,sic exponitur sortes erit,& antichristus erit quando sortes erit,& sortes non erit antichristus,ergo sortes differet ab antichristo,& per ꝯñs erit aliud ab antichristo,& nō idem cum antichristo. Constat igitur tibi quomodo isti ter. Differt aliud, non idem exponendi sunt.

Sed aduerte quod differt potest dupliciter sumi.s.positiue & negatiue positiue quidem sumitur, quando extrema quæ differunt possunt esse in eodem tempore, ut sorte existente in eodem tempore,in quo existit Plato dicimus quod sortes differt a Platone.Negatiue autem sumitur, quando negat unum extremum ab alio dato quod utrunque extremum non existat in eodem tempore,in quo sensu concedimus quod sortes senex differt a seipso puero licet nō sit amplius puer.Hæc enim negatiua est uera, sortes senex non est ipsemet puer,ergo differ a seipso puero · Quando igitur tenetur positiue,exponitur per tres exponētes ut docuimus, quando autem tenetur negatiue probatur ut diximus.

Item aduerte,quod aliud & non idem substantiue siue in neutro genere important distinctionem essentialem.Sed in masculino genere siue adiectiue important distinctionem non essentialem sed personalem siue suppositalem.Vnde ut tibi declarabitur in sacra Theologia,conceditur quod pater non est aliud a filio,sed alius,& conceditur quod est alia persona & aliud suppositum a persona & supposito filii.&c.

Cōclusiōes quas terministæ inferūt de ly differt ex p̄dicto mō ꝓbādi qñ tenet positiue. Vide Pau. in trac.de ꝓba.ter.

De hoc termino immediate uidendū est, quomodo eius

propositio, quam ingreditur exponenda sit, tu igitur aduerte quod hic terminus immediate dupliciter sumi in doctrina peripatetica consueuit, primo ut est nomen. s. immediatus immediata immediatum, & plurale est immediati immediatae immediata, secundo ut est aduerbium. In primo sensu significat rem sine medio. In secundo sensu importat statim. Iuxta primum sensum dicimus quod in continuo partes sunt immediatae. quoniam inter eas non cadit medium neque eiusdem neque alterius generis, sed copulantur ad unum terminum commune, per oppositum quae cõsequenter se habent, ut digiti in manu, non dicuntur immediata, quoniam inter ea cadit medium saltem alterius generis, ut aqua & aer, uel aliud, ut tibi declarabitur in quinto libro physicorum, & in secundo de anima. Sed pro nunc sustine. Iuxta secundum sensum importat negationem interpositionis alicuius instantis aut temporis, ut tibi declarabitur in exponendo.

Iuxta primum sensum propositio de immediate. s. tento nominaliter, probanda est per consequentiam, cuius antecedens sit cum negatione medii ut hic, sphaerae coelestes sunt immediatae, sic prpbatur. Inter sphaeram & sphaeram non datur nec est dabile medium, ergo sunt immediatae, sed aduerte, quoniam huiusmodi probatio spectat ad philosophũ naturalẽ, ideo logici de hac mentionem non faciũt.

Iuxta autem secundum sensum propositio de immediate scilicet sumpto aduerbialiter, qualiter probanda sit, hic est inuestigandum. Tu igitur aduerte quod potest esse affirmatiua & negatiua, si affirmatiua, uel de praeterito uel de futuro, si negatiua, uel negatione postposita, uel negatione praeposita ly immediate.

Si est affirmatiua de praeterito, probanda est per duas exponentes, quarum prima est praeiacens, & secunda est uniuersalis negatiua sibi correspondens, ut hic. Immediate ante hoc instãs fuit pluuia, sic exponitur. Ante hoc instãs fuit pluuia. Et nullum fuit instãs ante hoc, quin inter illud & hoc fuerit pluuia, ergo ĩmediate ante hoc istãs fuit pluuia.

Similiter probanda est affirmatiua de futuro, ut hic. Immediate post hoc, instans erit bellum, sic exponitur. Post hoc instans erit bellum, & nullum erit instãs, post hoc, quin inter illud & hoc erit bellum, ergo immediate post hoc instans erit bellum.

Si est negatiua cum negatione postposita ly immediatè siue de præterito siue de futuro exponenda est eodem modo sicut affirmatiua, ut hic. Immediate post hoc instans nõ erit pax ciuitati, sic exponitur. Post hoc instans nõ erit pax ciuitati, & nullum erit instans post hoc, quin inter illud & hoc non erit pax ciuitati, ergo immediate post hoc instans, non erit pax ciuitati.

De præterito exponenda est eodem modo, ut hic. Immediate ante hoc instans non fuit estas, sic exponitur. Ante hoc instans non fuit estas, & nullum fuit instans ante hoc, quin inter hoc & illud non fuerit estas, ergo immediate ante hoc instans non fuit estas.

Si est negatiua negatione præposita ly immediate, nõ est exponenda sed per suum oppositum probanda, ut hic. Nõ immediate post hoc instans tu eris doctus, sic probanda est. Hæc est falsa, immediate post hoc instans tu eris doctus, ergo ista est uera, non immediate post hoc instans tu eris doctus.

Constat igitur tibi, quõ ꝓpositio de imediate sumpto aduerbialiter tam affirmatiua quam negatiua exponẽda est.

Conclusiones quas terministæ inferunt ex prædicto modo probandi, uide in Paulo in trac. de probationibus terminorum.

De hoc termino necessario, & de suo opposito scilicet de contingenti, pertractandum est, quomodo scilicet probanda sit propositio q̃ ingrediuntur. Tu igitur aduerte, ꝙ ut docuimus in trac. tertio agẽtes de modalibus possunt sumi nominaliter & aduerbialiter. Exẽplũ de primo. Deũ esse est necessariũ. Rosam esse est contingens. Exemplum de secundo. Necessario cœlum mouetur. Cõtingenter hõ currit. Hic nõ est ꝯsiderãdum de eis nisi aduerbialiter, quoniã ut sic faciũt

propositionem exponibilem. Si autem sumantur nominaliter faciunt ꝓpositionem officiabilẽ, ut tibi declarabit infra.

Item aduerte quod aduerbialiter sumpta aliquando constituunt propositionem affirmatiuam, aliquando negatiuã. Si negatiuam, dupliciter, quia aut per negationem sequentem, aut præcedentem.

Item aduerte quod aliquando constituunt propositionẽ in sensu composito, ut quãdo totaliter præponuntur, ut necessario deus est uel totaliter subsequuntur, ut homo currit contingenter, aliquando in sensu diuiso, ut quando mediãt inter subiectum & uerbum, ut homo necessario est animal, uel mediant inter uerbum & prædicatum, ut homo est contingenter currens.

Si fiat propositio affirmatiua tam de necessario quam de contingenter probanda est per duas exponentes scilicet per primam p̃iacentem & per secundam qualitates per opposítas, quoniam si prima est affirmatiua, secunda est negatiua, & secundum exigentiam uerbi, puta si uerbum principale propositionis exponendæ est præsentis temporis uel præteriti uel futuri eodem modo se habeat in secunda exponente. Verbi gratia de tempore præsenti. Necessario cœlũ mouetur. Exponatur sic: cœlum mouetur : & non potest esse quin moueatur ergo necessario cœlum mouetur. De tempore præterito. Necessario fuit diluuium. Sic exponatur. Diluuium fuit: & non potuit esse, quin diluuium fuerit: ergo necessario diluuium fuit. De tempore futuro. Necessario iudicium erit, exponatur sic iudicium erit: & non poterit esse quin iudicium erit, ergo necessario iudicium erit.

Affirmatiua de contingenter eodem modo exponitur. Verbi gratia contingenter sortes currit. Sic exponatur: sortes currit, & potest esse quod non currat: ergo & cætera. Eodem modo exponatur ista de præterito. Contingenter Cæsar fuit imperator: & ista de futuro contingenter bellum erit.

Si fiat negatiua cum negatiõe postposita sic exponatur. Verbi gratia necessario uacuum non est. Vacuum non est,

& non poteſt eſſe quod uacuum ſit,ergo &c.Si fiat de contingenter exponat ſic.Contingenter tu non curris.Tu non curris,& poteſt eſſe quod tu curras,ſiue tu potes currere,ergo &c.Eodem modo exponantur de pterito, & de futuro.

Si fiat negatiua cum negatione ppoſita,non eſt exponenda ſed pbanda uel reprobanda per ſuum contradictorium. Verbi gratia non neceſſario ſortes ſaluatur. Probat ſic hæc eſt falſa,neceſſario ſortes ſaluatur,ergo iſta eſt uera,non neceſſario ſortes ſaluatur, patet conſequentia, quoniam cum ſint contradictoriæ,oportet unam eſſe ueram & alterã falſam.De contingenter autem eodem modo probetur. Verbi gratia.Non cõtingenter cœlum mouetur, ſic probatur. Hæc eſt falſa.Contingenter cœlum mouetur, ergo iſta eſt uera.Non contingenter cœlum mouetur.Patet conſequentia,ex lege contradictoriarum.

Si autem fiat propoſitio affirmatiua uel negatiua negatione pcedente uel ſubſequente de neceſſario & contingenter,in ſenſu compoſito,probanda eſt,ut dictum eſt. Si uero fiat in ſenſu diuiſo ut hic. Homo neceſſario eſt animal, homo contingenter currit,probanda eſt ſecundum exigentiã termini pcedentis. Verbi gratia. Homo neceſſario eſt animal cum ſit indefinita reſoluenda eſt hoc modo. Hoc neceſſario eſt animal,& hoc eſt homo, ergo homo neceſſario eſt animal:prima uero reſoluens, exponenda eſt hoc modo. Hoc eſt animal,& non poteſt eſſe quin ſit animal,ergo hoc neceſſario eſt animal.Eodem modo probanda eſt propoſitio de contingenter facta in ſenſu diuiſo,ut homo contingẽter ſedet,reſoluenda eſt hoc modo. Hoc cõtingenter ſedet, & hoc eſt homo, ergo &c. prima uero exponenda eſt hoc modo. Hoc ſedet, & poteſt eſſe quod non ſedeat, ergo hoc contingenter ſedet. Conſtat igitur tibi quomodo propoſitio de neceſſario & de contingenter tam affirmatiua quam negatiua tam in ſenſu compoſito quam diuiſo, probanda ſit.

Concluſiones autem quæ ex his inferuntur,uide in Paulo,in trac.de proba.termi.

De hoc termino ab æterno eſt uidendum, quomodo propoſitio quam ingreditur probanda ſit. Tu igitur aduerte quod dupliciter ſumi poteſt ſcilicet nominaliter & eſt ablatiui caſus, & aduerbialiter, & idem eſt quod æternaliter, in æternum & perpetuo. Si nominaliter propoſitio. Non eſt exponenda ſed reſoluenda eſt enim indefinita uel particularis, ut hic. Ab æterno mundus eſt creatus, ſic reſoluitur. Ab hoc mundus eſt creatus, & hoc eſt æternum, per ly hoc demonſtrando Deum, ergo ab æterno mundus eſt creatus. ſi ſumitur aduerbialiter, eſt idem quod æternaliter, & tunc aut propoſitio eſt affirmatiua aut negatiua. ſi affirmatiua eſt exponenda ut hic. Ab æterno fuit Deus, ſic exponitur. Ante aliquod tempus fuit Deus, & nullum fuit tempus, quin ante illud fuerit Deus ergo & cætera. De futuro ſic exponitur. In æternum erit Deus, poſt aliquod tempus erit Deus, & nullum erit tempus, quin poſt illud erit Deus ergo & cętera. Si negatiua aut negatio ſubſequitur, aut præcedit. ſi ſubſequitur, eſt hoc modo exponenda. In æternum cœlum non mouebitur. Aliquo tempore cœlum mouebitur, & erit aliquod tempus poſt quod non mouebitur, ergo & cætera, ſi autem negatio præcedit, non eſt exponenda ſed per ſuum contradictorium probanda, ut hic. Non in perpetuum Deus iraſcetur. Hæc eſt falſa. In perpetuum Deus iraſcetur ergo hæc eſt uera. Non in perpetuum Deus iraſcetur. Patet conſequentia per legem contradictoriarum.

Conſtat igitur tibi quomodo probanda eſt propoſitio in qua ingreditur hic terminus ab æterno ſiue nominaliter ſiue aduerbialiter ſumatur &c.

Concluſiones quæ hinc inferunt, uide in Paulo ubi ſupra.

De hoc termino ſemper uidendum eſt quomodo probanda ſit propoſitio quam ingreditur. Tu igitur aduerte quod ly ſemper conuertitur cum omni tempore, ut idem ſit ſemper eſſe & omni tempore eſſe. Ly autem ſemper ſiue ly omni tempore dupliciter ſumitur ſcilicet abſolute & re-

ſpectiue. Abſolute quidem, quando complectitur omnem temporis differentiam.ſ.præteriti, præſentis,& futuri ficut quando dicimus. Deus qui eſt fuit & erit, abſque principio & fine. Reſpectiue autem ſumitur, quando pro tota una differentia temporis uerificatur, ut quando dicimus ad mentē Ariſtotelis. Mundus ſemper fuit. Generatio ſemper erit, elementa ſemper permanent.

Si igitur fiat propoſitio de ſemper abſolute ſumpto. Sic exponenda eſt. Verbi gratia. Deus ſemper eſt. Deus aliquo tempore eſt,& non eſt neque fuit, neque erit aliquod tempus, in quo deus non ſit, ergo deus ſemper eſt.

Si fiat propoſitio de ſemper reſpectiue ſumpto: aut eſt affirmatiua, aut negatatiua. Si affirmatiua ſic exponenda eſt. Semper fuit mundus, aliquo tempore fuit mundus, & non fuit aliquod tempus in quo non fuerit mundus, ergo ſemper fuit mundus. De futuro autem ſic. Semper erit Sol, uel ſemper ſol lucebit, uel ſemper beati uidebunt deum. Aliquo tempore erit ſol,& non erit aliquod tempus in quo non erit ſol, ergo ſemper erit ſol, eodem modo expone ſecundam & tertiam. Si negatiua, aut negatio ſubſequitur ly ſemper reſpectiue ſumptum, aut præcedit. Si ſubſequitur ſic exponenda eſt. Verbi gratia. Semper non fuit Ariſtoteles, aliquo tempore fuit Ariſtoteles,& fuit aliquod tempus, in quo non fuit Ariſtoteles, ergo ſemper, id eſt omni tempore præterito non fuit Ariſtoteles. De futuro autem ſic exponenda eſt ſemper non erit abundantia. Aliquo tempore erit abundantia, & erit aliquod tempus in quo non erit abundantia, ergo ſemper non erit abundantia. Si uero negatio præcedat, non eſt exponenda, ſed per ſuum oppoſitum probanda. Verbi gratia. Non ſemper erit pax, ſic probatur. Hæc eſt falſa, ſemper erit pax, ergo iſta eſt uera, non ſemper erit pax, patet conſequentia per legem contradictoriarum.

Conſtat igitur tibi quomodo probanda ſit propoſitio de ſemper, ſiue abſolute, ſiue reſpectiue teneatur, ſiue affirmatiue ſiue negatiue.

Conclusiones quas inferunt terministæ ex hoc modo ꝓbandi, uide in Paulo ubi supra.

De hoc termino totus uidendum est, quomodo probanda sit propositio quam ingreditur. Tu igitur aduerte quod apud Aristotelem dupliciter sumitur. primo pro ente completo siue perfecto, in quo sensu dicimus totum esse illud cui nihil deest quod spectet ad sui integritatem, secundo sumitur pro qualibet parte alicuius totius. In primo sensu dicunt logici totum categorematice. In secundo autem sensu dicunt totum syncategorematice. In primo sensu communiter locatur inter subiectum & uerbum, ut hic, nix tota est alba, uel inter uerbum & prædicatum ut hic. Deus est totus bonus. In secundo autem sensu præcedit subiectum, ut hic, totus sortes est minor sorte, id est, quælibet pars sortis est minor sorte.

In primo sensu non exponitur sed sic probatur. Nix est tota alba, nix est perfecte alba ita quod nullus gradus albedinis sibi deest, ergo est tota alba, eodem modo probandæ sunt istæ. Ignis est totus calidus. Deus est totus bonus.

In secundo sensu debet probari exponibiliter hoc modo, tota domus est minor domo. Aliqua pars domus, est minor domo & nulla est pars domus, quæ non sit minor domo, ergo tota domus est minor domo.

Hoc modo probanda est propositio affirmatiua de toto syncategorematice sumpto. Si autem fiat negatiua negatione præposita, ut hic. Non tota domus est minor domo. Non est exponenda sed per suam contradictoriam probanda uel improbanda, ut patet hinc. Hæc est uera, tota dom⁹ est minor domo, ergo hæc est falsa. Non tota domus est minor domo, patet consequentia, per legem contradictoriarum. Si uero postponatur negatio, ut hic, tota domus non est alba, non est exponenda, sed per contradictoriam probanda hoc modo. Hæc est uera, tota domus est alba, ergo hæc est falsa, tota domus non est alba, patet consequentia, per legem contradictoriarum. Nonnulli nolunt ꝙ probetur ut uniuersalis neg. eo ꝙ æquipollet, illi, quomodo

autem illa probetur, diximus in cap. tertio huius tractatus, uide tu illic.

Constat igitur tibi, quomodo probanda sit propositio de toto categorematice, & syncategorematice sumpto, siue sit affirmatiua, siue negatiua.

Conclusiones hinc illatas apud terministas. Vide Paulo ubi supra.

De hoc termino infinito uidendum est, quomodo ꝓpositio quam ingredit sit ꝓbanda. Tu igitur aduerte, ꝙ infinitum apud logicum dupliciter sumit. s. categorematice, & syncategorematice categorematice significat ens quod non habet principium, neque finem, & ponitur in ꝓpositione a parte ꝑdicati, ut deus est infinitus. Motus cœli, & tempus sunt infinita, supposito quod mundus sit æternus ad mentem Aristotelis, syncategorematice significat quod quocunque ente dato potest dari maius, uel quibuscunque datis possunt dari plura, & ponitur in principio propositionis, ut infinitum corpus est, infinitum spacium est extra cœlum, infinitum sumptum catego. non facit ꝓpositionem exponibilem, sed resolubilem, ut deus est infinit⁹. Hoc est infinitum, & hoc est deus, ergo deus est infinitus, sumptum autem syncategorematice facit propositionē dupliciter probabilē, primo exponibiliter, ut hic. Infinitum corpus est, aliquantum corpus est, & non tantum quin maius, & maius, & sic in infinitum, ergo infinitum corpus est, eodem modo exponenda est ista de ꝑterito. Infinitum corpus fuit, & de futuro, infinitum corpus erit, in plurali autem sic exponenda est, infinitæ stellæ sunt. Aliquot stellæ sunt, & non tot quin plures in infinitū, ergo infinitę stellæ sunt. eodē mō expone istam de ꝑterito, infiniti dies fuerūt, & istā de futuro, infiniti dies erūt, supposita æternitate motus cœli, secūdo ꝓbaŕ sic, infinitū corpus est aliquātū corpus est, & duplū ad aliud, & triplū ad aliud, & quadruplū ad illud, & sic in infinitū, ergo infinitū corp⁹ est, i plurali aūt sic, ifinita sidera sunt. Duo sunt, & tria, & quatuor & qnqꝫ, & sic in infinitū, ergo ifinita sidera sunt, uterqꝫ istorū modorū usitat⁹, & ualid⁹ ē, licet forte,

ſecundus ſit manifeſtior.

Conſtat igitur tibi quomodo probanda ſit propoſitio de infinito categorice,& ſyncategorice ſumpto.

Concluſiones deductas ex hoc modo probandi, uide in Paulo ubi ſupra,& hæc dicta ſint de ꝓpoſitione exponibili.

Caput quartum de propoſitione officiabili.

IN cap.quarto uidendum eſt,quomodo propoſitio officiabilis ꝓbanda ſit,& hic tria agenda ſunt, primo quid ſit, ſecundo quot modis fit,tertio quomodo probatur.

Quantum ad primum aduerte quod ꝓpoſitio officiabilis eſt illa cuius dictum ſiue oratio infinitiua determinatur aliquo ſex terminorum modalium, uel uerbo concernente actum mentis,exemplum primi,neceſſe eſt deum eſſe,exēplum ſecundi,credo deum eſſe omnipotentem.Termini, ſiue uerba concernentia actum mentis ſunt iſta.Scio,intelligo,credo,opinor,imaginor,uolo, deſidero &c.

Sed aduerte quod termini modales,& uerba concernentia actum mentis poſſunt in duplici ſenſu facere propoſitionem.ſ.in ſenſu compoſito,& in ſenſu diuiſo. In ſenſu quidē compoſito præcedunt,aut ſubſequuntur orationem infinitiuam ut hic,neceſſe eſt deum eſſe uel ſic,deum eſſe eſt neceſſe,& hic. Scio hominem eſſe riſibilem,uel ſic hominem eſſe riſibilem intelligo.

Quantum ad ſecundum aduerte quod propoſitio officiabilis in ſenſu compoſito pōt fieri duobus modis, primo ꝑ terminum modalem, & uerbum importans actum aīæ, ut ꝑdiximus,ſecundo per hos terminos, per ſe ꝑ accidens, per ſe primo per ſe non primo ut declarabitur.

Quātum ad tertiū aduerte quod ꝓpō officiabilis ſiue fiat ꝑ terminū modalē,ſiue ꝑ uerbū ſignificās actū mentis,ſiue ꝑ hos terminos ꝑ ſe ꝑ accñs ꝑ ſe primo, ꝑ ſe nō primo, dū modo fiat in ſenſu cōpoſito ſic officianda:id eſt ꝓbanda eſt.

Neceſſe eſt deum eſſe,ſic ꝓbatur.Hæc propoſitio eſt neceſſaria deus eſt,quæ adæquate ſignificat deū eē,ergo neceſſe eſt deum eſſe.

Scio hominem eſſe immortalem ſecundum animam,ſic

probatur. Hæc ꝓpositio est scita a me. Homo est immortalis secundum animam, quæ adæquate significat hominem esse immortalem secundum animam, ergo scio hominem esse immortalem secundum animam.

Per se primo homo est risibilis, probatur sic. Hæc propositio est p se primo, homo est risibilis, quæ adæquate signãt hoīem esse risibilem, ergo p se primo homo est risibilis.

Per se non primo, sortes est risibilis, sic ꝓbatur. Hæc propositio est p se non primo sortes est risibilis, quæ adæquate significat sortem esse risibilem, ergo &c.

Per accidens homo currit, sic ꝓbaẗ. Hæc ꝓpõ est p accidẽs, hõ currit, ꝙ adæquate signãt hoīem currere, ergo &c.

Dixi dummodo fiat in sensu composito, quoniam in sensu diuiso non est officianda, sed probanda secundum exigẽtiam termini ꝑcedentis terminum modalem aut uerbum concernens actum mentis. Verbi gratia, deum necesse est esse. Hæc est resoluenda hoc modo, hoc necesse est esse, & hoc est deus, ergo deum necesse esse. Hæc autem omnem hominem possibile est esse album exponenda est sicut uniuersalis affirmatiua, exponatur ergo sic, hominem possibile est esse album, & nihil est homo, quin illud possit esse album ergo omnem hominem possibile est esse album.

Constat igitur tibi quid sit propositio officiabilis, & quotuplex sit, & quomodo probanda.

Conclusiones illatas ex hoc modo probandi, uide in Paulo in trac. de ꝓbationibus terminorum.

Caput quintum de ꝓpositione descriptibili.

IN hoc cap. agendum est de ꝓpõne descriptibili, & hic quatuor agenda, primo quõ sumiẗ hic, descriptio, a qua denominaẗ ꝓpositio descriptibilis, secundo quid sit ꝓpositio descriptibilis, tertio ꝙ modis fit, quarto quõ probaẗ.

Quantum ad primum aduerte quod descriptio dupliciter sumitur primo pro oratione in qua continetur genus, & rei proprietas, ut ista est hominis descriptio, hõ est aīal risibile, & p ly. rei ꝓprietas differt descriptio a uera diffinitione: qm̃ illa daẗ p genus, & ꝓpriam differẽtiam essentialẽ

ut homo est animal rationale, secundo sumit pro quadam rei denominatione, nam rem sic uel sic denominare, est eã describere, in hoc loco non dicit propositio descriptibilis a descriptione primo modo sumpta, sed secundo modo. Nã descriptione, & descripto siue descriptibili, primo modo acturi sumus in trac. de syllogismo topico, sicut & de diffinitione, & diffinito siue diffinibili.

Quantum ad secundum aduerte quod ꝓpositio descriptibilis sic diffinitur propositio descriptibilis est illa in qua uerbum concernens actum mentis, determinat incomplexum positum in prædicato, dummodo nullus terminus mediatus præcedat uerbum concernens actum mentis, ut ista est descriptibilis, ego cognosco rosam.

Dicitur incomplexum positum in p̄dicato: qm̄ si ponitur in subiecto stat materialiter, & nõ formaliter, ut rosam cognosco, patrẽ meũ cognosco, & tales ꝓpõnes nõ sunt descriptibiles, sed resolubiles sicut indefinitæ aut singulares.

Dicitur dummodo nullus terminus mediat[a] p̄cedat &c. qm̄ si talis terminus p̄cedat uerbum concernens actũ mentis, talis ꝓpositio non est ꝓbanda descriptibiliter, sed secundum exigentiam termini medianti p̄cedentis, nam si fiat ꝓpositio indefinita uel particu. uel singularis p terminum discretum, resoluenda est, ut hic. Homo cognoscit seipsum aliquis hõ cognoscit seipsum, sortes cognoscit seipsum. Si autẽ fiat vl̄is affirmatiua, exponenda est ut hic. Omnis hõ desiderat scientiam. Quis autem dicatur terminus mediatus, & immediatus, docuimus in primo cap. huius tractatus.

Quantum ad tertium aduerte quod ꝓpositio descriptibilis potest fieri duobus modis, primo per terminum incõplexum, cui correspondet incomplexum, ut intelligo uel cognosco cœlum, desidero panem, nolo bellum secundo per terminum incomplexum, cui correspondet complexum, ut scio a conclusionem, scio syllogismum, scio consequentiam, scio inductionem &c. Descriptibilis primo modo, congrue fit per hæc uerba intelligo cognosco desidero, uolo, nolo: quoniam indeferẽter determinatur incomple-

xum, & complexum ex parte rei. Nam cōgrue dicimus cognosco sortem, & cognosco sortem esse risibilem, secundo autem modo fit per hæc uerba, scio, credo opinor dubito, nam obiectum eorum est complexum ex parte rei, ut scio hominem esse animal, credo deum esse omnium creatorem dubito papam eē Romæ.

Quantum ad quartum aduerte ꝙ propositio descriptibilis tam primo quam secundo modo probanda est, ut infra.

Primo modo sic, cognosco sortem, cognosco aliquid sub ratione qua sortes, ergo cognosco sortem. Tu intelligis cœlum, tu intelligis aliquid sub ratione qua cœlum, ergo tu intelligis cœlum.

Secundo aut modo sic. Scio a propositionem, scio ad antequam significatum a propositionis, quod scio adæquate significari per a propositionem. Credo hanc propositionē deus est trinus, & unus. Credo adæquatum significatum huius propositionis deus est trinus, & unus quod scio adæquate significari per hanc ꝓpositionem. Deꝰ est trinus, & unus, ergo &c. Dubito hanc ꝓpositionem. s. cœlum est incorruptibile. Dubito adæquatum significatū huius ꝓpositionis. s. Cœlum est incorruptibile, quod scio adæquate sigñari per hanc ꝓpositionem. s. cœlum est incorruptibile ergo &c.

Constat igitur, quid sit propositio descriptibilis, & quot modis sit, & quo modo probanda est.

Conclusiones illatas ex hoc modo probandi uide in Paulo ubi supra.

Caput sextum de propositione probabili per causas ueritatis.

IN hoc cap. agendum est de propositionibus quæ probande sunt per causas ueritatis, & hic duo agenda sunt, primo quid sit propositio probanda per causas ueritatis, secundo quæ sint huiusmodi propositiones, tertio quomodo probande sint.

Quantum ad primum aduerte quod propositio probabilis per causas ueritatis est illa cui possunt aſsignari multæ causæ disiunctiuæ, per quas redditur uera. Verbi gratia sor-

tes habet pulsum concitatum. Huius possunt esse plures cau sæ, puta quia iratus est, quia uelociter ambulauit, quia multum comedit, quia febricitat &c.

Quantum ad secundum aduerte quod huiusmodi propo sitiones sunt illæ, quæ constituuntur per hæc uerba incipit, & desinit, & per ablatiuum acceptum in consequẽtia exem plum de incipit, sortes incipit esse iustus exemplum de desi nit. Sortes desinit esse iniustus, exemplum de ablatiuo in cõ sequentia. Sole existente in ariete fit æquinoctium.

Quantum ad tertium aduerte quod alio modo proba tur propositio de incipit, & alio modo propositio de desi nit, & alio modo propositio de ablatiuo in consequentia. Nam propositio de incipit probatur per disiunctiuam com positam ex duabus copulatiuis, quarum copulatiuarum pri ma fit ex categorica affirmatiua de præsenti, & negatiua de præterito. Secunda autem ex negatiua de præsenti, & affir matiua de futuro, exemplum primi. Rosa incipit florere, sic probatur. Rosa nunc floret, & ante hoc nunc præsens immediate non floruit, ergo rosa incipit florere, & hic mo dus probandi, qui dicitur per positionem de præsenti, & p negationem de præterito, deseruit rebus permanentibus, in quibus ex parte inceptionis est dare primum instans sui esse, ut tibi declarauimus in tractatu de primo, & ultimo in stanti in li. physicorum, exemplum secundi. Sol incipit mo ueri, sic probatur. Sol nunc non mouetur, & post hoc nunc præsens immediate mouebitur, ergo sol incipit moueri, & hic modus probandi, qui dicitur per negationem de præsen ti. & positionem de futuro deseruit rebus successiuis, qua les sunt motus, tempus alteratio, motus localis, augmen tum, & decrementum, in quibus non est dare primum sui esse ex parte inceptionis, sed ultimum sui non esse, ut tibi de clarauimus in trac. prædicto.

Propositio de desinit probatur per disiunctiuam compo sitam ex duabus copulatiuis, quarum prima fit ex categori ca negatiua de præsenti, & categorica affirmatiua de præte rito. Secunda autem fit ex categorica affirmatiua de præ-

senti & negatiua de futuro exemplum primi. Rosa desinit florere, sic probatur. Rosa nunc non floret, & immediate ante hoc nunc præsens floruit, ergo rosa desinit florere, exemplum secundi. Sortes desinit esse, sic probatur. Sortes nunc est, & immediate post hoc nunc præsens non erit, ergo sortes desinit esse. Primus modus deseruit rebus successiuis. Nam hæc, cursus sortis desinit esse, sic probatur, nunc non est cursus sortis, & immediate ante hoc instans præsens, fuit cursus sortis, ergo cursus sortis desinit esse. Secundus autem modus deseruit rebus permanentibus, & ratio horum est hæc. Quia in rebus successiuis, non est dabile ultimum sui esse. sed primum sui non esse. In permanentibus autem, est dabile ultimum sui esse &c. Sed pro nunc sustine: quoniam hæc tibi declarabuntur in trac. de primo, & ultimo instanti, quem ordinauimus in libro octauo physicorũ in epitomatibus nostris.

Propositio de ablatiuo in consequentia, probatur per disiunctiuam compositam ex causali, uel temporali, uel conditionali, exemplum. Sole oriente fit dies, sic probatur. Quia sol oritur, fit dies, uel quando sol oritur, fit dies, uel si sol oritur, fit dies. Prima categorica est causalis, secunda temporalis, tertia conditionalis.

Constat igitur tibi, quid sit propositio probabilis per causas ueritatis, & quomodo probantur propositiones de incipit, & desinit, tam in permanentibus quam in successiuis, & quomodo probatur ablatiuis in consequentia.

Conclusiones illatas ex his modis probandi. Vide in Paulo ubi supra.

EXPLICIT TRACTATVS de probationibus terminorum, ordinatus per eundem.

INCIPIT TRACTATVS DE SILLOGISmo demonstratiuo ordinatus per eundem.

OST consideratiõe de syll'o formali, & non ptracto ad aliquã materialem, acturi sumus in psenti tra. de syll'o demonstratiuo, de quo per tractat Aristo. in libris posteriorũ. Talem nanq; ordinẽ proposuit Aristoteles in primo priorũ, ubi inquit, Dicẽdum est per quæ, & qñ & quo fit, omnis syll's.i.formalis, & absolute sumptus. Postea uero dicemus de demõstratione, prius enim dicendum est de syllogismo quam de demonstratione eo quod uniuersalior est syllogismus. Nam demonstratio quidam syllogismus est, syllogismus uero non omnis, demonstratio. Hæc Aristoteles, ex quibus constat libros posteriorum immediate sequi libros priorum. Rationabiliter ergo post tractatum de syllogismo formali, expedit ordinare præsentem trac, qui correspondebit libris posteriorum, sicut præcedens correspondet libris priorum, & aduerte quod qui composuerunt summulas in logica breuiantes logicam Aristotelis, nullum tractatum correspondentem libris posteriorum ordinarunt ut patet in logica Petri Hispani cuius rationem duplicem assignant eius expositores. Prima est quod scientia de demonstratione tradita in lib. posteriorum, est nimis difficilis iuuenibus, qui ut nouitii incipiunt erudiri in logicalibus, ex consequenti non sunt capaces tantæ difficultatis, ideo non oportuit facere tractatum de syllogismo demonstratiuo, secũda est quod scientia de syllogismo demonstratiuo est adeo fructuosa, & fertilis in li. posteriorum, q abbreuiari nõ potuit.

Sed si bene aduertis utraque ratio potius deberet concludere oppositum. Nam quia scientia libri posteriorum, est maxime difficilis, & inacquisibilis a nouitiis eo modo quo traditur illic ideo, expedit resolutum, & plano stilo formare tractatum introductorium ad libros posteriorum, in quo ingenium

ingenium nouitii, aliquantulum exercitatum potentius euadet ad intelligendum libros posteriorum, secunda ratio parum ualet. Nam licet doctrina posterioristica fructuosa & abundans sit tamen non inconuenit eam breuiare, dimissis maioribus difficultatibus pro nunc, quæ tractantur ab Aristotele in libris posteriorum. Nam & Priscianus, & Donatus & breuiati sunt, præterea. Breuiati sunt libri Aristoteles de naturalibus, qui abundantes & fertilissimi sunt, ergo & libri posteriorum breuiari possunt. Conabimur igitur in præsenti tractatu compendiose enucleare mentem & doctrinam Aristotelis, quam diffuse tradidit in libris posteriorum: & præcipue in primo. Hunc igitur tractatum diuidimus in tredecim capita.

In primo resoluenda sunt aliqua: ut prima fundamenta, sine quibus uera scientia de demonstratione in uia peripatetica haberi non potest.

In secundo diffinienda est demonstratio per causam finalem & materialem, & duo errores extremi reprobādi sunt.

In tertio & quibus præmissis fiat demonstratio potissima.

In quarto ex quibus & qualibus non fit demonstratio.

In quinto ex quibus & qualibus principiis fit demonstratio uirtualiter.

In sexto quomodo omnes scientiæ conueniunt & disconueniunt in principiis communibus & propriis.

In septimo de differentia inter demonstrationem ꝑpter quid & demonstrationem quia.

In octauo in qua figura syllogistica, fiat præcipua demonstratio, quæ facit scire simpliciter.

In nono, de syllogismo generante in nobis ignorantiam.

In decimo, de processu demonstrationis in infinitum.

In undecimo, de comparatione demonstrationum adinuicem quo ad perfectionem & nobilitatem.

In duodecimo, de comparatione scientiarum adinuicem.

In decimotertio, de medio in demōstratione potissima.

Capput primum de praecognoscendis ante demonstrationem.

IN primo capit. agendum est de illis, quorum notitia praesupponitur demonstratoni. Haec autem sunt quatuor. Primum est hoc principium. Omnis doctrina, & omnis disciplina intellectiua, fit ex praexistenti, id est praehabita cognitione. Pro cuius noticia aduerte, quod apud antiquos de scientia nostra duplex fuit opinio. Vna quidem Heracliti & Socratis. Tenuit Heraclitus: ut innuit Aristoteles in octauo physicorum, de nullo inferiori & corruptibili ente posse haberi scientiam, quoniam sunt in continuo fluxu, & nunquam in eodem statu permanente, ut patet in elementis & elementis alterabilibus. Scientia autem est de re inuariabili & quae non potest aliter se habere, ut declarabimus infra, ergo &c. Socrates autem tenuit quod donec uiuimus, non possumus de aliquo habere scientiam, propter fallaciam sensuum, a quibus magis illudimur quam erudiamur, ut patet in Phedone de anima. Secunda opinio fuit Platonis, qui concedit quod de entibus scientiam habere possumus, sed non de nouo, quoniam arbitratus est, animam creari cum omnibus scientiis, sed cum unitur corpori quasi soporata omnium obliuiscitur, donec paulatim per uiam sensuum reminiscatur, propterea tenuit in Phedro nostrum scire. Non fieri de nouo per uiam sensuum, sed esse quoddam expergisci & reminisci. (Sed de his plenam noticiam habebis in libris de anima, & in septimo libro metaphysicae, ideo pertranseo.) Contra igitur utranque opinionem, ponit Aristoteles hanc conclusionem. Omnis doctrina & omnis disciplina intellectiua, fit ex praeexistenti cognitione. Quae antequam probetur declaranda est.

Aduerte igitur quod eadem cognitio intellectiua, quae habetur per acquisitionem dicitur doctrina & disciplina, sed diuerso respectu. Nam ut est a magistro docente discipulum dicitur doctrina. Est enim doctrina actus docentis, ut autem recipitur in discipulo a docente dicitur disciplina. Vnde do-

ctrina & disciplina se habent ut calefactio actiua, & calefactio pasiua. Dixi quæ habetur per acquisitionem, quoniam cognitio, quæ habetur per propriam inuentionem, non est doctrina neque disciplina. Illa enim non habetur ab aliquo docente, sed per proprium studium: uenatione sensuum & uirtute intellectus agentis, ut tibi manifestabitur in libro de anima.

Item aduerte quod per doctrinam & disciplinam intellectiuam non intendit Aristoteles solam scientiam proprie dictam, sed omnem cognitionem intellectiuam siue necessariã & certam, qualis est scientia, siue probabilem qualis est opinio & prudentia, ut tibi manifestabitur.

Item aduerte quod dicit omnem doctrinam &c. fieri ex præexistenti, id est ex prius habita cognitione indistincte sumpta. Nam quædam fit ex præexistenti cognitione intellectiua, ut cognitio conclusionis, fit ex præexistenti cognitione primorum principiorum, quæ est cognitio intellectiua, quæ habetur lumine intellectus agentis, ut tibi declarabitur infra. Cognitio autem primorum principiorum causat ex cognitione sensitiua in qua est status, neque.n. necesse est sensitiuam causari ex priori sensitiua, aliter procederetur in infinitum. Sensus ergo conclusionis est iste. Omnis cognitio intellectiua acquisita per doctrinam & disciplinam, fit ex priori cognitione intellectiua uel sensitiua. Ex intellectiua quidẽ ut cognitio conclusionis, ex sensitiua autem: ut cognitio primorum principiorum.

Hãc igitur conclusionem sic declaratam, probat per inductionem Aristoteles hoc modo. Scientiæ mathematicæ causantur ex priori cognitione. Nam ut patet in principio Euclidis, præponuntur quædam principia naturaliter cognita ex cognitione terminorum per uiam sensus, ut punctus est cuius pars nõ est, totum est maius sua parte. Circulus est figura una linea contenta. Et ex his principiis præcognitis mathematicus deducit conclusiones suas: ergo doctrina est. Et disciplina mathematica fit ex præexistenti cognitione.

Doctrina dialectica siue disputatiua, per quam acquiritur

opinio,& quæ utitur syllogismo & inductione, fit ex prius cognitis. Nam per syllogismum concluditur conclusio ex præmissis notioribus. Aliter syllogismus esset frustra, si præmissæ non essent prius & magis notæ quam conclusio, ut tibi declarabitur infra.

Doctrina persuasiua, quæ est ipsa rhetorica, quæ pp incertitudinem non utitur syllogismo nec inductionē, sed enthymemate & exemplo, fit ex prius cognitis. Nam rhetoricus & orator, per unum exemplum prius cognitum aut per plura iam experta, concludit aliud singulare pro tempore futuro. V.G. Dicit orator. Dionysius petens munitiones & fortalitia tyrannizauit, & alius petens idem tyrannizauit, ergo & iste quia petit idem tyrannizabit. Enthymemate autē sic arguit. Sortes uicit palestram, ergo meretur coronari. Constat ergo q̃ omnis cognitio intellectiua, siue sit uera scientia, ut in mathematicis siue sit probabilis opinio, ut in dialecticis & disputatiuis & orationibus rhetoricis, quæ acquiritur per doctrinam & disciplinam, fit ex præexistenti cognitione, siue ex aliquibus prius cognitis.

Secundum est hæc conclusio ueluti correlarie sequēs ex præcedenti principio, & est hæc. Antequam probetur cōclusio per syllogismum demonstratiuum, oportet duo præcognoscere. s. quia est, & quid est, pro cuius notitia aduerte, q̃ ad demonstrationem tria requiruntur, primo requiritur aliquod principium complexum uerum, quod in demonstratione est propositio siue præmissa, & talē principium appellatur maxima siue dignitas propter apertam ueritatem, & super quam tota demonstratio fundatur, ut tibi declarabitur infra. Secundo requiritur prædicatum proprium, quod est propria passio siue habens modum propriæ passionis. Et hæc est maior extremitas. Tertio requiritur subiectum siue natura illa de qua demonstranda est propria passio. Et tale subiectum est minor extremitas, & ex subiecto & propria passione componitur conclusio demonstrabilis. Verbi Gratia. Volo demonstrare, omnem hominem esse risibilē. Hæc est conclusio. Omnis homo est risibilis, & demonstra-

tur sic. Omne animal rationale est risibile. Hoc est principium complexum, cuius prædicatum est propria passio. Omnis homo est animal rationale, huius minoris subiectum de quo demonstratur passio est homo, ergo omnis homo est risibilis. Hæc est conclusio demonstrata constans ex passione & subiecto suo.

Cum igitur omnis doctrina & disciplina intellectiua inter quas ea quæ habetur per demonstrationem est præcipua, fiat ex aliquibus præcognitis, oportet antequam demonstretur conclusio, præcognoscere principia ex quibus procedit demõstratio, & passionem demonstrabilem de subiecto, & subiectum de quo demonstranda est propria passio.

Vt autem scias quid de principiis complexis est de passione & de subiecto præcognoscendum sit, aduerte ꝙ cum duæ tantum sint præcognitiones, scilicet quia est & quid est oportet de principiis & subiecto, & passione, aut utrunqꝫ p̄cognoscere, aut alio & alio modo. Primum non potest esse, quoniam de principiis complexis non possumus præcognoscere quid sint, sed tantũ quia sunt, id est quia uera sunt, & ideo super ueritatem eorum præcognitam fundatur conclusionis demonstrande ueritas, nam cum principia quas dignitates dicimus sint notissimæ ueritatis. Non oportet ea diffinire. Datur enim diffinitio causa innotescendi. Præterea notificabit tibi in septimo metaphysicæ ꝙ completa sunt indiffinibilia. De principiis ergo præcognoscitur quia sunt uera, & non præcognoscitur quid sunt, quoniam sunt indiffinibilia, ut de hoc principio. De unoquoque est uera affirmatio uel negatio, præcognoscitur ante omnem demõstrationem quod est uerissimum. De passione autem puta de risibili oportet præcognoscere quid est, saltem quod dicitur id est quid significatur per nomen. Nam cum sit quid incomplexum, & non sit per accidens, est diffinibilis. De ea autem non oportet præcognoscete quia est, quia per demonstrationem passionem in esse subiecto concluditur, ut risibile inesse homini. Quod autem concluditur per demonstrationem, non præcognoscitur, sed post ergo de pas-

ſione non præcognoſcitur,ſed concluditur quia eſt.

De ſubiecto autem oportet præcognoſcere utrũque ſcilicet quid eſt, & quia eſt. Quid eſt quidem, quoniam in demõſtratione potiſsima ut tibi declarabitur infra, medium eſt diffinitio & quid ſubiecti. Medium autem oportet præcognoſcere, aliter procederemus ex ignoto ad ignotum. Nam niſi præcognoſcerem hominem eſſe animal rationale ineuidenter concluderem hominem eſſe riſibilem. Oportet etiã præcognoſcere de ſubiecto quia eſt, uel ſaltem nõ repugnat ſibi eſſe. Nam cum de non ente non habeatur ſcientia, quoniam uniuerſaliſsimum obiectum intellectus eſt, ens neceſſe eſt omne ſcibile eſſe ens. Ens autem eſt quod eſt uel poteſt eſſe, uel ſibi non repugnat eſſe, ergo de quolibet ſubiecto ſcibili oportet præcognoſcere non ſolum quid eſt, ſed etiam quia. Conſtat ergo tibi quod ante demonſtrationem oportet pcognoſcere quia de præmiſsis & quid nominis de paſſione, & de ſubiecto quid & quia. Dico autem de ſubiecto qd rei, & non ſolum quid nominis, ad differentiam de quid qđ de paſsione præcognoſcitur.

Tertio Declarandus eſt ordo præcognitionis, qui eſt inter principia, id eſt præmiſſas & concluſionem. Nam dictum eſt quod antequam deducatur concluſio ex principiis id eſt ex præmiſsis, oportet ea præcognoſcere quia ſunt, ſcilicet uera, ut procedamus ex notioribus, aliquid autem poteſt eſſe prius cognitum concluſione duobus modis, ſcilicet prius tempore & prius natura. Declarandum eſt ergo ſi præmiſſe prius tempore cognoſcuntur concluſione, uel ſolum natura. Tu igitur aduerte quod in demonſtratione ſunt duo principia, ex quibus deducitur concluſio, ſcilicet propoſitio maior quæ debet eſſe uniuerſalis & propoſitio minor quæ poteſt eſſe uniuerſalis uel particularis. Et quidem ſi loquamur de maiori, dicit Ariſtoteles quod præcognoſcitur tempore. Verbi gratia. Facio hanc demonſtratinem. Omnis homo eſt riſibilis. Sortes eſt homo, ergo ſortes eſt riſibilis. Conſtat quod iamdiu poſſum ſcire maiorem, & nunc ſcio concluſionem, quoniam

ante deductionem nesciebam sortem esse risibilem. Nam bene stat quod scientiam habeam in uniuersali, & non in particulari, quoniam forte non aduerti hoc particulare cõtineri sub uniuersali. Si autem loquimur de præcognitione propositionis minoris, dicit Aristoteles quod si demonstrans aduertit minorem contineri sub maiori, nõ præcognoscitur tempore, sed simul & in eodem instanti cum cõclusione.

Cum hoc tamen stat quod præcognoscitur prius natura: quoniam cognito conclusionis pendet a cognitione præmissarum & non econuerso. Stat ergo resolutio in hoc quod maior & minor cognoscuntur prius natura conclusione. Sed maior non solum natura, sed etiam tempore. Minor autem cognita contineri sub maiori, tantum prius natura. Nam cognita maiori & minori ut contenta sub maiori, statim & in eodem instanti cognoscitur conclusio. Notanter dixi, cognita minori ut contenta sub maiori, quoniam si in minori assumatur aliquid contentum sub uniuersali maiori, & hoc non constet demonstranti non statim habetur conclusionis cognitio, sed prius oportet manifestare per aliquod medium, quod assumptum in minori, continetur in uniuersali assumpto in maiori. Verbi gratia. Assumitur in maiori quod omnis triangulus habet tres æquales duobus rectis, & subsumitur quod figura descripta in semicirculo est triangulus.

Si demonstranti constat minorem contineri sub maiori, puta quia aduertit figuram descriptã in semicirculo esse triãgulum, statim cognoscit conclusionem. Si autem non aduertit, oportet eam probare, & sic non cognoscetur conclusio donec probatum fuerit minorem contineri sub maiori, & in eo casu. Maior & minor cognoscuntur prius natura & tẽpore, ipsa conclusione. Constat igitur tibi quomodo principia siue præmisse præcognoscuntur conclusione, & qua prioritate.

Quarto declarandum est utrum sicut præmisse præcognoscuntur conclusione, sic conclusio præcognoscatur an-

tequam per inductionem uel per syllogismum demonstratiuum probetur. Huic quidem dubio respondens Aristoteles determinat ueritatem, deinde soluit argumentum Platonis, qui uidetur arguere contra determinationem fiendam.

Tu igitur aduerte quod mens Aristotelis est, quod cognitio conclusionis antequam demonstretur, est sicut esse effectus naturalis in causis suis praexistentibus. De illo autē constat quod habet esse in potentia siue in uirtute in causis suis. s. in efficiente & in materia antequam producatur. Non autem habet esse actu in rerum natura extra causas suas, ni si postquam productus fuerit. Habere autem esse in potentia siue in uirtute est habere esse secundum quid, quoniam est medium inter non esse simpliciter, & esse simpliciter. Habere uero esse in actu per productionem, est habere esse simpliciter. Sic in proposito conclusio antequam demonstretur, est cognita secundum quid, idest in uirtute in principiis suis. Nam qui cognoscit hoc principium. Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, cognoscit uirtualiter quod omnis species trianguli puta Isochelles Isopleuros & scalenon habet tres æquales duobus rectos. Actu autem & simpliciter, non est cognita, nisi postquam per inductionem aut demonstrationem probata fuerit, sicut nec effectus naturalis habet esse actu & simpliciter nisi postquam extra causas ꝓductas fuerit. Hæc est determinatio Aristotelis quæ est media inter duas sententias extremas, quarum una fuit Heracliti ut tibi declarabitur in octauo physicorum, qui tenuit quod de nulla re possumus habere scientiam, ex consequenti conclusio nescitur neque secundum quid ante demonstrationem, neque simpliciter post demonstrationem. Altera fuit Platonis in libro Mennonis, qui tenet quod conclusio ante demonstrationem est simpliciter scita, ita ꝙ per demonstrationem non adiscimus de nouo conclusionem. Sed tātum reducitur ad memoriam, & sic nostrum scire est tantum reminisci. Hanc autem imaginationem Plato sic conatur probare. Sumatur aliquis imperitus Geometriæ, &

proponatur sibi aliqua conclusio geometrica, puta quod quadratum habet quatuor angulos rectos, & interrogetur si scit hanc conclusionem. Si respondet quod sic, ergo ante demonstrationem scit eam simpliciter ex consequenti non adiscit eam de nouo, est enim cõtradictio, adiscere quod sci mus, si respondet quod nõ. Interrogetur ordinate incipien do a primis principiis geometriæ, & procedatur ordinate per interrogationes & responsiones usque ad conclusionem sibi propositam, & uidebis quod cum ad conclusionem deuentum fuerit dicet se eam scire, ergo, & ante sciebat, sed quia oblitus erat, per interrogationes, & responsiones ordinatas reducitur ad memoriam, ergo per argumentationem non fit in nobis noua scientia sed reminiscentia.

Hoc igitur Platonis argumentum soluens Aristoteles dicit quod non inconuenit id quod de nouo adiscitur, fuisse prius scitum, sed nõ eodem modo. Nam nihil prohibet fuisse prius scitum in uirtute. i. in primis principiis, quæ sunt nobis naturalis nota, & adisci de nouo quo ad cognitionẽ actualem, & propriam per deductionem conclusionis ex sus principiis. Vnde imperitus geometriæ cui proponitur prædicta conclusio, respondere potest, quod ante deductionem ex pn cipiis scit eam in uirtute, & secundum quid inquantum lumine naturali cognoscit prima principia in quorum cognitione uirtualiter continetur cognitio conclusionis. Post deductionẽ autem ex pncipiis scit eã actu, & simpl'r, & distincte & sic patet quod non sequitur quod adiscamus id quod pus erat actu scitum, ut arbitratur Plato, sed quod pus erat scitũ in potẽtia. Hoc aũt nõ est incõueniens. Sicut nõ inconuenit rosam habentẽ esse potentiale in radice deduci ad esse actuale per causas suas naturales. Ex pñti non inconuenit id qđ ens est, de nouo generari, sic intelligendo, id quod est ens in potentia, de nouo generari ut habeat esse actu.

Constat igitur tibi quomodo in uia peripatetica hæc quatuor debent esse tibi nota, antequam demonstres, primo, ꝙ omnis doctrina, & disciplina intellectiua, causatur in nobis ex aliquorum præcognitione, secundo quod de principiis

complexis præcognoscendum est quia,& non quid,de passione quid,& non quia.De subiecto autem quid, & quia modo quo declarauimus,tertio quod præmisse præcognoscuntur conclusione, sed maior prius tempore minor autem si cognoscitur contineri sub maiori,cognoscitur simul tempore cum conclusione,sed prius natura,quarto contra Platonem,quod conclusio antequam demonstretur præcognoscitur,secundum quid in suis principiis, post demõstrationem autem cognosc.tur,& scitur simpliciter,& actu,& propria, & distincta cognitione.Hæc de p̃cognoscendis ante demonstrationem dicta sint,& hic terminamus primum cap. Post quod inuestigandum est,quid sit demonstratio.

Caput secundum de demonstratione quid sit.

IN secundo cap.inuestigandum est quid sit demonstratio, quod est principale consideratum in hoc tracta.& ab Aristotele in libro posteriorum.Hic igitur tria agenda sunt, primo antequam diffiniatur demonstratio,diffiniendum est ipsum scire,quoniam ad causandum siue acquirendum scientiam ordinatur demonstratio sicu t instrumẽtum ad finem, prius autem oportet cognoscere quid sit finis quam mediũ ad finem, secundo diffinienda est demonstratio per causam finalem,& materialem,& utraq; diffinitio per singulas particulas,est manifestanda,tertio ex determinandis excludendi sunt duo errores extremi,& media uia est uera,ut tibi declarabitur in loco suo.

Quantum ad primum ut scias in quo sensu Aristoteles intendit diffinire ipsum scire,ut est finis demonstrationis,aduerte quod in uia peripatetica scire sumitur duobus modis, scilicet scire per se,scire per accidens.Scire per se est cognoscere conclusionem ex propositionibus,& præmisis per se, ut quando cognosco hominẽ eẽ risibilem per hanc maiorẽ, animal rationale,est risibile,quæ est in secundo modo per se & per hanc minorem homo est animal rationale,quæ est in primo modo per se,ut tibi declarabitur infra, & ex his præmisis per se concluditur hominem esse risibilem. Scire per

accidens eſt rem cognoſcere per præmiſſas per accidens, ut quando probatur quod homo edificat ſic arguendo albũ edificat, homo eſt albus, ergo homo edificat. Hoc eſt ſcire per accidens, quoniam cõcluſio, & præmiſſe ſunt propoſitiones per accidens, nec eſt uerum ſcire, ſed apparens, & modo ſophiſtico, ut tibi declarabitur in fallacia accidentis.

Scire aũt per ſe, eſt uerum ſcire, ſed eſt duplex, ſcilicet ſcire ſimpliciter, & ſcire ſecundũ quid, ſcire ſimpliciter eſt ſcire concluſionem per cauſam propriam, & immediatam, ut quando ſcio hominem eſſe riſibilem, quia eſt rationalis. Rationalitas enim eſt propria, & immediata cauſa riſibilitatis. Scire autem per ſe, ſed ſecundum quid, eſt ſcire concluſionem, per ſignum, aut per effectum, aut per cauſam uniuerſalem, & remotam, & hæc omnia tibi manifeſta erunt infra, quando loquemur de demonſtratione, propter quid, & demonſtratione quia. Nam demonſtratio propter quid, facit ſcire per ſe ſimpliciter, & perfectisſimo modo. Demonſtratio autem quia, facit ſcire per ſe, ſecundum quid & ualde imperfecte.

His præmiſsis aduerte quod Ariſt. non intendit hic diffinire ipſum ſcire uniuerſaliter ſumptum, ſed contractum ad ſcire per ſe, & ſimpliciter & perfectisſime. Sic enim eſt finis demonſtrationis potisſime quæ eſt ſola demonſtratio propter quid.

Si igitur diffiniens ipſum ſcire modo prædicto inquit. Scire opinamur ſimpliciter unumquodque, & non ſophiſtico modo, quod eſt ſcire, ſecundum accidens, cum arbitramur cauſam cognoſcere, propter quam res eſt, & quoniam illius eſt cauſa, & non contingit hoc aliter ſe habere.

Primo dicitur quod ſcire ſimpliciter eſt rem per cauſam cognoſcere, ut per hoc diſtinguatur a ſcire per effectum, ut quando ſcimus ignem eſſe calidum in ſummo, quoniam nõ ſolum calefacit, ſed etiam comburit, & deſtruit quicquid in eo immittitur.

Secundo dicitur, quoniam illius eſt cauſa, id eſt cauſa eius pro-

pria,& non communis tali rei ſcibilis,& alteri,ut per hoc diſtinguatur a ſcire per cauſam uniuerſalem, & remotam, ut quando ſcimus lapidem non reſpirare,quia non eſt animatus ſed eſſe animatum non eſt cauſa propria reſpirandi, qm̄ multa ſunt animata quæ non reſpirant ut arbores,& animalia imperfecta ut uermes &c.propria autem cauſa reſpirandi eſt habere pulmonem. Vnde quando ſcio hominem reſpirare,quia habet pulmonem,ſcio ſimpliciter , quoniam ſcio per cauſam,quæ eſt illius reſpirationis cauſa.

Tertio dicit,& non contingit aliter ſe habere:ideſt & cauſa illius eſt infallibilis , & neceſſaria,ut per hoc diſtinguatur a ſcire per ſigna probabilia,ut quando ſcimus īfirmū ſanandum,qm̄ urina eſt clara,& apparet ut urina ſani,hoc enim ſignum fallax,& poteſt ac ſæpe contingit aliter ſe habere.Nā urina ſæpe apparet ut ſani,& tamen infirmus tendit ad mortem,oportet igitur cauſam propter quā aliquid ſcimus ſimpliciter,id eſt medium concluſionis,eſſe neceſſariam, & qm̄ ſcibile ac ſcientia ſunt correlatiua, oportet quod ſicut cauſa ſciendi eſt neceſſaria,ita ſcibile quæ eſt concluſio ſit neceſſaria.Vnde concluſionem contingenti non poſſumus ſimplr ſcire,ſed de ea opinionem habere.Conſtat igitur quod ſcire ſimpliciter eſt per cauſam propriam , & neceſſariam, & de concluſione neceſſaria,quam cauſam , & quam concluſionē non contingit aliter ſe habere.

Prædicta igitur diffinitio de ſcire ſimpliciter ſic ſit manifeſtata,quam Ariſtoteles notificata ſigno famoſo,& communi hominum ſententia,quod eſt hoc.Tam ſcientes quam neſcientes arbitrantes tamen,& fundantes ſibi ſe ſcire,opinantur ſe ſcire,quando rem per cauſam propriam , & neceſſariam cognoſcunt,ergo cum famoſum non ſit falſum , ſcire eſt per cauſam cognoſcere, quoniam illius eſt cauſa, & non contingit eam aliter ſe habere.Hæc de ſcire ſimpliciter , & perfectiſſimo modo quid ſit dicta ſint.De ſcire autem ſecundum quid,id eſt ab effectu,& per cauſam remotam dicemus infra, quando loquemur de demonſtratione quia ſiue a poſteriori.

Quantum ad secundum diffinienda est demõstratio quæ est instrumentum intellectus ad scire,& scientiam acquirendam. Sed anteq̃ diffiniamus eam, aduerte quod sicut nõ diffiniuit scire uniuersaliter sumptum,sed scire per se,& perfectissime acceptum,sic intendit hic diffinire demonstrationẽ potissimam,quæ causat scire supra diffinitum,& ex quibus,& qualibus præmissis constat.Hæc autem dicitur demõstratio a priori,& demonstratio propter quid. De demõstratione autẽ quia quid sit,& quomodo faciat scire , & ex quibus constet , & quare dicitur demonstratio a posteriori siue ab effectu declarauimus infra.

His p̃missis aduerte quod Aristoteles duplicem assignat diffinitionem de demonstratione pp quid siue potissima. Vnam quidem p causam finalem, alteram p causam materialem.Nam sicut domus diffinitur p finem sic : Domus est quid protegens nos a frigore,& ab estu, & pluuia &c. Nam pp has causas,edificamus domum, & diffinitur per materiã sic. Domus est quid compositum ex lapidibus, & lignis,& cemento &c.Sic diffinitur demonstratio pp quid per finem sic.Demonstratio est syllogismus scientialis.i.causans in nobis scire quod supra est diffinitum,& aduerte quod ly. Syllogismus ponitur ut genus,est enim in plus:qm̃ omnis demonstratio est syllogismus sed non econuerso,ly scientialis est differentia,qua differt demonstratio a syllogismo dialectico,& sophistico.Nam dialecticus non causat in nobis sciẽtiam sed opinionẽ.Sophisticus uero,nec sciam, nec opinionem,sed errorem,& fallaciam,ut patet in lib.elenchorum.

Per causam materialem sic diffinitur ab Aristotele. Demonstratio est syllogismus constans ex præmissis ueris primis immediatis,notioribus & prioribus causisq; conclusionis.Hanc Aristoteles dupliciter ꝓbat p̃mo diffinitionem data per causam finalem sic , omnis syllogismus faciens scire, & simpliciter,& perfectissimo modo,est eo præmissis ueris primis &c.Sed demonstratio propter quid facit scire,& simpliciter,& perfectissimo modo, ergo est ex ueris primis immediatis &c. Minor quidẽ patet:quoniam est diffinitio da-

ta de demonstratione propter quid per causam finalem, maior autem manifestabitur statim probando, & declarando singulas partes diffinitionis date per causam materialem, pro causis euidentia ponuntur tres conclusiones.

Prima est. Omnis demonstratio faciens scire simplr, est ex ueris, secunda est omnis demonstratio faciens scire simpliciter est ex primis, & immediatis, tertia est, omnis demõstratio faciens scire simpliciter, est ex prioribus, & notioribus, & causis conclusionis.

Prima sic probatur ad mentem Aristotelis, omne quod demonstratur est uerum: quoniam est ens, sed ens, & uerũ conuertuntur: quoniam utrunque est transcendens, tunc ultra, si omne quod demonstratur est uerum, ergo demõstratio quæ facit simpliciter scire, est ex ueris patet consequentia. Nam si demonstratio faciens scire, esset ex falsis, ergo falsitas esset causa scientiæ, quod est impossibile: quoniam cum scientia sit uera cognitio, & causetur ex demonstratione, si demonstratio est ex falsis, ergo oppositum esset causa oppositi. i. falsitas esset causa ueritatis quod est impossibile, ergo constat quod necesse est demonstrationem facientẽ simpliciter scire, esse ex præmisis ueris.

Secunda conclusio probatur sic. Omnis demonstratio faciẽs scire simpliciter est ex his sine quibus scientia haberi nõ potest. Hæc manifesta est, sed sine præmisis ueris, & primis & immediatis, non potest haberi scientia, ergo &c. Minor probatur, quod sine præmisis ueris, non posit haberi scia, iam probatum est, quod sine primis, probatur sic. Si demõstratio faciens scire simpliciter non esset ex primis, ergo nõ esset ex propriis principiis, ex consequenti non faciet scire simplr, sed secundum quid, & secundum accidens, ut declarauimus in diffinitione data de scire simplr. Pro euidentia consequentiæ quæ fuit hæc. Si non est ex primis, ergo non est ex propriis principiis, aduerte quod ly primis exponi potest dupliciter, primo ex primis. i. ex uniuersalissimis, quæ dicuntur principia prima, & dignitates, & maxime, ut non sint contradictoria simul uera. Impossibile est idem simul

esse,& non esse,& de his non intendit hic Aristoteles: quoniam ut declarabitur infra. Tales primæ propositiones non ingrediuntur formaliter demonstrationem: sed tantum uirtualiter. Hic autem loquimur de ingredientibus formaliter demonstrationem, secundo ex primis: id est proximis ex quibus proxime infertur conclusio. V.G. Hæc conclusio homo est risibilis, proxime infertur ex eo quod est animal rationale. Vnde sic demonstratur, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale. Istæ duæ præmissæ sunt primæ: id est proximæ ex quibus infertur hæc conclusio, ergo omnis homo est risibilis. Constat ergo quomodo demonstratio est ex primis.

Quod autem non possit esse demonstratio sine præmissis immediatis, probatur sic. Si esset demonstratio, & non esset ex præmissis immediatis .i. indemonstrabilibus, non faceret scire, & sic esset frustra. Probatur consequentia, si non esset ex immediatis, ergo esset ex mediatis, & demonstrabilibus. Si ex demonstrabilibus, ergo nondum essent demonstrate. Si nondum demõstrate, ergo essent incognite. Si incognite, ergo non essent causa sciendi conclusionem, ex cõsequenti talis demonstratio non faceret scire: quoniam oĩs nostra scientia fit ex aliquo notiori, & prius cognito, ut docuimus in primi capi. Oportet, ergo demonstrationem cõstare ex præmissis immediatis, uel tandem resolui ad immediatas, ut tibi declarabitur infra.

Tertia conclusio sic probatur ad mentem Aristotel. Oĩs demonstratio potissima est ex his, sine quibus nõ possumus aliquid simpliciter scire. Hæc patet: quoniam talis demõstratio est ordinata ad scire simpliciter, ergo si non esset ex his, sine quibus non contingit aliquid scire simpliciter, talis demonstratio frustra fieret. Sed sine causis prioribus, & notioribus, causis dico conclusionis, non possumus aliquid scire simpliciter, ergo necesse est demonstrationem potissimam esse ex causis &c. Minor probatur, & primo quod sine causis conclusionis non possumus scire simpliciter conclusionem arguitur sic. Scire simpliciter est rem p causam illius rei co-

gnoſcere ut docuimus ſupra in diffõne ipſius ſcire ſimplr,ergo ſi demonſtratio potisſima non procederet ex cauſis cõcluſionis,non faceret ſcire concluſionem ſimplr,iſtæ autem cauſæ ſunt ipſe præmiſſe,quæ non ſolum ſunt cauſæ in cognoſcendo ſiue in inferendo concluſionem ſed etiam in eſſendo,ut hæc concluſio. Homo eſt riſibilis, deducitur ex eo quod animal rationale eſt riſibile, & ex eo quod homo eſt animal rationale,& utraqȝ præmiſſa eſt cauſa in eſſendo ipſius concluſionis. Riſibilitas enim hominis,emanat a natura rationali,ut a cauſa formali, ſecundo ex eo quod demõſtratio potisſima eſt ex cauſis concluſionis in eſſendo,& nõ ſolum in inferendo,ſequitur quod eſt ex prioribus, omnis.n. cauſa in eſſendo eſt prior ſuo effectu:qm̄ effectus pendet a cauſa,& non econuerſo,ſi igitur demõſtratio potisſima eſt ex præmisſis quæ ſunt cauſæ in eſſendo concluſionis nõ ſolum eſt ex cauſis,ſed etiam prioribus ipſa concluſione.

Tertio ex hoc quod demonſtratio potisſima eſt ex cauſis prioribus concluſionis, ſequitur quod etiam ſit ex cauſis notioribus ipſa concluſione. Nam ut declarabitur tibi in primo phyſicorum,innata eſt nobis uia,procedendi ex notioribus ad minus nota, alr ſi ꝑcederemus ab ignotis uel æque notis ad concluſionem, nullam acquireremus ſcientiam, oportet ergo demonſtrationem potisſimam ut faciat ſcire procedere ex præmisſis quæ ſint cauſæ in eſſendo concluſionis demonſtrabilis,& quæ ſint ex conſequenti priores,& notiores concluſione. Sed aduerte quod cum demonſtratio ſit duplex, ſcilicet propter quid de qua hic intendimus, & quia de qua loquemur,utraque eſt ex notioribus, ſed differenter:quoniam in demonſtratione quia ſufficit eam eſſe ex notioribus nobis,ſed poſterioribus ſecũdum naturam,quales ſunt effectus naturales,& ſenſati,per quos demõſtramus cauſas naturales,ut tibi declarabitur in phyſicis, in demonſtratione autem quid,oportet eſſe ex notioribus, & prioribus quo ad nos,& ſecundum naturam,quales ſunt demonſtrationes mathematicæ, & metaphyſicæ, ut tibi declarabit infra,ponendo differentiam inter demonſtrationem ꝑpter

quid,&

quid & quia. Quoniam hic igitur diffinita est demonstratio propter quid, intellige quod est ex notioribus non solum nobis sed etiam secundum naturam. Nam ex eo quod notius est nobis, & prius ac notius secundum naturam, hominem esse rationalem quam hominē esse risibilem; ideo demonstramus a priori & notiori hominem esse risibilem, qā est rationalis. Et quadratum constare ex quatuor angulis rectis, quoniam quatuor lineæ rectæ cadunt perpendiculariter supra seinuicem.

Hoc igitur modo manifestata tibi sit diffinitio data ꝑ materiam demonstrationis potissime & propter quid. Sed aduerte quoniam uidebatur Aristoteli, se non declarasse, quid intendat per hoc quod dixit demonstrationem esse ex ueris & primi & per hoc quod dixerat ex immediatis, & per hoc quod dixerat ex notioribus: ideo hæc tria declarat in particulari, & primo quid intendat per ly primis. secundo quid ꝑ ly immediatis. tertio quid per ly notioribus.

Quantum ad primum aduerte quod Aristoteles per ly ex primis dicit se intelligere ex propriis principiis, ut excludat uniuersalissima principia quæ dicuntur dignitates, quæ non ingrediuntur demonstrationem formaliter sed tantum uirtualiter ut tibi declarabitur. Nam per principia uniuersalissima, conclusio non scitur distincte & simpliciter, ut tibi manifestabitur infra: principia autem propria ex quibus cōstare debet demonstratio propter quid est diffinitio subiecti uel passionis, uel utraq; ut huius conclusionis. Homo est risibilis, demonstratio fiet propter quid. Si medium erit diffō hominis aut diffō risibilis, aut utraq;, ut dicemus infra. Tūc erit demōstratio ex primis. i. ex propriis principiis: & faciet scire simpliciter, quoniam sciemus causam propriam & distinctam conclusionis. Constat igitur tibi, quid intendat Aristoteles per ly ex primis.

Quantum ad secundum aduerte quod Aristoteles per ly immediatis intendit propositionem immediatam, quam dicit esse principium demonstrationis. Vt autem habeas claram noticiam de propositione immediata. Aristoteles diffi-

nit eam, deinde diuidit in species suas.

Vt autem scias quid sit aduerte quod propositio mediata, est illa qua est altera prior secundum naturam, per quam potest demonstrari a priori, id est demonstratione propter quid, & non solum demonstratione quia. Verbi gratia. Hæc propositio est mediata. Homo est risibilis, quoniam habet priorem, scilicet homo est animal rationale, per quam potest demonstrari, nam quod homo sit risibilis pendet ex hoc quod homo est animal rationale & non econuerso. Propositio ergo immediata opposito modo diffinienda est, ita, scilicet quod sit propositio, qua non sit altera prior, per quam possit demonstrari a priori. Verbi gratia. Hæc est immediata, homo est animal rationale, quoniam inter diffinitionem & diffinitum, nullum est medium prius, quod possit esse proprium principium demonstrationis, ex quo sequitur quod omnis propositio cuius prædicatum est ratio siue diffinitio subiecti est immediata & indemonstrabilis, bene ergo dicitur, quod propositio immediata est propositio qua non est altera prior.

Sed quæres quid sit propositio quæ ingreditur diffinitionem propositionis immediate, ideo Aristoteles diffinit eam dicens.

Propositio est enunciationis altera pars, unum de uno significans, pro cuius noticia aduerte quod Aristoteles non diffinit hic propositionem in sua uniuersalitate, ut diffiniuit in libro primo perihermenias, dicens quod est oratio uerum uel falsum significans in dicendo, & quam distinxit in affirmatiuam & negatiuam, sed diffinit eam ut sumitur in syllogismo, ut est præmissa pro conclusione, & ut sic est altera pars enunciationis, cuius sunt duæ partes, scilicet affirmatiua & negatiua. Intendit ergo Aristoteles quod propositio quæ est præmissa in syllogismo, est determinatæ altera pars enunciationis, quoniam determinatæ est affirmatiua uel negatiua, ita quod non potest indifferenter esse affirmatiua uel negatiua. Nam in Barbara, præmissæ sunt affirmatiuæ, & non possunt esse negatiuæ. Inferio

maior est negatiua, & minor affirmatiua, & non possunt aliter esse. Sensus ergo Aristotelis est quod propositio quæ est præmissa in syllogismo sic altera pars enunciationis, id est sit determinatæ enunciatio affirmatiua aut negatiua, pro ut requirit figura & modus syllogizandi, de quibus actū est in tractatu de syllogismo formali.

Dicit autem significans unum de uno, quoniam ut declaratum est in libro perihermenias datur enunciatio una, & enunciatio plures. Enunciatio una est, in qua prædicatur unum prædicatum re & nomine de uno subiecto, ut homo est animal, animal est substantia, plures autem est in qua plura prædicantur de uno, uel unum de pluribus. Exemplum primi. Sortes est albus & doctus. Exemplum secundi. Sortes & Plato sunt homo, uel Sortes & Plato trahunt nauem. Intendit ergo Aristoteles, quod propositio quæ est præmissa in syllogismo, non solum debet esse altera pars enunciationis modo quo exposuimus, sed debet significare unum de uno, quoniam sicut in syllogismo concluditur unum, id est una conclusio, sic propositio quæ est in syllogismo principium & præmissa debet esse una & non plures. Vna autem est, quæ ut diximus significat unum de uno, ex consequenti excluditur propositio plures.

Sed dices, cum Aristoteles diffiniat propositionem per enunciationem, quæritur quod sit enunciatio. per quam diffinita est propositio. Respondetur quod secundum Aristotelem in hoc loco, enunciatio est quæ quamlibet partem cōtradictionis assumit, pro cuius noticia aduerte quod contradictionis altera pars est affirmatiua, & altera negatiua, item altera pars est uera, & altera falsa. Intendit ergo Aristoteles quod enunciatio omnis est affirmatiua uel negatiua. Vera uel falsa. Hac de causa dicitur complecti partem quamlibet contradictionis, quoniam in se continet affirmatiuam & negatiuam ueram & falsam.

Sed dices, cum Aristoteles diffiniat in hoc loco enunciationem per contradictionem, quæritur qd sit contradictio.

Ideo Aristoteles respondens inquit, Contradictio est oppositio, cuius secundum se non est inuenire mediam: cuius una pars est affirmatiua, & altera negatiua: & una pars est uera, & altera falsa in omni materia, scilicet naturali & remota & contingenti. Et per hoc distinguitur oppositio contradictoria, ab omni alia oppositione ut docuimus in post. præsentis, & in tractat. de propositione. Constat igitur tibi quid sit propositio apud demonstratorem, & quid enunciatio, & quid contradictio. Et hæc omnia dicta sunt, ut scias resolute quid sit propositio immediata ex qua demonstratio procedit.

Posita diffinitione propositionis immediate. Aristoteles accedit ad diuidendum eam in species suas, pro cuius noticia aduerte qui Aristoteles principium immediatum in quatuor species diuiditur, quarum prima dicitur positio. Secunda dignitas uel maxima. Tertia suppositio. Quarta diffinitio. Nam ista quatuor sunt indemonstrabilia, modo quo dicetur.

Positio secundum Aristotelem est oratio, quam nō oportet demonstrare, sed ponere & acceptare tanquam ueram ut apud geometram, iste sunt propositiones, a puncto ad punctum contingit lineam rectam ducere. Anguli recti sunt æquales. Omne totum est maius sua parte. Dico quam non oportet demonstrare, quoniam pro ueritate est demonstrabilis, cum prædicatum non sit de ratione subiecti, tamen nō est necesse eam demonstrare in scientia in qua est positio, & in qua acceptatur ut uera per se. Non inconuenit autem eā demonstrari in alia scientia, ut in physica demonstratur ista, quod inter quælibet duo puncta, cadit medium ex consequēti cadit linea, quoniā medium inter duo puncta non est nisi linea. Positio ergo est propositio indemonstrabilis ex consequenti est immediata in illa scientia in qua est positio, & in qua assumitur ut pncipium & pmissa syllogismi demonstratiui. V.G. Geometra uolens demonstrare quod anguli quadrati sunt æquales, sic arguit. Omnes anguli recti sunt æquales. Sed anguli quadrati sunt recti, ergo &c. Maiorem geo-

metra non demonſtrat quoniam apud ipſum eſt poſitio, & acceptatur ut per ſe uera. Minorem uero probat, quoniam in quadrato linea ſuper lineam perpendiculariter cadit, ergo conſtituunt anguli recti. Conſtat ergo tibi quid ſit poſitio aqud demonſtratorem.

Dignitas ſiue maxima eſt propoſitio, quam neceſſe eſt omnem adiſcentem acceptare, & illa ſtatim cognitis terminis abſque alio diſcurſu & argumentatiõe aſſentire, eo quod ſit per ſe nota ex euidentia terminorum. Et iſta ſunt principia prima quæ ſe habent in acquiſitione ſcientiarum, ſicut ianua in domo, ut uult Ariſtoteles in ſecundo metaph. Nam ſicut ianua domus omnibus patet, ſic & iſta principia omni ratione utenti. Sunt autem hæc duo omnium principiorum & dignitatum uniuerſaliſſima & notiſſima, de quibus diſputat Ariſtoteles in quarto metaphyſicæ contra negantes ea. Vnum quidem eſt affirmatiuum, & eſt hoc, de qualibet uerum eſt eſſe uel non eſſe. Alterum autem negatiuum, & eſt hoc, non contingit idem ſimul eſſe & non eſſe. Et ly non contingit æquippollet ly non poteſt, uel impoſſibile.

Hæc igitur eſt dignitas ſiue maxima, quæ differt a poſitiõe i duobus. Primo quia dignitas eſt omnino indemõſtrabilis propter ſuam notiſſimam ueritatem, quæ nobis naturaliter inſerta eſt. Et ideo non poteſt per notiora principia nõtificari, poſitio autem licet acceptetur ut nota & indemonſtrabilis in ſcientia in qua eſt poſitio, tamen in alia ſciẽtia eſt demonſtrabilis, ut diximus ſupra.

Tu tamen aduerte quod differentia proprie ſtat in hoc. Repugnat dignitati poſſe demonſtrari, quia non eſſet naturaliter cognita. Non autem repugnat poſitioni, quoniam & ſi non demonſtretur in ſcientia in qua eſt poſitio, demonſtrari poteſt in alia ut diximus, propter hoc tamen non inconuenit aliquam poſitionem eſſe ſimpliciter indemonſtrabilem propter ſuam maximam euidentiam, ut hic. Si ab equalibus, equalia demas, quæ remanent ſunt equalia. Paralelle non concurrunt. Idem non intellige de iſtis.

Ignis est calidus, terra est grauis, quoniam ad sensum patent, & ideo non possunt demonstrari per notiora. Quod si quis negat ea, aut proteruia aut carentia usus rationis, negat ea.

Secundo differt, quoniam dignitatem necesse est omnem adiscentem & docentem habere & statim auditam approbare absq; alio discursu, positionem autem non est necesse omnem adiscentem approbare statim, quoniam cum cōstet ex terminis specialibus potest notificari per notiora ut per dignitates quæ constant ex terminis generalissimis, inter quos primo est ens, quod est primū, quod concipitur in mente, ex consequenti est primum cognitum. Et hanc differentiam secundam ponit Aristoteles in textu ubi de positione inquit, quam non est demonstrare, sed ponere, neq; necesse est habere aliquem docendum. De dignitate autem inquit. Quam uero necesse est docendum habere, dignitatem uel maximam consueuimus dicere. Suppositio apud Aristotelem est pars subiectiua, id est species positionis superaddens positioni affirmationem & negationem. Pro cuius noticia aduerte, quod est aliqua propositio, cui statim notis terminis, & absque aliquo discursu, intellectus assentit. Et hæc dicitur dignitas, & est aliqua propositio, cui intellectus assentit absq; discursu & demonstratione in scientia cui incūbit adiscens, licet in alia scientia possint demonstrari, & hæc dicitur positio, quia ponitur & acceptatur ut uera, absq; alia probatione in tali uel tali scientia. Hæc autem positio diuiditur ab Aristotele in suppositionem & diffinitionem. Nam licet utra que sit positio tamen differūt in hoc, quod suppositio addit supra positionem affirmationem uel negationem, idest dicit esse uel non esse.

Vnde suppositio est propositio affirmatiua uel negatiua indemonstrabilis in illa scientia in qua sumitur, cuius ueritas ab adiscente supponitur, etiam quod sibi non constaret ex euidentia terminorum. Vt in Geometria hæc est suppositio. A puncto ad punctum contingit lineam deducere. Diffinitio autem non addit esse uel non esse supra po

itionem, eo quod licet diffinitio sit indemonstrabilis de diffinito. Non tamen est propositio affirmatiua uel negatiua, sed est oratio absq; copula, constans ex solo genere & differentia. Vnde diffinitio hominis est hoc complexum, animal rōnale. Nec unquam apponitur copula nisi quando actu prædicatur diffinitio de diffinito. Vt quando dicimus quod homo est animal rationale, & dicit Arithmeticus, quod unitas est quid omnino indiuisibile secundum quantitatem.

Constat, ergo quomodo suppositio & diffinitio sunt duæ species positionis, & quomodo differunt ab inuicem. Et sic patet quomodo Aristoteles rationabiliter diuisit principium demonstrationis immediatum in quatuor species, scilicet in positionem, & dignitatem, & suppositionē, & diffinitionem.

Sed dices. Non uidetur diffinitio esse species principii immediati, quoniam principium immediatum est propositio immdiata, cuius signum est, quod Aristoteles statim q̄ diffiniuit propositionem immediatam, & notificauit particulas diffōnis, diuidit principium immediatum demonstrationis in quatuor prædictas species. Sed iam declaratum est diffinitionem non esse propositionem. Constat enim ex solo genere & differentia, absq; copula, ut animal rationale est diffinitio hominis: ergo diffinitio non uidetur species principii immediati.

Respondetur, licet ante diuisionem principii immediati præposuerit Aristoteles diffinitionem propositionis immediate, non tamen subdiuidit principium immediatum in species suas ut est idem præcise cum propositione immediate, sed ut est in plus. Nam omnis propositio immediata est principium demonstrationis, sed non econuerso, quoniam tam propositio immediata, quam complexum immediatum quale est diffinitio, potest esse principium demonstrationis immediatum, cuius signum est quod medium demonstrationis est principium ex quo demonstramus conclusionem, & tamen medium non est propositio, sed terminus complexus, quoniam est diffinitio subiecti aut

passionis ut determinabimus infra. Ex prædictis igitur constat, quomodo demonstratio est ex ueris, & primis, & immediatis.

Quantum ad tertium, scilicet quomodo oporteat demõstrationem fieri notioribus, declarat Aristoteles per duas cõclusiones, quarum prima est quod oportet demonstrantem magis credere & assentire & magis cognoscere principia esse uera ex quibus demonstramus conclusionem quã ipsam conclusionem. Quam quidem conclusionem sic probat Aristoteles. Propter quod unumquodq; & illud magis, ut si ꝓpter discipulum amo magistrum, multo magis amo discipulum. Et si propter solem reliq; stelle lucent, sol magis lucet. Sed propter principia ex quibus demonstramus conclusionem credimus & assentimus conclusioni, & eam cognoscimus esse ueram, ergo multo magis oportet credere & assentire principiis quam conclusioni & magis cognoscere ea esse uera, ergo demonstratio procedi ex principiis notioribus quam sit ipsa conclusio.

Secunda conclusio est hæc. Non solum oportet demonstrantem magis cognoscere principia & illis magis credere quam conclusioni, sed etiam oportet quod demonstranti nihil sit magis certum, quam quod opposita principiis sint falsa. Verbi gratia. Non solum oportet me cognoscere quod hoc principium est maxime uerum.

De uno quoque est uera affirmatio uel negatio, sed quod etiam teneam suum oppositum esse falsissimum, ita quod nihil est eo magis falsum, scilicet quod contradictoria simul uerificantur de eodem. Et ratio quidem huius conclusionis est hæc. Dictum est, quod oportet demonstrantem firmissime assentire & inherere principiis, ex quibus demonstrat. Sed non posset eis firmissime inherere. Si dubitaret & non esset certissimus quod eorum opposita sunt maxime falsa. Experimur enim quod si dubitamus de falsitate unius oppositi, non possumus absq; dubio adherere ueritati alterius oppositi, sed semper timemus de eius ueritate, donec nobis fiat euidentissima sui oppositi falsitas.

Conſtat ergo quomodo demonſtratio ad mentem Ariſtotelis eſt ex notioribus,& certioribus principiis, quam ſit ipſa concluſio.

Sed aduerte quod propoſitio maior,quam aſſumit Ariſtoteles in probatione primæ concluſionis,primo aſpectu uidetur falſa. Non enim ſequitur,propter albedinem homo eſt albus,ergo albedo eſt magis alba &c.

Tu igitur aduerte quod illa propoſitio eſt uera regulariter,& ſolum in cauſis efficientibus principalibus , quæ ſunt cauſæ efficientes formaliter uel uirtualiter ſui effectus,exēplum de efficiente formaliter,manus propter ignem fit calida,ergo ignis eſt magis calidus,exemplum de efficiente uirtualiter.Terra in æſtate fit calida,& ſicca ꝑpter ſolem,ergo ſol uirtualiter licet nō formaliter eſt magis calidus,& ſiccus ꝙ terra,eſt autem uirtualiter magis calidus,& ſiccus,qm̄ per maximam lucem ſuam,& motum,ꝓducit calorem, & ſiccitatem in inferioribus ut tibi declarabitur in ſecundo lib. de cœlo,& qm̄ præmiſſe ſunt cauſæ efficientes ꝑncipales noticiæ concluſionis,ideo oportet ens eſſe prius , & magis notas apud demonſtrantem quam in ipſa concluſio.

In hoc igitur ſenſu dicta propoſitio eſt infallibiliter uera quod ſi uolueris eam applicare cauſæ formali , aut materiali,aut effectiue inſtrumentali,aut finali,non ualet, ſed plerūque concludes falſum. Nam in cauſa formali non tenet,ut hic,nix eſt alba propter albedinem. Non ſequitur,ergo albedo eſt magis alba,nec in cauſa materiali,ut hic. Homo eſt corruptibilis,pp materiam.Non ualet,ergo materia eſt magis corruptibilis.Nam ut tibi declarabitur in. 1 .phyſi. materia eſt incorruptibilis,& tamen propter eam omnia inferiora ſunt corruptibilia,nec in cauſa efficiente inſtrumentali,ut hic.Artifex fabricat gladium propter maleum. Non ſequitur,ergo maleus magis fabricat gladium quam artifex,nec in cauſa finali,ut hic.Sortes deambulat propter ſanitatem , ergo ſanitas magis deambulat.Conſtat igitur tibi in quo ſenſu ualeat prædicta propoſitio,& in quo non.

Quantum ad tertium principale , quod propoſuimus

in principio huius capitis, aduerte quod ex eo quod determinauimus demonstrationem procedere oportere ex pncipiis prius, & magis cognitis quã conclusio, orti sunt duo errores circa scientiam apud antiquos, quoꝝ utrunqꝫ reprobat Aris. Primus est eorum qui dixerunt ꝙ si oportet demonstrationem ad hoc ꝙ acquirat scientiam de conclusione prius cognoscere & magis pncipia q̃ conclusionem, de nullo poterit haberi scientia, quia nulla conclusio poterit demonstrari.

Secundus autem error est eorum, qui dixerunt quod nõ obstante determinata ueritate de præcognitione principiorum, de omnibus potest haberi scientia, & omnis conclusio potest demonstrari.

Ratio primi erroris stat in hoc, supponitur ꝙ nihil potest sciri nisi per demonstrationem, ita ꝙ si aliqua propositio est indemonstrabilis, illa remanet incognita, & nescita.

Posita hac radice arguitur, sic pncipia ex quibus pcedit demonstratio aut tendunt in infinitum, aut non, ita qđ est status in illis, si pmum, ergo nesciuntur pma pncipia, qm̃ in infinito, & in processu in infinitum, nõ est dabile pmum, cũ igitur demonstratio debeat procedere ex pmis & pus ac magis cognitis principiis q̃ sit cognita conclusio, sequitur ꝙ de nullo erit demonstratio, ex ꝯñti de nullo erit scia, qm̃ scientia per demonstrationem acquiritur, cum sit syllogismus faciens scire, ut sup̃ declaratum est. Si s̃m, ergo pma pncipia ad quæ est status, nesciuntur, nam nihil scitur, nisi per demõstrationem, sed pma pncipia non sunt demonstrabilia. Determinatum est.n.ꝙ demonstratio procedit ex prioribus & notioribus, sed nihil est prius ac notius per quod possint demonstrari pma pncipia, aliter non essent prima si haberent priora, & notiora, ergo pma pncipia non possunt demõstrari, ergo nesciunt & ignorantur. Sed ignoratis pmis principiis, ignoratur, & conclusio, cuius noticia pendet ex noticia clara primorum pncipiorum. Bene ergo sequitur quod siue principia demonstrationis tendant in infinitum siue non impossibile est de aliquo haberi scientia. Hæc fuit rõ authorum pmi erroris, qui.s. dicunt de nullo posse haberi scientiam.

Ratio autem authorum secundi erroris stat in hoc. Concesso quod scire sit tantum per demonstrationē, adhuc stat quod de omnibus potest haberi scientia, qm̄ de omnibus potest haberi demonstratio. s. tam de principiis quam de conclusionibus, qm̄ & si non possint omnia in directum demonstrari, possunt tamen per circulum, puta ꝙ per principium demonstremus conclusionem, & per conclusionem demonstratam, demonstremus principiū, modo quo declarabimus infra fieri demonstrationem circularem.

Vtrunq; errorem reprobat Arist. destruens utriusq; erroris radicem. Primi erroris radicem quæ fuit quod nihil scitur nisi per demonstrationem destruit dicēs, quod contingit aliqua scire absq; demonstratione, sed sciuntur, ex clara euidentia terminorum, ita quod cognito significato terminorū statim, & absq; aliqua argumētatione illis assentimus & hæc sunt p̄ma p̄ncipia, quorum noticia adeo clara, & firma est, quod est causa noticiæ omnium conclusionum.

Stant hoc fundamento ꝙ aliquid scitur absq; demonstratione constat ꝙ ratio authorum primi erroris nihil concludit. Nam conceditur ꝙ non est processus in infinitum in principiis demonstrationis, sed est status ita quod est deuenire ad prima, & quando arguitur, ergo prima principia, nesciūtur, negatur ɔn̄a, & ad probationem negatur quod nihil sciatur nisi per demonstrationem. Hoc enim uerificatur solum de conclusione, sed non de principiis, qm̄ & si non demonstratione, tamen ex euidentia significati terminorū cognoscuntur, ut cognito quid significetur per totum, & per partem, statim innotescit nobis lumine intelllectus agentis, quod totum est maius sua parte, & sic constat quod ratio authorum primi erroris nihil concludit.

Ratio autem authorum secundi erroris, longe minus cōcludit, qm̄ fundatur in falso. s. ꝙ licet demonstrationem fieri circularem. Id nanq; reprobat Aristoteles satis diffuse in primo posteriorum, quo reprobato constabit rationem eorum esse penitus inualidam. Quod autem non ualeat demōstratio circularis, probandum est ad mentem Aristotelis.

Sed ne per incognita procedamus prius declarandum est quid sit circulariter syllogizare & demõstrare. Tu igitur aduerte quod tunc circulariter argumentamur, quando ꝑmo probamus ex præmissis cõclusionem, ut hic. Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. Deinde ex conclusione, ut principio, & minore conuersa, probamus maiorem, sic omnis homo est risibilis, omne animal rationale est homo (hæc ē minor conuersa) ergo omne animal rationale est risibile, (& hæc fuit maior primi syllogismi.) & hic tibi constat quomodo committitur circulus, quoniam maior est probans in primo syllogismo, & in secũdo ē probata. Item quod fuit conclusum in primo syllogismo, sumitur ut concludens in secũdo. Committitur igitur circulus ad similitudinẽ motus circularis naturalis. Nam sicut in illo est progressus ab eodem ad idem ut tibi manifestabitur in lib. 8. physi. sic in tali modo syllogizandi, procedit intellectus ab eodem propositione probante puta maiore, ad eandem probãdam per regressum a conclusione ad eandem.

Declarato quid sit circulariter syllogizare probatur ad mentem Aristotelis in primo posteriorum, quod demõstrare per circulum sit pœnitus inutilis modus, & uanus, quoniam per ipsum non acquiritur scientia, quæ est finis demonstrationis ut docuimus supra.

Quod sic ꝓbatur, suppono quod in syllogismo circulari, idem sit conclusio. s. in ꝑmo syllogismo, & ꝑncipium. s. in secundo syllogismo. Hoc iam manifestatum est. Suppono qđ ꝑncipium demõstrationis semper sit ꝑus, & notius cõclusione, & non solum quo ad nos, sed etiam simplr, & hoc in demonstratione potissima, & a priori, de qua hic intendimus, & hoc iam manifestauimus sup̄ notificantes diffõnem datã de scire simplr, & diffõnem datam de demõstratione ꝑ causam materialem. His suppositis arguitur sic, si fiat demonstratio circularis, ergo idem respectu eiusdem erit prius, & posterius non solum quo ad nos, sed etiam simplr, & erit notius ac ignotius. Sed hoc est impossibile, quoniam ut patet

Implicat contradictionem, ergo & demonstratio circularis erit impossibilis, & si fiat carebit fine suo, qui est acquisitio sciæ. Prima consequentia patet ex eo quod in demonstratio ne circulari idem est principium, puta minor in primo syllogismo, & ut sic est notius, & prius ex secundo supposito, & idem est conclusio. s. eadem maior in secundo syllogismo, & ut sic est posterius, & minus notum, ut patet ex supradictis, ergo si fiat demonstratio circularis idem respectu eiusdem erit prius, & posterius notius, & ignotius simpliciter, & quo ad nos, quod cum sit implicans contradictionem, & nullum tale sit admittendum, nec demonstratio circularis est admittenda. Constat igitur quod nec radix primi erroris, nec ea quæ est secundi erroris uere sunt. Vtraq; erga sniā reprobata utpote extrema, tenenda est media quæ est Arist. s. quod aliquorum est sciā, & aliquorum non. Nam dicemus infra quod de ente necessario, & per se, potest haberi sciā, non aūt de ente contingenti, nec de ente per accidens.

Sed aduerte quod hic duo insurgunt dubia. Primum est circa illud quod dixit Aristotel. in reprobatione radicis primi erroris. Dixit enim quod non omnis scientia acquiritur per demonstrationem, nam scientia primorum principiorū non acquiritur per demonstrationem: quoniam cum sint prima, non habent priora per quæ demōstrari possint. Sed ipsa scimus inquantum terminos cognoscimus. Sed ex hoc non uidetur saluari diffinitio data de scientia ab Aristotele in libro sexto ethicorum. Vbi uult quod scientia sit habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus. Cum igitur diffinitio debeat competere omni cōtento sub diffinito, necesse est ut omnis scientia per demonstrationem acquiratur, & quoniam prima principia non possunt demonstrari, ideo sequitur quod non sciantur.

Respondetur scientia in uia Aristotelis dupliciter sumitur, primo pro certa, & firma, & clara rei noticia quocunq; modo habeatur, siue experimento sensus, siue euidentia terminorum, siue syllogismo demonstratiuo, secundo pro certa, & firma rei noticia, non quocunq; modo habita, sed tā-

tum per demonstrationem. In primo sensu est scientia communiter dicta, in secundo aũt est scia proprie dicta. s. ut distinguitur a quolibet habitu intellectus, ut ab habitu primorum pncipiorũ, & opinione, & arte & prudentia, & sapiẽtia &c. In. 1. posteriorum intendit de scia in primo sensu, prout sub se continet habitum primorum principiorum tanq̃ euidentissimã noticiam ex terminis, & sciam proprie dictam, quæ causatur ex demonstratione. In sexto autem ethicorum intendit de scia in secundo sensu, prout distinguitur ab habitu primorum principiorum, eo q̃ scia proprie dicta causatur per demonstrationem. Habitus autem primorum principiorum causatur non ex aliquo discursu nec syllogismo, sed ex sola cognitione terminorum, & sic constat quod nulla est contrarietas inter dictum Aristotelis in primo posteriorum, & dictum eiusdem in sexto libro ethicorum.

Secundum dubium consurgit ex eo q̃ diximus in destructione secundi erroris. s. quod circulus fit in syllogizando, qñ ex conclusione sumpta ut principio, & minore conuersa ꝓbamus maiorem, ut postq̃ conclusimus per primum syllogismum, omnem hominem esse risibilem reuertimur ad ꝓbandum maiorem. s. omne animal rationale est risibile, & conuertimus hanc minorem omnis homo est animal rõnale. Sic autem conuertimus, omne animal rõnale est homo, sed hæc conuersio non ualet: qm̃ ut docuimus in tractat. 3. agentes de conuersione uniuersalis affirmatiua non conuertitur in uniuersalem affirma. sed in particularem affirmatiuam per conuersionem per accidens, ergo &c.

Respondetur, licet ordinarie, & uniuersaliter nõ conuertatur uniuersalis affirmatiua, in uniuersalem affirmatiuam: qm̃ non ualet, omnis homo est animal, ergo omne animal est homo, tamen in particulari materia conuertitur, ut qñ conuersa, & conuertens constant ex terminis conuertibilibus, sicut est in proposito, nam animal rationale, & homo, & risibile, sunt termini conuertibiles, & ideo cum in prædicto syllogismo tam primo, quam secundo sint tres propositiones uniuersales affirmatiue, formate de terminis conuer-

tibilibus,possunt omnes conuerti.in uniuersalem affirmatiuam,& sic patet quod obiectio facta nihil ualet. Concludit enim de terminis non conuertibilibus,quales sunt homo,& animal,& uniuersaliter species,& genus. Nos autem intendimus de terminis conuertibilibus, quales sunt diffinitio, & diffinitum,subiectum,& propria passio. Hæc de secundo capite dicta sint.

Caput tertium ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima.

IN tertio capite declarandum est ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima quæ est demonstratio propter quid. Nam ordo scientiæ requirit, quod postquam declaratum est in capit. præcedenti ex quibus est tanquam ex materia,puta quia est ex ueris primis immediatis,& notioribus,nunc declaremus earum qualitatem quæ habet rationem formæ, puta utrum præmisse demonstrationis debeant esse necessarie,& uniuersales,& per se, & secũdum q̃d ipsum.Hic igitur ad mentem Aristotelis sunt quatuor conclusiones probande.Prima est. Demonstratio propter qd debet esse ex præmissis necessariis: secunda est, debet esse ex præmissis quæ sint de omni,tertia est,debet esse ex præmissis quæ sint per se, quarta est, debet esse ex præmissis, quæ sint secundum quod ipsum.

Verum ne procedamus per incognita,& ne simus coacti idem sæpius repetere. Prius declarabimus quid sit propositio necessaria,quid de omni,quid per se,quid secundum quod ipsum.Deinde singulas conclusiones probabimus.

Tu igitur aduerte quod propositio necessaria est ea, quæ ita est uera, quod non potest esse falsa, sed est immutabilis ueritatis,ut omnis homo est rationalis.Nam sicut ens necessarium est illud quod est,& non potest non esse,sic propositio necessaria est quæ est uera,& non potest non esse uera,& in hoc distinguitur a propositione de possibili,& de contingenti,quæ potest aliquando esse uera, & aliquando falsa.

Proposito de oĩ loquendo posterioristice est illa cuius prædicatum uerificatur de omni contento sub subiecto, & omni tpe ut homo est aĩal, linea est longitudo, & breuiter: qñ prædicatum est diffõ uel pars diffõnis subiecti, uel ꝓpriũ eius dummodo subiectum sit terminus cõis de pluribus p̃di cabilis, siue p̃cedat signum vl'e affirmatiuum siue non. Vnde posterioristice ita est de oĩ ista, homo est aĩal, sicut ista omnis homo est aĩal. Dixi posterioristice, ut distinguatur ꝓpositio de omni prioristica, ab ea quæ est posterioristica. Nam non est de omni prioristica, nisi præponatur subiecto signũ uniuersale nec est necesse quod prædicatum omni tempore dicatur de subiecto, sed sufficit quod dicatur de omni contento sub subiecto. Vnde hæc est de omni prioristica, oĩs homo currit, non autẽ posterioristica, & hæc non est de omni p̃oristica, homo est animal, sed est indefinita, est autem de omni posterioristica: quoniam prædicatum dicitur de omni cõtento sub subiecto, & omni tempore, & aduerte quod oĩs propositio de omni posterioristica, est necessaria, sed nõ ecõ uerso. Nam hæc necessaria est. Deus est, & ista. Sortes est homo, & tamen non sunt de omni: quoniam subiectum est terminus discretus, qui non est communis pluribus, nec actu, nec aptitudine. Constat igitur tibi quid sit propositio de oĩ posterioristica, de qua solum hic intendimus.

Propositio per se est illa, cuius prædicatum est diffõ, uel pars diffõnis subiecti, uel econuerso. i. cuius subiectum est de diffõne prædicati, uel cuius subiectum exprimit causam p̃di cati. Vnde omnes iste sunt per se, homo est animal rõnale, homo est risibilis. Interfectus interiit interfectione. Album albet albedine, medicus medicatur arte medicatiua &c. Pro quorum noticia aduerte quod Aristoteles in primo posteriorum assignat quatuor modos per se, ex quibus primus, & secundus, & quartus sunt modi prædicandi per se, tertius autem est modus existendi per se.

Primus est, quando prædicatum inest subiecto, ut diffinitio uel pars diffinitionis, siue in recto, siue in obliquo, exem plum primi. Homo est animal rationale mortale, exemplũ

secundi.

secundi. Homo est animal, exemplum tertii. Triangulus est figura exemplum quarti. Triangulus est ex tribus lineis facientibus angulos.

Secundus est, quando subiectum est de diffõne prædicati & ipsum subiectum est propria materia receptiua prædicati & prædicatum est proprium siue proprietas subiecti in quarto modo dicendi proprium. Vnde iste sunt per se in secundo modo. Homo est risibilis, linea est recta uel curua numerus est par uel impar.

Tertius modus p se, qui est modus existendi potius quã prædicandi est: quando ly p se dicit solitudinem .i. negat cõsortium a subiecto: ut quando sorte solus est in domo, dicitur sortes p se .i. non cum alio est in domo, & qñ quis aliqd sine socio opatur dicitur p se hoc tertio modo, ut sortes p se trahit nauem .i. solus, & sortes p se cantat .i. non cum alio, & quando subiectum nõ est in alio nec dr̃ de alio. Vnde hoc tertio modo primæ subæ sunt p se: qm̃ nec dñr de inferiori, ut secundæ substantiæ, nec sunt in subiecto ut accñtia.

Quartus modus per se est, quando subiectum exprimit causam prædicati, ut interfectus interiit interfectione. Interfectio enim est propria causa interitus, & ideo hæc ꝓpositio est per se, quarto modo. Interfectus interfectione interiit. Si autem subiectum non exprimit causam prædicati, nec est propria causa prædicati, propositio erit per accidens, ut hic. Sorte ambulante corruscauit. Neq; enim ambulatio sortis est propria nec per se causa corruscationis.

Et aduerte quod in hoc quarto modo sunt aliquæ propositiones essentialiter, & aliquæ reductiuæ, essentialiter quidẽ sunt istæ. Medicus sanat, edificator edificat, ægrotans moritur. Nam subiectum dicit manifestæ causam propriam prædicati. Nam si quæratur, propter quid medicus sanat, respõdetur quia est medicus. Hæc autem est per accidens homo sanat, quia homo ut homo non sanat, sed inquantum medicus, &c. Reductiue autem sunt iste. Risibile ridet. Visibile uidetur. Oculus uidet, auditus audit. Audibile auditur. Tangibile tangitur, & per oppositum istæ sunt per accidens Poli-

cletus facit ſtatuam, album ædificat. Nõ enim Policletus ut Policletus, ſed ut artifex talis, facit ſtatuam, nec album ut album, ſed ut ædificator ædificat. Conſtat igitur tibi quid ſit propoſitio per ſe, & quod ſint modi per ſe, & aduerte qđ ſicut omnis propoſitio poſterioriſtica de omni eſt neceſſaria ita eſt per ſe, ſed non econuerſo. Nam hæc eſt per ſe. Hic homo eſt animal, & tamen non eſt de omni cum ſit diſcreta, & hæc eſt per ſe ſortes eſt riſibilis, & hæc. Hic interfectus interiit, & tamen non eſt de omni, ut patet.

Propoſitio ſecundum quod ipſum, eſt illa quæ eſt de oī, & per ſe, cuius prædicatum conuenit ſubiecto adæquate & primo. i. conuertibiliter & non per aliud, ſed inquantum tale, & per ſeipſum. Quod prædicatum dicitur uniuerſale poſterioriſticum, ut hæc eſt ſecundum ꝙ ipſum. Triãgulus habet tres angulos æquales duobus rectis, & hæc, homo eſt riſibilis, & breuiter quandocunqȝ prædicatum conuenit ſubiecto, inquantum tale, & non propter aliquid aliud eſt propoſitio ſecundum quod ipſum. Si autem conuenit ſubiecto nõ per ſeipſum, ſed per aliud non eſt propoſitio ſecundum qđ ipſum. Vnde hæc non eſt ſecundum ſeipſum figura habet tres angulos: quoniam figura non inquãtum figura, ſed inquantum hæc figura puta inquantum triangulus habet tres angulos. Nec iſta eſt ſecũdum quod ipſum, yſochelles habet tres angulos: quoniam yſochelles non inquantum yſochellés, ſed inquantum triangulus habet tres angulos. Tu igitur aduerte pro regulæ generali, quod quandocunqȝ prædicatum uerificatur de ſubiecto adæquate, & reduplicato ſuper ſeipſum, fit propoſitio ſecundum ſeipſum, ut hic, homo inquantum homo eſt rationalis, eſt riſibilis, eſt ſtature recte. Hæc autem non eſt ſed ſeipſum. Homo inquantum homo eſt animal: quoniam prædicatum non adæquatur ſubiecto, nec conuenit homini inquantum homo. i. ratione qua hõ, ſed ratione qua animatum ſenſitiuum eſt animal.

Diximus quod propoſitio ſecundum quod ipſum eſt de omni: quoniam cum prædicatum adæquetur ſubiecto, cõuenit omni contẽto ſub ſubiecto, nam bene ſequitur hộ inquã

tum homo est risibiles, ergo omnis homo est risibilis. Quod .n. conuenit alicui tali inquantum tale, conuenit omni tali.

Diximus quod est per se: quoniam in propositione secundum quod ipsum, praedicatum est diffinitio uel de diffinitione subiecti, & sic est primus modus per se, uel est proprietas seu habens modum proprietatis, & sic est in secundo modo per se.

Diximus, quod praedicatum est uniuersale posterioristicum pro cuius noticia aduerte quod uniuersale sumitur dupliciter primo pro quolibet superiori respectu sui inferioris, in quo sensu dicitur genus esse uniuersale respectu suarum specierum, & species respectu suorum indiuiduorum, & in hoc sensu locuti sumus de uniuersale in trac. de praedicabilibus, secundo sumitur pro praedicato adaequato, & conuertibili cum subiecto, quod dicitur uniuersale non quia sit in multis aut dicatur de multis, hoc enim est uniuersale in primo sensu, sed quia est uersum, & receptum in uno subiecto, extra quod non inuenitur, ut quia risibile, & rationale est receptum in solo homine, ita quod extra hominem non inuenitur, dicitur praedicatum uniuersale de homine. Idem intellige de habere tres respectu trianguli, & esse parem uel imparem respectu numeri, & in hoc secundo sensu intendit Aristoteles de uniuersali in primo posteriorum: quando dicit, uniuersale autem dico quod cum de omni sit, & per se, & secundum quod ipsum est.

Viso quae sit propositio necessaria, & quae de omni, & quae per se, & quae secundum quod ipsum, probandum est primo quod demonstratio potissima, & absoluta sit ex praemissis necessariis, secundo quod sit ex praemissis de omni tertio quod sit ex praemissis per se, quarto quod sit ex praemissis secundum quod ipsum.

Primum probatur sic demonstratio potissima est ex his quae non possunt aliter se habere, ergo est ex necessariis, consequentia patet ex ratione necessariis. Antecedens probatur, demonstratio potissima est syllogismus faciens scire, ut patet ex diffinitione data de demonstratione per causam finalem. Sed scire est rem: id est conclusionem cognoscere per causam: id est per praemissas quae non possunt aliter se habere, ergo demonstratio potissima est ex praemissis quae non possunt aliter se

habere, ex consequenti est ex præmisis necessariis.

Secundum probatur sic. Demonstratio potisima est ex præmisis quarum prædicatum uerificatur de omni contento sub subiecto, & semper, & infallibiliter, ergo est ex præmisis de omni, patet consequentia ex diffinitione superius data de propositione de omni. Antecedens autem probat: quoniam si in præmisis assumptis in demonstratione potisima prædicatum non uerificaretur de omni contento sub subiecto, & semper, & infallibiliter, non esset demonstratio ex necessariis ut patet. Sed conclusum est demonstrationẽ potisimam esse ex necessariis, ergo &c.

Tertium probatur sic Conclusio demonstrationis potisimæ est propositio per se, ergo præmissæ debent esse p se. Cõsequentia quidem patet: quoniam sicut non scitur conclusio uera nisi ex præmisis ueris, sic non demonstratur cõclusio per se nisi ex præmisis per se, licet enim posit syllogizari ex præmisis per accidens, non tamen demonstrari, nec sciri, nisi ex præmisis per se. Antecedens autem declaratur sic de mente Aristotelis. Conclusio demonstrabilis est propositio cuius prædicatum se habet ad subiectum, ut propria passio uel habens modum pasionis. Sed quando prædicatur ꝓpria pasio de subiecto, est propositio in secundo modo per se ut declaratum est supra, ergo conclusio demonstrationis potisime est propositio per se. Quot uero modi per se ingrediantur demonstrationem potisimam dicemus alias.

Quartum probatur sic. Demonstratio constat ex duabus præmisis, & conclusione quæ sunt propositiones per se ut dictum est, quarum termini sunt cõuertibiles, & adæquati ut patet hic. Omne animal rationale est risibile. Omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. Sed quando termini sunt conuertibiles, & adæquati, præmissæ sunt secundum quod ipsum, & earum prædicatum est uniuersale posterioristicum, ut docuimus, ergo demonstratio potisima de qua tantum nunc intendimus est ex præmisis secundum quod ipsum, & cõfirmatur quia ut declarabimus infra demonstratio huiusmodi fit in prima figura in primo

modo,& maior constat ex diffinitione subiecti,& ppria eius passione,ut omne animal rationale est risibile. Minor autem constat ex diffinito,& diffone,ut omnis homo est animal rationale. Conclusio uero constat ex subiecto, & sua passione ut ergo omnis homo est risibilis. Constat autem quod isti tres termini,homo, animal rationale risibile, sunt adæquati,ergo constituunt propositiones secundum quod ipsum. Hæc de tertio capite dicta sint.

Caput quartum,ex qbus & qualibus non est demonstratio.

IN quarto cap. inuestigandum est ex quibus, & qualibus non est demonstratio. Nam ex quo in præcedenti capi. inuestigatum est,ex quibus, & qualibus est, consequens est inquirere ex quibus,& qualibus non sit. Hic igitur ad mentem Aris. quinq; conclusiones determinandæ sunt pma est. Demonstratio non est ex contingentibus neq; possibilibus aliter se habere,secunda est. Demōstratio nō est ex his quæ sunt per accidens,tertia est,demōstratio nō est ex extraneis quarta est. Demonstratio non est ex corruptibilibus quinta est. Demonstratio non est ex principiis communibus.

Prima conclusio probatur sic ad mentem Aristotelis. Demonstratio potissima est ex præmissis necessariis,ergo non est ex contingentibus,neq; possibilibus aliter se habere. Cōsequentia patet,quoniam necessarium,& contingens opponuntur,ergo si est ex necessariis,non est ex contingentibus. Antecedens uero tripliciter probatur de nouo licet,& in ca. præcedenti iam probatum sit, tamen pro maiori doctrina iterum probandum est.

Primo sic. Demōstratio est ex his quæ sunt per se,ut probatum est in cap. præcedenti,ergo est ex necessariis. Patet consequentia,qm̄ omnis propositio per se est necessaria,pdicatum enim semper,& immutabiliter dicitur de subiecto ut homo est animal rationale,homo est risibilis.

Secundo sic. Conclusio demonstrationis est necessaria, quoniam est ea quæ scitur per demonstrationem. Sed quod scitur non potest aliter se habere per diffinitionem ipsius scire,ergo quod scitur,id est ipsa conclusio est necessaria, ergo

est ex præmissis necessariis. Probatur ꝯña, qm̄ ut tibi declarabitur in. 2. phy. conclusio comparatur ad præmissas ut effectus ad causas, sed effectus necessarius non potest esse a causa contingenti aliter effectus esset potior quam sua causa, ergo conclusio non potest demonstrari nisi per præmissas necessarias. Dico demonstrari, qm̄ ut inquit Aristo. Contingit syllogizare necessarium ex non necessariis, sicut uerum ex non ueris, non autem demonstrare, exẽplum primi, omne currens est animal, omnis homo est currens per casum, ergo omnis homo est animal, exemplum secundi, omnis lapis est animal omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal.

Tertio sic, & est argumentum a signo. Dicit Arist. signum autem est ꝙ demonstratio sit ex necessariis, qm̄ quando uolumus inferre instantias contra arguentem quando disputamus, dicimus. Tu non demonstras, etiam quod opineris te demonstrare, qm̄ tu non procedis ex necessariis, ergo constat quod oportet demonstrationem esse ex necessariis, aliter non distingueretur simplex syllogizator a demonstratore. Hinc patet inquit Arist. q̄ stulti sint sophistæ illi qui existimant se demonstrare, & sciam acquirere, si habeant principium probabile, & uerum. Seipsos decipiunt qm̄ non acquiritur scientia est quæ est certa, & euidens de conclusione noticia per ꝑncipium probabile uerum, sed per necessarium infallibiliter uerũ. Constat ergo demonstrationẽ nõ esse ex cõtingentibus nec possibilibus aliter se hr̄e, sed ex necessariis.

Secunda conclusio, scilicet quod demonstratio non sit ex præmisis quæ sunt propositiones per accidens probatur tripliciter ad mẽtem Aristotelis, sed aduerte quod Aristoteles per ly per accidẽs intendit de propositionibus quarum prædicatum est accidens commune siue separabile, siue inseparabile, quæ sunt in quinto prædicabili, de quo actum est in tracta. de prædicabilibus. De his enim non habetur demonstratio neque scientia, quoniam possunt adesse, & abesse præter subiecti corruptionem, modo quo exposuimus in prædicto trac. ergo possunt aliter se habere ex consequenti non possunt sciri ex diffinitione ipsius scire. Non ergo intendit

Aristote. de accidente proprio quod fluit ex natura rei, quale est risibile in homine simum, & aquilum in naso, crispum in capi. Siccum leue simpl'r, & calidum in summo in igne. Ista enim, & si sint accidentia, & in prædicamento qualitatis quo ad entitatem, tamen constituunt propõnem per se in secundo modo per se, & semper insunt subiecto emanantia a principiis subiecti, & ideo de eis potest esse scientia, & per ea, & de eis potest esse demonstratio. Declaratis igitur his probatur præposita conclusio tripliciter.

Primo sic omnis uera demonstratio est ex præmissis, & conclusione necessariis quæ infallibiliter sunt ueræ, ita quod non contingit earum prædicata aliquando inesse, & aliquando non inesse, sed semper & immutabiliter inesse. Sed propositiones per accidens, non semper, & infallibiliter sunt ueræ, q̃m earum p̃dicatum cõtingit adesse, & abesse p̃ter subiecti corruptionem, loquendo de accidentibus cõibus ut nunc intendit Aris. ergo constat quod demonstratio non põt esse ex præmissis per accñs nec de conclusione per accñs. Vnde de hic non potest haberi demonstratio, homo est albus. Thesaurus inuenietur in agro. Sub cane pluet ægrotus sanabitur sortes adiscens erit perfectus philosophus.

Secundo probatur sic. Omnis demonstratio est ex præmissis per se, & secundum quod ipsum, ut manifestatum est in cap. præcedenti. Sed propositiones per accidens, quæ cõstant ex accidentibus communibus, ut docuimus non sunt, nec possunt esse præmisse per se, ergo ex eis non potest fieri demonstratio.

Tertio probatur sic, omnis uera demonstratio, & potissima de qua hic solum intendimus, facit scire per se per causam, & p̃p quid, ut docuimus in secundo capi. Sed syllogismus procedens ex præmissis per accidens, non facit scire p̃ se, per causam, per p̃p quid. Nam q̃n syllogismus est ex præmissis per accidens, neq; maior extremitas inest medio per se, neque medium inest minori extremitati per se ut patet hic. Omne currens est album, omnis homo est currens, ergo omnis homo est albus. Nam casu dato quod om-

nis homo sit currens, & omnis homo sit albus, & omne album sit currens. Neq; album inest per se currenti, neq; currens inest per se homini, ergo &c. Constat ergo quod demõstratio non est & his quæ sunt per accidens.

Tertia conclusio .s. quod demonstratio non sit ex extraneis probanda est ad mentem Aristotelis. Sed antequam ꝓbetur duo prænotanda sunt, primo quid sit demonstrare ex extraneis & ex propriis, secundo duo supponenda sunt.

Quantum ad primum aduerte quod tribus modis possumus imaginare demonstrationem esse ex extraneis, primo quando probatur passio extranea a subiecto, ut si geometra uelit probare lineam .a. esse pulcram uisu. Nam pulcrum aut de formæ uisu non est de consideratione geometræ, sed prospectiui, rectum aut obliquum est passio propria lineæ ut cadit sub scientia geometrica. Vnde geometra probat pulcrũ uisu de linea, tendit ad extranea, qui autem probat curuũ aut rectum de ea sistit in propriis, secundo qñ in aliqua sciẽtia probatur aliquid de subiecto alterius scientiæ, ut si geometra probat aliquid de numero quod est subiectum Arithmeticæ, uel de ente aut corpori mobili, quod non considератur a geometra, sed physico, tertio quando in aliqua scientia probatur conclusio spectans ad illam scientiam non per medium proprium illius scientiæ, sed per medium spectans ad aliam scientiam, ut si physicus probet aliquam suam conclusionem per medium mathematicũ, aut metaphysicum. His ergo tribus modis contingit demonstrationem fieri nõ ex propriis, sed ex extraneis, sed tertius modus est proprie ad intentionem Aristotelis.

Quantum ad secundum aduerte duo supposita quæ præponit Arist. antequam ad probationem præpositæ cõclusionis deueniam, ꝑmum est ꝙ in oĩ demonstratione tria sunt. Primum est cõclusio quæ demonstrat, puta, oĩs homo est risibilis, cuius ꝑdicatum est propria passio, quæ per se inest subiecto, 2ᵐ sunt dignitates .i. ꝑncipia ex quibus probatur cõclusio, tertium est subᵗᵐ de quo demonstratur passio puta triangulus de quo demonstratur hr̃e tres angulos &c. Secũ-

dum suppositum est quod licet eadem sint pncipia cõia quæ dignitates appellantur diuersis scientiis puta hoc pncipium. Omne totũ est maius sua parte,& hoc. Si ab equalibus equalia demas, residua sunt æqualia. Sũt cõia geometre & Arithmetico. Nam uerificantur de lineis,& numeris tamen idẽ subiectum non est cõe diuersis scientiis. Sed quælibet scientia habet ꝓprium subiectum iuxta quod distinguitur a quacunqꝫ alia. Sed hoc tibi manifestabitur infra. His præmissis probatur sic conclusio præposita. Non conuenit demonstrãtem descendere de uno genere in aliud genus, id est de scientia in scientiam distinctam genere a scientia in qua est demõstrans puta non licet demonstrãti descendere de geometria in arithmeticam, aut de physica in moralem, aut de logica in physicam, sed sistere in terminis & pncipiis sue scientiæ, ergo non conuenit demonstrationem fieri ex extraneis sed ex propriis. Consequentia patet q̃m si aliqua demonstratio posset esse ex extraneis, hoc maxime esset ex eo quia esset terminorum diuersarum scientiarum ex descensu unius artificis a propria sciẽtia ad aliam distinctam omnino, puta a geometria ad physicam. Dico omnino ut præseruẽ descensum a scientia subalternãte ad scientiã subalternatam. Nã hic descẽsus, licet ut tibi manifestabitur infra. Antecedens autem tripliciter probatur, primo ex parte subiecti, secũdo ex parte medii. tertio ex parte passionis.

Ex parte subiecti sic. Si licet demonstrantem descendere de genere in genus ex parte subiecti, ergo liceret Arithmetico demonstrare aliquid contentum sub quantitate continua, quæ ẽ subiectum geometrie, puta quod circulus caret angulis, sed hoc est falsum, quia continuum de quo est geometria, & arithmeticum de quo est Arithmetica sunt duo genera subalterna quantitatis, quorum unum non ponitur sub alio, ergo non licet demonstrantem in Arithmetica, descendere in geometriam ex parte subiecti, puta probando aliquid de continuo, quod non est subiectum, nec cõtinetur sub subiecto Arithmeticæ.

Ex parte medii sic. In omni demonstratione oportet

quod medium per quod probatur conclusio,& extrema id est maior & minor extremitas, sint eiusdem generis quoniã debent de seinuicem uerificari per se & s̃m quod ipsum, ut docuimus supra. Sed passiones & subiecta diuersarum scientiarum sunt diuersorum generum, nam sicut differunt gene re linea & ternarius sic eorum passiones, quæ sunt rectum & curuum, par uel impar. Ergo eis non potest applicari unũ cõmune medium per quod probetur passio de linea,& pas sio de ternario, non tale communem medium aut falso prædicaretur de utraque aut per accidens.

Tu tamen aduerte quod ut declarabimus infra, quando una scientia subalternatur alteri, ut prospectiua geometriæ, & musica Arithmeticæ, licet ex principiis subalternantis aliquid demonstrare in subalternata, qm̃ subiectum subalternatæ continetur sub subiecto subalternantis, ut tibi declarabitur infra, nec tunc est descensus de genere in genus sed de genere quasi in speciem generis, ut quando descendimus de linea simpliciter quæ consideratur a geometra, ad lineam uisualem quæ consideratur a prospectiuo.

Ex parte passionis sic in omni demonstratione passio prædicatur per se de suo subiecto, ut in geometria, habere tres per se prædicatur de triangulo, sed passio subiecti unius sciẽtiæ, non prædicatur per se sed aut nullo modo aut per accidens de subiecto alterius scientiæ. Nam ut exemplificat Aristoteles, non spectat ad geometram demonstrare lineam rectam esse pulcherrimam linearum quoniam eẽ pulchrum non prædicatur per se de linea, sed esse curuum aut rectum. Nec spectat ad eundem demonstrare quod linea recta contrariatur circulari, quoniam contrarietas non est de consideratione geometræ, sed metaphysici ut tibi declarabitur in libro decimo metaphysicæ. Constat igitur tibi quod non licet. Demonstranti descendere de uno genere sciẽtiæ in aliud genus scientiæ tam, ex parte subiecti quam medii & passionis, sed oportet ipsum uersari tantum circa proprium subiectum & proprias passiones sui subiecti, & circa propria media, ex quibus habet demonstrare proprias passiones de pro

prio subiecto. Hinc sequitur corollarie paucissimos esse ueræ scientes, quoniam pro maiori parte, credentes se demonstrare procedunt non ex propriis sed ex extraneis, & præcipue ex mediis extraneis aut communibus, ut declarabimus infra.

Quarta conclusio .s. quod demonstratio non sit ex corruptibilibus probatur tripliciter ad mentem Aristotel. deinde remouendum est quoddam dubium.

Primo probatur sic. Conclusio ueræ demonstrationis est perpetua & incorruptibilis, ergo est ex præmissis perpetuis & incorruptibilibus quæ scilicet sunt perpetuæ ueritatis. Consequentia patet, quoniam sicut non potest demonstrari conclusio necessaria ex præmissis contingentibus ut docuimus supra, sic non potest demonstrari conclusio perpetua, & incorruptibilis ex præmissis non perpetuis, & corruptibilibus, aliter semper uerum demonstraretur ex non semper uero, quod patet esse impossibile. Antecedens autem sic probatur. In demonstratione potissima de qua hic intendimus, conclusio constat ex propria passione & proprio subiecto ut homo est risibilis. Triangulus habet tres angulos. Sed propria passio semper conuenit proprio subiecto & omni contento sub eo, cum sit proprium quarto modo, ergo constituunt propositionem perpetuæ ueritatis, quæ est conclusio demonstrationis potissimæ. Constat ergo ueram demonstrationem esse de conclusione perpetua, & incorruptibili, & ex præmissis perpetuis. Non ergo demonstratio est corruptibilium, nec ex parte cõclusionis nec ex parte præmissarum.

Secundo probatur sic Omnis demonstratio potissima est de his & ex his quæ sciuntur per se & non per accidẽs. Nam omnis propositio per se scitur per se cum sit immutabilis ueritatis. Dictum est autem tam conclusionem quam præmissas demonstrationis potissime esse propositiones per se, ergo sciuntur per se. Sed corruptibilia, ut corruptibilia non sciuntur per se sed per accidens, quoniam cum sint singularia non directe patet reflexe intelliguntur ergo ulla

sciunt per se cum sint perpetua,& singularia sciunt per accidens,cum sint corruptibilia,loquendo de singularibus naturalibus inferioribus.Ergo demonstratio non est de corruptibilibus nec ex corruptibilibus.

Tertio probatur sic Omnis demonstratio potissima est ex his quæ sunt de omni posterioristico ut docuimus supra. Sed corruptibilia nō sunt de omni posterioristico.Nō enim semper sunt,sed aliquando sic aliquando non,aliter non essent corruptibilia.De omni autem posterioristicam,importat sempiternitatem temporis & uniuersalitatem suppositorum.Ergo demonstratio potissima non est corruptibilia.

Et aduerte quod apud Aristotelem ex prædicta conclusio ne infertur hoc corollarium. Sicut demonstratio non est corruptibilium sic nec diffinitio.Nam diffinitio aut est principium demonstrationis,ut quādo est medium per quod demonstratur conclusio ut per rationale demonstratur hominem esse risibilem,aut est tota demonstratio positione,idest ordine differens,ut quādo de re datur duplex diffinitio una per materiam alia per formam siue per finem.Nam ea quæ per materiam datur,& conclusio demonstrationis,quæ autem per formam est medium.Verbi gratia.De ira datur duplex diffinitio.Vna per materiam,quæ est hæc.Ira est accensio sanguinis circa cor.Altera per finem,quæ est hæc.Ira est appetitus uindictæ. Et his duabus potest aggregari una quæ erit hæc.Ira est accensio sanguinis circa cor, propter appetitum uindictæ,& hæc est uirtualiter tota demonstratio licet differat positione,id est ordine quia ut sic nundum est dispo sita in modo & in figura syllogismi.Si autem sumatur diffinitio per materiam pro conclusione, & ea quæ est per formam pro medio,tunc fiet demonstratio ordinata in modo & in figura ut hic.Omnis appetitus uindictæ est accensio sanguinis circa cor. Sed ira est appetitus uindictæ.Ergo ira est accensio sanguinis circa cor.Cum igitur diffinitio sit uirtualiter ipsa demonstratio,aut principiū id est medium demonstrationis,sicut demonstratio nō est corruptibilium, sic nec diffinitio,ex consequenti nec scientia.

Probata igitur quarta conclusione, & ex ea deducto corollario, aduerte quod Aristoteles contra determinata mouet dubium & soluit. Dubium quidem est tale. Dictum est demonstrationem non esse corruptibilium quæ aliquando sunt, aliquando nō sunt, sed perpetuorum quæ semper sunt. Ex hoc ergo sequitur de eclipsi lunæ, & solis, & de tonitruo, & de naturalibus nullam posse fieri demonstrationem neq; haberi scientiam, quoniam constat quod non semper sunt, sed aliquando sic, aliquando non.

Ad hoc respondens Aristoteles inquit quod secundum quod sunt huiusmodi, id est secundum quod de eis habetur demonstratio & scientia, semper sunt secundum autem q̄d sunt particularia in se considerata, de eis non habetur demonstratio nec scientia. Pro cuius solutionis notitia aduerte quod defectus lunæ & solis, & res naturales inferiores dupliciter considerari possunt, primo in se & in singulari, puta hæc eclipsis inquantum hæc, & hæc rosa inquantum hæc. Secundo per respectum ad causam suam naturalem. Primo quidem modo constat quod non sunt semper, quoniam hæc uel illa eclipsis, & hæc uel illa rosa per determinatum tempus habet esse, quo transacto non sunt: & ut sic de eis non est demonstratio nec scientia. Secundo autem modo, dicuntur esse semper, nam causa eorum est certa & determinata & sufficiens, ita quod ea posita infallibiliter sequitur effectus, puta causa eclipsis lunæ est interpositio diametralis terræ inter solem & lunam, & causa eclipsis solis, est interpositio lunæ inter solem & aspectum nostrum ut tibi declarabitur in tracta. sphæræ, quibus causis positis & quandocunque ponuntur, infallibiliter sequitur eclipsis, & ut sic de eis habetur demonstratio & scientia quoniam ut sic infallibiliter determinatis temporibus existunt semper. De naturalibus autem puta de rosa aut niue aut tonitruo eodē modo dicendum est. Nam licet in se considerata & ut singularia sunt, non sint semper, tamen relata ad causas suas uniuersales remoto impedimento, determinato tempore sunt semper ut in uere semper generatur rosa, in estate to-

nitruum in hieme nix &c. Constat ergo quomodo scientia & demonstratio est eorum quæ sunt semper, & non est corruptibilium.

Quinta conclusio scilicet quod demonstratio non est ex principiis communibus probatur qua simpliciter ad mentem Aristotelis. Sed antequam probetur aduerte quod per principia communia intendit prima & uniuersalia principia quas dicimus dignitates, & quæ diuersis scientiis applicari possunt. Verbi gratia. Omne totum est maius sua parte non sunt opposita in eodem. Vbi est maius & minus, ibi est equale. Hæc enim possunt applicari conclusioni geometricæ & arithmeticæ & physicæ &c. Sed id tibi plenius declarabitur in cap. sequenti. His prænotatis probatur conclusio præposita quatrupliciter.

Primo sic, nulla principia communia faciunt scire per se & simpliciter id quod demonstratur sed tantum in confuso. Omnis demonstratio potissima facit scire per se & simpliciter & non tantum in confuso id quod demonstratur, ergo nulla demonstratio potissima & ex principiis communibus sed propriis. Minor patet ex diffinitione superius data de demonstratione potissima. Maior autem sic declaratur, scire rem per principia communia, est scire in genere sicut quid scit hominem inquantum est substantia & nõ ultra, scire autem per principia propria est scire in specie ut quando scitur homo per rationale, quod est scire distincte & simpliciter, ut igitur demonstratio potissima faciat scire per se & simpliciter, non sufficit quod sit ex ueris cõibus, sed ex ueris propriis indemonstrabilibus & immediatis id est ꝓximis.

Secundo sic, si sufficerent principia cõia ad demonstrandum, ergo Brisso demonstrasset quadraturam circuli id est quadratum æquale circulo, quod est falsum, probatur consequentia. Brisso assumebat hoc principium commune. Vbi est dare maius & minus, est dare æquale. Deinde sub sumebat. Sed est dare quadratum maius circulo, puta si figuratur circulus intra quadratum, Et est dare minus quadratum circulo, puta si describatur quadratum in circulo ut hic.

Ergo est dare quadratũ æquale circulo. Sed quod Brisso nõ demõstret patet ex eo quod hoc principium. Vbi est dare maius & minus, &c. est commune geometræ & arithmetico, eodem enim principio probari potest quod ubi est, maior & minor numerus, est ẽt dabilis æqualis. Idem intellige apud physicum de uelocitate & tarditate motus, & apud moralẽ de maiori & minori uitio ac uirtute. Cum igitur illud principium non sit proprium geometræ, Non facit scire simpliciter & per se, ideo Brisso non demonstrauit intentum suum.

Tertio sic, probatum est demonstrationem non esse ex pncipiis extraneis nec diuersorum generum .i. quæ ad diuersa genera sciarum possunt applicari, sed sunt ꝓpria illi sciæ ĩ qua assumuntur, ut diffõ figuræ & unitatis & numeri, sunt ꝓpria in scientiis in quibus consideratur figura puta geometriæ, & unitas, & numerus puta arithmeticæ. Sed principia communia sunt extranea, & diuersorum generum, applicantur enim scientiis distinctis genere, puta hoc principium. Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia, potest applicari magnitudini & mortui & tpi & numero, ergo ex principiis cõibus non potest fieri demonstratio.

Quarto sic. In omni uera demonstratione oportet quod medium .i. principium per quod demonstratur conclusio, & extrema ex quibus constat conclusio .i. maior & minor extremitas sint æque proxima & eiusdem generis. Declaratũ est enim supra quod non licet demonstranti descendere de genere in genus & maxime ex parte medii, nisi in scientiis subalternantibus & subalternatis de quibus loquemur ĩfra. Sed principia communia, per quæ probatur conclusio in aliqua particulari scientia, non sunt æque proxima. Nec eiusdẽ generis cum extremis, aliter non possent applicari distinctis

conclusionibus diuersarum scientiarum, ergo demonstratio non potest esse ex principiis communibus, sed ex ꝓpriis alr nunquam erit uera & potissima demonstratio.

Constat ergo demonstrationem ueram, & potissimam, non esse ex principiis communibus sed propriis, & ꝓximis, & quæ sint eiusdem generis cum conclusione quæ demonstratur.

Et aduerte quod Aristoteles ex præposita & probata cõclusione deducit quatuor corollaria.

Primum est. Quælibet scĩa particularis ut physica, geometria & arithmetica, respicit metaphysicam, ut superiorẽ, quoniam ipsa probat principia propria scĩarum particularium. Scĩæ enim particulares non probat principia sua, sed supponunt ea ut uera, & tamen cum non constent ex termi nis communissimis, ut primæ dignitates, probabilia sunt, & cum non probẽtur, sed supponantur a scĩa particulari in qua sunt principia propria, nec in alia scĩa particulari, quoniam non est maior ratio in una, quam in alia, immo minor. Nã si non probantur in ea in qua sunt principia, multo minus in quacunq; alia particulari: in qua non sunt principia, spectat ergo eorum probatio ad superiorem scĩam, quam particulares respiciunt, ut regnam, & hæc est metaphysica, ut tibi declarabitur in quarto metaphysicæ & in sexto.

Secundum est, quod metaphysica est magis & maxime scientia super omnes alias particulares. Nam ipsa pro subiecto habet ens inquantum ens, particulares autem scientiæ habent ꝓ subiecto partem entis, puta ens naturale siue mobile ut physica, ens quantum continuum ut geometria, ens quantum discretum ut arithmetica & hoc tibi declarabitur in quarto metaphysicæ. Item metaphysica uersatur circa uniuersalissimas & primas causas, particulares autem circa particulares causas. Et hoc tibi declarabitur in prohœmio primi metaphysicæ. Item finis metaphysicæ est diuinorum entium cognitio, particularium autem finis & cognitio naturalium entium, aut entis quanti cõtinui, aut entis discreti. Ex omnibus ergo his, constat metaphysicam esse maximã

scientiam

ſcientiam ſuper omnes alias particulares, ideo Ariſtoteles in prœmio primi Metaphyſicæ uocat eam ſapientiam, & deam ſcientiarum.

Tertium eſt Metaphyſica deſcendit in omnes ſciētias particulares ſicut Geometria in proſpectiuam, & Arithmetica in muſicam, ſicut enim Geometria probat principia ꝑſpectiue, & Arithmetica muſice, ſic Metaphyſica probat ſtabiliendo principia ſcientiarum particularium. Item omnia ſubiecta aliarum ſcientiarum ſunt ueluti partes ſubiectiue ſubiecti metaphyſicæ, ut tibi declarabit in quarto metaphyſicę. Item metaphyſica conſiderat de omnibus terminis ſcientiarum particularium puta de ſubſtantia ut ſubſtantia de corpore ut corpus, de quanto ut quantum de quali ut quale, ut tibi declarabitur in quinto metaphyſice, particulares autem ſcientiæ, non deſcendunt in metaphyſicam, ergo dignior & excellentior eſt.

Quartum eſt. Difficile eſt cognoſcere, ſi nos aliquid uere ſcimus. Dictum eſt enim quod non ſcimus niſi per principia propria, ſed difficillimum eſt ſcire, ſi principia per quæ probamus aliquam concluſionem ſint propria. Opinamᵘ enim ſcire, dummodo habeamus ſyllogiſmum ex aliquibus ueris & primis, ſed non ſufficit niſi habeamus ex propriis & proximis. Hæc de præſenti capite ſint dicta.

Caput quintum, Ex quibus & qualibus principiis eſt demonſtratio uirtualiter.

IN quinto capitulo inueſtigandum eſt quæ principia ingrediantur demonſtrationem uirtualiter tanquam prima ſemina & fundamenta ueræ ſcientiæ quæ cauſatur in nobis ex demonſtratione. Ordo enim requirit doctrinæ, ut poſtquam oſtendimus ex cap. tertio quæ principia ingrediuntur demōſtrationem formaliter, & in cap. quarto, quæ non, nūc inueſtigemus quæ uirtualiter ingrediunt, & quoniam determinabimus quod principia communia, & uniuerſaliſsima quæ appellantur dignitates, ſunt illa quæ uirtualiter ingrediūtur, & ſuper quæ demonſtratio omnis ſciētifica firmatur. Ne deducamus addiſcentem per incogni-

ta hic tria agenda sunt.

Primo asignanda est differentia inter principia communia & propria. Secundo explicandum est in specie quae sint principia communia. Tertio declarandum est quomodo scientiae particulares in demonstrationibus suis utũtur principiis communibus.

Quantum ad primum antequam asignemus differentiam inter principia communia & propria, prius declarandum est quid sit principium demonstrationis absolute sumptum id est ut sub se continet principium commune & principium proprium, & quomodo differt a nõ principio, deinde asignabimus differentiam inter principia communia & propria.

Tu igitur aduerte quod principium ut principium demonstrationis ad mentem Aristotelis est propositio uera & necessaria indemonstrabilis absolute uel saltem in scientia in qua habetur ac recipitur pro principio.

Primo dicitur uera est necessaria, ad differentiam propositionis falsae aut contingentis, nam cum principium demonstrationis sit causa scientiae, quae est uera & firma de re scibili notitia, non potest causari ex falso nec ex contingenti quod potest aliter se habere, & aliquando est uerum, aliquando falsum, ergo propositio falsa aut contingens, non potest esse principium demonstrationis.

Secundo dicitur indemonstrabilis, ut distinguatur principium a conclusione. Nam principium ut principium demõstrat, sed non demonstratur. Conclusio autem ut conclusio demonstratur, sed non demonstrat inquantum conclusio. Dico inquantum conclusio, quoniam non inconuenit conclusionem demonstratam in superiori scientia puta in geometria, assumi, ut principium in inferiori puta in prospectiua, tertio dicitur in scientia in qua est principium, ne suadeas tibi omne principium in quacunque scientia, esse omnino & simpliciter indemonstrabile, sed sufficit ipsum esse indemonstrabile in scientia in qua est principium, ut in geometria hoc sumitur, ut principiũ. A puncto ad punctum lineam

ducere contingit,& tamen est demonstrabile simpliciter. Vnde demonstratur in sexto physicorum eo quod duo puncta non possunt se tangere sed semper datur medium quod est linea. Sufficit ergo tibi quod omne principium demonstrationis,ut principium est indemonstrabile,& quidem si sit indemonstrabile simpliciter est principium simpliciter,ut primæ dignitates. Si sit indemonstrabile sed quid, puta, in tali uel tali scientia, est principium secundum quid.

Viso quid sit principium demonstrationis, de facili constat tibi conuenientia & differentia inter principium & non principium, quod est conclusio demonstrabilis. Conueniunt quidem in hoc quod tam de principio quam de conclusione, oportet addiscentem cognoscere quid significent, aliter uane laboraret addiscens. Significatum enim terminorum, est prima ianua intelligentie.

Differunt autem, quoniam ex principiis, alia demonstrantur scilicet quæ sunt conclusiones. Ipsa autem principia non demonstrantur saltem in scientia in qua sumuntur, ut principia, aliter non essent principia. Vnde sicut apud Mathematicum de unitate, & triangulo, & recto supponitur quid significent, ita de principiis, & de conclusione, & in hoc conueniunt, & sicut unitas,& magnitudo non demonstratur, sed alio ex his, ita dicendum est de principiis & conclusione, & in hoc differunt principia a non principiis.

Viso quid sit principium demonstrationis absolute sumptum, & quomodo conuenit & differt a non principio, id est a conclusione, diuidendum est in principium proprium & principium commune, & utrunque diffiniendum, ex qua diffinitione apparebit eorum differentia ab inuicem.

Tu igitur aduerte, quod sicut animal est genus continens sub se species, puta hominem, & leonem. Sic principium demonstrationis est genus, sub se con-

tinens principium proprium & commune. Principium quidem proprium ad mentem Aristotelis est illud quod est principium tantum in una ſcientia, in eo quod principium. Verbi gratia apud Geometram tantum, hoc est unum ex ſuis principiis proprium, linea est longitudo abſque latitudinem & profunditate, & hoc. Rectum est illud, cuius me dium non diſcrepat ad extremis. Hæc enim extra geometriam non uerificantur. Dixi in eo quod principium, quoniam non inconuenit eandem propoſitionem in una ſcientia eſſe principium, in alia eſſe concluſionem, ut declarabitur tibi infra in ſcientia ſubalternante, & ſubalternata. In ratione uero principii', non poteſt eſſe principium propriũ, niſi in una ſcientia tantum. Principium uero commune eſt, quod in pluribus ſcientiis poteſt aſſumi, ut principium ad probandum concluſiones diuerſarum ſcientiarum ut ſunt iſta. Si ab æqualibus æqualia demas, reſidua ſunt æqualia. Omne totum eſt maius ſua parte. De quolibet eſt uera affirmatio uel negatio. Poſſunt autem applicari diuerſis ſcientiis, ſi ſumantur contracta ad propriam materiam diuerſarum ſcientiarum. Verbi gratia. Hoc principium. Si ab æqualibus &c. ſic applicatur geometriæ. Si ab æqualibus magnitudinibus uel lineis uel ſuperficiebus æquales magnitudines uel lineas uel ſuperficies demas: reſidua ſunt æqualia. Idem intellige de hoc. Omne totum eſt maius ſua parte. Nam geometra ſic trahit ad ſe. Omne totum continuum puta corpus aut linea, eſt maius ſua parte. Arithmeticus autem ſic trahit ad ſe. Omnis totus numerus eſt maior ſua parte. Sicut etiam trahit ad ſe ſuperius principium dicens. Si ab æqualibus nnmeris æqnales numeros demas, reſidui ſunt æquales, ut ſi a duobus denariis, demas duo, reſidui ſunt æquales, puta octo, & octo.

Quantum ad ſecũdum manifeſtandum eſt in ſpecie quæ ſint principia communia & propria, & quomodo differant communia a propriis, & quomodo propria diſtinguuntur per ſuppoſitionem & petitionem & quæſtionem, & diffinitionem, & quam differentiam habeant ab inuicem, pro re-

ſolutione igitur præmiſſorum, ponuntur tres concluſiones ad mentem Ariſtotelis.

Prima concluſio eſt hæc. Principia communia ſunt digni tates, id eſt primæ propoſitiones: quæ conſtant ex uniuerſaliſsimis terminis: ut de quolibet ente, eſt uera affirmatio uel negatio. Impoſsibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe. Non ſunt oppoſita in eodem ſimul.

Hæc probatur ſic. Principia communia ſunt propoſitiones neceſſarie uere, & per ſe intelligibiles, id eſt non per rationem exteriorem, id eſt argumentationem, ſed per ratio nem interiorem, id eſt ſolo lumine intellectus, ita quod ſola intelligentia terminorum, quilibet ſane mentis acquieſcit illis nec poteſt mente negare, licet forte uoce neget ex proteruia, ut quidam ex antiquis contra quos diſputat Ariſtoteles. Sed iſte conditiones & excellentie non competunt niſi dignitatibus & maximis: ſuper quas omnis uera ſcientia fundatur, ergo principia communia ſunt dignitates quas diximus conſtare ex primis, & uniuerſaliſsimis terminis.

Secunda concluſio, propria principia ſunt propoſitio nes quæ conſtant ex terminis ſpecialibus, quæ non ſunt uere nec intelligibiles per ſeipſas, ſed per primas dignitates, ex conſequenti per rationem exteriorem, id eſt argumentationem licet ſumantur ut indubitate uere in ſcientia in qua ſumuntur ut principia, ut in mathematica primæ petitiones, puta punctus eſt cuius pars non eſt, linea eſt longitudo & cætera, linea recte eſt breuiſsima extenſio inter duo puncta. Angulus cauſatur ex contractu duarum linearum, & cætera. Hæc probatur ſic, principia propria habent dignitates ſupra ſe, per quas poſſunt probari & ſtabiliri in ſcientia ſine philoſophia prima, ut patet per Ariſtotelem in quarto Metaphyſicæ, ergo ſunt propoſitiones, quæ non ſunt ueræ nec intelligibiles per ſeipſas, ſed inquantum reducuntur ad primas dignitates.

Tertia concluſio. Principia propria quæ diſtinguuntur

in suppositionem & petitionem & quæstionem, & diffinitionem, ita se habent, quod suppositio non est petitio, & petitio non est quæstio, & diffinitio non est suppositio nec petitio nec quæstio. Hæc probat declarando quid sit unumquodque eorum, & quomodo differant.

Tu igitur aduerte, quod suppositio est propositio demonstrabilis secundum se, quoniam habet priorem per quam possunt demonstrari, ut ista. A puncto ad punctum lineam ducere contingit, potest demonstrari per hanc. Duo puncta non possunt esse continua neque se tangere, er go & cætera, & tamen licet non demonstrata acceptatur, ut firmiter uera ab addiscente. Petitio autem est propositio demonstrabilis sicut & suppositio. Non tamen demon strata, & ab addiscente uel respondente nec respuitur nec acceptatur, sed dicit pro nunc transeat. Quæstio autem est propositio demonstrabilis, & non demonstrata, quam addiscens uel respondens non solum non acceptat, sed etiam est contrarie opinionis, donec sibi demonstrata fuerit. Diffinitio uero licet non sit propositio, quoniam constat ex solo genere & differentia absque copula, tamen est oratio induans quid est essentia & natura diffiniti per prædicata essentialia, quæ sunt genus & differentia magis propria ut tibi alias declarabitur. Constat igitur tibi quid sit suppositio, & petitio, & quæstio, & diffinitio. Quomodo autem conueniant & differant aduerte hinc. Eadem propositio est realiter suppositio, & petitio, & quæstio, sed ratione differunt. Nam si eam acceptat simpliciter respondens, ita quod sit eiusdem sententiæ cum opponente, dicitur suppositio. Si autem respondens non sit eiusdem nec contrarie sententiæ cum opponente, dicitur petitio. Quod si respondes sit contrarie sententiæ cum opponente, dicitur quæstio. Quomodo autem differat diffinitio a tribus prædictis patet ex eo quod quodlibet illorum trium est propositio. Diffinitio autem secundum se non est propositio, nisi dicamus illam esse propositionem, quando prædicatur diffinitum

de diffinitio, ut homo est animal rationale. Praeterea. Diffinitio ad primam operationem intellectus spectat, ut tibi declarabitur in tertio de anima. Suppositio autem & petitio & cętera ad secundam, ergo & cætera. Preterea. Omnis suppositio aut petitio aut questio est uniuersalis aut particularis, cum sit propositio cuius proprietates sunt particularitas & uniuersalitas, ut docuimus in tertio tractatu. Diffinitio nec uniuersalis nec particularis cum non sit propositio ergo constat quomodo differt a tribus predictis.

Quantum ad tertium declarandum est quo modo scientie particulares utuntur in demonstrando principiis communibus. Deinde quomodo se habeant circa principia propria. Quantum ad principium communia que sunt primo prime dignitates, aduerte quod secundum Aristotelem in quarto metaphysice sunt duo. Vnum negatiuum scilicet non contingit, id est non potest idem de eodem simul affirmari & negari. Alterum est affirmatiuum scilicet de quolibet est uera affirmatio uel negatio, id est de quolibet uerificatur alterum contradictoriorum. Quomodo igitur scientie particulares utantur his duobus communissimis principiis aduerte quod ad mentem Aristotelis distinguendum est de demonstratione ostensiua, & de ea que ducit ad impossibile. Nam demonstratio ostensiua non utitur primo principio negatiuo nisi contractu siue applicate ad speciales terminos, & ad maiorem extremitatem, concludendo aliquod predicatum de minori extremitate, cum negatione sui oppositi contradictorii. Verbi gratia. Volo probare quod sortes est animal, & non est non animal, & arguitur sic. Omnis homo est animal, & non est non animal. Sortes est homo, ergo sortes est animal, & non est non animal, quia non potest de sorte uerificari animal, & non animal, per primum principium negatiuum, ergo si est animal, non est non animal.

Demonstratio autem ducens ad impossibile utitur hoc primo principio affirmatiuo. De quolibet est uera affirmatio uel negatio. Non quidē in sua uniuersalitate sed applicatū

ad proprium ſubiectum. Verbi gratia geometra aſſumit, hoc ad principium ad demonſtrandum hanc lineam eſſe rectam, quia non eſt obliqua, & Arithmeticus aſſumit idem ad probandum hunc numerũ eſſe parem quia nõ eſt impar.

Sed dices, quis eſt modus utendi prædicto principio in demonſtratione ducente ad impoſsibile?

Reſpondetur quod eſt talis. Volo probare quod aſinus non eſt homo, & arguo ſic. Omne animal eſt homo. Aſinus eſt animal ergo aſinus eſt homo. Argumentum eſt in forma quoniam in darii, & concluſio eſt falſa, ergo aliqua præmiſſarum. Non minor ergo maior. Tunc ultra, maior eſt falſa, ergo ſua oppoſita contradictoria eſt uera ſcilicet non omne animal eſt homo, patet conſequentia primum principium affirmatiuum, quoniam de quolibet eſt uera affirmatio uel negatio, ergo ſi hæc affirmatio eſt falſa. Omne animal eſt homo, hæc negatio eſt uera. Non omne animal eſt homo. Hoc igitur modo demonſtratio ducens ad impoſsibile, utitur primo principio affirmatiuo. Ex quibus cõſtat quod demonſtratio oſtẽſiua completur unico diſcurſu, procedendo a maiore ad minorem, & ab utraque ad concluſionem & illic ſiſtere. Demonſtratio autem ducens ad impoſsibile. Non completur niſi pluribus diſcurſibus quorum primus eſt a præmiſsis ad concluſionem. Secundus autem eſt per reuerſionem ad præmiſſas, modo quo argumentati ſumus. Hæc de quinto capite dicta ſint.

Caput ſextum, quomodo omnes ſcientiæ conueniũt, uel diſconueniunt circa principia cõmunia, & propria.

IN ſexto capite declarandum eſt quomodo omnes ſcientiæ includendo metaphyſicam & dialecticam ſe habent circa principia communia, deinde circa propria pro reſolutione primæ partis ponuntur tres concluſiones. Prima eſt. Omnes ſcientiæ conueniunt, & diſconueniunt circa principia communia, & quidem quod conueniunt declara-

tur sic, omnis scientia roboratur, & firmatur per principia quæ uirtualiter ingrediuntur omnem demonstrationem, ita φ est status, & ultima resolutio ad illa. Sed hæc sunt principia communia, & maxime duo prima: scilicet non contingit idem de eodem simul affirmare, & negare, & de quolibet est uera affirmatio uel negatio. Nam his non acceptis ut uerissimus, nulla stabit demonstratio, nullaque certa notitia, & scientia. Quod autem disconueniant patet hinc. Omnes scientiæ particulares accipiunt, & utuntur primis principiis communibus ut primis ueris, & non quærunt ultra. Sed metaphysica non solum utitur eis, sed etiam probat ea contra negantem, ut patet per Aristotelem in quarto metaphysicæ, pro cuius notitia aduerte quod quolibet scientia potest se habere tripliciter circa principia communia. Primo probando aliquam cõclusionem per ipsa, & in hoc omnes scientię conueniunt: quoniam conclusiones suas non efficaciter probant, nisi tandem reducant ad principia communia tanquam ad prima complexa, primo & maxime uera, secundo probando aliquid de ipsis primis principiis, puta quod non possumus ea mente negare licet forte uoce, & quod eorum oppositis nõ possum⁹ intellectu assentire, & in hoc omnes scientiæ non conueniunt: quoniam id ad solam metaphysicam spectat, ut patet in quarto metaphysicæ, tertio probando ipsa principia communia non quidem a priori nec a posteriori ostensiue, sed deducendo ad impossibile ut tibi declarabitur in quarto metaphysicæ, & non absolute, sed huic uel illi neganti ea, & hoc iterum spectat ad metaphysicam. Constat igitur quo omnes scientiæ conueniunt, & disconueniunt circa prima principia communia.

Secunda conclusio est ista. Tam dialetica quam metaphysica, utuntur omnibus principiis cõmunibus omnibus scientiis, siue sint ipsæ primæ dignitates, ut non contingit idem de eodem simul affirmare, & negare & cætera. Siue sint cõmunes animi conceptiones, si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia. Hæc conclusio sic probatur. Tam dialetica quam metaphysica sunt scientiæ communes:

quoniam uersantur circa diem, id est circa ens, ut declarabitur tibi in quarto metaphysice, ergo habent considerare de omnibus, ergo sicut metaphysica uersatur circa principia communia, sic & logica. Diuersa tamen ratione: quoniam metaphysica demonstratiue modo quo dictum est in conclusione præcedenti. Dialetica autem solum probabiliter, disputat de principiis omnium scientiarum.

Tertia conclusio est ista. Dialetica non est determinate differentiæ, nec determinati generis subiecti. Probatur, omnis scientia, quæ est determinate differentiæ, aut determinati generis subiecti, arguit tantum ad unam partem contradictionis: scilicet probando, & concludendo solum partem affirmatiuam, aut solum negatiuam: Sed dialetica arguit, & probat utranque partem contradictionis: quoniam non procedit demonstratiue sed probabiliter ut patet in topicis, ergo ipsa dialetica quæ est disputatiua, non est scientia determinate differentiæ, nec determinati generis subiecti.

Sed contra declaratum est in primo tractatu quod subiectum in logica est ens rationis, uel argumentatio, ergo habet determinatum subiectum. Item est de secundis intentionibus adiunctis primis, ergo est determinate differentiæ. Respondetur logica siue dialetica dupliciter sumitur, primo ut est docens, & tradens artem ac regulans syllogizandi, & demonstrandi, & diuidendi, & diffiniendi, &c. Et ut sic est uera scientia, & determinati generis subiecti, & determinate differentiæ: quoniam est scientia rationalis, & non realis, secundo ut est utens, & ut sic est potius modus sciendi, est enim instrumentum disputandi. Tale autem instrumentum non est determinate differentiæ, nec determinati generis subiecti: quoniam de omni ente, contingit disputare arguendo ad quamcunque conclusionem tam affirmatiue quam negatiue, & in hoc sensu dicit Aristoteles ipsam non esse alicuius unius generis subiecti.

Et sic constat tibi quomodo omnes scientie conueniunt uel disconueniunt circa principia communia.

Pro resolutione secunde partis: scilicet quomodo scientie se habeant circa principia propria, tria agenda sunt ad mentem Aristotelis, primo declarandum est quomodo in qualibet scientia sunt proprie interrogationes, & proprie responsiones, & ꝑprie disputationes, secundo mouende sunt tres questiones & soluende, tertio ostendetur quod in scientiis doctrinalibus: id est mathematicis minus decipimur quam in aliis puta quam in physicis.

Quantum ad primum antequam descendamus ad propositum declarandum est: quomodo differunt interrogatio, & conclusio, & propositio. Tu igitur aduerte quod eadem oratio sub diuersa ratione est interrogatio, & conclusio, & propositio, nam dicitur interrogatio ante syllogizationem respectu arguentis. Verbi gratia. Arguens antequam syllogizet interrogat respondentem, utrum concedat istam, omnis homo est risibilis, & ut sic talis propositio est interrogatio. Quod si respondens concedit, arguens non syllogizat ad eam concludendam. Si autem non concedit, syllogizat ad eam concludendam, que conclusa dicitur conclusio. Vnde interrogatio non differt a conclusione nisi sicut oratio sumpta añ syllogizationẽ, & post, ita quod ante dicit interrogatio, & post dicitur conclusio, eadem oratio postquam est conclusa dicitur propositio si assumatur ut premissa ad probandam aliam. Verbi gratia. Sit conclusum omnem hominem esse risibilem ex eo quod est animal rationale, & probandum sit quod hic homo puta sortes est risibilis, tunc ea que fuit conclusio fiet propositio: id est premissa sic arguendo. Omnis homo est risibilis, sortes est homo, ergo sortes est risibilis.

Viso quomodo differat interrogatio & conclusio, & ꝑpositio, ꝓbandum est primum ꝓpositum: scilicet ꝙ omnis scientia habet ꝓprias interrogationes, & arguit sic. Idẽ est realiter propositio, & conclusio, & interrogatio ex declaratis, sed quelibet scientia habet proprias conclusiones quas demonstrat per proprias propositiones: quoniam demonstratio est ex ꝓpriis, & non cõibus principiis ut docuimus

supra, ergo omnis scientia habet ꝑprias interrogationes. Sed aduerte quod alio modo est interrogatio in scientiis de monstratiuis, & alio modo est in dialetica: quoniam in demonstratiuis non est interrogatio de præmissis, sed de conclusione tantum, ꝓcedit enim demonstrator ex necessariis, & infallibiliter ueris, & ideo non habet interrogare utrum sint ueræ uel non: quoniam aut sunt per se note, aut reducit ad ꝑ se nota. In dialecticis autem fit interrogatio de conclusione, & de ꝑmissis: quoniam dialecticus nō ꝓcedit ex necessariis, sed ex ꝓbabilibus ꝑmissis, quas cōtingit esse ueras, & falsas ꝓ diuerso tp̄e, nec dialeticus potest eas reducere ad per se notas. Hinc patet quod nulla est repugnantia in dictis Aristotelis: quando dixit quod demonstrator non interrogat. Dialeticus autem interrogat. Intendit enim de interrogatione quo ad præmissas non autem quo ad conclusionem. Constat igitur tibi: quomodo in omni scientia sunt proprie interrogationes.

Et aduerte quod ex hac conclusione. Aristoteles infert tria corollaria. Primum est, nulla interrogatio est indifferenter cuiuslibet sciētiæ, sed alia est interrogatio in geometria, alia in medicinali, alia in physica, & sic de aliis, nam sicut diuersæ scientiæ habent diuersas conclusiones, sic & diuersas interrogationes: quoniam ut docuimus eadem ꝓpositio est interrogatio, & conclusio diuersa tñ rōne ut dictum est.

Secundum est. In qualibet scientia subalternante aliquid dicitur propositio dupliciter, primo quia per illud aliquid demonstratur in scientia subalternante, ut in geometria hæc est ꝓpositio. Omnes lineæ ducte a centro ad circunferentiam sunt æquales. Nam per ipsam geometra demōstrat hanc conclusionem. Super datam lineam rectam contingit triangulum æquilaterum constituere, secundo quia per illam demonstratur aliquid in scientia subalternata. Vnde hæc est propositio geometrica, linea cadens super lineam perpendiculariter, causat angulum rectum. Nam per hanc demonstratur hæc conclusio in prospectiua quæ subalternatur geometriæ ut tibi declarabitur infra. Oculis uidet par-

tem dextram, & sinistram obiecti uisibilis, eo quod ab illis causantur anguli recti linei uisuales per conuersum linearū uisualium rectarum.

Tertium est. Quilibet artifex specialis reddit rationem suarum interrogationum, & conclusionum per sua principia. Non autem reddit rationem principiorum, nisi induat uicem metaphysici: quoniam ad metaphysicum spectat probare principia scientiarum particularium contra negantem ea, ut tibi declarabitur in primo physicorum, & in quarto metaphysicæ.

Secunda conclusio est hæc. Quælibet scientia habet proprias, & determinatas responsiones. Hæc sequitur ex pcedēti cōclusione. Nam bene sequitur quod si quælibet scientia, habet proprias interrogationes habet etiam ꝓprias responsiones. Non ergo aliqua scientia habet de quolibet interrogare, nec de quolibet interrogato respondere, sed de his tantum quæ ad illam scientiam pertinent. Ideo dicit Aristoteles quod non spectat ad scientem pro tali scientia de omnibus interrogare, nec secundum omnem interrogationem respondere, sed de his quæ sunt secundum determinatam sciētiam. Verbi gratia. Si interrogatur physicus utrum triāgulus habeat tres angulos æquales duobus rectis, nō debet respondere ut physicus: quoniam hoc non spectat ad physicum, sed ad geometram. Si autem interrogatur physicus utrum graue non impeditum descendat usque ad centrum, obligatur respondere: qm̄ id est de consideratione physici.

Tertia conclusio est hæc. In omni scientia sunt proprie disputationes. Hæc pendet ex præcedentibus. Nam si in omni scientia sunt proprie interrogationes, & responsiones, sequitur quod etiam sint proprie disputationes. Præterea. Inquit Aristoteles, si quis disputat cum geometra secundum quod geometra, id est ex principiis geometrie arguens, bene disputat. Si uero non, non bene disputat. Constat ergo quod sicut in geometria sunt proprie disputationes, sic & in aliis scientiis. Constat ergo tibi quomodo in omni scientia sunt proprie interrogationes, & responsio-

nes,& disputationes.

Quantum ad secundum principale aduerte quod Aristoteles contra prædeterminata mouet; & soluit tria dubia.

Primum,est cum determinatum sit quod quælibet scientia habet ꝓprias interrogationes, puta geometria proprias interrogationes geometricas,dubitatur utrum detur aliqua interrogatio non geometrica.

Secundum est, utrum propositiones: id est præmissæ quæ fiunt secundnm ignorantiam geometriæ,sint censendæ geometricæ. Pro notitia huius dubii aduerte quod propositiones secundam scientiam geometriæ sunt propositiones ueræ, quæ constant ex terminis geometricis, quibus intellectus assentit ex ipsa notitia terminorũ aut ex discursu perceptibili siue imperceptibili, ut omnes anguli recti, sunt æquales. Non contingit paralellas concurrere. Propositiones autem secundum ignorantiam geometriæ, sunt illæ quæ constant ex terminis geometricis,sed sunt falsæ,& oppositæ prædictis ut anguli recti sunt inæquales,paralellæ concurrunt.De his ergo Aristoteles mouet dubium,an sint geometricæ uel non.

Tertium est utrum syllogismus ignorantiæ, sit syllogismus uel paralogismus. Pro cuius notitia aduerte quod syllogismus scientiæ, est illæ qui procedit ex ueris præmissis, & propriis principiis scientiæ in qua fit. Verbi gratia. In geometria hic est syllogismus secundum scientiam geometriæ,paralellæ non concurrunt a & b sunt paralellæ,ergo a & b non concurrunt. Syllogismus autem ignorãtia est illæ qui procedit ex falsis, & oppositis principiorum scientiæ, in qua fit. Verbi gratia. In geometria hic est syllogismus ignorantiæ. Paralellæ concurrunt, a & b sunt paralellæ, ergo Paralellæ concurrunt. Dubium est, ergo utrum talis syllogismus ignorantiæ, sit uerus syllogismus, an paralogismus.

Ad primum dubium respondens Aristoteles tenet quod aliquæ uidentur esse interrogationes alicuius scientiæ, quæ

tamen non ſunt illius ſcientiæ. Pro cuius notitia aduerte quod aliquę interrogationes, & concluſiones uidentur eſſe & ſunt alicuius ſcientiæ, ut in geometria, hæc eſt, & uidetur eſſe geometrica. Triangulus habet tres æquales duobus rectis, aliquæ autem uidentur eſſe, & tamen non ſunt, ut hæc uidetur eſſe geometrica, & non eſt. Quinti toni ad quartum eſt proportio ſex qui quarta. Quæ autem ſit huiuſmodi proportio docuimus in ſeptimo phyſicorum in epytomatibus noſtris phyſicis. Et tu uide in fine ſeptimi phyſicorum. Quo modo autem differat concluſio geometrica, & concluſio geometriæ dicam infra Aliquæ autem non uidentur, nec ſunt, ut hæc graue tendit deorſum, & leue ſurſum, nec eſt nec uidetur geometrica, ſed phyſica. Intendit ergo Ariſtoteles reſpondens primo dubio, quod ex interrogationibus, & concluſionibus, quæ uidentur eſſe alicuius ſcientiæ, aliquę ſunt & uidentur illius ſcientiæ, aliquę autem non ſunt, licet uideantur, ut exemplificatum eſt in geometria. Sed aduerte quod differentia eſt inter concluſionem geometricam, & concluſionem geometrię. Nam reſpectu primi ſufficit quod ſit demonſtrata per principia geometrię. Reſpectu autem ſecundi oportet quod conſtet ex terminis geometricis, & demonſtretur per principia geometrię, ex qua diſtinctione cõſtat quod hæc eſt geometrica. Quarti ad quintum tonum ex proportio ſex qui quarta, ſed non eſt concluſio geometriæ, ſed muſicæ. Hæc autem eſt geometriæ. Super lineam rectam contingit triangulum æquilaterum conſtituere.

Ad ſecundum dubium reſpondens Ariſtoteles dicit quod opinari hanc propoſitionem. Paralelle ſubeunt: id eſt concurrunt, eſſe geometricam, & non geometricam uerum eſt, ſed ſupple diuerſam tamen rationẽ. Pro cuius intelligentia aduerte quod quoad materiam: id eſt ad terminos ex quibus componitur ex geometrica, ſicut & iſta eſt phyſica quo ad terminos. Leue deſcendit, graue autem aſcendit, quantum autem ad formam non eſt geometrica, quoniam eſt falſa, & contra principia geometriæ.

Hoc enim est principium in geometria. Paralellæ non concurrunt. Sicut & istud, omne totum est maius sua parte, & quoniam unumquodque habet esse, & denominari a forma, ideo absolute loquendo, non est censenda geometrica. Sicut nec ista est physica. Omne ens est immobile. Supponit enim physicus motum esse, & aliquod ens moueri. Vnde licet pdicta ꝓpositio constet ex terminis physicis, tamen censenda est non physica: quoniam repugnat principiis physicæ, uel dicenda est physica secundum quid: id est extrema, sed non physica simpliciter: quoniam non ex forma.

Ad tertium dubium respondens Aristoteles inquit. In doctrinis: id est in scientiis demonstratiuis quales sunt mathematicæ non est paralogismus, sicut in dialecticis. Pro cuius noticia aduerte quod syllogismorum quidam apparens sed non uerus, sicut auricalcum est apparēs aurum, sed non est uerum aurum. Verus est ille qui regulatur in debito modo, & debita figura, de quibus actum est in tractatu de syllogismo formali. Apparens est ille qui non regulatur debito modo nec debita figura: ut quando arguitur ex puris particularibus aut puris negatiuis, aut ex quatuor terminis, ut quando medium est terminus æquiuocus. Verus syllogismus est duplex: quoniam quidem est uerus de forma. scilicet ratione modi, & figuræ ut si fiat in barbara aut cœlarent aut in Cæsare, aut in darapti & cætera. Et uerus de materia, ut si fiat ex præmissis ueris, & concludatur conclusio uera in debito modo, & debita figura. Vnde iste est uerus de forma, & de materia. Omne rationale est risibile, omnis homo est rationabilis, ergo omnis homo est risibilis. Quidam autem est uerus de forma, sed non de materia: quoniam aut utraque præmissarum aut altera est falsa, ut hic. Omnis homo est lapis, omnis asinus est homo, ergo omnis asina est homo, patet quod est in primo modo primæ figuræ, sed utraque præmissarum est falsa. Paralogismus: id est apparens, & non uerus fit duobus modis, primo ex præmissis ueris, sed non fit in debito modo, & debita figura, ut hic. Nullus homo est lapis, nullus asinus

est homo

est homo, ergo nullus asinus est lapis. Valet quidem de materia: qm̄ utraq; præmissarum est uera, sed non ualet de forma: quoniam arguitur ex puris negatiuis, ideo est paralogismus, secundo quando fit ex p̄missis falsis, & non fit in debito modo nec in debita figura, ut hic. Asinus est homo, leo est asinus, ergo leo est homo, constat utranq; p̄missarum, & conclusionem esse falsam, & arguitur ex puris indefinitis, ergo est paralogismus de forma, & de materia.

His p̄positis aduerte quod Aristoteles intendit in dialecticis posse committi falsum syllogismum tam de forma quā de materia ut patet p ipsum in primo libro topicorum, qui est paralogismus, secundo modo, & multo magis p̄mo modo. In demonstratiuis autem non committitur paralogismus, nec primo, nec secundo modo: qm̄ semper arguitur in debito modo, & debita figura, sed semper est uerus syllogismus, licet aliquando peccet in materia ut quando sic arguit geometra. Omnes paralelle concurrunt, a & b sunt paralelle, ergo a & b concurrunt. Constat quod arguitur ī prima figura in tertio modo, & tamen peccat in materia: quoniam maior est falsa, & est opposita p̄ncipio geometriæ, quod est hoc, paralelle non concurrunt, & ratio pp quam ī demonstratiuis scientiis non committitur paralogismus est hæc: quoniam in eis arguitur solum ex tribus terminis. s. maiore extremitate, & minore, & medio bis sumpto ante conclusionem, & signo uniuersali apposito medio in prima figura, & non maiori extremitati. In prima autem figura fit p̄cipua demonstratio, & maxime in primo modo, ut manifestabitur tibi infra. Constat ergo quod in doctrinalibus scientiis syllogismus ignorantiæ, non est paralogismus, sed syllogismus peccans in materia, & non in forma, etiam quod p̄cedat ex oppositis principiorum scientiæ in qua arguitur, ut docuimus a concursu de paralellis.

Quantum ad tertium: scilicet quod in scientiis doctrinalibus minus decipiamur quam in aliis puta ī physicis, & hac de causa Aristoteles magis utitur exemplis mathematicis in toto libro posteriorum quam aliarum scientiarum. p̄batur

ex intentione Aristotelis per duas conclusiones. Prima est hæc, scientiæ mathematicæ sunt certiores aliis, ideo minus decipimur in eis, secunda est. Scientiæ mathematicæ sunt firmiores aliis ideo minus decipimur in eis.

Prima ꝓbatur tripliciter. Primo sic, Scientiæ mathematicæ sunt manifestiores intellectui, ergo sunt certiores, patet cõsequentia, quoniam maior manifestatio, causat maiorem certitudinem. Antecedens autem sic probatur, ꝓbationes metaphysicæ magis patent ad sensum quam in aliis scientiis ergo manifestiores sunt intellectui, quoniam omnis nostra cognitio ortum a sensu habet quod ergo magis patet ad sensum, manifestius est intellectu. Quod uero probationes mathematicæ, magis pateant ad sensum declarat Aristoteles tali signo. Geometra non concedit absolute istam. Omnis circulus est figura propter æquiuocationem huius termini circulus qui dicitur de poemate Homeri, & de figura una linea contenta. Nam cõcederet absolute, posset sic argui. Omnis circulus est figura. Poema Homeri est circulus, ergo poema Homeri est figura quod constat esse falsum. Geometra ergo solum concedit illam ut æquiualet isti. Omnis talis circulus est figura scilicet demonstrando ad sensum circulum in terra descriptum, & hic propter euidentiam sensus non potest esse nec causari error in intellectu.

Secundo sic. In mathematicis non datur instantia particulariter sed tantum uniuersaliter, in aliis autem contingit dare instantiam particulariter, & uniuersaliter, ergo mathematicæ sunt certiores aliis, probatur consequentia. Nam notitia uniuersalis certior est notitia particulari, & singulari. Illa enim non mutatur a ueritate in falsitatem sed semper est uera, ut hæc est immutabiliter uera, omnis triãgulus habet tres angulos, particularis autem & singularis mutatur a ueritate in falsitatem ad mutationem rei particularis. Vnde hæc non semper est uera. Sol illuminat emisperium nostrũ, aliter nunquam esset nox.

Antecedens uero sic probatur. In mathematicis prædicatum inest subiecto secundum quod ipsum, ergo inest om

ni contento sub subiecto, & si remouetur ab uno contento sub subiecto remouetur ab omnibus. Verbi gratia, Si quis probat aliquem triangulum habere tres angulos, probat de omni, quoniam habere tres angulos est proprium triangulo in quarto modo, & si quis probatur aliquem circulum carere angulo, probat quod omnis circulus caret angulo, quoniam carere angulo competit omne figuræ circulari, sicut habere angulum competit omni figuræ recti lineæ. In aliis autem scientiis non ita contingit. Nam in physicis non ꝓbatur omne corpus esse in loco, nec uniuersalis negatiua opposita contrariæ, sed particularis affirmatiua, & particularis negatiua. ut tibi declarabitur in 4. physico. Constat ergo mathematicas esse certiores: quoniam in eis non datur instātia particularis sed uniuersalis.

Tertio ad idem sic mathematicæ procedunt ex propositionibus conuertibilibus, non autem aliæ sciētiæ, ergo sunt certiores aliis, probatur consequentia, quoniam inconuertibilibus quo ad conuertentem & conuersam non potest esse deceptio, nam si ista est uera, omnis homo ē risibilis, & hæc est uera omne risibile est homo, in non conuertibilibus autem non sic est, nam licet ista sit uera, omnis homo est animal, hæc tamen est falsa, omne animal est homo, quoniam homo & animal non sunt termini conuertibiles, si igitur mathematicæ procedunt ex conuertibilibus, certiores sunt aliis. Antecedens uero sic probatur. In mathematicis demōstratur passio conuertibilis de subiecto per medium conuertibile cum utroque. Verbi gratia. Demonstrat geometra triangulum habere tres angulos equales duobus rectis, & eo quod habet angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis. Hæc autem tria sunt conuertibilia, triangulus habere tres angulos æquales duobus rectis, habere angulum extrinsecum &c. Sic & ista sunt conuertibilia, homo risibile, rationale.

Et aduerte quoniam mathematicæ procedunt ex conuertibilibus, licet in mathematicis arguere in secūda figura ex puris affirmatiuis, nam hoc argumētum ualet. Omne risibi

le est rationale. Omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis. Et tu loco risibilis, & omnis, & rationalis, sumæ in mathematicis, habere tres angulos triangulum, & habere angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis. In physicis autem non licet quoniam non semper procedunt ex conuertibilibus. Vnde hoc argumentum non ualet in secunda figura. Omne quod mouetur est in loco lapis in centro terræ est in loco, ergo lapis in centro terræ mouetur. Nam subiectum & prædicatum maioris, non sunt termini conuertibiles. In plus est enim esse in loco quã moueri.

Constat igitur tibi, propter quid mathematicæ scientiæ sunt certiores aliis.

Secunda autem conclusio. s. quod mathematicæ sint firmiores aliis scientiis ꝓbatur tripliciter ad mentem Aristotelis. Primo sic, comparando p̃missas ad conclusionem in mathematicis sequitur uniuersaliter quod si p̃missæ sunt ueræ conclusio est uera, & econuerso, quoniam in mathematicis ut diximus semper arguitur ex cõuertibilibus & æqualibus secundum p̃dicationem, qualia sunt subiectum & ꝓpria passio, & diffinitio subiecti uel ꝓpriæ passiones: & ideo si p̃missæ sunt ueræ, conclusio est uera, & econuerso, & hac de causa syllogismus in secunda figura ex puris affirmatiuis ualet ĩ mathematicis, ut diximus supra. In aliis autem scientiis non sic est, quoniam non proceditur semper ex conuertibilibus & æqualibus secundum prædicationem, sed ex inæqualibus ut sumendo genus & duas eius species, & ideo in aliis scientiis non ualet argumentum in secunda figura ex puris affirmatiuis ut hic. Omnis homo est animal. Omnis asinus est animal, ergo omnis asinus est homo. Constat quod præmissæ sunt ueræ & cõclusio falsa, eo quod animal communius est quam homo & asinus. Quia igitur in mathematicis præmissæ & conclusio: & econuerso, sunt semper ueræ siue arguatur in prima figura siue in secunda ex puris affirmatiuis ideo sunt firmiores cæteris scientiis.

Secundo probatur sic. Comparando maiorem extremi-

tem & minorem ad medium . mathematicæ non recipiunt in syllogizando nisi ea quæ sunt per se. Aliæ uero scientiæ recipiunt non solum ea quæ sunt per se , sed etiam ea quæ sunt per accidens, ergo sunt firmiores aliis scientiis. Patet consequentia , quoniam firmior est ueritas in his quæ sunt per se quam in his quæ sunt per accidens. Antecedens autem probatur, quoniam mathematicæ in demõstratione recipiunt subiectum & propriam eius passionem, & diffinitionem subiecti aut passionis, quæ oĩa de se inuicem prædicantur per se. Verbi gratia risibile prædicatur per se de ratiõali rationale prædicatur per se de homine , & risibile prædicatur per se de homine. In aliis autem scientiis , recipiuntur , quæ sunt etiam per accidens, ut est ista, aqua est calida , ignis est siccus. Aer est frigidus, ut tibi declarabitur in physicis. Cũ igitur ea quæ sunt per accidens non causent ueritatem æque firmam, sicut ea quæ sunt per se. Constat quod mathematicæ sunt firmiores aliis scientiis.

Tertio probatur sic. Comparãdo medium ad propriam conclusionem mathematicæ scientiæ non ꝓcedunt ad demonstrãdum aliquam conclusionem demõstratione potissima, nisi per unum medium, aliæ autem scientiæ per plura , ergo mathematicæ sunt firmiores aliis , patet ꝯña qm̃ sicut non põt esse error eunti ad terminum ad quem est unica uia sic nec demonstranti conclusionem, ad q̃ est tm̃ unum medium. Antecedens autem sic probatur. Declarabitur tibi in . 2 . physi. & in tertio metaphysicæ, quod mathematicæ nõ considerant nisi causam formalem & per eam solam demõstrant, aliæ uero per plura causarum genera, pũta sciẽtiæ naturales considerant quatuor causarum genera, materialem, formalẽ, efficientem finalẽ, ut tibi manifestabitur in . 2 . phy. & per eas demonstant metaphysica autem considerat omnia causarum genera præter materialem , quoniam abstrahit a materia, & a motu , ut tibi declarabitur in tertio libro metaphysicæ. cum igitur mathematicæ solum per causam formalem demonstret, constant quod sunt firmiores aliis scientiis , quo ad cognitionem nostram. Quoniam igitur

Mathematicæ sunt nostro itellectui certiores & notiores & firmiores, ideo minus decipimur in eis quam in aliis scientiis, eo quod demonstrationes eius sunt in primo gradu certitudinis, ut tibi declarabitur in philosophia. pro nunc sustine. Hæc de præsenti capitulo dicta sint. In quo terminatur consideratio de demonstratione potissima quæ facit scire simpliciter, & est demonstratio propter quid & a priori & cætera.

Caput septimum de differentia inter demonstrationē propter quid, & inter eam quæ est quia.

IN septimo capite secundum ordinem doctrinæ inuestigandum est ad mentem Aristotelis quomodo differant demonstratio propter quid de qua superius ē actū, & demonstratio quia de qua nunc agendum est. Pro cuius notitia hic principaliter duo agenda sunt, Primo quomodo differant in eadem scientia. Secundo quomodo in diuersis scientiis.

Quantum ad primum aduerte quod demonstratio propter quid in eadem sciētia differt a demonstratione quia in duobus. Primo demonstratio propter quid in eadem scientia. Nunquam fit per causam remotam & mediatam, sed proximam & immediatam, ut docuimus in diffinitiōe eius quæ datur per materiam. Demonstratio autem quia, fit per causam remotam & mediatam; dummodo causa illa sit nobis notior eius effectu. Secundo demonstratio propter quid nunquam fit per effectum in eadem scientia, siue sit effectus conuertibilis cum causa sua, siue non. Demonstratio autem quia fit in eadem scientia per effectum utroque modo, dummodo effectus sit notior sua causa.

Et quidem quod demonstratio quia fiat per causam remotam declarat Aristoteles tali exemplo. Non esse animal est causa remota non respirandi, sicut esse animal est causa remota respirandi, & non habere pulmonem est causa proxima non respirandi, sicut habere pulmonem est causa proxi-

ma respirandi. Siquis igitur probat piscem non respirare quia non habet pulmonem est demonstratio negatiua propter quid sic arguendo in secunda figura. Omne respirans habet pulmonem, piscis non habet pulmonem, ergo piscis non respirat. Si autem probat hominem respirare sic arguẽdo. Omne habens pulmonem respirat, homo habet pulmonem ergo homo respirat, est demonstratio affirmatiua propter quid, qm̄ habere pulmonem est causa propinqua & immediata respirationis, ut tibi declarabitur in trac. de aspiratione & expiratione in paruis naturalibus, quę per epythomata disposuimus. Si quis autem probat parietem non respirare quia non est animal, est demonstratio quia. Nam esse animal non est causa propinqua sed remota respirationis. Multa. n. sunt animalia quæ non respirant, ut omne animal carens sanguinem. Si quis igitur sic arguit. Omne respirans est animal paries non est animal, ergo paries non respirat, est demonstratio quia. Constat igitur tibi quomodo fiat demonstratio quia, per causam remotam.

Quod autem fiat per effectum conuertibilem notiorem causa sua declarat Aristoteles tali exemplo, si quis probat planetas id est septem stellas erraticas scilicet Saturnum Iouem Martem Solem Venerem Mercurium & Lunam esse prope id est minus distantes a nobis quam sint stellæ fixæ, per hunc effectum quia non sintillant, demonstrat per effectum conuertibilem negatiuè. sic arguendo. Omnis stella non sintillans est prope, planeta est non sintillans, ergo est prope. Si autem probat stellam fixam esse distantem quia sintillat, demonstrat per effectum cõuertibilem affirmatiue sic arguendo. Omnis stella sintillans est distans stella fixa est stella sintillans, ergo stella fixa est distans.

Alio autem exemplo declarat Aristoteles demonstrationem quia fieri per effectum conuertibilem, & est tale demonstramus lunam esse figuræ circularis per hunc effectum quia eius lumen circulariter crescit & decrescit, & arguitur sic. Illud cuius lumen circulariter crescit & decrescit est figuræ circularis. Sed in luna lumen

circulariter crescit & decrescit ut uidemus ad sensum, ergo luna est figuræ circularis. Constat hanc demonstrationẽ esse quia & per effectum conuertibilem nobis ad sensum notiorẽ. Nam licet ex parte rei figura circularis sit causa augmenti in lumine circulariter, tamen ex parte nostra augmẽtum luminis circulariter est causa siue ratio qua cognoscimus lunam esse figuræ circularis, & ideo prædicta demonstratio est quia, & nõ propter quid, & non est, a priori ex parte rei, sed a posteriori, quoniam omnis effectus est posterior sua causa.

Quod uero demonstratio quia possit fieri per effectum non conuertibilem, patet ex prædictis. Nam qua ratione fit per effectum conuertibilem, ita etiam per non conuertibilem. Contingit enim effectum non conuertibilem esse notiorem nobis sicut & effectum conuertibilem. Sed aduerte quod effectus non conuertibilis, potest esse duplex. Quidam enim est communior causa, quidam minus communis. Si est communior, poterit per eum demonstrari eius causa negatiue in secunda figura ut hic. Omnis ignis est desiccatiuus. Nulla aqua est desiccatiua, ergo nulla aqua est ignis. Constat quod esse desiccatiuum est effectus ignis ex sua aptitudine naturali, & tamen est communior quam ignis, quoniam competit etiam terræ. Nam ignis & terra habent siccitatem pro qualitate simbola, & ideo tam ignis quam terra sunt ex sui natura desiccatiua. Si autem effectus sit minus communis quam causa sua, & tamen notior potest per eum demonstrari causa sua affirmatiue in prima figura, ut hic. Omne habens tres angulos est figura. Triangulus est habens tres angulos, ergo triangulus est figura. Constat quod in plus est esse figuram, quam habere tres angulos. Nam omne habens tres angulos est figura, sed non econuerso. Constat igitur tibi quomodo demonstratio, quia fit in eadem scientia per causam remotam & per effectum conuertibilem, & non conuertibilem magis communem, & minus communẽ notiorem tamen quam causa sua, & in his omnibus differt

a demonstratione propter quid,quoniam nunquam fit per effectum,nec per causam remotam sed propinquam,& propriam, aliter non faceret simpliciter scire, ut docuimus supra.

Quantum ad secundum principale scilicet quomodo differant in diuersis scientiis demonstratio quia, & demonstratio propter quid,aduerte quod de mente Aristotelis tres cõclusiones probandæ sunt.Prima est,si aliqua scientia subalternatur alteri secundum se totam subalternata dicit, quia & subalternans dicit propter, quid id est in subalternata fit demonstratio quia,& in subalternante demonstratio ꝑpter quid. In quo sensu subalternatur perspectiua geometriæ, musica Arithmeticæ,Machinatiua stereometriæ. Naualis astronomiæ.

Secunda conclusio est hæc.Si aliqua scientia subalternatur alteri non secundum se totam sed solum secundum partem,subalternata quo ad illam partem dicit quia, & subalternans propter quid.

Tertia conclusio est, Si sint aliquæ duæ scientiæ,quarum una non subalternatur alteri. Nec secundum se totam nec secundum partem,conueniunt autem in aliqua una propositione siue conclusione,respectu illius conclusionis altera dicit quia,altera propter quid.

Antequam deueniamus ad probationem prædictarum conclusionum,declarandum est quid sit scientiam subalternari alteri secundum se totam,quid secundum partem,quid nec secundum totam,nec secundum partem,& tamen in aliqua una propositione conuenire.

Tu igitur aduerte,quod tunc una scientia subalternatur alteri secundum se totam,quando eius subiectum adæquatum supponitur secundum se totum subiecto alternantis, & non differt ab illo nisi quia addit super illud differentiam accidentalem siue extraneam,& hoc modo prospectiua secũdum se totam subalternatur geometriæ.Nam subiectum utriusque est linea uel magnitudo,& prospectiue subiectum non addit super lineam aut magnitudinem nisi uisuale, quæ

est differentia accidentalis lineæ, non enim est de ratione lineæ esse uisuale, sed esse longitudinem cuius extrema sunt duo puncta, eodem modo subalternatur musica arithmeticæ, quoniam subiectum utriusque est numerus, sed musica superaddit sonorũ, est enim musica de numero sonoro. Eodem modo subalternatur machinatiua stereometriæ, quoniam utriusque subiectum est corpus mensurabile, sed machinatiua addit ædificabile siue ædificatum ita quod machinatiua subiectũ est corpus mensurabile ædificabile siue ædificatum, eodem modo subalternatur, scientia naualis astronomiæ. Vtraque enim considerat corpus cœleste, sed naualis superaddit signum apparens in aere causatum ex motu cœli in aere, ut quando luna habet hallo, aut aer rubet in sero. Sunt enim signa aut uenti, aut tempestatis, aut serenitatis, &c.

Vnam autem scientiam subalternari alteri secundum partem est quando pars unius scientiæ subalternatur alteri, & non tota scientia, & hoc modo pars scientiæ naturalis quæ ē de iride de qua iam egimus in meteoris, subalternatur prospectiue. Nam prospectiua est de linea uisuali absolute sumpta. Scientia autem de iride, est de linea uisuali conuersa ad nubem roridam, ex qua causatur iris, ut docuimus in epythomate nostro super meteora Aristotelis.

Vnam autem scientiam non subalternari alteri, nec secundum totum, nec secundum partem, sed conuenire in aliqua una conclusione, est quando, nec subiectum unius, nec pars subiecti subalternatur subiecto alterius, sed tantum respectu alicuius conclusionis una respicit alteram, utpote dicentem causam, aut rationem talis conclusionis. Et hoc modo cirurgia subalternatur geometriæ, quo ad istam conclusionem. Vulnus circulare tardius sanatur, cuius conclusionis cirurgicus nescit causam, ut cirurgicus est, sed hoc accipit a geometra. Nam si quæratur a cirurgico cur uulnus circulare tardius sanatur. Respondebit quia sic experitur. Si autem quæratur a geometra. Re-

spondebit quia caret angulis. Nam quia circulus est figura una linea contenta carent angulis. Omnis autem figura rectilinea habet angulos, ut patet in triangulo, & quadrato & pentagono.

His declaratis probatur sic prima conclusio. In scientiis subalternatis secundum totum, ea quæ supponuntur, ut principia, demonstrantur demõstratione propter quid in subalternante, ita quod p̃ncipia scientiæ subalternatæ, sunt conclusiones demonstratæ à priori, ergo subalternans dicit quid de principiis, & etiam de conclusionibus subalternatæ, ipsa uero dicit quia. Verbi gratia. Musicus tenet quod in diapason est proportio sexquialtera. Arithmeticus autem diffinit proportionem sexquialteram, & probat a priori inter 6 & 4 esse proportionem sexquialteram. Musicus uero supponit quia sic est. Constat ergo prima conclusio.

Secunda uero sic probatur ad mentem Aristotelis. Philosophia naturalis quæ quo ad partem de iride subalternatur prospectiue, dicit quia, prospectiua dicit propter quid. Sicut & geometria dicit propter quid de aliquo de quo prospectiua dicit quia. Sed aduerte quod pars Philosophiæ naturalis quæ est de iride. Non solum subalternatur prospectiue, sed etiam geometriæ. Nam linea uisualis reflexa in nube, de qua considerat physicus in scientia de iride, subalternatur lineæ uisuali, de qua considerat prospectiuus, & linea uisualis subalternatur lineæ absolute sumpte de qua considerat geometra, ergo pars philosophiæ naturalis quæ est de iride mediante, prospectiua subalternatur geometriæ.

Tertia autem conclusio sic manifestatur ad mentem Aristotelis, licet scientia medicinæ, & geometria non subalternentur s̃m totum nec secundum partem, tamen conueniũt in consideratione huius conclusionis. Vulnus circulare tardius sanatur de qua conclusione medicus siue cirurgicus dicit quia. Experitur enim sic esse. Geometer autem ut descendit in medicinam dicit propter quid. Scit enim geometer

circulum non habere angulum,& hoc est scire causam pro pter quam uulnus circulare tardius sanatur. Nam ubi est an gulus, partes sunt propinquiores,ex consequenti citius con iunguntur,hinc est quod uulnus triangulare citius sanatur, ex opposito uulnus circulare tardius sanatur,quia in circu lo partes æque distant a centro,& ideo uulnus circulare nõ sanatur nisi paulatim per totum circuitum , ex consequenti tardius sanatur. Constat igitur tibi,quomodo , & quibus & quot modis differunt demonstratio quia,& propter quid in eadem scientia,& in diuersis. Hæc de præsenti capite di cta sint.

Caput octauum in qua figura syllogistica fiat præcipua demonstratio quæ facit scire simpliciter.

IN octauo cap. inuestigandum est cum sint tres figuræ syllogismorum,ut docuimus in trac.de syllogismo for mali,in qua fiat demonstratio potissima,& hic duo uidẽ da sunt, primo quod in prima figura præcipuæ fit demon stratio propter quid,secundo qnoniam in prima figura con cluditur uniuersalis affirmatiua,& uniuersalis negatiua , ut patet in barbara,& cœlarent,& quoniam omnis demõstra tio potissima procedit ex ueris,& primis,& immediatis siue sit affirmatiua,siue negatiua,ideo declarandum est quomo do non solum uniuersalis affirmatiua, sed etiam negatiua ꝓ positio potest esse immediata.

Quantum ad primum ponitur hæc conclusio. Demon stratio potissima tam affirmatiua q̃ negatiua ; fit præcipuæ in prima figura.Affirmatiua quidem in barbara,negatiua au tem in cœlarent,& probatur sic.Prima figura facit magis, & simplr scire, ergo in ea fit demõstratio potissima siue sit affirmatiua siue negatiua.Patet ꝯña,qm̃ ut docuimus supra finis demonstrationis potissime,est facere scire simplr,ergo in ea figura præcipue fiet quæ facit scire simplr.Antecedens autem.s.quod prima figura faciat scire simpliciter probatur quatrupliciter ad mentem Aristotelis.

Primo sic,scientiæ mathematicæ ut arithmetica,& geo metria,& prospectiua,quæ sunt certissimæ scientiæ demon

ſtrant concluſiones ſuas in prima figura. Probant enim concluſionem uniuerſalem ĩ qua paſsio prædicatur adæquate de ſuo ſubiecto, per p̃miſſas uniuerſales, ut quod omnis triangulus habet tres æquales duobus, ex eo quod oĩs triangulus habet angulum extrinſecum æqualem duobus angulis intrinſecis ſibi oppoſitis, ergo ſignum eſt quod prima figura facit magis, & ſimpliciter ſcire.

Secundo ſic in prima figura ſemper aut frequenter ſyllogizatur per medium propter quid, ergo facit magis, & ſimpliciter ſcire. Patet conſequentia: quoniam quando ſyllogizatur per medium propter quid, fit demonſtratio propter quid, hæc autem ut docuimus ſupra facit ſcire ſimpliciter, ergo &c Antecedens autem probatur: quoniam quando ſyllogizatur concluſio per medium propter quid, ſemper aut frequentius concluditur uniuerſalis affirmatiua, ut quando concludimus omnem hominem eſſe riſibilem eo quod oĩs homo eſt animal rationale. Sed uniuerſalis affirmatiua non concluditur niſi in prima figura, ergo illa facit magis, & ſimpliciter ſcire.

Tertio ſic. In p̃ma figura demõſtramus diffinitionem de diffinito uniuerſaliter, & non in ſecunda nec in tertia, ergo p̃ma facit magis, & ſimpliciter ſcire. Antecedens patet: quoniam cum diffinitio conueniat omni contento ſub diffinito demonſtramus eam in barbara, ut patet quando demõſtramus diffinitionem materialem ꝑ formalem de diffinito ut hic. Omne animal rationale, eſt quid cõpoſitum ex corpore, & anima intellectiua. Omnis homo eſt animal rationale ergo omnis homo eſt quid compoſitum ex corpore, & aĩa intellectiua. Quod autem nec in ſecunda, nec in tertia figura poſſumus demonſtrare diffinitionem de diffinito uniuerſaliter, & affirmatiue patet diſcurrenti ꝑ omnes modos earũ. Conſequentia uero ꝓbatur: qm̃ potiſsimum ſcire noſtrum eſt: qñ ſcimus diffõnem de ſuo diffinito. Conſtat ergo quod p̃ma figura facit magis, & ſimpliciter ſcire.

Quarto ſic, prima figura non indiget ſecunda, nec tertia, ſed econuerſo, ergo facit magis & ſimpliciter ſcire. Añs ꝓ-

batur: quoniam modi primæ figuræ concludentes directè sunt modi pfecti, nec indigent reduci ad alios, sed alii ad ipsos, ut docuimus in trac. de syllogismo formali, ergo prima figura non indiget secunda, nec tertia, sed econuerso. Consequentia autem patet: quoniam prima facit scire per seipsam, secunda autem, & tertio nõ p seipsas, sed p reductionem ad pmam, quod autem facit scire p seipsum, magis & pfectius facit scire, quàm quod facit scire p aliud. Constat ergo quod pma figura facit magis scire quam secunda, & tertia.

Quantum ad secundum ut scias quando ppositio uniuersalis negatiua est immediata, prius oportet te cognoscere qñ & quod modis fiat mediata, deinde p oppositum facile scies quando & quomodo fiat immediata.

Tu igitur aduerte ad mentem Aristotelis in primo posteriorum ad hoc quod uniuersalis negatiua sit mediata: id est habeat medium per quod demonstrari possit à priori, oportet alterum extremorum aut utrunque esse in aliquo toto id est subiectum aut prædicatum aut utrunque cõtineri sub aliquo superiori generico, quod sit genus subalternum, aut generalissimum ex quo fundamento sequitur quod uniuersalis negatiua potest tribus modis fieri mediata, & demonstrabilis conclusio.

Primo quando prædicatum continetur sub aliquo superiori, subiectum autem sub nullo in quo sensu hæc est mediata. Nulla substantia est calor. Nam licet substantia non habeat genus sub quo contineatur: quoniam est genus generalissimum, habet tamen calor: quoniam continetur sub passibili qualitate, & hæc sub qualitate sicut subalternum sub generalissimo. Vnde prædicta propositio potest sic demonstrari a priori in secunda figura, in camestres, omnis calor est qualitas, nulla substantia est qualitas, ergo nulla substantia est calor.

Secundo quando subiectum continetur sub aliquo superiori, pdicatum uero sub nullo, in quo sensu hæc est mediata nulla uirtus est quantitas, & hæc potest demonstrari in pma & secunda figura a priori. In prima quidem sic, nulla quali-

tas est quantitas. omnis uirtus est qualitas, ergo nulla uirtus est quantitas, in secunda autem sic. Nulla quantitas est qualitas, oĩs uirtus est qualitas, ergo nulla uirtus est quantitas.

Tertio quando subiectum & prædicatum cõtinentur sub aliquo superiori generico, in quo sensu hæc est mediata, nullum uitium est uirtus, & potest demonstrari a priori in prima & secunda figura. In prima quidem sic, nullum uituperabile est uirtus, omne uitium est uituperabile, ergo nullũ uitium est uirtus. In secunda autem sic, omnis uirtus est laudabile, ergo in cameſtres, nullum uitium est uirtus. Constat igit tibi quot modis contingit fieri vlis negatiua mediata.

Ad hoc autem quod fiat immediata oportet quod neutrum extremorum contineatur sub aliquo superiori generico, ex consequenti quando unum prædicamentum negatur uniuersaliter de alio, est propositio immediata. Vnde hæc est immediata, nulla substantia est quantitas, & hæc nulla q̃titas est qualitas, & sic de aliis. Pro cuius noticia aduerte, quod ut tibi manifestum erit in tertio metaphysicæ ens nõ est superius ad decem prædicamenta ut genus, nec descendit in ea, ut genus in species: quoniam nõ est uniuocum, sed analogum, ut docuimus in tractatu de quinque prædicabilibus, & ens non habet differentias essentiales quibus diuidatur, & quibus constituat diuersas species, sicut inueniuntur in quolibet genere, ut docuimus iu tractatu de quinque prædicabilibus. Descendit autem per seipsum in decem prædicamenta, & ideo sunt primo distincta, siue primo diuersa, nullum omnino medium uniuocum habentia & hac de causa propositio uniuersalis negatiua, cuius extrema sunt duo prædicamenta, est immediata, & indemonstrabilis simpliciter, & hinc est quod dicit Aristoteles coordinationes prædicamentorum esse impermixtas. Nam sicut nulla substantia est quantitas sic nullum genus substantiæ est genus quantitatis, nec species substantiæ est species quantitatis, & idem intelligi de omni prædicamento. Hoc autem intellige formaliter & non realiter, ut tibi declarabitur in tertio physicorum: quando declarabitur tibi quomodo actio, & passio

sunt idem realiter, & tamen cõstituunt duo p̃nta. q̃m distinguuntur formaliter, nec formaliter sumpta unum p̃dicatur de altero. Hæc est. n. falsa. Actio est passio, licet hæc sit uera. Res quæ est actio est passio. Constat igitur quæ & quomodo fiat propositio uniuersalis negatiua immediata, & hæc dicta sint de capite octauo.

Cap. 9. de syllogismo generante in nobis ignorantiam.

IN nono cap. agendum est de syllogismo opposito demõstrationi, per quem generatur in nobis ignorantia, & error, sicut per demonstrationem generatur in nobis scĩa. Tu igitur in p̃mis aduerte, quod uterq; syllogismus est bonus de forma, fiunt enim in modo debito & figura, sed non uterq; est bonus de materia ut tibi declarabitur. Nam syllogismus per quem acquirimus sciam est semper ex præmissis ueris, & de conclusionibus ueris, ut declaratum est sup̃. Syllogismus autem per quem fit in nobis ignorantia, & deceptio, licet sit plerunq; bonus de forma, tñ non de materia q̃m aut syllogizatur conclusio falsa ex utraq; præmissa falsa, aut ex altera falsa, ut tibi manifestabimus infra.

His igitur præpositis ad resolutionem procedendo duo agenda sunt, primo præponentur distinctiones de ignorantia in sensu de quo hic intendit Aristoteles, secundo considerabimus de singulis membris.

Quantum ad primum aduerte quod de mente Aristotelis in primo posteriorum. Ignorantia prima sui diuisione diuiditur in ignorantiam prauæ dispositionis, & in ignorantiã simplicis negationis.

Ignorantia prauæ dispositionis est deceptio causata in nobis uel possibilis causari per syllogismum peccantem in materia. Talis est ignorantia opinantis diametrum esse commensurabilem costæ: quoniam sibi fit talis syllogismus, omnes quãtitates continuæ, & finitæ, sunt adinuicem commensurabiles. Sed diameter, & costa sunt quantitates continuæ, & finitæ, ergo sunt adinuicem commensurabiles, ex tali syllogismo generatur in eo ignorantia prauæ dispositionis, per quam decipitur; quoniam non aduertit maiorem esse falsam

sam apud geometriam.

Ignorantia simplicis negationis, est simplex carentia ueræ notitiæ alicuius conclusionis in intellectu, eo quod nō habet ṗncipia ad illam, aut ex ætate aut ex ineruditione ī quo sensu dicimus infantem ignorare philosophiam, & rusticū ignorare geometriam, & de hac considerabimus in parte ultima huius capitis, & declarabimus unde ꝓueniat, non quidem ex syllogismo sed aliunde.

Secunda distinctio, Ignorantia praue dispositionis potest esse circa ꝓpositiones immediatas & mediatas. Exemplum ṗmi, ut ille qui credit, partem esse maiorem toto. Exemplū secundi, ut ille qui credit non omnem triangulum habere tres angulos æquiualentes duobus angulis rectis.

Tertia distinctio, Ignorantia prauæ dispositionis siue sit circa ꝓpositiones immediatas siue mediatas, potest esse circa ꝓpositionem affirmatiuam & negatiuam. Exemplum ṗmi, ut ille qui credit esse quod non est, ut extra mundum eē uacuum, quod tamen non est, ut tibi declarabitur in. 1. cœli. Exemplum secundi, ut ille qui credit non esse ꝙ est ut qui credit cœlum non esse corpus finitum, quod tñ ē finitum.

Quarta distinctio, Ignorantia praue dispōnis siue sit circa ꝓpositiones mediatas siue immediatas siue affirmatiuas siue negatiuas potest esse duplex. s. simplex & syllogistica. Simplex est deceptio facta in aliqua absq; argumentatione ut quando quis credit ex sola imaginatione sua & nō aliqua ratione ductus mūdum esse infinitum, uel credit simpliciter alicui sic dicenti, dato quod nullam afferat rōnem. Syllogistica est illa deceptio quæ fit ꝑ argumentationem, qua ligaī respondens utpote nesciens soluere, hoc modo deceptus est Zeno negans motum, qm̄ nesciuit hoc argumentum soluere. Si aliquid mouetur, aut mouetur in pleno aut in uacuo, non ṗmo, quia duo corpora non possunt esse simul, non secundo, quia non datur uacuum, ergo non datur motus.

Quantum ad secundum præmissis dictis distinctionibus uidendum est primo quomodo syllogizabilis est propositio uniuersalis affirmatiua immediata & falsa. Secundo qūo

NN

ſyllogizabilis eſt propoſitio uniuerſalis negatiua immediata & falſa tertio quomodo ſyllogizabilis eſt propoſitio negatiua uniuerſalis mediata & falſa.quarto quõ ſyllogizabilis eſt propoſitio uniuerſalis affirmatiua mediata & falſa.

Quãtum ad ꝓpoſitionem uniuerſalem affirmatiuam immediatam & falſam,aduerte quod nõ poteſt ſyllogizari niſi in prima figura.ſ.in barbara quoniam in ſecunda non cõcluditur niſi negatiua,& in tertia non concluditur niſi particularis.Poteſt autem ut docet Ariſtoteles in.1.poſterio. ſyllogizari per ſyllogiſmum ignorantiæ tribus modis primo per duas præmiſſas falſas in toto.i.uniuerſaliter.V.G. Volo ſyllogizare iſtam,Omnis quantitas eſt qualitas, & arguo ſic. Omnis ſubſtantia eſt,qualitas,Omnis quantitas eſt ſubſtantia,ergo omnis quantitas eſt qualitas, patet quod concluſio & utraq; præmiſſarum eſt falſa uniuerſaliter, quoniam ſuæ contrariæ ſunt uere uniuerſaliter ut patet, ſecundo per duas præmiſſas falſas in parte & non in toto.V.G. Volo ſyllogizare iſtam.Omnis ſubſtantia eſt quantitas,& arguo ſic. Oẽ imperfectum eſt quantitas,omnis ſubſtantia eſt imperfecta, ergo omnis ſubſtantia eſt quantitas. Patet quod concluſio eſt falſa in toto, quoniam ſua contraria eſt uera in toto , & utraq; præmiſſarum eſt falſa ſed non in toto,quoniã utraq; iſtarum eſt uera,aliquod imperfectum eſt quantitas,et aliqđ imperfectum non eſt quantitas.Similiter utraq; iſtarum eſt uera,aliquod imperfectum eſt ſubſtantia,& aliquod imꝑfectum non eſt ſubſtantia.Tertio per maiorem ueram,& mi. falſam.V.G. Volo ſyllozigare iſtam . Omnis ſubſtantia eſt quantitas,& arguo ſic.Omnis linea eſt quantitas, hæc eſt uera.Omnis ſubſtantia eſt linea hæc eſt falſa, ergo omnis ſubſtantia eſt quantitas.

Sed dices nunquid poteſt ſyllogizari ex ma. falſa & mi. uera ſicut ſyllogizatur ex ma.uera & mi.falſa?

Reſpondetur quod non niſi in duobus caſibus, primo ſumẽdo pro medio terminum tranſcendentem ut hic,Omne ens eſt quantitas omnis ſubſtantia eſt ens,ergo omnis ſubſtãtia eſt quantitas. Si autem ſumatur pro medio ter.prædicamẽ-

talis puta generalissimum alicuius prædicamenti, utraq; p̄missa erit falsa, ut hic. Omnis qualitas est quantitas. Omnis substantia est qualitas, ergo omnis substantia est quantitas secundo si arguatur per regulam antep̄ntalem ut hic. Oīs substantia est numerus. Omnis numerus est quantitas, ergo omnis substantia est quantitas. Si autem arguatur formal'r, in prima figura, non est possibile ma. esse falsam & mi. uerā nisi ut diximus sumatur pro medio ter. transcendens.

Quantum ad p̄pōnem uniuersalem nega. immediatam & falsam aduerte quod est syllogizabilis p̱ syllogismū ignorantiæ in prima & secunda figura, quoniam in utraq; concluditur uniuersalis negatiua, non autem in tertia, qm̄ in ea tantum particularis negatiua & affirmatiua concluditur. Potest autem syllogizari duobus modis ut patet per Aristotelem in primo posteriorum, primo quidem ex duabus falsis, & ex altera falsa in prima figura, exemplum primi. Hæc est uniuersalis negatiua immediata & falsa. Nullus homo est animal. Nam sicut propositio affirmatiua uniuersalis in qua prædicatur diffinitio uel pars diffinitionis de diffinitio est immediata & uera, quoniam inter diffinitionem & diffinitum, nullum cadit medium, sic eius negatiua uniuersalis est immediata & falsa. Hæc igitur nullus homo est aīal, potest syllogizari sic in prima figura ex duabus falsis. Nullus asinus est animal. Omnis homo est asinus, ergo nullus homo est animal. Constat quod hic & conclusio & utraque præmissa est falsa. Exemplum secundi. Syllogizo eandem conclusionem sic. Nullus lapis est animal. Omnis homo est lapis, ergo nullus homo est animal, constat quod ibi ma. est uera & mi. falsa. Potest etiā syllogizari ex ma. falsa & mi. uera ut hic nullum risibile est animal, hæc est falsa. Omnis homo est risibilis, hæc est uera, ergo nullus homo est aīal.

Secundo syllogizabilis est in secunda figura, ex utraque falsa, & ex altera falsa siue sit ma. siue mi. Exēplum primi. Sumo hanc. Nullus homo est animal & arguo sic in camestres. omne animal est rationale, hæc est falsa. Nullus homo est rationalis, hæc est falsa, ergo nullus homo est animal.

Exemplum ſecundi. Sumo eandem & arguo ſic, nullum animal eſt lapis, hæc eſt uera. Omnis homo eſt lapis, hæc eſt falſa, ergo in celare, nullus homo eſt animal. Item poteſt eſſe ma. falſa, & mi. uera, ut ſumo eandem, & arguo ſic nullum animal eſt riſibile hæc eſt falſa. Omnis homo eſt riſibilis, ergo nullus homo eſt animal.

Quantum ad uniuerſalem negatiuam mediatam & falſam qualis eſt iſta, nullus homo eſt ſubſtantia (nam inter p̄dicatum & ſubiectum cadunt multa media p quæ poteſt ſyllogizari. ſ. animal, corpus animatum, corpus ut patet in arbore porphirii, ideo eſt mediata) aduerte quod eſt ſyllogizabilis p ſyllogiſmum ignorantiæ in p̄ma & ſecunda figura. Exẽplum p̄mi, Sumo iſtam, nullus homo eſt ſubſtantia, & arguo ſic, nullum animal eſt ſubſtantia, omnis homo eſt aïal, ergo nullus homo eſt ſubſtantia. Exemplum ſecundi, Sumo eandem & arguo ſic, nulla ſubſtantia eſt corpus, omnis homo eſt corpus, ergo nullus homo eſt ſubſtantia. Conſtat ergo ꝙ eſt ſyllogizabilis in p̄ma & ſecunda figura. Poteſt autem ad mentem Ariſtotelis ſyllogizari duobus modis. Primo in p̄ma figura poteſt ſyllogizari ex utraq; p̄miſſa falſa, & ex altera falſa. i. maiore ſed minore uera. Exemplum p̄mi, Sumo iſtam, nullus homo eſt ſubſtantia & arguo ſic. Nullus lapis eſt ſubſtantia. Omnis homo eſt lapis, ergo nullus homo eſt ſubſtantia. Exemplum ſecundi de ma. falſa. Sumo eandem & arguo ſic, nullum animal eſt ſubſtantia. Omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt ſubſtantia, patet quod ma. eſt falſa, & mi. uera, & aduerte quod non poteſt ſyllogizari in p̄ma figura ita quod ma. ſit uera, & mi. falſa, ſi ſumatur medium proprium. i. ꝙ eſt eiuſdem p̄nti cum extremis concluſionis ſi autem medium ſit alterius p̄nti ab extremis, ut patet in. 1. poſteriorum, tunc non eſt ꝓprium, ſed dicitur extraneum, & tunc poteſt ſyllogizari uniuerſalis negatiua mediata & falſa ex ma. uera & mi. falſa. V. G. Sumo hanc. nullus homo eſt ſubſtantia, & arguo ſic. Nulla albedo eſt ſubſtantia, hæc eſt uera. Omnis homo eſt albedo hæc eſt falſa, ergo nullus homo eſt ſubſtantia. Conſtat igi

tur quomodo uniuersalis negatiua mediata & falsa est syllogizabilis in pma figura, ex utraq; præmissa falsa, & ex ma. falsa & mi. uera, & ex ma. uera, & mi. falsa.

Secundo potest syllogizari in secunda figura ex utraque præmissa falsa in parte, & ex altera præmissa falsa siue sit ma. siue minor. Exemplum secundi. Sumo hanc, nullus homo est substantia, & arguo sic. Nulla substantia est albedo. Omnis homo est albedo, ergo nullus homo est substantia. Ibi ma. est uera, & mi. falsa. Quod autem ma. possit esse falsa, & mi. uera, patet hic. Omnis substantia est albedo, nullus homo est albedo, ergo nullus homo est substantia. Exemplum primi. Sumo eandem & arguo sic. Omnis substantia est imperfecta, hæc est falsa in parte quoniam aliqua substātia est perfecta, & aliqua imperfecta. Nullus homo est perfectus, hæc est falsa in parte, quoniam inter homines aliquis est perfectus aliquis imperfectus, ergo nullus homo est substantia.

Dixi ex utraq; præmissa falsa in parte, quoniam non potest utraq; esse falsa ex toto, quoniam non potest inueniri medium, quod sit uniuersaliter in omni contento sub vna extremitatum, & uniuersaliter remotum ab alia. Vnde tale medium uel est simpliciter extraneum cuilibet extremitatum, uel conueniens alicui illarum.

Si primum, semper negatiua erit uera. Si secundum, nunquam quælibet præmissarum erit falsa in toto. Verbi gratia. Quia color est omnino extraneus ab homine & a substantia, si arguatur sic, nulla substantia est color. Omnis homo est color, ergo nullus homo est substantia, patet qd ma. est uera. Quia uero lapis est extraneus ab hoīe non autem a substantia cum sit substantia si arguatur sic, Nulla substantia est lapis. Oīs homo est lapis, ergo nullus homo est substātia, patet quod ma. non est falsa in toto, qm̄ aliqua substantia est lapis, & aliqua non. Constat ergo quomodo utraq; præmissa non potest esse falsa in toto.

Quantum ad propositionem uniuersalem affirmatiuam mediatam & falsam aduerte quod non est syllogizabilis nisi

in prima figura ficut nec propofitio uniuerfalis affirmatiua immediata & falfa. Nam ut docuimus in trac. de fyllogifmo formali, tantum in prima figura & in primo modo concluditur uniuerfalis affirmatiua ex duabus uniuerfalibus affirmatiuis, poteft autem per fyllogifmum ignorantie fyllogizari in prima figura duobus modis ad mentem Ariftotelis in primo pofteriorum.

Primo ex utraque præmiffa falfa, quando fyllogizatur per medium quod eft extraneum ab utroque extremo. Verbi gratia fumo, hanc omnis homo eft fapor, & arguo fic. Omnis lapis eft fapor. omnis homo eft lapis, ergo omnis homo eft fapor, patet utranque effe falfam, quoniam medium fumptum, id eft lapis, non prædicatur de fapore nec de homine.

Secundo ex altera præmiffarum exiftente falfa, & hoc tripliciter, quia aut medium eft proprium aut extraneum. Si proprium tunc maior erit falfa & minor uera. Verbi gratia. Sumo hanc omnis homo eft circulus, & arguo fic. Oẽ animal eft circulus. Omnis homo eft animal, ergo oĩs homo eft circulus, patet maiorem effe falfam, & minorem ueram, qm̃ medium. i. animal prædicatur de homine. Si eft extraneum, hoc dupl'r, qm̃ aut extraneum eft folum a minore extremitate, & tũc ma. erit uera, & mi falfa. Verbi gratia fumo hanc. Omnis homo eft triangulus, & arguo fic. Omnis figura habens tres angulos eft triangulus. Omnis homo eft figura habens tres angulos, ergo omnis homo eft triangulus. Patet ma. effe ueram, & mi. falfam qm̃ hñ tres angulos eft remotum ab homine & extraneum ẽ autem proprium triangulo, aut extraneum eft folum a ma. extremitate non autem a mi. & tunc ma. tantum erit falfa, fed mi. uera. Verbi gratia. fumo hanc. Omnis homo eft color, & arguo fic. Omne animal eft color omnis homo eft animal, ergo omnis homo eft color. Patet maior tantum effe falfam, eo ꝙ medium, id eft animal eft extraneum a colore. Conftat igitur tibi quibus modis eft fyllogizabilis propofitio uniuerfalis affirmatiua mediata & falfa. Hæc de ignorantia prauæ

dispositionis dicta sint.

Nunc agendum est de ignorantia simplicis negationis, puta de ignorantia coloris quæ est in ceco, & ignorantia sonorum quæ est in surdo, & hic duo agenda sunt primo declarandum est unde proueniat de necessitate talis ignorantia, ita quod est impossibile acquirere per inuentionem propriam suum oppositum, id est scientiam tali ignorantie oppositam, secundo probandum est intentum.

Quantum ad primum aduerte quod ad mētem Aristotelis in primo posteriorum radix huius ignorantie est carentia siue esse priuatum aliquo sensu a natiuitate. Verbi gratia. Si quis nascitur cecus non potest per suam inuentionem habere noticiam de colore & sic de necessitate ignorat quid sit color, quomodo imutat uisum, quomodo distinguūtur species sue &c. Idem intellige de priuato quocunque alio sensu ita quod deficiente nobis aliquo sensu, necesse ut ignoremus subiectum illius siue obiectum, & proprietates talis obiecti, & contenta sub eo, & aduerte quod semper hic loquimur de scientia obiecti sensibilis quæ possit haberi per inuētionē distincte & determinate per proprios conceptus. Hāc enim probabimus impossibile haberi si caremus sensu talis uel talis obiecti.

Quantum ad secundum probandum est intentum præpositum, quod sub tali conclusione formatur. Deficiente nobis aliquo sensu est impossibile est habere scientiam de sensibilibus illius sensus. Pro illius probatione, præmitto ad mētem Aristotelis, quod omnis uera notitia scientifica si debet haberi per inuentionem, oportet quod habeatur aut per demonstrationem aut per indictionem. Nam omnis notitia cōplexa habita per discursum, est notitia alicuius uniuersalis concluse ex præmissis uniuersalibus ueris, uel concluse ex singularibus sufficienter enumeratis. Primo modo habetur per demonstrationem. Secundo modo per inductionem, ut patet ex diffinitione demonstrationis & inductionis, quas assignauimus supra. Hoc supposito probatur sic conclusio præposita. Omnis notitia scientifica alicuius obiecti

ſenſibilis,habetur ex inuentione aut per demonſtrationem aut per inductionem, hæc patet ex ſuppoſito. Sed ſiue habeatur per demonſtrationem ſiue per inductionem, neceſſarius eſt nobis ſenſus illius obiecti ſenſibilis. Nam ſi habetur per inductionem,cognoſcitur uniuerſale per ſingularia. Singularia autem non cognoſcimus niſi per ſenſum. Eſt enim ſenſus ſingularium. Verbi gratia. Non poſſum per inductionem cognoſcere hanc uniuerſalem. Omne reubarbarum purgat coleram, niſi per ſenſum experiar & hoc & hoc & hoc reubarbarum & ſic de ſingulis purgare colerã.

SI autem habetur per demonſtrationem arguitur ſic. Omnis demonſtratio eſt ex uniuerſalibus, & uniuerſalia cognoſcuntur per ſingularia. Cuius ſignum eſt quod etiam mathematica quæ uidentur abſtracta a materia ſenſibili, ut tibi declarbitur in tertio metaphyſicæ,& in ſecundo phyſicorum,non cognoſcuntur niſi per ſingularia. Verbi gratia. Cognoſco hanc uniuerſalem. Omnes recti anguli ſunt æquales,quia uideo hos eſſe æquales, & illos & illos & ſic de ſingulis. Conſtat ergo quod ſiue acquiramus noticiam ſcientificam de obiectis ſenſibilibus per inductionem uel per demonſtrationem, neceſſarius eſt nobis ſenſus. Et ſic patet quod deficiente nobis aliquo ſenſu, impoſsibile eſt nos habere ſcientiam illius ſenſus, ex conſequenti oportet nos perſiſtere in ignorantia ſimplicis negationis obiecti ſenſibilis talis ſenſus. Hæc de præſenti capi. dicta ſunt.

Cap.decimum de proceſſu demonſtrationis in infinitum.

IN cap. decimo agendum eſt de proceſſu demõſtrationis in infinitum,& hic quatuor principaliter agenda ſunt.Primo quod in demonſtrationibus non contingit procedere in infinitum in prædicatis quiditatiuis. Secnndo ꝙ non in prædicatis ſubſtantialibus. Tertio ꝙ non in prædicatis accidentalibus. Quarto quod nullo modo.

Qnantum ad primum aduerte quod prædicata quiditatiua sunt prædicata diffinitiua, ut animal est prædicatum quiditatiuum de homine, qm̄ ingreditur eius diffõnem, & sensitiuum est prædicatum quiditatiuum de animali, & sic ascẽde in arbore porphyrii. Tu igitur aduerte quod procedere in infinitum prædicatis quiditatiuis est non dare statum in diffinientibus, & diffinitis, ita quod non possumus assignare ꝑmum diffiniens sup̄ quod non sit aliud, nec ultimũ diffinitum infra quod non sit aliud, & qm̄ Arist. in primo posteriorum in hac materia est maxime diffusus, ideo ne adiscentis, & nouicii ingenium confundatur, compendiose procedendum est. Sufficient igitur tibi pro nunc duæ conclusiones.

Prima est. In demonstrationibus affirmatiuis, non est ꝓcessus in infinitum in prædicatis quiditatiuis, probatur sic. Si datur talis processus in infinitum, nullum diffinibile, uel diffinitum poterit perfecte cognosci per diffinitionem suam quod est falsum, falsitas consequentis patet, quoniam si per diffinitionem rei non perfecte rem ipsam cognoscimus, de nullo dabitur perfecta & distincta cognitio, quoniam sola diffinitio indicat nobis rei scibilis naturã per prædicata essentialia, ut tibi manifestabitur in septimo metaphysicæ. Consequentia autem sic manifestatur. Sumo hominem ut diffinibile per animal rationale, & arguo sic. Si per diffinitionem hominis, debet homo perfecte cognosci, oportet quamlibet partem diffinitionis sue perfecte cognoscere, ergo oportet perfecte cognoscere animal, & cum animal diffiniatur per sensitiuum, oportet sensitiuum perfecte cognoscere, & cum sensitiuum diffiniatur per animatum, oportet animatum ꝑfecte cognoscere & animatum diffinitur per corpus, & corpus per substantiam, & substãtia per ens, & ens per a, & a ꝑ b, & b per c, & sic in infinitum, nõ poterunt omnia diffinita & diffinientia cognosci, qm̄ non possunt infinita pertransiri & deuenire ad primum, quo ignorato impossibile est posteriora cognoscere ut tibi declarabitur in. 1. physi. Ergo constat tibi ꝙ si est processus in infinitnm in demõstrationibus quo ad prædicata, quiditatiua, nullus res poterit per diffini-

tionem suam perfecte, & distincte cognosci, & sic aufertur ab intellectu humano, omnis uera, & distincta ac perfecta, cuiuscunque obiecti scientia.

Secunda conclusio est hæc. Si non est processus in infinitum in demonstrationibus affirmatiuis, ergo nec in negatiuis, probatur hæc conditionalis sic. Nunquam contingit syllogizare conclusionem negatiuam, nec si est mediata reduci ad immediatam, nisi altera præmissarum existente affirmatiua, nam ex puris negatiuis non ualet argumentum, ergo nullla apparet ratio quod possit esse processus infinitus in negatiuis, stante processu finito in affirmatiuis.

Quantum ad secundum aduerte quod prædicatum substantiale ad mentem Aris. in. 1. poster. est illud quod significat totum subiectum aut partem subiecti, & est in eodē p̄nto substantiæ sicut subiectum, exemplum p̄mi. Substantia sensitiua est prædicatum substantiale de animali; exemplum secundi. Corpus est prædicatum substantiale de homine, est enim corpus pars hominis compositi ex corpore, & animal; & tale prædicatum substantiale tam p̄mo quam secūdo modo distinguitur contra prædicatum accidentale, eo ꝙ illud non est subiectum nec pars subiecti, sed significat aliquid in subiecto, ut cum dico homo est albus, significat albedinem inesse homini. Hoc declarato ponitur hæc conclusio. In demonstrationibus non est processus in infinitum in prædicatis substantialibus, neq; ascendendo sursum. s. ad magis, & magis uſia sine statu, neq; descendēdo deorsum. s. ad minus, & minus cōia sine statu, neq; circulariter. Prima pars sic probatur. Si est processus in infinitum in ascendendo, ergo nihil possemus scire quod de p̄nto substantiæ per diffinitionem suam, quod sit est falsum, ɔ̄ña sic deducitur, cum diffinitio constet ex genere, & differētia si illud sciretur per genus, & differentiam. Sed si esset processus in infinitū in ascendēdo genera essent infinita, & nō esset deuenire ad generalissimum, & oporteret ea omnia perfecte cognoscere, modo constat quod esset impossibile omnia illa perfecte cognoscere, quoniam non est infinita pertransire, ergo constat quod

nihil possemus scire quod sit de prædicamento substantiæ p̄ diffinitionem, si est processus in infinitum in prædicatis substantialibus in ascendendo, secunda pars sic probatur, nō est processus in infinitum in ascensu, ergo nec in descensu, antecedens patet ex probatione p̄mæ partis, ɔña ꝓbatur, qm̄ in descensu est deuenire ad singulare, ut patet descendendo per arborem porphyrii puta usq; ad Socratem & Platonē sub homine. In singulari autem est status, qm̄ singulare, ut singulare de nullo inferiori prædicatur, tertia pars sic probatur, si est processus in infinitū circulariter in prædicatis substantialibus, id est quæ sunt de p̄nto substantiæ: sequitur qđ omnia genera de p̄nto substātiæ de seinuicem æqualiter p̄dicantur, quod est falsum, qm̄ essent conuertibilia sicut homo, & risibile, & unum non esset uniuersalius alio, & sic auferretur ordo lineæ prædicamentalis in qua disponūtur species, & genera secundum sub & supra usq; ad generalissimum, ut docuimus in trac. de prædicamentis. Consequentia uero sic probatur si datur talis processus in prædicamento substantiæ, ergo sequitur quod postquam demonstrauero hominem esse animatum, quia est animal, & hominem esse corpus quid est animatus, & hominem esse substantiam quia est corpus, per circulum reuertar, & demonstrabo substantiam esse hominem per hoc medium quod est animal, sic arguendo, omne animal est homo, omnis substantia est animal, ergo omnis substantia est homo. Constat autem qđ hæc demonstratio non esset de conclusione uera nec ex ueris, nisi substantia, & animal, & homo essent æqualis prædicationis de seinuicem sicut sunt æqualis prædicationis, homo rationale, & risibile, & quod dico de substantia, & animali, & homine, idem intellige, de animato, & corpore, & substantia. Cum igitur ex tali processu destruatur ordo prædicamentalis, non est admittendus. Manifestum ergo est quod demonstratio non procedit in infinitum prædicatis substantialibus, neque sursum, neque deorsum, neque per circulum.

Quantum ad tertium probandū est ꝙ in demonstratione

non proceditur in infinitum in prædicatis accidẽtalibus, ſed aduerte prius quod prædicatum accidentali eſt duplex, ſcilicet accidentale per accidens,& eſt illud quod cum ſubiecto facit propoſitionem per accidens ut homo eſt albus, & accidentale per ſe, & eſt illud quod cum ſubiecto facit propoſitionem per ſe,ut homo eſt riſibilis, primo igitur probandũ eſt propoſitum primo modo,deinde ſecundo modo.

Reſpectu primi ponitur hæc concluſio. In prædicatis per accñs facientibus propõnem per accidens,non eſt proceſſus in infinitum circulariter neq; ſurſum,neq; deorſum. Prima pars ſic probatur,ſi eſt proceſſus in infinitum circulariter in prædicatis per accidens primo modo,hoc poteſt eſſe tripliciter, primo ut comparantur adinuicem in eodem p̃nto, puta ut comparatur album ad coloratum, & coloratum ad qualitatem paſſibilem,& qualitas paſſibilis ad qualitatem, & iterum retrocedendo,& ut ſic proceſſus in infinitum eſt impoſſibilis per circulum,quia tunc omnia accidentia eiuſdem p̃nti eſſent adinuicem conuertibilia,& demonſtraretur ſuperius de ſuo inferiori,ſicut etiam docuimus in p̃nto ſubſtantiæ,ſecundo ut comparantur ad omnia p̃nta accidentiũ & ſic iterum talis proceſſus eſt impoſſibilis,quia ſicut demõſtrarentur accidentia reſpectiua de abſolutis,ſic & econuerſo,quod eſt omnino impoſſibile, tertio ut comparatur ad prædicamentum ſubſtantiæ, & ſic iterum talis proceſſus eſt impoſſibilis, quia cum prædicata ſint finita ſicut & prædicamenta,tandem demonſtraretur ſubſtantia de accidẽte,ſicut accidens de ſubſtantia, quod eſt penitus impoſſibile.

Secunda pars concluſionis, ſcilicet quod non ſit proceſſus in infinitum in prædicatis accidentalibus facientibus ꝓpoſitionem per accidens aſcendendo ſurſum, probatur. Si talis proceſſus eſt poſſibilis, uel eſt quando unum prædicatur de uno,ut homo eſt albus,uel quando plura prædicatur de uno,ut homo eſt albus muſicus magnus &c. Non primo, quoniam cum omne unum prædicatum ſit in aliquo prædcamento, & prædicamenta ſint finita, oportet etiam prædicata,quæ prædicantur ut unum de uno eſſe finita. Nõ

ſecundo, quoniam ſi prædicata ſunt finita, oportet multipli cationes eorum eſſe finitas, ſicut ſi unitates ſunt finite opor tet numeros eſſe finitos, ſed prædicata ſunt finita, quoniam ut diximus omne prædicatum eſt in aliquo prædicamento, & prædicamenta ſunt finita cum ſint tantum decem, ergo cum prædicata ſint finita, eorum multiplicatiões, in quibus plura prædicata prædicantur de uno ſubiecto, ſunt finite, ex conſequenti non eſt posſibilis in aſcendendo ſurſum, prædictus proceſſus in infinitum.

Tertia autem pars concluſionis deducitur ex ſecunda, nam ſi non eſt proceſſus in infinitum in aſcendendo, multo minus in deſcēdendo, quoniam ſicut in prædicamento ſubſtantiæ eſt ſtatus in indiuiduis ſub quibus non dantur inferiora, ſic & in prædicamentis accidētium, nam ſicut ſub hoc homine nō datur inferius, ſic nec ſub hac linea, nec ſub hac albedine.

Reſpectu ſecundi: ſcilicet ꝓdicati accidentalis facientis ꝓpoſitionem ꝑ ſe ut homo eſt riſibilis, ponitur hæc cõcluſio. Non eſt ꝓceſſus in infinitum in ꝓdicatis accidentalibus faciētibus ꝓpoſitionem ꝑ ſe, neq; ſurſum, neq; deorſum, Anteꝗ ꝓbetur cõcluſio aduerte quod talia prædicata ſunt illa quæ prædicantur de ſubiecto in ſecũdo modo per ſe: in quorum diffinitione ponitur ſubiectum, & dicuntur rerum ꝓprietates, conuertibiles cum his quorum ſunt ꝓprietates aut riſibi le in homine, rudibile in aſino, par uel impar in numero, ha bere tres angulos in trigono &c.

His declaratis probatur ſic concluſio, ſi eſt proceſſus in ĩfi nitum in prædicatis accidentalibus, quæ ſunt prædicata per ſe, ut rerum pasſiones, & proprietates, ergo non contingit per demonſtrationem aliquid ſcire ſimpliciter, quod eſt falſum: quoniam ut docuimus in tract. ſecundo demonſtratio propter quid, de qua nunc intēdimus eſt ſyllogiſmus faciēs ſcire ſimpliciter. Cõſequentia autem ſic probatur, ſcire ſimpliciter eſt ſcire concluſionem per reductionem ad immediata, & indemonſtrabilia, aliter non quieſceret intellectus inueſtigantis, & adiſcētis. Sed ſi datur talis proceſſus, eſt im-

possibile reducere conclusionem ad immediata, & indemõstrabilia: quoniam supra passionem a daretur alia passio demonstrabilis communior puta b & super illam alia adhuc communior, & sic in infinitum, & cum non sit infinita ptrãsire esset impossibile reducere conclusionem ad immediata, & indemonstrabilia, ex consequenti nihil posset sciri simpliciter. Constat igitur quod indemonstrando non est processus in infinitum in prædicatis accidentalibus quæ constituũt propositionem per accidens, nec in illis quæ constituunt ꝓpositionem per se.

Quantum ad quartum ꝓbandum est, ꝙ uniuersaliter, & nullo modo ꝓcedendum est in ueris demonstrationibus in infintum, ꝓ cuius euidentia ꝑponitur ꝙ omnis demonstratio est ex his quæ sunt ꝑ se, & hoc iam declaratum est supra, ubi docuimus demonstrationem non esse ex his quæ sunt ꝑ accidens, neq; ex extraneis, neq; ex his quæ possunt aliter se habere qualia sunt contingentia. Præponitur ulterius ꝙ duplex est ꝓpositio ꝑ se quæ ingreditur demonstrationem. Vna in ꝑmo modo, & est illa in qua ꝑdicatum est diffinitiuũ subiecti, altera in secundo modo, & est illa in qua subiectum ponitur ĩ diffinitione ꝑdicati, exemplum ꝑmi, homo est animal rationale, exemplum secundi, homo est risibilis.

His præpositis ponitur duplex conclusio, quarum prima hæc est. Impossibile est procedere in infinitum in demõstrationibus inquantum constant ex his quæ sunt per se in secũdo modo. Hæc probatur tripliciter primo sic, nullum subiectum habet proprias passiones infinitas, ergo impossibile est procedere in infinitum &c. Consequentia est manifesta. Antecedens autem sic probatur. Cum omnia præcedentia ingrediantur diffinitionem posterioris, ut patet ex doctrina data in tracta. de prædicabilibus siue de quinque uniuersalibus, eiusdem essent diffinitiua infinita: quoniam sicut omne superius in prædicamento substantiæ ingreditur diffinitionem inferioris, sicut passio præcedens ingreditur diffinitionem passionis posterioris. Infinita autem diffinita non possunt complete cognosci, ergo de nullo subiecto haberetur

resoluta demonstratio inquantum constat ex his quæ sunt per se in secundo modo.

Secundo sic. Impossibilis est processus in infinitum in his quæ adinuicem sunt conuertibilia secundum prædicationē. Nam omnis processus siue sursum, siue deorsum, siue sit finitus, siue non, est a minus communi ad magis commune, uel econuerso. Sed inconuertibilibus non datur magis, neq; minus commune, sed æque commune, ergo in eis non est processus in infinitum.

Sed omnes proprie passiones quæ: scilicet fluunt in principiis speciei, sunt cōuertibiles cum subiectis suis. Sunt enim propria in quarto modo, ergo in eis non est processus in infinitum.

Secunda conclusio est hæc. Non est processus in infinitum in demonstrationibus inquantum constat ex quæ sunt in primo modo per se, probatur. Si est processus infinitus in illis, ergo non contingit aliquid uere, & complete diffinire, quod est falsum: quoniam cum diffinitio sit medium in demonstratione, ut tibi declarabitur infra auferetur omnis uera demonstratio, ex consequenti omnis uera scientia: quoniam non causatur, nisi ex demonstratione: ut declaratum est supra. Consequentia probatur. Nam datur diffinitio causa cognoscendi diffinitum per sua principia essentialia quæ sunt genus, & differentia. Sed dato tali processu infinito, non posset cognosci complete diffinitum: quoniam oporteret superiora infinita diffinibilia cognoscere, sicut si uolo per diffinitionem hominis cognoscere hominem, oportet cognoscere animal, & animatum, & corpus, & substantiam, & ens, & hic est status. Oportet etiam cognoscere rationale, & irrationale, sensitiuum, & insensitiuum animatum, & inanimatum corporeum, & incorporeum, & hic est status ex parte differentiarum. Cum autem sit impossibile infinita superiora genera, & infinitas differentias cognoscere. Constat quod concesso processu infinito in prædicatis, primi modi per se remouetur omnis uera diffinitio, & omnis demonstratio potissima

& omnis uera scia. Necesse est ergo in demõstrationibus po nere statum. Hæc dicta sint pro præsenti cap. in quo studui breuiare prolixitatem Aristotelis in. 1. posteriorum ,ppter utilitatem adiscentium, ne confunderentur.

Caput undecimum de cõparatione demonstrationum adinuicem quo ad perfectionem, & nobilitatem.

IN hoc capite agendum est de comparatione demonstra tionum quo ad nobilitatem iuxta doctrinam Aristotelis in. 1. posteriorum. Tu igitur aduerte quod demonstrationum triplex est distinctio.

Prima est. Demonstrationum alia uniuersalis, alia particularis.

Secunda est. Demonstrationum alia affirmatiua alia negatiua.

Tertia est. Demonstrationum alia ostensiua alia ad impossibile.

Hic igit̃ tria agenda sunt, pmo inuestigabimus quæ sit po tior an uniuersalis an particularis, secũdo an affirmatiua uel negatiua, tertio an ostensiua uel ducens ad impossibile.

Quantum ad pmum aduerte antequam deueniamus ad inquisitionem ,ppositi quod demonstratio uniuersalis est illa p quam demonstratur ,ppria passio de suo pmo & adæquato subiecto, & in qua maior extremitas, & minor, & mediũ sunt termini conuertibiles. V. G. Si demonstratur quod homo est risibilis p rationale, est demonstratio uniuersalis, qa risibile pmo, & adæquate homini conuenit inquantum est homo, & homo, & risibile, & rationale sunt adæquate pdicationis, ex consequenti sunt termini conuertibiles.

Demonstratio autem particularis est illa, p quam demonstratur ,ppria passio nõ de adæquato subiecto, sed de aliquo contento sub eo siue sit eius species, siue singulare, exemplũ primi. ut quando demonstratur habere tres angulos de ysochelle quæ est species trianguli. Neque enim habere tres angulos competit ysochelli inquantum est ysochelles, sed inquantum est triangulus, exemplum secundi, ut quando demõstratur caliam uel sortem esse risibilem, neq; enim

risibile primo conuenit caliæ, sed homini caliæ autem conuenit inquantum est homo, & hac de causa in demonstratione particulari, non est necesse tres terminos esse conuertibiles, constat enim quod habere tres non cõuertitur cum ysochelle, & risibile non conuertitur cum calia.

His igitur declaratis, ꝑ resolutione ꝓpositi ponitur hæc conclusio. Demonstratio uniuersalis potior est demonstrationem particulari. Qua ꝓbata recitabimus rationes sentiẽtium oppositum, & eas soluemus. Tribus autem rationibus probatur ipsa conclusio ad mentem Aristotelis.

Prima ratio est. Demonstratio uniuersalis magis facit scire quã particularis, ergo est potior, consequentia patet: quoniam cum demonstratio sit syllogismus faciẽs scire, quæ magis facit scire, potior est. Antecedens autem sic ꝓbatur. Demonstratio uniuersalis facit scire passionem de subiecto secundum seipsum, ut diximus, particularis autem facit scire secundum aliud. Puta quod ysochelli competit habere tres angulos nõ secundum quod est ysochelles, sed secundum ꝙ est triãgulus. Sed perfectius est scire secundum seipsum quã secundum aliud, sicut perfectius est esse lucidum ꝑ seipsum q̃ ꝑ aliud: quoniam primum est per essentiam, secundum autẽ ꝑ participationum, ergo clarum est demonstrationem uniuersalem esse potiorem quam particularis.

Secunda ratio est. Demonstratio uniuersalis est de magis ente quam particularis, ergo est potior. Consequentia patet, nam sicut scientia quæ est effectus demonstrationis, non est nisi de ente, & quæ est de magis ente est perfectior, sic & demonstratio. Sed uniuersale est magis ens quam particulare: quoniam uniuersale est incorruptibile, & abstrahit ab hic, & nunc, & sic uniuersale est semper. Particulare autem est corruptibile, nec abstrahit ab hic. & nunc. Præcipue particulare quod plurificatur sub eadem specie, qualia sunt particularia inferiora; ergo demonstratio uniuersalis est potior particulari.

Tertia ratio est, demonstratio uniuersalis magis præseruat intellectum ab errore, & deceptione quam particularis,

ergo est potior, patet consequentia, quoniam sicut spectat ad demonstrationem causare scientiam: sic & auferre ignorantiam ac deceptionem: ergo sicut ea quæ causat magis sciētiam est potior, sic & ea quæ magis præseruat ab ignorantia: antecedens uero probatur. Nam quis de facili potest decipi credendo triangulum æquilaterum secundum quod est æquilaterus habere tres: eo quod p demonstrationem particularem concluditur æquilaterum habere tres. Non autem potest decipi credendo triangulum secundum quod est triangulus habere tres: quoniam sic est, & id concluditur per demonstrationem uniuersalem, alias rationes ponit Aristoteles ad probandum eandem conclusionem. Sed istæ tibi sufficiant pro præsenti tractatu.

Probata conclusione, formandæ sunt rationes eorum qui tenent particularem demonstrationem potiorem esse uniuersali. Tu igitur aduerte quod Aristoteles in primo posteriorum format tres rationes, quarum singulas soluemus.

Prima est, Demonstratio particularis facit magis scire ergo est dignior. Consequentia patet. Antecedens probatur particularis facit scire secundum seipsum, uniuersalis autem secundum aliud. Nam quando demonstratur omnem ysochellem habere tres angulos æquales duobus rectis, scitur quod omnis ysochelles secundum seipsum habet tres angulos æquales & cætera. quando autem demonstratur triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, scitur quod ysochelles habet tres angulos non secundum quod ysochelles, sed secundum aliud: id est inquantum est species trianguli.

Respondetur, negatur antecedens, ad probationem, nego q particularis faciat scire sm se ipsum vlis autem secundum aliud, immo est oppositum ut docuimus in prima ratione. Ad probationem nego q demonstretur ysochellem habere tres angulos sm seipsum, qm falsæ demonstraretur. Non. n. ut ysochelles, sed, ut est trangulus habet tres. Triangulus autem sed ipsum habet tres, quoniam est primum & adæqua-

tum subiectum huius passionis & non ratione alterius. Constat ergo quod ratio hæc nihil concludit.

Secunda est. Demonstratio pticularis magis præseruat intellectum ab opinione falsa quam uniuersalis, ergo est dignior. Consequentia patet. Antecedens autem sic probatur. Quando demonstratur aliqua passio de suo subiecto uniuersaliter. Puta de triangulo quod habet tres angulos, & de circulo, quod una linea continetur, & de numero quod est par uel impar, & illud non demonstratur de aliquo in particulari. Puta de ysochelle uel de binario, potest intellectus opinari tali uniuersale esse separatum secundum esse a singularibus sicut imaginati sunt Platonici & pythagorici, ut recitat Aristoteles in septimo metaphysicæ, quæ quidem opinio esset falsa, ut tibi declarabitur in primo & in septimo metaphysicæ, quoniam etsi mathematica abstrahant a materia secundum rationem ut tibi declarabitur in secundo physicorum, non tamen secundum esse. Quando autem illud demonstratur de aliquo particulari. Puta habere tres de ysochelle uel de hoc triangulo particulari, non potest huiusmodi falsa opinio causari in intellectu, quoniam demonstratur passio de hoc singulari; quod ad sensum constat esse in materia puta in ligno uel lapide. Ergo demonstratio particularis dignior est uniuersali.

Respondetur negatur antecedens. Ad probationem dico quod sanus & clarus intellectus non habet ueram occasionem opinandi triangulum uel figuram uel numerum esse separatum singularibus secundum esse, ex eo quod aliquid de eis demonstratur uniuersaliter. Sed hoc est ex imperfectione intellectus: Vnde hæc falsa opinio non oritur ex uniuersali demonstratione, sed ex debilitate intellectus, non potentis iudicare quod hæc duo stant simul. Mathematica abstrahunt a materia, & a singularibus secundum rationem. Mathematica non abstrahunt a materia & a singularibus secundum esse. Constat igitur quod hæc ratio non concludit.

Tertia ratio est. Demonstratio particularis est magis

de ente quam uniuersalis ergo, est potior. Patet consequentia. Antecedens probatur. Demonstratio particularis est de particularibus, & uniuersalis de uniuersalibus, sed particularia sunt magis entia quam uniuersalia, quoniam uniuersalia non habent esse nisi in particularibus, nam homo ut homo non existit nisi quia hic uel hic homo existit, ergo constat quod demonstratio particularis est magis de ente, quam uniuersalis.

Respondetur ens potest tripliciter considerari. Primo in ratione essendi siue existendi, secundo in ratione subiecti alicuius passionis sibi inexistentis, tertio in ratione obiecti mouentis potētiā cognoscitiuam & terminantis actum cognitionis. Primo modo particularia sunt magis entia quoniam p se existūt, & uniuersali nō competit existere nisi quia particulare existit, secundo modo uniuersalia sunt magis entia, quia subiiciuntur p se primo suis passionibus particularia autem non p se primo sed secundario, nam ut declaratur apud porphirium in trac de uniuersalibus, proprium inest pmo speciei, & p speciem inest induiduis, neq; enim sortes est risibilis nisi quia homo est risibilis, tertio modo uniuersalia sunt magis entia, quia prius mouent intellectum ad intelligendū & directe, particularia autem indirecte ut tibi declarabitur ī li. de anima. Posita hac distinctione aduerte quod demonstratio non debet iudicari esse magis de ente iuxta primum modum sed iuxta secundum & tertium, & ideo uniuersalis est magis de ente ut docuimus supra. Argumentum autē pcedit iuxta pmum modum, ideo nō concludit. Nam hæc consequentia non ualet, particularia magis existunt quam uniuersalia, ergo demōstratio particularis est potior uniuersali. Hæc igitur de perfectione & dignitate demonstrationis uniuersalis super particularem dicta sint. Quantum ad secundum inuestigandum est si demonstratio affirmatiua est perfectior quam negatiua, uel econuerso. Sed antequam deueniamus ad resolutionem propositi aduerte quod demonstratio affirmatiua est syllogismus formatus in modo per quem ex præmissis affirmatiuis cō-

cluditur conclusio affirmatiua siue uniuersalis siue particularis, ut in prima figura per Barbara & Darii. Demonstratio autem negatiua est syllogismus formatus in modo per quem concluditur conclusio negatiua ex altera præmissarum negatiua, & altera affirmatiua, quoniam ex solis negatiuis nihil sequitur. Vnde in prima figura fit demonstratio negatiua per celarent & ferio, & per omnes modos secundæ figuræ.

His declaratis ponitur hæc conclusio ad mentem Aristotelis in primo posteriorum. Demonstratio affirmatiua est simpliciter ex absolute nobilior negatiua, & probatur quinque rationibus.

Primo sic. Demonstratio affirmatiua procedit cæteris paribus ex paucioribus, ergo est dignior & perfectior quam negatiua. Probatur consequentia. Quæ procedit ex paucioribus magis appetitur ab intellectu, eo quod clarius & citius facit scire, ergo est nobilior. Antecedens autem sic probatur licet utraq; demonstratio procedat ex tribus terminis qui sunt maior & minor extremitas, & medium, & ex duabus præmisis, tamen quo ad qualitatem, & quantitatem attentam ex parte medii, negatiua est ex pluribus. Quo ad qualitatem quidem, quoniã affirmatiua syllogizatur ex puris affirmatiuis, negatiua autẽ ex affirmatiua & negatiua, qm̃ ex puris negatiuis, nihil sequitur. Quo ad quantitatem uero attẽtã ex parte medii, qm̃ in affirmatiua pauciora media sufficiunt. Verbi gratia. Si uolo demonstrare istam. Omnis homo est substantia, tria media sufficiunt, quæ sunt animal, corpus animatum, & corpus, si autem demonstro istam. Nullus homo est quantitas, oportet ultra prædicta tria addere substantiam, ut fiat resolutio totalis. Vnde postquam probatum fuerit quod nullus homo est quantitas, quia est animal, & quia est corpus animatum, & quia est corpus, quorum nullum est quantitas, oportet ultimo sic resoluere. Nulla substantia est quantitas, hæc est immediata. Omnis homo est substantia hæc est resoluta per tria media prædicta, ergo nullus homo est quantitas. Constat quomodo affirma-

tiua est ex paucioribus, & negatiua ex pluribus, ex consequẽti est dignior.

Secundo sic. Propositio affirmatiua digniori modo syllogizatur quam negatiua, ergo demonstratio affirmatiua est dignior negatiua. Patet consequentia quoniam conclusio demonstrationis affirmatiuę & propositio affirmatiua, ergo si propositio affirmatiua dignius syllogizatur quam negatiua, pari modo demonstratio affirmatiua est nobilior, q̃m & demonstratio est syllogismus. Antecedens uero probatur. Nam affirmatiua per solas sibi similes, idest per solas affirmatiuas syllogizatur. Negatiua autem non per solas negatiuas, sed oportet alteram præmissarum esse affirmatiuam, ergo dignius syllogizatur affirmatiua quam negatiua.

Tertio sic. In augmento & resolutione demonstrationis affirmatiuę non requiritur aliqua propõ negatiua, q̃m per solas affirmatiuas põt augeri. In augmento autem demonstrationis negatiuę, necessario requiritur propõ affirmatiua, q̃m per solas negatiuas non põt augeri, immo requiruntur plures affirmatiuę, quam negatiuę. Nam si uolo augmentare hac demonstrationem negatiuam nullum animal est quantitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est quãtitas, oportet ma. probare per unam affirmatiuam & alteram negatiuam, sic arguendo. Nulla substantia est quantitas, oẽ animal est substantia, ergo nullum aĩal est quantitas, mi. uero p duas affir. sic arguendo. Oẽ sensitiuum est animal. Omnis homo est sensitiuus ergo omnis homo est animal. Cum igitur negatiua indigeat affir. in sui augmento & resolutione, & non econuerso, constat affirmatiuam esse nobiliorem.

Quarto sic. Principium demonstra. affirmatiuę est propositio affirmatiua. Principium autem demonstra. negatiuę est propositio negatiua. Sed propositio affirmatiua est dignior negatiua, ergo demonstra. affirmatiua est dignior negatiua. Maior quidam constat ex eo q̃ hoc primum principium affirmatiuũ. De quolibet uerificatur esse uel non esse, est principium super quod stabilitur, & ad quod resoluitur omnis demonstratio affirmatiua, ut tibi declarabitur in quarto me

taphysicæ. Hoc autem primum principium negatiuum. Nõ contingit, id est non est possibile idem simul esse & non esse est illud super quod fundatur omnis demonstratio negatiua. Mi. autem sic probatur ad mentem Aris. propositio affir. est prior & notior negatiua, qm̃ per affirmatiuam probatur negatiua & non econuerso, ergo est dignior præterea. Affirmatiua dicit esse, negatiua autem non esse, sed prius & nobilius est esse quam nõ esse, ergo affirmatiua propositio prior & nobilior est negatiua.

Cum igitur propositio affirmatiua sit causa & principium demonstrationis affirmatiuæ, sequitur eam esse digniorem. Nobilioris enim causæ & principii est nobilior effectus.

Quinto sic. Demonstratio affirmatiua non dependet a negatiua, sed econuerso, ergo est dignior negatiua. Patet consequentia, quia dignius est non dependere quam dependere. Vnde & independentia arguit summam perfectionem in causa prima ut tibi manifestatur in duodecimo, lib. metaphysicæ. Antecedens autem sic probatur. Non potest fieri demonstratio negatiua sine propositione affirmatiua, qm̃ necesse est alteram præmissarum esse affirmatiuam, quæ non potest demonstrari nisi per demonstrationem affirmatiuã. Demonstratio autem affirmatiua fit sine aliqua propositione negatiua, ut patet in Barbara & darii, ergo constat demõstra. affirmatiuam non dependere a negatiua, sed bene econuerso. Ex his ergo rationibus patet demõstra. affirmatiuam esse potiorem negatiua.

Quantum ad tertium inuestigandum est si demonstratio ostensiua & nobilior ducente ad impossibile, uel econuerso. Hic igitur duo agenda sunt, primo declarandum est quomodo differant & quomodo fiant, secundo determinabitur propositum.

Pro euidentia primi aduerte quod secundum Aristotelẽ in primo posteriorum. Demonstratio ostensiua & ducẽs ad impossibile differunt in quatuor. Primo differunt in hoc qđ per ostensiuam concluditur conclusio manifeste uera & necessaria, siue sit demonstratio ostensiua affirma. siue negati.

Perducentem ad imposſibile concluditur concluſio manifeſte falſæ & imposſibilis. Exemplum de oſtenſiua affirmatiua. Omne ſenſitiuum eſt animal, omnis homo eſt ſenſitiuus ergo omnis homo eſt animal. Exemplum de negatiua. Nullum rationale eſt aſinus. Omnis homo eſt ratiõalis, ergo nullus homo eſt aſinus. Exemplum de ducente ad imposſibile. Pono quod tu neges iſtam Animal rudibile non eſt homo, & concedas ſuam contradictoriam. ſ. omne animal rudibile eſt homo, tũc arguitur ſic. Omne animal rudibile eſt homo omnis aſinus eſt animal rudibile, ergo omnis aſinus eſt homo, patet quod hæc concluſio eſt falſa & imposſibilis conſtat ergo quod demonſtratio ducens ad imposſibile concludit concluſionem manifeſte falſam, & imposſibilem.

Secundo differunt in hoc quod in õſiua præmiſſæ ſunt notiores quo ad ueritatem ipſa concluſione. Nam ueritas concluſionis pendet ex ueritate præmiſſarum, ſed propter quod unumquodque & illud magis. Inducente uero ad imposſibile oportet concluſionem magis conſtare eſſe falſam & imposſibilem, quam aliqua præmiſſarum. Verbi gratia notius eſt hanc concluſionem eſſe falſam & imposſibilem omnis aſinus eſt homo, quam iſtam omne animal rudibile eſt homo.

Tertio differunt in hoc quod in oſtenſiua eſt proceſſus ſecundum naturam, ſcilicet ex prioribus, & notioribus quo ad ueritatem. Nam ut declarabitur tibi in primo phyſicorũ. In nata eſt nobis uia procedendi a notioribus, &c. In ducente, autem ad imposſibile eſt proceſſus contra naturam, quia non ex magis notis quo ad ueritatem ſed quo ad falſitatem. Nam ex concluſione manifeſte falſa, retorquemus argumẽtum ad declarandum falſitatem alicuius præmiſſe ut tibi declarabimus infra.

Quarto differunt in hoc ꝙ oſtenſiua completur unica argumentatione facta in modo & in figura, ea aũt. quæ eſt ducens ad imposſibile, non cõpletur niſi pluribus factis argumentationibus, q̃ tibi manifeſtabitur declarando quomodo utraque fiat.

Tu igitur aduerte quod ostensiua fit solum ex tribus terminis ordinatis modo & in figura. ex quibus formātur duæ præmissæ concludentes affirmatiuam ueram, & necessariam siue negatiuam. Exemplum de affirmatiua. Omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis. Exemplum de negatiua. Nullum animal est lapis. Omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis. Vtraque est ostensiua, quoniam utraque completur unico discursu.

Ducens autem ad impossibile non completur nisi quatruplici discursu, per quem manifestatur, & inquiritur ueritas alicuius prius negati. Prima argumentatio est syllogismus concludens manifestum impossibile ut hic, pono quod tu neges hanc. Aliquod animal non est homo, tunc sumo eius contradictoriam quæ est hæc. Omne animal est homo, tunc arguo sic, omne animal est homo sed asinus est animal, ergo asinus est homo, secunda argumentatio est hæc consequentia. Hæc conclusio est falsa, ergo aliqua præmissarum est falsa, Patet consequentia, quoniam ex duabus præmisis ueris non potest concludi conclusio falsa stante bono modo arguendi, quoniam ex ueris non concluditur nisi uerum. Tertia argumentatio est hæc consequentia. Sed in prima argumentatiōe minor non est falsa, ergo maior quæ fuit hæc. Omne animal est homo. Quarta argumentatio est consequentia qua concluditur illud esse uerum quod prius negatum fuerat. Verbi gratia. Ista maior est falsa. omne animal est homo, ergo hæc est uera aliquod animal non est homo, quæ est eius contradictoria quæ prius fuerat negata. Patet consequentia, quoniam lex contradictoriarum est hæc, in omni materia si una est falsa, altera est uera, & econuerso.

Quantum ad secundum determinabimus propositum duplici conclusione: Prima est, Demonstratio ostensiua negatiua, dignior est demonstratione ducente ad impossibile, probatur, procedit ex ueris & magis notis præmisis quam sit ipsa conclusio, aliter non causaret in nobis

causaret in nobis scientiam de cõclusione, hoc autem est falsum, quia iste est finis demõstrationis, ea autem quæ ducit ad impossibile, procedit ex falsitate conclusionis magis nota quam sit falsitas alicuius præmisse, ut docuimus supra. Sed dignius est procedere ex maiori noticia præmissarum secundum ueritatem, quam ex maiori noticia conclusionis secundum falsitatem, ergo demonstratio ostensiua negatiua est dignior ea quæ ducit ad impossibile.

Secunda est, demonstratio ostensiua affirmatiua dignior est ea, quæ ducit ad impossibile, probatur. Demonstra. affirmatiua ostensiua dignior est negatiua, ut probatum est supra quinque rationibus; ut negatiua est dignior ducente ad impossibile per conclusionem præcedentem, ergo multo magis affirmatiua ostensiua est dignior ducente ad impossibile. Nam si est dignior digniore, longe amplius est dignior indigniore qualis est illa, quæ ducit ad impossibile. Constat igitur tibi quod demõstratio uniuersalis est dignior particularis, & affirmatiua quam negatiua, & ostensiua quam duces ad impossibile. Hæc de præsenti capite dicta sint.

Cap. duodecimum de comparatione scientiarum adinuicem.

IN hoc capite agendum est de fine demonstrationis quæ est scientia per ipsam acquisita. Consequens enim fuit, ut postquam actum est de causa ageremus de eius effectu. Tu igitur aduerte quod Aristoteles in primo posteriorum de scientia, quinque pertractat primo de certitudine cõparãdo scientiam ad scientiam, quæ nam earum sit certior, secundo quæ scientia sit una, & quæ non; tertio de quibus potest esse scientia, & de quibus non quarto de unitate, & pluralitate principiorum scientiarum, quinto de differentia, & distinctione scientiæ ab aliis habitibus intellectus, quale sunt opinio, & intellectus & ars &c. De quibus pertractatur in sexto

lectitorum.
bs. Quantum ad primum aduerte quod ad mentem Aristotelis una scientia potest esse certior altera uno trium modorum, primo quia una de eadem conclusione dicit quid, & quia, altera autem tantum quia, & hoc modo scientia subalternans est certior subalternata. Puta de hac conclusione uulnus circulare tardius sanatur. Geometra est certior quam cirurgicus. Nam cirurgicus scit, & experitur solum quia sic est, sed geometra scit quia sic est, & scit propter quid, scilicet quoniam circulus caret angulis, ideo in uulnere circulari partes tardius propinquant, & clauduntur, cuius oppositū contingit in uulnere triangulari, uel quadrangulari, secundo quia una est de subiecto abstracto, altera est de subiecto applicato materiæ sensibili, & hoc modo scientiæ puræ mathematicæ quales sunt arithmetica, & geometria certiores sunt scientiis mediis quale sunt perspectiua, & musica, & astrologia. Nam arithmetica est de numero simpliciter, & abstracte, musica autem est de numero applicato uoci, uel sono per consonantiam. Geometria est de magnitudine uisuali, & simpliciter, perspectiua autem est de linea, & linea astrologia est de figura, & magnitudine cœli, & de numero motuum cœlestium, tertio quia una est de subiecto simpliciori, uel de paucioribus, alia autem quia addit supra subiectum prioribus, & ut sic est de pluribus, & hoc modo arithmetica est certior, & prior, quam geometria. Nam unitas quæ est primum consideratum ab arithmetico simplicior est quam punctum. Vnitas enim est ens indiuisibile. Punctum autem super unitatem addit positionem, siue de terminatum situm in continuo, ut tibi declarabitur in quarto physicorum.

Constat igitur tibi quod tribus modis una scientia est certior, & prior altera.

Quantum ad secundum duo inuestiganda sunt, primo unde habet scientia unitatem suam, secundo unde trahit distinctionem ab alia,

Quantum ad primum aduerte quod ad mentem Aristotelis in primo posteriorum, illa scientia est una, quæ habet unum subiectum circa quod uersatur, ut physica est una sciētia, quia uersat circa ens mobile, & arithmetica est una scientia, quia uersatur circa numerū, ex opposito geometria, & arithmetica non sunt una, sed duæ scientiæ, qm̄ non uersant circa unum, sed circa duo subiecta, quorum unum est magnitudo, & alterum numerus.

Sed aduerte ad hoc quod aliquid sit subiectum in aliqua scientia tria requirūtur, p̄mo quod sit uniuocum uel saltem analogum. Vnde si est æquiuocum non pōt esse subiectum in scientia. Nam oportet subiectum considerari in scientia sm̄ unam rationem formalem, æquiuocum autem non dicit unam, sed plures rationes formales ut declarabimus tibi in antep̄tis, & ideo non est subiectum in aliqua scientia. Dixi uel saltem analogum, ut seruetur unitas metaphysicæ, cuius subiectum est ens, quod est analogum substantiæ, & accidenti ut tibi declarabitur in quarto metaphysicæ, quod tamen dicit unam rationem formalem licet non æqualiter participatam a substantia, & accidente, sed prius conuenit substantiæ, posterius autem accidenti, est enim ens, cui debetur esse, secundo oportet quod habeat aliquas partes uel essentiales, uel subiectiuas, essentiales quidem sunt ex quibus ipsum subiectum componitur, ut forma, & materia sunt partes essentiales entis mobilis, ut tibi declarabitur in .i. physi. Subiectiue autem sunt in quas diuiditur subiectum scientiæ, ut genus in species, sicut diuiditur ens mobile in ens mobile ad ubi, & in ens mobile ad formam. Sed hæc tibi declarabuntur in p̄ncipio philosophiæ naturalis, subiectum igit̄ur scientiæ debet hr̄e partes essentiales aut subiectiuas, tertio oportet quod habeat passiones proprias demonstrabiles de subiecto. Hic est enim terminus scientiæ ut, s. per demonstrationem notificentur passiones de subiecto, puta q̄ triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis.

Item aduerte quod non quæcunque unitas subiecti dat unitatem scientiæ, sed unitas formalis. Nam stat quod ea

dem res cadit sub consideratione distinctarum sciarum secundum quod consideratur sub distinctis rõnibus formalibus. Puta homo consideratur a logico ut est species, a physico, ut est compositum ex materia & forma, a medico ut est corpis sanabilis & ægrotabilis. A metaphysico ut ẽ naturæ intellectualis. Vnitas ergo sciæ trahitur ex unitate subiecti non materiali, sed formali. Vnde sicut obiectum se habet ad potentiam, sic subiectum ad sciam. Potencia aũt trahit unitatem ab unitate formali & non materiali ipsius obiecti sicut tibi declarabitur in. 2. de aĩa, eodem modo sciam dr̃ una ex unitate formali, & non materiali sui subiecti. Constat igitur tibi unde sumitur unitas scientiæ.

Quantum ad secundum declarãdum est unde sumitur distinctio unius sciæ ab alia. Tu igitur aduerte quod ad mentẽ Aristotelis in. 1. poste. sciæ accipiunt distinctionem ex pncipiis, ita. s. quod si habent diuersa pncipia quibus ꝓbantur cõclusiones suæ, sunt distinctæ sciæ. Pro cuius noticia aduerte ꝙ si sint distinctissimæ naturæ ut elementum, & cœlum, homo & lapis, & tamen sub eadem ratione formali considerẽtur quæ ratio dr̃ principium scientiæ ad eandem scientiam spectant, puta uox humana, & sonus organi ad eandem sciẽtiam musicæ spectant; quoniam considerantur ut ꝓportionabiles in consonantiis. Si autem si una res, quæ possit secũdum diuersam rationem considerari, non spectat ut sic ad unam, sed ad distinctas scientias, nam diuersæ rationes formales sunt distincta pncipia quibus diuersificantur scientiæ, Verbi gratia. Quia terra ut rotunda p aliud principium considera tur a physico, & p aliud ab astronomo ut tibi declarabitur in secundo physicorum, ideo spectat ut sic ad distinctas scientias, & distinctæ sunt realiter physica, & astrologia. Hinc est quod eadem conclusio potest in diuersis scientiis demonstrari per diuersa media quæ sunt diuersa principia formalia. Puta hæc conclusio terra est rotunda, demonstratur a physico per hoc principium, quoniam est grauis, & partes se comprimunt in centro mundi, eadem demonstratur ab astrologo per hoc principium, quoniam per ipsam circula-

riter eclipsatur luna eclipsis enim lunæ causatur ex interpositione terræ diametraliter inter solem, & lunam. Constat igitur quomodo causatur unitas scientiæ ex unitate subiecti & unitate principiorum. Distinctio autem causatur ex diuersitate principiorum.

Sed aduerte quod ut inquit Aristoteles duo requiruntur ad hoc quod diuersa principia causent distinctionem unius scientiæ ab alia primo quod talia principia non fluant ex eisdem principiis prioribus in eodem genere scibili. Hac de causa scientia de triangulo non distinguitur a scientia de quadrato, quoniam licet per aliud principium probentur passiones trianguli, & per aliud passiones quadrati, tamen huiusmodi principia deriuantur ex eisdem principiis figuræ, & ideo cõsideratio de figura tam in genere, quam in specie, spectat ad scientiam geometriæ, secundo requiritur quod principia unius rei, ut scibilis est non deriuentur ex principiis alterius rei scibilis. Hac de causa scientia de ysochelle non distinguitur a scientia de triangulo, & scientia de homine apud physicum nõ distinguitur a scientia de animali, & aduerte quod hic intendimus de unitate, & distinctione generica in scientiis. De unitate autem, & distinctione tam generica quam specifica pertractabitur in libro sexto primæ philosophiæ.

Quantum ad tertium inuestigandum est de quo sit scientia, & de quo non: Nam uanum fuisset pertractare de unitate, & distinctione scientiæ, si de nullo posset haberi scientia. Hic igitur duo pertractanda sunt, primo de quo possit esse scientia, secundo de quo non.

Quantum ad primum aduerte quod de omni eo potest haberi scientia, de quo potest esse demonstratio, quoniam ipsa facit scire, ut docuimus supra. Demonstratio autem est de uniuersali, & ente per se, & necessario, ut in capitu. tertio declaratum tibi fuit, ergo de his quæ sunt entia per se, uniuersalia, & necessaria, ut sunt genera, & species rerum mathematicalium, & naturalium, potest haberi scientia.

Quantum ad secundum aduerte quod Aristoteles in primo posteriorum duo excipit de quibus non potest haberi scientia. Primum est quod est a fortuna uel casu, ut de inuentióe thesauri dum foditur sepulcrum scientia haberi non potest, secundum est singulare sensibile quod per sensum primo & directe cognoscitur.

Et quidem quod de eo quod est a fortuna, uel a casu non possit haberi scientia probatur sic, omnis scientia est de eo quod est necessarium, & per se, & semper uel frequenter. De hoc enim tantum habetur demonstratio quæ facit scire ut diximus supra in cap. tertio. Sed quod est a fortuna uel casu, neq; est necessarium, sed contingens neq; est per se sed per accidens, neq; est semper, neq; ut in pluribus, sed raro, & in paucioribus, & hæc omnia declarabuntur tibi in libro secundo physicorum in ca. de fortuna, ergo de ente fortuito, & casuali non potest haberi scientia, ex consequenti, nec demonstratio.

Quod autem de singulari sensibili inquantum singulare sensibile est non possit haberi scia ꝓbatur sic. Scientia nõ potest haberi p sensum, sed sensibilia singularia cognoscuntur p sensum, ergo de eis non potest haberi scientia, ma. ꝓbat, quia scientia non potest haberi nisi p uirtutem animæ appræhendentem uniuersale, & potentem habere conceptum uniuersalem. Sed sensus non potest appræhendere uniuersale, nec habere conceptum uniuersalem, ut tibi declarabitur in. 3. de anima, eo quod est potentia alligata organo corporali, & ideo non appræhendit, nisi cum conditionibus singularibus, quæ sunt hic, & nunc a quibus abstrahit uniuersale. Quod enim semp, & ubiq; est hoc uniuersale dicimus, ergo scientia non potest haberi p sensum. Quod autem sensibilia singularia cognoscantur p sensum patet ex experiẽtia. Neq; enim uisus uidet colorem, ut color est. Hoc enim ad intellectum spectat, cuius obiectum ex natura uniuersalis. Videt autem hunc uel illum colorem, idem intellige de quolibet alio sensu. Costat igitur tibi quare de ente fortuito, & de singulari sensibilia non datur scientia.

Et aduerte quod Aristoteles ex secundo conclusio: scilicet quod de singulari sensibili non potest haberi scientia, trahit tria corollaria.

Primum est, sentire non est scire, & hoc est contra antiquos de quibus dicemus in. 3. de anima quod non distinguebant inter sensum, & intellectum. Nam sentire est cognitio particularis de re, scire autem est cognitio uniuersalis, quod Aristoteles duplici exemplo manifestat. Primum, est siquis uisu cognoscat hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, pp hoc non sciret omnem triangulum habere tres æquales duobus rectis, quia p sensum nō potest apprehendere causam uniuersalem huius passionis, sed per intellectum, qui ex singularibus uenaī uniuersale ut dicemus, secundum est, si essemus in luna, & uideremus ipsam eclipsari, cognosceremus quidem ipsam nunc eclipsari. Non tamē haberemus sciam de eclipsi: quoniā pp hoc nesciremus cām uniuersalem eclipsis quæ est interpositio diametralis terræ inter solem, & lunam. Hanc enim causam uniuersalem non solo sensu, sed per intellectum comperimus.

Secundum corollarium est hoc, licet sensus sit causatiuus sciæ quia omnis nostra cognitio originatur a sensu, & ppositio uniuersalis habetur ex multis singularibus appræhensis per sensum ut declarabitur tibi in. 1. metaphysicæ, tamen notitia scientifica est nobilior, & honorabilior, scientifica.n. est de uniuersali, sensitiua autem de singulari. Vniuersalis autem est honorabilior: quoniā dicit causam. Vnde tibi declarabitur in. 1. metaphysi. quod sapiens est qui scit uniuersalia, & maxime uniuersalia.

Tertium corollarium est hoc, licet non sit possibile p solum sensum scire aliquam conclusionem demonstrabilem, tamen sensus plurimum nobis confert ad sciendum. Prima pars constat ex primo corollario, quia per solum sensum nō possumus appræhendere causam uniuersalem, quæ est medium demonstrandi (demonstramus enim risibile de homine per hanc causam formalem, quia scilicet est animal rationale,) quod homo est risibilis, secunda autem pars mani

ni festata

nifestata est in cap. de ignorantia, ubi declaratū est: quod deficiente nobis aliquo sensu, necesse est deficere nobis scientiā obiecti illius sensus: ergo ex opposito si habemus talem sensum puta uisum, confert nobis ad acquirendam scientiam illius sensus.

Quantum ad quartum inuestigandum est de unitate & pluralitate & principiorum scientiarum, nam dictum est illam scientiam esse unā, quæ est unius subiecti, & habet eadem principia, illas autem esse distinctas, quarum, diuersa sunt principia, necesse est ergo inuestigare si omnium scientiarum sunt eadem uel diuersa principia: ut possimus sustinere unitatem & distinctionem in scientiis.

Pro resolutione propositi, formantur quatuor conclusiones ad mentem Aristotelis.

Prima est: Impossibile est omnium syllogismorum esse eadem principia.

Secunda est. Impossibile est omnium syllogismorum falsorum esse eadem principia.

Tertia est. Impossibile est omnium syllogismorum uerorum esse eadem principia.

Quarta est. Impossibile omnium scientiarum esse eadē principia.

Prima sic probatur, syllogismorum: quidam sunt ueri & quidam falsi ex primo elenchorum, sed uerorum principiā sunt uera, & falsorum falsa, quoniam ut declaratur in primo priorum, syllogismi ueri non possunt fundari in falso. Nam ex uero non sequitur nisi uerum & falsi non possunt fundari in uero, quoniam ex uero non sequitur falsum.

Sed aduerte quod syllogismus potest dici dupliciter falsus: primo ex forma scilicet quando non fit in modo debito & figura, ut si arguatur ex puris particularibus, aut puris negatiuis, & tunc non inconuenit ex pmissis ueris cōcludere falsum ut hic. Nullus lapis est animal, nullus homo est lapis, ergo nullus homo est animal, secundo, ex materia scilicet quando fit in modo debito & figura & tamen præmisse sunt false aut altera est falsa & tunc non est possibile

quod ex præmisis falsis concludatur uerum nisi raro neque ex ueris nisi uerum, aliter talis modus in quo fieret, esse inualidus & inutilis modus arguendi. Quando igitur dicit Aristoteles quod syllogismi falsi non possunt fundari in uero, intendit de falsis ex materia: quasi dicat, stante debito modo & debita forma arguendi ex falsis non concluditur uerum, neque ex ueris falsum, sed ex ueris uerum. Quod si ex falsis aliquando concluditur uerum hoc erit raro: ut hic. Omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal. Nam ut dicit Aristoteles si uera conclusio syllogizatur ex præmisis falsis, hoc fiet tantum in primo syllogismo, quoniam si præmisse false syllogizabatur, hoc fiet ex præmisis falsis, & sic præter quam in primo syllogismo ex falsis semper concludetur falsum. Verbi gratia. Syllogizet quis minorem præpositi argumenti: scilicet omnis homo est lapis, sic arguet. Omne album siue omnē durum est lapis omnis homo est albus, siue omnis homo est durus ergo omnis homo est lapis, constat præmissas esse falsas, & conclusionem esse falsam. Ex prædictis ergo constat, quod non omnium syllogismorum sunt eadem principia.

Secunda conclusio: scilicet quod non omnium syllogismorum falsorum sint eadem principia, probatur sic. Quædam conclusiones non solum sunt falsæ sed etiam contrariæ & incompossibiles: ut iste, iustitia est iniustitia, timor est audacia, homo est asinus, æquale est maius eo cui est æquale. Sunt autem incompossibiles, quoniam oppositum prædicatur de opposito, ergo principia per quæ syllogizantur huiusmodi conclusiones contrariæ & impossibiles non sunt eadem, patet consequentia, quoniam contrariorum & impossibilium contrariæ sunt causæ & principia. Videmus enim quod quoniam sanitas & ægritudo sunt contrariæ, eorum causæ & principia non sunt eadem, sanitatis enim principium & causa est humorum contemperantia, ægritudinis autem intemperantia. Constat igitur quod non omnium syllogismorum falsorum sunt eadem principia.

Tertia conclusio: scilicet non omnium uerorum syllogis-

rorum sunt eadem principia, probatur multipliciter ad mentem Aristotelis, primo sic. Punctus est principium uerorum syllogismorum pertinentium ad quantitatem continuam quam considerat Geometra. Incipit enim eius considератio a puncto, sicut grammatici a literis. Vnitas autem quæ est principium numeri quantitatiui, est principium uerorum syllogismorum pertinentium ad quantitatem discretam quam considerat Arithmeticus. Sed punctus non est idem cum unitate quæ est principium numeri quantitatiui, quoniam punctus supra indiuisibilitatem addit positionem in continuo, unitas autem abstrahit a positione, & dicit solum eas indiuisibile in genere quantitatis: ut tibi declarabitur in decimo metaphysicæ, ergo nõ sunt eadem principia omnium uerorum syllogismorum.

Secundo sic. Principia communia: ut de quolibet est uera affirmatio uel negatio, & non contingit idem simul esse & non esse, non sunt sufficientia ad omnem conclusionem demonstrandã, quia non ingrediuntur demonstrationem formaliter sed uirtualiter, ut declaratum est supra, ergo ultra principia communia, requiruntur principia propria. Sed diuersarum scientiarum sunt principia propria diuersa, diximus enim supra quod una scientia distinguitur ab alia propter distinctionem propriorum principiorum. Ergo non omnium syllogismorum uerorum sunt eadem principia.

Tertio sic. Conclusiones uere distinguuntur in ueras contingentes: ut coruus est niger, & in ueras necessarias: ut triangulus habet tres æquales duobus rectis. Sed contingentes syllogizantur per principia contingentia, & necessarie per necessaria, aliter non proportionarentur ad inuicem, ergo nõ omnium uerorum syllogismorum sunt eadem principia. Constat enim non esse idem contingens & necessarium cum sint opposita.

Quarta conclusio. s. q̃ non oĩum sciarum sint eadẽ principia, pbat ab Aristotele per rationes proprias, & primo sic. Quæritur si principia Geometriæ sunt principia dialecticæ,

& si principia dialectice sunt principia medicine, uel non. Si non, ergo non omnium scientiarum sunt eadem principia si sic, ergo conclusiones geometrie & medicine & dialectice sunt eadem, quod constat esse falsum. probatur consequentia. Quæcunque sunt eadem in tertio sunt eadem inter se, sicut quæ sunt æqualia uni tertio, sunt æqualia inter se. Sed secundum te, omnes conclusiones geometrie & medicine & dialectice, sunt eadem in principiis, ergo sunt eædem inter se.

Secundo sic. Non quælibet conclusio ex quolibet principio indifferenter demonstratur, sed determinata ex determinato, puta hæc conclusio. Homo est risibilis, ex hoc quia est rationalis, & hæc. Luna eclipsatur, ex hoc quia interponitur diametraliter terra inter solem & lunam, ergo constat quod non omniũ scientiarum sunt eadẽ principia. Et aduerte ꝙ hic semper intendimus de principiis propriis. Nã quo ad primo prima principia, oẽs sciæ ꝯueniunt, quoniam fundãt in illis, sed quia nõ ingrediunt formaliter demõstrationẽ, non sufficiunt ad demonstrandum omnes conclusiones.

Tertio sic. Diuersorum generum scibilium diuersæ sunt scientiæ, ut quoniam quantum continuum differt genere a quanto discreto ideo differt Geometria ab Arithmetica, ergo non omnium scientiarum sunt eadem principia ꝑpria. Probaĩ consequentia. Nam quia magnitudo differunt a numero ideo geometra habet alia principia, quibus demonstrat suas conclusiones quam habeat Arithmeticus. Principia quidem Geometre sunt ista, a puncto ad punctum lineã ducere contingit Continuum est diuisibile in infinitum. Oĩs tota magnitudo est maior sua parte &c. Pricipia uero Arithmetici sunt ista. Numerus est multitudo ordinata ex unitatibus. Partes numeri non copulantur ad unum terminum communem. Numeri procedunt in infinitum in ascẽsu sed non in descẽsu &c. Constat igitur tibi ꝙ non omnium sciẽtiarum sunt eadem principia propria.

Quantum ad quintum principale inuestigãdum est quomodo differt scientia quæ est effectus demonstrationis ab

aliis habitibus intellectus quales sunt opinio, & habitus primorum principiorum, qui dicit antonomastice intellectus & ars &c. & hic quatuor agenda sunt primo declarandum est quomodo & in quo sensu scientia differt ab opinione, & scitum ab opinato. Pro cuius notitia aduerte quod opinio potest sumi tribus modis, primo communiter, & sic est habitus cognoscitiuus cum assensu; & hoc modo se habet ad scientiam & fidem & opinionem proprie dictam: ut genus ad species suas. Nam sciẽtia & fides & opinio proprie dicta, conueniunt in hoc quod est esse habitum cognoscitiuum cum assensu, licet distinguantur propriis differentiis: ut tibi manifestabitur, secundo sumitur proprie, & sic est apprehensio unius partis contradictionis cum formidine alterius partis: scilicet timendo ne altera pars sit uera. In quo sensu opinamur hoc anno futuram abundantiam, cum timore tamẽ oppositi, tertio sumitur stricte, & ut sic est apprehensio ueri contingentis inquantum contingens est, & per medium cõtingens: & generatur in nobis non per demonstrationem sed per syllogismum topicum. Hac distinctione præposita aduerte quod ad mentem Aristotelis in primo posteriorum scientia differt ab opinione & scibile ab opinabili non primo sed secundo & tertio modo. De primo quidem constat quoniam diximus quod se habet ut genus ad speciem, genus autem non distinguitur contra speciem, quoniam continet eam & ꝑdicatur de illa essentialiter. Quod autem in secundo & tertio sensu differat sicut oppositum ab opposito probatur sicut. Scientia est de uniuersali & necessario, & acquiritur per medium uniuersale & necessarium, opinio autem est de particulari & contingenti & acquiritur ꝑ medium particulare & contingens, ergo constat quod scientia differt ab opinione. Consequentia patet, quoniam conditiones earum sunt opposite, ergo differunt. Antecedens autem declaratum est ex superioribus. Dictum est enim sciam causari ex demõstratione. Determinatum est autem demõstrationem esse de conclusione uniuersali & necessaria, & ex præmissis uniuersalibus & necessariis. Opinio uero est cau-

sata per syllogismum probabilem: cuius conclusio & præmissæ sunt contingentes: ut declarabitur tibi in tracta. de locis. Constat ergo differentia inter scientiam & opinionem: ut arguatur sic. Sicut se habet demonstratio ad syllogismum topicum, sic scientia ad opinionem, quia sicut demonstratio est causa scientiæ, sic syllogismus topicus est causa opinionis. Sed demonstratio distinguitur a syllogismo topico, ergo & scientia ab opinione.

Sed declarandum est quomodo & in quo sensu intendit Aristoteles scientiam differre ab intellectu. Pro cuius notitia aduerte quod apud Aristotelem intellectus sumitur quatuor modis: primo pro potentia intellectiua, quam in tertio de anima distinguit in intellectum possibilem & agentem, secundo pro conceptu formato de re intellecta, tertio pro fantasia siue cogitatiua, quam in tertio de anima, uocat intellectum passiuum, quarto pro habitu primorum principiorum de quo pertractat in sexto ethicorum. Licet autem scientia ut est habitus per demonstrationem acquisitus differat realiter ab omnibus his quatuor modis quibus dicitur intellectus, tamen intentio Aristotelis in primo posteriorum est manifestare quomodo differt ab intellectu sumpto quarto modo, manifestatur autem triplici ratione: primo sic intellectus quarto modo sumptus cum sit habitus primorum principiorum in quibus fundantur omnes scientiæ, ut patet in quarto metaphysicæ, est principium scientiæ. Sed scientia non est principium scientiæ, quia nihil est principium sui ipsius, aliter idem esset prius & posterius; ergo scientia non est intellectus quarto modo.

Secundo sic. Intellectus quarto modo est circa indemonstrabilia, quoniam cognitio primorum principiorum non acquiritur per demonstrationem sed solo lumine intellectus agentis. Vnde se habent ut ianua in domo in qua non erratur quoniam omnibus patet. Sed scientia est circa demonstrabilia, cum sit habitus conclusionis demonstratæ, ergo scientia non est intellectus.

Tertio sic. Intellectus est de propositionibus immedia-

tis: id est quae per nullum medium notius probari possunt. Sed scientia est de propositionibus mediatis. Est enim de cōclusionibus demonstrabilibus ex ueris & notioribus ut docuimus supra, ergo scientia non est intellectus quarto modo sumptus. Constat ergo tibi quomodo differt scientia ab opinione & ab intellectu.

Tertio declarandum est quomodo scientia opinio & intellectus conueniunt & disconueniunt. Tu igitur aduerte quod ista tria conueniunt in hoc quod sunt circa uerum, sed differenter. Nam scientia & intellectus sunt semper circa uerum. Opinio autem est circa uerum non infallibiliter sed non repugnanter. Licet enim contingat ipsam esse falsam, tamen non repugnat ipsam esse ueram. Vnde opinio ut opinio abstrahit a ueritate & a falsitate. Item differunt quia scientia & intellectus sunt circa necessaria, opinio autem circa contingentia quae possunt aliter se habere. Deinde in scientia fit resolutio usque ad immediata necessaria, in opinione autem usque ad immediata solum probabilia, quę uera uidentur aut omnibus aut pluribus, non tamen sunt necessaria, possunt enim esse falsa, ut quod omnis mater diligat filium suum. Inuente sunt enim matres occidentes filios: ut Medea.

Quod autem opinio sit circa contingentia, declarat Aristoteles primo ex eo quod primo aspectu apparet & est in promptu. Nam habitus & obiectum proportionantur, sed opinio quae est habitus dicit quid incertum & dubium, ergo est circa incerta & dubia, haec autem sunt contingentia possibilia aliter se habere, ergo opinio est circa huiusmodi contingentia, secundo quia nullus reputat se opinari, sed firmiter scire, quando de aliquo obiecto existimat quod non potest aliter esse, nec aliter se habere, ergo manifestum est opinionem proprie dictam esse circa contingentia, scientiam uero circa necessaria.

Quarto declarandum est si de eadem re, uel de eodem obiecto puta de eternitate mundi pōt haberi scia & opinio,

Tu igitur aduerte quod Aristoteles in primo posteriorum per quatuor conclusiones resoluit propositum.

Prima est. Scientia & opinio non possunt esse de eodem obiecto simpliciter. Probatur sic. Sicut se habent opinio uera est opinio falsa sic scientia & opinio ex conuenienti similitudine. Sed de eodem obiecto simpliciter non potest simul haberi opinio uera & opinio falsa, ergo neque scientia & opinio Ma. patet, quoniam sicut opinio uera & falsa opponuntur sic scientia & opinio, est enim scientia cognitio certa, opinio autem est cognitio dubia & incerta ut docuimus supra. Minor autem sic ꝓbatur. Sicut si significatum ꝓpositionis uere esset significatum ꝓpositionis falsæ, ꝓpositio uera esset ꝓpositio falsa, ita si de eodem obiecto simpliciter: id est ut stat sub una consideratione & una ratione formali esset opinio uera & falsa, opinio uera esset opinio falsa, quod est impossibile, quoniam implicat contradictionem, ergo de eodem obiecto simpliciter non potest haberi simul opinio uera & opinio falsa, ex consequenti de eodem non potest haberi simul scientia & opinio. Præterea declarabitur tibi in secundo de anima quod habitus & actus diuersarum rationum, accipiunt distinctionem a distinctis obiectis formalibus, cum igitur scientia & opinio, scire & opinari sint habitus & actus diuersarum rationum, non stat distinctio inter eas si de eodem obiecto simpliciter: id est secundum eandem rationem formalem posset haberi scientia & opinio. Propterea dicit Aristoteles in primo posteriorum quod eiusdem opinio & scientia, non omnino est.

Secunda est. Scientia & opinio possunt esse de eodem obiecto quodammodo: id est materialiter & non formaliter sumpto. Sumitur autem materialiter quando consideratur ut res, puta diameter ut diameter. Sumitur uero formaliter quando consideratur ut stat sub tali uel tali ꝑdicato, & hæc distinctio coincidit cũ illa, qua dicitur quod obiectum scientiæ & opinionis potest sumi incomplexe, & hoc est sumere materialiter puta homo, linea, triangulus. Et potest sumi complexe, & hoc est sumere formaliter, puta

Diameter: ut commẽsurabilis; homo ut corruptibilis, mundus ut perpetuus.

Stante hac declaratione probať sic conclusio. De eodem obiecto materialiter sumpto, habetur uera, & falsa opinio, ergo de eodem poteſt haberi ſcientia & opinio. Patet consequentia ex similitudine quam declarauimus in conclusione pcedenti. Antecedens autem pbať. Nam de diametro potest quis opinari quod est incommensurabilis coste: & hæc est uera opinio, quia sic est ut opinatur, & de diametro potest alius opinari quod est commensurabilis coste, & hæc est falsa opinio, quia aliter est quam opinať, ergo de eodem est uera & falsa opinio, quia de diametro dummodo non consideret sub eodem pdicato sed sub diuersis complexis, quorum unum est hoc. Diameter est commẽsurabilis, alterum est hoc. Diameter est incommensurabilis. Eodem modo dicendum est quod de eodem materialiter sumpto secundum diuersam rationem potest haberi scientia & opinio. Nam si quis existimet hominem ita esse animal rationale quod non potest aliter esse habet sciẽtiam huius complexi, homo est animal rationale. Si autem alius existimet hominem ita esse animal rationale, quod potest aliter esse, habet opinionem de eodem complexo. Constat autem quod existimare non posse aliter esse, & existimare posse aliter esse, sunt distincte & opposite rationes formales. Patet igitur quomodo de eodem obiecto sumpto incomplexe potest esse scientia & opinio per respectum ad diuersa pdicata. Et si sumatur complexe, etiam respectu eiusdem pdicati, sed secundum diuersam rationem formalem. Et in utroque sensu uerum est debere quod de eodem obiecto materialiter & non formaliter sumpto potest esse scientia & opinio.

Tertia conclusio est: Impossibile est eundem hominem puta sortem pro eodem tempore habere scientiam & opinionem de eodem obiecto formaliter sumpto: id est secundum idem prædicatum, & secundum eandem rationem, probatur. Si sortes scit triangulum habere tres

æquales duobus rectis, tenet pro certo non posse aliter esse, & si pro eodem tempore opinatur idem; non tenet pro certo sic esse, quia non stat opinio cum totali certitudine, cum sit contra diffinitionem opinionis proprie sumpte, ergo in eodem intellectu stant simul contradictoria de eadem conclusione: scilicet omnimoda certitudo, & non omnimoda certitudo, hoc autem est contra principium primum, quod est hoc. Imposibile est idem simul esse, & non esse: ergo conclusio uera. Dixi pro eodem tempore: quoniam pro diuerso tempore, id non inconuenit. Posibile est enim quod sortes addiscens opinetur triangulum habere tres, nō ratione ductus, sed quia assentit Euclidi sic dicenti. Quando autem geometriam, iam didicit ita quod sciat demonstrare triangulum habere tres æquales duobus rectis, tunc de eadem conclusione habebit scientiam, de qua prius habebat solum opinionem.

Quarta conclusio est, posibile est distinctos homines puta sortem, & Platonem de eodem obiecto respectu eiusdem prædicati, puta de hoc complexo. Triangulus habet tres æquales duobus rectis, pro eodem tempore habere scientiam, & opinionem probatur. Stat quod Sortes habeat de illa conclusione rationes necessarias, utpote iam factus geometria scit eam demonstrare. Stat quod pro eodem tempore Plato incipiat addiscere geometriam, & existimet eadem conclusionem esse ueram. Nam quia sciat eam demonstrare, sed quia audit eam esse famosam apud geometras; ergo de eadem conclusione pro eodem tempore sortes habet scientiam, & Plato opinionem. Constat igitur tibi: quomodo de eodem obiecto habetur scientia & opinio, & quomodo non.

Hæc igitur dicta sint de distinctionum scientiæ ab opinione, & intellectus. De distinctione, autem habituum intellectualium completa: quomodo: scilicet distinguantur in rationem: id est opinionem & scientiam, & intellectum, & artem, & prudentiam, & sapientiam, Aristoteles per-

transit dicens quod hæc quidem scilicet scientia intellectus, opinio, & sapientia sunt physicæ considerationis. Spectant enim ad Librum de Anima, ubi agitur de intellectu. Illa uero: scilicet ars, & prudentia spectant ad ethicam. Vnde Aristoteles in libro sexto Ethicorum pertractat de eis diffuse, & nos de his omnibus considerationem fecimus resolutam in epithomatibus nostris super ethicam in libro sexto, ut uidere poteris. Vbi peregimus de partibus prudentiæ, & quoniam solertia spectat ad prudentiam, sicut & custochia, de qua Aristoteles uix uerbum fecit in sexto ethicorum: ideo ne ignota tibi remaneat, diffinit eam in fine primi libri posteriorum, & declarat multiplici exemplo. Diffinit autem sic. Solertia est subtilitas quædam in non prospecto tempore medii. Et intendit quod solertia est uirtus inuentiua medii ad conclusionem in tempore, in perceptibili. id est statim. Vnde in sexto ethicorum diffiniuimus eam quod est idoneitas cito inueniendi medium, & secundum Aristotelem ille est maxime solers: quando cito cognoscit causas medias, & scit expedire reducere in ultimas. Quod declarat Aristoteles triplici exemplo. Primum est hoc. Si quis uidet Lunam splendere semper uersus Solem, statim intelligit quod hoc est quia recipit lumen a Sole, hic dicitur solers solertia speculatiua, secundum est hoc. Si quis uidet pauperem, & diuitem litigantes simul, & statim intelligit quod hoc est quia diues pauperi pecuniam accommodauit, dicitur solers practicæ, tertium est. Si quis uidet duos ante inimicos, & nunc factos amicos, & statim intelligit quod hoc est quia tali, uel talis pacificauit eos, uel quia concorditer conuenerunt, ut persequantur, & confundant alium, dicitur solers practicæ. Constat igitur tibi, quid solertia sit, & solers.

Sed aduerte quod sicut est duplex iustitia, & temperantia: scilicet naturalis, & acquisita. Naturalis quidem est qua quis a natiuitate inclinatur ad opera iusta, & temperante

uiuendum, acquisita autem est qua quis ex frequētitatis acti bus, & longo exercitio efficitur iustus, & temperatus, sic du plex est solertia: scilicet naturalis, & acquisita, naturalis quidem est ingenii subtilitas innata sequens animam intellecti uam dum corpori infunditur, qua idoneus est homo ad subito inueniendum medium pro aliqua conclusione deducē da tam practica quam speculatiua; & hic dicitur naturaliter promptus ad speculandum, uel prudenter negociandum, cui opponitur tardius, & ebes ingenio ex sui genitura. Acquisita autem est promptitudo ingenii causata longo exercitio practico uel speculatiuo ad inueniendum cito media opportuna, pro ut occurrit. Hanc solertiam habent ueterani milites, & experti medici, & exercitati gubernatores rei pub. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

Cap. tertiodecimo de medio demonstrationis potissimæ.

IN hoc cap. inuestigandum est de medio demonstrationis potissimæ, & hic complebimus considerationem nostrā pro nouitiis de syllogismo demonstratiuo relinquentes difficiliora lecturæ libri posteriorum pro adultis. Tu igitur aduerte quod in doctrina Aristotelis unum clarum est: scilicet diffinitionem esse medium. Nam quia demonstratur passio de subiecto ut risibile de homine, & demonstratio potissima est per causam, illud erit medium quod est causa concludēdi passionem inesse subiecto. Hoc autem est diffinitio. Nam quia homo est animal rationale, ideo est risibilis. Vtrū autē hoc medium sit diffinitio subiecti tantum, uel passionis tm̄, uel aggregatū ex utraq;, uel utraq; quoddā ordine: nō uidet clariū apud Aristo. & ideo hinc ꝓcesserūt uarie expositorū sniæ, inter quos est lynconiēsis, & Egidi⁹, & b. tho; quorū snīas hic recitabimus, sed determinabimus ſm mētē b. tho.

Lynconiensis tenuit medium in demonstratione potissima esse diffinitionem subiecti, & non passionis, quod uidetur esse de mente Aristotelis in prologo primi de anima, ubi inquit quod ipsum quod quid est. Principium est omnis demonstrationis, & quod diffinitionis per quas non ap-

paret causa accidentium: scilicet propriorum subiecti sunt dialectice, & uanæ, & in quarto physicorum dicit Aristoteles quod tunc pulcherrime unumquodque diffinitum est, cum ex illa diffinitione apparet causa accidentium in subiecto, intendit ergo Aristoteles, quod diffinitio subiecti dicat cãm ꝑpter quam tale accidens proprium conuenit tali subiecto, puta risibile homini, habere tres triangulos. Sed illud ꝑpter quod inest proprium subiecto est medium in demonstratione, ergo diffinitio subiecti est huiusmodi medium. Et confirmatur quia dicit Aristoteles in secundo posteriorum ꝙ medium in demonstratione dicit quid, & ꝑpter, quid, & hoc competit diffinitioni subiecti. Nam eadem diffinitio dicit qd respectu subiecti. Si enim interrogatur quid est homo, respõdetur quod est animal rationale, si autem quæritur propter quid homo est risibilis, respondet quia est rationalis, & ut sic dicit ꝑpter quid respectu passionis. Hæc fuit sentẽtia lynconiensis, quæ ut uera defendet infra ꝑ quanto tenet diffinitionem subiecti esse medium in demonstratione potissima. Pro quanto autem excludit diffinitionem passionis non sustinebitur: quoniam id repugnat doctrinæ Aristotelis, ut tibi declarabitur præcipue in doctrinis mathematicis.

Egidius autem in secundo posteriorum tenet absolute cõtra lynconiensem, ponẽs hanc conclusionem. Diffinitio passionis, & non subiecti est medium in demonstratione potissima, quam sic ꝑbat. Scientiæ mathematice sunt in primo gradu certitudinis secundum commentatorem in secundo mathematice, sed ille non demonstrant conclusiones suas ꝑ diffinitionem subiecti, sed passionis, ergo non diffinitio subiecti, sed passionis est medium in demõstratione potissima, mi. probatur. Nam geometra probans triangulum habere tres æquales duobus rectis, non assumit diffinitionem subiecti, sed prædicati sic demonstrans. Omnis figura habens angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis, habet tres æquales duobus rectis, sed triangulus est talis figura, ergo &c. ergo constat quod apud mathematicum diffinitio passionis est medium in demonstratio-

ne potissima. Sed aduerte quod Aristoteles in secundo posteriorum non solum in mathematicis, sed etiam in physicis manifestat passionem demonstrari de subiecto per diffinitionem passionis, & non subiecti. Dicit enim quod si quæratur propter quid Luna eclipsatur, respondetur ꝙ propter interpositionem terræ inter Solem, & Lunam, hæc autem est diffinitio eclipsis quæ est passio in Luna. Item si quæratur propter quid inter uocem acutam, & grauem inuenitur consonantia? respondetur, quia inter eas datur proportio numeralis, hæc autem est diffinitio consonantiæ.

Cum igitur Aristoteles tam in mathematicis q̃ in physicis siue in scientiis mediis quales sunt astrologia & musica, exempli fiet de diffinitione passionis, & nô subiecti, signum euidens est: quod eius mens fuit diffinitionem passionis, & non subiecti esse medium in demonstratione potissima.

B. Thomas in secundo posteriorum, lec. prima, tenet quod non sola diffinitio passionis, nec sola diffinitio subiecti, sed utraque est medium sufficiens in demonstratione potissima. Hanc igitur opinionem ut ueriorem declarabimus & sustinebimus.

Pro eius declaratione aduerte quod hæc opinio potest habere duplicem sensum. Primus quod utraque diffinitio nõ ut distincta: sed ut quid aggregatum ex utraque sit mediũ. Verbi gratia. Medium ad demonstrandum risibile de homine, sit hoc totum. Animal rationale aptum natum ridere, cuius quidem pars prima est diffinitio hominis, pars autem secunda est diffinitio risibilis. Sunt igitur aliquid dicentes hoc totum esse uere medium, & hanc esse mentem Aristotelis, & B. Tho. Quod probant sic. Illud est uere medium in demonstratione potissima quod est maxime immediatum, & maxime proprium. Sed tale est aggregatum ex diffinitione subiecti, & passionis, ergo &c. Ma. patet. Nam declaratum est supra q̃d demõstratio est ex propriis, & immediatis. Mi. autem sic probatur, tale aggregatum est maxime immediatum subiecto, ratione diffinitionis subiecti, & est maxime proprium, ratione diffinitionis passionis. Quod.

si esset sola diffinitio subiecti, non esset maxime propria passioni; & si esset sola diffinitio passionis non esset maxime immediata subiecto. Vt ergo seruetur maxima immediatio respectu subiecti, & maxima proprietas respectu passionis, oportet aggregatum ex utraque diffinitione esse medium.

Præterea, medium in demonstratione potissima, dicit quid & propter quid secundum Aristotelem in secundo posteriorum. Sed aggregatum ex utraque diffinitione dicit quid de subiecto per diffinitionem subiecti, & propter quid de passione propter diffinitionem passionis, ergo tale aggregatum rationabiliter est medium in demonstratione potissima.

Sed isti sic tenentes, deueniat a mente Aristotelis. Nam docuimus supra quod secundum eum aliqua diffinitio est principium demonstrationis puta ea quæ datur per formã aut finem, & aliqua est conclusio. Puta ea quæ datur p materiam, hæc enim demonstratur per formalem, sicut demõstrauit Aristoteles demonstrationem esse ex ueris primis, & immediatis &c. quia est syllogismus faciens scire. Aliqua autem est tota demonstratio positionem differẽs, ut ea quæ aggregatur ex diffinitione subiecti, & passionis, sicut ista. Animal rationale aptum natum ridere, aut aggregata ex pluribus diffinitionibus subiecti, ut ista. Ira est accensio sanguinis circa cor ex appetitu uindictæ. Modo arguitur sic. Quod est tota demonstratio, non est medium, neque principium demonstrationis. Sed secundum Aristotelem diffinitio composita ex diffinitionem subiecti, & passionis est tota demonstratio positione differens: ergo nõ est medium, nec principium demonstrationis. Præterea, ad mentem Aristotelis in secũdo posteriorũ mediũ in demõstratione potissima debet esse diffõne subiecti, & passionis. Nõ est diffõ sed alicuius unius diffiniti. Sed diffõ aggregata ex diffinitione subiecti, & passionis: nõ est diffinitio unius diffiniti: sed pluriũ ut patet, ergo &c. ex quo sequitur quod licet sit incõueniẽs demõstrare aliquid per diffinitionẽ aggregatam ex diffõnibus

plurium diffinitorum, non tamen est inconueniens quando talis diffinitio est aggregata ex pluribus diffinitionibus eiusdem diffiniti. Verbi gratia hæc conclusio, homo est disciplinabilis, & docibilis potest conuenienter sic demōstrari, omne animal rationale compositum ex humano corpore, & anima intellectiua, est disciplinabile, & docibile, homo est tale animal, ergo &c. Error igitur sic sentientium hinc pcessit quod crediderunt ita conuenienter posse demōstrari aliquam passionem de subiecto p diffinitionem aggregatam ex diffinitione subiecti & passionis, sicut conuenienter demōstrari potest per diffinitionem aggregatam ex pluribus diffinitionibus subiecti, uel passionis.

Relicta igitur hac opinione aduerte quod secundus sensus pdicte positionis, talis est, medium demonstrationis potissime est utraque diffinitio: scilicet subiecti, & passionis non ut aggregata, sed utraque ut distincta, & quodam ordine. Pro cuius euidentia aduerte quod oportet primo demonstrare passionem de subiecto p diffinitionem passionis. Verbi gratia, hæc conclusio, homo est risibilis, primo sic demonstranda est, omne aptum ridere est risibile, homo est aptus nat⁹ ridere, ergo homo est risibilis. Sed hæc diffinitio passionis non sufficit: quoniam utraque pmissa in demonstratione potissima debet esse uel reduci ad immediata. Constat autē quod in demonstratione pposita licet maior sit immediata: quoniam inter diffinitionem passionis & passionem nullum datur medium sicut, nec inter diffinitionem, & diffinitum, tamen minor nō est immediata: quoniam inter subiectum, & diffinitionem passionis cadit diffinitio subiecti. Vnde minor pbanda est p diffinitionem subiecti hoc modo. Omne animal rationale est aptum natum ridere, homo est aīal rationale, ergo homo est aptus natus ridere; & sic patet quo ordine tam diffinitio passionis quam diffinitio subiecti sint medium in demonstratione potissima, & quod hoc modo utraq; pmissa sit īmediata. Et hæc fuit mēs B. Tho. ut patet in secūdo posteriorum lec. prima, & est ad mētem Aris. cuius signum sumit ex hoc quod in primo posterioruū tractās

de pcognitionibus

de pcognitionibus dixit qd' op3 pcognoscere qd est nō solū de passione: sed etiā de subto, qd' nō oporteret nisi passio cō cluderet de subto p diffōnē, deinde diffō passionis ↄcluderet de subto p diffiōnē subti. Qd' manifestatur, sic, si uolo demō strare hāc. Triangulus hēt tres equales duob⁹ rectis, accipiā primo primū p medio qd' ē figura habēs angulū extrinsecū equalē duob⁹ intrinsecis sibi oppositis, & hoc ē ueluti diffō passiōis, qd' rursum demōstrādū est p diffōnē subti. i. triāguli arguēdo sic. Oīs figura recti linea trib⁹ lineis ↄtēta, hēt angulū extrinsecū equalē duob⁹ intrinsecis sibi oppositis. Sed triangul⁹ est figura rectilinea &c. ergo &c. Hæc snīa uidet ue rior, & magis sufficiēs utpote media ↄcordās cū Lynconien se, q ad diffōnē subti, & cū Egidio q ad diffōnē passionis. Discordat aūt a lynconiense in hac exclusiua. Tm̄ diffō subti ē mediū in demōstratione potissima, & ab egidio discordat in hac exclusiua, solū diffō passionis est mediū &c. Hæc de pn̄ti cap. dicta sint, & hic terminat tractat⁹ de syllo demōstratiuo, quem ordinauimus ut introductoriū p nouiciis ad eā, q est apud Aristo. doctrinam in libris posteriorū. Erat mihi ppo situm post tractatū de syllo demonstratiuo, formare tractatum de syllo dialectico correspondentem libris topicorum. Deinde tractatum de syllo sophistico correspondentē libris Elenchorum. Verum quia Petrus Hispanus duos tractatus clare, & subtiliter disposuit quorum primū tractatū de locis nuncupauit. scdm aūt tractatū de fallaciis, quē etiā habem⁹ editū a diuo Thomatiō ppositū mutaui, remittēs nouicios ad pdictos authores. Laus deo oīpotenti in sempiterna scla.

FINIS

REGISTRVM

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ
AA BB CC DD EE FF GG HH II kk
LL MM NN OO PP QQ.

Venetiis apud Hieronymum Scotum 1551

QQ

